

**MIKES KELEMEN ÖSSZES MŰVEI
VI.**

**AZ IDŐ JÓL ELTÖLTÉSÉNEK MÓDJA
és más keltezetlen fordítások**

**SAJTÓ ALÁ RENDEZTE
HOPP LAJOS**

TARTALOM

Az idő Jöll el Töltésének Módgya Minden féle rendben.

Elöl járó beszéd.

Első Napon. A resttségről. és annak eredetéről. valo beszélgetés.

Második Napon. Hogy külső képpen mit viszen végben a resttség. és a világiaknak. tunya életekről valo beszélgetés.

Harmadik. Napon. valo beszélgetés. Hogy a munka, természet szerént, minden renden lévőket illeti.

Negyedik napon valo beszélgetes. Hogy miképpen. lehessen a resttséget el hagyni.

Ötödik napon valo beszélgetés. A tselédes gazdáknak kötelességekről.

Hatodik napon. valo beszélgetés. Hogy a tselédes gazdák. tartoznak gondot viselni tselédekre.

Ennek a Munkának bé fejezése. A melyben meg láttzik az eddig valo beszélgetésnek. hasznos. volta, és ezeknek aresteknek meg térések.

Az Izraéliták Szokásáról.

Első Rész. Hogy mi végre vagyon tsinálva ez akönyv.

Masodik Rész. Először a patriárkákrol és azö Nemesi voltokrol.

3. Rész A pátriárkák jóságairol. és foglalatosságirol.

4. Rész Az Eledelről.

5 Rész Az Izraélitákrol. és az ö nemességekről.

6 Rész Az ö foglalatosságokrol. a földi munkárol.

7. Rész A szent földről. és annak termékenységéről.

8. Rész. Az Izraéliták jóságairol.

9 Rész A Kézi Mesterségekről.

10 Rész Az Izraéliták ruhájirol.

11. Rész Az ö házi eszközökről, és házokrol.

12. Rész Az ö eledelekről.

13 Rész A Tisztulásrol.

14 Rész A hazaságokrol.

15 Articulus A gyermekek neveltetéséről, foglalatosságokrol, és tanulásokrol.

16 Rész Az Izraélitaknak, jeles, és emberséges magok viselésekről.

17. Rész Az Izraéliták mulattságirol.

18 Rész A Gyászrol.

19 Rész A Temetésekről.

20 Rész A vallásokrol.

21 Rész A böjtről, és a fogadás tetelről.

22 Rész A profétákrol.

23. Rész. A balványozásrol.

24 Rész Az Izraéliták rend tartásáról. szabadságokrol. és a házi hatalmakrol.

25 Rész Az öreg embereknek hatalmokrol.

26 Rész Az Igasság ki szolgáltatásáról.

27 Rész A hadakozásrol.

28. Rész. A királyokrol.

29 Rész A sidok rabságban valo létekről.

30 Rész A sidok fel szabadulásokrol., és hogy mitsoda állapotban valának apersák alatt.

31 Resz Hogy mitsoda állapotban valának a sidok. agörögök birodalmok alat.

32 Rész A Makabaéusok idejében valo dolgokrol.

33 Rész Az utolso időkben lévő sidoknak szokásirol.

34. Rész A sidok sok féle vallásirol. és babonaságirol.

35 Rész A valóságos Izraélitákrol.

A Keresztényeknek Szokásairól.

- Előszőr. Ezen könyvnek. el osztásáról.
- 2 beszélgetés. Első rész. a kristus jesus. életéről.
 3. Beszélgetés A jerusalémi Anyaszent egy házról.
 4. Beszélgetés. Hogy mitsoda állapotban voltak a pogányok meg térések előtt.
 5. Beszélgetés. A tanításokról. és a kereszttségről.
 6. Beszélgetés. Az Imádságról.
 7. Beszélgetés. A szent Irás tanulásáról.
 8. Beszélgetés A munkáról, és a hivatalról.
 9. Beszélgetés. A böjtről.
 - X. Beszélgetés. Az ételről.
 - 11 Beszélgetés A keresztények szemérmességel való magok viseléséről.
 12. Beszélgetés A házasságról.
 - 13 Beszélgetés A keresztények egyeségéről.
 - 14 Beszélgetés A gyülekezetről, aliturgiáról.
 15. Beszélgetés Hogy mitsoda titkokban tartották atitkokot.
 16. Beszélgetés A keresztények ellen való káromlásról.
 - 17 Beszélgetés Hogy még miket mondtak a keresztényekről.
 18. Beszélgetés Az Itéletek formájáról, akinokról.
 - 19 Beszélgetés. Az üldöztetésekről.
 - 20 Beszélgetés. A martyrok tselekedetiről.
 - 21 Beszélgetés A tömlötzről.
 22. Beszélgetés. A reliquiákról.
 - 23 Beszélgetés. A Confessorokról. vagy a vallás tévökről.
 24. Beszélgetés Az ExCommunicációról. vagy a gyülekezetből való kirekesztésről.
 - 25 Beszélgetés A penitencia tartásról.
 - 26 Beszélgetés. Ascetae, a barátokról. és a szüzekről.
 - 27 Beszélgetés Az özvegyekről, diaconisákról.
 28. Beszélgetés A szegényekre való gondviselésről.
 - 29 Beszélgetés A szállás adásról.
 - 30 Beszélgetés A Betegekről.
 - 31 Beszélgetés A temetésről.
 - 32 Beszélgetés A püspökökről. és más egy háziakról
 33. Beszélgetés. A keresztények békeséges türekekről.
 34. Beszélgetés A keresztény Fejdelmekről.
 - 35 Beszélgetés Hogy mitsoda formában valának a templomok építve
 - 36 Beszélgetés A templomok ékességéről.
 - 37 Beszélgetés Hogy mitsoda külömbség volt, a szent egy ház, és apogányok temploma között.
 38. Beszélgetés Hogy a látható dolgok avallásnak segéltenek.
 - 39 Beszélgetés Az Isteni szolgálatnak, vagy a lyurgiának rendiről.
 40. Beszélgetés. A prédikálásról.
 - 41 Beszélgetés. Aszent ruhákról.
 - 42 Beszélgetés A szent Aldozatrol.
 - 43 Beszélgetés A Czérémoniával való Isteni szolgálatokról.
 44. Beszélgetés Az Innepekről, és a bucsu járásról,
 - 45 Beszélgetés. A Conciliumokról.
 46. Beszélgetés A penitencia tartásokról.
 47. Beszélgetés. Az eretnekekről.
 - 48 Beszélgetés Az egy házi renden való szokásairól.
 49. Beszélgetés A Clericusok szegénységéről
 - 50 Beszélgetés. Az Anyaszent egy házak kincséről.
 51. Beszélgetés Az Ispotályokról.
 - 52 Beszélgetés. A klastromokról.

- 53 Beszélgetés. Hogy mitsoda hasonlatosága volt. abaráti életnek, az első keresztényeknek életéhez.
54. Beszélgetés. Hogy mi okból különböztenek meg abarátok külső képpen.
- 55 Beszélgetés Hogy menyire meg bomlottanak. és el távoztanak akeresztények.
- 56 Beszélgetés. A romaiak meg romlásokról.
- 57 Beszélgetés. A barbarusok el terjedésekről, és szokásokról.
58. Beszélgetés. A romaiaknak, abarbarusokkal való esze elegyedésekről.
- 59 Beszélgetés A nap keleti keresztényeknek szokásairól.
- 60 Beszélgetés. A nap nyugoti szokásokról, és a tizedik saeculumban lévő rendeletlenségekről
61. Beszélgetés. A vallás meg tartásáról.
62. Beszélgetés. Az Anya szent egy ház rend tartásának helyre állításáról.
63. Beszélgetés A penitencia tartásban való változtatásról.
64. Beszélgetés A keresztésekről, és az indulgenciákról.
- 65 Beszélgetés A Doctorok sokaságáról.
- 66 Beszélgetés Hogy a jó tanítás minden korban meg volt. és minden időkben voltak jó példák.
- 67 Beszélgetés Hogy mi formában, és mitsoda viszá élést szenvednek el.
68. Beszélgetés Hogy mi haszonra legyen ez az irás.
- 69 Beszélgetés Bé fejezés.

A SIDOK és az Ujj TESTÁMENTUMNAK Historiája

Első könyv

Második könyv

Harmadik könyv

**Az idő
Jóll el Töltésének
Módgya
Minden féle rendben.**

Idegen országban idegen nyelvből fordított Magyar.

Elöl járó beszéd.

Ha atesti nyavalyák iránt, azt igazán tarttyák, hogy a ki a nyavalyát nem üsméri, azt meg sem gyógyithattya, a lelki nyavalyák felöl is hasonlot lehet mondani, mivel abizonyos hogy sokan vannak olyan jó természetüek akik el nem mulatnák az Istent azon kérni. hogy meg gyógyittsa gyengeségekböl. hogy ha meg üsmernék, a veszedelmet, a melyben vetik öket.

A resttség egyike azoknak a nyavalyáknak. vagy hogy jobban mondgyam, az a többi közöt leg veszedelmeseb, ez olyan el rejtet vétek, mely az egész világot el rabolta, igen kevesen is vannak. olyanok. ha ki ki jól meg visgálná magát, akiben resttség nem találtatnék. némelyekben több, némelyekben. keveseb. mind azon által. nintsen talám senkiis, aki magát restnek tartaná lenni, az igaz, hogy ez a vétek. olyan mint a virág alat el rejtet kigyó.

Erre valo nézve mint hogy nintsen senki is aki magának annyira ellensége volna. hogy ne érezné nagy kötelességét az olyanhoz. aki tudtára adná. hogy meg akarják étetni, lehet tehát reménleni, hogy az értelmesek kedvesen veszik. és olvasak. ezeket abeszélgetéseket.

Ugyan azért is neveztem ezeket, az idő jól el töltése modgyának, mert minden féle rendü, és mesterségü. emberek. vehetnek magoknak valamely oktatást, és meg láthattják ezekből, mint kel az időt meg kimélleni, és hogy mitsoda. jó erkölcsel kell az embereknek. gyermekségektöl fogvást, ellene állani. aresttségnek, ugy hogy egész. életekben. nem fognak időt találni a henyélésre.

Ajánlom Édes jésusom. azt az időt melyet ezen írásban töltöttem, és adgyad hogy mind nékem, mind azoknak. kik ezt fogják olvasni lelki hasznokra légyen, és a te ditsőséges szent nevednek ditséretire.

Az idő jól el töltésének modgya minden féle rendben.

Első Napon.

A resttségről. és annak eredetéről. valo beszélgetés.

Gondolom. hogy nagy rövidséget tettem volna azoknak, kik az időt jó és hasznos olvasásban szeretik némelykor foglalni, hogy ha egy néhány fő renden lévő személyeknek beszélgetéseket el titkoltam volna. a mellyeket mind hasznal, mind pedig kedvesen lehet olvasni, azok a beszélgetések tsak hat napig tartottanak, de szükséges elsöben meg mondani. hogy kik legyenek azok a személyek.

Leg elsöben. Diánnán kezdem el., a ki is mint egy negyven esztendös korában özvegyé marada, de a ki mindenkor a Czifraságban; és az kényesen valo életben töltötte idejét. mint olyan. akinek a nagy jóság, modot adot mindenre

Angyélíka, diánnának atyafia lévén, tsak nem mindenkor is nála lakot. eszép, és mint egy husz esztendös leány lévén, az észel valo tréfás nyájaságot. az jó erkölcsökel meg tudta egyeztetni.

Pater Dénes, mint hogy a diánna urával atyafiasok voltak, azért ö is el ment némelykor látogatására, a mint leg közeleb is egy hetet töltöt nála, evilági pap. lévén, az ö okos, értelmes, és jó természetiért, mindenek betsülték, és szerették,

Télámon. pedig huszon három, vagy huszon négy esztendös iffiu lévén, azon kívül. mind fő rendü, mind sok jóságú, a mulatságban töltötte inkább ideit, mint sem atanulásban. olyan volt. mint akiről azt szokták mondani, hogy mindent tud, de semmit sem tanul, egyakorta menván diánnához. angyélíkával, mindenkor vetekedésben voltak.

Télámon, idején korán, diánnához menván, mindgyárt panaszolkodni kezdék. hogy angyélíka végben nem vitte a mire kérte volt ötet, angyélíka is mentetgvén magát, ezen sok ideig vetekedésnek egymásal., és tovább is tartott volna avetekedések, de tiz ora tájban. páter dénes, diánnához menván, félben hagyatá vélek. diánna pedig szokása szerént, még agyban lévén, széket tétete az ágya mellé, és apátert. le ülteté, holmi beszélgetés után a páter nem titkolhatván el a maga gondolattyát, mondá hogy még idején akart volna véle beszélgetni holmi szorgos dolgok iránt. kik az atyafiakot illetik, de mint hogy még az ágyban volt. nem akart hozája bé menni, és hogy bánnya az időt hejában vesztegetni.

Tudom hogy kegyelmed még idején az ajtomon volt. felelé diánna, de miért nem jött bé kegyelmed, ha szinte az ágyban voltam is, vagy pediglen tizen egy órára lehetet volna halasztani. a mikor fel szoktam öltözni, kegyelmed itt nem lévén idegen. mindenkor bé jöhet hozám, erre a pater felelé, hogy igen köszöni emberségét. de igen bálnám ha kegyelmednek alkalmatlan volnék, ugy tettzik azis nekem, hogy nem illik az én rendemhez, olyankor menni az aszszonyokhoz, mikor még ágyban vannak. vagy öltöznek,

Erre télámon. mondá mint egy nevettségből, hogy apáter, igen nehéz, és akadályos természetü volna, erre felelé a páter, hogy éppen a nem volna. de ha kívántatik. azt meg vallom kegyelmednek. hogy soha sem szerettem olyankor menni az aszszonyokhoz amidön öltöznek, azon kívül is olyan rosszul töltik el azt az időt, azon szin alat hogy ugy illik egy fő aszszonyhoz, hogy ha szinte ne szollyak is arrol ahejában valo véghetetlen csinogatásrol, de abban nem lehet kételkedni hogy az Istent meg ne bánttsák, és mind azok is, kik azt jóvá hagyák,

Bezzeg páter uram. mondá diánna. igen vétkeseknek tarttya kegyelmed, a mi tselekedetinket, hát azért jött kegyelmed ide, hogy nekünk prédikályon.?

Bizonyára nem azért felelé apáter, mivel vagyon kegyelmednek más gyontato papja, de mint hogy az alkalmatoság így hozta magával, nem titkolhatám el gondolatomot, tudgya kegyelmed, hogy meg szoktam az igazat mondani, a melyért, botsánatot is kérek az aszonytól.

Angyélika látván, hogy a páter egy kevesé meg ütközöt volna a diánna szaván, kezdé menteni mondván, hogy azt jól tselekeszi. ha az igasságot el nem fedezi, és ki mondgya, de apáter ezekre nem felelvén, télámon kérdé.

Hogy lehetne a páter uram. hát a kegyelmed mondása szerént az egész fő aszszonyok el kárhoznak?

Egy kevesé tsak lassan felelé apáter, az igen kemény beszéd volna. az itélést az Istenre kel hagyni. de abizonyos, hogy az olyan aszony. a ki egyebet nem tselekeszik tsak eszik, iszik, aluszik, magát mulattya, és Czifrázza, és aki az ilyen életben meg hal penitencia tartás nélkül, az olyan. nagy veszedelemben vagyon üdvesége felöl. hogy hatsak az Isten tsudálatosan nem üdvezitti.

Hát páter uram mondá télámon, az ő frajczimerei hová lesznek. holot ő tarttyák őket, három vagy negy oráig a tükör előtt, a még őket fel kendődzik. és fel fodorittyák, ő boszonttyák őket, ő ingerlik haragra, némelykor a pántlikát nem jól fordittyák, vagy a csipke nem elég fodroson áll, hát az ilyen leányok. nem kárhoznaké el ő is.?

Angyélika vévén észre hogy ez a beszéd ötet is illetné, mondá mosolyogva a páternek, ne adgyon kegyelmed hitelt a télámon beszédének. mert mi esze veszünk egy másal.

Nem kel félni mondá apáter, mert se télámon, se én, senkit el nem kárhoztathatunk; nem hogy angyélika helyben hagyná ezeket a hejában valóságokat, de tudom hogy még azokat el hagyatná ha lehetne. de söt még az a nagy szorgalmatosság, fáradság, a melyeket szenvednek némely haragos nyughatatlan, változó természetű aszonyoktól, az üdveségekre szolgál az olyan leányoknak. kik azt az Isten kezéből alázatoságal., és bekeséges türessel veszik.

Oh! mint örülök ezen. a mit apater mond, mondá tsak lassan angyélika, mint ha a szivemben nézhetne.

De mit susoksz te magadban angyélika. mondá télámon. mond ki had hallyuk.

Mit mondok, én is azt akarom meg tudni felelé angyélika. apátertől, hogy hová lesznek. azok a sok haszontalan beszédü legények. kik három oráig el ditsérik egy aszszonynak a szoknyáját, meg anyi ideig el tsudallyák a fülben valóját, nyakra valóját, és leg gyakrabban a templomot is el mulatattyák véle, és mi velünk, vagy ha oda el megyünk, leg gyakrabban azokal a heverökel, megyünk, akik tsak azért kiserik az aszonyt atemplomban. hogy véle trécselhessenek. a szolgáló pedig, őt is mesze ál az aszonyától.

Lassan. lassan angyelika, mondá diánna.

Legyen úgy, felelé angyélika. de oltalmaznom kel magamot. ha ellenem szolnak.

Jól mondod, angyélika, mondá télámon. leg aláb ha te el kárhozol. mi is őt leszünk. ezen ismét veszekedést kezdettenek volna el; ha apáter időt adot volna nékiek. a ki is mondá. az Isten ne adgya, nem kell kárhoztatni, se egyikét, se a másikat. hanem a rendeletlen életet, keresztényi életre kel fordítani.

Páter uram, mondá diánna, kegyelmed igen kemény, nem akarnám. hogy kegyelmed volna az én gyontato papom.

Tudom felelé apáter, arra se értelmem., se elegendő nem vagyok. nem is olyan szándékal jöttem ide, hogy Cáhékizálljak, nem is tudom hogy eredtem oly mélyen abeszédbe, a melyről botsánatot kérek, jobban is tselekeszem ha arról a dologról beszéllek a mely ide hozot, és a mely nem egyéb, hanem hogy az aszony ne halogassa már továbbra azokat a leveleket fel keresni, mivel elég volt már egy holnaptól fogvást. két óráig való dolgot végben vinni, és meg menteni egy levélel, és egy néhány szóval ajoszágozkáját olyan embernek, akinek három gyermeke nagyon

Igen örülök azon felelé diánna. ha valamiben szolgálhatok másnak, de mint hogy egy kevesé nem jól érzem magamot, talám meg lehet holnapra halasztani.

Ezen el hülvén apáter, kérdé, hát rosszul vagy az aszony, én éppen nem tudok hizelkedni, követem az aszonyt, mert azt gondoltam, hogy csak nyugodalomnak kedviért marad ennyi sokáig az ágyban.

Mi jól üsméri az aszonyt, mondá erre anyélika. de csak lassan.

De még több is vagy hátra mondá diánna, mert már két naptól fogvást, nagy fog fájást érzetem, és még most sem vagyok jól. oh' Istenem mit fog kegyelmed mondani felöllem páter uram, hogy egy holnaptól fogvást még semmit sem tselekedtem azért a szegény emberért, mivel sok vendégim voltak azolta, vagy pedig én mentem mások látogatásokra, hol pediglen sétálni kellett mennem. azt tudgya kegyelmed, az illyet el nem lehet mulatni.

Igen bánom felelé apáter, avállát vonitván, mivel minden dolog csak abban áll. hogy egy levelet fel kel keresni, és arra, annak a szegény embernek jóságát vissza adgyák, ahhoz csak egy ora kívántatnék. még is már egy holnaptól fogvást semmit sem vihetek végben, meg sem mondhatom hogy menyit nyomoruságot szenved az az ember, a kinek is felesége holmijit zálogban adta. hogy a gyermekeit táplálhassa. reménlem hogy az aszony el nem feletkezik rollok.

A páter tovább is terjesztette volna panaszát, de az ebédnek ideje lévén. a diánna ágya mellé asztalt teritének, és az étket fel vivék, az asztaltól. alig költenek fel, hogy anyélika, tudtára adá diánának, hogy a Grofné inasa akülső házban várakozik, aki is parantsolá. hogy had hinák bé, nó te kis tsutak mondá diánna, mint vagy az a Grofné, igen frisen felelé az inas, és az aszonyt köszöntetvén, tudakoztattya az aszszonynak egészsége mint szolgál, és hogy ha volnaé aszszonynak kedve avárosra menni sétálásnak kedviért.

Diánna, egy kevesé gondolkodván. mondá, köszöntted fiam az aszonyodat, nevemel, igen kedvesen veszem jó akarattyát, egy kevesé jobban érzem magamot, és ide el várom.

Télámon mondá az után az inasnak, köszöntted az aszonyt szomal, én is el fogom kísérni az aszonyt, nem gondolom pater uram, mondá nevetve, hogy kegyelmed azt rosznak tarttsa. ha avárosra mennek sétálni, mivel a sétálás. ártatlan mulattság.

Ihon az én szentem. mondá anyélika, én Istenem mi nagy szüksége volna arra. ha egy szer valamely erős oktatásal meg mosnák a fejét, mert minden ártatlanság ő nála.

Nem veszedé észre anyélika. mondá apater, hogy csak magát akarja mulatni, ő kegyelme, mivel jól tudgya a mit kellene tudni.

Bizonyára nem tudom felelé télámon. úgy mondom valamint gondolom, és azt is tartom, hogy nem vétek a városra sétálni menni.

En pediglen, felelé hirtelen apáter, azt hiszem hogy sokszor vétek. nem mondom hogy a sétálás vétek volna, sőt még a szabad, mikor valamely munka után az elme nyugosztalására tselekeszik. de avároson valo sok sétálás, tsak azért hogy másokat nézünk, és minket is nézenek, avétek.

De honnét vagyon a, mondá télámon, hogy minden vétkes.? meg ütköztem én egy kevesé azon.

Meg mutatnám én azt kegyelmednek mondá apáter. haitt volna annak helye, és ideje.

Miért nem volna annak it helye mondá télámon, az aszszony nem bánnya mikor olyan dolgokat mondanak, ha szinte egyébert nem is, tsak azért, hogy szégyen nem tudni olyan állapotokat, a melyeket tudni kellene, azokat meg kel tanulni, azért, hogy lehesen az után beszélni azokról, ha az alkalmatoság kívánnya.

Beszéllyen kegyelmed beszéllyen páter uram, fel kialtá az ágybol diánna. én örömet halgatom kegyelmedet.

Kérem kegyelmedet pater uram, mondá angyélika, oktassa kegyelmed őket, a vasat nem kell hagyni hogy meg hülyön, ezeket a lelkeket. talám meg téritheti kegyelmed

Bizonyára, mondá apáter, nem gondolom hogy rossz szándékban legyenek, mert a mint mondá télámon. a rendeletlenség. tsak ami tudatlanságunktól, és hivalkodásunktól vagyon, az az, attól, hogy nem akarjuk magunkat meg üsmérni, holot arra sok idő nem kellene.

Azt meg kel tudni, hogy az Isten minket teremtvén, belénk oltotta a kívánságot, hogy kívánnjuk meg tartani az ő munkáját, és hogy annak szerezzünk minden jokat, amik azt boldoggá tehetik, ugyan ezt a kívánságot szokták nevezni magunkhoz valo szeretetnek, ez oly természet szerént valo indulat; a melyel keresünk a magunk meg tartását, és boldogságát. mint hogy az Istentől származik, igen jó és helyes magában, mert semmi rossz nem jöhet az Istentől, ezt a kívánságot, szüntelen is meg tarttya az emberben, mert mint hogy amaga ditsőségére teremtette, ugyan annak a ditsőségnek is kel meg tartani a maga munkáját, mind addig, valámig bé nem tellyesitti, az ő iránta valo Isteni akarattyának rendelésit.

Mint hogy pedig ez a magunkhoz valo szeretet az Istentől származik. és mint hogy azt magáért oltotta mi belénk. szükséges azért annak a szeretetnek, jónak, és helyesnek lenni. mindenben tsak az Istent tekinteni, tsak egyedül ő benne, és ő érette munkálodni. mi következik ebből, vagy mi következet ádámban vétkezésekor. akitől származik az egész emberi nemzet; a következet, hogy el fordítván az Istentől azt a szeretetet, és akaratot, a mely jó magában. nem az Isten akarattyá alá veté magát, hanem a magáét követé, a jót nem az Istenre valo nézve szereté, hanem magáért, rosszul élvén azért a jóval, azt meg is rontá. és ez a meg romlás, mi bennünk el árada, hasonlot tselekeszünk. valámint ő tselekedet, azért is mostanában, a magunkhoz valo szeretet, meg romlot szeretet. hogy ha tsak az Isten kegyelmével az elébbeni tisztaságára nem hozza,

Ez okáért is nevezik ezt a szeretetet rossz kívánságnak, mivel gyökere minden rossznak, valámint mondgya az apostol. 1 tim. 6.10. a bizonyos hogy minden féle véték ettől származik, e három féle ágra is oszlik, és mindenik ág rossz gyümölcstöt terem, az első ág, a gyönyörködtetésnek szereteti. a második, avilági joknak szereteti, a harmadik. az elő menetelnek szereteti, ezeket nevezi szent János., *a test kívánságának, a szem bujálkodásának, és az élet kevélységének*. 1 joan. 2. 16. az első ágnak, három halálos gyümölcsei ezek, a tisztátalanság, torkosság, és a resttség, a második ágnak gyümölcse, a fősvénység, és a harmadik ágnak, a kevélység, de mint hogy ezek a szeretetek, s' kívánságok. sok féle akadályokat, és ellenkezéseket szenvednek evilágon. azért. azok az akadályok, és ellenkezések

gerjesztik fel a haragot, aboszu állást, és az irigységet. ezekből a fő vétkekből, meg más sók féle vétkek származnak, és az első vétektől fogva, ugyan ezért vagy. olyan nyomorult állapotban a természet.

Hogy ha belső képen meg tekéntenők magunkot, meg láthatnok először, hogy minden nyomoruságink a magunkhoz való szeretettől erednek, ettől is vagy. hogy a magunkhoz való rendeletlen szeretet, magában foglalja azt a kívánságot, a mely minden vétkek oka, S.thom.22.qu.77. art 4.

Másodszor, valamint hogy a lámpásban való tüzet az olaj táplállya, hasonló képen táplállya ezt a szeretet akevélység. és a resttség, értem, azt a kevélységet, amely amagunkhoz való szeretetet meg ronttya. anyiban., hogy az ember csak amaga hittségéből fordítja el szeretetét az Istentől, hogy azt magának meg tartsa, ezért is nevezi a szent írás a kevélységet, minden vétkek kezdetinek. ecclesiast. de mint hogy ki ki meg üsmérheti, és érezheti magában ezt az igazságot, azért nem is szükséges hogy hoszu beszéd meg mutassam mitsoda veszedelmes ez a vétkek, és hogy mitsoda ellenkező légyen azal az étellel, a melyet a kristus szabot nekünk, hogy el érhessük azt aditsőséget a melyet meg érdemlet nekünk ki mondhatatlan nagy alázatoságáért.,

De akár mely veszedelmes légyen akevélység. de a resttség még valamenyire veszedelmesebb, és ennek hamisága annál is veszedelmesebb. hogy mind más féle uton igyekezik minket el vesztetni. mert a kevélység mindent erővel tselekeszik., és így magát meg üsmérteti. mi bennünk, csak egy kevesé vizsgáljuk meg magunkot, és észre veszük, hogy a kevélységtől indítatunk. a midőn nagyra vágyunk, vagy mikor igen nehezen szenvedgyük. ha meg bánanak.

De a resttség olyan betegség, a mely el rejti magát a szívnek mélységében, és láthatatlanná teszi magát olyankor is, a midőn minden tselekedetinkben észre lehetne ötöt venni.

Ezért mondotta olyan okosan, egy nagy elméjü, hogy akár mely lankatásu legyen is, de az embert meg győzi, az akaraton, és ez életben való tselekedeteken uralkodik, a jó erkölcsöt el ronttya, és minden szándékinknak parantsol, vegtíre el lehetne azt mondani hogy a resttség mint egy boldogsága a léleknek, a mely mindenről meg vigasztallja. reflex. mor. 290.

Oh Istenem.! de mitsoda boldogság az, a mely el veszti velünk, az igazán való boldogságot. a melyért evilágra jöttünk, mitsoda boldogság az, a mely az örök kárhozatra vezet, anyi sok féle menttség után, ezért is szoktak azt tartani, hogy semmi nem vétkes, hogy minden ártatlan dolog, hogy minden jó erkölcs, mert mindent tsendeséggel tekéntenek, és semmi nem tettzik resttségnek.

E tettzik nekem e fél kiálta angyelika.

A resttség mondá apáter, a szent atyák szerint. olyan bánkodás, szomoruság. és olyan nehézség, a mely a kedvet el veszi, és minden jó tselekedetet meg utáltat, valamint utállja a dolgot, a nyugodalmat úgy szereti. st. thom. 2.2. qu.35. art.2: az Isteni szeretet az évangélium szerint való életre int minket, a melynek a penitencia tartásban kel végben menni, a resttség pedig el távoztat minket attól, a mi nehéznek. láttzik lenni, az alkalmatosságot, és a nyugodalmat keresteti velünk.

A resttség meg utáltatja velünk a jó erkölcsöt, és mind azt, a mi az Istent, és a mi üdvességünket illeti. meg vetteti, és nehezen szenvedteteti velünk. azokat a személyeket, kik jó beszédek., vagy jó példa adásokal. intenek minket kötelességünkre, minden ditséretes tselekedettől el kedvetlenit minket. hogy ha a, valamely nehézséggel jár, és az a kedvetlenség

kétségben ejt minket. hogy valaha el érhesük ajó erkölcsöt, erre való nézve, nem erölködünk, hogy azt el érijük.

A resttség. olyan lankadságot okoz alélekben, hogy idegenséggel tekintik mind azt, a mi ajó életre vezethetné, ebből a lankadságból származik atunyaság. úgy anyira hogy semmit sem tselekesznek, epedig olyan szunyadás, a mely lomha módon, és imel, ámal, viteti végben azt a keveset is, a mit tselekeszünk, ezért is intette szent pál a hiveket mondván, *ne legyetek restek, hivatalotokban. buzgók legyetek, mert az urat szolgáljátok.* rom. 12.11.

A resttség, még az elmében is olyan rendeletlenséget okoz, a mely minket, sok haszontalan, és tilalmas dolgokra vezet, és sok olyan mulattságokra, a melyek meg utáltatják velünk a jó dolgokat, *nullus diu. absque delectatione, potest manere cum tristitia.* arist. eth.8. c.5. et 6. ezek is okozák. hogy az elme egy szers mind sok féle dolgokra adgya magát, ebből következik azután, hogy mindent akarnánk tudni, látni, és hallani, ettől is vagyon az a sok véghetetlen hejában való beszélgetés, azok agyakorta való nyughatatlanságok, melyek okai. hogy nem vagyunk elégségesek magunkal, akár mitsoda állapotban legyünk, végtire az a változás, az a szüntelen való álhatatlanság, a melyek minden órában meg változtatják velünk, minden szándékinkot, és igyekezetinket, ezek azok a nyomoruságok, melyeket mivel bennünk a resttség, és a melyeket mi előttünk el titkolya.

A bizonyos mondá angyélika, tekintvén télámonra, hogy sokan vannak olyanok, a kiknek szükséges volna ezeket meg tanulni.

Mind ezeket, a miket mondtam, mondá apater, könnyü kétt dologal bé fejezni, először, hogy aresttség, halálos vétek, mivel olttya bennünk az Isteni szeretetett, a mely mi velünk végben viteti mind azt, a mi az Istent, a mi üdvességünket, és hivatalunkot tekénti. másodsor, hogy az egész világi élet, mely a resttségen forog. és a mely inkább halál hogy sem élet, nem egyéb hanem szüntelen való vétek. mivel a vétkes dolog, tsak vétket okozhat.

Ez illyen formán nehéz dolog volna, mondá télámon.

Ha nékem nem akar kegyelmed hinni, mondá apáter, hitelt kel adni egy nagy szentnek, a ki is azt mondgya, hogy ha el mulattyák azt, a mi az üdvességhez való, és hogy ha akarattal el mulattyák azt, a mi az Istent tekénti. úgy anyira. hogy még az ő szeretetinek is ellene mondanak. a halálos vétek, st.thom 2.2. qu.54.art.3.

Azt pedig kel tudni, hogy az Isteni szeretet abban áll. hogy a parantsolattyát végben vigyék, jót tselekedgyenek, és hogy hasznot tegyenek abban arendben. a melyben tett kit kit, a szeret engemet mondgya akristus. aki meg örzi parantsolatimot. és aki el mulattya ajó utat, a halálban esik. prov.19.16.

A Grófné amint meg izente volt. el érkezvén félben hagyatá a páterel beszédét, diánna is az agybol fel kelvén, meg követé a páteret mondván, meg botsáson ha félben hagyattya véle beszédét, de mint hogy setálni kell menni, azért más napra lehet hagyni.

Második Napon.

Hogy külső képpen mit viszen végben a resttség.
és a világiaknak. tunya életekről való beszélgetés.

A Grofnének, a kit is nevezek Máriánának, télámon, elébeszélte volt. a páternek minden oktatásit. ez a fő aszszony, igen. okos, de mód nélkül szerette akártytát, mindazon által. télámonal diánnához mene, hogy részes lehetne abeszélgetésben. apáter is azonban adiánna

házában érkezvén, a kit is még az ágyban találá, egy kevesé azon meg ütközék. mind azon által mondá.

Nem akarok hasonló vétekben esni mint tegnap. és ugyan valójában tartok attól. hogy beteg ne legyen az aszony.

Egy kevesé meg sértettem magamot. hogy a hínobol le száloztam volna, de az el mulik. adgyatok egy széket a paternek, igen köszönöm az aszszony jó akarattyát, felelé a páter, egy kevesé viszá fordulok házamhoz, és egy kevés idő mulva viszá jövök, ugy is elegen vannak it azaszonyal, tellyeségel el nem botsattyuk kegyelmedet páter uram. fel kiálta télámon, a Grofné előtt ne szaladgyon kegyelmed. mivel azért hoztam ide, hogy halgassa a Cathechismust.

Kegyelmed mindenkor tsak trefálozik felelé a páter,

Tsak had beszéllyen mondá angyelika, ugy kel halgatni, mint ha a halot beszélne.

Angyelika, kérdé télámon. mit értesz azon ahalotton.?

Én halált értek, felelé angyélika, mert a mitsoda életet éll kegyelmed, nem egyéb hanem halál. ugyan azon is hagyá apater tegnap beszédit.

Nézük tehát pater uram. mondá télámon, hogy bizonyithattya meg kegyelmed azt, a mit tegnap mondot.

A nékem nehéz volna felele apater, mert én azt nem mondom a mit angyelika. Isten örizen attól hogy kegyelmed. vagy valaki ellen szollyak. a mit tegnap mondottam avétek ellen volt, és oda senkit sem értettem, hanem azt akartam mondani, hogy aki rossz életet éll, az az, élet, olyan mint a halál.

Ugyan is kérem kegyelmedet, kereszteni életé az a mikor tsak nem felit az életnek az ágyban töltik. és a mikor. - - -

Ah' egy keveset hagyunk ki abbol páter uram. fel kiálta télámon., igen sokra számlállyá kegyelmed.

Követem kegyelmedet felelé a páter, azt igen könnyü volna fel számlálni, példának okáért hány orakor kél fel kegyelmed?

Dél felé mondá nevetve angyélika., számlállyuk tiz ora tájba felelé télámon.

Nám ki találám mondá angyélika.

Tegyük fel hát mondá apáter, hogy egy olyan iffionak mint kegyelmed ött orakor kellene fel kelni, de mint hogy tiz orakor kél fel kegyelmed, azért minden nap ött ora vész el, ha fel számlállyá kegyelmed hogy esztendeig minden nap az az ött ora menyire megyen, meg láttya kegyelmed hogy egy néhány holnap lesz belölle. osza fel már kegyelmed egy embernek egész életére azokat a holnapokat. és még fogja látni, hogy az én számlálásom szerént, nagyob részit az életnek el veszti kegyelmed. holot maga mondgya kegyelmed, hogy nintsen drágáb az életnél. nem igazé. hogy minden képen meg oltalmazná kegyelmed, ha valaki azt el akarná venni kegyelmedtől,? abban nem kel kételkedni felelé télámon.

Még is kegyelmed maga magának veszti el életét. mert plinius szerént, ha az élet. az ébren valo életből áll, ebből következik hogy a ki aluszik. nem éll, közönségesen ugy is tarttyák, hogy az álom, ahalál képe.

Én nem tudom felelé télámon hogy mi légyen az álom, se azt hogy honnét jó, de azt tudom. hogy jó szivel aluszom mikor lehet. el is unom magamot hanem alhatom, és mivel erről beszélgetünk. mondgya meg kegyelmed nekünk, hogy mi légyen az álom.

Az én töllem nem lehet felelé apáter, mivel sokan voltak olyanok kik azt valamely hasonlatoságal meg akarták volna magyarázni, de még olyat nem olvastam, aki helyes. és természet szerént valo okat adta volna annak. hogy az ember, és az állatok miért alusznak.

A mely auctor ezen dologrol leg tudosabban irt, egyebet erről nem mond, hanem hogy az álom arra valo, hogy meg nyugosztallya. és helyre hozza, az éltető spiritusokat, a melyek nem lehetnek szüntelen valo mozgásban.

De azt mondgya meg kegyelmed páter uram. mondá télámon, hogy kegyelmed maga, mit gondol az iránt.

Mint hogy doktor nem vagyok felelé apáter, hozzám nem illik olyan dologrol szolni mely őket illeti, és fel költeni az álmot hogy ugy mondgyam, a melyet senki nem méri fel költeni.

Látom hogy tsak másra akarja kegyelmed fordítani beszédét. mondá télámon. de hiszem az ilyen nehéz dologban kel meg mutatni atudományt.

Ha azal meg elégszik kegyelmed felelé apáter, amint én erről gondolkodom, tehát el nem titkolom kegyelmed előtt, mivel én azt tartom, hogy az álom nem egyéb, hanem hogy az agy velőben meg emésztődnek, vagy is meg főnek azok aváporok, (vagy párák,) melyek az eledelnek leg gyengéb részeiből formáltatnak. és a melyek a szivből mennek fel, azt tudgya kegyelmed hogy az eledel a gyomorban meg emésztődván, hig matériává válik, a melyet deákul nevezik chylusnak, az ahigság. atejes erekben vitetik. és onnét más erekben, ahol avérel esze elegyedik, azutan aszivben megyen, a sziv meg tisztitván azt a vért, azután a testben lévő egész erekben el oszlik, atest táplálására, és tartására, végtire. abbol ameg tisztittatot vérből. és talám valamely kis reszetskéjéből annak az árnek, melyet bé szivunk,. a leg tisztáb reszetskéi mind ezeknek, az agy velőben menvén, ezekből formáltatnak azok apárák, melyek az érzékenységnek, és a test tagjainak mozgására szolgálnak.

Azok a párák tehát. és azok atiszta reszetskék, meg nedvesitvén az agy velöt, szükséges hogy még jobban meg emésztessenek. főzessenek, és meg tisztittassanak, hogy azután éltető lelkekké valhassanak, és ez az emésztés és tisztittás, hogy ugy mondgyam. az álom által megyen végben. vagy is ugyan a maga az álom, azt láttyuk hogy a főben vagyon olyan rész, a melyet nevezik az agyvelő ventriculának, az az, az agyvelő gyomrának, talám ugyan ót is lészen meg az emésztés.

A fáradság honnét vagyon? attol hogy az erekben. és az inakban lévő spiritusok. el fogynak, de az álom azt helyre hozza, mert meg emésztvén azt a matériát mely az agyvelőben fel ment, abbol ujjab spiritusok lészenek. melyek el szélyedvén az erekben, és az inakban. meg töltik azt az üreséget, a mely okozta a tagok gyengeségét.

Honnét vagyon a, hogy mikor valaki nem aluszik, vagy eleget nem alut, a feje nehéz. minden tagjaiban lankadságot érez? a nem egyébtől vagyon, hanem hogy a fő tele vagyon olyan párával. a mely meg nem emésztődöt, mert az agyvelőnek nem volt elegendő ideje arra hogy azt meg főzhesse. és hogy abbol ujjab spiritusokat tsinálhason. mivel a nyers, és vastag párák, sok időre oszlanak el. ezek is okozák. a sok ásitást. a szem könnyvezést. az or fuvást. a pökést.

Honnét vagyon a, hogy a ki sokat ett. és ivut. a fejét fájlallya, ha eleget alut is,? onnét vagyon. hogy az agyvelő nem emésztette meg mind azt a párát, mely agyomorból fel ment. honnét vagyon, hogy nem egésséges pór tubákat szini?

E kegyelmedet illeti mutatván angyélika télámonra.

Nem bánom ha engemet illet is tsak ne hagyasd felben a páterel beszédit. mert meg lássuk hogy menti meg magát olyan szokás ellen. a melyet minden követ.

Ugyan azon szokást teszem kegyelmed eleiben, felelé a páter, mivel olyat eleget látunk. hogy a mod nélkül való pór tubák szivásért. egy néhány féle betegségben estenek, ilyeneket egy néhányat üsmértem, a pedig nem egyébtől vagyon. hanem hogy száraztattya, és meg gátollya, az agyvelőben lévő emésztést.

Ha az ugy volna páter uram mondá télámon, hogy az álmat, a páratot való emésztés okozza, ebből a következnek, hogy csak az étel után kellene aluni. és egyébkor nem, mert azok apárák, a melyekről szól kegyelmed. csak akkor mehetnek fel az agyvelőben. minek utánna az emésztés meg lett volna agyomorban. mind azon által sokan vannak olyanok kik az étel elöt ugy alhatnak, valamint étel után. példának okáért, a kik kövérek, kik sokat dolgoznak. olyanok is vannak, kik akár megnyit egyenek. de nem alhatnak.

Kegyelmed ezt helyesen mondgya. felelé apáter, de ugy tettik hogy erre meg felelhetek., azt tudgya kegyelmed, hogy vannak olyanok kik mindenkor esznek. némelyek pedig kik mértékletességgel esznek, jó egészséges korokban is, honnét vagyon ez a különbség. onnét, hogy némelyeknek a gyomrok jó és meleg. másoknak a gyomrok hideg. és gyenge.

E szerint vagyon az agyvelőnek is dolga, mert ahideg agyvelő sokára emészti meg a páratot, és csaknem mindenkor tele vagyon gözzel, hasok időt nem adnak az álomnak, az agyvelő nehezen tisztul meg., ettől vagyon hogy az olyan személyek. gyakorta szenvednek fő fájást. náthát, köszvényt, fog fájást, és más egyéb fluxiókat. mert az agyvelőnek hidegsége nem engedi meg emésztődni a gözőknek. a mely spiritusok pedig azokból formáltatnak azután, meg fogják mindenkor tartani nyerseségeket, és hidegségeket; és azután ha az inakban le szállanak, a melyeknek a hideg halálos ellenségek, azokban fájalmakot okoznak. és sokára az a só a mely közikben elegyedtet, az olyan helyen, a hol a fojása szoros lészen. görcsöt, és dagadást szokot okozni. valamint ezt láttyuk némely köszvényes embereknek ujjain. és végtire a hideg meg gyözzvén némely tagokban a természet szerint való meleget, gutta ütést okozz.

Ugyan ezen okból vagyon. hogy akik náthások, mindenkor álmasok, mert az a sós hideg nedvesség meg hidegitvén az agyvelőt, sokára emésztheti meg agözőket, azért szükséges is az olyanoknak a sok álom, mind addig valamég a melegség, mely a szivből fel megyen, más egyéb párákal együt. meg haladgya. azt a hideg nedveséget.

A mi akövereket illeti, a kövérség meg gátolhattya az agyvelőt hogy végben vigye a maga hivatallyát, noha másként jó rendben legyen is. mivel a párák, nem oszolhatván el könnyen. azért az agyvelőnek mindenkor vagyon mit emészteni, és így az álmoság is mindenkor tart.

A mi pedig adolgosokat illeti, azt könnyü meg látni, hogy ök mindenkor erőltetésben. és nagy munkában lévén, sok tápláló, és erősítő spiritusokat fogyasztanak el, szükséges tehát nekik az álom, hogy a természet azokat helyre hozhassa, azt láttyuk hogy azok, kik kényesen élnek. midön fel ébrednek. pöknek. az orokot ki fuják, prüskölnek, a szegény dolgosok pediglen alig nyittyák fel szemeket. hogy a kenyérhez, és a korsohoz futnak. noha a másokban mértékletlenség volna. de ö benne a szükséges, és a természet vezet arra, láttyuk ugyan azt is, hogy sok bort, és sok éget bort isznak, minden alkalmatlanság nélkül, mert nekik szükséges hogy a természet helyre hozza a mit adolog el fogyasztot, a lehet, hogy ezeknek példájokra vették szokásba a meridianumot. vagy a déli álmat, mivel a munkásoknak szükséges az álom. és akövereknek. vagy is azoknak, a kiknek az agyavelejek hideg. mivel. nem emészthetvén meg hamar apárákat. melyek a szivből mennek fel. ezeknek két anyi idő kel az emésztésre, mint azoknak, akiknek. az agyavelejek meleg, mert más képpen a déli álom egészségtelen. és tunyaság is volna,

A déli álom nem emészthetvén meg egészen a páratot, mivel azt félben kel szakasztani. azért is az után egész nap ugy tettik mint ha köd volna a föben, még fájalmat is okoz.

Azon kívül is adéli álom tunyaság, álomban tölteni anapot, a midön ébren kellene lenni. erre azt mondhatnák, hogy szükséges némely országban a déli álom. azt én is úgy tartom hogy szükséges a meleg országokban. mert a nagy melegek miatt napal nem lehet dolgozni, azért jobb napal aluni, hogy az éttzakat dologban lehessen tölteni.

Azt is ide teszem. hogy nem csak akézi munka, fogyasztja el az erőt, mivel atanulás. vagy a más egyéb elmével való munka. még inkább el fogyasztja, és az ilyeneknek szükséges az álom. és anyugodalom. hasonlot mondhatok az olyanokrol, kik valamely szomorúságban, vagy nyughatatlanságban vannak. mert ezek úgy fel indittyák az agyvelöben lévő spiritusokat. hogy apárak esze nem gyülhetvén, meg sem emésztethetnek, szintén úgy valamint mikor a szél el széleszti aködöt, ettöl jö azután a gyengeség, és az álmatlanság.

Végezetre, nem az itt akérdés, hogy azt tudgyuk, miképpen jó reánk az álom, hanem a, hogy azzal jól éllyünk, mert ha az igaz, hogy a sok ideig való aluvás árt atestnek, mivel a párák és a nedveségek melyek az agyvelöt nedvesittik, meg nem föhetnek, hogy ha az igaz, hogy sok féle nyavalyában, és fel haborodásban eshetik atest az álmatlanság miatt. az is igaz, hogy a sok álom miatt. a fő mindenkor gözben léssen. és az elmét is meg tompittya, és ilyen formán. az életet is meg röviditti, valamint másut meg mondottuk, vagy is úgy lesz, mint ha élvén nem élne, mivel azok kik alusznak. se az élők. se a holtak közé nem számláltathatnak. mind azon által inkább lehetne a holtak közzé számlálni. mint sem az élők közzé.

De hogy még erröl többet mondgyak, nem tekintenéé kegyelmed Isten gyanánt az olyat, a ki a kegyelmed életéhez még tiz esztendöt adhatna?

Ugy tettzik felelé télámon, hogy a világon. mindenemet oda adnám azért.

Meg adhattya azt kegyelmed magának mondá a páter, más segittsége nélkül is, és minden babonaság nélkül, csak az idejébben való fel kelésre szoktassa kegyelmed magát.

E valójában így vagyon mondá angyélika, és most veszem észre, hogy talám a reszttség mondattya annyi emberrel, hogy az élet igen rövid. és hogy nem lehet sok féle tudományban elő menni.

Nintsen külömben felelé a páter, és még is ökk magok rövidittik élettyeket, noha elég hoszu volna, ha azt jora fordítanák.

Ez úgy vagyon. páter uram, mondá télámon, de hogy lehet idején fel kelni. ha késön feküsznek le, némelykor a vatsoráról késön kel fel kelni, vatsora után, vagy a játék. vagy a beszélgetés, nem engedi az idején való le fekvést. némelykor már viradtakor kel le fekünni, még is kegyelmed azt akarja hogy idején kelyenek fel. azt tudgya kegyelmed hogy a szokás természeté válik, nem hiszem hogy nékem idejébben lehetne fel kelnem, ha szinte meg hozsabitathnám is életemet, mert hejában. csak alunnom kell.

En nem tartok abban ellent, felelé a páter. tudom hogy kell alunni minden embernek. állatnak, és az egész természetnek is szükséges az anyugodalom. mivel az által ujjul meg minden. de az álomra időtt kel venni, és mértékletesen kell alunni, igen tsekély dolog a szokást okozni, mivel egy szokás, meg gyözi a másikat, szoktassa kegyelmed magát az idején való fel kelésre, idején fóg kegyelmed fel kelni, mivel egy filosofus mondása szerént, nintsen. semmi drágáb az időnél, és mint hogy annak leg drágáb része aregel. avilágon lévő leg drágább dolognak, a leg drágábját veszti el, aki azt el veszti.

Nem igazé a, hogy egy ilyen személy mint kegyelmed, akinek hasznos dologban kellene, és kel is. magát foglalni, hogy nintsen arra alkalmasab. idő mint a regel. mert akkor az ember egészen magáé mind ateste. mind az elméje, az emésztés pedig, és az álom, nagyobb

frissességben tette. még alélek is nagyobb tsendességben, és szabadságban vagyunk akkor. és könnyebben vihet ajóra.

Ebéd után, mind más állapotban vagyunk, az eledel az elmét le nyomja. a mint hogy nemis kel az étel után mindgyárt dolgozni, vatsora után. még annál alkalmatlanab az ember. valamely nagy dologra.

E lehet tehát az oka. monda angyélika, amint olvastam, vagy halottam,. hogy a régiek nem ebédeltek. ha nem csak este 4 orakor ettenek, ilyen formában azok jól követték a páter tanácsát. a reggel náluk tovább tartott. és inkább is foglalhatták magokat a tanulásban.

A nintsen különben. felelé a páter. mivel a romai törvény azt parantsolta. a hadi embereknek; hogy csak fent álva egyék az ebédet. és mindent hidegen egyenek. avatsorát úgy ehették a mint tettzet, ezért is voltak közöttök, olyan nagy hadi emberek.

De páter uram, monda télamon. nem mind egyé a. ha szinte későn kelek is fel, mikor eleget aluttam, a midőn az emésztésnek vége vagyunk. és azután, szintén olyan alkalmatos vagyok valamely dologra. valamint egy romai tanács ur?

Erre két dolgot mondhatok felelé apáter. először. vagy igen sokat aluszik kegyelmed, vagy csak elegendőt, példának okáért. ha éfel után egy orakor fekszik le kegyelmed, és ha tíz orakor kel fel kegyelmed,. a minden számlálás nélkül kilentz órát téssen, a pedig igen sok.

Mert az olyanok. mint ő kegyelme. monda angyélika, azt tarttyák, hogy az álom hizlal.

Az is való felelé apáter. és olyanoknak is jó a sok álom, a kiket csak hizlalni akarnak, de mint hogy az ember az elmével munkálodik. el kel néki kerülni a kövérséget. mivel alelket. az igen meg gátoltya munkáiban, hogy pediglen viszá térjek arra. amit fellyeb mondék. a bizonyos másodsor. hogy ámbár mérteleteséggel alugyék is kegyelmed. és tsendes elmével légyen, de a későn való fel kelés után az idő rövid. mert noha sokan legyenek is olyanok mint kegyelmed, kik későn kelnek fel, mind azon által a világnak közönségesen való rende más féle szokáson forogván, szükség képen kel ahoz szabni magunkot. ez így lévén. kegyelmed, nem úgy tselekeszik. a mint kellene tselekedni. mint hogy az időtt anap rendeli. ugyan hozzája is kel rendelni mind azt, a mi az időtől függ. az természet, az éttzakát rendelte anyugodalomra, a nap pedig fel jötekor, az egész természetet hija a munkára. de főképpen az embert. úgy hogy, gyalázatos volna. akkor alunni. a midőn az egész természet ébren vagyunk. sőt még a nap is midőn reggel a kegyelmed ágyára terjeszti fényességét. úgy tettzik, mint ha a szemére hánná az időnek, az agyban, hejában való el vesztését. mint ha azt mondaná, hogy nem azért gyujttyák meg a fáklyát, hogy a világánál alugyanak,

Oh! páter uram, fel kiálta angyélika. ezek arestek. azt tarttyák. hogy igen nagy dolgokban világosittya őket akkor a nap. valamint ezt is tartotta. az a fejdelem, a ki későn szokot volt fel kelni, és mint hogy el akarák. arról szoktatni, egy fő renden lévő személy hozzája menván, az ágyban találá, és monda, hogy lehet az ágyban lenni ilyen későn,? én már ilyen ilyen helyeken voltam, és ilyen ilyen dolgokat vittem végben amiolta fel költem. én pedig felelé afejdelem, több dolgot vittem végben mint magad, noha mindenkor álmodtam. mivel az én egy ora alatt való álomom, többet ér annál, amit magad egész nap dolgozol.

Annak a fejdelemnek volt esze monda télamon. bironak is teszem kegyelmedet abban páter uram. mert hogy kívánhattya kegyelmed hogy a fő renden lévő személyek fő képpen az aszszonyok olyan reggel keltyenek fel mint a munkások? üsmerek olyan jó reggel való fel kelöket, a kik abeszeltetés közben el alusznak, az ebédet vagy a vatsorát alig végezik el. hogy el szunnyadnak, és így, ezek a jó reggel kelök semmire valok..

Azok felelé apáter, kik ilyen formában haszontalanná teszik magokat a sok nyukhatatlanságért, annyit vétenek, mint azok, kik sokáig maradnak az ágyban, kinek kinek, meg kel üsmérni magát, olyan természetűek vannak. akiknek töb álom kívántatik mint másoknak., az esztendőre is kell ez iránt vigyázni.

Azt tarttyák mondá angyélika, hogy akár mely esztendős koru embernek. de elég hét oráig alunni,

Nem lehet annak bizonyos rendet szabni felelé a páter, hanem kinek kinek magának kel azt el rendelni, de az egéssegnek színe alat. nem kel kedvezni aresttségnek. azt nem lehet mondani hogy az olyan személyek kereszttyénül élyenek, kik jó egéssegben lévén. még kilentz, tiz orakor kelnek fel, sött még az után, minek utánna az ágyban ettenek volna, az ágybol nagy nehezen fel kelvén, a tükör eleiben mennek. a hol két oráig is el maradnak, vagy magokat festik. vagy magokon pepetsélnek, az alat a misének ideje lévén, akoron nagy siettségel a misére mennek. aleg közeleb valo templomban., hogy mentöl hamaréb azt a terhet le tehessék magokrol. de még a templomban is hogy töltik azt a fél orácskát. ugy hogy másokat tekéngetnek, hogy őket is tekéngessék, de még őt is köntösököt. tsipkéjeket, szüntelen igazgattyák, tsimogattyák, a reggelt tehát eképpen töltik el, de hát még ebéd után.

Angyélika félben hagyatván a páterel beszédét mondá, hogy az ebéd utánra valot, ebéd utánra kell hagyni, mivel az étket fel adták. az ebédttől fel kelvén. mondá a páter.

Az ebéd után valo időt az olyan személyek, a sok udvarlásban, látogatásban, játéokban, sok hejában valo. és ember szólló beszélgetésben. sétálásban töltik, el, leheté az után, ezt keresztényi életnek hini.?

De hogy azt ne gondollya valaki hogy ezeket magamtol gondoltam ki. halgassuk mit mond szent pál az iffiu özvegy aszszonyoknak., kik tunya életet élnek, *hivalkodok lévén, meg tanulják a házanként valo járást, söt nem tsak hivalkodok. hanem hazudozok, és nyughatatlanok, tsátsogok haszontalan dolgokrol. 1 t. 5.13.*

De páter uram mondá télámon, mitsoda rosztat tselekesznek, azok az aszszonyok és férfiak. kik olyan formán élnek, igen nagyra viszi kegyelmed adolgot, ugy tettzik mint ha azt is rosznak tartaná kegyelmed hogy misét halgatnak.?

Nem mondom én azt felelé apáter, hogy rosztat misét halgatni. Isten ne adgya, holot tudom hogy nintsen a vallásunkban szentebb tselekedet, a mely által. bövebben lehessen kegyelmet nyerni, mint azon szenttséges áldozat által, de azt tartom, hogy ha tsak azt szokásbol halgattyák, és meg maradnak abban atunya életben. a melyet el sem akarják hagyni. az az áldozat, amely magában oly foganatos, még bünösebbé tészi. aki ilyen formában halgattya azt. viszá élvén azzal nagy szenttséggel, és nem hogy az Isten irgalmaságát, és kegyelmét várhatná magára, hanem haragját. és boszu állását.

Ezeket bövebben meg mutathatnám kegyelmednek. de meg elégszem egy példával. és csak az esztelen szüzek példáját hozom elé, akiknek is esztelenségek, leg inkább resttségeken állót, ezek is szintén ugy valamint a többi. bé akarának menni a lakadalmas házhoz, de elegendő olajok nem vala lámpásokban, az irás azt akarván ez által meg értetni, hogy ezek a szüzek jó tselekedet nélkül valának, de mint hogy azt észre vévék, azért kérni is kezdenék olajat, vagy is inkább jó tselekedeteket., az eszes, és vigyázo szüzekttől, de mivel hogy az olyan dolog, a melyet nem lehet másal meg osztani. és hogy ajó, vagy arosztat tselekedet. tsak azt követi. aki azt mivel. azért kételenek valának resttségeken erőt venni, és olajat vásárlani, az az, a jó erkölcsre adni magokat. de noha el menének is olajat venni, mind azon által fáradságok, vagy is jó tselekedetek, semmi hasznokra nem válék. mert azt, nem annak idejében tselekedék. söt még, az alat hogy oda fáradsának. valamint mi is fáradsunk. valamely jó tselekedetben. emberi

tekéntetért. a völegény el érkezik, bé megyen. és a kaput bé zárják. és azt mondgyák nékiek, midön akapura mennek zörgetni. és a melyet nekünk is meg fogják mondani, hogy ha nem várván a lelki völegényt, ki meg fog minket itélni, ha tsak a rest, és tunya életbe maradunk. nem is gondolkodván a halálrol, bizony mondom néktek. nem üsmérlek titeket.

Meg tsallya kegyelmed magát. ha azt gondollya. hogy az olyan személyek keresztényi életet élnek. mert nem tselekesznek nagy vétet. tsak anyit. mint aki mélyen aluszik, mert éppen semmit nem mivelni, anyi mint haszontalant mivelni. és valamit mást mivelni, nem azt a mivel tartozunk., akor roszat tselekeszünk, ebből következik, hogy noha a vétekhez egy részint valami munka értetödgyék. és más részint aresttség tellyeségel meg szünnyék is a munkától. mind azon által atsak vétek. stthom.qu. 35. art.4

Az oka ennek a, hogy a mely tselekedetek. távul járnak. hivatalunktól, vagy is azal ellenkeznek. azok a resttségtől származnak, ámbár, sulyosok, és faradságal legyenek is, mert a vég koronáza a tselekedetet.

Nem értem jól ezt a theológiát mondá télámon.

Hogy jobban meg magyarázhassam kegyelmednek. felelé a páter, vegyük például azt a dolgot. a mely ide hozot az aszszonyhoz.

A nem más. hanem hogy az aszszony egy levelet fel keresen. és magának arra időt vévén, egy nehány mély földnire az itélő birák eleibe vigye.

Ez a jó tselekedet, nem hogy valamely kedves szin alat mutatná magát az aszszony eleiben. de söt még alkalmatlanságal jár. és kedvetlenségel tekéntheti, mivel tudom hogy esös időbe, tsak két mély földnire sem szeret el menni. azt is hozá teszem. hogy még ebben a dologban szorgalmatoskodik, addig sok mulattságtól meg foszttya magát. a melyet nem igen könnyen hagyja el.

Ez így lévén, a resttség. a mely ajó tselekedetel nem igen alkuszik meg, el halasztattya az el menetelt, végtire ki is veti az elméből, keresvén valamely okot hogy ilyen ilyen mulattságot nem kel azért el hagyni, ilyen ilyen látogatást félre kel tenni, egy szoval azon igyekezik, hogy azt el halasztathassa, mind azon által, az ilyen dolog tsak haszontalan, és aresttségtől jö, noha bár fáradságal mennyen is végbe. példának okáért tegnap sétalni volt az aszony, ha a hinto el törvén. nagy fáradságal és meszünnen kellett volna is viszá jöni. de az a fáradsága ha nehéz lett volna, érdem nélkül lett volna.

Igy szeretem hogy beszéllyenek. mondá angyélika.

Abban bizonyos légy angyélika, mondá máriánna, hogy ezek nem hejában valo beszédek, igen is akarom hogy ide jöttem,

A Grofné szégyent téssen rajtam mondá apáter, már nem is merem követni beszédemet.

Távul legyen páter uram, mondá máriánna, sött még igen kérem kegyelmedet, hogy kövesse beszédét.

Engedelmeskedem hát az aszszonynak. mondá a páter, és a mint felyeb mondám, hogy restnek tselekedete érdem nélkül vagyon. a nem egyéb. mert minden tselekedetiben a resttség miat, tsak a maga mulattságát tekénti. és tsak olyan szándékból tselekeszi, hogy magát, meg menthesse azoktól a faradságoktól. a mellyekel jár. a másoknak valo szolgálát tétel.

Most veszem észre mondá télámon. máriánának, hogy igen távul vagyunk attól. a mit mi eddig tartottunk.

Nintsen különben felelé apáter. látván hogy hasznos volna beszéde, sött még azt is hozá teszem, hogy a resttség. azon holtan, és azon henyélve. is, ez életben. leg nagyobb munkát, és fáradságot ő okozz, talám azt soha sem vizsgálta meg kegyelmed. hogy sokaknak. miért nagyon anyi sok siető dolgok, és hogy miért sápolodnak szüntelen, oh' mitsoda siető dolgom nagyon. el kel mennem, oh' Istenem mikor érhetem végit. engemet igen várnak.

Az ilyen szorgalmatoskodás, olyan mint valamely zür zavar, a mely nyugodalomban nem hagyja az ilyeneket, úgy anyira, hogy semmit nem tselekesznek elmével, és gondolkodva, tudgyaé kegyelmed honnét jö ez a hirtelenkedés, vizsgálja meg kegyelmed, és meg láttya eredetit, hogy a resttségtől jö.

Meg vallom páter uram. mondá télámon, hogy nem tudok mit gondolni mind ezek felöl, mert jób volna azt mondani hogy mind a világ rest, hogy sem restnek mondani azokat, akik még többet tselekesznek mint sem kellene, úgy tettzik hogy nem illik az a név reájok, mert kérem kegyelmedet, mi ellenkezik inkább aresttségel, mint a siettségel valo fáradozás.?

Veszem észre felelé apáter, hogy ez a szó. hirtelenkedés, kegyelmednek nem tettzik. jól is tselekeszi kegyelmed egy részint, mert nagy különbözes nagyon aközöt. mikor tellyeségel semmit sem tselekeszik valaki, vagy mikor immel ámal hebehurgyán viszi végben hivatallyát, de mind azon által egy részint tsak azt mondhatni az ilyenek felöl hogy restek..

Hogy pediglen ezt meg lehessen érteni, azt jó meg tudni, hogy valamit tselekeszünk, a mind a bennünk lévő kezdettől jö, a mely nem más. hanem az akarat. az akarat pedig két képpen munkálodik, először, a midön alélek tisztán magától végez el valamit, másodsor, midön atermészet köteledzi. hogy akarja azt a mi az ő szükségét illeti, úgy mint, az ételt, italt. s' atöbbit. a mely tselekedetek mindgyárt az akarattól származnak, azok akaratból valo tselekedetek, és azoknak az eszeségtől kell függeni, a mely is nem egyéb, hanem vagy ugyan maga az okosság, vagy olyan világosság, mely meg világositván okosságunkot., meg üsmérteti, és meg különbözteti velünk adolgot. hogy az után azt vagy meg tselekedtesse, vagy el kerültesse. velünk.

Illyen formán. azt láttya kegyelmed hogy eszeség. két részből áll, az egyike a, mely meg üsmérteti velünk a dolgokat. a mint egy filosofus mondgya, hogy az eszeség. a jelen valo dolgokat el rendeli, a jövendőbelieket előre el láttya, és meg emlékezik az el multakról, ő is igazgattya az elmét. és atanátsot, a második az, a mely a jót követeti velünk, és arosztol el távoztat, a mely kormányozza tselekedetünket, hogy jók. és ditserétesek lehessenek, keresvén arra jó modot hogy végben mehessenek, ez így lévén, ezt a két részit. az eszeségnek, lehet nevezni. az egyikét. prudentia speculativa, a melyet is mi más képpen, neveztük böltseségnek, értvén ezen a szón, a meg vilagosítatot elmét., vagy a jó értelmet, amásikát prudentia activa, a munkálodo eszeségel ellenkezik aresttség, és ahirtelenkedés.

A mi végezésinkben. vagy valami munkánkban valo hirtelenkedés, atürhetetlenségtől nagyon. atürhetetlenség pedig ellensége a jó végben valo menetelnek, ugyan ő is annak az oka. hogy mindenhez fognak. és semmit nem végeznek, vagy is rosszul végezik el. ugyan öis mondat vagy tselekedett mivelünk sokat helytelenül, a dolgot mi velünk nem követeti, hanem meg előzteti. végtire ugyan öis ront el mindent, vagy is semmi jót nem mivel.

Erről elég példát lát kegyelmed azok beszédü emberekben, a kik még lélegzetet is alig vehetnek, és akiknek birkozik a szó a szájokban. hogy melyik mehessen ki hamaréb, vagy is az olyanokban. kik oly siettségel beszélnek. hogy ellenkezőt mondanak. gondolatok. és hogy alig mondanak ki négy szót. valamely dologról. hogy azt félben hagyják, és mást kezdenek el.

Azok közé tehetné kegyelmed az olyanokat mondá mariánna, a kik még azt sem várhatták hogy az ora el végezze ütésit, hogy azt kérdik. hány az ora.?

Vannak még olyanok, mondá apáter. akik még rószabbul tselekesznek, tudni illik azok. akik minden gondolatlanul; a mások tselekedetiről és gondolattyiról tésznek itéletet, semmi előttök rejtékben nem marad, és olyan gyanuságal vannak másokrol. hogy ollyat tselekedet, vagy mondat, a mely még eszében sem volt. és hogy ha őket egy kevéssé arról meg intik, még azt akarják, hogy mások is más képpen tselekedgyenek.

Ugyan gyönyörűség az olyanokat nézni mondá angyélika, fő képpen ha valamely új házhoz mennek. mert őt semmit helyben nem hagynak. mondván hogy agazda nem tud aház építéshez, ennek agráditsnak amot kellet volna lenni, ennek aháznak, más felől kellet volna ajtot hagyni. és ha valami gondolattyok szerént találkozik, akkor örömel mondgyák. én is ezt úgy gondoltam volt. de hát még mit mondhatni az olyanokrol kik az ország dolgát forgatták. mivel az ő itéletek szerént, semmi úgy nem megyen végben a mint kellene, se adolgokot úgy nem folytatták. a mint kívántatnék. az ellenséget nem úgy kellet volna meg ütni, egy szóval. mindenben gántsot találnak.

Nem tudgyák ők azt felelé apáter, hogy egy ország olyan, mint egy nagy kö oszlop, a melyet nem lehet nagy eszközök nélkül meg mozditani. és amely nem mozdul oly könnyen, mint valamely olyan dolog. a mely nem annyi részből álló. gyakorta nem lehet azt egyenesen vezetni, hanem nagy kerületet kel véle tenni. és mint hogy tsak azok üsmérik azokat az eszközöket, kik azokat mozgatták, meg kel botsatani azoknak avakságban lévő nyughatatlan vizsgálóknak., hogy ha az, a jó szándéktól jö, és szánni kel őket, ha hamiságoktól vagyon.

Én nekem minden nap kell nevetnem az olyanokat mondá angyélika, akik mindenkor olyan sebeségel járnak. mint ha mindenkor üznék őket. vannak is itt aháznál olyanok. kik mindent nagy sebeségel, és hebehurgyaságal mivelnek, ha üveget mosnak. el törik, ha valamit tisztogatnak el ronttyák, ha valamit kezekben vesznek, már az eltörik, vagy el vész, vagy el tévelyed, nem tudván hová tették. egy szóval a mi házunk ajó erkölcs temploma volna, ha úgy lenne a mint apáter mondgya.

Hogy szenvedí ezt el kegyelmed mondá télámon diánnának,

Had beszéllyen felelé diánna, régen nem mulatta magát.

Mit vétek én azal az aszszonynak. mondá angyélika, ha azt mondom hogy a háza temploma lehetne a jó erkölcsnek,

Én sem türhetem el mondá télámon. hogy elé ne beszéllyem mitsoda szép dolog történt ennél a háznál. nem régen. az aszszonynak vagyon itt egy szolgálója, a ki mindenes a háznál. igen jó szolgáló de rettenetes szeles, az aszszony parantsollya néki hogy főzzön bizonyos orvoságot. ne talállyá kegyelmed rosznak pater uram ha semmit sem hagyok el belölle., igen jól vagyon felelé apáter, a jó historikus úgy tselekeszik.

Az orvoságot tehát tsak hamar meg főzte. a mint el itélheti kegyelmed, de az alat bort kértenek tölle a kónyhára, az orvoságot a tűz mellet hagyta. gyertyát gyújt és fut apinczében. de alig vonta ki a csapot. hogy minden felől kezdik szolítani Ilona. Ilona, arra a pinczéből ki fut, a tsapot a keziben felejtí, és meg nézi hogy miért szolittyák, mondák neki hogy az aszszony az orvoságot haragszik hogy bé nem vitte, oh hiszem régen készen vagyon felelé ilona. arra fogja az orvoságot, és a fecskendöt, és az aszszony házában megyen, az aszszony haragal mondá néki hogy mindenkor utánnad kell várakoznom. az alat az aszszony le üll hogy az orvoságot bé vegye, de ilonának esziben juta hogy a bor foly a hordobol, azonnal le veti a fecskendöt. és az orvoságot. az aszszonyt ótt hagyta. és kezd futni a pincze felé, egy gyermeket elől talál, abban

meg botlik. és azzal együtt le esik, és egy asztal lábában a fejét be-töri, a vér azonnal el-lepi, minden felöl futnak segítségire, a kis gyermeknek is folyt-avér az-órából, Ilona egy kevesé magához térvén, mond-gya tsak lassan. a-pintzében, a-pintzében. a-többi azt gondolták hogy egy kevesé bort akarja inya. futnak mind-gyárt borért, de már a-pintze tele volt boral, mivel ahordonak fele oda volt.

Sok rendeletlenségek történnek felelé apá-ter, az olyan szeles természet miatt, igen nehéz el-hagyni az olyan hebehurgyaságot.

Mint haragszom én olyankor, mondá máriánna. mikor valamely vendégsékor. tizen, tizen-ketten akarnak egy szers mind az ajton. be-menni, de a nem lehet, azért mindenik meg áll az ajtó előtt. Én azt könnyen meg-botsátom nékik mikor be-akarnak menni, felelé apá-ter, de a nevettséges hogy hasonló szorosságal mennek ki ahá-zból. még is mikor be-mennek mondhatni hogy féltik. hogy a helyeket el ne foglallyák, de mikor ki mennek. miért olyan siettségel; a tudni való hogy mindennek ki kel menni, és kinek kinek házához menni, mind azon által, még is egy mast tapodgyák. mikor ki kel menni.

Hát mit mond kegyelmed pá-ter uram. mondá angyélika, az olyanokrol. akik mindenkor jönnek. s' mennek, a kik mint ha mindent tselekednének. noha semmit sem tselekesznek, akiknek mindenkor szorgos dolgok vagyon; akik alig halgattyák meg másokat, beszélvén egy szers mind négy embernek is, noha semmit sem mondanak. de azt is nagy siettségel. kik szaporán sétálnak ahá-zban., kik a melyét verik annak. akivel beszélnek. én azt tartom hogy illyenekről. nem mondhatni hogy restek.?

Mind azon által azok. felelé apá-ter. és az a külömbség vagyon közöttök, és azok a restek közöt, kik semmit sem mivelnek. hogy ök sok fáradtságokal, és munkájokkal; még ezen életben büntetik meg magokat resttségekért, mivel semmit, vagy haszontalan dolgot mivelni, az a resttségtől vagyon.

Gondolom pá-ter uram. mondá telámon, hogy még a mester embereket is restnek mond-gya kegyelmed?

Igen is felelé a pá-ter, ha henyélök.

Én azt mondom felelé telámon, hogy ha még dolgoznának is, mert egy olyan mester ember. a kinek arra esze vagyon. miért nem üz egy néhány féle mesterséget, egy tsizmadia miért nem tsinalhatna gombokot és köntöst?

Én is halottam az előtt ezt a kérdést mondá a pá-ter. hogy ha nem volnaé jobb egy embernek, egy néhány féle mesterséget meg tanulni, hogy sem mint tsak egyet.

Én is halottam azt mondá angyélika, egy jó akaromtól. a ki is volt idegen országokban. hogy kivált török országban. a közönseges, hogy mester ember egy házat egészen fel épít, a kömives mesterségit. elsöben végben viszi, azután. a mit egy átsnak kel meg tsinálni, azután az asztalos munkán el végezi. meg másut, ahol egy paraszt ember. a házat meg tsinálván, posztot csinál, vásznat szö, köntösét maga meg tsinállya.

Ugy tettzik angyélika. mondá telámon. hogy még az özön viz elöt való emberekröl akarsz beszélteni. a kik is mindenik maga volt mester embere magának.

Azzal kételen az ember, mikor nintsen más mester ember felelé a pá-ter, de közönsegesen azt tarttyák. hogy olyan országban a hol a nép böv, a természetet kel követni, mert mind hogy külömböznek. az emberekben a hajlandóságok. a foglalatosságot is kel külömböztetni, ugy is fogja szeretni ki ki a maga mesterségét. és abban magát alkalmatossá tenni, de a mesterséghez, nem tsak hajlandóság, de még gyakorlatosság. és idő kivántatik, mert mikor

valaki csak egy dolgot tselekeszik, sokkal jobban mivel az annál. mint aki azt nem gyakorolja, és abban az a haszon vagy. hogy mindenik féle munka. szaporábban, és jobban megyen végben.

Végezetre azt mondom. hogy szintén el kell kerülni azt a nagy nyughatatlanságot. és hebehurgyaságot, valamint aresttséget, mert az is ellenkezik a jó erkölccsel, az okosság arra jobb modot nem adhat, hogy meg lehessen mérsékelni ahirtelenkedést, mint azt, hogy a dolgot az időhöz kell szabni, példának okáért, mikor valaki sétál, mi szükség annak úgy futni hogy még lélegzetet is alig vehet, holott se az idő, se adolog arra nem sürgeti, és hogy azt tsendesen, jobban véghez lehetne vinni, hogy ha pedig valaki, valamely nyomoruságba, vagy szerentsétlenségbe esik, akoron szükséges hogy síettségel mennyünk segítségire, és serényen szolgáljunk néki.

Jól értem hogy mit kíván a páter, mondá mariánna, mivel azt akarja. hogy ki ki maga hivatalyára vigyázzon. hogy ajó dolgokban foglalatoskodgyék. de nem akarja hogy tunyán, vagy szelességgel munkálodgyanak.

Igen is úgy vagyon felelé apáter.

Ugy vagyon. de nehéz aza munka felelé reá máriánna

Ugyan is páter uram, mondá télámon, hát ha valamely ember, vagy aszszony, anyira beteges, hogy a nehéz munkát nem követheti, vetkezneké ha azt el kerülik?

Nem vétkeznek felelé apáter, mert a lehetetlenségre senki nem köteles, nem is szollunk mi másokrol. hanem azokrol. akiknek semmi akadályok nem lehet hogy ahivatalyokot végben. ne vigyék. ez iránt meg kell jól kinek kinek magát vizsgálni.

Bizonyára akarom hogy ezeket meg tanultam mondá télámon, valo azt tudtam hogy resttség egyike a fő hét vétkeknek, de azt gondoltam hogy aresttség csak. abban áll. a midön sokáig maradnak az agyban. vagy a mikor éppen hejában ülnek.

Láttya már kegyelmed mondá apáter, hogy nem csak ebben áll, de ha csak ebben állana is, nem elég volnaé a? nem szégyenire vagyoné az atermészetnek, a midön valamely férfiu, vagy aszszony. szüntelen valo tunyaságban tölti életét. egyébre nem lévén gondgya hanem az ételre, italra. és az aluvásra, ez meg nem egyezik a szent irásal, a mely azt mondgya, hogy az ember úgy teremtetett a munkára, valamint a madár arepülésre. jób. C.5.

Azt meg vallom. hogy semmi nintsen irtoztatób mint. az ilyen resttség. nem tudom hogy engedheti meg az olyanoknak lelkek üsméreti, hogy olyan kenyeret egyenek. a melyért, anyit izadtak mások. és hogy fordithattyák a magok szükségekre a mások munkáját, holott ok ahoz semmi munkát nem tesznek. hogy nem szégyenlik e világbol. csak úgy ki menni, valamint abban jöttek. mivel mind egy, akár őt ne legyen az ember, akár ott legyen ha semmit sem munkálodik, adna Isten. hogy tudnák, mitsoda itélettel vannak abölcsek az ő resttségek iránt., azt mondgya socrates, hogy az olyan. a ki semmi mesterséget nem tud. nem is igyekezik valamit tanulni. és nem is akarja aföldet mivelni, meg mutattya az olyan. hogy vagy lopni, vagy kodulni akar., vagy elegendő elméje nintsen. Ci 2. de nat.deor.

A páter igen jól mondgya mind ezeket mondá angyélika, azt is akarnám tudni, hogy mitsoda különbség vagyon az élet között, a melyet élnek mostanában. az ilyen restek, és a melyet éltenek, a midön az annyok méhében voltak,

En pediglen, mondá nevetve télámon, azt gondolom hogy csak az olyanok üdvezülnek.

Jól vagyon felelé angyelika.

Hat nem úgy vagyunk kérdé télámon. nem tudodé azt angyélika, hogy az Isten arról kér tőlünk számot a mit tselekedtünk,

Az úgy vagyunk felelé angyélika. hát az után.?

Az után felelé télámon, midön azt kérdik az olyanoktól hogy mit tselekedtenek a földön hatvan.. vagy hetven esztendeig, azt fogják felelni semmit, ez így lévén, nem fogják akárhozatra itélni az olyanokat. kik semmit sem tselekedtek.

Bezzeg mely gondolat e, felelé angyélika, de bizonyosé kegyelmed abban. hogy a más világon a tréfának helye vagyunk, mert más képpen, azt a semmit, igen drágán meg fogják fizetni. de mit szaporitok szót kegyelmedel. mivel kegyelmed mindenkor félben hagyattya a páterel. a beszédet.

Nem is tudom már hol hagyám el mondá apáter, ah! azokról a haszontalan tselekedetekről. volt a szó. a melyeket tselekedtet velünk a resttség, azt mondom tehát, hogy akár fáradságosok legyenek is, de azok nem tselekedetek, hanem haszontalan való foglalatosságok.

Mit gondol kegyelmed mit tsinál az olyan férfiu, vagy aszszony, a ki egész életét ajátékban tölti. aki egyébről nem gondolkodik, tsak ajátékról, aki tsak ajátékhoz ragaszkodik, gondolkodhatiké az Istenről.? gondolkodhatiké arról, hogy tsak ő érette vagyunk evilágon? és hogy tsak magáért is hozta evilágra? de gondolkodiké tsak arról is. hogy mitsoda nap vagyunk?

Hogy hogy páter uram, mondá angyélika, senki sem gondolkodik többet mint az olyan, mert mikor az aszszony egész nap jádzot, tudom hogy sokszor. még álmában is arról beszél, sokszor nevettem én azt.

Azt értem azon felelé apáter. hogy az olyanok nem gondolkodnak egyébről, hanem tsak anyereségről, a mely sokszor nem jó modal is megyen végben.

Tehát aki jádzik mondá máriánna. rosszul tselekeszik,?

Abban nem kell kételkedni felelé apater, nem is lehet vétek nélkül a mint jáczodnak az olyanok. nem úgy vagyunk a. hogy mikor az aszszonytól valaki száz forintot nyer. arra nem nézhet jó szivel. se jót nem mondhat felölle, hogy ha az aszszony azt akarja. hogy oktassam. az igazat meg kel mondanom.

Igazán meg vallom felelé mariánna, hogy az úgy vagyunk.

Ez elegendő mondá a páter, hogy ha egyéb nem volna is, láttya tehát az aszszony hogy ajáték el olttya a felebaráti szeretetet, és azért vétkes.

Hát még mennyi más nyomoruságokat nem okoz ajáték, nem igazé hogy ajátékosok, el tékozolják. el zálogosittyák jóságokat. ez így lévén. a feleségek, és a gyermekek javait lopják el, a kiket, minden féle törvény szerént tartoznak táplálni.

Úgy tettzik, mondá máriánna, hogy a tsak a közönségesrendet illeti.

Követem az aszszonyt, felelé apáter. sőt még inkább illeti agazdagokat, mint sem a szegényeket. mert a tudni való dolog, hogy jáczodnak nagyobb játékokot, és hogy ők is vesztenek többet. az után ajóságot, az ezüst mivet el zálogosittyák, el adgyák, az után ruhájokat. a kölcsönözéshez kezdvén. tsak hamar nyomoruságra jutnak.

Üsmerek olyan fő renden lévőt mondá télámon, aki nem fizethetvén meg a mit el vesztet, a felesége övét, nyakra valóját adta el.

Én is üsmerek olyat, mondá angyélika, aki mindenit el jáczodván, meg házasodék hogy pénze lehessen, de másod napján lakadalmának, valamenyi pénzt adtak feleségével, azt mind el

veszté, de a mi leg szebb, még avölegényi köntösét is el nyerék tölle, ugy anyira, hogy még a kapuja előtt le kellett vetni, és csak egy ingben menni, az új felesége eleiben. akinek is, atolvajokra kezdé panaszolkodni.

Illyen avége ajátékosoknak mondá apáter, és minek utánna henyélő, és haszontalan életet éltenek volna, nagy nyomoruságokban. szegénységekbe, esnek, ez okáért azt el mondhatom, hogy nem csak a játékosok, de sött még azok, is, kik az időt a játék nézésbe töltik, jobb életet nem elnek.

Oh' páter uram mondá télámon, mitsoda rosztat tselekedhetnek azok, kik nem jaczodván, se nem nyernek, se nem vesztenek?

Nem veszteneké ollyankor felelé a páter, midön hejában töltik az időt. a kik minden gyönyörűség nélkül. atunyaságban maradnak.

De mint hogy ollyanokról szollunk. kik hejában valo életet élnek. hát az ollyanokrol mit mondhatni, kik csak ahireket halgattyák. a hirekről beszélnek, ugy annyira, hogy még az ételt is el felejtik, házrol, házra járnak, még jövendöléseket is tesznek. adolgokrol.

Vannak ollyanok mondá angyélika. akik ugy okoskodnak olyan dolgokrol, a melyek négy vagy ött száz mély földnire történtenek töllök, és olyan sebeséggel vetekednek rajta, mint ha életekbe járna adolog, noha némelykor csak anyit tudnak azokrol adolgokrol. mint én, és a melyekbe nem hogy valamely hasznok volna, de még meg sem érdemli hogy azon vetekedgyenek.

Vannak meg ollyanok, akik mindenbe gántsot találhatnak, mindennek rossz magyarázatot adnak, akik semmibe nem találják jól az ország dolgát, éppen nem szenvedhetem az illyen okoskodokot.

Igen is vannak ollyanok felelé apáter, és az ollyanokba. hamiság. és háláadatlanság is vagyon. az ollyanoknak hálákot kellene adni Istennek, aki nekik olyan jó fejedelmet adot. ki az országot boldogságba, és nyugodalomba. vezérel, akinek vigyázásáért, a nép tsendes álomba lehet, el lehet itélni háláadatlanságát az ollyanoknak, hogy lehetne töllök, az országnak valamely szolgálatot várni, holot még ők beszéllenek ellene.?

Példának okáért, hát ahonnét vagyon, hogy ma érkezzék valaki ide, és beszéllye elé hogy mint vette meg atörök fejrét várt, azt pedig csak négy ember előtt, már valamelyik azok közül más képpen fogja elő beszélle. én nem tudom hogy lehet a?

Az attol vagyon mondá angyélika. hogy szerettyük a hazugságot,. és hogy azok, kik valamely hirt hallanak még ahoz valamit téznek. mint ha valamely részek volna benne.

A nintsen külömben mondá erre apáter; talám természet szerént valo okát is lehetne annak adni. mivel hogy az elmék nem mindnyájan egy aránsuak, attol vagyon. hogy a négy személyek, kik egy szers mind hallották a hirt, nem egy aránsu elmével fogták. és tartották azt meg, az egyike, tisztán és világosan meg értette. a másikának az elméje homályosan fogta meg. és így atöbbi is, és mikor azt mindenik elé beszelette. másoknak, mindenik más képen beszélette elé. az után az a hir kézről kézre menván, és valaki azt fél fülel halván, nem érti hogy fejrét várt vették meg, hanem föld várt. ugyan eszerént is mondgya másoknak. és így a szegény hirt. két ora alatt másá változtattyák.

Illyen formán tehát mondá mariánna, nem kellene hirt halgatni.?

Én azt nem tartom, felelé apáter; sött még azt mondom. hogy tartozunk tisztességesen azokat halgatni. ugy is vagyunk az országban. mint valamely nagy hajóban. és mint hogy nagy tunyaság volna valakitől, a szélvésznek idejében, a hajó fenekén maradni, és nem segíteni másoknak, szintén ollyan nagy gondolatlanság, és háláadatlanság volna nem gondolni azal. a

mi a fejedelmet. és az országot illeti. vagyon olyan idő, a melyben. lehet tudakozodni, és ha egyébel nem lehet segíteni. leg aláb az imádságal. de mindenkor abban tölteni az időt, arestség, és vétkes volna.

Mint hogy páter uram. mondá. angyélika a restekről vagyon a beszéd mondgya meg kegyelmed azt nekem. nem rest életüeké azok, a kik egész élettyeket; a látogatásban. és az udvarlásban töltik. semmit mást nem mivelnek. ihon ő kegyelméről jutott ez a gondolat eszembe. mutatván télámonra.

Ez igen helyes gondolat felelé apáter, nem is kel abban kételkedni, mivel a, nagy idő vesztés, de azt ki veszem. midön valamely dolog, a melyel felebarátunknak szolgálunk, vagy tellyeségel az emberség, és a köteleség azt hozza magával, hogy mások látogatására el menyünk, de ezen kívül, nintsen nagyob resttség annál, mint a ki házrol, házra hordoza haszontalan ábrázattját. még nem is szollok arról, hogy menyi haszontalan időt töltetnek el másokal, a melyért számot kel adni, és hogy menyi alkalmatlanságot szereznek másoknak.

Lehetetlen hogy ne nevessem. az olyan aszszonyokot. monda angyélika, kik egy kis fő fájásért, harmad napig maradnak az ágyba, de a még leg kedveseb idő ő nállok, mert olyankor inkább mennek látogatásokra, a betegnek az ágyát ugy körül veszik, mint ha valamely régi koporsot mentenek volna látni, de még miről beszélnek ótt, semmiről. óh páter uram. ha kegyelmed prédikállani akarna, az egész böjtre valo matériát adhatnék kegyelmednek. azokrol atunyakrol. azért mesze nem kellene mennem, közeleb is fel találnam mutatván télámonra.

Egész nevettség mondá máriánna, hogy ezek mint veszekednek egy másal.

Azt is szeretném tudni, mondá angyélika. apáternek, hogy mit mond kegyelmed az olyanok felöl. akik egyében nem törik a fejeket. hanem hogy lehessen ujjab tziffaságot ki találni, hogy kinek vagyon leg szebb válla. leg jobb tsinalatu szoknyája, ki visel leg szebb matériát, ki visel leg szebb tsipkét, azt kérdem. hogy ha az illyen nem tunya eleté.

Igen is a, felelé apáter, és az olyanok, tsak a hejában valóságon kapnak.

Hadd szollyák már én is mondá télámon, mivel nagyobbat kérhetnék én annál.

Nézzük mondá angyélika.

Azt kérdem pater uram, hogy mit mond kegyelmed az olyanok felöl, a kik minden dolgokat. el hagyák az olvasásért.?

Mindenkor. tsak a páter ellen vagyon mondá lassan angyélika.

A kik nem tsak a könyvekbe vannak. hanem még könyveket is tsinálnak, a kiknek az elméjek soha helyén nintsen, akik mikor azt kellene felelni ugy, azt felelik nem, a kik még apennát is rágják, hogy valamely szép gondolat nem jut mindgyárt eszekbe.

Az olyanok semmire nem jók, felelé apáter, mivel tsak azért olvasni hogy az idő tellyék, és azért tsinálni könyvet. hogy auctor lehessen valaki, és az alat el mulassa köteleség alat valo hivatallyát, az olyanok nagy fáradságal számláltattják magokat a haszontalanok közzé, mivel nagy fáradság, atanulás. és akönyv tsinálás.

De hogy ha azért olvas valaki, hogy a henyélést el kerüllye, vagy hogy abban töltse el azt az időt. mely más egyéb foglalatóságitol marad, vagy ha olyan hivatalba vagyon, valaki, mely a tanulásban áll, vagy ha annyi tálentuma vagyon, hogy valamely hasznos munkát adhasson ki, olyankor az igen ditséretes, itéllye el kegyelmed, mitsoda tudatlanság nem volna. avilágon. hogy ha könyvek nem volnának. azért el is mondhatni, hogy a könyv, lelke az elmének, nem kell tehát a tanulást haszontalannak tartani. söt még atáplállya az elmét, nem szollok azokrol a

nagy elmékről, kik ékességi voltak avilágnak, és az anyaszent egy háznak, hanem azokról a királyokról. és császárokról; kik a leg nagyobb hadakozásokban is. könyveket irtanak, noha egyéb kötelességeket végben vitték.

De az olyanok, kik ujjokat. pennájokat harapják, midőn valamely fabulátot, haszontalan historiákat tsinálnak. a melyek nem egyébre valok, hanem hogy az időt vesztesék, az olyanok vétkesek, mind a magok resttségeért. mind a melyet okoznak másoknak.

Kérem kegyelmedet mondá angyélika a páternek. ne sajnálja kegyelmed meg halgatni az én gondolatomat is, és ennekem meg mondani, hogy mitsoda itélettel vagyon kegyelmed az olyan szerelmesek felől, a mint lehet ő kegyelmeis, mutatván télámonra, akik házrol. házra járnak., ahol valamely gazdag házására valot tudhatnak. és ott tsak a suhajtásban. panaszkodásban töltik az időt, az ilyenek pater uram. nem olyan henyelőké, mint akik meg holt életet élnek, mivel semmi szándékok nincsen, se szorgalmatosságoknak, semmi oka nem lehet.

Az olyanok mondom. akik azért szerelmesek. mert nintsen elméjük egyébre. és nem is mivelnek egyebet, tsak abban áll minden foglalatosságok. abban élnek. és abban is hálnak meg hogy a legyezöt tarttsák. hogy a tsipkét, és a szoknyát ditsérjék, azt kérdem már kegyelmedtől páter uram. követem télámon uramot. hogy ha az ilyenek. nem a mi resteink közül valoké.

Abban nem kell kételkedni felelé a páter. mert ugyan is mitsoda életet élnek, ámbár ártatlan volna is, ámbár az olyan férfiak veszedelmesek ne légyenek is, a mint magais mondgya kegyelmed hogy az olyanok tsak szokásból szerelmesek. mind azon által sok időt vesztenek, és vesztetnek el. és ha az aszonyok jól gondolkodnának. nem szenvednék őket. ha egyébert nem is, tsak a betsületekre való nézve.

Én is akarok kegyelmedtől egyet kérdeni. mondá télámon. apáternek. mert látom hogy mind egy zászlo alá teszi kegyelmed azokat, kik el mulatván igazán való hivatalyokot. a haszontalan valóságba foglallyák magokat. hová teszi kegyelmed azokat az egy házi renden lévőket, és szerzeteseket. kik egész életttyeket. a világi dolgokba töltik?

Bezzeg nem vártam ezt mondá angyélika.

Hová teszem felelé apáter. oda ahová atöbbit tettem, még roszab helyre ha volna. mert azon kívül hogy a haszontalan és a tunya élet, rosz, ő benne a nagy botránkoztatás, a fogadás tételekre való nézve.

Gyönyörűség a páterert halgatni. mondá angyélika. mert egyenesen beszél. és felel,

Mert az olyanok. mondá a páter. távul vannak, valamint én is távul lehetek. a szent pál hagyásitol. 2 tím. 4.5. távul vannak attol az élettől a melyet kell élnünk, és a melynek, lelki életnek kellene lenni, a mindenkori elmélkedésben, távul vannak az anyaszent egyház akarattyától. a ki is azt parantsollya. a Conciliumokban. hogy semminémü pap, se diaconus, magát avilági dolgokba ne árttsa. se magára ne válallya a más dolgait, se törvényit. Conc. tolet. can.6.

Szollyaké páter uram. kérdé télámon?

Igen is bizvást. mondá apáter. ne titkollya el kegyelmed gondolattyát.

Hát kegyelmed miért válallya magára a más dolgát kérdé télámon?

Oh! e már sok mondá az ágybol diánna.

Követem az aszszonyt. felelé apáter. igen helyesen vagyon. söt meg annál jobb neven veszem, hogy nem hizelkedik, okát is kell adnom mondásomnak. azt mondom tehát most is, tekintvén télámonra, hogy nem kell magamot ártanom a világi dolgokba, ugy hogy abbol magamnak minden napi hivatalt tsinálljak, és hogy el fordullyak attol, a mire tettzet Istennek engemet hini, ugy roszul tselekedném, ha azt tselekedném.

De mint hogy, akár mitsoda renden legyünk, a keresztényi életnek. a felebaráti szereteten kell forgani, azért ugyan az a felebaráti szeretet tézsi nem tsak helyyessé, de sött még parantsollya is nekem a mit tselekeszem. ugyan az is parantsollya, hogy mindent el hagyjak, s' ide jöjjelek.

Az aszszony jól tudgya, hogy mi hozot ide. azt is tudgya hogy nem szokásom a világi dolgokban ártani magamot. és hogy nem egyéb ók, hanem tisztán a felebaráti szeretet kötelességéből tselekeszem, nem a magam menttségére mondom ezeket hanem azért hogy a botránkoztatást el vegyem. ha találtam adni, és hogy a dolgot meg mondgyam hogy miben vagyon, magamnak sem tettzik az ilyen, jövés. s' menés. de a felebaráti szeretetre kel vigyázni.

A felebaráti szeretetet halgatom tehát. kegyelmedet is arra intem hogy azt halgassa. minden dologban. tudván azt, hogy az Isten azért adgya azt a jó erkölcsöt, hogy gyözedelmet vehessünk a testen. a mely gyözedelmet. meg is koronáza az égben.

A felebaráti szeretetnek kell tehát munkálodni, mi bennünk, ugyan az küldotte ki régenten a remetéket apusztából, és hogy ha az után találkozik valaki olyan közöttünk. aki valamely indulatbol annak meg ronttya tisztaságát, vagy ha én magam is meg rontom, jaj annak, és énnemem.

Valaki az ajton zörgetvén, diánna mondá angyélikának hogy nézné meg kitsoda.

Angyélika azonnal. viszá tére, és mondá. hogy a vatsorának ideje volna. diánna meg marasztván máriánát. együt vatsorálának.

Harmadik. Napon. valo beszélgetés.

Hogy a munka, természet szerént,
minden renden lévőket illeti.

Más nap. mindnyájan esze gyülvén a diánna házában, és egy mást köszöntvén, ki ki le üle. mint hogy nekem kell eszében juttatni apaternek. mondá angyélika, hogy miről volt tegnap a beszéd, a könnyen eszembe jut, hogy mind eddig tsak a resttségről beszélgettünk, arról a kegyetlen. de kedves örökös urunkrol. a kinek is mindnyájan. valakik itt tanácsi székünkben ülünk, igen engedelmes, és hüséges rabjai voltunk. ki veszem egyedül apatert akinek is meg kel minket szabadittani. azért kérem is kegyelmedet. hogy kövesse intésit, és siessen kegyelmed minket meg téríteni, mert ihon az aszszonyok. valamely haszontalant várnak ide. a ki is félbe hagyattya a beszédet.

Én azt tartom. mondá apáter. hogy nintsen semmi. a mit az Isten ugy utálljon. mint a resttséget, mert ha meg tekénttyük teremptsit. meg láttyuk hogy mindenek mozgásban vannak, a teremptonék rendelése szerént, az ég, aföld. a tenger, afák, a füvek, és az állatok. mind ezek szüntelen valo mozgásban vannak. ez így lévén, meg kellene szégyeletében halni arestnek, látván hogy ezek szüntelen valo mozgásban vannak, és tsak ő marad egyedül veszteg haszontalanul, mint ha a tagjai el volnának száradva, illiké ez, egy olyan emberhez. akit az Isten arra ítelt. hogy veritékével egye kenyerét. valamint szent pál is mondgya, hogy a ki nem akar dolgozni, annak nem kell enni adni, mert *hallyuk hogy némellyek ti közöttetek.*

rendeletlenül járnak, semmi dolgot nem tesznek. és olyan dolgokban avattyák magokat, mellyek nem illetik őket, hadgyuk, és kérjük az ilyeneket, a mi urunk Jézus kristusunkra. hogy tsendeséget. munkálodván, egyék tulajdon kenyereket. 2. thess. 3.11.

Páter uram. mondá télámon. ugy tettik hogy más képpen kellene gondolkodni. mert hogy kívánhattya kegyelmed azt, hogy a fő renden lévök. ugy dolgozanak mint a nap számosok,?

Nem az, azen szándékom felelé. apáter, hanem azt akarnám, hogy a resttséget ne fedeznék el. azal. a fő rendü titulusal. mint ha a fő rendüség. szabadságot adna a henyélésre, holot még azért kellene leg inkább munkálodni, holot, az uraságban valo létel. mind több okot, mind több modot ad arra.

A jó erkölcsnek uttya. munkával jár, és ha az olyan személy, aki valamely hivatalban vagyon., a jóban akarja foglalni a táalentumát. és az időt, nem lészen munkásab élet. az övénél. ámbár testi fáradság nélkül dolgozzék is, valamint szent Bernárd mondgya. *sapientiae otia negotia sunt, etquo otiosior est sapientia, ea exercitior in genere suo, super. Cant.serm. 85. pusillanimitas est, mondgya szent tamás, qua quis ea non attentat. quae suae naturali virtuti sunt Commensuratae, Qui bona dispositione naturae, vel scientia. vel exteriori fortuna recusat uti, ad virtutem. pusillanimus est.*

A bizonyos mondá angyélika. hogy sokszor haragszom belső képpen az olyan férfiakra. kik aszonyi életet élnek, kik olyan elégségesek magokal, mint ha az ország dolgában járnának. én azt tartom, hogy a nem ajó erkölcstöl, hanem, az ész fogyatkozásától vagyon. mert ha magokrol gondolkodnának. meg kellene halni szégyenletekbe. látván azt, hogy mitsoda, meg vetéssel. vannak mások az ő haszontalan voltokhoz.

De hogy szól angyélika. az aszszonyokrol. mondá télámon.

Miért ne szollanék. felelé angyélika. nem mind egyé mikor az olyan férfiakrol szollok., a kik nem jobbak az aszszonyoknál. holot nékik jobbaknak kellene lenni, és így az aszszonyokrol is szollok.

De követem az aszszonyokot. mint hogy már magunkrol is kell szollanom, lehetetlen nem nevetni. mikor a mi aszonyainknak lágységokat, és meg mozdulhatatlanságokat látom, regel, két, három oraig egy széken meg nem mozdulnak. valamint a kö bálványok. mikor az aszony fejét fel tsinálom, és magát fel öltöztetem., ugy tettik mint ha kö farago volnék. a ki hol egy képen. hol más képen forgattya a kö képet, hanem tsak a különbözés vagyon közöttök. hogy a mi tsont képeink beszélnek, és minket haragal pironatnak.

Az is mulattság nekem, mikor olyan aszszonyokot látok, a kik soha sem járnak, a kik soha husz lépésnre sem mennének a templomba; hogy ha hintoban nem tennék őket, midön pedig viszá térnek, azt mondhatnák, hogy valamely nagy utrol jönnek viszá, olyan fáradton vontattyák fel magokat agráditson, az után, alig vagyon anyi erejek. hogy a szájokban tegyék a falatot. és ha kérdik töllök asztalnál. az aszszonynak tettiké hogy ebből az ételből adgyak. azt felelik nagy kényesen. magam sem tudom ha ehetnémé.

Diánna ezért egy kevesé meg neheztelvén mondá., angyélika, egy kevesé többet mondasz, mint sem a mint kellene.

A valo felelé angyélika, de mint hogy a férfiakrol szöllunk. magunkot sem kell el felejteni.

A bizonyos hogy vannak olyanok. akik magokon eppen nem tudnak segitteni, valamint történék. egy iffiu fejdelemel., a ki sétálni menvén. az eső kezdet esni, és panaszkodni kezde a gondviselőjének, hogy az eső a szájában esik, e felelé néki, hogy fogja bé. a száját, és nem esik belé.

Nem tudom ha végbe vitteé azt a nagy fáradságot, de mint hogy egy néhány vers jutot eszemben. egy bizonyos restről, lehetetlen hogy el ne mondgyam.

Mátyásnak nints egyéb dolga,
Hortyog, ásít el nyujtozva,
Karját igen ki nem nyujtva,
Ha tsak a pohárt nem hajtva,
oly rest, hogy ha észre venné
Magával azt el hitetné,
Hogy álmában ő dolgozot.
Valamiben fáradozot.
Hidd el talám nem alunnék,
kételen ha, le fekünnék

A mi aszszonyaink hasonló állapotban vannak, de tsak lassan kel beszélémem, mert ismét meg pirongatnak, mikor le fektettyük őket, mint ha el temetnök, úgy tettzik mint ha se karjok, se lábok nem volna. nem is egy szers mind, hanem darabonként kell le fektetni őket, mikor egy lábokot jól el helyhezítettük, a másikat is oda kel tenni, ha a bal kezek. jó helyt vannak. a jobb kezekekről is kell gondolkodni, a fejek most igen fent vagyon. mászor meg igen alat vagyon. e, mind a fejekben lévő gondolatoktól függ, a mellyek is, hol fent, hol alat vannak, és a midön ennek a temetésnek vége vagyon. azt kérdik töllünk. jól fekszemé?

Ezen mindnyájan nevetni kezdének, de angyélika. ismét mondá, mit mond kegyelmetek az olyan aszony felöl. a ki mihent asztaltol fel kél, egy székbe ül. és haragszik ha valaki körülötte jár, ugy anyira. hogy a minap egyik a leányok közül a házban talált menni tsak a lába hegyén, még is az aszszonya nagy haragal monda néki, mit járkálsz it fudáza, a gyomrom emésztésit meg háborítottod.

Hát hogy ne lehetne neheztelni az olyan férfiuira mondá télámon, a ki jó. és fris egészségü, de még is, mikor le fekszik. két oráig kel néki a talpát dörgölni meleg ruhával, hogy el aludgyék.

De mit mond kegyelmed az olyan aszony felöl. kérdé angyélika, mint a kinél voltam a minap, tudtára adák hogy egy grofné akarna latogatására jöni, arra nagy sopánkodva. fel kiálta. oh! micsoda nagy alkalmatlanság ez, ilona, ad ide a vállamot, oh! mert. leg aláb, két oráig válban kel lennem,

Még etsak semmi, de mitsoda szenvedést nem okoz másoknak. az illyen rest lágyság. mert szánakodással nézem, mikor az olyan aszony atüz mellet, a hátát atüznak fordittva, és a magának ketsegtető gyengesége miát., a fejét is alig birja, a tüz mellöl is tavulab nem ülhet. hanem a szolgálójának mondgya. panna. ály hátam megé, és tarttsad a fejemet, a szegény leáynak ótt kel állani, mind addig valamég az aszszony el nem unya egy helybe ülni, a kementze pedig füstöl, a hátát a tüz süti, hogy egy képpen, hol más képen oltalmazná magát szegény, ha lehetne, hogy elevenen meg ne sütnék. mint ha az égetésre íteltetet volna a szegény leány. az aszszonya tunyaságáért.

E mind nem jó, felelé apáter, de azon nem kel tsudálkozni. mert aresttségnek, és a restnek, olyan tulajdonsága vagyon. hogy tsak magát szereti, és azt gondollya. hogy az egész emberi nemzet, és az egész természet, tsak ő érette teremtetett, és mint hogy ez ellenkezik, a felebaráti szeretettel, azért számot is ád amás világon, a kegyetlenségért, a mellyel vagyon másokhoz.

Nem mondom. hogy szolgát ne kellesék tartani, sött még a jó, mivel sok szegény legény a nélkül nyomoruságba volna.

Azt sem mondom. hogy ne kellesék magát szolgáltatni a szolgálával, és szolgálóval, mivel még a szükséges. ne hogy hejában töltsék az időt, a melyért is sok rendeletlenség szivárkozik egy házhoz.

Hanem azt mondom, hogy a vétek. midőn olyan dologban szolgáltatták magokat. a mely őket tunyaságban. és a resttségben tarttá, azal nagy rövidséget tselekesznek. ha olyat tselekedtetnek vélek. a melyet magok is végben vihetnék, mert azon idő alatt. hasznos és jó dolgot tselekedhetnének, a mely Isten előtt, nekik hasznosok lehetnének.

Én azt magam tudom. mondá mariánna, hogy mennyit kel szenvedni, mikor valamely restel vagyon dolga az embernek. mert nekem is bizonyos emberel holmi szám vetésem volna. de soha végben nem vihetem, mindenkor tsak holnapra halogat, és vagyon már két esztendeje hogy azt a holnapot várom. holot nem hiszem hogy napjában két órát dolgoznék, én azonban eleget szenvedek. mert adolog tsak halad, és ha valamelyikünk meg találna halni. a familia igen nagy kárban maradna.

Azt könnyü meg látni, hogy mitsoda. nyomoruságot okoz arestség. mondá apáter.

Nékünk is itt a háznál hasonlo bajunk vagyon mondá angyélika.

Mert ihon az aszony, mutatván diánnára, már régen holmi nemességrol valo leveleket adot egy notáriusnak hogy le írja, imár huszor is küldöt hozzája., de ki nem vajhattya kezéből, és mint hogy olyan ember a ki nem gondol semmivel félő hogy talám vagy el vesztette. vagy valaki a háznál el szaggatta, valamint történék a minap egy uri aszonynak. a ki is meg akarván melegíteni a fodoritto vasat. nagy summa pénzről valo ados levélel gyujtá meg atüzet. a melyet az ura ejtette volt ki a zebéből, az után. azal menté magát, nem gondolta hogy a levél derék állapot legyen. mert rutul volt irva.

Én is üsmerek olyan embert mondá télámon. aki már régen perlekedik, és mely pernek nem láthatom végit, mindenkor azon panaszkodik, hogy a ki magára vállalta a perét, az igen emberséges ember, de a munkát kerüli.

Hát még az olyanok, mondá angyélika. kik órát adnak egy másnak, hogy valamely dologrol végezenek, mikor eszembe jut, mindenkor kel nevetnem, mert a minap két uri embernek nagy dolga lévén egy másal, az egyik mindenkor azon sürgette a másikat, hogy adgyon valamely órát annak el végezésére, végtire meg egyezének. hogy együt ebédelvén, az után el végezők adolgokot. az, akinek házánál ebédelének. semmit ugy nem szeretet, mint atesti nyugodalmat. a másika pedig kövér, és koros béli ember volt. az ebédet hogy el végezők, ez az utolso. mindgyárt. a dologrol kezde beszélteni, a gazda. egy kevéssé halgatvan a másikat az ásitás el nyomá. az után a szunnyadás, és az álom. a másik. a kövér volt. látta hogy a gazda el alut. hogy időt ne veszessen. el hagyá a beszédet, és emberségtől viseltetvén, nem akará fel költeni, de nem tudván mit tenni ő is el aluvék, nó már mind a ketten alusznak. de ugy aluttak. hogy egyik sem ébredet fel estig.

Azok kik a külső házakban. voltak, tsudálták hogy olyan sokáig maradnának együt, de azt is gondolták hogy nagy dologrol volna beszélgetések. azért nem mérének hozzájuk bé menni. az idő pedig bé setétedvén. az inas gyerttyát vitt a házban. de mindenikét nagy tsendeségbe találá. egyik egy felé. a másik, más felé hajtván a fejét., a világosság. és az ajtó zörgése. fel ébresztvén őket, nem tudák hogy hol volnának, végtire az álom ki menvén szemekből, más időre halaszták adolgot.

Angyélika. mondá nevetve télámon. te mindenkor félbe hagyatod a páterel beszédét:

Követem kegyelmedet. felelé apater. azt jól tselekeszi, látom is hogy letzkét adhatna nekünk arol. amiről beszélgetünk.

A meg lehetne felelé angyélika, ha sokaig tanultam volna
a kegyelmed iskolájában.

Itt a vatsorának ideje lévén. a beszélgetést is félbe hagyák.

Negyedik napon valo beszélgetes.
Hogy miképpen. lehessen a resttséget el hagyni.

Más nap az egész társaság a diánna házában gyülvén, ki ki a maga helyére üle, és mondá
télámon a páternek.

Eddig azt mutatta meg kegyelmed nekünk, hogy mitsoda rendeletlenségeket okoz aresttség,
már ezután azt mutassa meg kegyelmed. hogy mi formában lehetne azt meg orvosolni. és hogy
miképpen lehessen attol el távozni.

Én doktor nem vagyok mondá angyélika. de még is ha akarja. kegyelmed. igen jó tanácsot
adhatok kegyelmednek

Oh! angyélika, felelé télámon. kerlek. had legyen az a kötelességem hozád.

Én egyebet nem mondok. mondá angyélika, hanem a mit Salamon mond a példa beszédekbe.
eredgy oh rest. a hangyához, visgáld meg annak tselekedetit. és tanuly tölle okos lenni, ö nékie
nintsen. se feje, se ura, se fejedelme, mind azáltal. gyüjt aratáskor. eledelre valot.

Ezt jól mondod angyélika. mondá télámon, de hagyad beszélteni magát a doktort

Én tellyeséget a nem vagyok. mondá apáter. de hogy kegyelmednek kedvit töltsem, ki
nyilatkoztatom gondolatimot ez iránt.

Még eleinte mondtam vala kegyelmednek. hogy resttség a magunkhoz valo szeretetnek
leánya, annál is inkább el mondhattuk leányának. mert minden modon azon igyekeznek, hogy
attyának, hasznát, gyönyörüségit. és alkalmatosságát kereshesse, de mint hogy a magunkhoz
valo szeretetet meg nem gyözhettyük másképpen, ha tsak meg nem szegjük mindenben
kivánságát, a resttséget sem lehet más képpen meg gyözni, ha tsak hasonló képpen nem
bannak véle, egy soval, hogy meg lehessen gyözni a resttséget. mindenkor ellenkezöt kell
azzal tselekedni. a mit mi nekünk joval,

De sokáig nem kell ez iránt végezni.. mert leg kisebb halogatás is meg gyengittené az akaratot.
a testnek pedig ha leg kisebb halogatást engednek. az elmét meg birja, azért soha leg kisebb
idöre sem kell halasztani, midön valami jót akarunk tselekedni.

De mint hogy avégezésbe. és avégben vitelbe. az értelemhez kel folyamodni, azért az értelem
is szab arra rendet. hogy mi képpen lehesen okosan végezni, helyesen. és ditséretesen. azt
végben is vinni, mint hogy pedig az idötöl füg annak leg fővebb rendi, azért is mondgya
demosthénes, hogy az idöre igen kel vigyázni, és hogy igen szükséges valamely dologrol
végezni, vagy azt végben vinni, bizonyos idő elöt, vagy utánna.

Két féle dolgot kel pediglen el kerülni, mert ha egy felöl a resttség. meg gyengitti a végezést,
és avégben valo vitelt. más felöl a hirtelenség. az idöt el ronttya, mint hogy ezek ellenkeznek
az értelemmel, azért is nevezik értetlenségnek., a mely nem egyéböl áll, hanem avakságbol, a
halogatásbol. és a hirtelenkedésből, az első fogyatkozás, a jó helyet, rosztat választat mi
velünk, a második, el mulatattya a módót, az alkalmatosságot. és az idöt, a mely helyes volt,
és a mely többé viszá nem jö. a harmadika, meg elözteti velünk az alkalmatosságot. és az idöt.
amely nintsen az ember hatalmában.

Hogy ha tehát az idő meg nem engedi hogy valamely dologhoz fogjunk. haszontalan volna arról végezni, az értetlenség volna, a dolgot nem hogy eléb vinné. de sött el rontaná.

Ha pedig adolog úgy kívánnya. hogy serénységgel vigyünk valamit végben. akkor együgyűség, és resttség volna azt halogatni. mivel az ilyen halogatás, leg gyakortáb, a restes lassuságtól vagyon., a mely olyankor kezdet velünk adologhoz. a midön már se idő, se alkalmatosság arra nintsen, *a készületben tölttyük el az. időt*, mondá demosthénes, az athénásbélieknek. *arra nem vigyázunk hogy az idő nem várja, a mi resttségünknek alkalmatosságát, ahejában valo halogatásban tölttyük azt az időt mely szükséges a munkára, és a munkára valo időt. a beszédben tölttyük.* tacit. 3 hist. ezt láttyuk némely hig, és lágy elmékbe. akik semmihez nem foghatnak., akár mely hasznot lássanak is a dologban. a melyhez kellene fogniok. de a baj, a melyet abban sajditanak, el ijeszti őket a végben valo viteltől. erre valo nézve nem tudgyak mire szanni magokat, keresvén szüntelen valamely tisztességes menttséget, sött még ha minden fáradság nélkül, és tsak az akarattal végben vihetnék is. mind azon által. az akarat is nehéz és alkalmatlan volna nekik. olyanok lévén. mint a nyirkas papiros. vagy mint az árnyék ora, a mely noha szolgál valamire, de ő maga semmit nem tsinál. nem is kell tsudálni ha minden el vész, és semmivé lesz, a kezek közöt.

Én erre valamit mondanék monda angyélika. ha az aszszonytól nem félnék. tekintvén diánnára, mert aszony két hintos lovat akarván el adni. elegendőt is ígértének érettek. de addig halogatá. hogy két annyit meg ettenek, mint a menyit adtanak érettek.

Ez igen jól vagyon mondva, felelé a páter. így is szoktak nyerni a halogatok.

Térjünk ismét viszá az elébbeni. mondásunkra, és vegyük azt mélyen az elménkbe. hogy ha restnek kell lenni a rosz tselekedetre. és hogy ha meg kell gyözni, erős és hathatos elmélkedésekkel. arosz hajlandóságokat, a melyekre visznek, terjeszük magunk eleiben. egy felöl, atilalmat. mellyet az Isten tett minékünk, aki igasságot téssen leg kisseb vétünkéről is. meg gondolván más felöl, aköteleséget, a melyel tartozunk jót tselekedni, a mi különös hasznunkra valo nézve, mivel ha jót tselekeszünk. meg is jutalmaztatunk az örökké valo étellel, és ditsöséggel. meg gondolván végtire, hogy mitsoda igasságtalan valo dolog, meg bántani azt a jó Istent. aki minden nap anyi jokkal, és kegyelmeségekkel tölt bé minket, hogy ha szükséges mondám. restnek lenni, a rosz tselekedetre, ellenben gyorsnak kell lenni ajóra, és azt minden halogatás nélkül. meg gyözvén mind azt, a mi attól el fordithatna.

Példának okáért, aresttség az agyban tartoztat minket, azt adván előnkben, hogy még nem kel fel kelni, mivel még egy óránk, vagy fél óránk vagyon. és hogy, még misére el lehet menni, ajó rend pedig arra sürget, hogy szégyen az életnek leg job részit az ágyba tölteni, ót úgy forogni. mondgya az irás, valamint az ajto a sarkában, sicut ostium vertitur in cardine suo. ita piger in lectulo suo. prov 26. fel kel. tehát kelni idejében. még előb, mint sem a fel kelésről gondolkodnánk.

Nem kel azért semmit is halogatni. és így mondani. holnap azt végben viszem, holnap oda el megyek. vagy mászorra halasztom. mert ez, a resttségtől jö. értem mind azon által, a jó és ditséretes tselekedeteket. és a mellyek rajtunk állanak.

A mint is hogy, meg lehet különböztetni azokat a dolgokat, melyek töllünk fügnek. azoktól, a mellyek nem fügnek, és a mint meg mondottuk, az időnek kell el rendelni mind ezeket. hogy ha olyan dologról végezünk, a melyek nem fügnek mi rajtunk, az időtől kel várni, hogy azokat el készittse, ne hogy hirtelenségel. bányunk azokkal, de ha azok adolgok rajtunk állanak, és azokra, mind a magunk hivatallya, mind az idő kötelez, akkor azokat, minden halogatás nélkül végbe kel vinni, hogy ne essünk abban ahalogato resttségben, nem is

szükséges a jó tselekedetekről, sokáig végezni, azt könnyű meg látni, hogy micsoda. jó tselekedetet kel végben vinni, és hogy micsoda rosszat kell el kerülni.

De hogy lehessen azt a jó tselekedetet meg üsmérni kérdé télamon?

Hogy lehessen, felelé apáter, tsak avallást kel tudni, mivel az elönkbe adgya a jót melyet kel tselekedni, és a rosszat, melyet el kel kerülni, meg mutattya a jó erkölcsököt, és a vétkeket, a jó, és a rossz tselekedeteket, és azokat a tselekedeteket, a melyekért meg mondgyák ezeket a boldog szokot, jövetek el én atyámnak áldotai, mert éheztem, és ennem adtatok. & és azokat a tselekedeteket, a melyekért meg mondgyák, ezeket az örökké siralomra való rettentő szokot, mennyetek el töllem. átkozottak. mert éheztem. és ennem nem adtatok. & egy szóval tsak valamely keveset tudgyunk is a vallásba, meg tudhattyuk, hogy mit kellesék tselekedni, és mit nem, azüdvességért.

De még is páter uram kérdé télamon. melyek azok tselekedetek. mert énnekem, nintsen mindenkor időm arra, hogy a predikatoria el mehessek.

Oh! ki hinné azt el. monda angyélika. a hejában valósággra. pedig elég ideje vagyon.

Az is való felelé apater. de ha elé kezdem kegyelmednek mondani, majd azt fogja kegyelmed mondani. hogy prédikátiót tsinálok kegyelmednek.

Nem, nem páter uram felelé télamon. mert szeretem, hogy kegyelmed igazán ki mondgya adolgot., azt mondgyák nekünk mindenkor, hogy keresztényi életet kel élni, és hogy arra a végre nem tsak keresztényi tselekedeteket, kel tenni, hanem még a hitnek. reménségnek, és a szeretetnek tselekedetét is, én pedig soha sem tudtam még, hogy micsoda tselekedetek ezek.

Ha nem mondaná is el hinném, mondá erre tsak lassan angyélika.

Az Isten ne adgya hogy más képpen beszéllyék, mondá apáter, hanem igasságal, fő képpen midön a vallásrol vagyon a szó. az igasság mint hogy mindenüt egy, egy féle dolgot is kell velünk mondatni. azon is igyekezem, hogy semmit ne mondgyak magamtól. de mint hogy kegyelmed a hitről. reménségről, és a szeretetről szól, talám nem is gondolta kegyelmed, hogy olyan dolgot hozon elő. a mely magában foglallya az egész vallást.

Hogy pedig a természetzen kezdgyem el, arra reá kel vigyázni, hogy tsak a teremtetet dolgokból meg üsmérhettyük azt, a mi nem teremtetet, tudni illik az Istent, mivel mind azok amiket látunk. magokat nem teremtették, hanem kezdeteknek kel lenni. azért azok olyanra vezetnek minket; a mi nem teremtetet, és így fellyeb fellyeb menvén. tsak aközönseges értelem is meg üsmérteti velünk. hogy vagyon olyan meg foghatatlan dolog, a melyet mi nem láthatunk, aki is ura lévén mindeneknek, mindeneket teremtett, rendel. éltet, vezérel, és meg tart. és a nem más hanem az Isten.

Az egész természet hirdeti nekünk ezt az igasságot, sött még a mi magunk vakságát is hogy úgy mondgyam meg mutattya nekünk, mert semmi jobban meg nem üsmérteti azt velünk, hogy mástól függünk, mint a hogy, testünk, és lelkünk lévén, mindeneket látunk azok által, és ők önnön magokat nem láttyák,

A midön tehát, az Istent, mindenek. és mi magunk kezdőjének, és meg tartójának üsmérjük, akoron. egy szers mind, meg is üsmérjük az ő jóságát. böltsességét. örökké valóságát, és az ő hatalmát. ebből következik hogy ez az elmélkedő üsmerettség, a munkálkodo üsmerettségre vezet. tudni illik, az Isteni szeretetre. tiszteletre, szolgálatra, és az ő néki való engedelmességre.

Illyen képen természet szerént is lehet gondolkodni, de hogy jobban el hitessük magunkal ezt az igazságot, a mellyen áll boldogságunk, az Irások is azt ki nyilatkoztatták, a tráditiók meg bizonyították, és véghetetlen tsudák meg petsételték.

Ez az igazság, egy szers mind bizonyóságot is térszen ez élet után. az örökké valo életről. és annál is bizonyosab az öbizonyósága, hogy az Isten, mind maga, mind pedig a fia által tett nekünk arról ígértett, és hogy az a fiu, azért lett emberré. hogy azt az örök életet el nyerhessük, meg mutatván az utat. a melyen kell járnunk. és eröt is ád arra az jó tselekedetre, a melyel el érthessük. azt az örök boldogságot. erre a végre jött el tehát ez az Isteni mester e világra. és nem tsak azért, hogy meg mutassa. ádáam esetitöl fogvást, a természetnek vétekbén, és meg romlásban valo létét, a mely természet tsak aroszra hajlando, valamint ezt tapasztallyuk, hanem azért is jött el, hogy minket attol meg szabadittson. az ö mindenható kegyelme által, és hogy az attyával meg békéltessen halála által.

Ennek akegyelemnek hathatosági tsudálatosak, és ez a tudomány oly böls, oly szent, és oly tsudálatosan prédikáltatot, hogy nyilvánóságosan. ki tettzik, hogy Isten fiának kellett annak. lenni. aki azt prédikálotta, és fel állította, az is bizonyos hogy a szent Lélek, a kivel egy az Atya, és a fiu, önti azt szívénkbe. ugyan az a szent háromság aki egy Isten. int minket arra. hogy annál is inkább engedelmesebbek. és hives legyünk az Isten fiához. és az ö törvényéhez. mivel nem tsak a, hogy hatalma vagyón nekünk parantsolni, és hogy, a mit parantsol. a szent, és böls, mert ugyan azon törvény, magától aböltéségtöl. és az Isten ígétitöl szarmazik, de még eröt is ad annak végbén vitelére, a mit parantsol. ugy hogy nem várhatunk üdvességet más képpen. hanem ö benne. és ö általa, mivel ö az út, az igazság, és az élet.

Ezekre jött el minket tanittani. egy társaságot tsinálván, mind azokból, a kik ö benne hittenek, a melyből is áll. az ö anyaszent egy háza, a melynek ö afeje, és a melynek hagyá igazságát, lelkét, testét, és hatalmát, a szentségekbén lévő. malasztí, ki osztogattatására. erre valo nézve véle vagyón, és véle is lérszen valóságosan. valamint azt meg ígérte, világ végezetig.

El hitetvén tehát azt velünk, mind az okosság. mind a kegyelem,. mind aszent lélek, hogy egy Isten vagyón., azt mi hiszük, és látván. hogy mely méltó a szeretetre; és mely igen szeret minket., mi is szerettyük ötet, meg ígérte nekünk az örök életet. ha parantsolatit meg tarttyuk. azért azt remélljük, tudván, hogy végbén viheti nagy hatalmából; amit akar joságából. ezeket nevezik tehát, hitnek. reménségekbén, és szeretetnek, ezek olyan három jó erkölcsök. amelyek együvé vannak foglalva.

De az élet után, ahitnek, és a reménségnek., vége lérszen, és tsak a szeretet marad meg örökké, mivel hogy ez is leg nagyob ahárom közöt.

Erröl a szeretetröl szabot tehát akristus nekünk rendet. azért hogy meg tudhassuk. miképpen kellessék. szeretni, ugyan ezért is. minek utánna elönkbe adta volna az Istennek. két parantsolatit, hogy ötet szeressük, tellyes szívénkéből, lelkünkéből, és elménkéből. az az. hogy inkább, mint sem magunkot., és felebarátunkat, mint magunkat, utánna térszi, hogy ez a másodík parantsolat. hasonlo az elsőhöz, és hogy ebben akét parantsolatba. foglaltatnak ajövendölések. és atörvény. meg akarván pedig mutatni,. hogy a szeretetnek. nem kell henyélőnek lenni. azért azt mondgya másut. hogy aki ötet szereti, a meg is tarttya az ö parantsolatit. valamint hogy öis meg tartotta. az ö Attyának parantsolatit. és az ö szeretetiben maradot, ebből azt tanulhattyyuk. hogy nem elég. tsak. a rosztol el távozni. hanem még jót is kell tselekedni.

Azt nem mondhatni. hogy midön. azIstennek nagyságáról. elméllkedünk. és az ö tsudálatos voltát imádgyyuk. midön azt visgállyyuk., hogy minden az ö akarattya, és rendelése szerént történik, és hogy ö minden helyeken. és tselekedetinken jelen vagyón. azt nem mondhatni mondám. hogy mikor a lelket ilyen belső elméllkedésekel táplállyyuk, hogy mind ezek. ne legyenek tselekedetek., mivel az imádások, imádságok, fohászok; az elme maga meg alázása, a léleknek tselekedeti, de ezek a tselekedetek, alélekbén maradnak, és ezért is

nevezik, a hit, szeretet, remétség, és imádás tselekedetinek, ebből áll a belső élet, és az elmélkedő élet.

De mint hogy az embernek. akülső tselekedeti mutattyák meg a belsöket., ugyan azért. jovallya is nekünk azokat a kristus, mindenek felet. azt is akarja. hogy a jó tselekedetekkel mutassuk meg azt a szeretetet, a melyel szerettyük az Istent, és a felebarátot. ezt nevezik munkálodo életnek. ugyan tsak erről is vagyon. a mi beszélgetésünk.

Ezek olyan szükségesek avalláshoz, hogy ezen tselekedetéről íteltetünk meg, mert ugyan ezek is bizonyítyák meg, hogy ha valóságál szerettyüké az Istent, vagy nem, ugyan azért is a mi urunk., az ítéletkor nem fogja azt mondani, jövetek én Atyámnak áldotai, mert tellyes szivetekből szerettétek ötet. hanem azt fogja mondani, mert éheztem, és ennem adtatok, bizonyásgot tévén, nem tsak a szeretetről. hanem még a szeretetbéli tselekedetről is, szent pál sem különbözteti meg, a tselekedetet a szeretettől, sött még abban tarttya a szeretetet. mondván. aki szereti az ö felebarátyját. végben viszi aparantsolatot. mert ezek aparantsolati az Istennek. ne tégy paráznságot, ne öly, ne lopj, ne tégy hamis tanu bizonyásgot. ne kívánnjad a más jóságát. és több efféle mind ezek ebben aparantsolatba foglaltnak, szeressed fele barátodot mint önnön magadot, mivel a felebaráthoz valo szeretet, nem szenvedí hogy néki valamely roszat tselekedgyenek. és így a szeretet, a törvénynek, bé tellyesíttése. rom.13.8.9.10.

Ebből láttya már kegyelmed. hogy a szeretett tselekedtetí azt mivelünk, a mit felebarátunkért tselekeszünk, a mint a kristus mondgya. és szent pál szerént, ugyan azon szeretet nem engedi, hogy néki valamely roszat tselekedgyünk, követni kel tehát azt a szeretetet, és ennek okáért, ezt mindenkor az eszünkbe tarttsuk, hogy másokal úgy bánnyunk. valamint akarjuk. hogy mások bánnyanak velünk, és másokal azt ne tselekedgyük, a mit nem akarnok. hogy mások tselekednének velünk,

A tehát bizonyos. hogy a vallás aszeretben áll. és a szeretet. a jó tselekedetekben. hogy az Isten némely dolgokot. tsak azért tilt, mert ellenkeznek a szeretet tisztaságával. és némelyeket azért parantsoltya tselekedni. mert azok nélkül aszeretet nem lehet.

Hogy ha pedig kegyelmed azt akarja meg tudni, mondá télámonnak, hogy mellyik arosz. melyet el kel kerülni, és ajó, melyet kell tselekedni. tsak azt tekintse meg kegyelmed. hogy mit mond atiz parantsolat; és az anyaszent egy ház parantsolattya. kerüllye el kegyelmed a roszat. és kövesse az irgalmaságnak tselekedetít, valamint akristus hagyja kegyelmednek, és hogy rövideden meg mondgyam. halgassa kegyelmed szent pált. atesti tselekedeteket el kell hagyni, és a lelki tselekedeteket kell követni. gal.5. egy szoval hogy el végezem beszédemet a mely feletté is hoszu volt. tsak azt mondom. meg kell arrol emlékezni, hogy meg kellett kegyelmednek halni. a kegyelmed tselekedetét, vagy meg büntetik., vagy meg jutalmaztattyák, ezt eszében tartván. nem fog kegyelmed vétkezni. in omnibus operibus tuis. memorare novissima tua, et in aeternum non peccabis. eccl.

Ezt már meg értettem mondá télámon. de mire kel adni magamot, már meg mutatta kegyelmed. ajó, és arosz erkölcsöt, azt is tessék kegyelmednek. meg mutatni. hogy mitsoda foglalatosságot kel magamnak adni, hogy a kegyelmed kívánsága. szerént, munkálodo. és tisztességes lehessen, mert a kegyelmed tanítása, kezd nekem tettzeni.

Igen nehéz volna, felelé apáter, minden féle személynek. le irni életének modgyát, azért, kinek, kinek. kell. magának rendet szabni. visgállya meg elsőben, ki ki amaga állapottját. és mitsoda rendbe vagyon. hogy ha függé valakitől vagy nem füg, hogy ha gazdagé, vagy szegény. ez azután. szükséges, hogy a szerént igazgassa a maga tselekedetít; amely. vagy a jó erkölcsöt illeti., vagy a rendet, és ahivaltat. a melybe Isten tette. a jó erkölcsnek

tselekedetiben. vannak bizonyos dolgok. a mellyek némelyekhez illenek. másokhoz pedig nem illenek.

Valamint hogy a mi rendünkhöz kell alkalmaztatni az üdvöslésre való tselekedeteket, úgy atöb tselekedetinket is. a rendünkhöz kell fordítani, és azokban azután szorgalmasan el járni, mert a mint már meg mondtuk, senki evilágon ment nem lehet valamely dologtól. és hogy az Isten, meg kívánja tölünk, a mi rendünkhöz illendő dolgot.

Hogy ha el lehet mondani egy szegénynek. vagy egy közönséges renden lévőnek, a szent irás szerént. meddig fogsz alunni oh! rest, mikor fogsz fel ébredni álmodból. alunni fogsz egy keveset, egy kevéssé, egyik kezdet. a másikára teszed, hogy nyugodgyál, és a szegénység. nagy sebeséggel reád jö, de ha serény vagy, ate házadnál, nagy bövség leszen. arest a hideg miat nem akart dolgozni, azért koldulni is fog nyárba. agyors embernek. gondolati, bövséget szereznek, de a rest, mindenkor szegény. prov 7.9.20.21.

Hogy ha ilyen szokal. a dologra fel lehet ébreszteni az olyanokat. akiknek dologal kell keresni életeket, az olyanokat is illetik ezek egy részint. a kik nem kételenek dologal keresni kenyereket. mert mivel hogy. nintsen senki is, a ki valamiért ne volna, a világon. és a ki nem tartoznék, vétek alatt, rendihez illendő dolgokal: és mint hogy másként is az élet rövid, és senki nem születik tekélletésébbe. azért nintsen senki, a ki ne tartoznék tanulni. hogy magát alkalmatossa tegye, abban arendbe. a melybe az Isten tette. a fejdelmeknek. vagy a közönséges jónak szolgálattára.

Ha még ezekhez teszem az áitatos tselekedeteket, mellyek minden nap szaporodnak, és a mellyek elsőbkek a többinél, úgy bizonyára nem leszen ideje a tunyaságra, se a nagynak, se a kitsinynek.

Páter uram, mondá angyélika. kegyelmed el felejté az aszonyokat?

Követem kegyelmedet, felelé apáter, mert az ilyen közönségesen való letzkék, mint ezek. az aszonyokat úgy tekintik, valamint aférfiakat.

Mind azon által, azt el mondhattuk. hogy kivált, két féle dologba foglalhatták az aszonyok magokat. először. –.-

Valaki az ajton vagyon mondá diánna. angyélika nézed.

Talám engemet hinak mondá máriánna, mert holmi dolgot parantsoltam volt hogy véghez vigyék.

Máriánna fel kelvén. mondá diánnának. igen bánom hogy el kell mennem és hogy ilyen hasznos beszélgetést. félben kell hagynom.

Tudgyaé az aszszony mit kel tselekedni. mondá angyélika, azt hogy holnap idején ide jöjjön az aszony. ebéden itt legyen az aszonynál. mutatván diánnára. és így, mind ebéd előtt, mind ebéd után. halgathattuk a pátert.

Jó szivel el várom mondá diánna.

El jövök tehát, mondá máriánna.

Ötödik napon való beszélgetés.
A tselédes gazdáknak kötelességeiről.

Más nap tíz orakor. mindnyájan esze gyűlvén. még az ágyban találak diánnát, a kit is minek utánna köszöntöttek volna. ki ki le üle. és angyélika mondá apáternek

A minap azt kérdettem vala kegyelmedtől, hogy mitsoda tanátsot ád kegyelmed az aszszonyoknak. vagy mitsoda módót. hogy el kerülhesék a resttséget, azt atsuda állatot. a ki szüntelen ostromol minket. erről jut eszembe az andromédes historiája, hogy egy király leánya, aki is igen szép lévén. atenger parttyán, egy kösziklához volt kötve. a ki is várta hogy a sárkány el nyelve. akit el is nyelte volna. hogy ha avitéz persa. szárnyas lovon oda nem érkezet volna. és meg ölvén a sárkányt, meg nem szabadította volna, legg többen. mi ilyen állapotba vagyunk. mert magamot sem veszem ki, mivel aresttség minket kötözve tart. és apokol fel nyitotta száját. hogy el nyeljen. jöjjön kegyelmed a mi segittségünkre, nyomja le kegyelmed azt a sárkányt. és oldozon fel minket.

Angyélika, felelé apáter, akegyelmed szavait nem halgathatom. egy kis pirulás nélkül, mind azáltal. hogy a menttségel időt ne töltsek, inkább engedelmeskedem, arra reá emlékezem. mikor mondám tegnap, hogy kivált. két féle dologban. kel foglalni magokat az aszszonyoknak,

Először, hogy a gyermekekre jól viseljenek gondot. fő képpen, midön még kiseddek. azt nem merném mondani, hogy még szoptatniok is kellene.

Azt jól tselekeszi kegyelmed páter uram. mondá télámon, mert hol látta kegyelmed. hogy a fő aszszonyok dajkák legyenek.?

Valo hogy nem igen láttam, felelé apáter, de kellé mindenbe avilágot követni. ha avilág roszul tselekeszik, nem kell roszat tselekedni, ez igen nagy viszá való élés, mert ha atermészet anyi erőt adot azaszszonyoknak. akár mely gyengék legyenek is. hogy agyermekeket. hordozhassák. és szülhessék, anyit is ád nekik hogy azokat szoptathassák, nem egész, hanem tsak fél anya az olyan., a ki nem táplállya evilágra hozot magzattyát, a föld noha mindeneket teremt, de még is nem azért anya mindennek, hanem azért, hogy azokat táplállya. nintsen olyan állat, aki ne táplálná. azö kiseddét, olyanok. az ilyen anyák, mint akik az utzára ki vetik gyermekeket.

Oh páter uram mit mond kegyelmed. mondá télámon. az irtoztato.

Igen is irtoztato az olyan szokás felelé apáter. mert ugyan, nem vetié el az olyan anya agyermekeit, aki még gyenge lévén, a ki még az anya méhétől. és vérétől, azon melegségében vagyon, aki tsak az annya után sir, és suhajt, annyira. hogy a fene vadnak is meg esnék a szive rajta. nem vetié el mondom, a midön olyan aszszonyok adgya, akinek talám a teste nem egészségeseb alelkinél, és aki nagyobra betsüllí a fizetését, a gyermeknél, de bár szent volnais, gondollyaé kegyelmed, hogy a gyermek egészsége azért meg nem változik, mivel el veszik tölle, azt az eledelt, a melyhez szokot, és idegen eledelt adnak nékie. azt láttyuk. hogy a mely eledelhez a gyomor nem szokot, az egészség azért meg változik. de a mi még nagyob, a, hogy amely eledel meg ronttya az ő testét, ugyan azon meg is ronttya az ő elméjét.

Nem engedhetem meg kegyelmednek. ezt a filosphiát mondá. télámon, mert ilyen formán. a lélek a mi eledelünktől fugne. és ugy testes volna alélek.?

Ezt az utalsot nem tartom felelé apáter. de más képpen helyyesen beszél kegyelmed.

Hogy hogy kérdé télámon. az eledeltől füg tehát az én lelkem,?

Nincsen különben, felelé apáter, azt könnyü meg mutatni, mert ha atest meg romlik. a rosz eledel miat. és ha alélek nem munkálodhatik. atesti organumok nélkül. ebből következik, hogy, vagy nem munkálodhatik, vagy roszul munkálodik. hogy ha azok az organumok meg romlottak.

Nem igazé a, hogy ha szemek fájosok. a lélek nehezen láthat, hogy ha a fülek bé dugodtak. nehezen halhat. az egészségtelen agyvelő a szaglást meg gátollya. a meg merevedet tagok, a tapasztalást, és ha anyelv roszul vagon. az izt nem érzi,

Ezeket mind meg engedem. mondá télamon. de mind ezeknek. mi kozi vagon az elméhez. mikor anyelvemet meg égettem, és az éteknek izit nem érzem. azért az én elmém nem okoskodhatiké.?

Mindgyárt meg mutatom kegyelmednek felelé apater. nem igazé a, példának okáért. hogy olyan ember, akinek. gyors és éles elméje vagon. ostoba lészen. és semmire nem emlékezik. hogy ha valamely nagy seb esik afején. vagy valamely nagyon meg esik, vagy pedig a betegség miat, ez attól vagon, hogy a mely organumok szükségesek az elméhez. és az emlékezethez. meg lévén sértve. a lélek nem okoskodhatik. nem emlékezhetik, se nem akarhat, azon organumok nélkül, valamint hogy nem is láthat, nem halhat. szem, és fül nélkül. ugy az ő értelméhez valo tselekedetek is, nintsenek rendben. de mint hogy, azok az organumok. az agyvelőben vannak helyeztetve. azt könnyü által látni, hogy arosz. eledel. és a betegségek, a melyeket okoz, árthatnak, az agyvelőnek. és az érzékenségekhez tartozo organumoknak., mivel azt tudgyuk. hogy az eledelnek emésztése, hasonlo képen megyen végbe. valamint az égetbor főzés. és ajó, vagy rosz gözők, a gyomorbol fel menvén az agyvelőben, azok az elmének organumival esze elegyednek.

Hát a honnét vagon, hogy akik részegesek, nem emlékeznek jól valamire, hogy azok, akik igen meg töltik magokat, apoplexiában eshetnek, és valamint hogy a gyermekekben. a nagy éhség, és a szomjuság, az elmét meg tompittyák, ugy ellenbe. a sok eledel. ostobává téski őket, ha aristotélesnek akarunk hinni, el olttya az elmének friseségét, valamint a kevés tűz. meg fojtodik a sok fa alat.

Már most kezdem meg fogni. mondá erre télamon.

Ez igy lévén tehát, felelé apáter, láttya kegyelmed mitsoda szükséges eleit venni, hogy a gyermeknek gyenge teste meg ne romollyék, még eleinte. mivel a mely betegségeket. magában vészen akor. idővel azok, tsak nem mind meg gyógyithatatlanoká lésznek, és azok. nem tsak egy félék, mivel. azok okozzák, a sikettségeket. hitvánságokat. gyengeségeket, ostobaságokat. és a renдетlen rosz erköltsöket, még arrol nem is szollok. hogy mitsoda. eséseket. töréseket nem szenvednek a gyermekek, a dajkák gondviseletlenségek miat. ha valamely anya, ezeket igy által látná, a mint szükséges is ha tsak nem vak, hogy mondhat ellene, az igazán valo anyai köteleségnek?

Ez ugy vagon mondá télamon, de akarjaé kegyelmed, azt, hogy az anyák meg ronttsák egészségeket.?

Azt nem akarom felelé apáter, mert a természet. törvénye szerént, a felebaráti szeretet, elsöben magunkon kezdödik, a valo hogy a gyermek táplálása nagy baj, és sokal több erött és egészséget kíván, mint sem vagon azoknak az uri aszonyoknak. kik kényesen neveltettek. de leg gyakrabban nem a gyengeségek okozza. hogy oly igen kiméllik magokat.

Értem mit akar kegyelmed mondani mondá télamon, kegyelmed is azt tarttya, hogy nem más okozza, hanem hogy igen szeretik magokat.

Azt már felelé apáter. az ő lelkek üsméretire hagyom. de a bizonyos. hogy leg inkább arestségtől vagyom, mivel a szüntelen valo gondviselés, melyet kíván agyermek nevelés, az őket el ijeszti. a sok baj, sok alkalmatlan sirás. azért is el távoztattyák szemek elől mind ezeket. a menyiben lehet.

Oh! páter uram. mondá angyélika. még más oka is vagyom annak. hogy ilyen aszonyok miért nem szeretik mindenkor látni gyermekeket. talám azt még nem is tudgya kegyelmed, azért hogy szégyenlik vénebeknek lenni agyermeknél, igen is félnek attol. midön a gyermek. annyának, vagy mamának hija, meg azért meg is veszözik ötet, hanem így kell őket hini. édes anyocskám, mikor pedig idegen ember vagyom aháznál, akkor bátorságosab neki ha el vakarodik a házból. és meg sem mutattya magát. hát még mennyit látunk olyat, aki tellyeséggel nem szenvedí aháznál, hanem valamely távul lako atyafiához küldi, és ott nevedgyék amint lehet.

Ez igen nagy kegyetlenség felelé apáter, és rettentő boszut is áll azért az Isten. mert ugyan is hogy lehet olyan rosszul bánni gyermekeket, amidön olyan nagy gondviseléssel. szeretettel vannak. akis kutyájokhoz. a kinek is különös gondviselője. és asztala vagyom, és ha valami baja vagyom; az egész ház népének szomorúságban kell lenni, ha el talál veszni, vagy meg döglük, oh! akkor az aszony meg vigasztalhatatlan.

A minap egy uri aszonymál voltam mondá angyélika, a ki éppen ilyen természetű. az aszony, mutatván diánnára, azért küldöt volt hozzája. hogy amennyiben lehet meg vigasztallya. akis leánykája iránt. a ki is halálán volt; mikor hozzája menék, éppen akkor pirongatá egyik tselédet, azért hogy meg nem engedte magát maratni, és hogy a kis kutyát meg fenyegette. a ki is igen hamis és ugato. a mint ebből meg láthattya kegyelmetek, valamely betsületes ember azért jött vala az aszszonyhoz hogy köszöntse, el is kezdé leg aláb háromszor mondani, az aszszonymak. kívánván, de tovább nem mehe. mert akis kutya mindenkor reája ugrék, valamikor meg akará hajtani magát. és a kesztyűjével kellették magát oltalmazni, az után ismét el kezdé. az aszszonymak kívánván köteleségem, erre a kis kutya ismét ugatni kezdé. és az embernek. ismét oltalmazni kellették magát. egy szóval. az ugatás miat. lehetetlen vala. meg érteni a köszöntést. az aszszony mind azon által, egy nagy karos székből ülén. némelykor meg inté akis kutyát. mondván, halgas kis hamiska. de a hamiska. mint hogy kényesen neveltetett volt, azért tsak ugatot. és annak abetsületes embernek. lehetetlen vala ket vagy három szonál többet mondani, és talám nem is mondhatot volna, ha szerencséjére. egyik a leányok közül bé nem ment volna. és a kis kutyát ki nem vitte volna az ölében.

De hogy ismét viszá térjek. az én keserves követtségemre. alig végezhetém el az aszony izenetit, hogy mitsoda szomorúsággal értette leányának betegségét. hát azonnal nagy sirással bé futa egy leány, és mondá. oh! aszszonyom ihon haldoklik a szegény kis leányka, jöjjön az aszszony, és adgya reá áldását. oh! ersok. felelé az aszony, hogy mennyek én fel a felső házba, ersok nagy sirással mondá, oh jöjjön az aszony. legyen jelen halálán a gyermekének, oh! Istenem felelé az aszony. öszve huzván szemöldökét, hogy békét nekem, ne törd a fejemet az olyanal., ennél többre nem veheték, aleányka meg hala egy fertály ora mulva, és mikor az annyának tudtára adák, leg kisebb változást sem mutata, mind ezeket a szemeimmel láttam. és füleimmel hallottam.

Oh! Utálatos resttség, aki fel fordítod a természetnek. törvényét, fel kiálta apáter. természet nélkül valo anyák. nagy szükségtek vagyom arra, hogy az Isten más formában légyen atyátok, mint ti vagytok annyok gyermekeiteknek, az ilyen kegyetlenség egészen fel háborít. mivel, az. oktalan állat, akit úgy szeretnek. kárhovatokra leszen még valaha, vagy is leg aláb példájokot kellene azoknak követni. látván hogy azok., mitsoda szeretettel vannak. akis kölykökhöz, a természet, és az Isten törvénye ellen is tselekeszik az olyan, aki más képen tselekeszik.

Ugyan ezért is mondám az eléb, hogy az anyának, a gyermekihez való gondviselés. olyan kötelesség. a mely fel oldozhatatlan. és leg illendőb egy jó erkölcsű aszonyhoz, ezért is mondgya szent pál, hogy az anyák, *a magzatoknak szüléséért üdvezülnek, igyekeztvén azon hogy azok meg maradgyanak. a hitbe. aszeretbe, és a szent életbe szelidséget.* 1 tim. 2.15. azt is akarja, hogy az anyák azt kövessék, valamit parantsol. az özvegyeknek, 1 tim. 5.4. egy olyan aszony, aki a betsületét szereti, leg inkább abban foglalatoskodik, hogy a gyermekét jól nevelhesse. ámbár arra oka légyen is hogy maga ne szoptassa. de arra nintsen. hogy neveltetésére gondgya ne legyen.

Páter uram. mondá télámon, hát tsak az anyákat illeti a neveltetés. és az atyákat nem.? holot én azt tartottam hogy az emberek többet látnak. és tudnak. mint sem az aszonyok. azért jobban is tudgyak a neveltetésnek modgyát.

Noha én az anyákról szóllók. felelé apáter. de mind azon által. azt nem értem. hogy az atyák mentek legyenek. a gyermekek gondviselésétől, úgy szent pál ellen szollának. a ki is azt mondgya. *ti is atyák, ne ingerellyétek haragra magzatitokat. hanem nevellyétek őket atudományba, és az ur beszédének. intésébe.* eph. 6.4.

Nem hogy tehát azt mondanám. hogy az atyák nem tartoznak erre a kötelességre., de sött még azt tartom. hogy ez az ő leg fővebb hivatallyok. mivel agyermek közönséges a férfiu. és az aszony közöt, de mint hogy akülső dolgoknak terhe a férfiun forog, és hogy azok adolgok el fordittyák, azért azt tartom. hogy az aszszonyoknak, aháznál lévő dolgokra legyen gondgya, az urát segittse. és semmire úgy ne vigyázzon, mint ajó neveltetésére gyermekének, és arra vigyázon mind magáért, mind az uráért, akinek is arrol számot kel adni. néki.

De sött még. el is lehetne osztani egymás közöt azt a gondot, az aszonyra. bizván. agyermeknek gondviselését, mind addig valamég. agyermekségből ki nem kell. mivel addig az ideig az aszony jób gondot visel reája, mint sem a férfiu, agyermekségből ki kelvén, az után a férfiunak kel keze alávenni.

E szerént fel osztani aneveltetést úgy tettzik hogy természet szerént valo dolog aházasagba, sött még a régiek is azt követték. *nintsen tisztességeseb vigasztalása egy férfiunak.* mondá egy régi bölcs, *mint olyan aszszonyt venni, a ki részt veszen véle, mind agonosz. mind ajó szerentsében. akire bizhattya titkait, és kis gyermekeit. tacit.* 11. ann.

A gyermekek neveltetése, az aszonyokot illeti. mondgya aristotéles, és őket atudományokra oktadni. a férfiakat de curra rei fam. C.3

Nem tudnám valójában meg mondani, hogy mellyikre adunk nagyob gondot. mert valójában azon aszoktatáson áll az ember élete, mint a melyet adnak néki gyermekségében, azt nem tartom. mint mások. kik azt. gondollyák, hogy agyermekkel úgy kell bánni valamint a kis oktalan állatokal, akikre nem kel más gondviselés, hanem tsak enniek adni, mivel ilyen formán. meg hagyák rontani elméjeket. és szokásokat, vagy adajkáktol. vagy a tselédektől, holot azt meg kell tudni. hogy leg gyakortáb. az ember öregségében olyan. lesz, a mitsodás volt gyermek korában

Ezt minden nap tapasztallyuk. mondá télámon. mivel midön valaki panaszkodik valakiről. azt mondgya, olyan meg átalkodot. hogy tsak a maga hasznát szereti, ah! üsmérem én ötet. feleli a másik, mert mikor együt tanultunk, ket oráig is el veszekedet egy almáért.

Tehát a mely szoktatást adnak először agyermeknek, mondá apáter. az emberségre. ajó erkölcsre, az Isteni félelemre. azon fog allani az ő élete, mert mint hogy a meg romlot természetért., az iffiuság mindenkor aroszra hajol, azért. a mikor még az ág gyenge, hogy úgy mondgyam. addig kel meg hajtani, mert ha még azt várják, hogy meg keményedgyék, arosz

szokásban. akkor már nem hajthatni ajóra, valamint avastag fát. aki inkább el török. mint sem meg hajallyon.

Ezt böltsen mondgya kegyelmed páter uram. mondá máriánna. látom hogy minden azt tarttya a mit kegyelmed, mind azon által. azal meg elégesznek mondani. hogy a gyermekeket jól kel fel nevelni, de senki nem szab arra rendet.

A páter felelni akarván erre, félbe kellett hagyni, mivel vivék az étket az asztalra.

Ebéd után kí ki a maga helyére ülven, mondá apáter.

Az attol vagyon. mert azt gondollyák. hogy a keresztények közöt; mindenik tudgya, hogy a gyermek neveléséhez közönségesen egyéb nem kívántatik. hanem hogy az ő szándékát. akarattyát, és tselekedetét., arra ajóra kell fordítani, a melyre nekünk rendet szab a szent vallás, és hogy különösön arra a végre nevellyék. a melyre tzéloznak. tudni illik, arra arendre, vagy hivatalra. a melyre rendelik a gyermeket. ezt is hiják. nevelésnek, ez olyan nagy dolog, a mint már meg mondottuk, hogy eza kut feje, vagy magja, annak ajonak, vagy rosznak, a melyet látunk. hogy egy ember tselekeszik egész életében, mit mondgyak.? ugyan attol is származik egy országnak boldogsága, vagy romlása, mivel egyik ajó erkölctől füg, a másika, a lakosok rendeletlenségétol vagyon.

Ugyan erre az okra valo nézve is nevelték persiában, közönségesen agyermekeket. sok ország vagyon olyan. mondgya xenophon. ahol kinek kinek. szabad ugy nevelni gyermekét, a mint tettzik. a hol törvényt szabnak avétekért, hogy azt ne tselekedhessék, és azért meg is büntetik. de persiában, nem ugy vagyon. mert ót a törvény eleit veszi avéteknek. és meg gátollya. alakosokat. hogy abban ne essenek. itt a gyermekek neveléséről valo törvényt kel érteni. in Cyr.l.

A gyermek nevelésének ideje olyan drága, hogy nintsen olyan ora, a melyben nem kellene ötöt tanítani.

Hogy hogy páter uram. kérdé télámon. kívánnyaé kegyelmed, azt, hogy még a csecs szopo gyermekeket is tanítsák?

Igen is felelé apáter, mihent az akarat. és a különböztetés benne ki tettzik.

Láttam olyan gyermeket mondá angyélika. a kit oly sok ideig szoptottak, hogy maga vitte a dajkája alá a széket. mikor szopni akart.

De miért nem kellene őket mindgyárt az emberségre tanítani felelé apáter, mihent már azt meg üsmerik, a mi nekik szükséges. mivel azt észre sem veszük hogy még atermészet is. az emberségre von minket. lehet hát néki egy kis rendet szabni az emberségről. még abban az időben is, a melybe az ő elméje tsak avétekre vonsa.

Ez így lévén, tegyük fel magunkban. hogy olyan gyermeket kel fel nevelnünk, akinek szüléi jó rendbe vannak. és a kiknek abban vagyon modgyok. hogy jól neveltethessék.

Mondgyuk el tehát, hogy nintsen olyan fő renden lévő. aki nem kívánná, hogy a gyermeke emberséges ember ne lenne, ezt az egész világ kívánnya, sőt még azok is, akik leg rendeletlenebbek. és a kik a jó erkölcsöt kerülük, azok azt szeretik, és kívánnják gyermekekben, azt is akarják. hogy a gyermekek. a nemzetségekre valo nézve, avilágban valo elő menetelre alkalmasak lehessenek, és így a gyermeknek. neveltetése. két végre tzéloz, 1. hogy emberséges ember legyen. 2. hogy alkalmas legyen hivatallyára.

Hogy ezt meg lehesen érteni. azt meg kell tudni, hogy a gyermeknek neveltetése három időre osztatik. az első idő az, amelybe. a gyermek az anya keze alatt vagyon. amásodik. a melybe az

attya gondviselése alatt vagyon. aharmadik. idő az, a melyben a gyermek a neveltetésből ki kelvén. magára hagyatják. ebben a harmadik időben sirhat. vagy örülhet a gyermek., rossz, vagy jó neveltetéséért, ebben láttzik meg, ha alkalmatosé vagy nem, el érni azt. amire rendeltetett.

Az Anyát illetvén tehát az első idő. ez annál is nehezebb. és gondosabb, hogy a természetnek indulatit, nem az okosság vezetvén, mód nélkül sebessek, mivel egy gyermeknek minden mozgása, csak az ételért, és az ételről vagyon. hogy ha meg haragszik. csak az ételért tsendesedik meg, valamint az oktalan állat, és mint hogy, még az oktalan állatok is éhezni hagyják akisdedeiket; hogy enni taníthassák, a gyermekek tanítására. sintsen jobb mód mint ebben a természetet követni.

Ugyan gyönyörűséggel nézem némelykor. mondá angyélika, a madarakot. a kik minek utánna fel nevelték volna a fiokat. az után enni taníttják, nem hajtanak arra. akar megnyit kiálttsanak. kérjenek, hanem, olyan helyre viszik őket. ahol ennivaló vagyon. ott előttök esznek, az után apéllda, és az éhség meg taníttja fiokat az ételre.

E nintsen különbben felelé apáter, mihent egy gyermek különböztetni kezd, adgyák néki a mit kíván, vagy még többet is, azonal akaratos és kényes léssen, az ételben pedig finyás, némely eledelt meg kezd utálni. a mely szégyenire válik, mind magának. mind azoknak akik nevelték, sokszor még azt elsem hagyja, ellenben. adgyanak néki enni mértékel, olyan, okon modon, hogy a kezét meg tsokollya. magát tisztán tarttsa. mindent meg köszönnön, ilyen formában; ha nem üsméri is, de meg tanulja az emberséget, és atisztaságot. nem kel néki semmit is adni. midön sirva. vagy haragal kér valamit. az ő kis elméjében meg utállja még mind ezeket, és látván hogy haraggal semmit sem nyerhet; és ha enni akar., jámbornak. szofogadonak. tsendesnek. és tőrönek kell lenni. így lassanként, ezekre fordíttják az elméjít. és ajó erkölcsnek. sengéjét adgyák beléje, szó fogadová. és tsendessé tésszik ötet.

De még arra is kell. vigyázni, hogy nem kell, sokat vagy rendeletlenül enni adni agyermeknek. hadd szokják lassanként. el szenvedni az éhséget; a bizonyos, hogy a torkosból. nagy embert nem lehet tsinálni, mivel socrátes azt mondgya. hogy a ki másoknak parantsol. annak szükséges hogy tudgya szenvedni az éhséget, szomjuságot. hideget, meleget; másként, hivatallyát jól végben nem viszi, nem kel néki úgy enni adni. valamint sokan tselekesznek. hogy napjában. akár mikor eszik. se sokat egyszer., hanem rendet kell arra szabni. és keveset kell adni egyszerre. ilyen formában lehet atürésre, és az éhségre szoktatni.

Arra is kell vigyázni, hogy mitsoda féle ételt adnak néki, nem kell ötet a finyásságra szoktatni, mert azután zablodó, és kényes lenne, hanem igen közönséges étellel kell tartani, hadd szokják, mindent meg enni, hideget, meleget. sóst, édesset. mindenkor a mértékletességet ditsérték. anagy emberekben.

Mind ezek után láttya kegyelmetek, hogy semmi különös rendet nem szabok, olyan okos személyyek előtt szollok., akik meg tudgyák választani. a gyermeknek természetit. mert példának okáért, ha a gyermek egésségtelen. tudni való dolog. hogy gyenge étellel kel táplálni, noha nem látom hogy a paraszt emberek gyermeke, akit nem kényeztetnek. hogy azért betegebbe légyen. sött még azok kövérek, izmosok. vidámok.

Hasonlot mondhatok aruházattya iránt. soha nem kell a gyermeket arra szoktatni, hogy sok ruha legyen rajta, mert mentől több ruha vagyon az emberen. annál inkább meg érzi a hideget; és idővel. leg kisseb kemény időben sem mér ki menni aházból.

A gyermeket nem kell igen tzifrázni, mert ha láttya hogy másoknál tzifráb, mindgyárt többet fog maga felől tartani, és kevésbé léssen. azután, ez a rossz erkölcs, a több jó erkölcsöket, meg fogja gátolni.

A gyermek, midőn már jól kezd szollani, lehet neki meg mutatni abetüket, a nem olyan nehéz dolog, a mint gondollyák, közönségesen, tsak arra kell vigyázni, hogy a, játék gyanánt legyen a gyermeknek, más egyéb haszontalan játéokra meg taníttják a gyermeket. miért nem lehetne játék közben. ötet abetükre meg tanítani. annak könnyeb modgya nem lehet, mint a jádzo kártyákra irni abetüket, agyeremek, azon kívül is kap a kártyán, mindenik kártyát ugy kel el nevezni. valamitsoda betü vagyon rajta; a gyermek észre sem veszi, hogy meg üsméri a betüket, és hogy oly hasznoson. meg tsallyák ötet, arra is kel vigyázni, hogy a ki fogja néki a betüket, és az olvasást mutatni. ugyan attol is várjon a gyermek. többet mint mástol. hogy hadd kedvellye ötet.

Azt egy néhánytol hallottam, mondá angyelika, hogy én már hét esztendös koromba. jól olvastam.

A nem tsuda felelé apáter,, ugyan igy is kellene tselekedni agyermekekel, lehet is öket. lassanként az imádságra szoktatni. és tanítani. ahit ágazatit elejekben adni, és azt egy kevesé nékik meg magyarázni, és vélek meg értetni, példának okáért, arra tanítani, hogy az Isten mindeneknek ura, hogy az ő akarattya szerént lesznek mindenek, hogy ő tölle veszük ajót, és a nyomoruságot. hogy ő adgya az életet, ha szinte nem láthattuk is ötet, de ő mindenüt vagyon. mindent ő tselekeszik, mindennel néki tartozunk, tisztelettel, szeretettel, hálá adásal. ő hozzája is kel sietnünk, de hozzája ugy mehetünk, ha követyük ajó erkölcsöket, a jó erkölcsöt ugy követyük, ha a parantsolatot meg tarttyuk, hapedig aparantsolatot meg tarttyák, a meny országot meg adgya, azok pedig pokolba mennek. kik meg nem tarttyák.

Hogy ha aparantsolat szerént élünk. semmitöl nem kel félnünk, sem aveszedelemtöl, sem a szerentséltlenségétől, még a haláltol sem. mert minden azö akarattyától füg., és azö akarattyán áll, ami halálunk. mindeneket ugy rendel, és kormányoz, hogy azö akarattya. bé tellyesedgyék. mi irántunk, és mindenek azö ditsőségére, és az ötet szeretöknek, jovokra legyenek.

Mint hogy pedig az ő akarattya szerént kell tselekedni, és ahoz szabni magunkot. azért két dolgot kíván mi töllünk. az első a, hogy szüntelen kérjük azt tölle. a mi nekünk szükséges, és hogy fordittsa el töllünk, agonoszt. a második. a, hogy ugy visellyük magunkot, hogy mit kérünk, el vehessük. mert azok kik munkálodnak., az Isten áldását veszik. de azok nem, kik a resttségben élnek, példanak okáért, haszontalan gyözedelmet kérni, ha nem akarunk hartzolni, böv aratást kérni, ha nem vetünk.

Arra kell tehát agyermekeket tanítani, hogy ez a két dolog együt jár. a munka. és az imádság. mert semmit sem nyerünk hanem kérünk., és haszontalan kérünk, ha azon nem igyekezünk. hogy meg nyerhessük. hogy pediglen meg lehessen értetni. azokal agyenge elmékel; az Istennek mindenhatóságát., eleibe. kell adni, a földi természetet, mutatni kell néki az eget, és a tsillagokat.

Hogy hogy, a gyermekeknek. fel kiálta télámon, én azokat magam sem tudom.

El hiszem felelé apáter. mert gyermek korában nem tanították volt arra kegyelmedet. midőn a gyermek anapot nézi, azt méltán tsudálhattya, és mitsoda helytelenség volna abban, ha véle meg üsmértetik, hogy az a nap, ha szinte nagyob légyen is a földnél. de az Isten szolgája, és arra. rendelte hogy az egész természetet vilagosittsa, ha olyan fényes, tsudálatos, és nagy dolog engedelmeskedik annak a nagy urnak, hát az ember. aki oly kitsiny, oly nyomorult. oly gyenge, és aki el mulik mint az árnyék. hogy ne engedelmeskednék?

Végtire, arra kel vigyázni, ha azt akarják hogy a gyermeknek. idején meg érijék elméje, soha nem kell néki ugy beszélteni, mint gyermeknek. hanem ugy mint, ha volna harmintz esztendös.

Még eleinte kell az elméire adni, hogy nagy gondolattal legyen az Isteni félelem. és szeretet felől, és bizodalomal. az ő mindenhatóságában. e lassanként. meg bátorítja a gyermeket, de azt tellyeséggel meg nem kell engedni. hogy ő előtte valamely rettentő dologról beszéllyenek. ilyesztöröl, holt testről, babonáságról, étzaka járo lelkekről, az ilyeneket meg kell véle üsmértetni, hogy nem kell ezektől félni. mivel az ördögnek nintsen semmi hatalma, és hogy olyan átkozot teremtett állat, akinek nintsen szabadságában az ember, mivel az ember. akristus öröksége, meg szabadítván ötet az ördög rabsága alol, ugyan ő is a mi valóságos urunk, gondviselőnk, és ha ő, velünk vagyon. semmi nekünk nem árthat,

Nem hogy kellene félnünk a holt testtől, de azt még szeretni kell, és tisztelni, a nekünk semmit nem árthat, valamint egy darab kö, mondám hogy szeretni kell, azt, mert mi hozánk hasonló, és ahoz olyan szánakodással kell lennünk, amelyel akarnok. hogy mások lennének hozánk, holtunk után. tisztelettel is kell ahoz lenni, nem tekintvén azt úgy mint egy dögöt, hanem úgy mint a szent léleknek tempломát. aki is láthatatlan képen lakozik azoknak testekben. kik az Isten kegyelmében holtanak meg, a setétségben való félelmet is, ki kell üzni elméjékből. meg értetvén vélek, hogy a setétségben nintsen semi rossz, az Isten úgy viseli gondunkot. éttzaka, valamint napal. és hogy csak a félelem okozza azt azokba, a kik azt gondollyák, hogy valamit látnak éttzaka.

Nem kell őket semivel is ijeszteni, hanem hogy csak a vétektől félyenek. azt meg is kell vélek utáltatni, mondván, hogy az Isten gyűlöli avétket.,

Azután elméjekre kell adni. hogy nagy tisztelettel legyenek. az egyházi renden lévőkhöz. kik a kristusnak képit viselik.

Elméjekre kel adni. hogy nagy tisztelettel. szeretettel. és engedelmeséggel kell lenni szüléjekhez. mivel az Isten azt mondgya. hogy az, aki az urat féli, tiszteli, az ő atyát, és anyját. és szolgál azoknak, kik a világra hozták, mint urainak. eccles. 3.8.

Az elméjekben kell oltani az igasságnak szeretetét. meg utáltatván vélek mind azt. valami igasságtalan, és hogy mitsoda rut dolog mást meg szidni, bántani, és valamit lopni.

Az után az emberségre kel tanítani. meg értetvén vélek. hogy emberségeseknek kell lenni, szelidnek, alázatosnak. mindennel jó tévőnek. másnak örömet kell szolgálni, de főképpen irigynek nem kell lenni. ha mások valamit jobban tselekesznek. azt nem kell irigyleni, sött még ajó természet abban áll. hogy maga meg vallya fogyatkozását. ez a letzke igen hasznos, azért hogy még idején ki lehesen oltani a kevélységet szivekből, de azon kel igen igyekezni. hogy igaz mondok lehessenek. és egyenesek. meg utállják. a két színüségét, tsalárdságot hazugságot. ihon ezekre lehet oktatni gyermekeket lassanként.

A mi pedig a szokást illeti, a leg inkább apéldan áll. mivel a gyermek olyan mint a majom., azt tselekeszi, a mit lát, azért igen kell arra vigyázni. hogy nem kell semit mondani, vagy tselekedni előttök. nem csak rosszat. de még olyat is a mi szabados volna. vigyázni kell atselédekre, kik mellett vannak. hogy jó szokásuak legyenek.

Midőn pedig a gyermek egy kevesé erősödik, lehet valamely nyelvre tanítani, főképen, adeák nyelvre.

Némely urak, mondá angyélika. meg akarták próbálni. ha lehetneé a deák nyelvre meg tanítani gyermekeket, természet szerént, könyv nélkül, valamint a magyar szót tanulják adajkájoktól; és a kívánságok szerént ment végbe, én magam láttom, azokat a gyermekeket.

A meg lehet, felelé apáter, de azok az urak észre vették azután, hogy az olyan formán való tanulás, nintsen fogyatkozás nélkül, tudom hogy azt meg is orvosolják, a midőn a gyermek jobban kezdi tudni adeak nyelvet, mert az első fogyatkozás a, hogy a gyermek nem tudván. a

nyelvnek réguláit. soha tisztán. se nem szolhat, senem irhat, és olyan lészen mint aköz nép, a ki nem tudgya okát adni, annak amit mond, amely igen nagy fogyatkozás, mert hogy lehet másokat oktadni, ha maga nem tudgya. amásodik fogyatkozás a, hogy a gyermek ki kelvén agyermekségből, semmi féle nyelvet azután jól meg nem tanulhat. mert viszá nem térhetvén. a dajkája ölében. akitől minden baj nélkül tanulta a nyelvet. és semmi rendit nem üsmervén. atanulásnak, azután, igen nagy bajal kellene néki valamely más nyelvet meg tanulni, az írást pedig el nem kel vélek mulatatni, igen jó. mikor már egy kevesé irni tudnak. hogy valamely könyvből irjanak le holmit. az arithmetícára meg kell őket tanitatni, és ha tsak keveset is. had tugyon a gyeographiabol. ehasznos minden féle renden lévőnek.

Hát a leány gyermekekről. mit mond kegyelmed, kérdé mariánna?

Mind ezekből el lehet venni, felelé apáter. a mi nem aleányokhoz valo. és olyanokra tanítani, a mi őket illeti, ugy mint, minden féle varrásra. rajszolásra. tsipke kötésre, szükséges volna. egy leánynak. minden féle munkát tudni.

Emlékezem arra. mondá anyyelika, hogy az anyám velem nagy alakot tsináltatot. és annak gyakorta köntöst kellett tsinálnom, a nekem mulattság volt. azonban. azt is meg tanultam, hogy miképpen kell. a köntöst meg szabni, és meg varni.

A mi pedig a gyermekek mulattságokat illeti. mondá a páter. meg kell nékiek engedni. hogy had futkossanak. a verő fényen. szélben, esőben, hidegben, melegben. fő képen had jatzodgyanak tekét, a meg erősíti a karjokat; de meg nem kell engedni. hogy mindenkor tsak a játékbá tölttsék az időt. mert azután semmire nem adnák elméjeket, a tántzot is meg lehet nékiek engedni némelykor.

De a nem fér az én fejembe, mondá télámon, hogy lehetne anyi féle dolgot, egy olyan gyermeknek a fejében tölteni, aki alig tud szolni?

Méltan tsudálhattya azt kegyelmed felelé a páter. mivel én azt nem mondtam. hogy a fejekbe tölttsék ezt agyermeknek, mihent szolni kezd, hanem azt akartam mondani hogy mihent a gyermek szolni kezd, kezdgyék mindgyárt ezekre oktadni, mert hogy ugy mondgyam. akor kezd az elméje tsirázni, és ezekre lassanként tanithattyák, mind addig valamég az anyya szárnya alat marad.

De jó nevelés nem lehet. hogy ha tsak meg nem intik a gyermeket, a vétekről. a melybe eshetik. mivel abölcs azt mondgya, hogy a bolondság. a gyermek szivéhez vagyon kötve. és az intésnek veszeje. azt onnét el üzi, nem kell tehát ő tölle kiméleni az intést, mert ha ötet meg ütöd veszövel, abban meg nem hal, és meg szabaditod az ő lelkét, mondgya abölcs, prov. 22.15.23.13. olyan szükséges ötet meg inteni, hogy gyüölöli ötet az, aki meg nem inti, a ki pedig meg inti, a szereti.

Az Isten parantsollya tehát fenytégben tartani agyermeket, az Isten parantsollya nékünk, mondgya lactencius, hogy mindenkor agyermeken tarttsuk kezünket, az az. hogy mindenkor meg inttsük ötet. mikor roszul tselekeszik, ne hogy, anagy kegyesség, és szeretet, idővel meg ronttsa szokását, azt; nem tsak a gyermek jóva kívánnya az atyáktól, és az anyáktól, de söt még, az atyáknak, és az anyáknak, jovokra lészen, ha meg intik gyermekeket. mivel aszent lélek azt mondgya, hogy a bölcs fiu, az attyának örömeire vagyon. az esztelen pedig, az annyának szomorúságára.

De amennyiben hasznos és szükséges az intés. annyiba veszedelmes, hanem okoságal, és nem helyesen megyen végbe. arra kel hát vigyázni. hogy soha sem kel keménységet mutatni a gyermekhez. mert ha valamely roszra vagyon hajlandosága, azt még meg szaporittya, valamely kis tsalárdságal. azért hogy magát meg menthesse. a büntetéstől, sött még szükséges

némelykor. látatlanná tenni az ő kis fogyatkozását, hogy jobban ki lehessen tanulni, némely értelmes embereknek szokások a, hogy külső képen úgy tétetik magokat. mint ha valamely rosszra hajlandóságok volna, noha azt utálják belső képen azért tselekszik. hogy ki tanulhassák belső képpen. való rossz hajlandóságát azoknak. a kik el laknak. és magokat azoktól meg oltalmazhassák. azon kel hát igyekezni; hogy a gyermeknek bizodalma lehessen bennünk. sőt még avétket is meg kell neki engedni, ha meg vallyá mert ha igen szükséges meg üsmérni a természetnek jóra való hajlandóságát, hogy azt lehessen segíteni. még szükségeseb arossra való hajlandóságát, hogy azt meg lehessen előzni.

Meg kell jól üsmérni. és vizgálni, hogy mitsoda rosszat tselekszik a gyermek. mert valami a hamiságtól; engedetlenségtől, vakmerőségtől. és ahazugságtól jö, azt meg kell büntetni. de a mely vétkek nem szán szándékal valok. meg kell neki engedni, hogy elne kedvetlenedgyék.

Arra is kell vigyázni, hogy midön akis gyermekek sirnak. gyakorta annak tulajdonitják hogy haragusznak. vagy akaratoskodnak. holot némelykor valamely fájdalmat éreznek, és azért sirnak. még is némely anyák azon fel indulnak. meg haragusznak. és jól meg verik őket. epedig, rendetlen keménység, szükséges tehát. minden indulattyokot ki tanulni azoknak agyenge lelkeknek. hogy meg lehessen orvosolni.

Külömbözést kell tenni az ő sirások közöt, és meg látni, hogy mikor sirnak akaratoságból. és mikor helyes okból. azt könnyü meg üsmérni, az elsőért, meg kel büntetni, mikor pedig helyesen sir, meg kell vigasztalni. nem kell keményen bánni vélek azért, hogy több eszek legyen. mint sem a mint vagyon. értem azt, mikor valamit jobban akarnak vélek tselekedtetni, mint sem töllök lehet. mivel se a keménység, se averés. eszet nem ád. és midön erővel akarnak valamely jót tselekedtetni. a nem tart sokáig. azon kell igyekezni hogy az akarat ót legyen, és mint hogy az Isten teheti azt jóvá, szükséges kérni azt a szent atyát, hogy nevellye fel kezünk által gyermekeinket, a kik is az ő gyermekei.

Ha az intésről szóllottam, a jutalomról is kell szollanom, a mindenkor meg volt, hogy ajó tselekedeteket meg jutalmaztatták, és arosszat meg büntették, azért igen jó a kisdedet. valamely kis ajándékokal fel indítani, ditsérettel, és kegyeséggel. ajora venni. mind ezekhez azt adom. hogy aszüléknek. nem kell egyikének jobban kedvezni mint a másikának. hanem egyaránt szeresék gyermekeket.

Gondolom hogy már ezekről eleget mondottam; egyebet nem is akartam, hanem hogy a jó erkölcs magját vessem el, el sem vesztettem időmet, hogy ha azt szorgalmatosággal munkálodgyák. epedig a férfiu hivatallya léssen ezután, mivel az aszony, az ő kezében adgya ezt a kis tsemetét, hogy ő visellyen gondot reája, ha férfiu a gyermek, mert ha leány, az anya keze alatt marad.

Mostanában már hogy meg mondgyam, rövideden mitsoda formában kel bánni az atyának gyermekivel, akinek gondgyának kell lenni reája, és a ki már nyolcz vagy kilentz esztendös, leg előbször azt mondom, hogy tsak azt kövesse a mint eddig bántak véle. és semmit abban el ne hagyjon. de mostanában kell jól meg üsmérni a gyermek, természetét, és hajlandóságát, mert ezen áll a jó nevelésnek modgya, az az, hogy tudni kell követni a természetnek hajlandóságát, mivel ahoz kell intezni mind azt, amire akarják ötet tanítani, példának okáért, ha a hadakozásra vagyon hajlandósága. ahoz képest kell. nevelni, ha atörvényes dolgokra, akereskedésre, az egyházi rendre. vagy valamely mesterségre. az ő elméjét, ezek szerént kel igazgatni, de arra jól reá kell vigyázni, hogy meg kell különböztetni. agyermekeknek. valóságos hajlandóságát, a nyughatatlan változo elmétől. a mely. mindent akarna látni. és tselekedni. és mindenen kap eleinte. de az után tsak hamar abba hagyja.

Eddig a koráig agyermeknek. elég volt hogy valami keveset tudhasson mind abba. a melyről szóllottunk, de ezután azon kell igyekezni, hogy azokat hová tovább. jobban meg tanulhasa, vigyázzván arra. hogy valamit rosszul meg ne tanuljon, mivel jobb. hogy valamit ne tudjon, hogy sem azt rosszul tudgya. menyi ember vagyon olyan. aki azt gondollya. hogy tud sok dolgokat., holot azokat nem tudgya.

Itéllye el kegyelmetek. hogy mitsoda nagy rendeletlenség történik minden nap az olyan lelki pásztorért. akivel el hitették, és a ki magával is el hitette. hogy tudos, holot alig tudgya avallásnak némely fő részeit, vagy talám még azokat rosszul tudgya, vagy az olyan biroért. aki atörvényt, tsak imigy amugy tudgya. vagy talám épen nem tudgya. jól meg kell tehát azt tanulni, a mire adgya magát az ember,

Haszontalan volna itt arról szolnom. hogy mit kell az iffiunak tanulni. mivel az iskolákban. az iránt rend vagyon. de arend mellet, nagyon kell vigyázni az oktatására, mivel ugy léssen attyának örömére. oktassad fiadat mondgya abölcs, és vigasztalásodra leszen. és gyönyörüségére lelkednek; prov. 29 17.

De mindennek előtte, azon kell igyekezni. hogy az Ó, és az új testámentumot olvassa. és tanulgya, de az oktatást. még másal is kell segitteni, fel kel indittani a mi tanitványunkot. a betsület szeretetire. meg értetvén véle. hogy tsak ajó erkölcs által mehet elé, avilágba. meg is kell véle éreztetni a betsületet. mert el nem lehet hinni, mitsoda hasznos az ilyen ösztön.

Eleibe kell adni. hogy a jó erkölcsnek kétt részen vagyon. az áitatosság, és az egyeneség, az áitatosság, fundámentuma mindennek, és az áitatosság abban áll, hogy az Istent meg üsmérjük, szeresük. félyük. és parantsolatit meg tarttsuk. az egyeneség pedig illeti az emberekkel való életünket. és a mely fundamentuma az igasságnak. az igasság pedig. belső, és külső, a belső igasság az. a melyet nevezük jó hitnek. mikor valaki oly jó hitü. hogy mindenkor igazat szól. fogadását meg tarttya, lelke üsmerete ellen semmit nem tselekszik, akülső igasság az, a mely nekünk meg nem engedi hogy valakinek kárán igyekezünk, és ha kárt tettünk, azt helyre hozuk, egy szoval ajó erkölcs által lehet valaki emberséges ember, és hogy ellene kellene mondani avilágban, mind a betsületnek. mind a jó névnek. ha jó erkölcsüek nem leszünk.

Erre való nézve. szüntelen az elméjében kell azt verni a mi tanitványunknak. hogy az Istenhez áitatos legyen. beszédében egyenes. igeretiben igaz. jó hitü. és igasságos legyen minden tselekedeteiben.

Még ezen kívül szükséges hogy a historiákat tudgya, a geográfiát, hogy meg tudhassa az országoknak voltát, a folyó vizeket. a hegyeket. afő városokat. és az rajzolás tellyeséggel el ne mulassa. és ha szinte a törvényes állapotokra nem volnais hajlandosága, de igen jó és hasznos, hogy egy kevesé tudjon atörvényhez.

Az én atyám eszerént tselekedet mondá angyélika. meg parantsolta alakosoknak. hogy minek előtte perellyenek egymásal, ő eleiben vigyék dolgokat, és az én bátyáimnak kelletet meg mondani apanaszt., ök a férfiaknak valának prokátori, én pedig a aszonyoké. azután az atyánk voxot kért tollunk, és ha az igasság mellől el távoztunk, akor előnkbe adtavétkünket.

Erről jut eszembe mondá apater, olvastam valamely könyvben, hogy agyermeket atörvényre ugy tanították hogy törvényt láttatak vélek. azokra, kik közüllök valamely vétekbén eset. atöbbi arra voxolt. és aki közüllök [közül. lők] biro volt, aki mondotta a sententiát, de leg keményebben. aháláadatlaniságot büntették meg. noha a rend szerént való törvény azt meg nem bünteti, ezt azért tselekedtették, hogy még jó idején azt meg utáltassák velek. és hogy tisztelettel legyenek az Istenhez, a fejdelmekhez. atyokhoz. és anyokhoz,

Minden tudgya, hogy Cyrus már tizen két esztendős korában a több tanulo társai között. ítélő biro volt., és egyszer a mestere meg verte az igasságtalanul valo törvény látásért.

Nevettséges törvény lehetet a, mondá télamon.

A törvény abbol állot mondá apáter, hogy egyszer, egy nagy legény, a kinek kurta mentéje vala, látván egy kis legényt, a kinek a mentéje hoszu volt. erővel el vevé tölle mentéjét, és a magáét adá helyében. Cyrus biro lévén adologban, azt helyesnek ítélé, hogy ki ki olyat szerezne magának, a mi hozája illenek, a mestere azt tudván, meg verte érette, mondván. hogy itt nem arol vagyon akérdés, hogy mi illik valakihez, hanem az a kérdés. hogy azt kellett volna meg vizgálni, ha igasságosan birjaé azt, a mi hozája illik, azt kellett volna meg tekinteni. hogy ha igasságosabbé ollyannak ítélni a mentét, aki azt erővel vette ell, vagy annak, aki azt, magának tsináltatta volt.

A mi a mesterséget illeti. az iffiat valamelyre kell tanittatni hajlandosága szerént. még afő renden lévöknek is ezt jovallani kellene

A mí pedig a mulattságot illeti, lehet tánczra tanítani, tekéztetni. uszni, avadászat is hasznos az iffiunak, a lovagolás. mind ez a testet meg keményitti. de mód nélkül mind ezekben nem kell el botsítani.

Igen hasznos dolog, akár mely renden lévő gyermeknek, meg engedni. sött még arra egy kevéssé kénszeríteni is, hogy sok féle dolgot maga tsinállyon meg, a melyet vagy a szolgálja, vagy más mester ember vinné végben. az igen jó, mert ollyan. állapotban lehet., hogy sok dolgot maga is végbe viheti szolga nélkül, és tudgya magát segíteni.

Ez igen jó mondá angyélika. mert utálok az ollyan jáva gyermekeket, akik még tsak az övöket sem tudgyák fel kötni, meg öregesznek, még sem tudnak egy lovat meg nyergelni, más idegen országban. a nagy urak. sött még a fejedelmek is tanulnak valamely mesterséget. én esztergában tsinált. szép munkáit láttam egy nagy fejdelemnek, azt is olvastam. hogy egy Császár a fiait mesterségre tanította. azért, hogy ha valaha rabságban esnek. éhel meg ne halyanak.

Pater uram, ugy tettzik hogy már eleget tanultunk mondá télamon, már régen várom hogy meg láthassam., mit fog kegyelmed tsinálni a tanitványával, ha az iskolából ki veszi.

Nohát felelé apáter. nem bánom. hozuk ki az iskolából. és tegyük fel. hogy már vagyon tizen hét esztendős, vagy tizen nyolcz. azt akarom legg előbb is. a lovaglást meg tanullya, mivel az igen gyalázatos az iffiunak. mikor még tsak a lora sem tud fel ülni rendesen, és ha alovon vagyon. azt sem tudgya melyik kezével kell akántár szárát tartani.

Ez a letzke kegyelmednek szol mondá angyélika. mutatván télámonra. mert a minap az aszszony, tekintvén diánnára, a mezöre menvén. az agarakal vadásztanak. soha anyi erőm nem volt. hogy meg ügetethessem ö kegyelmét. mindenkor tsak a hintó melet maradot. végtire az agarak után mene léptetve.

Nem vagyok én ollyan szeles mint magad felelé télámon el fárasztottad a lovadot a melyen ültél, de halgass, miért hagyatod félbe apáterel beszédét.

Oh! mondá apáter. gyönyörüséggel halgatom kegyelmeteket. azután idegen országban szeretném küldeni. de először azt akarnám hogy két vagy három nyarat atáborban töltene. valamely jó, és értelmes. hadi ember mellet tiszttség nélkül, az után idegen országba mehetne valamely jó emberrel. aki ollyan volna mellette mint egy preceptor.

Az idegen országba valo menetel igen hasznos. egy iffiunak, az, az elméit meg világosittya. a más nemzeteknek szokásit meg láttya. azután bátrab lészen, mindenre inkább tud vigyázni.

avilági dolgokat meg tanulja., ugy az idegen nyelveket is, az idegen nemzeteknél, igen szokás. más országokba el menni. inkább is adnak az olyanoknak tisztségeket. ezért is az olyanok kik az országból ki nem voltak. szégyenlik idegen eleiben menni, és kívánnák hogy ha jobban töltötték volna iffiúságokat.

Ugy tettzik hogy már lehetne valamit mondanom aleányok neveltetésekről is.

Éppen most akarám kegyelmedet arra kérni mondá mariánna,

Azt nekem el nem kellett volna felejtennem. felelé apáter. mint hogy a leánynak nem szükséges azon tanulás. mint a férfiunak, azért olyan dolgokra kell tanítani, a melyek néki valok, én erről többet nem mondhatok. mint angyélika. és az ő neveltetését is adom például másoknak.

Oh páter uram. akegyelmed josága, sokat tart felöllem.

A páter azt jól mondgya, mondá máriánna. hanem tanítson már kegyelmed is. hogy adhassuk kegyelmedet például ami leányinknak, kérem az aszonyt tekintvén diánára, hadd beszélje elé életit angyélika.

Bizonyára páter uram. mondá angyélika. igen bajt adot reám kegyelmed.

Ne vonogassad magadot angyélika. mondá diánna. az ágyból.

De nem láttyaé az aszony. mondá angyélika. hogy a grofné tsak tréfáldok.

Valóság nem tréfáldom. mondá máriánna. igen kedves dolgot is tselekeszik kegyelmed nékem.

Nohát, engedelmeskedned kell. felelé angyélika.

Ha meg gondolom hogy mitsoda nagy bajjal nevelt fel az atyám, és az anyám, igen bánhatom hogy jobban nem töltöttem el időmet, az atyam. a két bátyáimal együt. maga mellett nevelvén, a mitsoda mesterek nékiek volt. azoknak én is hasznokat vettem. mivel szüntelen hallottam mikor nékiek lettékét adtanak, deákul pedig meg tanultam. tsak magam mulattságából.

De a leg nagyobb tudományom, mint hogy magamot kel. ditsérnem, abban áll, hogy a tövel. minden féle munkát tudok. az anyámnak arra nagy gondgya volt. hogy minden féle varrásra meg tanitasson, csipkére, retzére, egy keveset akép íráshoz is tudok, a musikához is értek egy keveset. ugy tettzik hogy ez, az egész tudományom.

Ugy tettzik meg mondám. hogy némellyet a mit tudok. tsak történetből tanultam meg, mivel azt meg vallom. hogy olyat is tanultam. ami haszontalan.

De hogy tiszteletett adgyak. annak, akinek azal tartozom, meg kell vallanom, hogy a mit tudok, az atyámnak, és az anyámnak kell köszönnöm, az atyám mint hogy tudta magát szeretetni, mindenkor tele volt aháza emberséges emberekel, és azoktól többet tanultam mint akár mely könyvből, az anyám pediglen jó gazda aszszony lévén, vigyázó, serény, és igen jól tudta mindennek gondgyát viseltetni, azt észre vettem, hogy mindenkor két dologra vigyázot irántam, az egyik a, hogy soha hejában heverni nem hagyot, mert a minden napi rend szerent valo munkaimon kívül, valamig élt, mindenkor én voltam aháznál viczéje, sékrétáriusa, én velem olvastatot, én voltam komornyikja. a házi költségre, a konyhára. egy soval mindenre tsak nekem kellett gondot viselnem. a második a, hogy mindenkor rajtam volt a szeme, még mikor valamely atyánk fia mellé adot is. olyannak adot, akiről bizonyos volt. hogy reám vigyáznak.

Már többet nem mondhatok magamról. talám azt sem volna szükséges mondanom; hogy az anyám halála után, az aszszony, mutatvén diánára, maga mellé véve engemet hogy gondomot viselné, nem tsak ugy mint atyafiára, hanem mint leányára, én is azon igyekezem, hogy

szolgálóhoz illendő tisztelettel, és engedelmeséggel. legyek az aszonyhoz, meg nem köszönhetvén hozám való joságát, azt kegyelmetek. minden nap láttya.

Igen is láttyuk mondá máriánna, azért is kegyelmedet inkább szerettyük, és betsüllyük,

Ugy tettzik páter uram. mondá télámon. hogy ehez képest. lehet rendet szabni a leányoknak,

Én semmit ahoz nem tehetek. felelé apáter, noha tudom hogy angyélika tsak nem felit is el hagyta., ditsérni kell azonba az annyának bölcseségit, aki mindenkor szeme előtt nevelte leányát, ez is leg nagyob kötelesége az anyának, és azal tartozik hogy a szemérmességbe tarttsa leányát, mivel annak betsülete olyan valamint az élet, a mely ha egyszer el vész; helyre nem hozhatni, azért is mondgya azírás. hogy a leány nevelés, nagy gond viselést kíván az atyától. és hogy az álmát félben hagyattya véle, és meg másut, abátor leány meg bestelenitti az attyát, és az urát, eccle. 7.26.

A mi pedig aklastromot illeti, aleányt úgy kell az apátzaságra adni, ha természet szerént szereti a magános életet, ha pedig azért jóvallyák azt néki hogy valamely jószág másra maradgyon. a szenttség törés, és kegyetlenség volna. és a tridentinumi Concilium átkot mond arra, a kinek része lenne az ilyen tselekedetben. Sess. 25. Cap. 15. haszontalannak is tarttya., az apátzaságra való esküvést, tizen hat esztendő kora előtt aleánynak,

Ugy tettzik páter uram. mondá télámon, hogy már el feletkezett kegyelmed a mi iffiunkrol. amiolta viszá tért, a ki is egy néhány országot látott. bánnám ha a példa beszéd bé tellyesednék, romában volt, a pápát nem látta.

Követem kegyelmedet. felelé a páter, mert el nem felejtettem, azért nézük meg már mitsoda hasznát veheti utozásának. midön az attya házárol el indula gyermek volt, és ember korában tért viszá. erre való nézve el lehet melölle venni a preceptort. és valamely hivatalba kell tenni, mert már alkalmatos. hogy fejdelmének. nemzetének, és jó akaroinak szolgálhason, mondám hogy el kell melölle venni apreceptort, de azt hozája teszem, hogy meg is kell jutalmaztatni. ha jól vitte végben hivatallyát.

Hogy ha az iffiunak hadakozásra vagyon hajlandosága, hadakban kell tenni. és igen jó. hogy a leg aláb való tiszttségen kezdgye el.

Ha atörvényes dolgokhoz vagyon kedve. arra kell adni, és azt jól meg kel véle tanultatni., hogy hejában ne hordozza a nagy titulust.

Ha az egy házi rendre vagyon vágyása, meg kell jól visgálni hajlandóságait. és arra alkalmatossá kell tenni. de mindenek felet arra kell vigyázni, hogy azt nem kel néki jóvallani valamely világi tekintetből, mert a kárhozatos lenne. az atyának, az anyának. és a fioknak. hogy ha pedig arra valóságosan hivatalos. ujontában atanulásra kellene magát adni. hogy had szolgálhassa érdemesen az anyaszent egy házat. mivel tsak a könnyebségért, és a nyugalomért menni apapságra. úgy igen meg tsálná magát, és az Isten haragját gyűjtené magára.

Itéllye el már kegyelmetek, hogy egy iffiunak, menyit sok féle dolgokat kell tudni élete folyásában. hogy úgy vihesse végben hivatallyát. mint emberséges ember, a mint is hogy szüntelen kell tanulnunk. egész életünkbe, mivel akár menyit igyekezzünk azon. hogy tekéltések lehessünk, de nyomoruságunk miat, tsak a más életbe való boldogságban érhettyük el atekéltetéseget. nem elég tehát el vetni a nevelésnek magját, és azt az atyának. sok oktatásával öntözni, hanem még önnön magának is szükséges szüntelen munkálodni hogy gyümölcsöt hozzon, és azt mondhassa magának., valamint Solon mondotta.

A halálhoz futok. s' szüntelen tanulok.

Azt szükséges meg mondani kegyelmeteknek, hogy kinek, kinek. a maga rendéhez kel szabni. a mit aneveltetésről mondtam. példának okáért, ha valamely gyermektől ki nem telik hogy preceptora legyen. nagyobb vigyázással kell lenni reája. mint ha volna. ha annyi időt nem tölthet atanulásban. és ha valamely mesterséget kell néki tanulni hogy élhessen. akkor csak ami leg szükségeseb arra kell tanítatni, ha valamely iffiunak annyi érteke nintsen. hogy idegen országban mehesen, találkozik olyan alkalmatoság hogy valamely nagy ural el mehet, és ha mester ember, a tolvajok el nem veszik tölle mesterségét. olyan országban mennyen. ahol amaga mesterségét. jobban meg tanulhattya, az atyák. és az anyák. ha szinte szegények is. de azon igyekezzenek. hogy a fiok, gazdagok legyenek. ajó erkölcsökben.

Három időre osztatik tehát egy iffiunak neveltetése, az első a gyermekségnek ideje, amelybe még az elme ki nem mutathattya magát, és meg különböztetést nem tehet. ez is az az idő, a melybe, az anyának kell gondot viselni reája, a második idő az, amelybe fel nevelik a joerkölcsnek magját. a melyet az anya hintet volt. el. ebben az iffiu elmében. ez az idő illeti az atyát. aharmadik idő az, a melybe az elméje meg érvén, a maga hatalma alá botsátatik.

De soha ugy nintsen. a maga hatalmában; hogy az atyának, és az anyának. tisztelettel. szeretettel. és háláadásal ne tartoznék. mivel azal tartozik tellyeségel az Isten törvénye szerint. abölcs azt mondgya, hogy aki az atyát meg szomorittya, és az anyát meg keseríti, az utálatos. aki pedig tiszteli az anyát, a kintset gyűjt, és a ki tisztességet ad az atyának, a jövendőbe örül öis, a fiainak. könyörgése meg halgattatik, és hoszu életü lészen.

Nagy szeretettel kell tehát lenni az atyákhoz, és az anyákhoz, akár mely nyomoruságban essenek is, *fiam, segéllyed vénségében atyadot, és bánattal ne illessed ötet éltében. és ha valamikor meg fogyatkozik. értelmében. meg botsássad néki, és éktelenségel ne terheld ötet. hanem tisztességet tégy néki.* Eccles.3. aki az atyát el hagyja, az utálatos, és a ki meg keseríti anyát, az Isten azt meg átkoza.

Ugy tettzik mondá máriánna, hogy apatert ma eleget fárasztottuk. azért hagyuk holnaprá atöbbit.

Tsak valami hasznát láthassam felelé apáter, örömet beszéllek. de talám az aszonyok unták meg hoszas beszédemet.

Az aszony azt jól gondolta. mondá télámon. és a házához is kísérem az aszonyt.

Hatodik napon. valo beszélgetés.

Hogy a tselédes gazdák. tartoznak gondot viselni tselédekre.

Más nap, a szokot órában. és a szokot helyre. mindnyájan egybe gyűlvén, a páter egy kevesé meg ütközék azon, hogy kilentz orakor még az ágyba találá diánnát. angyélika is nyájas természete szerint, meg pirongatá télamont. hogy késön költ volna fel. azután ki ki a maga helyére üle.

Ugy tettzik mondá apáter, hogy eleget beszélénk tegnap arról. miképpen kell. az atyának, és az anyának nevelni gyermekeket. és ha arról olyan böven nem beszéllettünk, a mint kellett volna, lehet az olyan könyveket meg nézni, a melyek arról beszélnek.

Az első hivatallya pedig a tselédes gazdáknak, agyermek nevelés, amásodik, a tselédre valo gondviselés, és agazdálkodás

Ugy tettzik páter uram, mondá télámon, hogy ezt a másodikat kellett volna elől tenni, mivel az aszony elsőben férhez megyen, és gazdaszszonykodik, minek előtte gyermeke legyen?

Igen jól mondgya kegyelmed felelé apáter, mert az első rend szerint, de a másik meg előzi méltóságból, mivel, a legelső, a legfövebb, és a legnagyobb hivatalyly egy aszonynak, a gyermek nevelése, és ez olyan nagy dolog hogy jobb volna a háznak fenékel fel fordulni. mint sem azt el mulatni.

Az aszony hivatalylyának tehát. második része a gazdaszszonyosság. *az iffiu aszonyi állatokat.* mondgya szent pál, *böltéségre tanítsátok. hogy az ő férjeket, és magzattyokat. szeressék, mértékletesek, tiszták, és jó házi gazdaszszonyok legyenek.* tit 2.

A háznál lévő gondviselés inkább illeti az aszonyt. mint sem a férfiat. mivel ennek természet szerint arra vagyon gondgya, hogy miképen szerezhessen, atselednek táplálására valot, az aszonynak pedig az a hivatalyly. hogy a háznál. gondot viseljen arra, a mit a férje kereset,

Látom hogy éppen azt akará kegyelmed töllem kérdeni. tekintvén télámonra, hogy ha illiké a fő aszonyokhoz az ilyen foglalatoság.?

Nékem úgy tertzik hogy nem illik felelé télámon.

Nekem pedig úgy tertzik mondá a páter, hogy söt még leg inkább ő hozájok illik, ez azoka, mert mint hogy a fő renden lévőeknek több javok vagyon. rendekhez képest, több költséget is tartoznak tenni, azért nékiek szükségesebb. mint sem másoknak. jó rendet. és gondviselést tartani aháznál. nem láttyuké azt, hogy mitsoda bővölködő hazak jutnak szegénységre, mitől vagyon ez, azért hogy a gazdaszszonynak semmire nintsen gondgya, mindent veszni hágy. tsak magát mulathassa, könnyü és tunya életet élhessen, nem ditsértetvén az Isten az olyan háznál, áldását attol meg vonnya, tsak asok adosság marad, és a midön az ilyen tunya, és henyélő atyáknak, és anyáknak agyermekei ajoszágba szálnak, a sok nyomoruság rohan reájok., és tsak a haszontalan ur név marad anyakokon, azt sem tudnak meg mondani. hogy hová tünt el a sok joszág

És így pater uram mondá télámon, azt akarná kegyelmed hogy inkább fősvény lenne, mint sem rest.

Isten ne adgya. felelé apáter. én azt akarom hogy jó gazdaszszony legyen, mivel nagy különbözés. a joszágot kimélni, vagy azt szeretni.

Ne mennyünk arra mondá télámon. nem is kel arról szólnunk.

Követem kegyelmedet felelé apáter. mert természet szerint ahoz tartozik agazdaság. mivel valamit eddig mondottunk a resttségről, vagy az idő jól el töltésének modgyáról

szollottunk, azért mi nem.....itt a páter félbe hagyá. mert

látá hogy télámon nevetve a fejit tsoválá. monda is arra, oh! látom hogy kegyelmednek unadalmat okozok. azért inkább halgatok

Nem, nem páter uram. mondá máriánna, mi kegyelmedet örömmel halgattyuk.

Meg mondgyamé kegyelmednek páter uram. mondá télámon hogy miért nevettem. azért hogy észre nem vette kegyelmed; maga magának ellenkezöt mondot. a mint a sokszor meg történik a beszéd közben. mert hogy egyeztethet meg kegyelmed két ellenkezö dolgot. azt mondá kegyelmed. hogy a resttségről. vagy az idő jól el töltésének modgyáról szollottunk eddig. ha resttségről szol kegyelmed, a mely az idő vesztésnek modgya, nem szolhat kegyelmed az idő jól el töltésének modgyáról. az ellenkezö volna.?

Azt gondolám. felelé apáter. hogy valamely nagyot vétettem. de örömmel látom hogy nintsen kegyelmednek más panasza tsak e, talám még esem volna. ha jól meg vizsgálta. volna

kegyelmed, mert valamit mondtam, nem ők nélkül mondtam. és abban semmi ellenkező nintsen ha tettik kegyelmednek vígyázon kegyelmed jobban reája.

Tudgya kegyelmed azt, hogy a természetnek. és avallásnak. kezdeti fel vannak állítva. és tudva vagyon mindennél ez így lévén, a nyilvánosságos. hogy a midön aresttségről szóllók. nem azért vagyon hogy a mellet szollanék, mivel úgy vétket hoznék bé. hanem szollok azért, hogy azt el töröllyem.

A vétek el törölése alá pedig értődik szükségesen valamely jó erkölcs. a mely azal ellenkezik. ebből következik., hogy a midön a resttségről, és annak veszedelmes rendeletlenségeiről szolnak, az által rendet akarnak adni, az idő jól el töltésére., mivel az időnek jól el töltése ellenkezik a resttséget. attól is szármázik ennek a véteknek el töröltetése, ehez nem kell nagyobb magyarázat, se nem szükséges több környül álló beszéd ki mondani, midön értelmes személyekelőtt beszél valaki. nem szükséges nagy magyarázattal ki mondani, mivel úgy is meg érti a szonak értelmét. más volna. ha ostobákal beszélene

De mint hogy az idő rövid, azon lézsek hogy mentől hamaréb ki vezessem kegyelmedet atévelyégéből. meg is kell kegyelmednek mutatnom. hogy mi légyen agazdaság, a gond viselés, vagy a takarékoság, és hogy e nem afösvenységtől vagyon, valamint kegyelmed gondollya.

A gazdaság a házi tselédekre, vagy népekre való gond viselésből áll. és egy háznál lévő tseléd. kis formája egy országnak, mert valamint hogy egy ország sok tselédből áll, úgy egy háznál lévő tseléd, sok személyből áll. akinek ura a férfiu. és az aszony az ő vicéje, aki is úgy tartozik aház népére való gond viselésre, valamint aférfiu, *mert az Isten*, mondgya. Socrates, memorab. libr.5. *aházasságot azért rendelte hogy az emberi nemzet meg maradgyon., másodsor, hogy a gyermekeket fel nevelvén, azok táplállyák, és vigasztallyák atyokat. és anyokat. öregségebe. harmadszor. hogy nem a mezőben, mint az állatok. hanem a háznál tölttsék életeket. mind ez úgy tekinti az aszonyt, valamint a ferfiat., erre való nézve, mind akét rész közre tézsi a mije vagyon, de nem kell. arra vigyázni. hogy mellyik hozot többet vagy kevesebbet. és a szerént intézni a házra való gond viselését, mivel egyaránt kell azt végben vinni, sött a jobb a mellyik leg inkább igyekezik azon hogy hivatallyát végben vigye.*

Egy ház népe tehát olyan mint egy kis ország. ahol a nép ótt is külömb féle renden vagyon, mivel ótt a gyermekek leg első rendet tartanak, a tselédek a másodikat. és a szegények a harmadik renden vannak.

Mondám hogy a szegények, mert noha ne számláltassanak is a ház népe közibe, de a természetnek törvénye nem engedi hogy egyik ember, a másikat szükségbe hagyja, az Isten törvénye pedig azt parantsollya és oly kemény parantsolat alát hagyja. a gazdagoknak, a szegényeket részesíteni javokban, hogy szinten úgy ki nem rekeszthetik azokat, valamint a magok saját gyermekeket. hogy ha tsak a szükség, a kinek nintsen törvénye, annak ellene nem áll, ezel annál is inkább. tartoznak, hogy a mely joszágot birunk, nem a miénk, tsak ideig adták kezünkbe. és azt az Isten. atöbбивel együt az egész emberi nemzetnek adta, az élet táplálására, egy tselédes gazda tehát nem más, hanem ki szolgáltatoja annak. a joszágnak. a melyet Isten adot néki, hogy el osztogassa, és emellet is kell néki maradni, a való, olyan nagy közü vagyon a ki szolgáltatáshoz, hogy ő azzal szabad, és azzal szabadosan bánhatik, de az is való, hogy ugyan arrol is fognak tölle számot kérni.

Noha ide fellyeb. azt mondám. hogy közönségesen az embereket illeti minden joszág, de abból nem következik, hogy szabad legyen valakinek amásét el venni, mivel ha az osztás végben megyen. a természetnek törvénye ellen volna. a más joszágát bántani, mert maga a természet rendeli azt, a mi atársaságnak jóvára lehet, úgy anyira, hogy nem szabad a másébol

alamisnát adni, se az olyan aki adóságba vagyon, nem adhat jóságából a szegényeknek, mert olyan formán. a másét adná, arra pedig nintsen hatalma,

Egy tselédes gazdának, atehát ahivatallya., hogy a gyermekeire, szolgálaira, és a szegényekre gondot viseljen és valamint hogy egy fejdelemnek azon kell igyekezni, hogy a népe békeségbe, és bövségbe legyen, úgy egy tselédes gazdának is azon kel lenni. hogy a tseledi közöt lakozék abékeség, és az egyeség, és el kel közüllök üzni aszükséget a menyiben lehet.

A békeséget, nem tsak aháznál kell meg tartani, hanem kívül is, mivel aházaknál is. szokot belső, és külső hadakozás lenni, a belső hadakozást okozák, a meg oszlások, veszekedések, irigységek, ellenkedések, szó hordások, a sok temonda, a külső hadakozások pedig, a törvénykedések.

Valamint hogy egy okos fejdelem soha hadakozást nem indit, vagy ha indit is, a népihez valo szeretetből tselekeszi, hogy azt meg oltalmazza valamely nagy kártol. vagy igasságtalanságtól, úgy egy tselédes gazdának is ha kereszténynek tarttya magát, el kell kerülni atörvénykezést, fő képpen hogy ha az igasságtalan volna, és hogy ha azt haragbol, vagy fősvénységből akarná el kezdeni, így annál is inkább el kell azt kerülni, mert a jósága, el pusztulásra. fordulhatna.

A mi pedig a belső békeséget illeti, szükséges hogy atselédes gazda. a parantsolatot végbe vitesse, hogy ki ki a maga hivatallyába el járjon, és meg ne engedgye hogy valamelyike heverjen. hanem mindenikét a maga rendibe meg tarttssa,

Erre valo nézve azt mondom, először a gyermekekről. hogy az atyának, és az anyának. nagy gondgyoknak kell lenni reájok, mint olyanokra, kik az ő maradéki, ezek után vannak a tselédek, akiknek is attyok. és annyok helyet kel lenni a gazdának, és a gazdaszszonynak, mivel ő reájok bizta az Isten, a szegények ezek után vannak. arra kell vigyázni, hogy nem szabad atselednek adni, a mi igasság szerént. a gyermekeket illeti, se azt a szegényeknek. a mi atselédeké, a szegények közül is inkább kell annak adni. a ki velünk egy helybe lakik, mint sem idegennek, noha tartozunk mindenikét segitteni.

A mi atselédekét illeti, szükséges hogy egyik amásikától függjön, kinek kinek. a mitsodás hivatallya vagyon. úgy e számot adgyon amannak, amaz aharmadikának, és így kézről kézre mennyen, adolog a gazdaszonyig, ne legyen sok ur a háznál, és tsak egy hatalom alat maradgyon. az engedelmeség, tisztelet. és a tsendeség.

Semmi úgy evilágon mondgya Socrates. meg nem tarttya. egy háznál, vagy egy országba ajó rendet, fenyítéket, és ajó erkölcsöt. mint a, ha maga. agazda vigyáz atselédire, a példa beszéd szerént, a gazda szeme hizlallya a lovat. és ha meg jutalmaztattya azt aki jól tselekszik; és meg bünteti a roszul tévöt. Xenoph. memor.5.

Látom pater uram mondá. télámon. hogy kegyelmed olyan respUBLICat akarna fel állítani valamint pláto. de hól fogja kegyelmed találni azokat az engedelmeseket. tsendeseket, azt akarja tehát kegyelmed hogy úgy legyenek valamint egy klastromban.?

Azt akarom felelé apáter. hogy egy tselédes embernek aháza, tsendesebb, és jób rendbe légyen mint sem egy klastrom. ezt az okát adom. mert egy klastromban. jó vagy rosz, de mindennek ótt kell maradni. mihent oda bé megyen. de egy tselédes háznál nem úgy kell lenni, valo hogy türesemel kell szenvedni a tselednek gyengeségét, aproték, és akarat ellen valo fogyatkozásit. és ötet atyai szeretettel inteni és jóbba tenni, de ellenbe. tellyeséggel el nem kell szenvedni az olyat, aki mást rosz beszédel, vagy példával meg ronthatna, minden halogatás nélkül arészeget, és arosz maga viselöt meg kell fizetni, és el kel aháztol bocsátani, midön látom, mondgya egy filosofus. hogy az én tselédem még roszabb, ha jól bánok véle, azonnal el botsátom. mint olyan elmét, amelyet meg nem lehet. gyógyítani.

Hogy a rosztat, amenyiben lehet meg lehessen előzni, azért szükséges hogy a férfiu tseledet egy házban kell hátlatni, mentől többet egy házban, a fejr népet hasonló képen. és hogy mindenik házban. legyen olyan személy, aki atöbbire vigyázon. a ki vigyázzon a tüzre. és a gyertyára, mert sok szerentsétlenség. történhetik.

Páter uram kérdé télámon, mitsoda okbol tézsi kegyelmed ezt arendelést,?

Abbol felelé apáter, hogy mikor atselédek együt laknak, a rosztat nem olyan könnyen vihetik végbe, mert egyik amásikát láttya, és meg gátollya.

Egy szoval a tselédes gazdának azon kell lenni, hogy hasonló jó szokásuak legyenek tselédi valamint agyermekei, a menyibe lehet. ezért, olytat kell fogadni, a ki jámbor, és jó természetü legyen. ha szinte nem volna is másként igen alkalmas, idővel meg tanul, erre valo nézve is adgya ezt az intést a keresztényi gazdáknak. a szent irás, mondván, *ti urak, igasságal. és egyenlőségel. legyetek ati szolgaitokhoz. Colos. 4.1. meg másut, ti is urak szeretettel legyetek szolgaitokhoz, el hagyván afenyegetéseket, tudván azt, hogy ati uratok is menybe vagyon, és hogy nintsen annál személy válogatás.* eph. 6.9.

Szollyunk már a böségről. az az, arrol. hogy mitsoda gondal kell ki venni atselédet aszükségből, akét dologból áll, keresetből, és költésből, az első a házan kívül megyen végbe, a második aháznál.

Eszünkbe juthat mit mondánk ide fellyebb. hogy kit illet a házon kívül valo gondosság, és kinek kell a háznál gondot viselni, tsak atermészetet visgályuk meg, meg láttyuk, hogy az Isten olyan lelket, és testet adott a férfiunak, aki inkább el szenvedheti ahideget, meleget, fáradságot, hadakozást, és bátrab, mint sem az aszony. ebből ki tettzik, hogy a természet ötet rendelte. a házon kívül valo gondra, és keresésre, és mivel hogy. az Isten gyengébnak teremtette az aszonyt, ugy tettzik mint ha az által. reája is akarná bizni a háznál valo gond viselést, és mint hogy a több gondok közöt a gyermekre valo gond viseles legg elsőbb, azért nagyob szeretetett is óltott a természet az aszonyokban. a gyermekekhez. mint sem a férfiuban.

A második része az aszony háznál lévő gondviselésének a, hogy arra vigyázon; a mit agazda ahához hozot, és mint hogy a félelem, és a gyanakodás illik a takarékosághoz. azért is az aszony félékenyeb, és gyanakodób a férfiunál.

Ebből láttyuk hogy a szokás és atisztesség meg egyezik a természettel, mivel minden nemzeteknek szokások szerént, sokal tisztességesebb, hogy az aszony a háznál maradjon, mint sem a hegyeket, és az erdöket járja. a férfiunak pedig igen szegyen. mindenkor a háznál lenni, és el mulatni a külsö dolgokat. sött még meg bontanák ugy arendet. a melyet. az Isten, atermészet., és atörvény szabott, hogy ha a férfiu. vagy az aszony, egyik a másikának hivatalyában elegyitené magát. emég büntetetlen sem maradna.

Hátha páter uram, kérdé télámon. valamely embernek olyan hivatalyá vagyon, vagy olyan mesterséget üz hogy mindenkor a háznál kell maradni, az olyan tehat nem jól tselekeszik?

Ah! követem kegyelmedet. felelé apáter. egy kevésé haragosan, nem ugy kell gondolkodni, mivel ha szinte a mestersége miat a háznál kell is maradni, az olyan embernek, de mind azon által. vagyon néki dolga a külsökel, és a házhoz hozattya, a mi szükséges. az ilyen ember ha a háznál nem maradna, hogy ótt dolgozzék. olyan vétkes volna. mint az, aki ótt maradna dolog nélkül.

A gazdát illeti tehat minden dolog. a mi aházon kívül vagyon. önéki kell meg tartani a mit bir, és ahoz többet szerezni igaz uton.

Es mint hogy ez a hivatal nagy, és meszsze terjed, azért ehez nagy értelem is kívántatik, nem csak emberséges embernek kell lenni, magának, de még oly segittöket is kell magának formálni. a kik alkalmatosak legyenek.

A mi a maga személyét illeti, először szükséges hogy el kerüllye azokat az akadályokat, mellyek meg gátolják az embereket hogy jó rendbe lehessen a házok, atudatlanság az egyik akadály, mivel egy értelmes ember azt jóra fordítja, a mit egy tudatlan, haszontalannak tart lenni, arestség, lágyság, halogatás, akadály, a kényeztetés, gyönyörűségben való élet. a vendégeskedés akadály. a tzifrálkodás. részegeskedés, a haszontalan. és a ditséretért való költség akadály, arra is vigyázon hogy magát nagynak ne tarttsa, mert sokal többet fog költeni. mint a jövedelme, se gazdagnak, mert a resté tenné, és el mulatatná véle atöbb dolgait.

Egy tselédes gazdának el kell tehát kerülni mind azt, a mi a romlásra vezethetné, erről jobb tanácsot nem lehet néki adni, mint a melyet ad nekünk egy philosophus. aki előnkbe tévén egy emberséges embert, például veheti azt minden, fő képpen egy nemes ember. *a napot mondgya, az imádságon kezdem el, az istenektől az egészséget kérem. kérem azt hogy betsületben tarttsanak a respublicaban, hogy barátimot meg tarttsák a hadakozásba, szerentsétlenségtől meg oltalmazák. hogy a munkámnak haszna lehessen,* xenoph.memor.5.

Ihon mondá télámon, egy pogánynak imádsága.

Valo, felelé a páter. hogy ha a sziv ahoz vagyon kaptsolva, de másképen a nintsen meg tiltva. hogy jóságunk ne legyen, vagy hogy azt ne kérjünk, hanem ameg vagyon tiltva, hogy azt se ne szeressük, se azal roszul ne éllyünk. tudta is az a philosophus, hogy egy emberséges emberhez nem illik ahoz ragaszkodni, vagy talám még azt is meg látta előre. hogy. kegyelmed gántsot fog találni egy néhány száz esztendők mulva beszédében, azért így felel kegyelmednek. *azért kérem a jóságokat, hogy az isteneknek bőségel adhaszak, hogy barátim szükségiről tehessek, és hogy meg gazdagitssam, és fel ékesitsem házamat.*

Hogy hogy mondá angyélika, olyan embereknek, akik az igazán való vallásnak vilagoságát nem üsmerték, még is olyan ditséretes gondolattyok lehetet, azt minékünk halálba kellene szégyelenünk.

A valo felelé apáter, de halyuk továbbra is mit mond nekünk ez az emberséges ember, *de tsak amunkámért adgyák meg az Istenek a mit töllök kérek, mivel ha munkálodom jobb egészségem vagyon, és frissebb vagyok. és ugy ahadakozást is inkább el gyözöm, jó egészségem lévén. és munkálodván, a házamat gazdagá tészem, reggel fel kelvén ahoz megyek, a kivel beszédem vagyon, és egy szers mind a varosban is el végezem dolgomat, adolgomot végbe vivén, a mezőre megyek, a dolgosimot meg nézem, és őtt rendelést teszek, oda pedig inkább megyek gyalog, mint sem lovon, hogy atest frissebb legyen; emeg lévén. lora ülök, és arra tanitom, mint viselyle magát a hartzkor, az ételemkor arra vigyázok, hogy tsak szükségre valot egyem. magamot atanulásba foglalom, főképpen abban hogy ékesen szolhaszak, mivel az igen szükséges az emberek között.* ex xenoph.memor.5.

Egy tselédes gazdához ezek atulajdonságok kívántatnak, ezekhez azt tegyük, hogy tudgyon jól parantsolni, mert minden ezen áll. aki nagy dolgokat tud véghez vitetni, inkább okoságal mint sem erővel, és aki azt végbe tudgya vinni, hogy a tseledi vigyázok és munkálodok legyenek. a nagy ember, gazdagá is lészen, és a háza tája. jó rendbe lészen.

De mint hogy a nem elég hogy a tselédes gazda emberséges legyen. tsak maga, mivel nem érkezhetik mindenre, hanem arra is kell vigyázni hogy jól meg válasza azokat, kik helyette jóságára vigyázanak, ugy hogy azok is emberséges emberek legyenek. ugy mint az udvar biro, és atisztartó, szükséges hogy ezek. agazdát, és a tseledet szeresék, és ezekkel jól kel bálni,

Szükséges hogy gondosok legyenek. de azt meg kell tudni, hogy azok a kik részegesek. nem lehetnek jó gond viselők, mert abór meg tompittya az elmét, a sok aluvok. pedig el szokták mulatni adolgra valo időtt, az aszonyosok, minden gondolattyokot tsak az aszonyok után fordittyák, a kik a magok hasznokat igen szeretik, nem gondolnak az urokéval.

Szükséges az is hogy tudgyák mit kel tselekedtetni, és azt miképpen folytatni, más képpen tsak anyi szolgálatot vinnének végben, mint az olyan doktor, a ki noha gyakran látogatná [látogat. ná] a beteget. de orvoságot nem tudna néki adni.

Végtire azon igyekezzenek. hogy parantsolatokat végben vitessék, meg büntetven anyakasokat. tsendeségel pedig bánni azokkal, kik magokat jól viselik. de ebben vagyon külömböztetés, mert vagyon olyan tseléd. aki ajó tartásért magát jól viseli. más aki ennél felyeb valo abetsületért. némely a ditséretért, arra kell vigyázni, hogy jobban kell tartani a jókat, és aláb valo képen. az aláb valokat. mert a meg kedvetleniti az emberségeseket, a midön tsak ugy bánnak vélek, mint azokal., kik magokat nem jól viselik, és a kik tsak semmi szolgálatot sem tesznek.

Hogy lehet a páter uram. kérdé mariánna. mivel azt láttyuk az évangéliumban, hogy az Isten anyi jutalmat ád azoknak. kik tsak egy oráig dolgoztanak. mint azoknak, kik egész nap szenvedték a meleget.?

Az ugy vagyon felelé apáter. ugy is tettzik, mint ha az a tselédes gazda. igasságtalanul. tselekedet volna. hogy ha tsak külső képen tekinti azt valaki. noha igasságosan tselekedék. mert ajó akaratot is meg jutalmaztatta, ugyan ezt is kívánnya az Isten mi töllünk. valo hogy azok tsak egy oráig dolgozának, de ajó akarattyok meg volt adolgra, és ótt egész nap is dolgoztanak volna. hogy ha eléb fogadták volna meg őket.

E szerént kel bánni atselédel, nem kell mindenkor az ő munkájokat tekintenünk. hanem az ő jó akarattyokat, mivel ollyannak lehet nagy kedve. és nagy buzgosága a szolgálathoz. a kinek nem lészen, ahoz valo elegendő ereje, az ilyen nem érdemlié meg ajutalmat? de mint hogy itt a rosz akaratrol vagyon aszó, a ki kerüli mind a hivatallyát, mind a munkát. az illyeneket jó modal kel ajó utra vezetni. és vélek meg értetni. hogy a jó erkölcs, érdemel jutalmat.

Végezetre, a fellyeb emlitet tiszteteknek, hiveknek kell lenni, a hüségnek kell meg koronázni atöbb minémüségeket, mivel akár mely okosok, és értelmesek legyenek, a semmit nem használ, hanem jó lelki üsméretüek, erre valo nézve. az Isteni félelemre. és törvényre kell őket inteni.

Arra kell őket tanítani. és mind azokat kik mások alat vannak, a mire inti őket a szent irás. és a mely rövideden magában foglallya mind azt, amit ez iránt mondhatunk.

Szent jános azt hagyta, avitézeknek, kik rend szerént. szeretik a huzást vonást. *senkit meg ne ronttsatok, senki ellen ne patvarkodgyatok. és meg elégedgyetek soldotokkal*, sz.luk.3.14.

Szent pál pedig azt mondgya atselédeknek, akiknél közönséges a zugolodás, resttség. tunyaság. és a hüségtelenség, *Ti szolgálák, engedelmesek legyetek, azoknak, akik néktek uratok a test szerént, félelemel. és rettégesel, szíveteknek együgyüségével, mint a kristusnak, nem szem előtt szolgálván, mint akik embereknek akarnak kedveskedni, hanem mint a kristus szolgálai, szívetek szerént tselekedvén. az Istennek akarattyát. jó akarattal. szolgálván, mint az urnak, és nem embereknek, tudván azt. hogy mindenek, a mi jött tselekedtenek, annak jutalmát veszik az urtol.* eph.6.5.6.7.8. titusnak is ir még eziránt. mondván. a szolgálót inttsed hogy az uroknak engedelmesek legyenek, hogy mindenekben, azoknak kedvesek legyenek, ne legyenek beszédbe ellenkezők, semmiben meg nem tsalván őket, hanem minden jó hüséget mutassanak. tit.2.9.

Semmi úgy a jó erkölcsre munkára és hűségre nem indíthatja, mint ezek aszók.

Ugy a tselédek. mondá erre télámon.?

Én mindenről szollok. felelé a páter. mert mint hogy ki nem telik mindentől hogy ur legyen. vagy parantsolyon. illik mindennek hogy engedelmeskedgyék, az emberek evilágra jövén, egy társaságban kell nékiek élni. és azt a társaságot az engedelmeség foglallya egyben; ez így lévén, minden engedelmeskedik. a szolgák engedelmeskednek. a különös embereknek, a különös emberek. a fejdelmeknek. a fejdelmek. az Istennek, és így mind egyikének, mind a másikának. jó kedvel kell engedelmeskedni. meg gondolván azt, hogy nem az embereknek engedelmeskednek. hanem az Istennek. a ki is meg itéli őket, a szerént, a mint jól, vagy rosszul vitték végbe hivatalyokot.

Ezek tehát az első kötelességei egy tselédes gazdának, erről többet is lehetne szollani, de maga látta kegyelmetek. hogy lehetetlen arra rendet szabni, mindeniknek hogy mi formában keresse életét, hanem a mitsoda rendbe születünk, és a mitsoda hivatalba téssen az Isten.. a szerént kell magunkot viselnünk, hanem csak azt atörvényt szabjuk magunknak, hogy inkább legyünk aleg nagyobb szegénységbe, mint sem törvénytelenül szerezzünk valamely jóságot. mivel az ilyen kereset, átkot hozna aházhoz, nem hogy azt meg gazdagítaná, de még meg szegényitené. az örökös is meg emésztené, ha ez meg nem történik is annak életében. aki rosszul keres, noha gyakran meg történik, de a maradéki keservesen meg fogják azt tapasztalni, hová kell ehez más bizonyág mint azok a nagy, és gazdag házak, a melyek már most szegények és puszták.

Tarttsuk meg tehát tisztán szívünket, és kezeinket, és távozzunk el a fősvénységtől. a mely a földi jóknak rendetlen kívánsága, mert ez az ő mezeje. a hol lest hány az embereknek, hogy el veszesse, ez iránt nagy tusakodást látunk némely elmékbe. mivel ókul veszik a familiának szükségét, hogy telhetetlen kívánságokat bé tölthessék, és azért szüntelen gyűjtenek, és a mi legg szánhatóbb, akár mely gazdagok legyenek, de nem mérnek, se enni, se inya, ném mérnek hogy úgy mondgyam. még élni is., mert nem hitetik el magokkal hogy többjök vagyon, hanem csak a mi az élethez kívántatik, addig takargattyák még magoktól a mit gyűjtenek, hogy nem tudgyák hová tenni, szüntelen ketsegtetik magokat, és még előre mondgyák magoknak ezeket a szokot, *mit tselekedgyem? mert nintsen hová takarnom. az én jóságom termését, és mondá. ezt mivelem, az én gabonas csüremeimet el rontom. és nagyobbat építtek; és azokba takarítottom. az én jóságomnak minden hasznát, és az én javaimot, és azt mondom az én lelkemnek, én lelkem, sok esztendökre el tött sok jovaid vannak, nyugogyál, egyél, igyál, gyönyörködgyél,* ezek a fősvénynek szavai, de tudgyaé kegyelmed mit fog felelni néki az Isten, *esztelen ez éjjel viszá kéri lelkedet, és a melyeket gyűjtöttél, kiei lésznek.* luk.12.17.

Kevés szókkal előnkbe adgyák ezek, amint már meg mondtuk, hogy az időre kell vigyáznunk minden tselekedetinkbe, mivel a fellyeb említet fősvény, anyi kintset gyűjtöt. mint ha kétt száz esztendeig hagynák élni, noha egy éjjel, viszá kéri alelkét, oly nagy készülettel vagyon, mint ha valamely nagy uttra menne, noha csak az életen kell által menni, és arra az útt igen rövid.

A kristus azt kérdvén attól az embertől. hogy kié lészzen a mit gyűjtött, meg akarja nekünk mutatni., mitsoda lest hány nekünk a fősvénység. mivel rend szerént a fősvény, hogy el fedezze telhetetlenségét, a fiait adgya okul, mondván, a fiainak jóságot kell hagynom, hogy meg ne hallyon éhel, a leányomot, jól kel el házasanom.

Nintsem semmi ditséreteseb, mint jóságot hagyni gyermekeinek, és őket meg nem lehet fosztani az örökségtől ez a természetnek törvénye ellen volna, a mely azt hagyta, hogy a ki lételt ad valakinek, meg tartására valot is kell adni annak a lételnek, erre példát adnak az oktalan állatok és természet szerént is érezzük azt, hogy a gyermekeink a magunk részei, és

hogy mind magunk ellen vétkeznénk, mind a természethez háládatlanok volnánk, ha nékiek meg nem tartanok az atyai jóságot, a melyet atyáinktól vettük, vagy ha azoknak nem hagynok, a kiket vér szerént illeti, ennél nintsen semmi igasságosabb, ugyan ezért mondgya pláto. a törvényt mint hogy én tsinálom. tudtotokra adom, hogy nem vagytok se magatokkal, se jóságotok, szabadosok, mivel mind a, mind ti. a familiátoké vagytok.

De nem roszul kereset jóságot kell nékiek hagyni, nem hasadnaé meg egy atyának a szive, a midön kárhozatra látná vetni mind magát. mind gyermekeit, mitsoda bolondság. itt gazdagságot, és vétket vinni el innét, jóságot gyűjteni és a lelket el veszteni, valamint egy közönséges példa mondgya, hogy boldog fiu az a kinek az atya el kárhozot. mitsoda vakság magát el kárhoztatni azért, hogy sok jóságot hagyhason fiainak, akik talám, még háládatlanok. tékozlók, és semmire valok léznek, mitsoda ostobaság magát emészteni a nagyra vágyásért, sok haszontalan dolgokért. mivel tsak meg kell halni, *nagy gazdagság*, mondgya az apostol, *az Isteni szolgálát, az elégségel, mert semmit nem hoztunk evilágra, kétség nélkül semmit ki sem vihetünk. hogy ha pedig eledelünk. és ruházatunk vagyon. azokkal meg elégedgyünk, akik pedig meg akarnak gazdagulni, esnek kísértetbe. és törbe, és sok balgatag, és káros kívánságokba, melyek bé merittik az embereket ahalálos veszedelembé. mert minden gonosságnak gyökere a pénz szerelme, melyet némellyek a kik kívánták, el tévelyedtek ahittől és magokat által szegeszték sok gondokal.* tim.6.6.

Azt mondom ujjontában. hogy jó uton kell keresni a jóságot. és azal meg elegendni a mit Isten ád, mert ő adgya a gazdagságot, *az éhezöket minden jokal bé tölti, és az gazdagokat, üressen botsáttya* luk.1. akár mely gazdagok legyünk, de meg kell elégednünk. valamint alég szegenyebnek, azal. a mi elég atermészetnek.

Nézük meg már mostanában. a háznál lévő gazdaságot, mivel az Isten kegyelméhez, a mely adgya nekünk ajóságot. nagy kegyelem kívántatik, hogy azal jól élhessünk. epediglen a mint meg mondottuk az aszonyt illeti. ugyan ez által is tészí magát hasonlová egy emberséges aszony az ő férjéhez, a tseledhez valo gondviselésében., hogy ha ajoszá a gazdának fáradsága. és maga jó viselése által jó a házhoz, az értelmes gazdaszszonynak keze alat léssen annak helyesen valo el költese., és ki szolgáltatása, és ez a gond viselés oly nagy dolog hogy ezen áll aháznak jó rendbe valo létele. vagy pusztulása,

Itéllye el kegyelmetek hogy mitsoda jó erköltsünek, és jó értelmünek kell lenni az aszonynak, hogy jó gazda aszszony lehessen, de a férfiunak kel néki rendet szabni hogy azt kövesse. halgassuk mit mondanak arégi bölcsek eziránt. és ugy kell azt venni, mint ha egy férfiu mondaná feleséginek. mihent el veszi.

Ugyan nagy örömmel hallom, mondá angyélika, hogy mitsoda szokások vala arégieknek.

A valo felelé apáter, hogy abbol sokat is lehet tanulni, annál is inkább, hogy azt nem kell gondolnunk, hogy tsak közönséges embereket hozok elé, akikről példát nem vehetnének anagy renden lévőök, mivel oly fejdelmekről, és nagy urakrol szollok, a kiknek udvarokban. meg volt. két vagy három száz rab, ugy mint tseléd, kitsoda olyan ur közöttünk a kinek anyi szolgálja légyen? halgassuk tehát, hogy egy ilyen nagy ur mint oktattya a feleségét, és miképpen felele annak a ki egyszer azt kérdé tölle, hogy ha a felesége olyan értelmes volté, midön az atya házáat el hozta, éppen nem volt felelé azur, soha semmiről, se nem látot, se nem hallott volt, de a nekünk elég, ha a mi aszszonyaink tudgyák a házban valo munkát. midön az attyok házáat el hagyák, és ha engedelmes természetek vagyon. a férjek hamar meg tanittyák a gazdaaszszonyságra, leg első dolga a férfiunak, és az aszszonynak. házasságok után. a, hogy kérjék az isteneket meg tanítani a férfiat, hogy oktathassa az aszszonyt arra. a mi, mind egyiknek, mind másiknak jóvára lehet, és világosittsák meg elméjét az aszszonynak,

hogy meg tanulhassa, és meg tarthassa, azt, a mire az ura tanította Ötet, mihent észre vevém hogy a feleségem fejér festéket tenne az orcájára, hogy fejebb lenne, és vereset hogy pirosabb lenne.

Erre fel kiálta télámon. ah! páter uram. megnyit szól kegyelmed a mi aszonyaink ellen. akik kendőznek, nám a régi uri aszonyoknál is volt az a szokás?

Valo felelé a páter. mert nintsen semmi régiebb a véteknél, de egy kevesé várokozom kegyelmed és meg látta hogy szenvedték azt. *hogy azt meg látám, kérdém egyszer a feleségemtől. ha szeretett volna engemet. ha meg akarván ötöt tsalni gazdagnak mondtam volna magamot. és a sok ezüst mi helyet. tsak fejér onat talált volna, igaz arany helyet, hamis arany mivet, és hamis gyémántokat, erre azt felelé nékem hogy nem szeretett volna, szeretttél volna hát engemet, hogy ha az ép, és jó természetű testem helyet, valamely fogyatkozások lettek volna bennem, és azokat el fedeztem volna előtted, házáságunk. után pedig valamely tsonka. vagy bennaságot láttál volna bennem? minden bizonyal nem szerettelek volna felelé erre a feleségem, hogy hogy gondolhatod hát, azt, mondám erre, hogy ate fejér, és veres festéked nekem inkább tessék, mint a magad személye, gondolodé hogy az ilyen szem fény vesztés, sokáig tsalhassa az olyan személyeket kik együt laknak, nem kellették többet mondanom feleségemnek, mert mind azokat el hagyá. és azután tisztességes maga rendihez illendő ruhát visele, és mint hogy egyszer azt kérdé töllem. hogy ha nem tanithatnámé meg olyan mesterségre, hogy ne tsak tettzenék, hanem valójában lehetne szép, azt felelé néki, hogy annak nintsen jób modgya, mint testének fáradságával meg frissíteni egészséges színét, erre valo nézve. nem kell mindenkor ülni, hanem munkálodni, járni, másokat dolgoztatni, és még segitteni, ha ily tselekeszik, mind az egészségnak használ, mind maga hivatallyát végben viszi.*

A páter, mosolyogva télámonra tekintvén, kérdé tölle. hát kegyelmed mit mond ezekre, a kegyelmed fő aszszonyai tseleksziké ezeket, de még nem végeztem mind el, mert a fellyeb említett ur; erre is inté a feleségét, hogy a ruháit maga tisztogatná, maga fogná esze, atészttat maga gyurná, mert az ételt jobban meg kivánná jóbb egészsége lenne, és az orcája fris piros posgás és jó színbe volna,

Ez a valóságos kendőzés mondá erre angyélika,

Nohát angyélika, mondá télámon. tsak irjad fel a kapudra, hogy te olyan titkos orvóságot tudtz tsinálni a mely széppé téski az aszonyokat, és az az, orvóság atészta gyurásbol áll, meg lássuk hogy mennyi uri aszszonyok fognak tölled orvóságot venni.

Ne nevensen kegyelmed anyira. felelé angyélika, mert ha az igaz, hogy a munka, a járás kelés, erőssé téssen. és az orcát meg frissitti, ugy tettzik hogy az ilyen az igazán valo szépség, nem a festékel való.

De hogy ismét a gazdaszszonyrol szollyak, mondá apáter., a bizonyos hogy nem a szépség ad bövséget aháznál, hanem ajó erkölcs; akar mely renden lévők közöt is szükséges hogy a gazda meg értesse a gazdaszszonyal; valamint hogy a nem elég egy jó rendben lévő városban. hogy jó törvény legyen, hanem még az is szükséges, hogy legyenek olyanok, kik azt meg tartassák, kik arra vigyázanak, kik meg ditsérják azokat, kik azt meg tarttyák. és meg büntessék azokat, kik azt által hágják. így az aszony is, aháznak gondviselésére rendeltetvén, mint egy tiszt viselő személynek a törvényt meg kell tartatni, és meg kell aházat czirkálni. valamint egy Comendánsnak avárat, mint egy királynénak meg kell ditsérni, és jutalmaztatni azokat, kik meg érdemlik, és meg büntetni kik el nem járnak hivatalokban. azt el nem kell felejteni, hogy igen nagy gondgyának kell lenni a beteges tselédre, de arra vigyázon. hogy a gazdaszszonyaságot meg ne vesse. és azt magához ne tartsa illetlennek,

A gazdaszszonynak hivatallya, két dologra vigyáz az egyik a rend, második a haszon, az elsőben foglaltatik az ékesség, és a renden való el helyheztetése mindennek, a mint hogy etünik leg először a szem eleiben, ugyan erről is itélik meg a gazdaszszonyt hogy mit ér. mert a valóságos, hogy a midőn a ház tisztátalan. rendeletlen. nem mondhatni azt emberséges ember lako helyének.

Az ékességen értem inkább a házi eszköznek, vagy öltözetnek, tsinoságát, mint sem drága voltát, avalo hogy akinek elegendő josszága, és tiszttsége vagyon, ahoz illik az ékes házi öltözetek, mivel azáltal az országba. akereskedés inkább foly, és a sok mester embernek. munkát és kenyeret ad, atsinoságon pedig értem. hogy a mindenben meg tessék, ne tsak aházakban, hanem az egész ház tájékában. a tisztaság pedig még ennél is inkább uralkodgyek a háznál, fő képpen akonyhán, az asztalhoz való fejér ruhában, és mindenben.

Ugyan is mit törödöm én azal, mondá télamon, hogy az ágy tsinoson meg legyen vetve, aház jól meg legyen seperve, hogy ha a konyha eszköz, és az asztalhoz való ruha oly tisztátalan, hogy tsak reájok sem lehet nézni.

Ugyan ezért is mondám, felelé apáter, hogy a tsinoságnak, mindenüt, és mindenben ki kell tettezni, nem tsak a palotákba, de még arra is kell vigyázni. hogy magok és a tselédek, tsinosok legyenek, ugy hogy mindenben meg látassék, agazdáknak tsinoságok, arend tartáson pedig ugy tettzik, többet lehet érteni, mint sem atsinoságon.

Gondolom páter uram. mondá télámon hogy a mind egy, mert a tsinoság nem más, hanem rendesen való el helyheztetése mindennek, példának okáért, jól helyheztetni el egy ágyat, egy asztalt, a székeket, ugy tettzik ezt tsinoságnak mondhatni.

A szora nem kell vigyáznunk felelé apáter, elég a hogy, arend tartáson. értem hogy minden féle dolog a maga szokot helyében legyen aháznál.

Én értem mit akar apáter. mondá erre máriánna, példának okáért azt akarja, hogy nem kell a szénát apintzében tartani, se a bort az istálo felet, hanem ami száraz helyt kíván, azt száraz helyt kell tartani, a mi pedig nyirkas helyt, azt nyirkas helyen. apáter azt igen jól mondgya, mert mennyi nem romlik, nem rothad, penészedik azért meg, hogy erre nem tudnak vigyázni,

Igen jól meg értette az aszony, a mit akartam mondani, mondá apáter, de azt akarnám. még ezen kívül. hogy nem tsak az, a mi atseledhez tartozik, de még más dolgok is a magok szokot helyeken volnának.

Még ezt is értem mit akar kegyelmed mondani. mondá máriánna, azt kívánnya kegyelmed hogy az asztalhoz való eszköz mind egy helyt tartassék, a kónyhához való meg külön, és így, a mi a ház szükségére való mind külön külön, ugy hogy a mire vagyon leg inkább szükség, a mindgyárt kéz alat lehessen.

E nintsen külömbé felelé apáter. azt is kívánnám hogy mindenik ezek közül. a maga helyén meg maradna. és soha meg ne változtatnák, ennek két haszna vagyon. az egyik a, hogy mikor valami kívántatik. nem kell sok időt veszteni a kereséssel, mert mindgyárt meg lehet találni, a mire szükség vagyon, a másika, a, hogy semmi nem tévelyedik ell., se el nem vész, a mely meg történik gyakorta, a mikor minden együvé vagyon hánva, vagy keverve, ugy is hozá szokik ahoz az ember, hogy mihelyt üres helyt lát. mindgyárt kezdi kérdeni azt, a mi azon a helyen szokot állani, másként. minden nagy rendeletlenségbe volna. ugy is volna, mint az olyan ember, a ki együt vetné el a buzát, a rosot, és az árpát, és azután szemenként kellene ki válogatni, midőn buza, vagy ros kenyeret kellene sütetni, nintsen se szeb, se hasznosab avilágon. a rend tartásnál, eszerént is kel tselekedni mind azzal; a mit zár alat kell tartani. viszá tévén mind azt. a mi már nem kívántatik. ugy hogy semmi el ne veszen.

Eddig arend tartásról szollottunk, szollyunk már most ahaszonról, a melynek sok ága vagy, és a mely atöbbi közöt abból áll, hogy a jövedelemhez tudgyuk magunkot szabni, hogy tudgyuk annak idejében meg venni ami szükséges, helyes ideit keresni annak. a mit el akarunk adni, rendel, igasságal, és kimélve ki osztani, a mi ki osztásra való, etehát aveleje a gazdaságnak, lehetetlen is, hogy annak minden részeit most meg mutathassam, egy szóval akárt el kel kerülni, és mindent. haszonra fordítani.

Felettéb is meg röviditti kegyelmed beszédét páter uram, mondá télámon. de azonba tsak azt veszem észre hogy kegyelmed tsak a nagy uraknak szab rendet. a kiknek sok jóságok vagy.?

Hát ugyan is felelé apáter. mi szükséges rendet szabni a gazdaságról az olyanoknak, kik tsak napról napra élnek, a kiknek nintsen miből gazdálkodni.

Ugy, mondá angyélika. valamint egy ember felelé amásikának. a ki azt kérdé tölle, hogy hány orakor kellene ebédelni.?

A gazdagnak mikor. tettik ebédelhet.

A szegény pediglen. tsak amikor lehet.

Szükséges tehát mondá a páter, hogy annak valamely jósága legyen. a kinek rendet szabunk a gazdaságra, mivel agazdaság a szerzésből, és a költésből áll, a hol költtséget nem tehetnek. arend nem szükséges, ugyan ez iránt is tészti ezt a hasonlítást egy régi filosofus, mondván. miképpen taníthatna minket flautázni. egy olyan ember. a kinek soha flautája nem volt. vagy a ki soha azt nem tanulta, miképpen tanulhattya meg az olyan a gazdaságot, a kinek soha jósága nem volt. és akire senki nem bizta jóságát,

Hát páter uram mondá télámon mitsoda rendet szabna kegyelmed az ollyannak. a kinek ezer tallér jövedelme volna,?

Oh' bizonyára ez már sok, fel kiálta angyélika. vagyone kegyelmednek lelke. hogy anyit faraszttya a páttert, vagyon két orája hogy beszél, ugyan már szánom, azért meg felelek én kegyelmednek. a páter helyet.

Igen kedvesen veszem kegyelmedtől mondá apáter.

Tsak ebéd utánra kel hagyni, angyélika. mondá diánna, és eregy mond meg, had terittsék meg az asztalt.

Ebédől fel kelvén. egy kevés idő mulva, ki ki helyére ülvén. angyélika mondá,

Hogy ígéretemnek eleget tegyek, kegyelmetek eleiben adom azt a tiszteletes gazdaszonyt, a kiről a páter oly okoson szollot nekünk. reménlem hogy ígéretemet a menyiben lehet jóll végbe viszem, anyival is inkább. hogy az anyám mellet egy keveset agazdaszszonyságból tanultam. és más értelmes emberektől is ez iránt tudakozodtam. főképpen egy atöbbi közöt hogy jobban meg értethesse velem, eszerént ír le a gazdaszony képét. a gazdaszony mondá, olyan egy háznál, valamint az anya méh egy kosárban, ez el nem szenvedti hogy a több méhek henyéllyenek, hanem ki küldi őket a munkára, a mit azok hoznak, arra gondot visel. mind adig az ideig, a még azt el kell költeni, az az idő el jövén, mindennek igasságal ki oszttya részét, a belső munkára igen vigyáz, hogy jól, és hamarságal mennyen végben, az apró mehetskéket fel nevelvén, táplállya addig még arra az időre nem jutnak, hogy dolgozhassanak, akoron, egy fő vezért teszen elejekben. és ki küldi hogy másut telepedgyenek meg, ihon eszerént kell tselekedni agazdaszszonynak, aki is olyan aháznál, valamint a páter mondá, mint egy királyné, mint egy bíró. vagy valamint a lélek atestben, aki élteni. és mozgattya, annak leg kisebb részét.

De hogy tellyeségel meg felellyek ö kegyelmének, tekintvén télámonra, én ha királyné vagyok is, de gazdaszonya akarok lenni annak a betsületes embernek, a kinek ezer taller jövedelme vagyon. és meg mutatom hogy mitsoda rendel kell annak hasznát venni, leg előbször is a páter tanátsa szerint, a jövedelemhez akarom magamot szabni, és úgy tselekeszem, mint aszent irás béli ember, a ki egy tornyot akart építeni. le ülvén meg számlálom a költséget. ha vagyoné elegendő költségem, ne hogy minek utánna a fundamentumot meg vetettem volna, el ne vegezhessem, és meg ne tsufollyanakérte, luk.14.28.

Jól meg tekintvén tehát pénzemet, magamot is meg vizsgálom, és arra reá emlékezem, hogy az illyen dologba, az elmét kétt dolog szokta meg tsalni, a reménség, és a szem. a mely mihent valamit lát, olyat, mindgyárt meg kíványa. mind akettöt el akarom magamtól üzni, és akár mint mosolyogjon reám a szerentse, de reája sem nézek, ne hogy ingo fővényre építsem a tornyot, és a szememet bé hunyom, hogy valamely szép dolgot ne lássak. vagy valamely Czifra portékát meg ne kívánnak, mert ezek nagy tsorbát tennének az ezer tallérban,. tudom hogy a páter is helybe hagyta, hogy elsőben arról kel gondolkodni. a mi szükséges, és azután a tzifraságról. még reá emlékezem arra, a mit egy emberséges embertől tanultam, hogy az igazán való kimellés a, ha el tudunk lenni a nélkül a mink nintsen.

Igen okossan beszél angyélika mondá erre apáter.

Meg elégszem hát én azezer taléromal. mondá angyélika, annál többet nem kívánok, ugy tartom. mint ha Isten száz ezeret adot volna. annak is örülök, hogy nem kell sokrol. számot adnom. Tegyük fel hát. hogy aszonya vagyok az ezer tallérnak, a mely esztendőre való jövedelemem.

Leg előbször is. az ezer tallérnak tizedikét félre teszem a szegények számára, 9 száz tallérom maradván. abból ki veszem a tselédimnek. esztendőre való fizetéseket. hogy had állyon készen, ugy hogy mindgyárt adhassak annak a ki kérni fog, nem akarom azokat követni. kik nem fizetvén tselédgyeknek. adoságot gyűjtenek magokra, és végtire olyan igasságtalanságokat követnek. a melyek boszu állásra indittyák az Istent. vagy is sokat kel nékiek szenvedni, ugy anyira hogy a szolgál. ur, és a szolgáló. aszszony lesz a háznál. itt olyan tseledről szollok, akinek fizetése vagyon. mert az olyanrol a kinek nintsen. másként kel gondolkodnom, alkalmasint által látom hogy mennyit kell költenem ruházattokra, és még arra is hogy meg ajándékozhasam. ezt is félre teszem, a mi pedig marad mind ezektől. annak negyed részét félre teszem. hogy holmi adosságomat meg fizethessem havagyon. ha pedig nintsen, arra tartom, hogy ha meg talállok betegedni magam vagy tselédem, vagy pedig a gyermekem házaságára tartom. mostan ugy beszéllek, mint egy gyermekes aszony, vagy pediglen. valami szegény atyámfiát, vagy jó akaromat meg segitem. vagy valamely más költségre tartom. és a három négy részből, melyet meg tartottam, élek. magamot tselédemet ruházom. és a háznál való költségre fordítom.

En pediglen laistromot fogok tartani, és fel irom mind azt, a mit kezemhez veszek. mind azt a mit költök. tudom hogy sokan nem gondolnak ezel, de azon kívül, hogy e nélkül nem lehet jó rend tartás, arra hasznos., hogy meg látom némelykor. a laistrombol. ha egy kevesé inkább nem sieteké mint sem kellene, ha azt látom, hát egy kevesé meg huzom a gyeplöt, és rövidebben fogom.

Ez igen igen rendes osztás, mondá télámon. a tékozlás nem takarékoság, mi a takarékoságról szollunk, te pedig leg előb is 100 tallért adál ki a szegényeknek, tudodé hogy a felebarati szeretetet, magunkon kell kezdeni, nem volnaé elég a szegényeknek adni, a mi az asztaltól marad.

Igen is felelé angyélika, ha tsak az ételből. állana az életnek szüksége, én leg elsöben akarom ki adni a szegényekét, azért hogy az Isten áldását adgya arra, a mi azoktól marad, mit mondana még kegyelmed, ha arra kénszerittenék kegyelmedet, hogy a jövedelemnek adgya oda felét,

Kitsoda volna olyan együgyü hogy azt tselekenné felelé télámon.

Kitsoda? mondá angyelika. meg kellene kegyelmednek halni szégyeletiben. midön egy publicanus ezt végben viszi, mondván, uram. imé minden joszágomnak felét. a szegényeknekadom. luk.19.8.

Meg láttzik mondá a páter. hogy keresztény lelke vagyon angyelikának. mind azon által avalo, hogy sok féle képpen lehet jól tenni a szegényekkel, tsak jól tegyenek vélek, és rollok meg emlékezenek. a szabad, kinek. kinek olyan formán jól tenni vélek a mint akarja, mert valamint szent bernárd mondgya, a joszágtoknak. ti tsak örizői vagytok, és a kenyeret melyet el zárjátok. a szegényeké. aköntös melyet a lábában tartotok; a meziteleneké, és a pénz melyet el ástok, a szükségbe lévöké, értvén azt, hogy az ilyen takargatás vétkes, én és az angyélika tanátsa szerént. a jövedelmemet a szegényeken kezdeném el osztani, így, egy szent atya szerént előre el küldgyük javunkat. abban az országban, a melyben kelletik mennünk, és ott maradnunk örökké, a hol töb szükségünk vagyon arra mint sem itt. mivel ide soha viszá nem térünk, ha egyszer ott leszünk, adhatnoké jobb kézbe javunkat, mint a szegények kezében, mert úgy az Isten kezében adgyuk, a mint maga mondgya, ugyan azt a joszágot is viszük el magunkal, mondgya ez a szent, a mellyet it adunk, az, az, hogy az alamisnázkodásnak gyümöltse fog el kísérni a más világra, Chrysost.hom.11.ad tim. cap 4.

Tehát úgy páter uram. mondá télámon, mind oda kell adni, és semmit sem kell. meg tartani.?

Lehet felelé apáter. holmit meg tartani szükséges végre, valamint azt jól rendelé angyélika.

Mert páter uram, akegyelmed tanítását követem, mivel ha az időhez kell szabni magunkat, mit tudok én abban hogy mi történhetik. mitől vagyon a, hogy azok akik tengere mennek, hat holnap élest visznek magokal: ha szinte három holnapig tartana is tsak uttyok, és ha lehetne, aföldet is el vinnék magokal. hát ezt rosznak tarttyaé kegyelmed. én nem gondolom, mivel az ő tselekedetek ártatlan. és azt tsak az időnek bizonytalanságáért tselekeszik; a melyet meg akarják előzni.

De miért anyit költeni mondá télámon. hogy ha oly igen el kell avilágtól távozni, a mint apáter mondgya, vagy miért hagyni holnaprá, hogy ha, a világi jót szereti. kintset gyüjt, és ha, az Isten rendelését meg bánttya, a ki ezt tselekeszi, látod tehát angyélika. hogy ate okoskodásod sántit, és hogy ate gazdaszonyságod tékozlásból, és fösvenységből áll.

Látom felelé angyélika; hogy nem vette kegyelmed jól az elméjére. az én osztásomot, emlékezék kegyelmed arra hogy menyi maradt vala meg nékem, annak negyed részét a mint mondám tegye félre kegyelmed jövendőre, meg három rész marad. annak vegye el kegyelmed a harmadik részét. vagy még egy kevéssel többet. az öltözetre, és más egyéb házi szükségre. a más két rész az ételre el kell, és ha azt meg gondollya kegyelmed hogy énnékem abból. mind táplálnom. mind ruháznom kell, példának okáért, egy férfiat, egy aszonyt, két kis gyermeket, egy szolgát, és egy szolgálót, és így nem igen lehet miből tékozolni.

A mi pedig a fösvenységet illeti, nem érdelem hogy annak tarttson kegyelmed, mivel azt meg mutatom kegyelmednek. hogy meg nem bánttyuk az Istent, ha azal a joszágal élünk. a melyet küld nekünk. tekénttse meg kegyelmed azokat. kik a joszágokat el hagyák. őket azt különösön hagyák el, azaz, meg válnak. a joszágokhoz valo szeretettől. vagy is annak birtokától. mert a minémü életet akarnak élni, meg nem egyezik avilági gazdasággal, de más

formában kezdik azt birni, és szükségekre fordítani, nem is birják ök azt önnön magok, hanem a közönséges társasággal birják, és azt tarttyák, hogy azt ilyen képpen birni, és szükségekre fordítani, az Isten rendelését, és gond viselését meg nem sértik, mivel ugyan az ő gondviselése küldötte azt nékik., aki is azt akarja, hogy abból éllyenek, másként, fösvénység volna abból nem élni.

De tudgyaé kegyelmed azt, hogy az ilyen személyek noha a jóságot meg váltanak is. mind azon által, egy szers mind el nem költik a mijek vagyon, söt még. mint hogy jó gazdák, holmit félre téznek. tehetség szerént jövendöre.

példának okáért eszerént tselekeszem hát én a gyermekimmel, a kiknek holmit meg tartok szükségekre, a mennyiben lehet töllem, ő magok semmit nem birnak, de én általam mindent birnak, ugyan erre valo nézve teszem tehát félre egy negyed részit jövedelmemnek, nem fösvénységből, hanem azért, hogy még szükségek lehet arra.

Meg is azt kérdem kegyelmedtől, mit tudok én abban. mi történhetik, az én tseledimmel, jóbnak itélié kegyelmed azt, hogy semmit nem tévén félre, akkor adosságban verjem magamot. ha valamely szükséges állapotba esnének, azt tiltya nekem a jó gazdaszszonyságnak rendi, azt gyakran halottam egy okos, és értelmes embertől, hogy az adosság úgy mégyen a házhoz, valamint a farkas a jűh akolban. vagy hogy világosabban szollyak, a legg bizonyosab jele, hogy az a ház el fog pusztulni, ha hirtelenséggel meg nem orvosolják, nem is lehet más képpen, mivel olyankor a kölcsön adó semmire nem vigyáz, és ha meg nem vehettyük is másokon adóságunkot. de az akinek adosok vagyunk. arra semmit nem hajt, hanem tsak meg kéri az adosságot, akkor pedig siettséggel kel mindent el adni, vesztegetésel. és magunkat meg kel rontani hogy az adosságot meg fizethessük, azért az okosság azt hozza magával. hogy úgy kel az adosságot kerülni. valamint a veszedelmet, és azon kel igyekezni hogy attól meg menekedhessünk, jobb az Isten keze közöt lenni, mint sem az emberek keze közöt.

E tehát agazdaságnak. a leg főveb tudománya, a melyet minden jó majorkodtato gazdának meg kel tudni. hogy adosságot ne tsinalyon. vagy is azt meg előze, ezt akartam magam is követni. félre tévén bizonyos számu pénzt. mivel tartozom mindenkor agyermekim jóvát, és előmenetelit tekintenem, itéllye meg már a páter hogy ha e fösvénységé?

Én felele a páter, angyélikával egy értelemben vagyok, mivel az adosságot el kerülni, az eszesség. előre gondot viselni agyermekekre, az igasság, ezt már meg mutattuk., és a természet kötelezdi erre a szüületet. nagy hasznokra is válik ez a gyermekeknek, mivel az olyan a ki valamely jóságot talál szüületésekor. már az elő menetelre valo utnak felét el érte, és szolgálhat fejdelmének, és hazájának. az olyan pediglen. aki ettől meg fosztatot, a szerentsének valamely tsuda tétele nélkül. kételen lészen egy részit nem tölteni, hogy úgy mondgyam. hanem az életet keresni.

Tsak arra kell vigyázni. a mint már meg mondtam, hogy a fösvénység meg ne lopjon. azon szín alat. hogy a gyermekinket szerettyük, előmenetelekre vigyázunk, és szükségeket tekénttyük, emind igasságos dolog volna, tsak magát a jóságot ne szeresük, és azt ne kívánnjuk gyűjteni valamely rut sobrák és fösvény hajlandosággal, a mely igasságtalan volna, ebből akövetkezik. hanem mondanám is, hogy aki ilyen fösvénységgel holmit félre téssen, a vétkezik.

Hogy ezt jobban meg értethessem, elő hozhatnám az Ó törvényt, melyet Isten ada népének. a mely azt parantsolá, ha reá emlékezem., hat esztendő forgása alat ati földeteket mivellyétek, és azoknak gyömöltseit bé takarittsátok, de a hetedik esztendőben. azokat miveletlen hagyátok, és nyugodalomban.. hogy hadd élhessenek a szegények, és a mezei vadak., azoknak termésekből. hasonló képen tselekesztek a szőlőitekel, és az olaj fáitokal,

exod.23.10.lev.25.3.4. és mint hogy lehet a népnek kérdeni az Istentől. uram miből élünk, a hetedik esztendőben. az Isten maga magának teszi ezt a kérdést. és így felel reá. ha töllem azt kérditek hogy mit eszünk a hetedik esztendőben hogy ha se nem vetünk, se nem takarítottunk.? ahatodik esztendőben áldásomat adom földetekre., és három esztendőre való gyümölcsöt fog hozni, a nyolczadik esztendőben. abból vetni fogtok, és abból a gyümölcsből éltek a kilentzedik esztendeig. a melyet meg tartottatok volt., mind addig az ő gyümölcselel éltek, valamég az új el nem érkezik. lev.20.21.

Láttya hát kegyelmetek. hogy szükséges vala holmit el tenni, el is mondhatni erre, hogy jövendőre lehet holmit felre tenni, valamely jó végre, és valamely olyas szükségre a melyre kényszerit a felebaráti szeretet. hogy vigyázunk, más dolog volna, hogy ha a mint sok fösvény tselekeszik, esztendőkről. esztendőkre. gyűjtenők abuzát a gabonás házban. három vagy négy esztendeig hagynok asztagba a buzát, akigyoknak, nem azért hogy még valamely nagy téltől vagy jég esőtől félénk. hogy akor. az éhségtől meg menthetnők magunkot. de sött még ha nyughatatlanságal várnok hogy el jöjjön az a jég eső. hogy akor. drágábban adnok el. a szegényeknek, a gabonás házba. meg penészesedet buzánkot.

Ugy tettzik, mondá angyélika télamonnak, hogy szeretné kegyelmed az ilyen gazdaságot. nem úgy vagyóné.?

Miért nem, felelé télámon, a mely embernek. minden jövedelme a jóságából vagyón. roszul tseleksziké. ha a buzáját meg tarttya, hogy azt jó árron adhassa el, ezt az egyhaziak is követik,

Oh! mint szánom én kegyelmedet mondá angyélika.

követem kegyelmedet mondá apáter, a félre való tevése akár buzából., akár másból allyon, de ha a fösvénységtől vagyón; az igasságtalanság, ha az Isten azt parantsolá. hogy egy esztendő alatt a földnek minden gyümölcsét el hagynák a szegényeknek, és a mezei állatoknak, tehát azt hogy ne tiltaná, hogy a szegényekkel ilyen kegyetlenséggel ne bányanak, és ne várják az utolsó szükségekbe való léteket, hogy akoron. nékiek avérek árrán adgyák el buzájokot.

Hát honnét vagyón a, fel kiáltá télámon örömmel. hogy josef esze gyűjtötte valaményi buza volt egyiptumba, a király számára, amint ezt másoktól halottam, és hogy abuzán. kinek kinek meg vette jóságát, úgy anyira hogy az egész országot meg vette, a király számára, nem tudom hogy gázol ki kegyelmed ebből?

Igen könnyen felelé apáter. mert josef azt, annak parantsolattyából tselekedte, a ki atörvénybe meg parantsolta a sidoknak., hogy a hatodik esztendőben. a hetedik esztendőre félre tegyenek a gabonájokból, hogy a gabonát ő el adta, a nem Vének, atudni való dolog hogy mindennek adot belölle, azt is el hihetni hogy közönséges árron adta, a melybe, nem hogy igasságtalanságot., de sött még. felebarati szeretetet tselekedet. ha a nép ki fogyván pénzéből, ketelenitetett, hogy élhel meg ne halyon, ki ki jóságát el adni buzáért, annak nem josef vala az oka, hanem a szükségnek, sokáig való tartása, mondgyuk tehát azt egyszer. mindenkorá. hogy valamit a felebaráti szeretetnek rendin kívül tselekeszünk, a vétek. mert akristus rendelte. a felebaráti szeretetnek meg változhatatlan törvényét.

Láttya hát kegyelmed mondá angyélika télamonnak, hogy az gazdaszonyságom. egyenlő képen távul vagyón, mind a tékozlástól. mind a fösvénységtől. és hogy azon. a közép uton foly, a melyen kell lenni.

Valamit reá hagyok benne felelé télámon.

Ismét elő kezdem. mondá angyélika, az én gazdaszonyi számvetésemet. a jövedelemből. tsak három negyed rész maradván, abból egy harmad részt ki veszek, vagy még valamivel többet, a házi eszközre, és a tselédem ruházattyára, ruházván mind őket, mind magamot a magam rendi

szerént, emeg lévén. a más két harmad részt. az eledelre tartom, az az, a mit aházi szükségre kel vennem, előre, és a konyhára valo. minden napi költségre,

Meg veszem előre, a mi szükséges, ismét el osztom az ételre valo költséget. és meg látom hogy menyire megyen egy holnaprá. azután ujontában el osztom; és meg látom menyire mehet költségem napjában., és itt meg állapodom, mivel ilyen formán meg tudom magamban. minden nyughatatlanság, és sopánkodás nélkül, hogy ha a költésbe. nem hajtamé által atzélt, azután egy laistromba irom mind azt. a mit kell vennem. vagy a mi nékem valo, a fundusomhoz képest, de mind hogy ezek közül némelly drágább, némely otsub, azon igyekezem, hogy a mit drágábban kel vennem, meg toldgyam abbol, a mit otsun meg vehetek. ugy hogy tovább ne menyek. mint sem kívántatik.

De szükséges egy gazdaszonymnak, hogy tudgya mindennek az árrát, más képpen, nagy vakságba vezet aház gondgyát. ugy tettzik hogy erről a páter kétt letzkét adot, az első a, hogy tudgyon vásárolni, a másika, hogy annak idejében vásárollyon. a mire szüksége vagyon., mivel abizonyos. hogy nem tud vásárolni, ha az árrát nem tudgya, annak a mit veszen.

Ugy tettzik mondá télámon. hogy ehez egyéb nem kel, hanem hogy tudgyon alkuni, mivel az árus akarattyán áll, ugy adni a mint néki tettzik.

Lehet mind azon által felelé apáter. ezt az akaratot valamely rendhez szabni. ugy tettzik, hogy vagyon mindennek oly belső, és külső oka, mely annak az árát meg köti, a belső ók, az időt, és a dolognak mi voltát tekinti. példának okáért, az étel némü dolog drága, hogy ha az esztendő vagy az idő rossz. vagy ha az a dolog drága, és magában igen jó, ellenben, ha az esztendő jó, és termékeny, akkor minden ótsubb, eszerént kell gondolkodni akézi munkárol, mivel adrága esztendőben. a mester ember is kételen drágábbért dolgozni.

Azután arra kel vigyázni, ha kereskedés jól folyé, ha a pénz bőé, vagy ritka, ha a kereskedők bővön szoktaké hozni olyan portékát a melyre szükségünk vagyon. mind ezek külső okok. nem is lehet annak jól vásárolni. aki ezeket nem tudgya.

A második része avásárlásnak. mondá angyélika. a, hogy az időre kel vigyázni, ezt is mondom én minden nap az aszonymnak, tekintvén diánnára, ítélő biro lévén, most mindent el mondhatok. sok olyan nehezen teszi az erszényben a kezét, hogy az időt, és az alkalmatosságot a sok halogatással el veszti, és kétt áron. veszi meg azután, a mit akar venni, ha pedig annak idejében vette volna, még nyert volna rajta.

Hasonlo képen. ha a majorságból el akarnak valamit adni, el nem kell veszteni az időt és az alkalmatosságot.

Ezt igazán mondgya angyélika. mondá a páter, de ugy tettzik, ezt is hozá adhatni, hogy el kell kerülni némelly illetlenséget. a melyet követnek, és a melyet ha a törvény el szenvedí is, de a lelki üsméret tiltya, mint hogy a vevés, és az eladás, olyan mint egy kötés, a vévő, és az eladó közöt. ez a kötés pedig meg nem maradhat. hogy ha egy másal. egyenlő igasságal nem bánnak. hogy követné pedig az olyan árus ezt az egyenlő igasságot, aki, kinem nyilatkoztattya előbször, az arujában lévő valamely fogyatkozást, vagy is ha avévő tudtára nem adgya. az árusnak, ha valamiben meg tsalná magát, vagy ha az árus el adván példának okáért egy házát, tudtára nem adgya avevőnek. hogy pestises a ház, és tsak a nyereséget tekénti, az olyan nem jó. hanem tsalárd ember, lactencius. libr 5.

Az igasság azt is kívánnya, hogy nem kell erőltetni. avevöt a vevésre, helyes és igasságos árrát kel kérni az eladó marhának, erre valo nézve mondgya szent Chrysostomus. valamikor valamit akarunk venni, vagy fizetni, mindenkor versenkedünk., és azon vagyunk, hogy az illendő árrát aláb verjük, abban nem tselekszünké lopást.? azt is olvassuk az szent Isidorus

életében, hogy akarván valamit vásárolni, oltszban adák néki mint sem kellett, de ő rend szerént való árrát fizeté meg.

Ez az árunak, és a vételnek rendi, de mit mondhatni az olyanokrol, akik nem tsak alkusznak, de száz féle képpen kényszerittik az árust, az el adásra, vagy akik a fizetést annyira halogatták, hogy végtére aszegény árus, kételenítettik jóságát, tsak nem ajándékon oda engedni.

Tegyük ezekhez azokat, kik nem fizetnek se a mészárosnak, se a sütőnek, se a mester embereknek, és akik vagy resttségből, vagy fősvénységből szaszor is magokhoz jártatták. ezeket a fizetés után, tudgyaé kegyelmetek mivel tartoznak az ilyenek, azal hogy meg fizesék akárt, melyet ezek a szegény emberek szenvednek, az igazság azt tartya, hogy a ki későbbre fizet, kevesebbet ad, hát még mitsoda kárban nem eshetnek az ő maradéki, az ilyen kegyetlen halogatásért.?

De igen követem kegyelmedet mondá apáter, angyélikának, hogy félben hagyattam kegyelmedel beszédét. már most ha tettik, örömet halgattuk kegyelmedet.

Kedvesen halgattam volna továbbis kegyelmedet felelé angyélika, de mint hogy parantsollya kegyelmed, ismét el kezdem. gazdászonyágomot.

Azt mondom tehát, hogy ajó gazdaságnak rendi azt tarttya, hogy a mi a házhoz szükséges. azt egyszersmind kell meg venni, és nem darabonként, nem szollok az olyan dologrol a mi el nem álhat, az után fel vetem. hogy menyi kenyér. bór. hus, fa, gyerttya, és más egyéb efféle. kél el aháznál. mivel többet nem akarok venni, tsak éppen a menyi kívántatik, azt is akarom. hogy egy gazdászony meg ne hagyja magát tsalni, azért tarttson a háznál. mindenkor mértéket, méröt, fontot, singet, arra is vigyázon, hogy mindenik holnapnak a kezdetén. azt félre tegye, a mi már arra a holnapra. való költség lesz a háznál.

De mint hogy, mind ez, igen nagy gondoságot kíván. és ugy történhetik, hogy a gazdászony nem vigyáz. maga mindenre; meg betegedhetik, vagy valamely más dolog meg gátolhattya, azért igen szükséges hogy valamely jó gondos aszonyt vegyen maga mellé. a kire bizhassa a gond viselést, kezében adván annak mindeneket számban, meg is mutassa néki hogy mindeneket szép rendel a maga helyén tarttson, hogy holmit kinek kell ki adni, és szamot tarttson arra, a mit ki ad. a mit pedig bé veszen, a maga helyére tegye.

Nézük meg már mitsodásnak kell lenni annak a gondviselő aszonymnak, leg először, az italt ne szeresse, álmos. és rest ne légyen. a férfiakal való trétsélést ne kedvellye, mindenre jól szamot tarttson. az urát, és aszonyát szeresse, és mindenekben hasznokot keresse.

De viszá térek ismét avásárlásra, meg veszem tehát azt a mi a házhoz szükséges, átallyában, de többet nem, tsak amenyi szükséges, erre kell vigyázni, mert ha sokat adnak a tselednek, anny mint ha el veszet volna, még annál inkább zörgölődik.

Ezt jól mondgya angyélika, mondá télámon, mert a mely lonak sok abrakot adnak, az el kapja az urát.

Nem is felejtettem még el, mondá angyélika. egy spanyol példa beszédet, a mely azt mondgya, *no hartes tus criados. de pan yno. tepedirá queso.* ne adgy elegendő kenyeret tseléidnek, és nem fognak tölled kérni sajtot, nem kell ezen érteni, hogy ne kellesék szükségre való kenyeret nékik adni, anyit, a menyi kívántatik, hanem hogy nem kell azt tékozlással adni, mert azt meg unván, mast is fognak kérni, azért amit adnak nékiek, elegendöt kell adni, denem. kell meg terhelni, nem is kell. nékiek egy félét adni.

E való angyélika. mondá apáter, ebből ki is láttzik az emberi nyomoruság, mi nem tsak kételenek vagyunk enni, de még meg is unnyuk az ételt, ha mindenkor egy féle, való hogy

nem mindenikét, példának okáért, soha meg nem unnyuk, a kenyeret, és avizet. ebből ki is tettik, hogy ez a kettő, természet szerént való eledele az embernek, de a gyengeség meg birván atermészetet, ahoz hust is kell tenni, és külömb féle képpen készíteni.

De én ugy értem mondá angyélika, hogy ez a változtatás, ugy legyen. a mint töllem ki telhetik. mert a nem lehet. hogy ma tehén hust, holnap császár madarát, hanem ha ma káposztát főznek. holnap borsót, ha sült vagyon. holnap kaszás lév legyen, tsak nevensen kegyelmed tekéntvén télámonra, a ki igen neveté ezeket, ha a gazdaszonyságról kell szollanom. az illyeneket el nem halgathatom, tudom nem udvariság, de mit tehetek rolla. az ezer talléral., esztendeig kell bé érnem.

Angyélika. mondá télámon. te jól beszélsz, de nézük még továbbrais,

Az után arra vigyázok. mondá angyélika, hogy a mit veszek. mindenkor a leg jobbikát vehessem, példának okáért, ha piatzos kenyeret kell vennem. azt veszem a mellyik jobban meg sült, fejéreb. és jobban meg költ, nem tsak azért hogy a rossz árú mindenkor drága. hanem hogy a rossz eledel. betegségeket ne okozon, és az ólttsu husnak híg aleve. a mi pediglen jó, a tovább tart. mind hasznosab.

Ahon, reá találtam mondá télámon, a mit régen kerestem, mindenkor azt igyekeztem ki tanulni. hogy mitsoda modon. lehetne. kevés költtséggel. mindenkor jó asztalt tartani. kevés pénzél jól ruházni magamot. látom hogy már angyélika fel találta a filosofusok kövét.

Én is látom, felelé angyélika, hogy kegyelmed azt szeretné. ha semmiből valamit lehetne tsinálni, a mely gazdaszonyságot prédikálok kegyelmednek. ahoz nem kell szem fény vestés, látom hogy nem érti kegyelmed mit akarok mondani. majd meg magyarázom, nem ugy vagyoné, hogy kegyelmed ezer tallér jövedelmet adot nékem.?

Ugyan drága leány ez az angyelika mondá máriána.

Nohát mit hoz ki abból angyélika mondá télámon.

Mit hozok ki abból kérdé angyélika,? azt, hogy, ha azt várja kegyelmed hogy én hintot tarttsak. hogy én kegyelmedet Czifrán ruházam, az ezer tallérból, igen meg tsallya kegyelmed magát, és köszönöm igen szépen az ezertallért, de viszá adom, mert se én. se más, azt a költtséget végben nem vihetné olyan kevés költtséggel. ha tsak ajános pap országában nem megyünk, azt mondom tehát, hogy tehetek kevesebb költtséget. egyenlő végre, de nem egyenlő dologra.

Én értem mondá máriánna, hogy mit akar mondani angyélika. azt akarja mondani, hogy ha kegyelmed mindenkor Czifra köntöst kívánna tölle, az ezer tallerból kinem telhetnék. a mint is lehetetlen volna. de ha azt kívánnya kegyelmed hogy köntöst tsináltasson kegyelmednek. nem mas végre hanem hogy ruháson legyen kegyelmed a hideg ellen, azt meg tselekedheti.

Éppen ezt akarám mondani, felelé angyélika. mert ha tsak köntös kell, tsináltathatok ő kegyelmének az ezer tallerból. mind téli, mind nyári köntöst tisztességgel. noha egyszers mind el költhetné az ezer tallért egy köntösre, erről avegről vagyon tehát itt akérdés. és nem a dologról.

példának okáért nékem három személyt kel tartanom, ihon ez az én Czélom, már én akár mit adgyak nekik, tsak tisztességesen táplállyam. őket, mondám tisztességesen., mert a sóbrakságot nem tartom jó gazdaságnak, nem ugy vagyoné hogy ha én annak a háromnak. napjában. egy Császár madarat adnék. igen osztóvéren lankának, és a pénzemet is hejában költhetném. hogy ha pedig a mészár székből hust veszek nékik, azon az aron a mellyen egy Császár madarát vennék, ugy jól tartom őket. illyen formában. tehát. a mely pénz meg

szukitene. ha Császár madarat vennék rajta, ugyan azon hasznot hajt. ha tehén, vagy júpust veszek rajta, de szükséges hogy a hús jó legyen. mert hanem jó. nem hogy hasznot hajtana, demég mind tékozlásban, mind haszontalan költségbe vetne, ennek oka e, hogy a midőn a tseléd egy képpen nem talállya eledelét, másképen keresi, a szükségnek nintsen törvényre, és ilyen formán. olyan tékozlást tehetne. a mely többet telnék. a jó hús vételnél.

Itt nem csak az étel némüről szollok, hanem másról is, hogy a mit vesznek. mindenkor jól kel venni. másként atékozlásnak. ajtot nyittanak.

Rendes példa történt itt a háznál. nem régen angyélika itt diánnára tekintte. olyan gondolatban valának. hogy a konyhán száraz fát égetvén, a sokra menne, ha nem nyers fát kell őt égetetni, a szolgáló a ki főzöt azt nem szerette, és meg jelentette, hogy ha száraz fát nem adnak a nyers mellé. inkább el hagyja a főzést. látván hogy nem hajtának kérésére, el hagyja a szolgálatot, azon igen örülének, hogy meg menekedhetnek. olyan tékozló. az el menvén más álla helyében, és ez az új, száraz fát nem kére, hanem a nyers fánál főzöt, sött még böjti napokon is. mivel akkor szükségeseb a jó szén. vagy a láng, mert olyankor rátnak leg többet, elég a hogy, minden tsudálá. hogy mely takarékos volna a főző aszony. én abban kezdék kételkedni, el menék a konyhára hogy meg lássam magam, hát el hülék belé. hogy a száraz fa helyet egy nagy darab vajjal gyújtá meg tüzet, hát a nem jó kiméllésé.?

Olyan jó gazdaszonyok vannak. akik jobban szeretik hogy a tselédek, az időt el vessessék, vagy atüz mellet alugyanak vatsora után. hogy sem egy darab gyertyát adni nékik. a mivel dolgokhoz láthatnának.

A mi szomszéd aszonyunk, meg fizeté a fösvenységet mert valamiért egy házba küldé szolgálóját. gyertya nélkül. és a setétben. le veré. és el töré száz forint erő fincsáit, és kristály edényit.

De e még csak semmi, az ilyen kiméllésért, még. nagyobb rendeletlenségek is történnek. mivel az olyan ZSobrák háznál, a tseléd csak nem mind alomba lópó. az ajtokot meg tudgyák jól nyittani, mindent el venni. és el pazérolni.

Ezt jól mondgya angyélika. mondá mariánna. tudnek erről elegendő példát mondani.

Szollyunk. már arról mondá angyélika. hogy miképpen kell. meg előzni atékozlást. és a haszontalan való költséget. ebben kell mindenek felet egy gazdaszonymnak, vigyázonak lenni, arra figyelmeztvén, hogy semmi el ne veszen, el ne romollyék, el ne törjék, mindent jó helyre kel tétetni. még a minek hasznát nem veszik is.

Hasonlo képpen kel bánni az étel is, igazságosnak kell lenni, és jó szivünek, meg adván kinek kinek a szükségest. de takarékosnak is kell lenni, el tétetvén mászora a mi meg marad, és abból a szegenyeknek is kell adatni,

Azt el ne felejttsük, hogy a jó gazdaszonymnak. tudni kell; hogy mi áll el, és mi nem, mi formában kell tartani a mi ell áll, hogy meg ne romollyék, erre való nézve tudni kell néki a liktárium tsinalást, melyiket kel higan, mellyiket kell szárazon tsinalni. tudni kell bé sozatni, és meg füstöltetni ahust, hogy semmi el ne veszen.

Ezt is hozá teszem. hogy szükséges magának meg vizgálni. vagy meg vizgáltatni gyakran. nem csak az ételnémüt, hanem még más félét is, ha valami nem romlotté meg, ha az egerek azokban kárt nem tetteké, meg azokat tisztittatni, ki teritetni, a házi öltözetben ha valami meg szakad, vagy el törik, meg kell tsinaltatni, mentől hamarébb, mert idővel még jobban oda lesz, gondviselés nélkül.

Itt szolhatnék az épületről. noha ahhoz keveset tudok, mind azon által olyan formán kell aházakot rendelni, hogy telbe melegék, és nyárban hivesek legyenek, az ablakokat delre kell hadni, hogy télben. a ház világos lehesen, és nyarban árnyékos, hogy a férfiak háza., ellegyen rekesztve, az aszonyokétol. a kapu ugy legyen, hogy lehessen látni aki bé jó. vagy ki menyen., azt is akarom, hogy a belső épület olyan formán legyen. hogy a gazda mindent meg láthasson. mert ez igen hasznos.

De mi haszna. hogy én ezt mondom. mivel olyan aszszonyok vannak, a kik nagy kissebségnek tarttyák. a kónyhára el menni, vagy a pintzében, igen féltik meg sirozni szoknyájokat, és meg szennyezni a pompás fő aszonyi titulust, én pediglen mint fő ítélő biro, tudokra adom. hogy ki rekesztem az olyanokat. atisztességes. jó erkölcsü gazdaszonyok közül, ha el nem hagyák, az ilyen finnyáságot.

Én azt tartom. hogy az igen rendeletlen a háznál. a midön a konyhát leg meszeb teszik a gazdák házátol. a nagy tékozlast okoz, erre azt mondhatná. valaki, hogy a konyhán sok zörgés vagyon, és a sir szag is alkalmatlan, honnét vagyon mind e, attol. hogy mesze léven. a tseléd. nem fél attol hogy meg halyák, vagy meg láttyák, bizvást zörögnek, mindennel kéméletlen bännak, és tisztátalanul, hogy ha pedig közelebb volna, és gyakrabban meg visgálnák, a tseléd zörgést nem tenne, mindent tisztán tartana, és takarékosabban bännék mindenel.

De nékem ugy tettzik. angyélika, mondá télámon. hogy itt egy kis külömböztetést kellene tenned, mivel egy nagy urhoz. nem illik hogy az Istálló. és a kónyha. közel. légyen aházhoz.

Erre is reá allok. felelé angyélika, mert annak a nagy urnak. vagyon olyan a ki el menyen a hová maga nem mehet., de ha maga is el menne. azal nem volna aláb valo nagy ur, mivel nem a hely tézsi ötet fő emberré. és az ilyenel is meg mutatná hogy ur aháznál, mikor a férfiakrol szollok, az aszonyokot is oda értem.

Ollyan gazdaszonyok vannak. akik soha meg nem tsináltattyák. ha valami el romlik, vagy meg török, ollyan aszonyt üsmérek, a ki sajnál pénzt adni egy zár tsináltatásáért, az után akutyák. husz forint érö kárt is tettek a kamarájában.

De meg ellenben olyanok. vannak. akik sok költséget tesznek. gondolván hasznot tenni, mint az olyan aki, egy szép mentét tsináltatot magának tsak azért, hogy tizén négy, vagy tizen ött viseltes gombjainak hasznát vehesse, atehat a házi tudomány, hogy ótt kell leg inkább vigyázni ahol több költség vagyon, nem kell szánni egy kis költséget, mert azal nagyobát kiméllünk meg, se nagy költséget nem kell tenni, azért. hogy a kissebet el kerülhessük.

Igen közelgetek. agazdaszonyságomnak vége felé, mind azon által, még is egy vagyon hátra. a hogy, az egyelőségre igen kel vigyázni, nem kell egy felöl tékozlonak lenni, és más felöl fősvénynek, se ugy nem kell tselekenni, mint azon kártyás aszony. a ki száz forintot el vesztvén a kártyán., nagyon kezdé szidni a szolgálóit, azért hogy két gyertyát égettek ahazban. vannak még olyanok, akik a Czifraságra sokat költenek de a konyhájok igen sovány, azt mondhatnák erre, hogy meg kel azt egy felöl kimélni, a mit más felöl el költenek.

A valo hogy a jó némely állapotokban; de itt láttya kegyelmetek. hogy rendeletlenség volna. szükséges tehát. hogy a költség egyaránsu legyen. mind magára, tselédire, házára, takarekoságal, és illendő képen.

Ihon ez a gazdaszonyságnak. törvénye, ugy tettzik hogy ez elég, egy ollyan személytől, a ki még azt maga nem próbálta.

Nagyon meg érdemli kegyelmed hogy azt meg próbállya, mondá mariánna, angyelikának. mert jól tudgya kegyelmed annak minden részit, szerencses leszen az az örökös ur, a ki kegyelmedet. királynéjává tézsi örökségének.

Oh! nem kell még ötlet dicsérni. mondá télamon. még egyik részit el hagyta.

Ugy tettik felelé angyélika. hogy semmit el nem hagytam.

Azt el felejtetted mondá télamon, hogy mitsoda. rendet. kell. tartani aháznál.

Oh kérem kegyelmedet mondá apáter. ne éllünk viszá az angyélika jó akarattával. erről maszor is szolhatunk. de mit gondol kegyelmed, illiké a fő aszonyokhoz adolog?

Nékem ugy tettik, felelé télamon,. hogy nem igen nagy ékesség, egy fő aszszony kezében a gusaly.

Mind azon által. felelé a páter, azt látá kegyelmed hogy a tellyeségel illik egy betsületes aszonyhoz. én azt tartom. hogy semmi ugy dicseretire nem fordul. akár mely fő aszonymak, mint a kézi munka, mivel azt minden ember láttya, hogy nem szükségből dolgozik, azért, minden ember azt fogja mondani. hogy jó erkölcsből, és jó természetből tselekeszi.

Nem dicséretes dologé. az Isten. és az emberek előtt. a midön a fő aszonyok, a mint láttyuk. mind régi, mind a mostani időkben, el akarván üzni a henyélést, a véteknek anyát, jó példát adnak adologra, magok végben viszik, vagy segítik végben vinni az olyan dolgot; a melyet, kételenek volnának pénzen meg venni, és ilyen formán meg kiméllik a költséget, vagy is azt a pénzt, a melyet azért a munkáért kellett volna adni, és a melyet magok vitték végbe, a szegényeknek adgyák, mivel agazdagnak. a szükségén felyül valoja, a szegényeké, mind a természetnek, mind az Isten törvénye szerént.

Régen halottam már beszélleni monda télamon, a penelopé vásznárol. de azt tartom hogy a tsak mese,

Immár vagy mese, vagy nem, felelé apáter, elég ahogy, az a régi auctor homérus, előnkbe adgya. hogy mitsoda szokás volt az ő idejében, mert ha szinte sok fabulát elegyit is verseibe, mind azon által nem szötné penelopét. egy királynak feleségét. ha abban az időben a leg fővebb renden lévő aszszonyok is kézi munkát nem szoktak volna mivelni.

Lássuk meg másut, hogy mi formában beszélteti ez a poéta hector, a bizonyos hogy mostanában meg nevetnék az olyan fejedelmet. aki ugy vigasztalná a feleségét. ha azon siránkoznék, hogy atáborba megyen. mondván, *ne tördgyél én rajtam. meny viszá a házhoz, legyen gondod a munkára, tsak a gusalyrol gondolkogyál, dolgaztassad szolgálóidat. és hagyad a hadakozást az emberekre. hom. illiad* és a midön a hector halálának híret meg vivéek, a poéta azt mondgya, hogy a felesége. oly igen meg ütöközék a hiren., hogy szövéen, a vetöllöt ki ejté akezből. ezt mostanában tsufos dolognak tartanak, mind azon által, akoron anem volt. és abban az időben, egy kiraly fiához, hozzá illet. így beszélni feleségének.

Hagyuk el a mesét. és mennyünk a historiára, tudom nem kételkedik kegyelmed abban., hogy az augustus felesége fő aszony nem lett volna. mivel az ura Császár lévén. tsak nem az egész világnak ura volt. még is mitsoda formában tesznek dicséretet felölle. és a Császár felől, hogy a mikor tölle meg lehetet. más féle köntöst nem viselt, hanem a melyet a felesége, huga, leánya, és atyafiai tsináltak nékie, just.lib.mon.etexemp.pol.lib. 11. C 15.

Illyen aszonyok kellenének énnekem. mondá angyélika, mondgya tsak valaki a miéinknek. hogy tött vegyenek kezekben, azt felelnek reá. hogy ök nem varro aszszonyok, ha kell egy tsudálatos aszonyt üsmerni. én üsmerek egyet, ennek a bizonyos. hogy vagyon harmad fél annyi esztendő a hátán mint nekem. vesse fel kegyelmedet. mert többet nem merek mondani, még is mind szépnek, mind frisnek tarttya magát, és a bizonyos hogy fő renden lévő aszony. egészsége jó vagyon. és olly tellyes fris ábrázattya, hogy ugyan lehet irigyleni. de nem eről vagyon itt akérdés, hanem arol. hogy e soha sem jádzik, soha nem dolgozik. soha sem olvas.,

talállya ki kegyelmetek az okát, azért hogy pápa szemet kellene fel tenni. és azt tarttya, hogy egy fő aszonynak. nem illik azt fel tenni.

Angyélika mondá télámon. az ate fő aszonyod nem tudgya. hogy spanyol országban még a nagy betsület. és tsak a nagy uraknak. és aszonyoknak. szabad pápa szemet fel tenni mikor másoknál vannak. vagy az uttzán mennek,

Ezek, mondá apáter, olyan gyengeségek. a melyektől távul valának. a régi fő aszonyok. azt írják. hogy aza nagy spanyol királyné. Isabella. maga kezeivel ékesítette a templomokat; maga atöb leányival varotta a papi öltözeteket. mint hogy ez a királyné igen nagy okos aszony volt. ferdinandusal. az ő urával. együt viselé az ország gondgyát. de annyi sok nehéz, és szorgos dolgai közöt is, talált magának időt a munkára.

Mi pediglen, mondá angyélika. nem találunk arra időt, a henyélés közöt.

Kivannyaé kegyelmetek. meg tudni mondá apáter. hogy miképpen nevelé fel gyermekeit. itéllye el kegyelmetek. a többit hogy mitsodások valának. az ő leányáról. Máriáról, a ki felesége volt. a portugaliai királynak. Emmánuelnek. azt mondgya rola. egy auctor. hogy betsületes, emberséges, és a henyélésnek ellensége vala, hogy maga kezeivel munkálodta. az aszonyokhoz illendő munkát, a minek gyölcsből, vagy selyemből kelletet lenni. ugy hasonló képen a leányokal is azon munkát miveltette.

Még több példat is hozhatnék elé kegyelmeteknek. ezeknél ujjabbakat is. de mind ezekből meg láthattya kegyelmetek, hogy minden időben. a fő aszonyoknak. leg nagyob foglalatoságok, és a leg tisztességeseb mulattságok. a gazdaszonyságból, és a kézi munkából állot.

Én ebben mondá angyélika, semmit nem kételkedem.

Jól is tselekeszi kegyelmed felelé a páter, mert ha példát nem hozok is elő, azt el hitetheti kegyelmed magával, hogy soha az olyan aszony, akár mely nagy renden való volt is, de nem tartatott, nem is tartatik jó erkölcsünek, :/erre figyelmezen kegyelmetek:/. aki valamely kezi munkát nem mivelt volna, vagy egy, vagy más képen, ennek láthato oka vagyon, mivel jó erkölcsü nem lehet, ha tsak arosz szokást el nem üzi, azt pedig ugy viheti végbe ha. gyözedelmet veszen a henyélésen. vagy arestségen, a foglalatosságal.

De hogy véget vessek. az ilyen vetekedésnek, és hogy bé foghassam szájokat az olyan akadály kereső elméjüeknek, kérem kegyelmedet, tekintvén angyelikára, adgya ide kegyelmed. a kis könyvecskéjét, melybe a Salamon példa beszédi vannak. hogy hadd mutassam meg nékiek, mitsoda féle aszonyt tart a szent lélek bölcsnek, és emberségesnek. a ki is fel teszi annak hivattallyát, tudgyaé kegyelmetek hogy a miben áll, a kézi munkában, és a gazdaszonyságba, a tehát tsak rövideden az a táltum a melyre szert kell tenni egy jó erkölcsü aszonynak.

Bizonyára, mondá angyélika, mind ezekről igen kellene gondolkodni, mivel sokan azt tarttyák. hogy a kézi munka, és a gazdaszonyság. tsak a közönséges elméhez illik. és nem a kötelességhez,

Mind azon által a kötelesség felelé apáter, a mely köteledzi arra az aszonyokat. teremtetésektől fogvást, noha talám, az ártatlanságban, a dologtol mentek lettek volna, ugy valamint a szükségtyől, de az esettől fogvást, el mondhatni, hogy a henyélés akár mely rendben. az emberi természet ellen vagyon, mivel amint már meg mondtuk. ez önnön maga a véték, vagy is oka avétkeknek.

Azt pedig nem kell magunkal el hitetnünk, hogy magunkot azal meg menthettyük, ha azt mondgyuk, hogy a munka, hozzá illet arégiekhez, de mostanában a világ nagyobra ment, és hogy nem illik olyan együgyűségbe, és parasztos életbe foglalni már most magunkat. mivel ajó erkölcsnek rendét, soha az idő meg nem változtattya, valamit mondott a szent lélek a Salamon szája által. ennek előtte 2700. esztendővel, mais azont mondgya, és mostanában is ugy tartozunk ahoz alkalmaztatni magunkat, valamint az előtt tartoztanak, halgassuk mit mond erről rövideden a szent lélek. *a gyors aszony keres gyapjat vagy lent, meg készitti azokat akarattya szerént, hasonlo a kereskedő hajokhoz, gondolkodik a mezőn lévő örökségről, és meg veszi azt, az ő kezének munkájából. szállót plántál, fel kél jó reggel. eledelt ad háza népének. és markát ki nyittya a szegényeknek. és az ő kezeit ki terjeszti a szükölködőknek, nem félti háza népet a hidegtől, mert fel ruházta bétlet ruhákal., szorgalmatosan vigyáz háza népére. és resttségben. kenyérét nem eszi.*

De hogy az ilyen tselekedeteket illetlennek ne tarttsuk, a szent lélek meg mutattya hogy a jó erkölcs, mitsoda ditséreteket hordoz maga után, mivel ha eszembe jut, a bölts azt mondgya. *hogy az ő lelke fel ékesitetett erővel. szépséggel. és örömmel, a böltsesség beszél az ő szájából, és a kegyesség uralkodik az ő nyelvén, azért is minden kedvelli,. és az ő férje ditséreteket mond reája, ha szinte minden halgatna is, de az ő tselekedeti és munkái, mindenütt hirdetnék ditséretit.*

Mit felel kegyelmed ezekre tekintvén apáter télámonra, akarjaé kegyelmed meg hazudtatni a régi időt, a historiát, a minden időbéli szokást, az okoságot, és még abölcsest magat is, a ki nekünk azt mondgya. hogy a háznál valo gondviselésben, és a kézi munkában kell egy betsületes aszonynak foglalatoskodni.

Nem birok a kegyelmed erejével páter uram. mondá télámon, kegyelmed igen erőss.

E tehát közönségesen, mondá apáter. az aszonyok hivatallya, és nem talalok jobb orvaságot a resttség ellen. mint azt hogy ki ki. a maga rendében. hivatalyában. és mesterségében jól töltse el az időt.

Az idő hogy ugy mondgyam. semmi magában. és a filosofusok azt meg nem magyarázhatták, mondgyák ugyan. hogy e mutattya meg valamely dolognak mértékét, vagy tartosságát. de ebből semmi bizonyost nem lehet ki tanulni.

A mi pedig bizonyosab. a, hogy az egész természet szüntelen valo mozgásba vagyon, az Égg, a föld, az éltető állatok, egy soval mind az, a mi áll, és a mi nem áll, egyik magától mozog, és mást mozgat, és a másik, mást mozgat, és semmi nincsen nyugalomban, még magunk is születünk, nevedünk, alá szállunk, el fogyunk., és meg halunk. mint hogy a CSillagoknak forgások némellyek szerént legg nemesebb a természetben. az emberi elme azt magától el osztotta, bizonyos részekre, ugy hogy lehessen azok szerént meg merni a több forgásokat.

Erre valo nézve, azok szerént kik azt tarttyák, hogy a nap meg kerüli a földet, az ő járását, esztendőre, holnapokra, napokra, órákra, és minutákra osztották, és ezt az osztást. időnek nevezték. nevezvén inkább időnek, mint sem napnak, ez igy lévén, el is osztották ennek a plánétának járását, olyan formán. valamint a földet oszttyák, grádsokra, mély földekre, noha magában ez igy nintsen, és tsak az emberi elme adgya ezeket néki.

Azért. valamint hogy a nap soha meg nem állapodik. és soha viszá nem tér, hogy azon az uton mennyen ismét el, a melyen el ment, hasonlo képen azt mondgyák, hogy az idő, a mely a nap járásából áll, meg nem állapodik soha, és ezen okbol. olyan sebes járasa vagyon. hogy ha szinte, valamint lelki képen mondgya egy poéta, aborotvának élin menne is el mezit lábál, de magát meg nem mettzené, ezért is mondgyák hogy az idő drága, a mint hogy igen drága, mert azon kívül hogy soha meg nem állapodik, ha egyszer el mégyen. többé viszá nem tér.

Semmi tehát magában az idő, ez így lévén, semmi nem létszen meg az idő által, mind azon által, a tsudálatos dolog, hogy semmi meg nem lesz idő nélkül, úgy is tettzik, mint ha ő volna örökös ura mindennek, és ő rendelné el egyedül minden tselekedetünket.

A mi eddig valo beszélgetésinkből ki tettzik, hogy ha jól meg vizsgáljuk. meg látjuk. hogy mindenek valamihez fogunk. jól végbe valo menetele azon áll, hogy arra jó időt vegyünk.

Nagy tudomány is ez egy ország vezérlésében. ahadakozásokban. valo próbákat eviszi jól végben, és ha az idővel nem élnek, a tengeren valo kereskedésnek, nem létszen nagy haszna, mi lehet hasznosab dolog a szántásnál, vetésnél, a mely is valamint mondgya. egy nagy filosofus. annya. a több mesterségeknék. és ez is táplállya atöbbit.

Mindenek arra tanyittanak. hogy meg ne hagyjuk magunkot elöztetni az idővel. vagy azt el ne mulassuk. hogy ha télben kezdgyük el a szántást, mondgya ez a filosofus. a föld olyanná lesz mint a sár, ha nyárban szántunk. a föld kemenysége miat az eke nem hasithattya a földet, e két idő közöt. találhatunk tehát arra alkalmas időt, az emberek mindnyájan az Isten gondviselésére függesztik szemeket öszel, hogy esöt küldgyön nékiek. mint ha az, jele volna a vetésnek, a melybe nagy okosság arendet követni. melyet az Isten ad nekünk, a bizonyos. hogy minden haszon vagy kár, a mezei munkában, azon áll hogy tudgyanak élni az idővel, és annak idejében dolgoztatni a munkásokat, mivel egy ember tizet ér, ha annak idejében. dolgozik, és ha idő előtt el nem hagyja a munkát. xenoph.memor.5.

Igen drága dolog tehát az idő, és ezt nem tsak más dologbol lehet meg mutatni. de leg inkább abbol. mely a vallást illeti. a vallás arra tanit, hogy az Isten számot kér töllünk, a hejában valo szokért, és más értelemben. legg kisseb időnek el vesztésiért. arra is tanit. hogy az Isten a más féle dolgokban tsak a tizedikét kivánta, de az időnek a hetedik részit, parantsolta hogy nékie adgyák, erre valo nézve szentelik. a hétnek hetedik napját, mellyet vasárnapnak, vagy is ur napjának nevezik, mert az Isten ditséretire, és háláadására rendeltetet.

Ugy tettzik, mondá télámon. hogy az egy háziaktol, és a szerzetesektöl. meg lehet az időt el rendelni. mivel nékiek nintsen olyan szorgos dolgok mint a világiaknak

Lehetetlen. hogy ne nevessek.. mondá angyélika. mindenkor, mikor ő kegyelmét hallom a szorgos dolgokrol panaszolkodni, jól emlékezem arra. hogy mimodon osztotta volt el magának. az időt. egy betsületes ember, a ki nem vala szerzetes. hanem világi ember, de aki valamint apáter. szükségesnek tartotta az időt el rendelni, hogy ha tsak nem akarnak úgy élni, nem mondom mint az oktalan állat, mivel az oktalan állatok is rendet tartanak, hanem úgy mint egy darab fa, a mely haszontalan, lássuk ha jól eszembe jut. miképpen osztotta vala el. a napnak minden oráit. az éttzakát is ide számlálom.

Szabad kinek kinek mondá apáter, azt úgy el osztani a mint tettzik, de közönségesen a romai szokást követik, a hol két féle nap vagyon, az egyik városi nap. neveztetik így a föld népéről, a ki is anapot. egyik éjféltöl a másik éjfélig számlálta, be rekesztvén a napot. a két éjféل köziben. a másik természet szerént valo nap; enap kelettöl fogva, nap nyugotig tartot. el osztván tizen két. órára, úgy hogy az első ora, akor kezdödöt. a midön a nap fel tettet, és midön a nap le ment, akor 12 órát olvastak.

A sidok, a napot estvétöl fogva, más estvéig számlálták, az anyaszent egy ház, ezt a szokást. meg tartván, ettöl jönnek az innepek. vigiliai, vagy virasztási, mivel az innepek szentelése, az innepek előtt valo estve kezdödik, példának okáért, vasárnap, szombat est végin kezdödik, és régenten a nép, egész éttzaka virasztott, az innepek előtt valo éttzakákon.

Az az emberséges ember, mondá angyélika. akiröl ide fellyeb emlékezőm, eszerént oszttya vala el anapot, és az éttzakát, vagy is a huszon négy órát, ebböl az időből. egy nehányszor 4

orát vett az imádságra, 3 órát a kéttzeri ételre, 2 órát amulatságra, 8 órát. az olyan dologra, vagy az olyan munkára. a melyre már ki ki hivatalyly szerint hivatatik, és 7 órát, az aluvásra,

Számlállyá fel kegyelmed. tekintvén télamonra. és 24 órát talál kegyelmed. hogy ha pedig ezt az osztást ahoz hasonlítottuk. a mint kegyelmed szokta el osztani amaga ideit, sokal jobban tudgya kegyelmed meg kimélleni az időt, mert kegyelmed. egybe. két, három részt is téssen, ő az imádságból egy részt tsinál, abban foglallya az olvasást, tanulást, és az elmélkedést, a dologból meg mást részt, és így a többiből, de fel merném fogadni hogy a kegyelmed ideje tsak két részből áll, ihon igazán fel számlálom.

Az aluvásra, mert a sido kalendáriumon kezdem el, 12 órát, azután, az evésre, ivásra, és a mulatságra. mas 12 órát., e mind öszve, jól fel számlálván, 24 ora. mind a sidok, mind a romaiak. és mind a restek. számlálások szerint.

Angyélika kérlek nem kell tsufolodni, mondá télámon, meg látom én is hogy osztod el. az időt, mikor gazdaszony lész.

Az a betsületes ember, mondá erre apáter, /hogy meg alkudtathassa őket:/ igen helyesen osztá el az időt, mert ugyan is, mint hogy az időnek kel el rendelni mindent, ő magától semmit el nem rendelhet, ha tsak ötöt el nem rendelik, ez olyan kints, a melyet ugy adgya atermészet, hogy jól meg kiméllyük, és a bizonyos, hogy azal jól élünk, atöbbivel is jól fogunk élni.

De hogy lehet példának okáért, kérdé télámon az olyanoktól a kik másoktól fügnek, az idejeket el rendelni?

Azok is felelé apáter, találhatnak abban modot, tsak magokot annak rendéhez alkalmaztassák, akitől fügnek, erre valo nézve, mindgyárt azt nézük meg, hogy kik vagyunk, és visgállyuk meg, hogy mellyek. a mi akarattól valo, és szükségből valo köteleségeink, az után arra kel vigyázni, hogy melyik idő leg alkalmasab azoknak végbe vitelekre, mivel abölcs azt mondgya. hogy minden dolognak ideje vagyon. és noha legyen olyan bizonyos alkalmatosság. a melybe akarattunk ellen is kell követni az időt, vagyon meg más olyan is a melybe magunkhoz szabhattjuk.

Először, el kel intézni magunkban. hogy mitsoda gazdasághoz fogunk, egész esztendő által. másodsor hogy mindenik holnapban. mit kell tselekednünk, mitsoda hivatalunknak kell eleget tenni, illyen holnapban, harmadsor, hogy mitsoda dolgot kell végbe vinnünk mindenik héten. utolszor. hogy a napnak mindenik oráját el kel rendelnünk, bizonyos orája légyen fel kelésünknek, le fekvésünknek, az ebédnek. vatsorának.

Mint hogy mind ezek közöt nagyobbak és elsőbbek azok a dolgok, melyek az Istent tekintik. azért nagyob szorgalmatosságal is kell azokat végben vinni, és eléb kezdeni ahoz, példának okáért, reggel az egész tselédel az imádságot el kel mondani, a misét ha lehet soha el nem kell mulatni, és ezért mindent félben kel hadni. az után lehet egy keveset olvasni. valamely lelki dologról. akár mely dologhoz fogjunk, de azt elsőben az Istennek kell ajánlani, az ebéd bizonyos orában legyen. ebéd után, valamely jó, és hasznos dolgot kel mivelni. bizonyos napokon, és orában. a tseléd elöt olvastatni kell, és estve. közönségesen az imádságot el mondani. ezen modon egészen bé lehetne tölteni a napot. és üresség nem volna az unadalomra, és a resttségre, és ez a külömb külömb féle foglalatosság, mint egy kedvessé tenné, ezt a nyomorult életet. de arra kell vigyázni, hogy a mi egy szer el vagyon rendelve azt meg nem kell változtatni. se más időre halasztani. mert lassanként. ismet a rendeletlenség jöne elé.

De ha ami időnket rendben kell venni, a gyermekek, és a tselédek idejét is el kell rendelni, hogy hadd vihesse végbe ki ki a maga hivatalyát. és dolgát, és hogy az idő el ne tellyék de mind ezekbe az okoságra és az igazságra kell vigyázni, és ezek szerént tenni minden rendelést.

Elég talám már pater uram. mondá télámon, mert úgy tettzik. mint ha mindenkor az eke, mellett akarna kegyelmed minket tartani. és a mulatsságot el üzni.

Meg botsáson kegyelmed. mert én éppen nem tiltom atisztességes mulatsságot. söt még azt akarom. hogy a munka közöt, mulassais kegyelmed magát. de azt nem akarom. hogy a mulatsságbol dolgot tsinályon kegyelmed.

Azt értem ezen hogy annak orája lenne. midön tisztességesen akarná kegyelmed magát mulatni. annak pediglen napja lenne. a melyben valaki látogatására akarna kegyelmed menni, vagy a sétálásra. vagy valamely tisztességes játékra, mivel az emberi gyengeség. azt akarja hogy gondot visellyünk az egésségre, és az erőre, a mulatsság erre jó orvoság. olyannak kellene lenni annak. mint egy mizántropus. a ki tiltaná a tisztességes mulatsságot, fő képpen az aszonyoknak. a kik gyengébb természetüek lévén, egy kevesé inkább is kell magoknak kedvezni, tsak arra kell vigyázni; hogy a mulatsság tisztességes és keresztényekhez illendő legyen.

De ha a' kártyát meg tilttya kegyelmed az aszszonyoknak, tekézni kell hát nékiek. mondá télámon.?

Látom felelé apáter, hogy kegyelmed engem törvény tsinálonak tart. meg mondottam már kegyelmednek hogy a játékot a ragaszkodás. és a mód nélkül valo teszi vétkesé. azt már meg mutattuk. hogy a mindenkori játék. vétek. és resttség, de a játékot úgy tekinteni mint játékot, és tsak azért jádzani hogy az elmének könyebséget adgyunk. úgy tettzik minden féle játék meg lehet. példának okáért. olyan játékok, a melyek erőből állanak. atudni valo hogy az aszonyokhoz nem illik. de a le ülve valo játékok ö nékiek meg lehetnek, tsak a mint mondam, hogy a mulatsság a hivatalunkat. el ne mulatassa velünk, és amulatsságot, az értelem igazgassa.

Ennek a Munkának bé fejezése.

A melyben meg láttzik az eddig valo beszélgetésnek.
hasznos. volta, és ezeknek aresteknek meg térések.

Bizonyára páter uram. mondá télámon. aki holmit kezde érezni magában. nem lehet mind ezeknél hasznosabb.

Hasznosabb,? fel kiáltá diánna, több már két orájánál, hogy ugyan magam szégyenlem. mitsoda életet éltem.

Ah! bátorságot vegyen az aszony, mondá apáter. örömmel diánnának. adgya Isten, hogy az ö malaszttya meg gyökereztesse ezeket abeszédeket az aszony szivébe.

Bizom az ö joságában felelé diánna, és azon igyekezem. hogy ki kelhessek. ebből a mély álomban valo betegségből.

Oh! e már nem tréfa, mondá tsak magában angyélika. ilyen szokot lenni ameg térésnek kezdete.

Végezze el az aszony amit el kezdet: mondá apáter, és hátra nem kel tekénteni. mert mindgyártót terem aresttség, igyekezek az aszonyt el kerülni, bár tsak egy hétig, a nem olyan nehéz dolog, a mint gondollyák. több időt most nem kívánok. és arról most nem szollok. hogy mitsoda szükséges az üdveségre. a melynél nintsen semmi drágább evilágon.

kérem az Istent. hogy vigye végben a mit el kezdet; hanem most azt mondom, hogy az egészségre, annál jobb dolog nincsen. se jobbat nem tselekedhetik az aszony.

Gondollyaé az aszony, hogy arest., lágy, és rendeletlen élet használ az egészségre, gondollyaé azt, hogy az olyanok a kik tsak esznek. alusznak. semmiben elméjeket nem foglallyák. testeket tsak hevertetik, hogy azoknak jó egészségek lehessen.? bizonyára nem lehet, söt még ezektől erednek. alelki és testi betegségek. ezek okozák, azokat a nyughatatlanságokat. alkalmatlanságokat. a melyek mind atestet. mind az elmét meg gyengittik.

Az életnek felét abban tölttyük. hogy nedveségeket gyűjtsünk. a resttség, és a rendeletlenség miat. és a más felét, abban. hogy gyógyittsuk. olyan orvosagokal. a melyek annál is inkább haszontalanabbak, és ártalmasabbak, hogy gyakorta élünk vélek. és azokat szókásul vévén, a természet folyását meg gátolják. ezek okozák azután a hirtelen valo veszedelmes nyavalyákat, az én tanátsom tehát igen jó, az egészség meg tartására.

Meg láttya kegyelmed páter uram. hogy követni fogom. mondá diánna.

Adná Isten. felele a páter. hogy az ide valo jövetelem haszonra fordulna, és meg mutathattam volna kegyelmeteknek. hogy ez a rest élet. a pogányokhoz illendő élet, és tsak aza külömbség vagon benne, hogy azok a kik így élnek, kereszténynek mondgyák magokat, ugyan az a név is tészí vétkesebbé őket, mivel meg mutattyák tselekedeteből. hogy nem érdemesek ezt a nevet viselni, azt láttyuk hogy a pogányok között is, az emberséges emberek utálták az olyan meg holt életet, a keresztények pedig mostanában. még azal. ditsekednek.

Oh! páter uram. mondá télámon. emár sok, egészen szégyenben hoz kegyelmed bennünket.

Éppen nem felelé a páter, nem kell szegyenleni hanem bátornak kell lenni, és meg utálni azt arest lágyságot, a melyben, a neveltetés és arosz példa. vezet minket, el kell szaladni aresttségtől, és követni kell a jó erkölcsöt.

Igen is páter uram. mondá diánna, vidám ábrázattal. már én azt egészen fel tettem magamban.

Én itt meg nem mondhatom apáternek. mondá mariánna, a szivem gondolattyát, de látogatására el megyek, és reménlem hogy Isten kegyelmével ő kegyelmének meg mutatom inkább tselekedetimből, mint sem beszédimből. hogy aző kegyelme intését fogom követni.

Én pediglen mondá télámon, ujjonnan fogok születni.

Meg lássuk mondá angyélika. hogy mint tarttyák meg fogadásokat. páter uram leg előbször. midön ide fog kegyelmed jöni, itt kegyelmed. tsak szenteket talál.

Leg aláb mondá diánna. igyekezünk azokká lenni.

Az. Isten ő Felsége. adgya meg kegyelmednek azt a kegyelmét. mondá apáter.

Erösen is bizom az ő joságában felelé diánna.

Ez így lévén. már most bizhatom abban, hogy azon szegény nyomorultaknak a leveleket az aszony kezemhez fogja adni.

Ha Isten egészséget ad. felelé diánna, holnap oda adom. és magam is abban munkálodni fogok.

Meg is áldgya az Isten az aszonyt érette, mondá apáter. mert a ki a szegényeknek szolgál, ő néki szolgál.

E képpen lett vége, ahat napig tartó beszélgetésnek. a melyre Isten áldását adá. és a fellyeb említett személyeket a resttségből kivevé. a páter diénes intesi által, a kinek az Isten fáradságát meg jutalmaztatá. és a kihez mindenik nagy bizodalommal. vala, diánna pediglen ez után. mind más féle életet élvén, a szeretetre méltó angyélikát, télámonnak adá. a kik

keresztényi házasságban éltenek együt, máriánnában, mint hogy a leg nagyobb fogyatkozás a kártya játék vala, a mi ebben a játékban vétkes, azt el hagyá, és magát hivatallyának kötelességében foglalá mind végig.

Ditséret adassék. az Istennek. a ki áldását adgya azokra. kik hozzája meg térnek.

VÉGE.

Ennek a könyvnek Táblája.

Első napon való beszélgetés.
A resttségről. és annak eredetéről.

Második napon való beszélgetés.
Hogy külső képen. mit viszen végbe. aresttség.
és avilágiaknak tunya életek

Harmadik napon való beszélgetés.
Hogy a munka, természet szerént.
minden renden levő személyeket illeti.

Negyedik napon. való beszélgetés.
Hogy mi képpen lehessen a resttséget el hagyni.

Ötödik napon való beszélgetés.
A tselédes gazdáknak kötelességeiről.

Hatodik napon való beszélgetés.
Hogy atselédes gazdák, tartoznak gondot viselni tselédgyekre.

Ennek a munkának bé befejezése.
Amelybe meg láttzik. az eddig való beszélgetésnek.
hasznos volta. és ezeknek a resteknek meg térések.

**Az
Izraéliták Szokásáról.**

Az Izraéliták Szokásáról.

Első Rész.

Hogy mi végre vagyon tsinálva ez akönyv.

Annak anépnek szokása, akit az Isten választot vala magának., hogy meg tartaná az igazán való vallást. az evangyéliumnak predikálásáig. az emberi életnek legg fővebb példája, inkább is meg egyezik a természettel. meg fogjuk látni. szokásokból. a leg tovább tartó igazgatásnak. legokosab modgyát. annak foglalatosságát, és az egy társaságban való életet, meg tanulhattyuk abból. nem csak a jó szokást. hanem még az gazdaságot. és az ország béli rend tartást is.

Mind azon által. ezek a szokások. olyan különbözök a miéinktől. hogy mindgyárt eleinte nekünk viszá fognak tenni, mert az izraéliták. között. nem fogunk látni anyi nemesi titlust. se anyi sok tiszttségeket. se annyi sok különb különb féle renden valokat., mint miközöttünk, ő közöttök, csak munkás embereket, és parasztokat fogunk látni. mindnyájan. akézi munkában foglalták magokat, és mindnyájan házasok lévén, igen nagy gazdagságnak tartották, a gyermekeknek sokaságát, a tiszta. és a tisztátalan hus között való különböztetés, és a sokszori mosodás és tisztulás. nekünk alkalmatlan Cérémoniának fog láttzani. a véres áldozatok előttünk nem kedvesek. más részint, azt is látjuk. hogy ez a nép hajlando vala a bálványozásra, aszent irás sokszor hánya szemekre szívek keménységét, aszent atyák is durváknak, és testieknek nevezik. ezek így lévén, könnyen el hitethetik velünk, fő képpen azokat. kik közönségesen nem sokat tartanak felőlök, hogy ez anép tudatlan. és balgatag vala. és hogy ennek szokása. inkább méltob a meg vetésre. mint sem a követésre.

Ettől vagyon jobbra hogy oly kevesen vannak. akik olvassák. az ó testámentumot.. és olyan kevés hasznal., az olyan jó keresztények akik még az elméjük rakva vagyon bal itélettel. el idegenednek csak hamar az ilyen idegen szokásoktól., különböztetést nem tévén, mindent a törvénynek tulajdonítanak, vagy azt gondolják, hogy az alatt olyan titok vagyon el rejtve. amelyet nem érthetik, az olyanok pediglen. akiknek elegendő hitek, és igaz szívek nintsen, mint egy meg vetik még a szent irást is, tartván azt, hogy a te vagyon alacson, és tsekély dolgokal., vagy is annak rossz magyarázatot adnak, hogy rossz erköltsöket. ketsegtessék.

De ha az izraéliták szokásait, a rómaiak, a görögök, és az egyiptom béliek szokásaihoz hasonlítjuk, akkor az olyan bal itéletek füstben mennek, meg is fogjuk látni, hogy valami jó volt a más nemzetiségek szokásiban, a fel találtat az izraéliták szokásiban. annyival fellebb valok is valának másoknál, hogy ők tudták mihez intézni az életnek modgyát. mivel üsmérték az igaz vallást., amely a fundamentuma a jó szokásnak.

Ezeket meg vizsgálván, meg tudjuk különböztetni hogy mi nem tethetik nekünk szokásiban, mi lehet abban a vető valóság, mi lehet jó az időnek, és a helynek mesze volta miatt, és mi jó magában, talám csak azért nem tethetik nekünk, hogy ami szokásink meg vannak romolva, mivel az ő közöttök, és mi közöttünk való meg különbözés. nagyobb részint nem attól vagyon hogy minket meg világosított volna a kereszténység, hanem attól hogy kevesebb okosságunk vagyon. mivel, nem a kereszténység hozta a bé asok különb különb féle rendeket, a kézi munkának meg vetését. azok féle játékot, a férfiak, és az aszszonyok között való nagy szabadságot., a sok féle eteleket meg rakott hosszú asztalokat; mind ezek igen meg különböztetnek minket a régiektől. és azokból a parasztokból. és munkásokból., akiknél apénz

ritka volt. és akik nem vágytanak az előmenetelre, könnyebben lehetet volna azokból jó keresztényeket csinálni. mint sem a mi udvariainkból, és a vármegyék biráiból. és tiszteiből, akik vagy a nagy szorgalmatosságban vagy anagy henyélésben töltik életüket.

Mind azon által. én nem kívánok itt hosszú beszédet való dicséreteket tenni az izraéliták szokásairól, hanem csak tisztán le írnom szokásokat.. valamint voltak, úgy tselekeszem valamint az utóok, kik elé beszéllek amit láttak idegen országban., de a mi jó, azt úgy akarom ki tenni mint jót, a mi rossz. mint rosszat. hanem csak arra kérem az olvasót, hogy tegyen le minden bal gondolatot. és ezen szokások felől. jó értelemel, és okosággal tegyen ítéletet. arra is kérem., hogy meg vizsgálja elsőben. mitsoda időben, és mitsoda helyeken laktanak az izraéliták és mitsoda népek valának szomszédtságekban. és aszerént ítélyen azután szokásokrol.

Nem tudhatta az olyan ahistoriákat., aki nem tudja hogy mitsoda nagy különbözést okoz az időnek, és a helynek mesze volta azokásokban., mi azt az országot bírjuk, amelyet apannonusok, és a romaiak bírták, mind azon által. mennyire vagyunk szokásoktol., mitsoda nagy különbség nintsen ami szokásunk közöt, és azok a magyarok szokási közöt. kik ennek előtte hat száz esztendővel éltenek,? még mostanában is. mely nagy különbség vagyon a törökök, és a kínaiak szokási közöt, és ami szokásink közöt? nem kell tehát tudálni. ha az olyan embereknek. a kik pálestinában éltenek ennek előtte. három ezer esztendővel, ha különböző szokási voltak amiéinktől, sőt még azt kellene tudalni ha valamiben meg egyeznének amiéinkkel.

Mind azon által. azt nem kell gondolni hogy a szokásban való változás. mindenüt egy aránsu lett volna. kétt egymás mellet levő országnak azokása különböző, a romaiak idejében. afrikában és spanyol országban egyenlő szokás vala. mostanában pedig igen különbözik. akik ahistoriát nem tudják. azt hallották mondani, hogy arégi időkbén az emberek tudatlanabbak voltak a mostaniaknál., azért azt gondolják magokban. hogy most avilág sokkal okosab

Hát még az olyan országokban. amelyekben egy néhány féle nemzet uralkodot egy más után, holot az olyanokban, aváltozások, némely időkbén nyomoruságot. és tudatlanságot vittekbé. a boldogság. és a tudomány után. ez így lévén. mostanában olasz ország sokkal jobb rendben vagyon. mint sem volt ennek előtte nyolcz száz esztendővel. de meg annak előtte nyolcz száz esztendővel. az első CSászárok alatt sokkal hatalmasabb és gazdagabb volt mint sem mostanában. avale hogy ha még fellyebb megyünk nyolcz száz esztendővel. a mely idő tályba roma fel épüle, olasz országot szegénységben, és tudatlanságban látjuk. mivel a nemzeteknek úgy vagyon bizonyos idejek amelyben el múlnak. valamint egy különös embernek. a görögök leg nagyobb dicsőségekben, nagy Sándor alatt valának. a romaiak. augustus alatt. az izraéliták. Salamon alatt

Meg kell tehát különböztetni, minden nemzetben. mind aző kezdetit. mind boldog állapotját. mind le felé való fordulását. ugyan eszerént is fogjuk meg vizálni az izraélitákat., és mind egészen azt az időt amelyben fent voltak Ábrahámtól fogvást. jerusalem utolsó el romlásáig. és az idő kétt ezer esztendőt foglal magában., amelyet három részre osztok., mind aháromban nagy különbözést látunk egyik amásikától; az első apatriárkák ideje, amásodik. az izrael népének, egyiptumból való ki menetelétől fogvást, babiloniában való fogságáig. aharmadik. asidok rabságból való meg szabadulásoknak. idejétől fogvást. az Évangeliumnak predikálásáig.

Masodik Rész.

Előszőr a patriárkákrol és azö Nemesi voltokrol.

A pátriárkák nemesi modra éltenek, nagy szabadságban. és nagy bövségben. de azonban közönséges. és munkás életet éltenek. ábrahám az eleit üsmérte, és nemeségét meg nem sérté. mivel a maga nemzetségéből valo leányt véve el. a fiával is azon nemzetségéből valo feleséget vétete. és Isák hasonló képpen tselekedtete Jákobbal.

Ezek hoszu életet élvén. arra elegendő idejek vala hogy a gyermekeket jól nevelhessék. ábrahám tovább élt száz esztendőnél. semel, akitől meg tudhatta az özön viz előtt valo állapottyát avilágnak, az apjával tháresel hetven esztendeig lakék, Isák pedig vala hetven esztendős amidön ábrahám meg hala, és mindenkor addig mellette volt, hasonló képpen kell gondolkodni atöbb pátriárkák felöl., akik sokáig élvén az attyokal. sokat is tanulhattak töllök. szokásokban meg gyarapodtanak, és abban állandok voltanak., mivel abban az időben. amit egy szer bé vettek. azt nehezen változtatták meg. az öreg emberek pedig nagy hatalom alat nevelték gyermekeket.

Az elmúlt dolgoknak emlékezetek könnyen meg maradot nálok. mivel az öreg emberek, akik természet szerént szeretik a régi dolgokat elő beszélni., és akiknek elegendő idejek vala arra, az iffiak töllök meg tanulhatták., ez így lévén, nem vala szükséges írásban tenni azokat, amint hogy nem is látunk semmi írásban tett dolgokat mojses előtt., mind azon által nehéznek láttzik lenni. hogy azt a sok féle dolgot amelyet ő le ir. az emberek azt meg tarthatták volna elméjekben, úgy mint ádámtól fogvást az egész pátriárkáknak esztendejeket, aviz özön kezdetének és végének oly bizonyos idejét. és abárkának mértékjét, nem is látom szükségesnek lenni, hogy azt. a tsudának kellesék tulajdonítani, azt el lehet hinni, hogy az írás még az özön viz előtt találtatot fel., de akár kitől tanulta légyen azt mojses. a miket ir, mi azt tarttyuk hogy a szent lélek vezérelte írásban, és atétette ki véle illendő szokal.

De más képpen a pátriárkák arra igen vigyáztanak, hogy a nevezetes dolgoknak emlékezetek fent maradgyon nálok, erre avégre óltárokat építettek., vagy nagy rakásban köveket tettek. vagy más meg maradando emékezetre valo épületet emeltek fel, ezen okbol., valahol az Isten meg jelenék ábrahámnak., azokon a helyyeken oltárokat építte., jákób meg szentelé a követ, a melyre tette volt fejét. a midön a tsudálatos álmát látá, és galaádnak nevezé arakás követ, a midön szövetséget tsinála lábánal., ilyen szándekben építeték a rákel temetője. abersábénak neveztetet kút. és a más több kutak, a melyekről emlékezik az Isák historiája.

A pátriárkákknak. még aneveket is fel jedzették. ha valami olyan különös dolog történt aszületésekkor. mivel az ő nevek rövideden valo historia vala, és agyermekeknek, meg magyarázták az okát az olyan neveknek, az ilyen jövendöröl valo gondolkodás nem jeleé anemesi elmének.?

A pátriárkák egészen szabadságban valának., mindenik. olyan volt mint egy király amaga tseléde közöt, ugyan is mi héjával volt ábrahám, ami egy örökös királyhoz kívántatik, ki veszem az alkalmatlan pompát. és asok féle titulust, ő senkinek birodalma alat nem vala, akirályok szövetséget kötnek vala véle, akarattyán állot ahadakozás, és abékesség tsinálása, a fejedelmek keresték az Isák barátságát. ne nézzük tehát azt, ha azírás nem nevezi Ábrahámot királynak, mivel minden kétség nélkül. nagyob vala anégy királyok közül egyikénél, akiket is levaga amaga háza népéből álló hadal. és más segittségel együt, tsak abban külömbözöt töllök, hogy ő nem zárkozot kö fal közü, és hogy valahová ment. anépe. mindenüt. táborban szállot véle, ahistorikusok. mindnyájan azon meg egyeznek, hogy abban az időben lévő királyságok. igen kitsidek valának.

3. Rész

A pátriárkák jóságáról. és foglalatosságáról.

Legg nagyobb gazdagságok apátriárkáknak, a sokféle marhákból álló, minemü sok marhája nem vala ábrahámnak. mivel kételenítették meg válni lottól. azért hogy az a tartomány nem vala elegendő az ő marhájaknak, jákob viszá térvén mésopotamiából. nagy számu. és sokféle marhája vala., holot tsak ajándékban esaunak 590 marhát ada, ezen ajándékból ki tettzik. mitsoda sokféle marhákot tartottanak abban az időben, úgy mint ketskét. juhót, ökröt, tevét, szamarat, de lovat, se sertés marhát nem tartottak. a sok marhájokra való nézve láttyuk tehát azírásban, hogy oly nagy gondgyok vala akutakra, mivel azon aföldön más folyó viz nem lévén a jordán vizén kívül. az eső is igen ritkán esik.

A sokféle tselédek mind rabok valának, el is lehet hinni. hogy ábrahámnak sok vala. mivel tsak amaga tselédi közül. 318 embere vala, mennyi sok gyermek. aszszony vala hát még ezeken kívül. midőn egyiptumból viszá tére, az írás azt mondgya hogy sok aranya és ezüstye vala, az arany peretzek, és fülben valok melyeket küldé éliezertől rebekának. fél fontot nyomtanak, apénz is már akor szokásban lehetet. mivel temetöt véve magának, azt is láttyuk. hogy drága ruhákat viseltenek., és azokat meg füstölték jó illatu füstölökkel, az esau köntöse, melyet jákob magára vevé, drága, és jó illatu vala.

De ha szinte ökk. ilyen gazdagok valának is. hejában nem hevertének. hanem mindenkor dolgoztanak, amezön laktak sátorok alatt. alako helyeket gyakran változtatták. ahol amarhájaknak. jobb legeltető helyt találtak., őt tovább is maradtanak., ez így lévén, gyakorta kellett meg indulni. és meg szállani, és gyakorta ide s'tovább menni, és utban lenni, mivel annyi sok tselédel, és marhával. keveset mehettének egy nap. avalo hogy ők is épithetnek volna maradando helyt lakásokra, valamint más nemzetek. de jobbnak tartották lenni az olyan szarandoki életet., legg régieb is vala az olyan forma élet, mivel sokkal könnyeb egy sátrót fel vonni, mint sem házat építeni, amint hogy illendőb is vala. az olyan formában való élet apatriárkák rendéhez. akik utozok modgyára laktanak eföldön, várván az Isten ígértinek bé tellyesedésit., amely holtok után tellyesedik bé., leg először agonosz kain, és nembrod kezdének építeni. ők kezdék legelőször lako helyeket meg erősíteni, hogy agonoszságokért való büntetést el kerülhessék. az igasságot szerető emberek pedig. félelem. és oltalom nélkül élnek vala.

A pátriárkáknak. leg nagyobb foglalatosságok. a marhájok gondviselésében álló. ezt az írásból láttyuk, ajákok fiai is ezt mondák az egyiptumi királynak. noha igen jó. és ártatlan légyen is a földi munkában való foglalatosság. de a pásztori élet. annál előb való. kain szántó ember vala. de ábel. ajuhokot őrizé.

Jákoknak, alábánnal való vetekedése. meg mutattya, hogy mitsoda szenvedésel őrizték. apatriárkák amarhákot, *én tégedet husz esztendeig szolgáltalak.* monda lábánnak, *napal sok meleget. és éttzaka sok hideget szenvedtem, az álmat is félben hadtam.* de nem tsak az emberek. hanem még aleányok is a munkában foglalatostkodtanak., rebeka. mesze járt vizért akutra, és azt a vállán vitte haza, rákel., maga őrizte az atya juhait, ezek, se a nemesi voltak, se aszépsegek miat, magokat nem kényeztették, az ilyen együgyűségben való élet, sokáig is tartá agörögök között, homérus erről sok példákot hoz elé, amint is, syriában, görög országban, siciliában., apátriárkák után. tizen ött száz esztendővel. betsületes emberek foglalatostkodnak vala. amarha őrzésben., és akik idő töltésnek kedviért, mulattságra való énekeket tsináltak.

4. Rész Az Eledeletről.

A pátriárkák. éppen nem vágytanak agyenge eledelekre, el ítélték a jákob lentséiről. a melyet oly igen meg kíváná ésau, hogy mitsoda ételekel éltenek, példat látunk anagy vendégségről, amidön meg vendéglé ábrahám a három angyalokot., mivel egész borjut süttete meg. vaját, és tejet ada enniek, és három mértékni lisztből. pogátsát süttete, amely liszt. ami mértékünk szerént, ötven hat fontot nyomot. homérus arégieket nagy ehetőknek mondgya lenni, talám ugyan nagyobbak is voltak amostaniaknál., a midön Euméus meg vendéglé ulýssest, ött embernek, ött esztendős sertést főzete, és süttete meg. odiss.14.

A több nemzetek. ugy valamint apátriárkák is. magok szolgáltanak magoknak., ábrahám száz esztendős korában. maga mosá meg aszent vendégjinek lábokot., ámbár sok tselédi valának, de maga mene meg választani aborjut, és maga szolgálta vendéginek, azt meg kell engedni hogy azon alkalmatoságban. a maga buzgoságát követte, de mászor is hasonló képen tselekedék. mert ök atselédet segítségül tartották, és nem azért. hogy magokat meg menttsék amunkától, ugyan is mi kényszeríté jákobót hogy gyalog maga menne mésopotámiában, kétt száz mely földnire. leg kisebb alkalmatosság nélkül, hanem tsak a. hogy a fáradságot szerette, noha josefet igen szerette., mind azon által. tizen hat esztendős korában, két napi járo földre küldé gyalog, hogy a bátyait fel keresné.

Azt el lehet hinni, hogy az ilyen egyaránsu, és munkás élet vala az oka. hogy oly nagy öregségeket érhatték, és hogy oly tsendes halálal holtanak meg, ábrahám, és Isák tsak nem két száz esztendeig élének mindenik, atöb pátriárkák, akiknek tudhattuk esztendős korokot. azok leg aláb meg haladák a száz esztendöt, azt nem is látjuk hogy hoszas betegségekben lettek volna, hanem az irás tsak azt mondgya felöllök. hogy tellyes lévén napokal. el fogyot, és szerentsés öregségben holt meg, leg előbször, akor hallunk emlékezetet tenni az orvos doktorokrol., a midön josef meg parantsolá a maga orvosinak., hogy sok féle drága kenetekel meg kennyék az atya holt testét, ez egyiptumban vala, sokan is azt tarttyák., hogy az egyiptumbéliek talalták fel leg előbször az orvoságokot.

Az aszszonyok iránt valo meg türköztetéseket a pátriárkaknak, eleget nem tsudálhattuk, főképpen ha azt meg gondollyuk. hogy lehetet volna nékiek egy néhányat tartani., és hogy mely igen ohajtották. asok gyermeket. ábrahámnak az Isten meg ígérte vala hogy számlálhatatlan maradékja lenne, noha a felesége magtalan vala, de ö azon nem gondolkodék hogy mást venne. hanem még leg fővebik szolgáljának akará hadni minden jószágát., sára azt látván, maga ada néki más feleséget; akoron pedig ábrahám nyolczvan hat esztendős vala, azt pedig nem mondhattuk. hogy ábrahám. még abban a korában iffiu lett volna, noha száz hetven ött esztendeig élt, tizen három esztendő mulva, hogy a szolgálóját el vevé, az irás ötöt, és sárát, aki iffiab vala, öregeknek nevezi, és meg neveték mint lehetetlen dolgot., a midön az Isten fiat igére nékik, ábrahám öreg lévén, ha szinte igen ohajtáis meg látni az isák fiait, de meg nem házasittá negyven esztendős koráig, rebeka husz esztendeig marada magtalan. és tsak két fiat szüle mind azon által Isák soha nem vett más feleséget.

A valo hogy jákobnak egy szers mind két felesége. és két ágyasa volt. de azt jó meg tudni. hogy mi formában, hetven hét esztendős koráig az atya mellet lakék. azután meg akarván házasodni, rákelt kéré feleségül., de azért hét esztendeig kellett néki szolgálni., hogy el nyerhesse, hét esztendő el telvén, nyolczvan négy esztendős korában meg házasodék. de nem rákelt adák néki a kit kért., hanem liát, akit kértelen kellett elvenni, de mint hogy abban az időben semmi törvény nem tiltá az egy néhány feleség tartást., se akét egy testvér leányokal

valo házasságot., azért el vévé rákelt is feleségül. de mivel sok ideig nem lének gyermekei. azért egy rab leányt ada az urának. hogy attol gyermekei lennének, lia azután hasonló képpen tselekedék, a szolgálóját engedvén az urának.

Nem akarom mind azon által menteni apatriárkákat, és jóvá hadni tselekedeteket. ez iránt, mivel juda, és az ő fiai historiája, olyan példákat ad előnkben, a melyek nehezek a menttségre, hanem csak azt akarám meg mutatni. hogy nem lehet mértékletleneknek tartani az olyanokat, akiket az irás igazaknak nevezi, másokrol pedig nem szollok. mivel már akkor az emberek igen meg kezdének romlani.

Illyen rendben vala tehát az Isten népe abban az időben, a ki is nagy szabadságban lévén, más törvényt nem üsmért az attyok akarattyán kívül, akik is nagy hatalommal igazgatták tselédeket, ez a nép, alkalmazatos, és természet szerént valo életet élt, nagy bövségben, a szükség felet valot nem kereste, a munkában foglalatoskodot. nyughatatlanság, és nagyra vágyodás nélkül, visgállyuk meg már mostanában. az Isten népének második rendét. tudni illik, az Izraéliták. egyiptumbol valo kimeneteleknek idejétől fogvást. ababiloniában lévő fogságokig. a mely idő több kilentz száz esztendőnél.

5 Rész

Az Izraélitákról. és az ő nemességekről.

Eza nép már ebben az időben igen feles vala, mind azon által. nem hitták más néven. hanem Izrael fiainak. mivel meg akkor csak egy familia volt., eszerént is nevezték az édom fiait, a moáb fiait, a mint is hogy ezek anépek nem valának még meg elegyedve, és mindenik tudta amaga eredetét., és ditsőségesnek tartotta meg tartani anevét annak. akitől származot, ettől vagy on hihető, hogy a régiek, a gyermek név alatt. az egész nemzetet értették, homérus sok helyt mondgya. a görögök gyermekei, és atrojai gyermekek, a sidoknál, abéliál gyermekei., agonoszok, az ádam gyermekei, az egész emberi nemzet, sőt még az évangéliumban is sok helyt vagy on, a világnak gyermekei, avilágosságnak és asetettségnak gyermekei.

Az Izraéliták. tizen két nemzetségre valának osztva, az izmaéliták, és a persák hasonló képpen. tizen két nemzetségre osztattak, aromai nép eleinte mindgyárt, három, vagy négy nemzetségre osztaték. de idővel harmintz ötre szaporodék, ezek a romai nemzetségek sok féle esze gyült nemzetségekből állottak, de az izraélitaknál természet szerént valo külömbség volt közöttök, és tizen két familia vala, amely tizenket egy testvér atyafitól származot., szorgalmatos gondot viseltek a genelogyiájokra, és egész elejeket fel tudták számlálni fiurol, fiura, ez így lévén igazán atyafiosok valának, és valóság. leg nemesebbek az egész földön.

Arra ők vigyáztanak, hogy a nemzetségeket tisztán meg tarttsák, el kerülvén valamint az attyok, a kanaán meg átkozot nemzetséggel szövetségben esni, mivel azt nem látom hogy apatriárkák el kerültek volna amás nemzetségekel valo szövetséget, és csak a kanaán nemzetségiből valo házasságot tiltotta leg inkább a törvény, az ő familiájok egy helyben maradot. és atörvény szerént bizonyos jóságához volt kötve, a melyet kilencz száz esztendeig birták fiurol, fiura, úgy tettzik énnekem. hogy jó nemes familiának tarttyuk az ollyat, a ki kilentz száz esztendő alatt valo eleit fel számlálhattya. és nemeségit meg mutathattya, kevés találkozónék illyen europában.

Meg tsalljuk magunkot ha alaton dolognak tarttyuk az izraéliták között azt a szokást. hogy ők nem éltek ollyan nemesi titulusokkal, mint mi élünk, ki ki csak a maga nevéen hivatta magát, de az ő nevek mindenkor nagy dolgokot jelentettek, és leg gyakrabban az Isten neve fel találtatot az ő nevekben, josaphát. es Sephatia, az Istennek itéletit tészik, johannán, vagy hananiás, az ő

irgalmaságát, josedek. és sedeciás. az ő igasságát, náthánaél, esnathán, jonathán, és náthánia. mind anégyen, az Isten ajándékit tészik, olyan nevek is vala, amelyek jövendölést jelentettek.

Ilyen neveket tartunk mi barbarus neveknek, azért hogy nem érttyük asido nyelvet., nem jób nevéké ezek, akastélyokrol. falukrol valo neveknél, valamint mostanában neveztetik magokat nagy pompával ami nemeseink. agörögök hasonlo szokást tartottak, az ő nevek. az Istennek nevéből állott, valamint diodorus. diogenes. hermadorus., hephestion, desokan alovakrol is nevezteték magokat, hippodomás. hegesippus,

Gyakorta. az atya nevét. a fia nevéhez adták, meg akarván azal mutatni az atyának nagy hires voltát., némelykor vezeték névül adták. a fiunak. az anya nevét is, azért is az irás joábot, és az öttseit, mindenkor a sárvia fiainak nevezi, aki is egy testvér vala dávidal, némelykor pediglen. ha az atya neve nem volt elegendő ameg különböztetésre, anagy atya nevét is oda tették, valamint. godoliás, az ahicamnak fia, a ki sáphának fia, ebből az okbol látunk anyi nevet egy más után. a mely unadalmas előttünk.

A görögöknél nem volt más vezeték név, hanem az attyok neve, aromaiak pedig a familiájok nevét viselték. aki valamely tiszttségben volt. annak nevét is viselte. de amidön kötés levelet tsináltanak, az attyok nevét is fel tették. europában még most is sok nemzetek követik ezt a szokást, sok vezeték név vagyon olyan a mely régenten az atyának nevezolt, de idővel vezeték névül maradot afiakon, ne tsudálljuk tehát azt. ha az irásban így láttyuk, dávidot, az Isaiásnak fiát, salamont, adavidnak fiát, valamint agörögöknél. alexándert, a philep fiát, ptoloméust., a lagus fiát.

Az izraélitáknál afamiliák közöt, leg nagyob különböztetés. aleviták. és az áldozo papok közöt vala, az egész lévi nemzetsége. az Istennek szolgálattára vala szenteltetve., jóságot nem birt, hanem atöb nemzetségek minden féle földi gyümölcsnek atizedit, és a sengéjit adták néki, aléviták közöt pedig tsak az ááron nemzetségéből valo lehetet áldozo pap., aközönséges léviták pedig a több Isteni szolgálathoz tartozo hivatalakot vittég végben, a soltárokat ök énekelték, atemplomra ök vigyáztak, anépet ök oktatták, még kétt nemzetség vala, a mely atöbbi közöt meg különböztetett, leg fővebnek tartaték mindenkor ajuda nemzetsége, eleg felesebb is vala atöbbinél, ezen nemzetségből sok királyok valának, és ajuda nemzetségéből kellett lenni a messiásnak, ajákob jövendölése szerént. afamiliák, igen vigyáztanak az első fiaknak ágaira. azért is mondá saul samuelnek. látván hogy nagy tisztelettel volna hozzája. az izrael nemzetsége közöt. nem legg kisseb nemzetségé az enyim,? és a benjamen nemzetsége közöt, nem leg aláb valoé az én familiám? josefre valo nézve, az ephráim nemzetsége. az juda nemzetsége után valo volt.

6 Rész

Az ő foglalatoságokrol. a földi munkárol.

Az Izraéliták közöt nem látok olyan hivatalt mely különböztető lett volna atöbbitől, anemzetségek közöt. aleg elsötől fogvást, aleg aláb valoig, mindnyájan munkások, és pásztorok valának, magok szántottanak., és magok örizték marhájokat, a gába városában lako öreg ember. estve megyen vala haza a munkárol, és látván oly késön az uttzán egy lévitát feleségestől, a maga házához hívá, gedeon maga tsepeli vala abuzáját, amidön meg jelenék néki az angyal, booznak kedvében esek ruth, azért hogy az aratoi után maradot buza fejet fel szedé, amidön saulnak meg vivék hirül, hogy jábes városa veszedelemben volna. akoron két ökröt hajtot. noha király vala, azt minden tudgya. hogy Dávid ajuhokot örizte, amidön samuel érette küldé, hogy fel kenné királynak, saul magához hivatá hogy musikálna előtte, azután

ismét viszá tére, hogy ajuhokot örízné. noha már király vala, az ő fiai mindenkor vendégséget tsináltanak., midőn ajuhokot meg nyírték. Elizéus szántot, a midőn profétának tétették, ajudith férje az aratoival vala. amidőn anap sugára halált okozta néki, noha gazdag vala. az irás tele vagyon ilyen példákal.

Az ilyeneken ütköznek meg az olyanok., kik arégi dolgokat nem tudják, és akik csak ami szokásinkot tartják jónak, amidőn adolgosokrol, munkásokrol, és apasztorokrol beszélnek nékiek, azt gondolják hogy azok ostoba paraszt emberek voltak, kik nyomoruságban. és szegénységben éltek, azt pedig meg nem gondolják. hogy közönségesen azért nyomorultak ami paraszt embereink. hogy atöbb embereknek szolgálai. és mint egy rabjai. kik nem csak magoknak munkálnak, hanem még mind azoknak kik fellyeb való renden vannak, apaszt ember táplállya avárosit, abirákot, anemes embereket. és az egyháziakat, akár hogy forgassuk, akár a földi gyümölcsöt tegyük pénzé, akár apénzt adgyunk. ki a földi gyümölcsért, de csak a föld termésére kell szorulnunk, még is atöb rendek közöt. leg aláb valonak tartjuk azokat, akik a földet mivelik, és sokan egy városi embert. aki mind haszontalan. mind mindenre alkalmatlan. nagyobra betsüllik azért, hogy sok pénze lévén, kényes, és gond nélkül való életet áll.

De gondoljunk el egy olyan országot, amelyben arendek közöt. nintsen olyan nagy különbség, ahol anemesi élet. nem abból áll. hogy semmit ne munkálodgyanak, hanem hogy szorgalmatossággal meg tarttsák. aszabadságot, az az, hogy csak atörvény alatt legyenek, amagokébol éllyenek, mástól ne fügjenek, és inkább kevésel meg elégedgyenek., hogy sem mint rossz modal, vagy hízkelés által. gazdagulgyanak meg, amely országban meg vetik ahenyélest, és tudják mi szükséges az élethez, és ahol nagyobra betsüllik az egészséget, és az erőt, agyönyörüségnél; az olyan országban tehát sokal betsületeseb aföldet mivelni, vagy ajuhokot örízni. mint sem az egész életet ajátékban. és a sétálásban tölteni, nem kell azért. aplato respublikájában menni. hogy ilyen emberekre talállyunk, mivel avilágnak nagyob része eszerént élt, csak nem négy ezer esztendeig.

Hogy pediglen azon kezdgyem el. amelyről leg többet tudunk, a görögoknél, és aromaiaknál, ilyen szokások valának, homérusban elég királyokat látunk olyanokat, a kik csak amagok jóságokból éltek, és magok dolgoztanak.

Nem kell tehát azt ostobaságnak tartani hogy a régi romaiak a mezei munkában foglalatostanak, sőt még az igen nagy okosság vala tölleök, de mint hogy minden embernek keze, és a munkára termet teste vagyon. azt tartották hogy azzal dolgozni kell, és hogy azt nem lehet jobbra fordítani mint a földi munkára, és az igazán való keresetre, azt nem mondhatni hogy a fösvényesség vitte volna őket arra, mivel ugyan azon romaiak az aranyat nem betsülték, és meg vetették az idegenek ajándékait, azt sem mondhatni hogy nem lettek volna hadakozók, mivel azon időben hodoltaták meg olosz országot. és vevének magoknak olyan nagy erőt, a melyel idővel, az egész világot birodalmok alá veték, de sőt még a mezei durva. és nehéz élet tevő őket oly erősekké és oly győzőkké amunkára. nem láttyuké azt közöttök. hogy a nagy hirű hadakozó embert el vonták az eke mellől. és dictátornak tettek. aki abban atiszttségében. csak nem az egész világnak parantsolt. és aki el végezvén. tiszttségét, ismét viszá tért az ekéje mellé.

Vallyuk meg igazán hogy semmi helyes okunk nintsen a mezei munka meg vetésére, mivel ez amunka egészen meg egyezik avítézséggel, a hadakozásra való elmével, és az emberséggel, de honnét jó ez ameg vetés,? keresük fel annak eredetét, és meg láttyuk hogy a mi nemzetünknek régi szokásától jó, mert valamint hogy a francusok. és atöb német országi nemzetek kik erdős helyt laktak. ahol se jó buza, sebőr, se gyümölts nem termet. kételenek valának avadászások után élni. valamint tselekesznek még mostanában is az amerikai vad emberek. kik ahideg

országok felé laknak, a rajna vizén által menvén, és őt jó földre telepedvén meg, örömet hasznát kívánák venni aföldi munkának, amesterségeknek. és akereskedésnek, de nem akarák ezekre adni magokat. és ezeket aromaiaknak engedék, a kiket magok alá hodoltatták vala, és magok meg maradának arégi tudatlanságokban, amelyet idővel betsületnek tarták, és anemeséghez illendőnek gondolak lenni, amely gondolatot még mostanában is nehezen hagyák el.

De amenyiben le nyomák a földi munkát, annyiban fel emelék avadászatot, amelyet arégiak nem annyira betsüllék, ők pediglen azt nagyra vivék, se afáradtságot, se aköltséget attol nem szánák, közönségesen tsak abban is tölték idejeket a nemesek, mind azon által, ha meg tekénttyük adolgot magában, a földi munka, és aházi állatok táplálására. dolog, sokal jobb, avad állatok. után valo fáradozásnál.

Azonban, nem tsak agörögöknél, és aromaiaknál vala olyan nagy betsületben amezei munka, valamint asidoknál, az égyptum bélieknél is nagy betsületben volt. apersák legg hatalmasab állapotokban, tiszteket rendelének mindenik tartományban. kik a mezei munkára vigyáztanak, és az iffiu Cyrus, maga munkálodta akertét, és maga kezeivel ültete abban fákat. akáldéusoknak nagy okok vala a mezei munkára, ha meg visgállyuk, a babiloniai termékeny mezöket., ahol egy buza szem, három száz buza szemet hozot, azt tudgyuk hogy kinában még most is szokás, hogy atsászár, a szántásnak idejekor nagy pompával mégyen udvarával, az arra rendeltetett földet meg szántani maga, és ugyan maga bé vetni, és azután szabadul fel a szántás. ezel jó példát akarván adni az országában lévő gazda embereknek.

Hadgyuk el tehát. az ilyen még gyermekségünktől fogvást valo gondolatokat. és ami faluink helyet, ahol egy felöl. egy kastélyt, más felöl holmi nyomorult házakot látunk, tekénttsük meg aromaiak nagy major házakot, a melyeket nevezték villásnak, őtt agazdának meg láttyuk nagy major házait, amelyeket tisztán, és jó rendben tartották, őt meg láttyuk a majorságnak nagy udvarát, atsüröket, istállot, arabok házait, azok arabok pedig jobb állapotban valának a mi paraszt embereinknél, tartások, ruházattok jó volt, feleségekre, gyermekekre gondgyok nem volt. az ilyen munkás gazda emberek nagyob kényekre éltenek, mint sem a mi nemes embereink, azt láttyuk xenophontusban., hogy egy áthénes béli városi ember., regel fel kelvén. sétálni ment a mezöre. meg vizsgálta adolgosit, és magais dolgozot. az egészség. kedviért, és amaga hasznáért,

Végtire vallyuk meg azt. hogy a még anemesek, és gazdagok. meg nem veték a mezei munkát, addig boldogabbak valának, jobb egészségben voltanak, és tovább éltenek, atestek alkalmasabbak valának. afáradcságra, és az utozásra, elméjek éleseb vala, mint hogy pedig nem hevertenek, elsem unták magokat, amunka kedvessé tette előttök. aleg kisseb mulattságot is, a roszrol nem annyira gondolkodtak, mivel az ő mértékletességben valo életek. nem okozot se nagy költséget, se sok adosságot. mondgyuk azt is hogy törvénykezés ritkáb volt közöttök, keveseb familia romlot meg, és annyi erőszak tétel se volt. de mostanában az arosz, hogy anemeseket, és agazdagokat, atöbbi is akarja követni, és aki egy kevesé már eléb valonak tarttya magát aparaszt embernél. aszegyenli a mezei munkát. ezért is igyekeznek annyira amesterségek után élödni, ezért is gondolnak ki minden nap ujab ujab mesterségeket, hogy egyik erszényből amásikában menyen apénz. tsak az Isten is tudgya hogy ha ártatlanab az ilyen modal valo kereset, leg aláb nem állando, aföld pedig mindenkor táplálni fogja azokat. kik ötet mivelik.

Távul légyen tehát. hogy az Izraéliták meg vettessenek a mezei és munkálodo életekért, söt még ameg bizonyittya az ő okosságokat, az ő jó neveltetéseket, és állandóságokat, az attyoktol vett szokásban. ők azt tudták. hogy a munkára téteték az ember, aföldi paraditsomban., és esete után., sokal nehezeb, és háláadatlanab munkara ítelteték. ezeket

gyakorta hallák a salamon könyveiből, hogy a szükség követi areszttséget, hogy aki aluszik nyárban, és nem arat, vagy aki nem szánt télben ahideg miat, anem érdemli hogy kenyeret talályon még koldulása után is, ismét ezeket mondgya, készittsétek el külső munkátokat, és szorgalmatosságal munkálodgyátok földeiteket, hogy azután. házat épithesetek, a Cato mondása is meg egyezik ezel. hogy az ültetéshez nem kívántatik sok gondolkodás. de kívántatik az építéshez.

A példa beszédek, és az egész szent irás. amunka. vagy a dolog nevezete alat. a mezei majorkodtatást érti, ugy mint, a szánto földeket, szöllököt, mezöket, ökrököt, juhokot, amint hogy az izraéliták, tsak a földgyökből, és a marhájokbol elödtenek.

7. Rész

A szent földről. és annak termékenységéről.

Az Izraéliták azt a földet lakták, amely meg igertetett vala a patriárkáknak, és amelyről az irás mondgya, hogy téjjel mézel folyo föld, akarván ezel termékeny voltát fel tenni, az az ország sokal melegeb ami országunknál. harmintz kettödik grádittsa alat lévén aszéllyességnek, dél felöl nagy hegyek veszik körül, melyek meg oltalmazák, az arabiai égö szelektöl, nap nyugot és észak felé. améditerránéum tengere mossa. aszéllyit, és libánum nagy hegyei. északrol nem botsáttják által. ahideg szeleket, rend szerént amediterránéum tengerét nevezi az irás, nagy tengernek, mivel a sidok nem igen üsmerték. az océánum tengerét, de még a nagy tóköt is tengernek nevezték. az ország belső részit, sok féle hegyek, és dombok ékesittik, amelyek jók aszöllönek, agyümöls fáknak, és a marháknak, a számtalan sok völgyeken. sok patakok folynak, melyek aföldet meg nedvesittik. ezek szükségesek is mivel az országban nintsen más folyó viz ajordán vizén kívül. az esö ott ritka, de mindenkor egyaránsu időben esik, ugy mint tavaszal. és őszel, ezt hija az irás regeli, és estvéli esőnek, ugy tekintvén az esztendöt, valamint egy napot. nyárban pedig aharmat bövséges, és esö helyet vagon., a mezök igen jók a szántásra. és alegeltetésre, leg inkább agaliléai nagy mezöségek. és ez a sok féle hegy, völgy, mezö, igen kies a szemnek, fö képpen ha az országot sok nép lakja, és aföld meg vagon mindenüt mivelve.

Mivel. nem amostani állapottyárol. kell a szent földnek itéletet tenni, mivel akeresztes hadtol fogvást. a szüntelen valo hadakozásban. mind addig pusztult. valamég egészen, a török birodalma alá nem esék. nem kell. tsudálni. hogy oly pusztá. holot mostanában öt tsak nyomorult falukot, romlot épületeket, és pusztán hagyot földet látt az ember, atörökök ott is ugy el hagyák pusztulni a földet, valamint másut ahol birnak, az arabiai szeretsenek alá s' fel járnak az országban., öt verik fel sátorokot, ahol nékik tettzik, és anépet pusztittyák, a historikusokbol tudhattyuk meg tehát. hogy mitsodás volt régenten aszent föld, föképpen, josef. és a szent irás meg mondgya, visgállyuk meg hogy miket mondának akémek. arrol az országról, és hogy mitsoda rettentö szöllö gerezdet vivének mojsesnek bizonyságul.

Az Izraélitáknak. igen sok buzájok termet. és az ö tiszta buzájok, leg hireseb vala, azt pedig tyrus városában vitték el adni, az olajnak, és a méznek, nálok bövsége vala, ajuda. és az ephraim hegyei, szöllö hegyek valának, ajeriko tartományában. apálma fákból, nagy jövedelmet vettek, és abban az időben, tsak ott termet balsamum. másut nem.

Ha meg tekénttyük az országnak nagy termékenységit, és nagy gondol valo miveltetésit, meg foghattyuk, hogy lehete olyan kis országnak. anyi sok szamu népet táplálni, avalo hogy hit nélkül, nehéz is volna annak hitelt adni. amidön anép leg elöbször el foglalá, hat száz ezer fegyver fogható ember vala közöttök, husz esztendöstöl fogvást. hatvan esztendösig

számlálván. a midön a benjaminitak ellen vala a hadakozás, a benjámiták. huszon ött ezeren valának, atöb izraélitáknak pedig atábora negy száz ezer emberből állot, amidön saul egészen le vágatá az amalécitákat, két száz tiz ezer embere vala, Dávidnak, mindenkor tizen két tábora vala. mindenik tábor huszon négy ezer emberből állot, akik holnaponként szolgáltanak. ez egészen két száz nyolczvan ezer embert téssen, és amidön a népet fel számláltatá az Isten akarattya ellen. akoron tizen három száz ezer fegyver fogható ember találtaték. Josaphátnak ahoz képest még több embere vala, mert ámbár tsak harmad részit bírá is annak, amit Dávid birt, mind azon által. sok jó hadai valának, amelynek számok öszveséggel tizen egy száz. hatvan ezer emberre fel megyen, ezek mindenkor készen valának. nem is számlálom azokat a kik az erősegekre vigyáztanak.

Mind ezekben nem lehet hihetlenség, mivel hasonló példákat látunk ahistoriákban; égyiptumban, a nagy thébes városa, tsak alakosokból. hét száz ezer fegyveres embert allitot ki, roma városában, más fél száz esztendővel, fundatioja után, nyolczvan ezer fegyveres ember vala, mind azon által akörül való helyekből. kelletet élödni nekik. es abban az időben, azö birodalmok tovább nem hatot romától, hanem kilentz, vagy tiz mély földnire.

A régiek asokaságban tartották erejeket, azért is mondgya abölcs, hogy anépnek sokasága, akirálynak ditsősége, tsak anagy erejekben bizván, nem hogy ki ki amaga szomszédgyával egy értelemben lett volna, de söt még egyik a másikának országát fel haborította, azon igen igyekeztek hogy az országok népes. és jól legyen mivelve, hogy a házások. és az életek könnyü lehessen, hogy az egészséget, és abövséget meg tarthassák, anépet a munkában foglalták, a hazához való szeretetre, azegymáshoz való egyeségre, és az törvényhez való engedelmességre intették, mind ezek igen szép dolgok mondhatná valaki, de azt mutasd meg nekünk, hogy lehete olyan kis országnak mint palestina, annyi népet táplálni, hogy ezt meg mutathassam, békeséges türesem kell lenni, és mindent külön külön meg kell visgálnom, és fel számoznom, mivel anélkül. nem adhatnék helyes bizonysgot.

Josef meg tartotta nekünk. ahecatés abderites drága historiájának egy darabotska részit, aki is nagy sandor idejében élt, és a ptoloméusok mellet lakot, envezetes dolgokat irván. a sidok szokásiról, azt mondgya, hogy a mely földet birtak, három millium árura föld volt abban, eustathius szerint. egy arura száz Cubitus, az az száz könyökní mérték, vagy két száz ötven lábni mérték, egy cubitus harmad fél láb., immár azt kell meg nézni. hogy egy ölben hány lábni mérték vagyon, és hogy nálunk egy rend szerint való földnek a hosza és a szélye hány öll, eszerént meg lehet látni, hogy egy árura hány öllni földet téssen, és hogy hány mi nálunk való mély földet téssen ahárom millium arura. a francia mérték szerint. egy hold földön termet buzával. négy ember esztendeig bé éri, két font. és hat onczia kenyeret számlálván napjára egy embernek. de ezzel bé nem érték volna az izraéliták, és ö nekik tsak nem két annyit kel adni napjára. mivel midön az Isten mannát küldé nekik apusztában, meg parantsolá hogy minden nap ki ki maga személyére. tsak egy gomorni mannát szedgyen napjára, se többet, se kevessebbet. annál, és az irás azt fel teszi hogy az a mérték elegendö vala egy emberre, a gomor pedig. ami mértékünk szerint. ött fontot. és felet nyomot, ez így lévén a francia mérték szerint való egy hold földön termet buzával. tsak két izraélita érte volna bé, és a három millium árura, oda való egy millium hat száz nyolczvan hét ezer, ött száz földet tévén, a három millium, három száz, hetven ött ezer embert táplálhatot esztendeig.

Azt tudom hogy az én számozásom nem volna elegendö, ha ehhez tenném a josaphát tizen két száz ezer emberinek a számát, mivel ö tsak felit bírá az országnak, és noha személy valogatás nélkül, minden izraélitának ahadban kelletet is menni. mind azon által. elegen valának olyanok, akik nem valának oda valok, azután tsak nem annyi aszszonyt kell számlálni,

valamennyi férfiat, a sok öreg embereket, a sok gyermekeket. és ha ezeknek keveseb edel kívántaték is, de annyi sok népnek, sok kívántatott.

De már azt kell meg tekinteni. hogy hecates. tsak a szántani valo földet számlállya. és annak is tsak jóvát, mivel ha az egész földit számlálta volna fel az izraélitaknak. még tizen négy annyi földet is talált volna, a mappák szerént. annak az országnak nem lehet kevesebbet adni ött gradusnál. egy gradus pedig magában foglal két millium, kilentz száz, harmintz ezer. két száz ötven kilentz négy szegeletü frantzia hóld földet, és azött gradus. tizen négy millium hat száz ötven egy ezer, kétt száz kiletzven nyolcz hold földet, ebből ki tettzik hogy hecates tsak egy részit számlálta fel az országnak. és el hadta. a mit asamaritánusok birtak, atokot, apusztaságokat, a szöllő hegyeket, aréteket, mivel sok füvelő hely kívántaték az ö nagy számu marhájok számokra, holot meg idegen országból is sok marhákot vettek. a moábiták. királya száz ezer bárányt. és meg annyi kost tartozot adoban adni, az izrael királyának, áchásnak, és az arabiaiak. josaphátnak. hét ezer ött száz kost adtanak adoba.

Az a sok számu marha, nagy segittségire vala az izraélitáknak, mivel annak nem tsak ahusával hanem még a tejével is táplálták magokat. mert ök tsak közönséges étel éltenek. erdejek kevés lévén, ajó földet mindenüt meg mivelték, és akerttyek tele vala gyümölcs fákal.

8. Rész.

Az Izraéliták jóságáról.

Mindenik Izraélitának, vala különösön földgye. és ugyan azon föld. a melyet az elei vettek volt az osztáskor josué idejében nékik nem vala szabad ajoszágot meg változtatni, és oly eleit vette vala annak atörvény, hogy ö nékik nem lehet se magokat ki pusztítani ajoszágból, se mód nélkül meg gazdagodni, mivel minden ötvenedik esztendőben, viszá kellett térni az el zálagosított joszágnak, és nem tsak ebben a negyven kilentzedik esztendőben. nem volt szabad meg kérni az adoságot., de sött még a szombati esztendőkben sem vala szabad, mert mint hogy azokban az esztendőkben aföldnek hasznát nem vették, az igasság hozta magával., hogy az adosság is meg ne fizetessék, és mivel hogy oly nehezen vehették fel az adoságot, költsön is nehezen adtanak, ez így lévén nem volt annyi alkalmatosság, hogy valaki egészen ki pusztithassa magát. jóságából, atörvény is tsak ezt kívánta, és mint hogy igen nehéz volt örökös joszágot szerezni. azért ajoszágból való telhetetlenség. és nyughatatlanság is ritka volt közöttök, hanem mindenik meg elégedet az eleitől maradot jószágal, és azt kedvesen mivelte., tudván azt. hogy soha idegen nem birhattya örökösön, hanem a maradéki fogják birni.

Azt nem kell tsudálni. ha oly igen ragaszkodtanak a földgyökhöz, és jóságokhoz., aköteleségekben járt, és abban az Isten törvényit követték. ezért is láttyuk az írásban. hogy náboth oly nemesi modra. oltalmazá amaga jóságát. amidön áchás király meg akará tölle venni az eleitől maradot örökségét, atörvény azért mondgya hogy aföld az Istené, és azt ökk úgy birják. mint sellérek, aföldgyöktől egyebet nem fizettek. hanem atizedet, és atermésnek sengéjét ki adták. atörvény szerént, samuel anépet azal fenyegeté, hogy akirályok. iga alá vetik őket, és adot vetnek buzájokra, és szöllőjökre, az izraélitáknak tehát mindnyájan egyenlő nemeségek vala..ajoszágból is tsak nem mindnyájan egyenlők valának, és ha valamely familiának a szaporodás miat. egy néhány részre kellett osztani aföldet. akoron nagyob szorgalmatossággal kellett azt mivelni, és több marhákot tartani apusztákon.

Ez így lévén, ha valamely külömbség vala az ö jóságok között, az a külömbség. amarhákbol, és a más egyéb ingo jóságokból állot, marhákot. ugyan olyanokat tartának valamint apátriárkák, és azok közöt. himet sokal kevesebbet hagyának meg mint sem nöstényt, mivel

másként alkalmatlanságokra lett volna, atörvény tiltván nékik aherélést, lovakot nem tartottak, ugy is ahegyek közöt. azoknak nem nagy hasznokot vették volna. akirályok egyiptumbol hozatának magoknak lovakot. közönségesen, mind gazdag, mind szegény, számaron járt. az irás Jáírnak. egyik abirák közül valonak. nagy méltóságát akarván meg mutatni, azt mondgya felöle. hogy harmintz fia lévén, mindenik egy számaron járt, és harmintz városnak parantsoltanak.

Azt nem láttuk hogy sok rabokot tartottak volna, nem is vala szükségek azokra, mivel olyan kis országban annyi nép, és mind munkások lévén, inkább szereték gyermekeket dolgoztatni, mivel, azon kívül is kellettök őket tartani. sokal jobban is ment véghez adolog, aromaiak végtire észre vévök, hogy nem jó volna közöttök aza sok minden féle nemzettségböl álló rab, ugyan az is lett egyik oka., a birodalom romlásának,

Azt tartom, hogy apénz nem vala igen közönséges az izraélitáknál, nem is vala felettéb szükséges egy olyan országban, ahol ajoszágot nem leheté el adni. se nagy adosságot gyűjteni, és ahol akereskedés nem sokból állot, az usora meg volt tiltva az izraéliták közöt, de az idegeneknek adhattak usorára, noha atörvény szerént. igen nehéz vala nékíek, az idegenekkel valo közösködés, azért valamint azt már meg mondottuk, az ö josszágot, aföldből, és amarhájokból állot,

Az Isten nem igére nékik más féle josszágot, hanem ilyen természet szerént valo, és állandó josszágot., önékíek se aranyat, se ezüstöt, se drága köveket nem igér, se drága házi öltözeteket. hanem azt mondgya. hogy annak idejében. esött küld nékik. hogy a föld minden féle veteményt bővön fog termeni, hogy a fák rakva lesznek gyümölcsele, hogy az aratás. a szüret, a vetés, egyik amásikát éri, elegendö eledelt is igér nékik, tsendesen valo aluvást. békeséget. és gyözedelmet ellenségeken meg másut, hogy áldása által, feleségek szaporittok lesznek, hogy meg áldgya marhájokat, gabonás házakot. pintzójéket, és kézi munkájokot, lehet ilyen földi jóköt. várni Istentöl az embernek.

9 Rész A Kézi Mesterségekröl.

Nem tudok olyan népet aki oly egészen adta volna magát a földi munkára mint az Izraéliták. az egyiptum bélieknél. aszantás mellet. akézi mesterségek, és a kereskedések meg voltak, a pheniciánusok ki üzetetven hazájokból az izraélitáktól. kételenek valának minden féle mesterséget és kereskedést üzni, agörögök őket követék. fő képpen a mesterségekben. ellenben, a romaiak. amesterségeket meg veték, és akereskedésre adák magokat., a mi az izraélitákot illeti, az ö földgyök. el tarhatta őket, atenger mellet valo földeket, mind inkább aphilistéusok, és a kananéabéliek. vagy a phéniciánusok. birták.

Sok olyan mesterségek vannak, a melyek még az özön viz előtt találtattak fel, aki tettik hogy az izraéliták. közöt jó mester emberek valának, leg aláb moyses idejében, példa beseléel, és ooliáb, kik a frigy ládáját tsinálák, és mind azt valami az Isteni szolgálatra kívántaték. azt lehet tsudálni hogy menyi féle nehéz mesterségeket tudának, minden féle métallumból tudtak dolgozni, a drága köveket meg metztették, az asztalos mesterséget, kárpit tsinalást, varrást. ök mind tudták.

De leg inkább kettöt tsudálok ezek közöt a mesterségek közöt, akövek metzészit, az aranyból, vagy arézböl valo öntést, valamint a ládán lévő Chérubimok valának, tsak azok tudhatták azt, akik amesterséghez egy keveset értenek, hogy mitsoda tudomány, és eszközök kívántatnak. az olyan munkákhoz.

Ez akét mester ember. akár egyiptumban tanulták mesterségeket., akár tsudálatosan adatot legyen nékik az a tudomány, de azt nem láthattuk hogy tanítványokat hagytak volna magok után. se azt nem látjuk hogy a királyok idejéig, az izraéliták között olyan mester emberek lettek volna. kik tsak a mesterségeket üzték volna, amidön saul uralkodni kezdte, az irás azt mondgya, hogy az izraéliták között senki nem találkozék. olyan. aki avasbol tudot volna dolgozni, és hogy anyira jutottak volt. hogy még aszánto vasakat is a philistéusokhoz kellett vinni, hogy meg igazítsák, vagy meg fennyék, de azt tudjuk hogy a philisteusok olyan nagy igában tartották őket, hogy a kovács mesterséget nékik meg tiltották, azért hogy magoknak fegyvert ne tsinálhassanak, Davidnak is goliáth, fegyverét kellett el vinni, azért hogy mást nem kaphata,

Az is ki tettzik, hogy nálok nem árultanak kenyeret. mivel Dávidnak abimelek, nem adhata más kenyeret, hanem az oltáron lévő kenyerekből ada, hanem ki ki a maga házánál sütötte a ház szükségire való kenyeret, és hogy tsak annyi kenyeret tartottak aháznál, amenyi szükségés vala. hihető azért, hogy nagy melegek vannak abban az országban.

Ha a mesterségeket meg vizsgáljuk egyenként. meg látjuk hogy azoknak nagyobb része, nálok haszontalan lett volna., az ő egy aránsu. és közönséges élettiek, nem kívánt annyi sok féle alkalmatosságokat, a melyek nélkül mi azt gondoljuk hogy el nem lehetnénk, és amelyek valóságban nem oly szükségesek, mint alkalmatlanok, ami pedig nékik valóságban szükségesek valának. azokat ő magok is meg tudták tsinálni. ami pedig az eledelt illeti. azt ki ki amaga házánál készítette. az aszszonyoknak gondgyok vala akenyér sütésre. és a főzésre, ők fonták meg agyapjat. ők szötték meg, ők is tsinálták aruhákat, atöb dolgokat a férfiak vitték végben.

Homérus azt mondgya nekünk, hogy Euméus maga tsinállya vala magának a lábabelit, és a marhájinak maga tsinált istállót, ulyes maga tsinála magának házat, és maga tsinála olyan mesterséges ágyat, hogy annak munkájáról. meg üsmeré ötet a felesége, ezekből ki tettzik. hogy mitsoda szokás vala a régieknél. mivel ők betsületes dolognak tartották tudni azokat a munkákat. a melyek szükségesek valának az élethez, azért is, hogy ne fügjenek más mester emberektől, az illyet nevezi homerus leg gyakrabban tudománynak. és böltségnek, az ő szavát az illyenekben bé lehet venni, ő kis ásiában. lakván, Illyés profétával egy időben éle, és valamit mond agörögök, és atroja béliek szokásiról, igen meg egyezik azal, amit az irás mond a sidok szokásiról.

Ámbár ne szollyunk is arégie idökröl, de abizonyos, hogy Dávid. sok féle mester embereket hagyta maga után az országban. a többi között, kömiveseket. átsokot, vas miveseket. ötvéseket, egy szoval minden féle. mester embereket kik a követ faragják, vagy kik. fábol, és metallumokból dolgoztak, hogy pedig azt ne gondoljuk hogy azok idegenek valának, az irás azt mondgya, hogy salamon az izrael népe közül harmintz ezer mester embereket választta, és hogy a hegyekben., nyolczvan ezer kö bányák valának, avalo hogy atyrusbéli királytól sok munkásokat kerete, meg valván azt, hogy az izraéliták nem tudgyák olyan jól afát vágni, mint a sidonbéliek. hirámot, aleg hireseb öntöt is jerusálembe hivatá, hogy a templom béli edényeket meg önttse.

Azután hogy az ország két felé oszlék. anép holmin inkább kapván, a mester embereknek is számok igen meg szaporodék. ajuda nemzettségének gyenelogyiájában látok olyan helyt, a melyet amester emberek völgyének nevezték, mert ót lakának sokan, mondgya az irás, egész familiát látunk olyat, aki mind fazakas volt. akirály kerttyében lakván, ugyan akirály számára is dolgoztanak., mind ezekből azt látjuk, hogy nálok tiszteletben vala amesterség, Isaiás proféta fenyegetvén jerusálemet, atöbbi között azt mondgya, hogy az Isten el veszi töllök atudos mester embereket, és a midön fel rabolák, az irás fel teszi. hogy még amester embereket is rabságba vitték.

Illyen foglalatossági. valának tehát az izraélitáknak, de vizsgáljuk meg, még az ő különöseben való dolgokat, és írjuk le amenyiben lehet az ő köntösöket, házakot, házi eszközöket, és az ő eleteknek formáját, ők jó reggel szoktak vala fel kelni, valamint azt sok helyt mondgya az irás, de azt jó meg tudni, hogy az irás szerént, areggel való fel kelés, valamely gondol való nagy dolgot tészén. ezért is mondgya az irás hogy az Isten fel költ reggel, hogy profétákat küldgyön népéhez, jerem. 7.13. agörögök, és a romaiak, jóreggel szoktak vala fel kelni, és estig dolgoztanak, azután meg feredtenek, vatsoráltanak, és idején le feküdtenek,

10 Rész Az Izraéliták ruhájirol.

A mi az Izraéliták ruháját illeti, annak formáját bizonyosan nem tudhatni, mivel mind akép irás., mind akép faragás., nekik meg volt tiltva, és az illyen féle dolgot látni kell, hogy azt jól meg tudhassa az ember, de agörögöktől maradot képekből. lehet azt valamenyire meg tudni, nem szóllok amostani kép irokrol, mivel annak nagyob része, ugy írja le az ennek elötte három száz esztendővel való nemzeteket, valamint mostanában viselik aköntöst, ki veszem ahires raphaelt, és más illyeneket, kik jól tudták. a régi szokásokat, atöbbit pedig anap keleti országokban lévőket. ugy írják le, valamint, a nap nyugoti nemzeteket, de mint hogy gyermekségüinktől fogvást, hozá szoktunk az ollyan képekhez. a melyeken apátriárkáknak. tsalmát tésznek a fejekre, és övig való szakálal írják le, azt gondollyuk hogy jól vagyon. avalo hogy az illyen fogyatkozás nem nagy vétek. de sokal jobb, le irni igazán a dolgot. a menyiben lehet.

A régiek hoszu, köntöst viseltek, valamint mostanában is a világnak nagyob része. hoszu köntöst visel., tsak ennek elötte két száz esztendővel, a frantziák hoszu köntöst viseltek, ameleg országokban mindenkor böv köntösöket viseltek, és a karjokot, lábokot bé nem fedték, azért az ő ruhájokhoz. nem kivántatot nagy mesterség, a szabás könnyü lévén, a varrás is nem sok volt. az izraélitáknak. volt ollyan osztovátájok, amelyen egészen ki szötték ujjason aköntöst, ahoz varrás nem kivántatot. illyen vala akristus ruhája

Semmi új szokást ők nem kezdetek köntösökben. valamint hogy, még mostanában is anap keleti országokban semmi változás nintsen aköntösben. de ugyan is, mint hogy aköntös atest el fedésire való, és mint hogy az egész emberi test egyenlő minden időben, mire való az a sok féle változtatás, meg lehet aköntösben, az alkalmaságra. vigyázni. ahideg, vagy a melegre való nézve, és kinek, kinek tisztességes köntöst viselni, idejéhez, és rendéhez képest, de ha egy szer az alkalmas köntöst fel talállyák, azt nem kellene többé meg változtatni.

Nem is aleg okosab része szokta avilágnak. annyiszor meg változtatni aköntöst. az ujságot, az aszszonyok, és az iffiak szokták bé hozni, enagy sok hejában való költségeket okoz. mondgyuk el azt is. hogy okot ad atsufságra, mert ha valaki meg láttya anagy attya képit, tsak nem szár középig érő dolmányban., azt meg neveti, mivel nem szokot hozá, és azt gondollya hogy régiek nem voltak ollyan okosak, mint amostaniak.

Mint hogy arégiek soha meg nem változtatták, aköntösök formáját, azért agazdagoknak. mindenkor sok számu köntösök vala. ládájokban, nem is kénszeritettek új köntös után várakozni, vagy nagy hirtelenséggel köntöst tsináltatni, a lucullus köntösös házában, ött ezer mentét, vagy is palástot találtak. ebből el lehet itélni atöbbit. régenten szokás volt köntöst adni ajándékban, és rend szerént egy pár köntöst adtanak, ugy hogy meg lehetet változtatni, a még egyikét meg mosták, addig lehetet amásikát viselni, valamint az inget. rend szerént ször

matériát viseltek. egyiptumban. és syriában, vékony lenből, és gyapotból is csináltak matériát.

A selyem eresztő bogarat az Izraéliták nem tudták hogy mire való legyen. és annak akristus után ött száz esztendővel kezdék hasznát venni. abban az időben, aköntösnek szépsége abból állt, hogy a matériának. igen vékonyak, és szép színűnek kellett lenni, a színek között afejér legbetsesebb vala. azután. a vörös, vagy a viola színű purpura, úgy tették mint ha a fehér szín. közönségesebb lett volna az izraéliták között, valamint agörögök. és aromaiak között. salamon azt mondgya. Eccl. 9.8. hogy a köntösötök. mindenkor fejérek legyenek. az az, hogy mindenkor tiszták legyetek, az iffiak, a férfiak, és a leányok egy néhány színű köntösöket viseltek, ilyen volt ajosef köntöse, és ilyen köntösöket viseltek Dávid idejében, akirály leányi.

A köntösök tisztségéből. vagy avarrásból állt, és ahová kívántatott. egy néhány arany, vagy kővel kaptak tetteket, de a leg nagyobb tisztségesség abban állt., hogy aköntösöket gyakran változtatták. és mindenkor tiszta, és tisztességes köntösöt viseltek. abban nem lehet kétkedni hogy az izraéliták. nem viseltek volna közönséges köntösöket, ha meg gondoljuk, hogy a görögök, és a romaiak. leg nagyobb tisztségesség voltokban, csak közönséges köntösöket viseltek.

Leg inkább az írás két féle köntösről emlékezik, a belső dolmányról, és a palástrol. a dolmány igen bőv volt, azért hogy szabadosan lehessen benne dolgozni, és midőn utoztak, vagy dolgoztak, azt magokhoz övezték, azért mondgya az írás, kely fel övedd fel magadot, etc. az izraélitáknak meg vala hagyva. hogy a palástok szegelyén. viola színű rojtos gombokat viseljenek. hogy az Isten törvényére emlékezzenek, a fejeken csak nem olyan süveget viseltek., valamint apüspöki süveg. és valamint a persák, és a Caldéusok viselték. hajadon fölül járni, a köntösök jele vala a gyászolásnak, valamint hogy az is jele vala agyáznak, aki a haját el beretváltatta. és nem viselt hosszú haját. a pedig bizonyos hogy hosszú szakált viseltek. példa adávid követtyei, akiket az ammoniták királyához küldötték vala, és a kiknek, az a nem okos király. tsufsból felit szakálloknak el beretváltatá, és aköntösökből el mettete,

Ők gyakorta meg feredtek, valamint mostanában is a meleg országokban gyakorta meg ferednek, főképpen meg mosták gyakorta alábokat, mivel olyan forma kalapodiat viseltek., valamint nálunk a barátok. ezért nem lehet tisztán tartani labokot. főképpen midőn utoztanak., ezért is hozza elé anyiszor az írás, aláb mosást.

Azt látjuk az írásból. hogy miképpen öltöztek. és tisztezték magokat az aszszonyok, azt ézékiel proféta le írja, 16.9. mondván, hogy az ő köntösök, sokféle színű vékony matériából állt, drága övet viseltek, viola színű paputsot. nyakra valot, kézre valot, fülben valot, és afejeken. korona formára való süveget, amidőn judith, hollo ferneshez mene, az írás azt mondgya, hogy meg mosdék, és magát drága kenetel meg kené, a haját fel csinálá, és korona forma süveget tett fejére, (mitram). drága köntösöt véve magára, fel ékesítte magát. kézre valokal, fülben valokal, és gyűrűkel.

11. Rész

Az ő házi eszközökről, és házokról.

Sokkal kevesebb házi eszköz kívántatik a meleg országokban, mint sem a miénkben, de azt el hihettyük, hogy főképpen az izraélitáknak kevés házi eszközök vala, az írás gyakran emlékezik a fa, és a föld edényről, agörögöknél, és aromaiaknál, igen közönséges vala a föld

edény, de nézzük meg, hogy az aszszony, akihez Elizéus gyakran szokot vala szállani. micsoda szállást készíte néki, abbol meg láthattuk, hogy mitsodás házi eszközök kivántatának nékik rend szerént, készittsünk el egy kis házattskát. mondá az az aszszony a férjének, az Isten embere számára. és abban tegyünk egy ágyat, egy asztalt, egy széket, és egy gyerttya tartótt, ő nálok nem vala szokás superlátot tenni az ágy körül, a kik gazdagok valának. azoknak az ágyok éléfánt tsontbol vala. és azt drága matériával bé teritvén jó illatu vizekkel meg öntözte,

A gyerttya tartó hihető hogy olyan formában volt tsinálva, hogy egy néhány lámpást lehetet reá tenni. a melyben olaj éget, száma nélkül téssen emlékezetet az irás alámpásrol. nem gondolom hogy nálok szokás lett volna aházat bé vonni szönyegekel, vagy valamely matériákal, mivel a meleg országban. a köfált meztelen hadni hivesebb.

Az ő házok, sokban különbözöt a miéinktől, akiknek olyan fedele nem volt. mint a miéinknek, a ház teteje meg lévén földelve, és pádimentomozva, azon jártak, és háltak a melegekben. tsak egy rend házat építettek, kementzéjek nem volt. Dávid a ház tetéjén sétál vala, amidön bethsábétet meg látta hogy feredék. az ő épületek igen nagy kövekből állot, főképpen jérusálemben, ahol bövsége vagyon anagy köveknek.

12. Rész Az ő eledelekről.

Az Izraéliták. ülve ettenek. valamint agörögök homérus idejében, ezt jó meg tudni, mert idővel. ebben változás lett, és apersák birodalmától fogvást, ök is fekvé kezdének enni, valamint apersák, és atöb nap keletiek, azután agörögök és a romaiak is fel vévék ezt a szokást, az ő eledelek pedig közönséges vala, és az olyanok. kik arendre vigyáztanak, tsak adolog után ettenek. az irás nem emlékezik egyéb eledelekről. hanem akenyérről, és vizről. mivel akenyér nevezeti alá, atöb eledeleket is érti, az ő kenyerek pogátsa formára volt sütvé, azért. azt nem is metzették. hanem tsak törték., bóóz, kedvezni akarván ruthnak, meg engedé néki hogy abbol avizből innék, a melyből az aratoi ittanak. és hogy vélek együt ennék, és hogy mártogathatná kenyérét az etzetben., ebből meg láttyuk. hogy nem tartá ezt kevés kedvezésnek. mivel azt igen szépen meg köszöné.

El ítélhettyük, az ő rend szerént valo eledeleket abbol. a mitsoda ételnémü ajándékokot vive abigáil Dávidnak, és azokbol a melyeket mások is vittek nékie. nevezet szerént fel vagyon téve, ugy mint, kenyeret, bórt, buzát, árpát, buza, és árpa lisztet, babot, lentzét, borsot, száraz szöllöt, figét, mézet, vaját, olajat, juhokot. ökröket. és kövér borjukot, ezek közöt hajas kerti vetemény számláltatik, mivel nem tsak az izraéliták, de söt még az egyiptum béliek, és aromaiak, közönségesen éltek azokkal, ebből láthattuk hogy miért nevezettek azok a hires romaiak ilyen formában. fabius, piso, Cicero. lentulus.

Noha szabad volt nékiek ahal étel, mind azon által tsak az utolso idökben látok emlékezetet tenni ahalrol. azt tarttyák. hogy arégiek azt az eledelt meg vetették. azt igen gyenge, és könnyü, eledelnek tartván, a sidoknál, nem vala annyi sok féle leves eledel. avendégségek. asok kövér husbol állot, de a leg kedveseb étel közöttök, atéj, és améz volt, ugyan is. a még indiából nem kezdének nád mézet hozni, addig a méznél semmit nem tartottak kedvesebbet., azal tsinálták a liktáriumot, és aleg kedveseb tészta mi. azzal vala sütvé, ki is tettik a törvény szerént valo ajándékokbol, hogy mojses idejében már egy néhány féle tészta mivet tsináltak, némely tészta mi olajjal vala gyurva, némely pedig olajban rántva,

Itt ahelye hogy szollyak az olyan husrol. amelyet a törvény meg engedte, vagy meg tiltotta, az ételre., nem tsak az izraéliták nem ették meg némely állatokat, avallások hagyásából, mivel

még a szomszédságokban lévő nemzetek is hasonló képen tselekedének, a syriabéliek, és az egyiptumbéliek, ajuhust meg nem ették, mert ammonust, kos képiben imádták, de aketske hust meg ették, másut pediglen aketskét meg nem ölték, és ajuhót fel áldozták, az egyiptumbéli áldozó papok, más országból való italal, vagy étellel nem éltek, és ami az országban termet. azok között is, ahalat, vagy akerekded lábú állatokat. vagy a szarvatlan állatokat meg nem ették, se aprédával élő szárnyas állatokat, sokan még közüllök. semmi féle élő állatot meg nem ettenek. és amidön az ő tisztulásoknak, ideje volt, még tyuk tojást, vagy a veteményt sem ették meg, a sertést tisztátalan állatnak tartották, és a kinek csak a köntöse ért is a sertéshez, azt meg mosta. minden tudgya azt. hogy még most is az indiai bálványozó papok. semmi féle állatot meg nem ölnek, annak pedig vagyon két ezer esztendeje hogy így élnek.

A mojses törvénye nem vala tehát új törvény, de arra szükséges vala, hogy anép amaga akarattyát ne követné, se a szomszédságiban lévő népeknek babonaságát. egész szabadságot nem ad vala nékiek, hogy azzal viszá ne éllyenek, ez atilalom pedig hasznos vala, mind az egészségre, mind a jó erkölcsre, az Isten nem csak azért veté őket az ilyen iga alá. hogy meg szelidítse az ő engedetlen elméjüket. hanem hogy még el fordítsa őket az olyanoktól, a mik árthatnának, meg vala nékik tiltva hogy se vért, se kövérséget ne egyenek. emindenik nehéz ameg emésztésre, adiszno hus is nehéz agyomornak, hasonló képpen, az olyan hal is akinek haja nintsen., igen siros, és kövér, ilyen formában természet szerint való okát lehet adni. hogy miért vannak meg tiltva bizonyos állatok, valamint azt fel teszi az alexandriai szent kelemen.

A mi pedig a jó erkölcsöket illeti, a lelki atyák. atorkoságot mindenkor olyan gonosznak tartották. a melynek mindgyárt ellene kell állani, mivel attól erednek atöbb gonoszságok, még a pogány filosofusok is a mértékletességre intették tanítványokat, tertullianus pedig eszerént beszél arról, *ha atörvény némely eledeleket meg tilt, és tisztátalannak tartya, azokat az állatokat kik az előtt meg valának áldatva, tud meg hogy azzal az embereket amértékletességre akarja szoktatni. de tekindsz meg azabolát, amellyel meg akarják zabolazni azt atorkoságot, amely ohajtá az egyiptumbéli ugorkát, és dinnyét, amidön az angyali kenyeret eszik vala, tud meg azt is, hogy az által eleit akarják venni egy szers mind a torkosság társainak, úgy mint amértékletlenségnek, és atisztátalanságnak, egy szoval azért hogy az emberek könnyebben szokjanak az Istenért való böjtölésre, szoktatván őket lassanként, akevés, és a közönséges ételre.*

13 Rész A Tisztulásról.

A törvény szerint való tisztulásnak. egy oka vala ahus között való meg különböztetéssel, mindenikét egy okra való nézve hagyá atörvény, a szomszédságokban lévő nemzetek hasonló képpen tselekesznek vala, atöbbi között. az egyiptumbéli papok, ezek minden harmad napban meg beretvályák vala egészen magokat. minden éttzaka két szer, és napjában három szor meg mosták magokat.

Az izraéliták törvény szerint való tisztulások szükséges vala, mind az egészségre, mind a jó szokásra való nézve, atesti tisztaság, a lelki tisztaságot jelenti, az irás egy néhány helyt nevezi atisztulást. szentelésnek, mert külső képen való tisztasággal is kel szentül, járnai a szent dolgokhoz, azt el mondhatni, hogy atisztaság, a természet szerint való jó erkölcstől jó, mivel rend szerint. a tisztátalanságot. a resttség. és atunyáság okozza.

A tisztaság más képpen is szükséges az egészségre, fő képpen ameleget országokban, a mint hogy a meleg országokban természet szerint is tisztábbak az emberek. mivel gyakran

ferednek, és gyakorta változtatták ruhájokat, abizonyos, hogy nálunk a tisztátalanság, főképpen a szegénység közöt, sok nyavalyát okoz, de ha szinte nyavalyát nem okoznais. mit lehet mondani az olyan nálunk lévő férfiuro. és aszszonyrol. akiknek modgyok volna a feredésre, és amagok tisztán valo tartásra, és nem tselekeszik?

Tsudálljuk itt, az Istennek böltseségit. és joságát, aki annyi haszonra valo törvényt ad az ő népének, mivel azal. mind az engedelmeségre szoktatá. őket, mind ababonaságtól el távoztatá, a szokásokat jó rendben hozá, és azegésségeket táplálá, apedig szükséges vala, hogy a tisztaságnak parantsolattya. egyik része lenne vallásoknak, mivel az, aháznál lévő belső és titkos tselekedeteket tekintvén, tsak az Isteni félelem tartathatta azt meg vélek, az Isten meg akará azt nékik mutatni. az illyenek által, hogy semmi nem volna ő előtte rejtékben, és hogy nem elég, tsak az emberek előtt tiszta lenni, tertullianus így magyarázza az illyen törvényt, mondván, *ő az embereknek, mind külső, mind belső magok viselésekről rendelést téve, még tsak arról is hogy gondgyok legyen az edényekre, ugy hogy mindenben a törvény parantsolatit fel találván, az Istenről gondolkodgyanak szüntelen.* és meg másut, *hogy meg segíthesse azt az inkább kedves. mint sem nehéz törvényt, ugyan azonjoságából profétákat rendelete az Isten. kik ő nékik illyen tanittást adnának, ahamiságot vessétek ki szivetekből.* tertull. in mar. libr 2. Cap. 19.

A törvény azt hadgya, hogy a midön holt testhez érnek, vagy valami tisztátalanhoz. meg feredgyenek. és ruhájokat meg mossák. az edényeket meg tisztítsák vizelel, vagy tüzelel. és aházokat meg mosák, amidön valamely rothadást látnak rajta. hogy az aszszonyok meg tisztullyanak midön gyermek ágyból fel kelnek. és hogy el válaszák atöbbitől abél poklosokat. ha szinte fejtér legyen is abélpokol.

A papoknak kellették el választani abélpoklosokat. ők is tettenek itéletet atörvény ellen valo tisztátalanságról. és ők rendelték el, atisztulásnak modgyát. és így egy részint a doktorságot is ők vitték végben, noha az irás emlékezetett téssen adoktorokrol, de hihető hogy azok borbélyok valának, mivel arégielnél ez a két féle tudomány, nem vala meg különböztetve. atörvény arra itéli aztot aki mást meg sebesitet, hogy az orvost meg fizesse, meg másut szól akötözésről, irról, kenésről, de nem szol tudtomra abelső orvoságokrol.

Az Izraéliták igen kerülték az idegenekkel valo társaságot, mert noha a szomszédságokban lévő nemzeteknek szokások hasonlított is szokásokhoz, de nem egyezék meg mindenben, mert egy izraélita, egy idegenel találkozván együt, azt könnyen el hitethette magával, hogy az idegen, vagy diszno hust ett, vagy olyan áldozatot, amelyet abálványoknak ajánlottanak, vagy valamely tisztátalan állathoz érhetet, ettől volt, hogy nem vala nékiek szabad az idegenekkel enni, vagy házokhoz menni, ez igen szükséges vala az ő joszokásoknak meg tartására, mivel aköz népnek veszedelmes lett volna az idegenekkel valo társaság, fő képpen abban az időben, abálványozásra valo nézve, az égyptum béliek hasonló szokást tartottak. az irás azt mondgya, hogy asidokal nem ettenek. herodotes fel teszi, hogy egy görögöt meg nem tsokoltak volna, se késekel nem ettenek volna, se edényekből nem ittanak volna, még mái napon is á törököknek. sok illyen szokások vagyon. egy irás tudó, áitatos török, egy kereszténynek aházában nem menne pénteken.

Az izraéliták. nem kerülték mind egy aránt az idegeneket, abálványozókat utálták. főképpen azokat kik nem valának környül metélkedve, mivel nem tsak ő nálok vala ez a szokás. ábrahámnak minden maradéki követték ezt a szokást, ugy mint. az izmaéliták, amádiániták, és az iduméusok, lothnak maradéki, az ammoniták, és a moabiták, az izraeliták nem kerülték az olyanokat kik az igaz Istent imádák, ha szinte nem voltak is környül metélve, söt még azt is meg engedték hogy a szent földön lakjanak, tsak atermészetnek törvényit meg tarttsák, és vért neegyenek, de ha környül metéltették magokat, akoron az ábrahám fiai közö bé vétettek. és az

egész törvényét mojsesnek. vélek meg tartatták, ezeket proselitáknak nevezték. és salamon idejében száz ötven ezer proselitánál. több vala az izrael földén.

Semmi féle nemzetet nem kerültek úgy el az izraéliták, mint a kanaán bélieket, emeg átkozot nép vala, és az Isten meg parantsolta vala nékiek, hogy ezt a nemzetet el töröllyék., nem is látom hogy más nemzettel lett volna meg tiltva a házásokok tsak ezel. a mojses felesége mádianita vala, bóózt, meg ditsérék azért hogy a moábitabéli ruthot el vevé. salamon eleinte. még midön Isten előtt kedves vala, az égyptum béli király leányát vevé el. hogy ha pedig idővel az ilyen idegenekkel való házásait az irás rosznak mondgya lenni, azon a kanaán béli feleségeit érthetni. és nem hogy még atöbbit is meg ténitette volna. de söt még hogy kedveket talállya. az ő bálványokat imádá.

Annál is szabadab vala tehát az izraélitáknak az egymás közöt való házáság, és anem vala meg hagyva. hogy ki ki tsak a maga nemzettségéből való személyt venne, valamint ezt sokan tartották. még a szent atyák közül is, mivel atörvény tsak éppen az olyan leányokat tekintette. a kikre ajoszag maradt, mivel az olyanoknak, amagok nemzettségekből. valokhoz kelletet menniek. azért hogy az osztások, esze ne elegyedgyenek, azt ki ki tudgya. hogy David el vevé a saul leányát, aki is benjámen nemzettségéből vala, achinoám., egyik aDávid feleségi közül, az ephraim nemzettségéből vala.

14 Rész A házásokokrol.

Az Izraéliták. amitsoda formában éltenek, aházáság nem vala bajos dolog közöttök. söt még könnyebségekre vala, az aszszonyok szintén úgy dolgoztanak. valamint aférfiak, azok aházi munkát vitték végben, és a férfiak a mezei munkát, az aszszonyok készítették azeledelt, thamar. a király leányá lévén, maga készítte levest, a bátyjának. ámnonnak.

A köntösököt az aszszonyok tsinálták, és ök szötték a ször matériákat, az ilyen munka inkább is illik hozzájuk, mivel ök, leg többet maradnak aháznál, talám ezért is volt hogy még akirályoknál az aszszonyok vigyáztak aházra, és a kapukra, Isboseth, király fia lévén, akapuját. tsak egy szolgáló örzötte, az is abuza tisztításban töltötte idejét, az aszszonyoknak különös házak volt, és a férfiak oda nem jártak, fő képpen az özvegyek. magános életet eltenek.

Az izraéliták alakadalmokkor., nagy vendégségeket tsináltak. és olyan tzifrán öltöztenek, hogy a napnak szépségit, nem hasonlíthatá Dávid máshoz, mint a völegény fényességéhez, alakadalom hétt napig tartot, a sámson lakadalmának. a hetedik napon lett vége,

A völegény mellet. iffiu legények valának. kik véle együt vigadtanak., a meny aszszony mellet pedig leányok valának, samson mellé harmintz iffiu legényt adának. avölegény fejére koronát tetteken, mely az örömet jelenté, a sidok tradicioja szerént, amenyaszszonyoknak volt korona fejeken, musika szoval kísérték őket házakhoz. és a jelen való nép, pálma fa ágakat tartottak kezekben.

De az ő lakadalmokot. nem látom, hogy valamely vallásbéli Cérémoniával lett volna felékesítve., hanem hogy atselédes gazda, ajelen valokal imádkozot, hogy az Isten áldását adgya az új házásokra, erről vagyon példa, amidön Isák el vevé rebekát, booz, ruthot, és tobiás sárát, azt nem látom. hogy ezen alkalmasággal. áldozatot tettek volna, atemplomban mentek volna, vagy papokot hittak volna, hanem tsak az atyafiak, és a hivatalosok közöt ment végben alakadalom.

A környül metélkedés pedig avallást illetve, az igen szükséges vala abban az időben, mind azoknak. kik az ábrahám szövetségében akarának számláltatni. de azért nem kellett atemplomba vinni a gyermeket. aháznál is végben mehetet. az a Ceremonia, pap nélkül, hanem olyan borbély forma embert hittak, aki a metzéshez tudot, a sidok közöt most is vagyon olyan akit ök molednek nevezik, az ilyen Cérémoniákban vigyázunk hogy a kép irok meg ne tsallyanak, mert ök gyakorta tsak a magok gondolattokat követik.

Az Izraéliták nem hogy tartottak volna azok gyermektől, de söt még azokat ohajtották, azon kívül. hogy a természet az emberekben oltotta ezt a hajlandoságot, ök tudták azt, hogy az özön viz után. az Isten azt mondá az embereknek. nevelkedgyetek. és szaporodgyatok, és töltstétek bé a földet, azt is tudták, hogy ábrahámnak, meg számlálhatatlan maradékot ígére, és hogy közöttök kellene születni avilág meg váltojának, nem is valának ök, olyan magok hasznokat keresök mint a mostani emberek, kik a házásokon valo áldást. nyomoruságnak tarttyák, a mitsoda eledelel éltenek., a gyermek tartás nálok kevésben tölt, aruházatok, meg kevesebben. mert a meleg országokban, agyermekek. tsak nem mezitelen járnak, és a midön nagyobbak valának, az attyokot segítették a munkában, és nem vala szükséges annyi szolgát, vagy rabokot tartani, a saul szolgája, siba, maga miveli vala tizen ött fiával. és husz rabokal együt. a miphiboseth jóságát, azon nem törödtének. hogy gyermekeket eléb valo rendbe hadgyák, mivel közöttök nem mehetet nagyob rendre, hanem az ö nagyra valo vágyások abban állot, hogy ha lehetet, jobb állapotban hadgyák. maradékoknak. az elejektől vett jóságot, és több marhákot hagyhassanak, mint hogy pedig a leányokot tsak akor illetve ajószág, a midön fiu nem maradot. azért a mikor öket férhez adták, a jóságra nem vigyáztak.

Nem tsak hasznos vala tehát közöttök a sok gyermek. de söt még abetsületes dolog vala, az olyat igen boldognak tartották lenni, a kinek sok gyermekei valának. aki körül sok gyermek állot, akik ötet halgatták, és parantsolattyától vártak, és attol nem félhetet hogy a neve el töröltetnék. mind addig valamég maradékiban tartana, az öregek koronái. az írás szerént, a gyermekeknek, gyermekei, ditséretre méltó volt az olyan atya, akinek sok gyermekei valának, ditséretnek okáért mondgya az írás az izraelnek két birái felöl, hogy egyikének harmintz fia vala, amásikának negyven, és harmintz unokája, Dávid felöl, hogy tizen két fia vala. roboam felöl. akinek huszon nyolcz fia, és hatvan leánya vala. ábiás felöl, akinek huszon két fia, és tizen hat leánya vala, a görök poéták nagyra emelték azért priám királyt, hogy ötven gyermekei valának, a szüzeségben valo élet, nem tartaték abban azidőben jó erkölcsnek, és nyomorultnak tarták az olyan leányt, aki leány korában holt meg, ebböl az okbol siratá ajephté leánya szüzeségét.

Hogy pediglen ohajták oly igen, maradékokot hadni, azt nem kel tsudálni, mert a fundámentuma vala atörvénynek, a mely is azt parantsollya, hogy egy testvér atyafi. amásikának özvedgyét el vegye, hogy ha maradékot nem hágy, maga után, ezt még a pátriárkák is követték. amint ki tettzik a thamár historiájából. azért hogy a meg holtnak neve feledékenységben ne mennyen, és a gyermekek., a meg holtnak nevéen hivatattak. és néki tulajdonitattak. ezen okbol számlállya. akristus gyenelogyiáját szent mathé más képpen. mint szent lukás, mivel szent jofnekné kétt atya lévén, az egyik valóságos atya vala. a másika. a törvény szerént valo fogadot atya vala, de atestvér atyafiának feleségivel valo házáság. nem ellenkezék. a természet törvényével, amely is meg engedte. atestvér hugával, vagy nényivel valo házáságot, mind addig, valamég az Isten azt meg nem tiltá.

Hogy pediglen az izraéliták egy néhány feleséget tartottanak. azt azért tselekedték. hogy sok gyermekek lehessen. a sok feleséget ök nagy tisztességnek, és méltoságnak tartották, azért is mondgya az írás, hogy roboámnak. tizen nyolcz felesége, és hatvan ágyasa volt.

De mind annyi feleséggel is a házasnagnak szabadságával igen mértékletesen eltek, mivel a feleségekhez terhes korokban nem mentenek, se azon idő alatt, amelyben szoptatták gyermekeket, a mely idő, két vagy három esztendeig tartot. az irás csak éppen három dajkáról emlékezik, arebeka., miphibozet, és jóasnak, asidok királynának dajkájiról.

Nem kel tehát azt tudálni., hogy ha az Isten el szenvedte az egy néhány feleség tartást. ezt a szokást meg az özön víz előtt vették vala bé. noha ellenkezet a leg előszöri házasnagnak rendelésivel, mivel midön arendeltették. a földi paraditsomban. akoron nem vala még testi kívánság, és azután. az új törvényben. a szenttségek közü számlálák, de akegyelemnek ideje előtt, az Istennek jósága szenvedésel vala hozzájuk. azért is mondgya akristus. hogy a feleségtől való el válást. és a sok feleség tartást, sziveknek keménységiért szenvedték ell, a feleségeken kívül, szabad vala nékiek ágyasokat tartani, akik közönségesen rab leányokból állottak, és avaloságos feleségek. csak annyiban valának ezeknél fellyeb valok, hogy az ő gyermekek, részt vettek a jóságban.

Ez szabadság, nem hogy alkalmatossabbá, de sullyosabbá tette közötök aházaságot, mert lehetetlen vala egy embernek annyi aszszony közöt aszivét el osztani, úgy, hogy mindenike meg elégedhetet volna férjével, azért keményen kellett vélek bánni, valamint mostanában bánnak atörökök. ilyen formán az ő házasnagokban. se az az egyeség, barátság. és nyajaság nem vala, valamint ezek mostanában fel találtatnak, de még mitsoda nehéz dolog vala, annyi aszszonyt meg alkudtatni egy másal. mivel szüntelen való veszekedés. és irigység volt egy más közöt. egyik aszszony gyermekeinek, annyi mostoha anyyok volt. valaményi felesége vala az apjoknak. mindenik csak az anyyok hasznát kereste. és atöbb aszszonyoktól való gyermekeket úgy tekintették. mint idegeneket, vagy ellenségeket. ezért is látunk az irásban ilyen beszédeket, ez az én ötsém, az anyámnak fia, látunk példát az ilyen meg hasonlásokról. adavid fiai közöt, de még nagyobbat. a hérodes fiai közöt.

Az el válásnak szabadsága. sok bajos dolgokat okozot. mert könnyü dolognak tartván aházaságot, magokat egymáshoz csak könnyen kötelezték. nem is valának egymáshoz annyi türevel, és szenvedésel. és a sokszöri házasnag, elszinlet, mértékletlenségé válhatot. azt tudgyuk, hogy mitsoda rendeletlenségben esék roma városa, abirodalomnak vége felé, valameddig ott meg tarták a jó szokást, tudni illik 523 esztendeig, ot addig nem vala el választás, noha meg engedte atörvény, az izraéliták gyermekei az el választás miat, sokat szenvedének, mivel árván maradának sokszor, még attyok, és anyyok halálok előtt.

15 Articulus

A gyermekek neveltetéséről, foglalatosságokról, és tanulásokról.

Az Izraéliták csak nem úgy nevelték a gyermekeket, valamint az egyiptum béliek, és arégi görögök, a testet amunkában foglalatostkodtatták, és az elmét, az irásban, olvasásban, és a musikában, atesti erött nagyon betsülték, amint is az irás nagy ditséretet ad azoknak, kik erősök valának, valamint a dávid vitézi, agyalog futás közöttök igen szokásban volt, és a jonathás példájából ki tettik, hogy jó nyilasok voltak.

A birkozásba nem foglalták úgy magokat valamint agörögök, akik nagy költtségel építettek olyan iskolákat ahol a birkozást tanulták mezitelen, és azt a helyet ök gymnásiumnak nevezték, és ahadi dolgokban. sem úgy, valamint aromaiak.

A sok tanulásra sem vala szükségek. hogy ha atanuláson egy néhány féle nyelveknek tanulását, és a sok könyveknek olvasását érttyük, mivel ök meg vetették az idegen nyelveket.

az egy sidó nyelv nekik elegendő vala, mivel az ő nyelvek a szóbol igen gazdag, és leg többire egy szó. egy Constructiot tézsen, egy néhány szóval kellene nekünk ki mondani azt, amit ők egy szóval ki mondták. ez akét szó, nagyá lenni. nagyá tenni, nálok egy szóból áll, és nem lehet más nyelven olyan jól ki mondani mint asidó nyelven, nintsen is olyan nyelv. amelyen rövidebben lehessen agondolatot ki mondani, se világosabban, se tisztábban. mint ezen anyelven, anyelv hozza azt magával, hogy mindenkor egy féle dolgot, egy féle szokal mondgyák ki, ettől vagyon hogy a szent irás stilusa. vagy szollása, nekünk parasztosnak tettzik, noha a sidó nyelven, igen szépen esik.

Az ő grammatikájok, valamint arégi görögöké, tsak abbol állot, hogy a nyelveken jól beszélyenek. és irjanak, apedig nem tettzik, hogy valamely rendet tsináltak volna. anyelvek meg tanulására [meg-tanulására], arégi sidó betüket pedig mostanában, azért nevezik samaritána betüknek, mert a samaritána béliek azokat inkább meg tartották. és mint hogy azok igen nehéz betük, könnyen ellehet hinni, hogy az izraéliták. közönségesen nem tudták az írást, amint is hogy, az írás, az írás tudokot. sophérimnak nevezi, az az írás tudoknak. avalo hogy a munkás embereknek nem oly szükséges az írás, tudás. de azt lehet hinni, hogy leg nagyob része közüllök, olvasni tudot, mivel az Isten törvényét tudniok kellett. és a szombat napokot, tsak annak tanulásában töltötték.

Abbol az egy könyvből, ők mindent meg tanulhattak. ami szükséges volt, abban meg láthatták avilág historiáját, az egész nemzetségeknek eredeteket, és ami leg inkább őket illeté. az ábrahám, lótt, ismael, és az esau maradékinak gyenelogiáját, abban meg látták a Ceremoniákat, parantsolatokot, és a városi törvényeket, és valamit nekik kellett tartaniok, ez így lévén, amojsses ött könyvében. mind fel találták, a mit tudniok kellett.

A tudni valo Dolog, hogy nekik más több könyvök is valának, ugy mint a josué, birák, samuel. könyvei, amelyeket mind azután irták, meg mojses idejétől fogva tézsenk emlékezetett valamely könyvről, amelyet az ur hadakozásáról irták, meg másut, az igazaknak könyvéről, akiralyok könyve, sok helyt emlékezik. a sidok, és az izraéliták. királyinak életekről valo könyvek felöl, salamon három ezer példa beszédeket irt vala. és ezer ött énekeket, és minden féle fákról füvekről, és állatokról valo könyvet, de mind ezek a könyvek, és talám még többek is amelyeket nem tudunk. el vesztenek, hanem azok akönyvek meg maradtanak. amelyeket az Isten iratot a profétákal, és amelyeket meg tartotta gondviselése által.

Azt nem lehet mondani hogy az Izraéliták olvasták volna az idegen könyveket. mivel anékik veszedelmes olvasás lett volna, mert azokbol meg tanulták volna. apogányok helytelen, és istentelen fabuláit, ők pediglen. azoktol ugy irtoztanak. hogy nevezni sem akarták az ő bálványokat, és hogy ha vezeték név egyezet az istenek nevével, azt meg változtatták. és az esbáál, és meribáál név helyet, isbosethnek. vagy miphibosethnek hitták.

Tsak éppen az Izraéliták tanyithaták agyermekeket olyan valóságos tudományokra, amellyek őket az Isteni szeretetre, és ajó erköltsökre indithaták, avalo hogy az tanítások közben. vagy példa beszédeket, vagy meséket elegyitettek, amelyek valamely valóságos dolgot jelentettek, aszokás volt arégi tudosok közöt, hogy egymásnak meséket tsináltak, amelyek még dolgokat jelentettek, és nehezek valának ameg fejezésre, erről példat látunk samsonról, és az ethiopiai királynérol, azok apélda beszédek rend szerént versekre valának tsinálva, és azokat éneklették, ebből gondolom, hogy az izraéliták tanulták amusikát is, valamint agörögök, kik mind amusikára. mind az éneklésre tanították agyermekeket, valamég annyi könyveket nem írának, addig tsak az énekekben marada fent anagy dolgoknak emlékezetek, régenten eszokás volt anémeteknél, még mostanában ismagyar országban. atörökel valo hadakozásokat versekre tsináltak, és azokat énekelik, valo hogy tsak debretzenbe akoldusok.

A való hogy asidok irtanak könyveket, de mint hogy ők azt tudták., hogy az énekekre tsinált dolgoknak emlékezetek jobban meg marad, azért láttyuk az írásban., hogy anevezetes dolgokrol énekeket tsináltak, amidön moyses által vivé averes tengeren az izraélitákat, arrol éneket tsinála, és azt aleányok musika szoval énekelik vala, debora, és a samuel annya, mindenik éneket tsinála, de főképpen adávid soltárit, mostanában is énekelik, ezek az énekek tellyesek Isteni buzgoságos ditséretekel. intésekel, és oktatásokal,

Az Izraéliták musikáiról semmit nem tudhatunk. se arrol hogy mitsoda verseket tsináltak., de az ő énekek szép voltárol. tehetünk ítéletet, ha meg gondollyuk, hogy mitsoda szép és hathato szokbol állot énekjek, amusikájoknak természet felet való erőt tulajdonit az írás, azt láttyuk, hogy sault agonosz lélek kinezta, amidön Dávid hárfázot elötte, elizeus, hogy jövendölhessen. musikást hivata, a sidok között igen sok musikás vala. dávid idejében, négy ezer lévitából álló musikások valának, akiknek más hivatalyok nem vala., és azoknak két száz nyolczvan nyolcz fő mesterek vala, azok között leg fővebbek valának. Ásáph, hémán, és idithun. ezen neveket sok helyt láttyuk a soltárok kezdetén. dávid magais. nagy poéta. és fő musikás vala, igen sok féle musikájok vala nékiek, ugy mint, trombita, sok féle flauta. dób, és hurral való musikák, hogy pediglen a kép irok hárfát adnak adávid kezében. nem tudgyuk miért, mivel nem tudgyuk azt. hogy mitsoda féle musikás volt.

Az ének szó mellet ők mindenkor tántzoltanak, de az iffiu legények, aleányok, az aszszonyok, az emberek. mind ezek külömb külömb féle tsuportban tántzoltanak,

Azt nem látom hogy az izraélitáknál közönséges iskolák lettek volna, sem azt., hogy az iffiak az attyok házán kívül. jártak volna valahová tanulni, amunkás élettyek. azt meg nem engedte nékiek, az attyoknak is szükségek vala reájok amunkára, arra pedig még gyermek korokban szokának. ugyan is a görög nyelven az iskola idő töltést teszen. mint olyan helyet. ahová gyülekeztek mulattságra mind azok akiknek szorgos dolgok nem vala, azt tartom tehát. hogy leg nagyob része tanulásoknak, azírás, és olvasás nélkül volt. hanem az attyoknak. és az öregeknek. oktatásokbol állot tanulások.

Az Atyák tartoztanak a fiokot meg tanyítani mind azokra, anagy dolgokra. amelyeket az Isten tselekedet érettek. ezen ókból is inti oly gyakorta atörvény arra őket, hogy a gyermekeknek meg magyarázzák az innepeknek, mi okbol való rendeltetéseket, és a Ceremoniákat, azután amezei munkákra tanították őket, de azt nem tsak beszédel, hanem tselekedettel vitették végben, és abban nem kell kételkedni hogy ők ahoz jól nem tudtak volna. mivel annyi saeculumok alatt, tsak abban foglalatostkodtak. és noha ezt a mesterséget mi közöttünk tsak aparasztok is vigyék végben, mind azon által ahoz nagy érték kívántatnék, amely szükségeseb az emberi nemzetnek, mint sem azok a mély spéculációk, a melyeket nagy tudományoknak tarttyák,

Egy olyan izraélita, aki mind a szüléitől, mind valamely olvasásbol meg tanulta amaga vallását, atörvényt, és a nemzettsége historiáját, aki mindent tudot magának keresni ami szükséges volt, a ki üsmérte földeinek külömb külömb minémüségait, és azt hogy egyikében mit kellett ültetni. és amásikában. mit vetni. mitsoda időben kell ültetni. vagy vetni, azon időhöz képest, mitsoda féle modon kellett meg oltalmazni a földi gyümöltsöt, hogy el ne veszen. azt miképpen kívántatot fel gyűjteni, és meg tartani, aki értet a sok féle marhákhoz, betegségeket meg üsmérté, azokat orvoslani tudta, és más sok egyéb efféléket, énnekem ugy tettzik, hogy egy ilyen jó izraélita. ért annyit, mint egy nálunk való törvényes ember, vagy mint az olyanok, akik tsak az iskolákban disputálnak, mivel azt meg kell vallani, hogy az utolso időkbe igen el választották a nem igen haszonra való tudományokat, a hasznosoktól, leg inkább az olyanok, akik tsak az elme ékeségire vigyáznak, a testet mód nélkül el hagyák. és azért, semmi nehéz munkára nem is alkalmazatosok.

Valának mind azon által olyan izraéliták. kik atudományban foglalták magokat., és akiket el lehetet tudosoknak nevezni, az irás azt mondgya., hogy dávid idejében valának az Isachár nemzetségiből olyan tudosok, kik üsmerték mindenik részit az időnek. és arra meg is tanyították az izraélitákat, hogy mindenik résziben mit mivellyenek. az irás magyarázok azt tarttyák felöllök. hogy azok astrologusok valának, az égi járásokra vigyázván, ökk rendelték el az innepeket., az esztendőnek részeit, malakiás proféta azt mondgya. közönségesen apapokrol., hogy az ő ajakok, atudományt örzik, és az intéseket. az ő szájokban keresik, az is vala. az ő leg főveb hivatallyok, hogy az Isten törvényére tanítsák anépet minden városokban, szombatokon, olyankor a sinagogákban szabad volt más egyéb tudos embereknek is anépet tanyítani, fő képpen hogy ha az olyanokat. profétáknak üsmerték lenni, ót vala tehát az izraéliták iskolájok, ahol is anépet, nem a haszontalan, hanem, avallás, és ajó szokás tudományira tanittyák vala.

Tsak éppen apapok, és aproféták. irnak vala historiákat, ki is tettik a szent irásból, hogy mitsoda emberek valának azok, kik azokat irták, mivel okos. és értelmes öreg embereg valának, akik adolgokot jól tudták. az ő irásokban nem láthatni se hejában valóságot, se hizelkedést, se elme mutogatást, ök amagok neveket fel nem tették, se elnem titkolták akirályokban. vagy a királynékban valo fogyatkozásokat, akik adávid historiáját irták. szintén ugy leirták egészen, az ő vétkeiket. valamint más egyéb szép tselekedeteit.

Ök nem szoktak vala elől járó beszédekkel élni, hanem adolgot kimondották. mentől világosabban. lehetet, és semmit ahoz magoktól nem tettenek, de aki azt jól meg vizsgállya, meg láttya, hogy nagy böltseséggel válogatták meg adolgot. a melyről irtanak, attól is vagyon, hogy az ő historiájok rövid, noha bizonyos helyyeken böven le írják a dolgot. a mint kívántatot., és az olvaso eleiben világosan teszik, a sidok nem tsak ahistoriákról, de más féle dolgokrol is jól irtanak, atörvényeket. világosan, és rövideden le irták.

16 Rész

Az Izraélitaknak, jeles, és emberséges magok viselésekről.

A sidó nép közönségesen, elegendő képen lévén oktattva aszükséges dolgokra, és olyan földet is birván, amelybe az emberek természet szerént. eszesek valának, azért, jeles maga viselőknek. és emberségeseknekis kellették nekik lenni, mivel azt nem kell gondolni, hogy a meg ne egyezék amezei munkával, és a mezei étellel, az emberség alat értem közönségesen mind azt, valami meg különböztethet minket a barbarus nemzetségektől, egy részről az emberségen, és abetsületen, az egy máshoz valo barátságos, és tisztelettel valo életett értem, más részről, a dolgokban valo okoságot, az értelmes. és jeles maga viselést.

A görög nemzet leg inkább republica formára élvén, a szabadságokra annyira vigyáztanak. hogy mindnyájan egy mást. egy aránsunak tartották, az ő köszönetek, betsületből és barátságból állot, aromaiak hasonló képen tselekedtenek, a nap keleti országokban lévő népeknek udvariságok inkább meg egyezet amiéinkel, ökk nagyob tisztelettel valának a fellyeb valokhoz, és azokat uroknak nevezték akiket tisztelni akartak, és magokat meg hajtották, a földre le borultak előttök, eztet nevezi az irás imáadásnak.

Az Izraéliták ezen szokást követték, még minek előtte királyok lett volna, apátriárák idejétől fogvást; ezen szokást, hihető. hogy a szomszédságokban lévő népektől vették vala bé, nem is vala parasztság közöttök egymást te s'tuzni. régenten mind így beszéltek, valamint még mostanában is vannak olyan országok, ahol a szokásban vagyon. rend szerént mikor egy mást

köszöntötték, meg is tsokolták, egy mást, mi a süveget tiszteletből le veszük, ők pedig len mezitelen lábál mentenek bé a szent helyekre. és a süveg levétel. nálók gyázt jelentett.

A ruth, Abigail, és a Judith példájukból látjuk, hogy mi formában köszöntötték egy mást. való hogy ezek aszszonyok valának, a kik természet szerint hizelkedőbbek a férfiaknál, abeszédgyekben ők értelmes hasonlatosságot elegyítettek, az ő nyelvek. igen is szemérmes, noha más féle képen. mint sem a mi nyelvünk. példának okáért, ők nem mondták ki avizeletet, hanem azt láb viznek nevezték, és azt a részt. amelyet ki nem akarom nevezni, ők tzombnak hitták, mind azon által amidőn a gyermek fogantatásáról, születéséről, vagy az aszszonyi tényezetről vagy magtalanságról. szollottanak. olyan szokál éltenek. amelyek nekünk igen világosoknak tettezenek lenni. amint hogy, holmi dolgokat. a férfiakról, vagy az aszszonyokról. ők egészen ki mondták, mi pedig azokat más féle szokál fedezük el, de mind ezeket az idő, és a hely okozza, mivel a mely régi szók. mostanában helytelenek, azok abban az időben helyesen estenek, mert más dolgot értetenek rajtuk, ha egy predikátor úgy mondana ki bizonyos szókót, amint abibliában vannak. bizonyos hogy meg nevetetné a halgatóit, az irás sokal szabadosabban beszél aházáságban lévő dolgokról. mint sem mostanában beszélnek azokról, mivel abban az időben az izraeliták. közönségesen, tsak nem mind meg házasodtanak.

17. Rész

Az Izraeliták mulattságirol.

Az ő tsendes, és könnyü élettyek. és az országnak szépsége. a mulattságra indittyá vala őket, de az ő mulattságok, könnyü dolgokból állot, nem is vala egyéb mulattságok, hanem avendégeskedés. és amusika, az ő vendégségek közönséges ételekből állot. és ahazoknál, minden ahoz való fel találtatot, a musikára sem költöttek, mivel tsak nem mindenik tudot énekelni, és valamely musikát, ulisses meg vallotta, hogy nem üsmérne más boldogságot ennél akettőnél, avendégségnél. és amusikánál.

Az Izraeliták. igen szerették a kertekben enni, a fák és a lugosok alatt, mivel ameleg országokban a szellős helyeket igen keresik, avalo hogy munkások lévén, amunka nem engedé nékik, hogy minden nap vendégeskedhessenek, valamint tselekeszzenek mostanában agazdagok, de a magok mulatására elegendő idejek vala. úgy mint szombatokon, és a törvény szerint való innepeken., de még ezeken kívül, a lakadalmakkor, a midőn a juhokot nyirték. aratáskor, szüretkor, és amidőn kalákában mentenek egy másnak dolgozni, a sidoknak. nem vala annyi sok féle mulattságok, és spectaculumi, mint nálunk vannak. hanem apompás áldozatok, és Cérémoniák, amelyeknek igen szépeknek kellett lenni, mivel az ő templomok oly tzifra, és gazdag vala, és annak mása nem adatot avilágon, annak pedig szolgálattyára, harmintz ezer lévita volt rendeltetve.

Azt nem látom hogy ők jádzottanak, vagy vadásztanak volna. holot mi nálunk, ezt a kettőt tarttyák leg nagyob mulattságnak, ajátékok. úgy tettik hogy nem üsmerték, mivel annak tsak anevét sem láthatni az irásban, még most is, a kárttya, vagy a kotzka játékokot nem üsmérik anap keleti országokban, avadászat, vagy a madarászat, úgy tettik hogy nem volt tellyeségel feledékenységben nálók, de inkább ahaszonért vadásztanak, mint sem amulattságért. és azért, hogy avad állatok kárt ne tegyenek agabonájokban. vagy szöllőjökben, mivek gyakorta emlitti az irás ahálot, és atört, kutyákat pedig nem tartottanak. még akirályok is, aföld népe az ellen fel kiáltot volna, hogy ha a meg mivel földeken akartak volna vadászni.

18 Rész A Gyászrol.

A mulattságok után. beszélhetünk. az ő gyászokrol. arégiek nem tsak az atyafiok halálok után. vették fel agyázt, hanem még akkor is amidön valamely nagy keserüségekben estenek, amidön nagy dög halál volt az országban, vagy nagy pusztulás. az izraéliták között, azis jele volt agyásznak, a midön valaki valamely rossz hirt halván, a köntösét el szaggatta, vagy ha valamely szerentsétlenség történt. jelen való létében, vagy ha az Isten nevét. káromlották., aki amejét verte, akezeit a fejére kaptsolta, a fejére hamvat hintet, a haját és a szakállát el borotváltatta, mind ezek gyászbéli jelek valának.

A még agyász tartot, addig meg nem mosdottak, és szakadozot köntöst kellett viselni, vagy zákot, az az, rántz nélkül való szűk köntöst, amely otsmány vala, mezitelen fövel, és lábbal jártanak, de az ortzájokot bé fedték, némelykor apalástal, egészen bé fedezték magokat, hogy mások ne lássák sirásokat, a gyászkor böjtöltenek, olyankor vagy semmit nem ettenek, vagy pedig anap le menetele után, akkor is kenyeret, vagy valamely kerti veteményt. és tsak vizet ittak.

A házból pedig ki nem mentenek, hanem, vagy a földön ültek, vagy a hammun feküdtek, senkinek nem szolván, magokban keseregtek, ahalotért való gyász. hét napig tartot, némelykor egy holnapig., némelykor hetven napig, a jákóbért való gyász, ennyi ideig tartta, ezigy lévén. az ő gyászok különbözöt a miéinktől, amely tsak a Ceremoniáért vagon., és amelyet tsak agazdagok vihetik leg jobban végben., ugyan is egy meg keseredet személynek, nem igen lehet magára nagy gondot viselni. és magát tsinogatni, holot még az étel is néki nehéz, de nem tsak az izraéliták között látunk ilyen féle gyászt, hanem még a görögök és a romaiak között is,

Közönségesen, az izraéliták, és arégiek, nem titkolták ugy el indulattyokat, mint mostanában tselekesznek. ök. énekeltek. és tántzoltak, a midön örültek valamin, midön pedig szomorkodtak. nagy zokogással, és fel szoval sirtak, amidön valamitől féltek, azt meg vallották, haragjokban pedig egymást esze szitták, de idővel a kereszténység, ezeket a külső indulatokat. benne elóltá.

19 Rész A Temetésekről.

A gyász után. beszélhetünk atemetésekről, erre igen nagy gondgyok vala közönségesen arégieknek, amint is. azt nagy átoknak tartották, ha valakinek ateste temetés nélkül maradván. azt meg szaggatták az állatok, és a madarak. nékik a nagy vigasztalásokra volt. a midön az attyok mellé temetkezhettek, a görögök pedig aholt testet meg égették, és ahamvát nagy tisztességgel meg tartották, a sidók között a közönséges embert mindgyárt el temették, de a nagy renden lévőket. sok féle fü szerszámokkal meg kenték, és meg töltötték, valamint az egyiptumbéliek, azután kö pintzékben tették. a melyet a kö sziklából vágják, némelynek kö ajtaja volt, a melyel bé zárták, és a pintzében. kö asztalra tették atestet.

A kik atestet kísérték, azok mind gyászbán voltak, és nagy fel szoval kesergettenek, valamint eki tettik az abner temetésekor, olyan aszszonyok valának, akik szokásból atemetésekre el mentenek, és ótt nagy zokogásokal. bövséges köny hullatásokat botsátottak szemekből.

A temetések, noha buzgoságbéli kötelesség vala, mind azon által, semmi vallásbeli Cérémoniákat azokon nem látunk. sőt még azt tisztátalanságnak tartották. mivel mind azok. kik a temetésen jelen voltak, tisztátalanoknak tartattak lenni, valamég meg nem tisztultak., ez így lévén. nem hogy ót szükséges lett volna apap. de sőt még nem volt szabad oda el menni, hanem csak az attyok fia temetésire, Josiás el akarván törteni abálványozást. hogy pedig attól inkább irtozanak, abálványozó papok tsontyait meg égetteté. az oltarokon, ahalottakért ők imádkoztak. és a halotakért való keresztségg amelyről szent pál emlékezik, valamely tisztulásnak, vagy feredésnek Cérémoniája vala. a melyet ők oly hasznosnak tartották lenni valamint az imádságot.

20 Rész A vallásokrol.

Eddig az Izraéliták különösön való élettyekről szollóttunk, nézük meg már az ő vallásokat. amelynek magyarázattyáról sokat nem szollok. azt tudnunk kell, mivel a miénkben vagyon foglalva. hanem csak azt teszem fel, hogy némely igazságok világosan valának nekik ki nyilatkoztatva, némelyek pedig homályosan. azokat világosan tudták. hogy egy Isten vagyon, aki is mindeneket igazgat, és vezérel, hogy csak egyedül ő benne kell vetni abizodalmat. és areménséget., hogy ő láttya a sziveknek titkait, az akaratokat ő úgy forgattya amint neki tettik., hogy minden emberek vétekben születnek. és hajlandok aroszra; mind azon által, az Isten segítségével jót tselekedhetnek. hogy ők szabadok. és választhattyák a jó, vagy arosz tselekedetet. hogy az Isten igazságos, abüntetést, vagy a jutalmat, az érdem szerént szokta tenni. hogy ő tellyes irgalmasággal, és meg bocsáttya vétkeket azoknak, kik azokat igazán meg bányák, hogy az emberek tselekedetit holtok után meg itéli, ebből következik. hogy alélek meg halhatatlan. és hogy még más élet is vagyon.

Azt is tudták. hogy az Isten ingyen való kegyelméből, atöbb népek közül őket különösön magának választotta, hogy közöttök születnék aMessiás, a juda nemzettségéből, aki őket meg váltaná, és aki. az valóságos Istent, meg fogja üsmértetni atöb nemzetekel, ezeket tehát ők jól tudták, és rend szerént ezekről elmélkedtek, ez is az a nagy böltsesség, a mely meg különböztette őket atöbb nemzetektől, mivel azok közöt. csak egy néhány böltsék tudták ezeket a valóságokat. de igen homályosan, azizraéliták közöt pedig mindnyájan tudták, még az aszszonyok. és arabok is.

Valának pedig olyan valóságok, a melyeket ők igen homályosan tudták, úgy mint, hogy az Istenben három személy vagyon, Atya, a Fiu, és a szent lélek, hogy a mely messiást vártanak, az Isten és Isten fia volna, hogy az, Isten, és ember egy szers mind, hogy az Isten, az embereknek, a szükségekre kegyelmét, csak a meg váltonak érdemire való nézve adgya, hogy az a meg váltó az embereknek büneiért halált szenvedne, hogy az ő uralkodása nem földi, hanem lelki uralkodás lenne, hogy az emberek mindnyájan fel támadnak. hogy amás életben fognak ajók meg jutalmaztatni, és ahamisak meg büntetettetni, mind ezek, fel találtnak az ó testámentumban noha nem olyan világosan hogy az egész nép meg tudhatta volna.

Hogy pedig fel tett szándékomot kövessem. csak azt magyarázom meg, a mi külső képen az ő vallásokban különbözik ami szokásinktól, az egész népnek csak egy temploma vala, és abban csak egy oltár, a melyen szabad volt az Istennek áldozni, enyilván jelenté, hogy csak egy Isten vagyon., hogy pedig nagyob tisztelettel legyenek az ő méltóságához., az az épület, az országban leggdragáb épület vala, a nem csak egy épületből állot. mint a mi templomaink, hanem atemplomot egy nagy kerület vette körül, a templomon kívül pedig még más sok udvarok valának, azok körül folyosok, és sok féle házak. apapok és alévíták számokra, az

égyiptumbéliek, és a Cáldeusok atemplomok mellé hasonló képen. sok épületeket építettek, és a templom körül fákat ültettek, az izraéliták pedig semmi fákat nem szenvedtenek atemplomok kerületében. azért hogy a pogányok babonaságit ne kövessék, akik is az olyan fákat, szent fáknak tartották.

A templomnak magának hoszusága hatvan lábni vala, szélyesége pedig harmintz lábni. a sanctuáriumot nem számlálom., mivel akerekdéd vala, annak mind hosza, mind szélye harmintz lábni volt, atemplomnak pedig magossága vala 46 lábni, atemplom előtt valo tornátczon egy nagy torony vala építve, annak magossága volt 180 lábni, és szélyesége harmintz, atudosokra hagyom, hogy ha vagyoné elegendő egyelőség. a toronynak magossága. és szélyesége közöt, akiknek pedig atemplom igen kitsidnek tettzik, azoknak jó meg tudni, hogy anép oda soha bé nem ment, hanem tsak apapok, még apapok közül is tsak azok, akiken a szer volt, hogy áldozanak, estve, és regel, hogy a lámpásokot meg gyujtsák, és akenyereket bé ajánlyák, a sanctuariumban pedig tsak egyedül a fő papnak vala szabad bé menni, annak is tsak egy szer esztendőben.

Az egész templom a sanctuáriumal együt Cedrus fábol valo deszkákal vala meg deszkázva, és a deszkák, arany pléhekel valának bé boritva, atemplom körül pedig kívül három rend házak valának építve, *Caenacula* a templom előtt valo nagy udvarban vala az oltár, amelyen meg égették az áldozatokat, ennek mind hosza, mind szélye harmintz lábni vala, amagossága 15 lábni, arra pedig nem grádicsokon, hanem menedékes uton mentenek fel az áldozo papok, hogy a tüzre fát vigyenek. és az áldozatot meg égessék, ugyan azon udvarban vala 10 nagy réz medentze, amellyek közül az egyikét, 12 réz ökör tartotta, és eztet nevezi az irás réz tengernek.

Az áldozo papoknak pedig helyyek. ebben az udvarban vala, az oltár, és atornátc közöt, mivel, a nép közül, aki áldozatot akara tenni. az oltárig az el mehetet, hogy ót bé mutassa. és meg ölye az áldozatra valot. a templom felöl valo gráditsán az tornátcznak, aleviták valának, akik énekeltének. és musikáltanak, apapok udvara mind egészen körül bé vala rekesztve folyosokal, és ezt az udvart, meg egy más udvar vette körül, ahová gyülekezet rend szerént anép, ót az aszszonyoknak különös helyek vala. apogányoknak pedig nem vala szabad azon udvarra menni a hol anép volt. hanem tsak a folyosoig. a melyel bé vala kerítve ez az első udvar, mind az első. mind a második udvarnak folyosoival valának. és azok mellet sok házak építve, a melyekben sok féle állapotokat tartottanak., *gazophylacia*, *thalami*, *exhedrae*. ugy mint kints tarto házak. élés házak. és a melyekben. atemplomhoz valo eszközöket tartották.

Ollyan kints tarto helyyek valának, ahol az arany, és ezüst szent edényeket tartották, amelyeknek számok oly igen sokvolt, hogy amidön arabságból viszá térének, ött ezer négy száz arany, vagy ezüst edényeket vivének magokal jerusalemben, valának még ollyan házak, amelyekben apapi öltözeteket tartották, azon kívül nagy élés tartó helyek, a melyekbe tartották az eledelre valo ajándékokot. a melyek az áldozo papokat, és alévitákat illették, azután, az özvegy aszszonyokat, és az árvákat, vala meg ollyan hely, ahol tartotta ki ki, a maga leg féltöb portékáját. mivel., arégiek, atemplomokban szokták vala tartani a drága jószágokat, más ollyan helyek valának., ahol az áldozatra valo bort. és olajat tartották, ahol asót tartották, mivel mindent meg hintettek. sóval, ahol aregeli, és az estvéli áldozatra valo bárányokat tartották, meg másut, ahol atemplomhoz valo kenyeret. és tésztamivet sütötték, ollyan konyhák valának ahol az áldozattól maradot hust meg főzték, és ollyan nagy házak, ahol az áldozo papok ettenek, meg ollyan nagy házak, amelyekbe laktanak aléviták, kik szüntelen atemplom kapujit őrzötték, amusikás lévitáknak különös házak vala, a mely nazarénusok fogadást tettek. azoknak egy házak vala, ahol meg beretváltatták magokat, egy ház vala rendeltetve abél poklosok számokra, ahol meg visgálták őket, egy nagy tanáts ház, a melyben

hetven tanács ur gyülekezik vala, és más több ilyen házak, a melyeket nem tudhattuk, mind ezek, igen nagy, és drága épületek valának.

Minden nap négy bárányt áldoztanak. reggel kettőt, estve kettőt, ezt is nevezték szüntelen való áldozatnak, szombat napokon, és más egyéb innep napokon., az áldozatokat meg szaporították, az innepnek nagyságához képest, nem is számlálom a nép áldozatját, a mely mindenkor sok volt.

Minékünk nem tettük az ö véres áldozatokat. a mely miat atemplom hasonló volt amészár székhez, de atöb népek is hasonló képen tselekedtenek, és az Izraéliták abban semmit el nem mulattanak, hogy az ilyen áldozatok tisztán. és helyesen nelegyenek, atemplom olyan helyre vala építve., a mely őket arra igen segítette. mert mint hogy hegyen volt., aföld alatt árkok valának, amelyeken le folyt avér. és atisztátalanság. az áldozó papok hivatalyly tsak avala, hogy a vért el hintették., a tüzet meg gyújtották, és arra reá rakták az áldozatra való darabokat., az áldozatra való marhátot mások öltek meg, mások darabolták fel. és főzették meg, eztet láttyuk mind a törvényből. mind afő pap héli fiainak historiájokból., mivel az áldozó papok. ezeket tsak akkor vitték végben, amidőn az egész népért való közönséges áldozatok valának,

Ezek így lévén. ne tudályuk, ha Jeremiás. és ézékiel. jérusálemet aréz fazékhoz hasonlították, mivel ezek áldozó papok valának, akik hozzá szoktak vala minden nap látni. hogy főzik az áldozattól maradot hust.

Ök pediglen nagy nemesi dolgoknak tartották mind azokat, ami az Isteni szolgálatra, és atörvény végben vitelére szolgálhatot. mivel még atiszteletben lévő emberek is magok vitték végben mind azt. ami az élethez szükséges volt, amint már azt meg mondtuk, azt láttyuk homérusban., hogy ágámemnon király, maga ölé meg abárányokat., hogy azoknak vérek bélyegül lenne, a szövetségnek. melyet tett atrojaiakkal, nestor király áldozatot tévén minervának. a maga fiaival. meg öleté. fel daraboltatá, és meg égetteté az áldozatot. homérus, tele ilyen példák,

Valami atörvényben ki adatot az áldozatokról, mind azal. leg inkább arra vigyáztanak, hogy az Izraélitákat el fordítsák ababonáságtól, és nem hogy több új Cérémoniákat akartanak volna bé hozni., de sött még kevésre akarák őket szoktatni. holot apogányok. sokal több Cérémoniákkal éltenek. és több féle állatokat áldoztanak. és több helyeken., mivel ö nekik, mindenüt, templomok, és oltárjok vala, és mindenik familiának, különös házi Istenek. és babonásokok. eszerént akará Isten készíteni nepit, a véres áldozat el törlésire, meg is mondá nekik gyakorta a proféták által., hogy nem volna szüksége az áldozatra, a nem is volna tellyeséggel szükséges a valláshoz, és hogy, a leg kedveseb szolgálat ö előtte, a ditséret adás, és a szívbéli meg térés.

A szükséges vala, hogy az áldozó papok házasok lennének, mivel a papság az Aaron nemzetségihez vala kötve. de azon idő alatt. a melyben a szolgálatban voltak, feleségeket nem laktanak., se bort, se más részegítő italt nem ittanak, apogányoknál, hasonló szokás vala, főképpen az egyiptumbélieknél. az ö áldozó papok, annyira tartottak attól. hogy ne viseljenek valamit olyat, a mi meg döglöt marhájé volt. vagy a mi meg roddhatthot, hogy tsak lenből való köntöst viseltek, és láb belit, olyan levélből, a mely fa levelet papirosnak nevezték. az Izraéliták áldozó papjai, mezit láb szolgáltanak, és lenből való köntöst viseltek. nem lévén szabad. gyapjuból való köntöst viselni, mihent pediglen. a magok udvarokból. ki mentenek, a külső udvarba. a papi ruhájokat le vetették., az áldozó papok, és alévíták mindnyájan, pásztori életet éltenek. valamint apátriárkák, ö nekik nem is vala más egyéb jóságok. a marhájoknál, mivel az osztásban. nem vala részek atöbbitel, azért hogy ne ragaszkodgyanak a földi dolgokhoz. és tsak a vallásbéli dolgokban foglallyák magokat. de ha

joszágot nem bírának is, mind azon által gazdagok valának, főképpen, midőn anep szorgalmatossággal meg fizette a mivel tartozot. törvény szerént, ámbár az ő nemzettségek nem vala is annyi számu mint atöbbi, de atöbb. tizen kétt nemzettségek., minden féle földi gyümölcsökből a tizedet nékik ki adták, és így az ő részek leg nagyob vala, de még ezeken kívül. minden féle gyümölcsnek a sengéjit nékik adták, és minden féle marhának az első szülötit, még ide nem számlálom a magok saját marhájokat, és a sok minden napi ajándékokat, a melyekből a papok éltenek. a midőn az oltárnál szolgáltanak.

A világi hivatalok közöt nem látok egyet is, amely nékik meg lett volna tiltva, szintén úgy fegyvert viseltenek valamint mások mikor kivántatot., atrombitát az áldozó papok futták meg atáborban, és másut ahol kivántatot, anagy innepekkor, és amidőn anépet az imádságra hitták, ezüst trombitával trombitáltak, ez aszó jubiléum. akos szarvtol neveztetik, amelyel trombitáltak, a midőn ajubiléum kezdődöt. arégi egyiptumbéli barátok is hasonló képen trombitáltak, a midőn az imádságnak ideje volt. mivel még akkor nem volt harang.

Az Izraéliták innepjei ezek valának, aszombat napok, mindenik holnapnak az első napja, a három nagy innepek ezek, husvét, pünkösöd, és a sátoros innepek, ezek az Istentől vett három nagy kegyelmének emlékezetire rendeltetének, tudni illik, azért hogy egyiptumból őket ki hozá, a sinai hegyén a törvényt ki adá. és hogy a meg ígért földre őket bé vivé, a pusztában való annyi sok bujdosások után. a hol is sátorok alatt lakának, ezek a nagy innepek, mindenik hétt hétt napig tartának.

Az ő esztendőjük tizen két holnapból állot, aholnap harmincz napból, valamint mostanában, azidőnek eszerént való el rendelésit, még Noé idejétől láttyuk, de sokan azt tarttyák. hogy az esztendő akoron az őszi equinoctiumkor kezdődöt. mojsesnek meg vala parantsolva. hogy tavaszkor kezdgye az esztendöt, abib havában, a melyben eset husvét, ettől az első holnaptól számlállyák atöbbit, ezek nem sokban különböznek a mi romai holnapinktól, a melyek a régi neveken neveztetnek. a romaiak. az esztendöt. martiusban kezdeték. ezért is mondgyák. september. october. november. december. hetedik. nyolczadik. kilentzedik, tizedik holnap.

Az Izraéliták innepjei valósággal vigaságos napok valának, minden ember tartozot ahárom nagy innepre, úgy mint husvetra, pünkösödre, és a sátoros innepekre jérusalemben menni, az aszszonyoknak is szabad volt oda el menni, el is gondolhattuk mitsoda nagy gyülekezet vala az, ki ki pediglen a leg szebbik köntösét vette fel, és ki ki nagy örömmel látta az attya fiait. és jó akaróit, mindnyájan jelen voltanak az imádságokon. és az áldozatokon., a sok musika szó meg volt mindenkor, azután avendégség, ahol együt ettenek abékeség áldozattyából. ugyan atörvény is parantsolá nékik, hogy vigadgyanak azokon anapokon. mind testi, mind lelki vigasságban legyenek.

Nem kell tehát azt tsudálni, ha örömmel hallották. hogy az innep közelget, és hogy kevés idő mulva jérusálemben kellett menni, mivel boldogoknak tartották lenni az olyanokat, akik az ur házában tölthették életeket, mikoron pedig oda mentenek, nagy seregekben mentenek, ének, és musika szóval, akik pedig oda el nem mehetének, magokat nyomorultaknak tartották, valamint hogy Dávid azt sokszor ohajtotta bujdosásában.

21 Rész

A böjtről, és a fogadás tetelről.

A böjti napok, és az innep napok közöt. igen nagy különbözés vala, agyászrol szolván. meg mondottuk mint tselekedtenek olyan alkalmatoságkor, mivel náluk aböjt, és agyász egy volt, nem tsak abban állot aböjt hogy későn egyenek, hanem hogy magokat sanyargassak minden

modon, se nem ettek, se nem ittak egész nap, nagy keserüségel ahamun feküdtenek, aközönségesen valo böjtöt pedig trombita szoval hirdették ki, valamint az innepeket, olyankor anép jerusálemben, atemplomban gyülekezet, amás városokban pedig apiatzra, és őtt olvasták a törvényt, az öregek között aleg tudosabb, anépet apenitentziára intette, lakadalmak pedig olyankor nem valának, sött aházások is az olyan napokon egy mástól el távoztanak.

A törvény tsak egy napi böjtöt rendelete, ugy mint, ahetedik holnapnak atizedik napját. de zakariás proféta idejében, más kétt nap is vala rendeltetve, az egyike. az ötödik holnapban, a másika, atizedik holnapban, valának meg olyan böjtök, a mellyek a közönségesen valo nyomoruságokban rendeltettek, tudniillik, amidön nagy száraságok jártak, vagy amidön valamely nyomoruságtól tartottanak, még ezeken kívül, fogadásbol valo böjtyök is volt.

Mivel hogy az izraéliták. erősen meg tartották ahiteket, és a fogadásokat, példa a jephté fogadása. josué meg tartá a gabaonitáknak ahitet, noha meg tsalták vala ötöt, saul meg akará öletni a fiát, noha tudatlanul vétet vala parantsolattya ellen, ök igen nagy dolognak tartották anyilván valo tett ígéretet, és annak semmi magyarázatot nem adtanak. az Isten nevére valo esküvés, vallás béli tselekedet volt nálok, meg is különbözteté őket az ilyen esküvés, az olyanoktól, kik a hamis istenek nevére esküdtenek, itt az esküvesen, a helyes, szükséges, és atörvény szerént valo esküvést kell érteni.,

A fogadások rend szerént abban állot, hogy az Istennek ajánlották. valamely részit jóvóknak, az ilyen ajandékot vagy az áldozatra fordították, vagy el tették, ezért vala a salamon templomának olyan nagy kintse, mivel, a Dávid, samuel, saul, abner, és joáb ajándéklyokon kívül, az ilyen ajándékokal minden nap szaporították, az ellenségen nyert nyereségeket, tsak nem mind oda adták, a pogányok is igen sok ajándékokot adtanak. az ő gaz istenek templomira.

A leg nevezeteseb fogadás közöttök, a názaréusok fogadása vala, a kik is fogadásbol. bizonyos ideig bort nem ittak, se semmi részegítő italt, a hajokat el nem nyirték. főképpen ahalottakhoz nem közelgettek, ugy tettik mint ha az ilyen fogadások, a récabiták regulájitól eredtenek volna, ennek arégulának kezdöje jonadáb vala, a recábnak, fia, a ki is jéhu. az izrael királyának, és élizeus profétának idejekben élt. e tiltá meg a gyermekinek abor italt, aház építést, avetést. és azt, hogy semmi féle földi jóságot ne birjanak, ezen ókból, sátorok alatt laktanak, és pásztori életet éltenek, valamint a leviták, és a pátriárkák, ök mindnyájan házások valának, és a nemzettségek közöt, ez a rend meg tartaték 180 esztendeig, mivel a fogság után, semmi emlékezet nintsen felöllök.

22 Rész A profétákról.

Meg más féle nevezeteseb szerzetesek is valának közöttök, ugy mint aproféták, samuel idejében, már sokan valának., azt láttyuk, hogy saul egy nagy sereget találta elől, akik musika szonál jövendölnek vala, és meg más sereg, aki samuel előtt jövendöltenek, ugy is tettik. mint ha ezek az ő tanítványi lettek volna, de soha annyi proféta nem volt mint Illyés, és Élizeus idejétől fogvást, a babiloniai rabságnak idejéig, ezek különös életet éltenek. más féle köntöst viseltek, ahegyeken laktak, valamint Illyés, és Elizéus, különös szállást készítte agazda aszszony Elizéus számára, ahová szállot mikor sunám városában ment, és őtt még, a gazda aszszonyával sem akart beszélteni. hanem aszolgája, giézi. által izent néki, és amidön ez az aszszony kérni akará hogy támasza fel meg holt fiát, giézi nem akará néki meg engedni

hogy a proféta lábait meg ölelle, a midön náámán, a syriai király gyenerálisa, hozzája mene, hogy meg gyógyittaná ötet. bél pokloságából, a proféta szemben nem lett véle, hanem giézit küldé hozzája.

Két tsuda tételei ennek aprofétának. meg mutattyák hogy azö tanitványi együt laktanak, az első. amidön az ételekben valo fünek akesorúségét el vevé, amásodik, amidön az árpa kenyeret meg szaporittá, valának közel százan ezek aproféták, kik együt laknak vala, együt dolgoztanak, és mint hogy szoros vala lako helyek, magok menének épületre valo fát fágni. de olyan szegények valának, hogy költtsön kellették kérni egy fejszét, a habakuk példájából. akit az angyal el ragada amidön ételt vit volna az aratoinak. meg láthattyuk, hogy aproféták, közönséges, és munkás életet éltenek,

Az ö köntösök egy zák volt, valamint agyász ruha, meg akarván azal mutatni, hogy szüntelen valo penitentziát tartanak anépert, Illyés felöl azt mondgya az irás hogy ször zákot viselt. és bör övet, amidön az Isten parantsolá Isaiásnak hogy le vetkeznék, azt parantsolá néki, hogy vetné le a zákot.

A proféták közül némellyek házasok valának, mivel amely özvegy aszszonynak az olaját meg szaporittá Illyés proféta. az egy profétának özvedgye vala, ugy tettzik mint ha az ö gyermekei is proféták lettek volna, mivel sok helyt az irás aprofétákat, proféták gyermekeinek nevezi, ugyan ezért is mondá Ámos, én nem vagyok se proféta, se profétának fia, hanem tsak egy közönséges pásztor, meg akarván ezel mutatni, hogy nem rend szerént valo hivatalbol profétizált. hanem arra különösön hivatott., mert noha leg gyakrabban. az Isten olyanokal jövendöltetet. akik proféta életet éltenek. mind azon által másoknak is adot jelenéseket.

A valo hogy tsak azokat tartották profétáknak, akik profétához illendő életet éltenek. mitöl vagon, hogy a Dávid, salamon, és adaniel könyvei, nem számláltatnak a proféták könyvei köziben, azért mert akét első királyok valának, aharmadik pedig az udvarnál élt. nagy tiszttségben.

A szent proféták tarták tehát meg. apátriárkák után, az igazán valo vallást, amaga tisztaságában, mivel ezeknek leg nagyob foglalatosságok avala, hogy az Isten törvényéről elmélkedgyenek. hogy egy néhány szor imádkozanak napal. és éttzaka. magokért. és a népért, ök atanitványokat. atörvényre tanityak vala. a népet oktatták szombatokon. és más innep napokon, elejekben adván, vétkes élettyeket, apenitentziára inték őket, előre meg mondgyák vala nékik, hogy mifog törtenni rajtok, de mint hogy ök szabadosan meg mondották az igazat, söt még akirályok elöt sem titkolták el. aszomoru valóságot, azért őket. mindenek gyüölték, azért sokan,. élettyeket is el vesztették.

De azonba, sokan valának olyan hamis proféták. kik avaloságos profétáknak élettyeket követték külső képen., azok is Zákban jártak, jövendöltek anépnek, és akirályoknak, a hamis isteneknek is valának profétái, ilyenek valának az olyanok, kik abálványok helyet feleltenek, ezek ugy tétették magokat, mint ha el ragadtattak volna, és homályos dolgokat mondottak, akarván követni mind ezeket a valóságos profétákat, az izraéliták pediglen igen gyengék lévén avallás dolgában, igen hajlandok voltanak az ilyen hamis jövendö mondokot meg halgatni. főképpen abban az időben. a melyről szöllunk.

23. Rész. A balványozásról.

A nekünk tsufos dolognak lattzik lenni az izraéliták szokásiban, hogy ők hajlandok valának abálványozásra, ezért lehet őket leg inkább durváknak, és otrombáknak tartani, Istennek hálá mi nem látunk bálványozókat, hanem csak azt halljuk hogy vannak még akét indiában. amely népek között lakunk. úgy mint, az eretnekek. sidok, és törökök között, ezek mind hiszik az egy mindenható Istent, ezt avaságot, a leg alább való aszszony., és a leg tudatlanab paraszt emberis hiszi, ezekre tehát azt mondhatni, hogy akik a fát, akövet, vagy valamely állatot imádtanak, azok igen gorombák, és ostobák valának, mind azon által. nem tarthattuk gorombáknak aromaiakat, agörögököt, az egyiptum bélieket, a syriabélieket. és atöb régi nemzeteket, mivel töllök vettük a mesterségeket. és az emberi tudományokat, vizsgáljuk meg hát egy kevesé. hogy honnét eredet az arosz.

Az emberi elme annyira meg homályosodot. hogy ha a meg romlot természetnek állapotjában marad, semmi lelki gondolatra magát nem adja, hanem csak a testi, és a látható dolgokról gondolkodik, és mindent mást, semminek tart, az érzékenységen kívül, csak ugyan azt is tartja valóságának, ami az iz, és a tapasztalás béli érzékenységeket illeti, ezeket gyakran látjuk a gyermekekben. és azokban, kik a magok rossz indulatokat követik, az ilyenek csak azt keresik ami látható, és érezhető, a többivel nem gondolnak, noha az ilyen személyek az igazán való vallásban neveltettek is fel, az egy Istent ugyan hiszik, a lelket halhatatlannak tartják lenni, azt is hiszik hogy a mostanin kívül, még más élet is van., mit gondolhattak hát azok a régi pogányok. kik az ilyenekről soha sem hallottak beszélni, és akiknek. csak a látható dolgokról beszéltek, még a leg böltsebbek is közöttök,

A görög tudósok, minden böltésegeket. a testi dolgokra fordították a tanításban. minden igyekezetek avolt, hogy az egészséget, a testi ékességet, és az erőt meg tartassák, és neveljék, azután, akép irásokban, kép faragásokban. és a mesterséges építésekben foglalták magokat, a muszában igen gyönyörködtenek, és azt jól tudták, minden törvények, tudományok, csak a földi dolgokat tekintették, úgy mint, hogy a földgyök jól legyen meg mivelve, hogy kinek, kinek elegendő jászága legyen. hogy a férfiak egészséges leányokat vegyenek, hogy a gyermekek erősek, és a hadakozásra alkalmasak legyenek, a lelki jókról semmit nem gondolkodtak, a szemérmesség ellen való dolog vala az. hogy az iffiak mezitelen tántzollyanak, és birkoznak, mindenek láttára, a lácédemonia bélieknél. még a leányok is eszerént tselekedtenek, és ők azt nem tarták illetlen dolognak, azt ki ki tudja, hogy agörögök mely nagyra vitték vala a szemérmegtleniséget, úgy annyira. hogy a nálók. nem csak szokásban, de még bétületben vala.

A görögöknek, a vallások sem vala jobb a szokásoknál, a csak. a sok Ceremoniából és a látható dolgokból állot, a jó szokást inkább el rontotta, mint sem meg tartotta volna, ezt pediglen mind az okozta, hogy az ember. mind magát. mind a lelki természetet el felejtette vala, mindenkor meg volt nálók az a traditio, hogy van olyan természet, a mely sokal fellyeb való az embernél, és a mely mind jól, mind rosszul tehet véle, de mint hogy az elméjeket csak a testi dolgokra fordították. azon hiszembe valának, hogy annak a természetnek teste van, és szükséges sok isteneknek lenni, azért hogy mindenik nemzetnek, városnak, és familiának. lehessen különös istenek, azokat pedig meg halhatatlan embereknek tartották lenni, hogy pediglen azok boldogok lehessenek, minden féle gyönyörűségben gondolták őket lenni, még a testi gyönyörűségeket sem hagyták ki, mivel azokat az Isteneket. nem tartották volna boldogoknak lenni, a gyönyörűségek nélkül. ugyan ezért is. az isteneknek példájokra való nézve. arosz erkölsököt, és hajlandóságokat. szabadosan követték, de azzal meg nem

elégedének. hogy őket. az égben. vagy a földön gondollyák lenni, hanem még őket látni is akarák, erre való nézve bálványokat tsinálnak. és azokat mint isteneket imádnak, gondolván azt, hogy a bálványokban laknának, és azokat annál inkább tisztelik, mentől legg szebbek, és leg régiebbek valának a faragot képek.

Hasonló volt a szolgálattok avallásokhoz, nálok. ezen a két indulaton forgot minden. agyönyörőségnek szeretetén, és a testi dolgoknak félelmin, az ő áldozattokat. mindenkor vendégség, és tántz követte, a komédiák, és atrágyédiák, a szüretkor való vigassággal kezdettenek a bacchus tisztességére, az olimpiai játékokal az isteneket tisztelték, egy szóval agörögök, vallásbéli tselekedeteknek tartották ajátékokot, abékeséges időkben, leg inkább azokban töltötték idejeket.

Az ő vallások nem tanyitá tehát. ajó erköltsöket, mint az igazán való vallás, szentnek tartották közöttök, az olytat, aki se gyilkos, se áruló nem vala, se aki az ilyenekel nem társalkodot, aki az idegeneknek szállást adot, aki fogadását meg tartotta, aki az áldozatokra, és a játékokra sokat költöt, a vallást pedig úgy tekintették, mint akereskedést, az isteneknek áldozatot adtak azért, hogy töllök meg nyerhessék kéréseket. de rossz életttyeket azért meg nem változtatták, nem hogy tiltották volna nekik, de sőt még arra intették. hogy meg részegedgyenek a bacchus innepjein, korinthusban pedig olyan aszszonyok valának. kik avénus tiszteletéért. mindeneket, magokhoz bé fogadtak

E szerént tisztelik vala tehát az olyan isteneket, akiket kegyeseknek, és jó tévöknek tarták lenni, de apokol béli istenekel, és atöbbivel, a kiktől féltének. más képpen bánának, azokat éttzakai áldozatokal, és irtoztato kegyetlen Cérémoniákkal kivánták meg engesztelni, némelykor elevenen temették el az áldozatra való embereket, némelykor gyermekeket ölének meg, gyakorta, az atya, a magáét aldozta fel, valamint az irás mondgya. azokrol., kik a molok bálványát imádták. affrikában, sok helylyeken, emég most is meg vagyon.

Annak a félelemnek kell tulajdonítani az ilyen kegyetlen babonaságokat., úgy mint vért botsátani magából, böjtölni, ahideg vízbe meg feredni, gondolván azt. hogy el fordithattják magokrol. akülönös, vagy a közönséges veszedelmeket. és nyomoruságokat., a melyekel fenyegették őket abálványok, vagy az álom látások, azt gondolák, hogy az ilyen áldozatok. a pestis, betegségek, égi haboruk. ellen, igen jó orvoságok, az ilyen alkalmatoságokban, tsak hogy valamit a hasznos dolgokban el ne hadgyanak, inkább haszontalant is tselekedtenek. ő nekik, avétekből minden meg tisztulások., ilyen nehéz babonaságokból állot, atesteket, vagy vizel, vagy tüzel tisztították meg, és bizonyos áldozatokot tettek, de ameg térés, vagy a meg bánás, emlékezetben sem volt.

Azon tsudálkozhatik valaki, hogy a görögök okosak lévén. oly goromba babonaságra adták magokot., és olyan könnyen hittek annyi sok féle hamis profétának, de azt meg kell gondolni, hogy nagy sandor idejéig, nem igen mentenek vala elő atudományban., amesterségekben másokat való meg haladtak, aző törvények bölcs volt. egy szóval. a mi az életet alkalmatossa, és kedvessé teheti. a nálok meg volt. de az elme futtatásra való tudományokban, magokat nem foglalták, úgy mint, a géométriában, ástronomiában, phisicában, és azanatomiában, a Cháldéusok., és az égyptum béliek, ezekhez valamit tudtak. de nagy titokban tartották, ezekről példa beszédekkel beszéltek, és ezekhez, sok haszontalan babonaságokat tettek,

Mint hogy ezek atudományok., leg inkább, a probáktól, és agyakoroltatásoktól függenek, az idő folyási közöt, mindenkor tésznek azokhoz, ezért is, azok. soha abban atekélletességben nem voltanak, mint mostanában, azokat mostanában világosan tanittyák, és ami szent vallásunkal, jól meg egyeznek, amely tilt, minden babonaságot. mind azon által, még is elegen vannak olyanok, kik a jövendő mondót örömetst halgattják, nem szollok a falusiakrol, vagy az

együgyüekről, hanem az olyan aszszonyokrol, akik eszeseknek tarttyák magokat, és az olyan emberekről, akik tudosoknak tartatnak,

Mi vala tehát még akoron. amidön mind ezeket abolondságokat avallás tanyította.? amidön azokat a szerentse mondókat istenes embereknek tartották, amidön az ástrologia, necromantia, istenes tudományoknak tartattak.? hogy lehetet volna meg hazutolni azokat az áldzó papokat, és hamis jövőndő mondokot akik sok féle probákal bizonyították tudományokat, és akiknek az egész nemzetek hitelt adtanak, kételenek is valának nékik hinni, mivel nem tudhatták meg adolognak valóságát. de ha szinte meg tudták volna is, hogy mérték volna őket meg hazutolni.?

Nem tsak az izraélitáknak vala tehát hajlandóságok a bálványozásra, mivel ez a rossz, közönséges vala minden nemzeteknél, és azö kemény szívüségek, a mint az irás azt gyakorta hánya szemekre, nem abbol állot hogy inkább ragaszkodtak volna a töb népeknél aláthato dolgokhoz, hanem, hogy annyi kegyelme, és tsuda tétele után Istennek, annyira ragaszkodtak azokhoz. valamint atöb népek, avalo ahoz nagy erő kivántaték, hogy a több népeknek rossz példájokot ne kövessék, mivel, midön valamely izraélita. a pogányok földére ment. mint hogy őt se nem áldozot, se a bálványokot nem imádta, azal vádolták, hogy semmi vallása nintsen, és a midön a menynek, földnek. teremő Istenéről szóllót nékik, azért meg tsufolták, és azt tudakozták hol vagyon azaz Isten. az ilyen kérdéseket pedig nehéz vala elszenvedni, valamint Dávid maga mondgya. hogy bujdosásában. könyhullatásával táplálta magát, mert szüntelen azt kérdik vala ő tölle, hogy hol vagyon ate Istened, agyenge hitüek, az ilyen kérdésekre. meg hagyták magokot gyözetni.

Mindennek hajlandósága lévén agyönyörüségre. a nevelé akisértetett, mivel apoganyok innepén lévő Cérémoniák igen gazdagok valának. és nagy kívánságok vala arra az iffiaknak, fő képpen aleányoknak hogy azokat a pompákat meg láthassák, és hogy miképpen tzifrázták fel az áldozatokat, miképpen tántzolnak, őt pediglen őket jó kedvel fogadták, házokban hitták. meg is vendégelték, olyan husal, amelyet abálványoknak áldoztak, azután üsmerettséget tettek egy másal, a szerelem is odaelegyedvén atörvény ellen valo házóság lett avége, eszerént szinlé bé magát közikbe abálványozás, amelyet rend szerént, az aszszony, és a vendégség okozta, még moyses idejében láttyuk azt. hogy a mádiániták leányai, az izraélitákok, atisztátalanságra ingerlék, salamont, az idegen aszszonyok veszték el.

Lehet az is, hogy igen keménynek gondolák lenni az Isten törvényét, mivel nem vala nékik szabad másut áldozni, hanem tsak egy helyt, őt is az aaron familiájából valo papok által, és esztendő által. tsak három nagy innepek vala, ugy mint, husvét, pünkösd, és a sátoros innep, epedig nem vala elegendő egy olyan népnek, aki nagy bövségben élt, és olyan tartományban. amely vigasságra indittyta vala őket, azok pediglen kik a falukon agazdaságot üzték, nem gyülekezhetének egyébkor esze, hanem tsak innep napokon. azért, vagy az idegenek innepeire kellették menni, vagy új innepeket kellették nékik fel találni, nem de mi is keresztények, kik oly lelkieknek tarttyuk magunkot, amint hogy azoknak is kellene lennünk, ha valóságos keresztények volnánk, nem betsüllyüké gyakorta nagyobra atesti jokat, az örökös jóknak reménségénél.? és nem igyekezünké azon, hogy meg egyeztethessük az évangéliumal bizonyos mulattságokot, a melyeket arégiek, azal ellenkezőknek tartották, és amelyek ellen, ami pásztoraink, szüntelen prédikálnak, avalo hogy utálljuk abálványozást, de azis valo hogy bálványozokot nem látunk, és már töb ezer esztendönél, hogy a bálványozás közüllünk ki veszet, nem kell tehát azt tartani, hogy az izraéliták ostobábak lettek volna atöb népeknél. azért hogy az Istentől vett sokszori kegyelemért, abálványozást tellyeségel el nem hagyják, de azt is meg kell gondolnunk. hogy igen mélyen kellették lenni benne. az eredendő vétek sebének, mint hogy, annyi sok szent oktatások., és tsuda tételek fellyeb nem emelheték őket,

aláthato dolgoknál ugyan is mi azt láttyuk. hogy más népek, ugy mint. az égyptum béliek, és agörögök. kik másként tudosabbak valának., sokal nagyob vakságban valának ö náloknál.

24 Rész

Az Izraéliták rend tartásáról. szabadságokrol.
és a házi hatalmakrol.

A vallás után. az izraéliták rend tartásáról lehet egy keveset szólni, mivel ökk tellyeséggel szabadok valának, fő képpen addig még királyok nem vala, senkit földes uraknak nem tartottak. senkinek hiteket le nem tették, se senkinek avadászat, vagy a halászat nem volt meg tiltva, ót vadásztanak, vagy halásztanak, ahol nékik tettzet, se annyi sok más féle tilalmazás nem volt közöttök, mint közöttünk vagyon, se mások alá nem valának ugy vettette. mint nálunk vannak még az urak is, mivel azt láttyuk hogy vannak olyan örökös fejedelmek, kik másoktól függenek, és más fejedelmeknél tisztségeket is viselnek, ez így vagyon, német, és olasz országban, nagy szabadságban élnek vala tehát az izraéliták, és mindenkor abban élhettek volna, hogy ha magok, elnem rontották volna magokat, ez is vala Istennek irántok valo szándéka, a mint neki tették, a midön szemekre hányatá samuelel, hálaadatlanságokot., királyt kérven magoknak, ezt gedeon is jól tudta, mert amikor királlyá akarák tenni, azt felelé jelesen nékik, én nem lések uratok, az Istennek kell uratoknak lenni,

Nem vala tehát azö országok, se monarchia, se aristocratia, se democratia, hanem amint josef mondgya teocratia, az, az, hogy az Isten maga igazgattya vala öket törvényével, amég azt meg tarták, addig, mind szabadságban, mind békeségben éltenek, de amidön az ellen vétének, azonnal nagy rendeletlenségben estenek, azért is mondgya az irás amidön rendeletlenségeket meg akarja mutatni, hogy abban az időben izraelnek nem lévén királlyá, ki ki azt mivelte. amit akart. az olyan rendeletlenség. meg gyengítetté, és az ellenség igája alá veté öket, mind addig, valamég az Istenhez nem fordulának, olyankor meg szabaditót küld vala nékik, ilyen állapotban valának abirák idejében, némelykor bálványozásban esvén, az ellenségek rabságát is azért elnem kerülték, abálványozást el hagyván, arabságból is meg szabaditattak. végtére, jobban szereték urat választani magoknak, mint sem a szabadságban maradni. meg tartván az Isten törvényét.

Az ö szabadságok amaga határjában lévén, abban állot, hogy el követhették mind azt, valamit atörvény nem tiltott, nékik, és tsak annak parantsolattyát tartoztak végben vinni, nem lévén senkinek is másnak hatalma alá vettette, atselédes gazdáknak pedig nagy hatalmok vala agyermekeken, és arab tselédeken., a sidok közöt, sokan valának olyanok, kik mások rabságában eshettek, atörvény szerént, abban pedig két okból eshettek, aszegénység arra vihette öket hogy magokat el adgyák, vagy pedig alopásért, aki meg nem fizethette alopot marhát, de ugy tettik, hogy ez a törvény még más adóságokra is tzélöz, mivel Élizéus azért szaporittá meg az özvegy aszszony olaját, hogy meg fizetvén adóságát. meg menthesse gyermekeit arabságtól, avalo hogy a sidó rabok fel szabadulhattak hat esztendő mulva, ugy mint aszombati esztendőben., a ki pedig nem akart élni ezel a szabadsággal, ötven esztendő mulva, ajubiléumkor fel szabadult., és agyermekeit szabadságban tette, meg is vala anékik hagyva. hogy arabjokkal jól bányanak, és inkább idegen rabokat tarttsanak, mint sem haza fiait, a soltárból ki tettzik, mitsoda figyelmetességgel valának arabok az urokhoz, valamint aszolga szemei vannak az ura kezein, ugy ami szemeink az uron. az az, hogy gyakorta tsak intéssel parantsoltak nékik, és leg kisseb intésekre is kellett vigyazni uroknak.

A sidoknak arabjokon egész hatalmok vala, meg ölethették mikor akarták., ez a hatalom abban az időben, a más nemzeteknél meg volt. mivel arabságot, a hadakozásnak hatalma

hozta vala bé, amidön jobban szerették el fogni az ellenséget, és rabságban tartani, és szolgáltatni, mint sem ötet meg ölni, azért azt tartották, hogy ki ki olyan szabad arabjával, hogy azt meg ölheti, ha arra érdemes, és hogy azoknak gyermekein hasonló hatalmok vagyón., mivel nem születtek volna, ha meg ölték volna az atyákat. e vala tehát fundamentuma az uraknak, a rabjokon lévő hatalmoknak, ezel a hatalommal ritkán éltenek vissza, mivel az önnön magok hasznok kötelezte őket arra, hogy rabjokat meg tartssák. azokból álván, egyik része jóságoknak. ugyan ezen ókból is nem bünteték meg az Isten törvénye az olyat, aki meg ütven rabját. egy néhány nap múlva meg holt az ütésben. az a maga pénze, mondgya az irás., arabját el vesztvén, magát büntette meg, és azt el lehet hinni, hogy a gazdája, nem meg ölni, hanem csak meg büntetni akarta ötet, de ha arab meg holt a veréskor, azt el lehet gondolni. hogy a gazdájának. szándéka volt hogy meg öllye, és azért atörvény vétkesnek ítélte ötet, a romaiaknak tovább ött száz esztendőnél hatalmok vala meg ölni rabjokat. az adosokat meg foghatták. és a magok gyermekeit, három szor el adhatták, ezekre szabadságot adván nékik, a tizen két táblára írot törvény, amelyet görög országból vitték volt el magokal, ugyan abban az időben, amelyben a sidók vissza térének arabságból. mint egy ezer esztendővel, mojses után.

A mi pedig a sidoknak, agyermekeken való hatalmokat illeti, atörvény meg engedte nékik hogy el adhassák leányokat, noha mint egy házasság vala azaz eladás, valamint aromaiaknál, *per Coemptionem*. mind azon által. azt láttyuk Isaiásnál, hogy az atyák adóságban adták gyermekeket. néhemias idejében aszegények gyermekeket el adták hogy élhessenek, mások meg azon panaszkodtanak, hogy nem volt mivel vissza váltoniok gyermekeket arabságból, azt is láttyuk, hogy hatalmokba volt meg öletni gyermekeket., valamint abölcs mondgya, fenysid meg gyermekeidet., de azt meg ne öllyed, avalo, hogy nem vala erre egész hatalmok. abirák hire nélkül, mint aromaiaknál, hanem atörvény csak arra ad vala engedelmet az atyaknak, és anyáknak, hogy ha az intés nem használt, abirák keziben adhatták, az engedetlen. és rossz életü gyermekeket. és az ő vádolásokra való nézve, halálra ítéltettek, és meg köveztetek, ugyan ez a törvény meg volt az athénesbélieknél, amelynek evolt fundamentuma, hogy agyermek az atyától vévén az életet, nem találkozhatik olyan kegyetlen atya, aki gyermekét meg öllesse. ha azt meg nem érdemelné, igen hasznos is vala az ilyen törvény, hogy fenytégben tartssa agyermekeket.

Felettéb is lattyuk azt, mitsoda sok rossz következet az atyai hatalom meg gyengülése miatt. mivel a fiu, akár mely iffiu légyen is, de mihent meg házasodik, és ha az atya nélkül el lehet, már azt gondollya, hogy nem tartozik annyi tekintettel néki, mint annak előtte, ez is az oka. hogy a familiák egy mástól úgy el oszlanak, és egy mástól nem függenek, az olyan iffiak, ha gazdagok feslet életük. és tékozlok, ha szegények, vándorloká lesznek. ha szinte nem szollok is ajó erkölcs meg romlásáról, de az ilyen szabad akaraton való járás, az országnak is sok rosszat okozhat. mivel sokal nehezebb sok számu engedetlen, és egy más közöt meg hasonlot népet igazgatni, mint sem egy kevés számu tselédes gazdáit a familiának, akik az alattok valojokra vigyáztanak.

25 Rész

Az öreg embereknek hatalmokról.

Nem csak az atyáknak. de sött még az öreg embereknek is nagy hatalmok vala az Izraéliták közöt. és atöbb népek közöt, még eleinte mindgyárt. tanácsokat, és birákat, az öreg emberek közül választottanak., innét neveztetének romában azatyák, és atanács urak, ezért is valának oly nagy tisztelettel az öregekhez, amely szokást alacedemoniaiktól vették vala, ugyan is mi egyezik meg jobban atermészettel mint eza szokás, az iffiuság jó a munkára, és a fáradságra,

az öregek pedig tudnak oktatni, tanátsolni, és parantsolni, az iffiaknak ditsőségek az erejekben áll mondgya a bölcs, és az öregeknek tisztelete. afejér hajakban, egy iffiuban, akár mely jó elme légyen., de a tudomány, látás, és proba nélkül, nem elegendő, egy öreg ember pedig, tsak értelmes légyen, alátás, és a proba által, elegendő tudományu, azt az egész historiákból láttjuk, hogy a mely országokat. az öreg emberek igazgatták, azok jó rendben voltak, és hogy az igen iffiu fejdelmek uralkodása, nyomoruságos volt., azért is mondgya a bölts, jaj annak a földnek, a melynek gyermek akirálya, ezen nyomorusággal fenyegeté Isten asidokot. Isaiás által, mondván, hogy gyermek királyokat adna nekik, a tudni valo dolog, hogy az iffiuság, se nem békeséges tüdő, sesemmiben előre nem vigyáz, arendet nem szereti, es tsak amaga gyönyörüségit, és a változást keresi.

Az Izrael népet, mihent felesedni kezdék, azöregek igazgatták, amidőn mojses egyiptumban mene, azIsten parantsolattýából, hogy a népet fel szabadittaná, az öregeket gyűjté esze, és ő előttök téve tsudát, meg bizonyittására, küldetésének. az ipját jéthrot, meg vendégelven. az öregek mindnyájan jelen valának avendégségben, az Isten könnyebséget akarván adni mojsesnek., tanátsokot rende le melléje, mondván neki. hogy választana maga mellé, az öregek közül hetven embereket, kik anépet véle együt igazgassák. ebből ki tettzik, hogy az öregek nagy tekintetben valának, még a törvény előtt, az irás, valahányszor agyülekezetről, vagy a közönséges dolgokrol emlékezik, az öregeket mindenkor elől tészi.

Ezért is mondgya a soltár, hogy az Istent ditsérni kel anép, és az öregek gyülekezetiben, a mely gyülekezetett, agörögök ecclésiának nevezték, és a deákok Concionak, vagy senatusnak, de idővel, az öreg névből, titulust tsináltak, azért a görög szóból, a papi név származot, és az deák szoból, az ur név, el lehet itélni abból, hogy a sidok közöt. mitsoda időben lévő embert számláltak az öregek közü, amidőn az irás aroboám tanátsit iffiaknak mondgya, akik is véle együt neveltettek vala, és akik véle együt tsak nem egy idősüek valának, roboám pedig abban az időben negyven esztendős vala.

26 Rész

Az Igasság ki szolgáltatásáról.

Az Isten meg parantsolta vala mojsesnek, hogy mindenik városban két féle tiszték legyenek rendeltetve, kik az igasságot ki szolgáltatassák. és akiket sophétimnak, és soterimnak nevezték, abizonyos, hogy a sophétim néven. abirákot értették, de a sotérim nevet, egy néhány féle képen magyaráza avulgáta, tudni illik, magistri, praefecti, duces. praecones, a sidok traditioja pedig ezen anéven, érti aváros szolgait, tömlözt tartokot, és más ilyen hivatalokot, kik abirákok parantsolatit vitték végben, ezek atisztek lévítakból állottak, és Dávid idejében. ilyen tiszték, hét ezeren valának, ugyan ezeket abirákot állittá helybe josaphát, mindenik városban. és ezeknek ada olyan szép oktatásokat, az irás azt mondgya, hogy jérusalemben, sok lévítákot, papokot. és tselédes gazdakot rende le., kik anagy dolgokot itélnék, anehéz, dolgokot, és kérdéseket pedig, amelyeket el nem igazithaták. aközönséges varosokban lévő birák. azokat ahetven öregekből álló tanáts eleiben vitték, kik közöt első volt a fő pap, a sidok traditioja azt tarttya, hogy amely városokban halálra akartak itélni valakit. huszon három bironak kellett jelen lenni atörvényen, és amidőn pénzről, vagy alá valo dologrol volt a törvény, tsak három biró kívántatot, akirály volt pedig az országban a fő biró, valamint samuelnek mondá anép, adgy királyt nekünk, a ki minket itéllyen.

A törvénykezesnek helye aváros kapujában volt, a birák oda gyülekezvén őt tettek igasságot, mert mivel hogy az izraéliták mind munkás emberek valának, akik reggel a munkára mentenek, és estve tértenek viszá, leg inkább aváros kapujában találkoztanak együt, azt nem

kell tudálni, hogy városokban lakván, mezei munkások valának, mert nem olyan városok valának azok, mint a mi fő városaink, akiknek akörül valo tartományokból kel élödni, hanem azokat mind munkások lakták, akik a körül valo földet mivelték, mint hogy pedig anép igen böv volt., avárosok számais feles volt, tsak ajuda nemzettségének az osztáskor, száz tizen ött város jutot, azután meg mennyit épithettek, mindenik városnak pedig falui valának, kik tölle függöttek. ezekből el itélhetni, hogy a városok sűrűen, és mezei városok valának.

A görögöknél, és a romaiaknál, minden féle dologért a város piattzára gyülekeztek, mivel kereskedők valának, a mi eleink idejében, mindenik urnak akastéllya udvarában gyülekeztek., mind azok kik tölle függöttek, innét is neveztetnek a fejdelmek udvarai,

Mint hogy anap keleti országokban afejdelmek inkább el zárják magokot., azért minden külső dolgokot, az udvarház kapujában folytatták, az Ester historiájából ki tettzik. ez a szokás, hogy a régi persiai királyok. idejében. a kastély kapuja volt. az udvarlo hely.

Meg volt még apátriárkák idejében az a szokás, hogy aváros kapujában folytatták, aközönséges, és akülönös dolgokot, ábrahám, a hebron városanak a kapujában alkuvék meg atemetője iránt, mind azoknak hallottára, kik akapun, ki s'bé mentek, a midön a hémor fia sichem, el ragadá dinát, szövetséget akarván tenni az Izraélitákal, aváros kapujában közlék szándékjokot a népel, aruth historiájából világosan ki tettzik, hogy mi formában mentenek végbe aközönséges dolgok, mivel bóóz, feleségül akarván el venni ruthot, aváros kapujában le üle. és aruth leg közeleb valo atya fiát ót látván el menni, meg állittá. és az öregek közül maga mellé bizonyságul vévén, mindnyájan ót le ülének, és előttök szándékát ki tévé, és azután aruth atyafia booznak engedé amaga jussát, olyan formában, amint atörvény parantsollya, tudni illik. hogy a fél lábáról asaruját le voná, emeg lévén, booz, bizonyságul hívá mind az egész népet, ahonnét láttyuk, hogy sok nép gyülekezet vala oda, rend szerént nem lévén szorgos dolgok, akapunál mindenkor feles nép találkozáék, azon kivülis egymást mind üsmerték, egymásnak atyafiai voltak, és így, egyik a másikának dolgában része volt,

Lehet hogy az illyen közönséges dolgokot irásban tették, noha az irás másut nem szol az illyen irásrol., hanem atobiás és a jérémiás könyvében, jérusálem el pusztulása előtt, kevés idővel, atobiás könyveben láttyuk az adosságrol valo levelet, a házáságról valo Contractust, és donatit, ajérémiás könyvében. valamely jóságrol valo Contractust, atörvény nem parantsolá amás féle dolgoknak. irásban valo tételét, hanem tsak a feleségtől valo elválást, mind azon által, ha irásban nem tették is, azö Contractusok jó volt, mivel mindenek előtt tsinálták, hogy ha aruth atyafia viszá akarta volna vonni igeretét, az egész bethlehem városa ellene támadot volna, jelen lévén avárosnak egy része, aboozzal valo Contractus tsinálásakor, akik pedig jelen nem voltak. másoktól meg hallották.

A romaiak, sok ideig nem tették irásban akülönös kötéseket, nem tartván attól hogy valamely kötés bizonyság nélkül légyen, a midön Ceremoniával mondtak ki bizonyos dolgokot aváros piattzán. az egész nép előtt, betsületes és emberséges bizonyságok hallattára, az illyen kötések közönségesebbek valának, mint sem egy notarius előtt valo mostani kötések.

El mondhatni hogy a sidoknál. aváros kapuja olyan volt., mint a romaiaknál, aváros piattza, akik élést vittek avárosban, akapunál árulták, ezért is mondá Elizéus hogy holnap igen oltsu lenne az élés a samaria kapuja elöt. a kapunál lévő piattznak pedig, nagynak kellett lenni, mivel ácháb király. négy száz hamis profétákat gyülekeztete apiattza, gondolom hogy atöbb városokban hasonló piattzok valának, és hogy akapuk felet épületek valának. ahová gyülekeztek abiráék, mivel az irás azt mondgya, hogy bóóz fel menvén a kapu feli, ót le üle. és hogy Dávid midön meg hallá az absolon halálát, fel mene akapu felet valo házban. és ót siratá, azt is el hihettyük, hogy az illyen házakban gyülekeztenek esze, atitkos végezésekre. söt még

jérusalemben. atemplom kapujánál tették a bírák az ítéletet, ennyi sok példa után, ne tsudállyuk, ha az irás annyi sok helyt emlékezik akapuro. amidön a közönséges gyülekezetről, vagy tanácskozásról szól, az Évangéliumban. apokolnak kapuji. a sátánnak országát, és hatalmát jelentik,

Mind azon által, akár mely jonak láttassék nekünk lenni az izraéliták közöt, adolgok folytatásának formája, de azt ne gondollyuk. hogy közöttök. hamis perlekedés, huzás, vonás, és igasságtalanság ne lett volna, az ilyen gonoszság együt jár az emberi meg romlásal, de főképpen, anagy városokban, agonoszság is nagyob, David ki szaladván jérusalemből, az absolon fel támadásakor, előnkbe adgya, hogy ahara, és az egyenetlenség a jérusalem falain sétálnak szüntelen, avarosban pedig, anyomoruság, és az igasságtalanság. az utzáin, az usora, és atsalárdság, de azt el hihetni. hogy se annyi perlekedések, se azok olyan közönségesek nem valának közöttök mint mi közöttünk.

Mint hogy atörvény mind avilági, mind avallás béli dolgokat egyaránt rendelte, azért különös székek nem is valának, amely bíró avallás béli dolgokrol végezet, ugyan azon biro igazította el avarosi peres dolgokat is, erre valo nézve, keveseb különböző tiszttségek, és tiszték kivántatának ahoz képest, mint sem mostanában vannak nálunk. mivel mostanában tiszttség nélkül lenni, és tsak ajoszágot mivelteni, szégyennek tarttyák, minden tiszttségre, és méltóságra vágy, és ugy tekintik atiszttségeket. valamint amesterségeket, amellyek után élhessenek, vagy is ugy, mint olyan titulust, amely meg különbözteti őket atöbbitől. de ha valójában. meg vizsgálnok tsak aleg szükségeseb hivatalokot, meg látnok, hogy igen kevés tiszt viselő személyek kivántatnának azokhoz.

E szerént tselekedtenek régenten, főképpen asidok, mivel Josué idejében tsak négy közönséges tiszttségnek látom anevét, ugy mint Zékénim, ezek tanátsok valának, rásim, a főkk, Sophétim, abirák, sotérim, kik atörvényt végben vitették.

27 Rész A hadakozásrol.

A törvényes dolgok után., ahadakozásrol beszélhetünk, az Izraéliták közöt, minden fegyver viselő volt, még alévíták és apapok is, bananiás pap, ajosada fia, leg hireseb vala a dávid vitézi közöt, és joáb után, a salamon hadának fő tiszttye lön, hadi embereknek tarták tehát mind azokat, akik azt az időt el érték hogy szolgálhassanak, husz esztendő korában pedig, ki ki tartozot hadban menni, és készen lenni leg első parantsolatra, nem ugy volt nálók, mint mi nálunk, hogy a papoknak, szerzeteseknek., a fegyver meg lett volna tiltva, de még ezeken kívül, sokan vannak, akik nálunk hadban nem mennek, ugy mint avárosiak, kereskedők, mester emberek. a sok szolga. ökk pediglen. mindnyájan. vagy munkások, vagy parasztok valának, kik iffiuságoktól fogvást, a munkában, a fáradságban töltötték életttyeket. azt is ellehet hinni. hogy a fegyver forgatásban őket gyakoroltatták, leg aláb dávid, és salamon idejektől fogvást, romában. minden városinak ahadakban kellett menni, és ótt szolgálni bizonyos ideig, ök nem is mondgyák vala. hogy hadat kell gyűjteni, hanem választani, *delectum habere* mert elegendő hadgyok vala. az izraélitaknál nem vala nehez dolog ahad tartás, mert az ország kitsid lévén, az ellenség földgye pedig oly közel, hogy amely nap az ellenségre mentenek. ugyan azon nap. ki ki amaga házához viszá térhetet, leg aláb más nap.

A fegyverek hasonlítot agörögök, és aromaiak fegyveréhez, ök széllyes, és rövid pallost viseltek, nyilat, dárdát, és lánntsát, aparittyá közönséges volt nálók, agában városa béliek, olyan parittyások valának, hogy tsak egy ször szálat is meg találtak akövel, saul mindenkor

egy kopját tart vala kezében, hogy ha tsak hadban nem mentenek, egyébkor fegyvert nem viseltenek, amidön Dávid nábál ellen akara menni, azt parantsolá ahadának, hogy kössék fel pallosokot. tsak éppen, a németeknél, és a gallusoknál volt az a szokás, hogy mindenkor fegyvert viseltenek.

A sisak, vas derék, és apaiss, oltalmazó fegyverül vala nálok, agoliáth fegyvere rézből vala. de úgy tettzik hogy az ilyen fegyver ritka lett volna az izraéliták közöt abban az időben, mivel saul király, amagáét akará adni davidra, noha idővel úgy meg szaporodék, hogy oziás király. az egész hadának adhata ilyen fegyvert. ám bár, három száz ezer emberből állot is az ő hada, ugyan ez a király is tétete olyan hadi eszközököt a jerusálemi tornyokra, a melyek nagy köveket leheté hajítani.

Az első időkben, az izraéliták hada, gyalogságból állott, valamint a görögöknél, és aromaiaknál, mivel aló nem igen szükséges ameleg országokban, ahol mindenkor szárazon járhatni, sőt még haszontalan a hegyek közöt, de a hideg országokban szükséges arosz utak miat, és az olyan országokban. ahol nagy pusztaságok vannak. ahol a faluk, és avárosok. mesze vannak egy mástól.

A királyok idejében, kezdének az izraéliták, lovas hadat tartani, mint hogy az absolon fel támadásának az első jele a vala, hogy lovas hadat, és fegyveres szekereket kezdé gyűjteni., mind azon által, a hartzot el vesztvén, ösvérre üle hogy el szaladhasson. salamon gazdag lévén. egyiptumból hozat vala lovakot, és negyven ezer lovakot tartot amaga istáloiban, a mellet tizen két ezer szekeret., ezek ahadi szekerek. hihető olyan szekerek valának, valamint agörögöké. úgy mint, kétt kerekű kis szekerek, amelyeken. egy vagy kétt ember állott, de mint hogy a következő királyok a salamon költségit nem követheték, azért, midön aszükség hozta magával, egyiptumba küldöttek segítségért. és olyankor az irás, mindenkor téssen emlékeztetett alóról, hihető, hogy Ézékiás idejében asidoknak nem vala lovas hadgyok, mivel rabsáccé tsufságból mondgya vala nékik, jöjjetek az én uramnak, az assyriai királynak szolgálattára és én néktek két ezer lovat adok. hogy ha találkoznak közöttetek olyanok., kik azokra ülhessenek.

Az irásból nem láttyuk. hogy mitsoda fordulásokat, és mitsoda formában rendelték ki az ezereket, noha sok hely téssi fel, aki rendelt hadat., hanem azt láttyuk, mitsoda formában táboroztak, és mitsoda rendben jártak, erről szép példát látunk, mojses idejében, apusztában való táborozásokkor, annak a sok számu népnek. számát jól tudták, ki ki el volt rendelve, a maga nemzetsége közü, és mindenik nemzetségnek különös helye vala, ez iránt. apátriárkák születéseknél rendire vigyáztanak, trombita szonál utoztanak., mindenkor egyenlő rendbe indultanak meg, és egyenlő rendben szállottanak meg, a frigy ládája pedig. mindenkor atábor közepin volt. atáborban lévő tisztaságra igen vigyáztak, a prédán, és a nyereségen igen kaptak a sidok, valamint atöb népek, mivel azt nagy betsületnek tartották.

Josué idejétől fogvást. akirályok idejéig, ahad vezérlés azt illette, akit anép választotta arra, vagy akit különösön az Isten küldöt arra, úgy mint othonielt, gedeont. meg másokot, de a népnek, tsak az a része engedelmeskedet annak a főnek, a mely azt választotta, vagy a melynek., az Isten meg szabadítására küldöt valakit, a más része anépnek, szabadságával viszá élvén, az ellenség kezében is eset gyakorta, ugyan ezen ókból kívánák hogy királyok lenne, aki ne tsak igasságot szolgáltatna nékik, hanem aki a hadban vinné őket, és hadakoznék érettek, amidön a szükség kívánta, akirály anépet esze gyűjtötte, és bizonyos számu hadat tartot mindenkor. készen, saulnak három ezer fent álló hada vala. dávidnak ahada, tizenkét seregre vala osztva, mindenik sereg hoszon négy ezer emberből állot, és ezek rendre tettenek szolgálatot. mindenik sereg egy holnapig szolgált, josaphát, a dávid országának harmadik

részit nem birta, de még is az ő hada tizen egy száz hatvan ezer emberből állot, nem számlálom azokat, kik az erősegeket örizték.

28. Rész. A királyokrol.

A királynak hatalmában állot. meg kegyelmezni. vagy meg öletni vétkeket minden törvény nélkül, ezen hatalommal öleté meg dávid azt, aki azal kérkedék. hogy sault meg ölte volna. és mind azokat. kik meg ölék isbosethet, az izraelnek királyai, adot vetettek még az izraélitákrais, a roboamra valo panaszból ki tettzik, hogy salamon nagy adót vetett volt anépre, de ezen kívül, a királyok hatalma meg vala határozva., úgy tartoztanak atörvényt meg tartani valamint mások. nem is vala szabadságokban, hogy ahoz valamit tegyenek. vagy abból el vegyenek. azt nem is láttyuk, hogy valamellyik közüllök új törvényt tsinált volna. házoknál pedig igen közönséges életet éltenek., de midön valahová mentenek, sok kísézőjök vala, azírás, az absolon fel támadásának, azt az első jelit teszi fel. hogy ötven embert jártatot mindenkor maga előtt.

Ezek a királyok, a magok gazdaságokból éltenek, valamint mások, hanem hogy több földgyök., és marhájok vala mint sem másoknak, avalo hogy adávid gazdagsági közü, sok aranyat, és ezüstöt számlálnak. de oda számlállják. a szánto földeket, és a szöllököt is, a sok olaj, és fige fáit, ökreit, tevéit, szamárit, és juhait, az ilyen majorságokból tartották. tselédgyeket, salamon idejiben., tizen két fő tisztartok valának, el osztva az egész országban, mindenike tartozot sorra, az udvarát el tartani egy holnapig, az udvar költségre pedig minden napra kilentzven véka liszt, harmintz ökor, és száz jüh kivántaték, ilyen költséggel., ött ezer embert. lehetet el tartani, mint hogy pedig ezek nem állottak pénzben, és nem pénzüil szedték fel az élést, azért nem is vala szükség annyi sok tisztre, mint mostanában. a fejedelmek tartanak. ez így lévén, az ezüst. és az arany aladában maradot, vagy más állapotokra költötték.

Ezen okból vala dávidnak, és salamonnak oly nagy gazdagságok, dávid el készitté mind azt, ami atemplom épületihez kivántaték, a melynek költsége, fel ment száz nyolczvan ezer tálentum aranyra, és egy millium tiz ezer talentum ezüstre, amely summa. német forint szerént. téssen, ött ezer, nyolcz száz, harmintz négy millium, nyolcz száz, harmintz négy ezer német forintot, de még ezen kívül nagy kintset tétete a börtben ahová temetkezék, igen sok udvar házakot épittette salamon. sok városokot meg erősítte, a libánum erdejéből épített házánál., minden hazi eszközök, és edények, tiszta aranyból valának, ezeken kívül két száz nagy paisokot tsináltata tiszta aranyból, mindenikének az árra, fel mégyen, hat ezer, ött száz német forintra, még ezeken kívül, a három száz kerekdéd paisokot. fel számlálhattyuk mindenikét. három ezer német forintra.

Hogy ha a salamon jövedelmét egészen tudhatnok. ezeket nem tartanok soknak, mivel tsak akereskedésből minden esztendőben fel vett hat száz hatvan hat talentum aranyat. a mely többet téssen huszon egy millium, ött száz ezer német forintnál, azon kívül, az egész izrael népe, és az idegenek adoznak vala néki, arabíanak nagy része, és az egész syria, mivel az ő birodalma, egyiptumtól fogvást, az eufrates viziig tartot. és ezek agazdag országok, minden esztendőben sok arany, és ezüst edényeket drága matériákat, fegyvert, fű szerszámot, lovat, és öszvért küldenek valanéki ajándékba, ebből el lehet itélni, hogy honnét vala krésus királynak az a nagy gazdagsága, akinek. tsak nem oly nagy birodalma vala. mint a salamoné, abban az időben pedig. az arany, és az ezüst. nem vala annyira el terjedve avilágon, a görögöknél kevés volt, olosz országban. és más részeiben europának. éppen nem vala, ki veszem spanyol országot a hol bányák valának.

Állapodgyunk meg itt egy kevéssé, és vizsgáljuk meg a salamon ditsőségét, mivel kedves dolgot fogunk őt látni, olvassa el ámbár akarki az egész historiákat, de olyan példát nem talál. hogy az egész világi jókk, és gyönyörűségek ugy együtt lettenek volna, mint asalamon életében, mivel ő iffiu, és szép természetű lévén, nagy böltsőségü, és tudományu vala,. hire pedig oly nagy, hogy minden felől akirályok követeket küldének hozzája, hogy halhassák az ő nagy bölcsességét, és egy nagy királyné maga személyében mene látogatására, ő nagy birodalmat birt. nagy békeségben, gazdagab és szebb ország nem volt országánál, nagy udvara volt. drága palotákban lakot, bé töltve gazdagságokal, minden féle gyönyörűségekben uszkált, minden féle kívánságit bé tölthette, természet szerént szolván, boldognak tarttyuk az ilyen embert, mind azon által. abizonyos, hogy boldog nem volt, a mint maga is mondgya, láttam hogy a gyönyörűség, és a vigasság olyan mint az árnyék, és hogy az én munkáim tsak hejában valóságok. és sziv béli szomorúságok, valának. Eccl.2.4.

A salamon, és az ő népe boldogsága által, kétt dologra tanittya az Isten az egész emberi nemzetet, először meg mutattya azt, hogy tellyeséggel bé töltötte ígérteit, nagy bövséggel, meg adván az izraélitáknak mind azokat ajókót, amelyeket meg ígérte volt az atyoknak., ugy hogy senki ne kételkedgyék azután abban, hogy meg ne jutalmaztassa mind azokat kik ötöt szolgállyák, és parantsolatiban járnak, az ilyen bizonyosság szükséges vala az embereknek, kik tsak aláthato dolgokat tekintik, azért, hogy annak idejében, mind a láthatatlan jókót, mind a más életben valo meg jutalmaztatást hidgyék, de mind azon által, az Isten bé töltvén nagy bövséggel az izraélitákat, mind azokat ajokál, amelyek ez életet boldoggá tehetik, ada az embereknek arra mind módót, mind értelmet. hogy a világi jokat meg üsmérhessék, és azoknál a fellyeb valo jokra emellyék reménségeket, mert ugyan is kitsoda az? aki ezéltben aboldogságot remelhesse el érni, ha maga salamon boldog nem volt, ki kételkedhetik abban hogy tsak hejában valóság ne légyen, evilági boldogság, a midön ő maga aztot annak vallya. lenni, másodsor, ez a példa meg mutattya, hogy a világi jók, nem tsak mulandók, de még veszedelmesek, azok a szivet bé nem töltthetik, de söt még meg ronthattyák, mitsoda okból tarthatnok mi azt magunk felől, hogy mi jobra forditanok azokat ajókót, az Isten kedves népenél, akit ugy tettik, hogy inkább illette az ilyen jó, mivel anéki meg is vala ígérve, mitsoda vak merőség volna azt magunkal el hitetni. hogy mi nagyob meg türtöztetéssel volnánk agyönyörűségekben abölcs salamonnál,? aki is annyira el merüle az aszszonyokhoz valo szeretetben, hogy ezerig valo aszszonyokot tarta. az Isten törvénye ellen, a mely szeretet abálványozásban ejté ötöt, anép pedig követé roszt példáját, ugyan azon időtől fogvást, az izraeliták szokási, meg kezdének romlani.

De söt még az Izrael országának, a juda országától valo el szakadása. is sok roszt okozta, noha, sokal nagyob veszedelemben vala. az izrael országa, ahol uralkodék abálványozás, akut feje minden féle vétkeknek, az árulás, partolás. őt gyakorta történt. ajuda országában pedig, akorona meg marada, adávid nemzettségében, őtt egy néhány Isten félő királyok valának., apapok, és alévíták, mind oda gyülekezvén, atörvényt is meg tartották a vallásal együt.

Az utolso időkben, atörvény meg vetésben lévén, az idegenekel igen kezdének társalkodni, főképpen amidön segittséget keresének nálok, ahadakozásokban., ezért is hányák szemekre oly gyakorta a proféták, az Istenben valo kevés bizodalnokot. az idegenek pedig, a kiket leg inkább keresték. az assyria béliek. és az egyiptum béliek valának, ugyan ezek is voltak leg hatalmasabbak. abban az időben, hogy pediglen ezeknek tettzhessenek. követik vala ezeknek szokásit, és bálványozásit, ugyan ezen nemzeteknek sorsokot követé az izraéliták nyomorusága., amidön az egyiptum béli erő el esék, és az assyriabéliek hatalmasoká lének.

29 Rész

A sidok rabságban való létekről.

Ezek láttanak tehát nekem leg nevezetesebbeknek lenni. az izrael szokási, közöt, a melyek fent valának. mind addig, valamég az idegenek el esze nem elegyedének., se apogányok alá nem esének, hanem szabadságban birják vala országokat., nézük meg már mostanában, az ő utolsó állapotokban való léteket, a babiloniai rabságtól fogvást, az ő egészen való el pusztulásoknak. és el szélyedéseknek idejéig, noha ez ugyan még azon nemzet legyen is, és azon szokást tartottais, mind azon által. abban nagy különbség találtatik.

Először, az utolsó időkben, csak sidoknak neveztetnek, a mint is hogy csak ajuda országa vala még fent, amidön jérusálemet el pusztították, már annak előtte száz esztendővel, samária pusztult, és amás tiz nemzettséget sálmánázár rabságban vitte, a kiket izrael országának neveztek, és noha abenjámiták, és a lévíták ajuda országához számláltattak is. de csak sidoknak, és judeának neveztek.

Josiás halálától fogvást, ez az ország., amaga el pusztulására siette, sok számu sidok az országot el hagyák, és az ámmoniták, moábiták, és más nemzetek közü menének lakni, a Cháldéusok. jérusálemet meg vévén., rabságban vivék. mind azokat, kik legg nevezetesebbek valának, és csak a szegényeket hagyák meg, hogy a földet mivellyék, de kevés idő mulva., ezek is egyiptumba takarodának.

A kiket pedig babiloniában vitték., azok a király, és a maradékinak rabságában maradának., mert abban az időben olyan vala a hadi törvény, hogy mind azok, akiket fegyveresen fogták el, vagy a mely város magát fel adta, vagy erővel vették meg, mind ezek agyözedelmesnek rabjai valának, atroja meg vételekor, mindenek rabságban esének, még hecuba királyné is, leányával együt.

A romai, és agörög historia. tele ilyen példával. a romaiak, az el fogott királyokat vasban tették, és gyakorta meg is ölték azután, anépet pedig akotya vetyén el adtak, és a földet, romához tartozando népnek ki osztották, az izraélitákkal, nem bántanak ilyen keményen az assyriabéliek, némellyeknek közüllök nagy szabadságok vala, valamint tobiásnak, gazdagok is valának, valamint joákim, a susánna ferje, ki tettik a susánna historiájából, hogy rabságokban is atörvényeket követték, birót tehettek, akinek lehete halálra itélni.

Mind azon által, lehetetlen vala, hogy az idegenek való esze elegyedések, nagy változást ne okozna szokásokban, mivel ők leg inkább arra vigyáztanak, hogy atöbb nemzetek. semmi képen esze ne elegyedgyenek, mind azon által, sokan közüllök abálványozásra adák magokat, meg tiltot hust ettenek, és idegen nemzetekből való feleségeket vevének, és veltire. anyelveket is el felejték, úgy anyira, hogy hetven esztendeig tartó rabságok után, a sidó nyelvet nem értették, és azt, csak az írás tudok értették, valamint mostanában adeák nyelvet. közönséges nyelvön pedig közöttök, a syriai, vagy Chaldeai nyelv, valamint adaniel írásit láttyuk, azután abetüket is meg változtatták, és arégi betük helyet., a melyeket meg tarták a samaritánusok, a Cháldéusok betüivel éltenek, amelyeket mi hebraicus betüknek nevezük.

30 Rész

A sidok fel szabadulásokról., és hogy mitsoda állapotban valának apersák alatt.

Cyrus fel szabadította őket, és szabadságot ad nekik. hogy judéában viszá mehessenek, és atemplomot meg építhessék, akoron mindnyájan viszá nem térének. hanem babiloniában meg maradának, és akörül valo helyekben, akik pedig egy szers mind viszá tértenek, azok igen kevesen valának, leg először, akiket viszá vive Zorobabel, nem valának ötven ezeren, oda számlálván. az aszszonyokat., és agyermekeket, mitsoda nagy külömbőség vagyon ezen ötven ezer személy között. és akik ésdrásal is viszá térének, mint egy tizen ött százan, holot josaphátnak tsak fegyver fogható embere meg volt tizen két száz ezer., lehet hogy az után is viszá mentenek valamely kevés seregel.

Hazájokban érkezvén, azon igyekézének, hogy ki ki amaga örökségét kezihez vehesse, és meg tarthassák magok között a familiákra el osztot jóságokat, erre valo nézve. azon munkálodek esdrás, hogy a familiák gyenelogyiáit rendbe vehesse. a melyekben, leg bővebben teszi fel, a juda, lévi, és benjámen nemzetséginek gyenelogyiáit, és azoknak lako helyeit, hogy pediglen jérusálem városa fel épülhessen, és népes lehesen, mind azokat bé fogadják, akik ott akarának lakni. avalo. hogy ezel az osztásnak rendét esze keverék, de az igasság hozá magával, hogy a jelen valók, birhassák azoknak jóságokat: kik nem akarának viszá térni az országban, evolt az oka, hogy szent jusef galiléai názáretben lakék. noha az ő familiája bethlehem városából származot, ajövendölő anna jérusalemben lakék, noha az Aser nemzetségéből volt, ez így lévén tudta ki ki amaga nemzetségét, és meg tartották vala gyenelogyiájokat, valamint ajusef gyenelogyiájából ezt láttyuk, noha ő tsak egy szegény mester ember vala közöttök.

Az ő viszá térések, és meg telepedések után. leg első gondgyok avala, hogy egészen meg vállyanak az idegenektől, és hogy meg tartassák atörvényt, amely tilttya az idegenekkel valo házasságot., de söt még olyan nemzetekre is terjeszték atilalmat, akikkel atörvény nem tiltotta aházasságot, úgy mint az égyptum béliekel. az ammonitákkal, és amoabitákkal, de mint hogy meg próbálták vala, a salamon példájából, hogy mitsoda rossz következet, az ilyen szövetségekből, azért, aközöttök lévő bölttsek, jobban szereték. a törvényt ilyen képen magyarázni, és ki terjeszteni, hogy annál szorosabban tartassék meg, apapok leg inkább tarták meg ezt atörvényt, nem vévén mást, hanem ki ki amaga nemzetségéből valo személyt, jusef fel teszi, hogy még az ő idejében mint vigyáztanak erre apapok, közönségesen szolván. asidok soha olyan hűségel nem voltanak az Istenhez, mint abban azidőben, annyira is meg rémitette vala őket az Isten ostora, és aprofétiáknak az iránt valo bé tellyesedések, hogy arabságból valo meg szabadulások után, soha többé nem hallatot abálványozás közöttök.

Az első persiai királyok alatt, igen nagy nyomoruságban valának, aszomszédságokban lévő nemzetek hozájok irigységel valának, fő képpen a samaritánusok; mindenkor veszedelemben forgottak, mindenkor várhatták magokra ahalált, leg kisebb parantsolattyára akirálynak, valamint azt láttyuk, hogy amán mitsoda parantsolatot nyert vala akirálytól, és hogy mi formában menté meg őket ahaláltól esther, atemplom építtésit pedig husz esztendő mulva végezek el, viszá jövetelek után, hogy pediglen jérusálem városát kö falal, körül vegyék, arra hatvan esztendő kívántaték, és így, nyolczvan esztendő mulva állának helyre, könnyen el hihettyük. mitsoda szegény ország vala, a, mivel herodotes, abban az időben élvén, syriát, pheniciát, pálestinát, és Cyprus szigetét, tsak egy gubernátorság alá teszi. és ezek dáriusnak tsak három száz ötven talentumot adnak vala adoban, tsak annyit. mint a leg kisebb tartomány, holot tsak egyedül a babiloniai tartomány, ezeret fizetet, de már aromaiak idejében pálestina

többet fizet vala, mivel hérodesnek 760 talentumot adozék, amely téssen, hét száz, ötven ezer forintot,

A sidok, lassan, lassan fel kezdének épülni, és apersak birodalma alatt, a magok törvények alatt éltenek, respública formájára, a fő pap, ahétven egy tanácsokkal igazgattya vala anépet, az ország meg népesedék, és a földet művelni kezdék. valamint az előtt, abövség. helyére jöve, oly nagy békeségben, és tsendeségben is valának, 300 esztendeig. hogy semmi háborúság nem lett közöttök, ez is az oka, hogy az irásokban, néhémiástól fogvást, amakabaéusokig, oly nagy üreség találtatik, az Isten temploma tiszteletben vala még az idegeneknél is, és oda sok ajándékot küldenek vala, egy szóval a sidok oly nagy boldogságban valának fel szabadulások után, hogy a proféták, amidön arról szólnak. amessiásnak. fényeséggel való uralkodásához hasonlították.

A görögök abban az időben kezdék üsmerni a sidokot egyiptumban, és syriában, ahová sokat jártanak, és ez az üsmerttség szent justinus, és az alexándriai szent kelemen szerént. nékik nagy hasznokra fordula, mivel agörög poéták, atörvény tsinálók, és a philosophusok, a leg jób tudományokat, a sidoktól vevék, a mint is solon, sokat lakván egyiptumban. a mely törvényt ada azután, az athénes bélieknek. amojse törvényéhez nagyon hasonlított, pythagorás egyiptumban sok ideig lakék, onnét babiloniában mene. Cambys király idejében, ahol asidokkal társalkodhatott, pláto sok esztendőig tanula egyiptumban. és sok szép dolgokat mondat socratessel, amelyek hasonlítanak a mojses tanyításához., könnyen el is hihetni. hogy amit mojses tanyított, ő annak valamely részit tudhatta.

Valamit pláto atörvényiben fel téssen. aztot mind követték a sidok, úgy mint., hogy ki ki amaga munkája után élyen, pompa, és nagy vágyodás nélkül., leg főveb jonak tarttsa az igazságot, el kerülvén a változtatást, és az ujságot, azt észre lehet venni, hogy a mitsodás böltőségü embert kíván, egy ország igazgatására, azal, mojsesre, dávidra, és salamonra tzelozot, sok helyeken is téssen fel holmi olyan tráditioikat, az embereknek holtok után való meg ítéltetésekről. és amás életről, amelyek valóságos részetskéi, az igazán való tudománynak, hogy ha pláto, és atöb görög bölttek. nem a sidoktól hallották is ezeket anagy igazságokat, leg aláb azokat meg halhatták más egyéb nap keleti tudosoktól., akik közeleb lévén az emberi nemzet eredetéhez, és régieb irások is lehettek kezeknél, mint sem agörögöknek, azok inkább meg tarthatták atráditioikat, amelyek, ám bár, fabulákkal valának is esze keverve.

31 Resz

Hogy mitsoda állapotban valának a sidok.
agörögök birodalmok alatt.

Nagy sándor sok országokat meg hodoltatván, a sidok is birodalma alá esének, és agörögök jobban kezdék meg üsmerni. ezt a nemzetet, eztet josef bizonyította Cleárcesél, az áristotélles, és hecates abderites tanítványával, a sidok valamint apersák alatt, úgy a macedoniai fejedelmek birodalmok alatt is, amagok törvényekkel éltenek, de mint hogy, a syriai, és az egyiptumi királyok között laktanak, hol egyikének. hol amásikának kellett engedelmeskedniek, a melyik akettö közül erősebb vala, és ezek akirályok, hol jól, hol rosszul bánnak vala vélek, nagy sándor nem kételkedvén hűségekben, nékik engedé a samaria tartományát, és azt azadó alól fel szabadította, alexándria városát meg építvén, sidokkal meg telepítte, olyan törvényt, és szabadságot ada nékiek, valamint atöb lakosoknak, úgy anyira, hogy ök is amacedoniai nevet viselék, avalo hogy a ptoloméusok közül az első, meg vévén jérusálemet sok számu sidokot vive rabul egyiptumban., és azokat el széllyeszté az országban, de idővel, látván hogy mitsoda

hűségel tarttyák meg hiteket, azok közül sokakat. az erősegek örzésire rendelé, és olyan jól bánék vélek, hogy melléje menének sokan jó szántokból, ennek a királynak a fia, philadelphus, meg váltá mind azokat a sidokot. kik országában rabok valának, és nagy ajándekokat küldé jérusalemben, annak emlékezetire, hogy a sidok törvényit, meg fordítá amaga nyelvére.

A syriai királyok közül is egy néhányan kedvezéssel valának hozzájuk, seleucus nicánor, nagy szabadságot adá nékik avárosokban. melyeket építette, kis ásiában, és az also syriában, sőt még antiochiában is amaga fő városában, anagy antiochus király, igen nagy hasznokot vévén a sidoknak., nagy engedelmet, és szabadságot adá jérusálem városának, hogy pediglen magának jobban meg tarthassa lydiát, és phrygiát, oda sok sidó népet küldé, ót nékik helyt adá hogy városokat építsenek, és azokhoz szántani való földeket.

A midön ilyen formában, valamely új helyekre telepítették meg a sidókót, ők ollyankor, leg elsöben is arra kérnek vala szabadságot., hogy amagok vallásokban. és törvényekben meg maradhassanak, de mind azon által, kételenek valának sokat fel venni agörögök szokásiból, valamint hogy a Cáldéusok szokásiból sokat fel vettek vala, de mindenek felet, azt el nem kerülheték. hogy görögül ne beszéllyenek, amely nyelv akoron, közönséges vala, anap keleti országokban. ez a nyelv pedig fent marada. mind addig, még a romai birodalom tartá, ettől is vagy. hogy sokan görög nevet viselének, úgy mint, áristobolus. philon, andrás, philep, vagy pediglen a sidó névből, görög nevet tsinálának, úgy mint, jáson. ajésus helyet, simon, a simeon helyet, hiérosolima, jérusalelem helyet,

Hihető, hogy abban az időben menének által atengeren a sidok, hogy meg telepedgyenek Európában, mivel azok akik görögül tudtanak. és akik már meg szokták vala agörögökkel való lakást ásiában, syriában, és égyptumban, az ollyanok mindenüt meg telepedhetének, az egész görög birodalomban. sőt még macédoniában is, és meg másut, ahol leg alkalmatosabbnak tartották, azt láttyuk, hogy a midön szent pál az évangyéliumot prédikállá, két száz öttven esztendő múlva, a nagy antiochus király után, agörög városokban mindenüt sok sidokot találá, avalo hogy az ollyan sidok, fél görögök valának, és anap keleti sidok. ezeket héllénistáknak nevezik vala. és ezt a nevet héllén, agentilisekre adgyák vala, amely név, görögököt téssen, ettől vagy, hogy szent pálnál, a gentilis. vagy agörög, mind egyet téssen.

A sidok ilyen formában, esze lévén elegyedve. agörögökkel, akik szerették., mindent meg látni, és hallani, könnyen ki tanulhaták asidó vallást. és törvényt, fő képpen az után, hogy a szent könyveket meg fordították, a melyeket igen tisztelik vala aközöttök lévő tudosok., mindnyájan tsudálták a sidok templomának szépségét., és a Cérémoniáknak szép rendét. maga ágrippa, az augustus veje, ezeket tsudalkozással nézte, de leg nagyob részének agörögök közül, a sidok szokási, és tudományi nem tettzhetének, mivel ők tsak ahejában valóságokban foglalták magokat. *ut primum positis, nugari graecia, bellis coepit, horat.* a való hogy filosofusok valának közöttök, de azoknak nagyob része, azzal meg elégedtek. ha a jó erkölcsről beszéllettek, és nagy kiáltással disputálhattak. atöb része pedig agörögöknek, alátásban, hallásban foglalták magokat, és a fő mesterségekben; némellyek közüllök arethoricára adták magokat, némellyek avers tsinálásra, akép irok, képfaragok, az áts mesterek, nagy betsületben valának közöttök, mások a geometriában, ástronomiában, foglalatoskodtanak, ezen nemzet közöt az emberek, tsak nem mind, vagy tudosok, vagy restek valának.

A romaiak szokása sokal állandób vala, mivel ökk, tsak a mezei munkában, atörvényes dolgokban, és ahadakozásban foglallyák vala magokat, és örömet agörögöknek engedék a mesterségeket, és a tudományokat. *romae dulcae fuit, et solemne reclusa mane domo. horat.* adván tsak arra magokat., hogy a birodalmat nagyobra terjeszék, és anépet igazgassák, asidok

pediglen, mint hogy csak az Isteni szolgálatnak tudományában foglalák magokat., azért agörögök őket, tudatlanoknak tarták, látván hogy ők más féle tudományon nem kaptanak, hanem csak atörvényeknek tudományán, erre valo nézve is nevezék őket barbarusoknak, és sokal aláb valoknak tarták őket atöb nemzeteknél, azért hogy a vallásokot, szomorunak, és balgatagnak tarták lenni, *Judaeorum mos tristis. absurdusque. tacit.* látván azt, hogy asidok, avallásokra valo nézve, se a tobzodo, se a feslet életre nem adták magokat, az ö nékik igen viszá tettzet, de leg inkább azon ütköztenek meg, hogy szombat napokon semmit nem miveltek, bizonyos idökben böjtöltenek, és hogy minden féle állatnak husából nem ettenek.

Ök a sidó nemzetet ugy tekintették, valamint az egész emberi nemzetnek ellenségét, ezek magokat el vonnyák atöb nemzetektől, mondá egy görög philosophus, semmiben velünk meg nem egyeznek, se az ételben, se az imádságban. se az áldozatban, és sokkal meszeb vannak töllünk, mint sem az india béliek.

Tegyük azt is hozzája, hogy a sidok irtozván abálványozástól, meg vetették akép irást, és akép faragást, amely mesterségek. igen kedveségben valának agörögöknél, a sidók pedig semminek tarták aköböl faragot képeket, mint olyan haszontalan munkákat., amelyek csak nevetésre valok, és a mellyek, csak a heverő embernek munkáji: ettől is vagy on hogy az irás sok helyt abálványokat hejában valoságnak nevezi, mint olyanokat. amelyek haszontalanok, de még sok helyt utálatosságnak is nevezi, mivel ugyan utálatosságra méltok, ha meg tekéntyük avakságot, a melyel isteni nevet adtak azokra, azt is el mondhattuk. hogy a sidok nem halhatták irtozás nélkül, az utálatos fabulákat. amelyekel tele valának agörög poéták, ezért is igen gyülölék őket agramatisták, akik a fabulákat magyarázák vala, és mind azok akik aversek éneklése után élödtének. vagy akik betsületeket, azok által keresék.

A valo. a sidok azt tartották, hogy nem kell meg tsufozni a más nemzeteket., se roszat nem kel mondani azoknak istenekről. de nehéz vala magokat meg tartoztatni, hogy valamely tsufságra valo szót ne mondgyanak., egy görög gramatista., mitsoda haragal nem halgatá az olyan sidot, aki aprofétiákból szollot abálványok ellen. aki homérust, tsalárd és hamis profétának mondá lenni, aki az istenek genelogyiáit, és szerelmit utálatosnak tartotta,? aki az ö komédiájokot, és Ceremoniájokot utálta, egy szoival, aki csak a maga Istenét vallotta, igazán valo Istennek lenni, és hogy, csak egyedül, a sidó nemzet üsméri, az igazán valo vallást. és tudományt, a sidokot pedig, csak azért is nem halgatták vala örömet., mert ők nem tudtak az ékesen valo szálláshoz, se valamely argumentumal nem bizonyították beszédekét, hanem csak ameg lett dolgokot hozták elé. ugy mint, azokat a nagy tsuda tételeket amelyeket tett az Isten ö érettek, a közönségese a görög nép közöt. nem különböztethet meg ezeket atsudákat, azoktól, amelyeket hallot minden nap a fabulákban., aphilosophusok pedig lehetetlennek tarták azokat atsudákat, mivel ők csak a természetnek rende szerént okoskodtanak.

A görögök ilyen gondolatban lévén a sidok iránt, örömet halgatták, a féneciabélieknek, és az égyptum bélieknek gyalázásokat, és más többekét., kik ellenségi valának a sidoknak, ebből származának azok ahazug fabulák. a melyeket ir tacitus a sidok eredetéről,

De ezeken ahazugságokon kívül. a melyeket könnyü vala meg vetni, agörögök erőszakoskodásra, és üldözésre fakadának., mivel ptoleméus philopator. aráphia hartzot el vesztvén, a sidokra terjeszté haragját. és ennek a fia, epiphanus, meg boszszonkodván azon, hogy ötöt nem engedték bé menni a sanctuáriumban., az éléphántokal akará őket meg öletni, valamint ezt láttyuk amakabaéusok harmadik könyvéből, a görög éditioiban. a syriai király, heliodorus. fel akará séléucus philopator idejében, a templomot prédálni, és annak kintsét elvinni, de az Isten azt meg menté tsuda tétele által, antiochus király idejében, épiphánus, rettentő képen kezdé őket üldözni, azért is az anyaszent egy ház, amartyrumok közü számlállya azokat, kik akoron meg öletettek az Isten törvényéért,

Nem is tudunk ezeknél régiebbeket, kik ahitért meg holtak volna, való hogy Daniel az oroszlányok közti vettetvén, és ahárom társai azégő keméntzében, ezek részesültenek a martyrumsnak érdemében, de az Isten tsudálatosan szabadította meg őket, Elézár, és hét atyafiak, és más többek, a kikiről emlékezik a makabaéusok könyve, leg első példa az egész világ historiájában, kik ahitért holtanak volna meg, azon idő előtt, nem látunk egy pogányt is, seegy filosofust, aki valamely kint, vagy halált szenvedet volna a maga vallásáért,

Josef, ezt aszemekre hányá apogányoknak, mondván, sokan aközüllünk való rabok, inkább nagy kinokat, és kinos halálokat szenvednek, hogy sem leg kissebbet is mondgyanak valamit atörvény, és az irások ellen, de ki volna az agörögök közül. a ki jobban nem szeretné. az egész könyveket el égetetni, mint sem leg kissebet is szenvedni azokért.

Valo hogy sokan valának olyanok asidok közül, kik ellene mondának vallásoknak, és törvényeknek, de az olyanok nem tartatának azután sidoknak. akik pedig hivségeket meg tarták, annyira szereték törvényeket, és szabadságokat, hogy végtire fegyvert fogának, azokért, a syriai királyok ellen, mivel ezek afejdelmek. tellyeséget. el akarák rontani azokat a szabadságokat,. a melyeket vettek vala a sidok. apersiai királyoktól, nagy sándortól, és atöbb. görög királyoktól, egészen is el akarák törteni, az igazán való vallást.

32 Rész

A Makabaéusok idejében való dolgokrol.

El érvén tehát amakabaeusok idejét. amelyben fel támada a sidó nemzet, és az előbbeni fényes állapottyára tére, ez után, nem is azokat nyomorult sidokat fogjuk látni, akik tsak azon igyekeztenek hogy békeségben maradhassanak., az öregek, és a fő papok alatt, és a kik boldogságnak tartották, ha szabadosan mivelhették földgyököt, és ha szokások szerint szolgálhatták, az igazán való Istent, mivel már ebben az időben senkitől nem kezdének függeni, magokat meg erősítették jó haddal, erősegekkel, más nemzetekkel való szövetségeket, nem tsak a szomszédságokban lévő fejdelmekkel, hanem még aromaiakkal, az egyiptum béli királyokkal, és a syria béli királyokkal, akik is oly rosszul bántanak vélek, de kételenek valának már most barátságokat keresni,

A sidok, városokat is kezdének venni, hircanus jános, meg vevé sicsem, és garizim városit, és a samaritánusok templomát elrontá, oly igen nagyra terjede azö hatalma, az egész Izrael földén, de söt még az országon kívül is meg próbálák azö hatalmát, mivel syriában., az antiochus sidites halála után, sok városokat meg véve, és iduméát, egészen maga alá hódoltatá, ugy annyira, hogy még arra kénszerítették őket, hogy magokat környül metéltessék, és a moyses törvényét bé vegyék, ennek a fia aristobolus, fel ékesítetté hatalmát királyi jelekkel, mivel akoronát fel tévé, és királynak nevezteté magát,

De igen kevés ideig tartá asidok ditsősége, mert mivel hogy az ő helyre való állásokat. az egyiptumnak, és syriának erőtelenségek okozá, ugyan ezen két országnak el romlások is lett tsak hamar oka eseteknek, mert a romaiak rettentő nagy hatalmok, mindenüvé el terjede, való hogy az ő esetek, az országban lévő egyenetlenség miatt kezdődék, és akét egy test vér atyafinak. hircánusnak, és áristobolusnak vizsálkodásokból, egy szoval a sidok tsak 80 esztendeig lehetének szabadságban., számlálván attól az időtől, amelyben simont fejeknek tévék, addig az időig. amelyben hircanus bé hozá pompéust az országban, aki meg vevén jerusálemet, a sidokat, ado alá veté.

Továb valának husz esztendőnél ilyen nyomoruságban, az ország két felé lévén oszolva, akét egy test vér atyafiu között, aromaiak pedig igen pusztittyák vala. az országot, és egy néhány

versben, többet tiz ezer tálemtumnál vittek ki az országból, úgy mint, husz milliumnál, brutus, es Cassius, meg veretetések után, a párthusok erőt vévén marcus antoniuson, meg vevék syriát, és pálestinát. és el vivék rabul hircanust, mind azon idő alatt., amelyben apárthusokal valo hadakozási tartának aromaiaknak, pálestina igen pusztult, a sok féle nemzetekből álló hadaktól, kik az országban alá s' fel jártanak, sőt még a szomszédságiban lévő nemzetek is igen rontották, fő képpen a szeretsenek,

A valo hogy egy kevesé helyre ála hérodes alatt., aki mind a békeséget, mind abövséget az országban hozá, aki mind hatalmas, mind gazdag vala, de azt nem mondhatni hogy az ő idejében a sidok szabadságban lettek volna. mivel ő maga sem volt, és tellyeségel aromaiaktól függöt, ez a király, iduméus nemzetből lévén, idegen volt, a sido vallást nem követte, hanem tsak valamely résziben, a főpapság béli rendet fel fordítá. és ezután, tsak azok valának fő papok, akiket akirályok tettek,

Hérodes halála után, a hatalom is oda lett, az ő maradéki, tsak valamely részit tarták meg az országnak, és azt sem sokáig, judéában, aromaiak gubernátort küldének, aki a syriai Consultól függöt, végtire a sidoknak el kellett hadni az országot. és arra az állapotra jutni, amelyben még most is láttyuk, etehát az az utolsó idő, amelyben meg kell tekéntenünk őket, a makabaeusok alatt, aző szabadságban valo lételektől fogvást, aző egészen valo el pusztulásokig, vespásiánus alatt, epedig 200 esztendöt teszen, a mely magában foglallya, nagyobb részit a makabaeusok historiájának, és az új testámentumnak historiáját, a sidok szokási pediglen, igen különböznek vala ezen utolsó időkben, a régi időkben lévőktől.

33 Rész

Az utolsó időkben lévő sidoknak szokásiról.

Ezen utolsó időkben lévő sidok, sok féle nemzetekkel valának esze elegyedve, mivel minden féle nemzetekből menének az országban meg telepedni, sokan judéában menének lakni, némellyek pedig atemplomban valo áldozatért mentenek jérusalemben, de még ezeken kívül, mindenkor voltak olyan pogányok, akik meg tértenek, és proselytákká lettenek, ez így lévén, a sidok már akoron nem mondhaták magokat tsak egy féle nemzetnek lenni, mint annak előtte, akiknek egy nyelvek, és egy szokások volt, mivel sok féle nemzetekből valok kezdének esze gyűlni, az egy vallás alá, de sőt még azok is, kik a szent földet lakták. elegyesen valának iduméusokkal, szeretsenekkel, égyptum béliekkel, phenicianusokkal, és görögökkel.

A sidok egy mást mind atyafiaknak tartották, és akár mely részben voltak avilágnak, de egy mást segítettek. az uton járó sidoknak szállást adtak. a szegényeket segítettek. fő képpen a judéában lévőket, mivel hogy azok, kik mesze földön laktanak. meg nem fizethettek búzául, vagy más egyéb földi gyümölcsül atizedet, és minden féle gyümölcsnek sengéjít. se innep napokon atemplomban nem mehetének, hogy oda ajándékot vigyenek, azért mind azokat pénzül szedték fel egy más közöt, és minden esztendőben jérusalemben küldik vala, az áldozatokra, apapok, és a szegények tartásokra,

Az ilyen pénz szedés, egy néhány saeculumig tarta a templom el pusztulása után, a sidó nemzetnek feje, akit pátriárkának nevezték. bizonyos időkben tanácsbélieket küld vala minden tartományban. akik meg vizsgálták a synagogákat, és egy szers mind a pénzt is fel szedvén, apatriárka kezében adták, ezek atanács béliek rend szerént apatriárka mellett laktanak, és őket apostoloknak hitták, az az, követeknek, de idővel, akeresztény tsászárok meg tilták. az ilyen pénz szedést, apatriárkai méltóság, fiurol, fiura szállot, azért is sokszor gyermekek voltak patriárkák, hogy pediglen viszá térjek még arra az időre, amelyben a templom fent állot,

akoron a sidoknak minden tartományban olyan fejek vala. akik nekik atörvény szerént szolgáltatták ki az igasságot.

Judéában pedig anépet, az öregek közül valo hetven tanátsok igazgaták, minden synagogának egy feje vala, ahoz papok, és szolgák, kik a synagogát örzötték, és akönyvet akeziben adták a doktornak, aki tanyitot, minden városban, amint már azt meg mondottuk, huszon három birák valának,

A judéabéli sidok, a földi munkában, és a marha tartásban foglalták magokat. és minden féle mezei gazdaságban., az irás eszerént adgya elönkben, a simon idejében valo boldog állapottyokot a sidoknak, *ki ki tsendeségben miveli vala földét, ajudéának földé termékeny vala, és a mezei fák, sok gyümölcsöt hoztanak, az öregek, a piatzon ülvén, az ország dolgárol tanátskoztanak. az iffiak, hadi köntösökben tzifrálkodtanak., az egész országban békeség vala, izrael nagy örömben volt, ki ki amaga szöllöje, és fige fája alá ülhetet, és senki nem háborgatta,* ezért is mondgya az irás, hogy *ne utálljad anehéz munkát, és a szántást, melyet a magosságébéli rendelé.* eccli.7.16.

Mindenik nemzet a szokást, egészen meg nem változtattya, mivel még abban az időben., siciliában, és olosz országban, jo familiából valának szántó, vető emberek, német országban pedig, mindenkoron lésznek vadászok,

Leg nagyob része az évangyéliumban lévő példa beszédeknek, a mezei életről vannak, ugy mint, egy olyan. a ki jó magot vetett el. a konkolyrol, a szöllöről, a jó, es haszontalan fárol, az el tévelyedet júhról, ajó pasztorol, mind ezeket városiak előtt mondották. valo hogy vannak olyan példa beszédek., amelyekből ki tettzik, hogy a sidok pénzél is kereskedtenek, és hogy közöttök valának usorások. sokan közöttök publicánusok is valának. az az, olyanok, kik az adot meg árendálták, noha az ilyeneket közönségesen gyűlölték, erről hires példa, josef, atobiás fia, a ki ptolemeus epiphanes alatt, meg árendálván az egész syriának, és phéniciának az adóját, igen meg gazdagodék.

Ha a sidok közöt usorások, és adó szedök valának, annál is inkább valának kereskedök, ezért mondgya azirás. eccl. 26.28. hogy nehez akereskedőnek el kerülni az igasságtalanságot, és a kalmár. vétkezik, ha tsak anyelvével is. meg másut azt mondgya, hogy a gazdagság kívánása, meg vakittya az embert. és avétekben ejti, ilyen formában akarja vala az Isten amaga népét viszá vinni a maga régi szokására, eleiben adván, azokat a helyes okokat, a melyekért az ő attyok. meg vetették akereskedést.

De ök ezeket az oktatásokat bé nem vevék, és a miolta tellyeséggel el pusztulának., az olta hová tovább jobban el távozanak. arégi izraélitaknak., természet szerént valo közönséges életek formájától, már sok időtől fogvást, a sidok földet nem birnak, és a mezei munkára nem adgyak magokat, tsak a kereskedésből élnek, aleg aláb valo kereskedésre is reá adgyák magokat, még tsak az olyan is ritka közöttök, akinek, magának volna háza avárosokban.

Sokan magokat adoktorságra adák, a prédikátorok könyveben azt láttyuk, hogy ezt a tudománt jovallya. mint hasznost, az évangyélium pedig emlékezik olyan aszonyrol., akit adoktorok meg nem tudták gyógyítani, és aki minden jóságát. az orvoságokra el költötte, az irás meg másut azt mondgya, hogy sok időt kíván, abölcsesegnék tudománya, Eccl. 38.15. ugy tettzik mint ha, azt akarná meg mutatni, hogy akoron az irás tudok, és adoktorok abban foglalták magokat., de azt is meg mutattya, hogy a mesterségek szukségesek, amint is hogy, sok mester emberek valának abban az időben a sidok közöt, példák az apostolok, szent josef, és akristus maga, de söt még szent pál irás tudo lévén, mesterséget tudot,

34. Rész

A sidok sok féle vallásiról. és babonaságirol.

Abban az időben, jonathás, amatathiás fia alatt, egy néhány féle vallás kezdődék, úgy mint farisaeusok, saducenusok. és essenianusok, a farisaeusok.. atörvényel együtt, más egyéb traditiókat is tartottak., melyeket az attyoktól vették vala, és a jó tudományt, amelyet tanyították, sok babonasággal meg elegyítették, azt tartották, hogy az Isteni rendelése, vezet az szabad akaratot, a saducéusok pedig mindent a szabad akarathoz tulajdonítottak, az írást, csak betű szerént tartották, és azt hitték el magok, hogy nem kell hinni, se a fel támadást, se a lélek meg halhatatlanságát, se azt hogy angyalok volnának az égben, ez így lévén, az Istent csak a földi jutalomért szolgálták, és agyönyörködtetéseket kedveltek. magok között nem valának egyesek, és községen., kevés hatalmak vala, ezek sokan nem valának, de a sidoknak, mind az eleiből állottak, sőt még az áldozó papok közül is valának közöttök, aköz nép inkább hajlott a farisaeusokhoz, akik külső képen. nagy buzgoságot mutattak, és akiknek. nagy hatalmat adot vala alexandra királyné, a még a gyermekei fel nevelkedének.

Az essenianusok, különös vallást tartának. ezek nagy városokat kerülték, ajóságokat együtt bírták, közönséges ételrel éltenek, az imádságokban, és atörvényről való elmélkedésekben sok időt töltöttek, az ő életüknek módgya, igen hasonlítot a proféták, és a récabíták élettyekhez, sokan valának olyanok közöttök, kik meg nem házasodtanak, és oly elmelkedő, és tekellertes életet éltenek, hogy sokan a szent atyák közül, őket, keresztényeknek tarták lenni.

A farisaeusok, nagy városokban lakván, magok között egyesek valának, külső képen, közönséges, és szoros életet éltenek, de leg nagyobb része közöttök, a maga hasznát kereső, nagyra vágyó, és fősvény vala, atörvénynek külső képen való meg tartására igen vigyáztanak, nem csak a nagy féle gyümölcsnek adgyak vala meg atizedét. de még afüveknek is, úgy mint a kömény magnak, mintának, és akölesnek, igen nagy szorgalmatosággal mosák vala meg az ivó edényeket, ételhez való edényeket. és aházi eszközököt, magokot is gyakran meg mosták, annyira meg tarták a szombatot, hogy vétkes dolognak tarták lenni, hogy a kristus egy kevés sárt tsinála azujával, és hogy az ő tanítványi, abuza fejet le szakasztották szombat napon ezek gyakran böjtölének, sokan közüllök kétszer egy hétben, hetfün, és tsötörtökön, ezek mutogatás képen hordoznak vala másoknál hoszab *totaphotot, és zizithet*, deákul. phylectaria, et fimbrias, a phylectaria, atörvény egy néhány verséből álló írás vala. a melyet a homlokokon, és abal karjokon hordozták, valamint emeg vala nekik hagyva, hogy az Isten törvénye mindenkor a szemek előtt, és a kezeken legyen, az zizith, nem egyéb, hanem sok féle színű rójt vala, a melyet a palásttyok szegeletein kellett nekik viselni, hogy az Isten parantsolatira emlékeztesse őket, a sidok még mostanában is viselik ezeket akülső jeleket, amidön asynagógában mennek, de csak mives napokon, mivel szombat napokon. és más innepeken, azt tarttyák, hogy ezekre nintszen szükségek.

A farisaeusok mindenképp láttára adnak vala alamisnát. az ortzájokat meg festették sargára, hogy mások azt gondollyák. hogy ők sokat böjtölnek, azt ők igen nagy gyalázatnak tartották, ha valaki tisztátalan lévén, hozzájuk talált érni, ők pediglen tisztátalanoknak tartották., nem csak apogányokat, és nyilván való bünösököt., de sőt még azokat is, kik valamely tisztátalan mesterséget üztek, egy szoval leg nagyobb részinek közüllök, minden buzgoságok, kevélységből, és haszon keresésért volt, atudatlan népet, ékes beszédekkel. el áltatták, az aszszonyok pedig magokot jóságoktól meg fosztván, őket meg gazdagittyák vala, és azon szín alatt, hogy ők az Isten népei, és az ő törvényének, meg örözi, agörögöket, aromaiakat, és az egész nemzeteket meg vetik vala,

Még mostanában is látjuk, a sidok könyveiben., azokat atráditiokat, a melyeket afarisaeusok abban az időben oly nagy titkosnak tartták vala, és amelyeket, kristus urunk után, száz esztendővel, mások le irták. lehetetlenis egy ollyannak, aki más féle tudományban neveltetett fel, olyan haszontalan. és tsekély kérdéseket ki gondolni, mint amelyekel azok a könyvek vannak tele, példának okáért, ha szabadé szombat napon a számára ülni, amidön itatni viszik. vagy tsak akötő féken vezetni, ha szombaton. leheté ollyan földön járni, a melyet tsak akor vetették bé. mivel meg történhetik. hogy az ollyan. a lábával. egy néhány magot más felé rughat. vagy fel emelheti. és illyen formában, az ollyan vetne szombat napon. hogy ha azon a napon. szabadé annyi betüt le irni, hogy a valamit tégyen, ha szabadé a szombat napon tojt tojást ugyan azon anapon meg enni, ha szükségesé ujontában meg tisztítani aházat, ha azon anapon által találna menni azon egy egér, egy kis kenyér béllal, ha szabadé azon anapon meg tartani olyan papirozt, a mely lisztből valo pappával vagyon meg kenve, ha szabadé ollyan tűznél főzöt ételből enni, amely tűzbe meg égették a régi kovászt, és más több illyen nevettséges kérdéseket, amellyekkel. tele vannak azok a könyvek.

Illyen formában felejtik vala el a sidok, azIstennek nagyságu, és méltoságu törvényét. ragaszkodván, az alá valo, és tsekély dolgokhoz, a görögökhöz képest pedig, ök durvák, és tudatlanok valának, kik iskolájokban. sokal mélyeb, és hasznosab dolgokrol valo kérdéseket tanyítottak. és a kik, ha jó erkölcsüek nem valának is, de leg aláb abetsületet, és az emberséget tudták,

Leg inkább, az alexándriai sidok, adgyák vala magokat. agörög nyelvre, atöb sidok, tsak annyira igyekeztek görögül tudni. hogy azt meg érthessék, el ítéltetjük, hogy igen rosszul tudták, azt a nyelvet, és azon olyan formában beszéltek, valamint amagok nyelveken, ugyan illyen barbarus görög nyelven., vannak irva, az uj testámentumnak fordítási, és az évangélium, az apostolok, és az évangyelisták, tsak azon igyekeztek, hogy világosan. és rövideden írják le adolgot., és hogy aleg aláb valo is meg érthesse. a nyelv ékeségét. és tzifraságát meg vetették, de aki jól meg akarja érteni, az ö görög nyelveket, annak tudni kell, a sido, és a syriai nyelvet.

A sidok, ezekben az utolso idökben, atörvényt, és az irásokot igen tanulták, és azokat, nem tsak betü szerént, hanem még, más értelmü beszédekkel magyarázták, ezt nem tsak az uj testámentumból, és a szent atyák irásiból látjuk, hanem még a philon könyveiből, és atálmudból. ritualis judaeorum liber.

De azt tsak meg kell vallani, hogy ezen utolso idökben, lévő sidoknak szokások igen meg romlottak vala, nagy ostoba kevélységgel. mondták magokat ábrahám fiainak lenni, és fel fuvalkodással várták. amessias uralkodását, tudvan azt, hogy nem mesze volna eljövele, el is hitetvén azt magokal., hogy annak uralkodása, gyözedelmes. és nagy hatalmu léssen evilágon. ezek amagok hasznokat keresték, és fősvények valának., fő képpen a farisaeusok, álhatatlanok, és változok valának, mindenkor készek, a fel támadásra, zenebona szerzésre, olyan szin alatt, hogy magokat fel szabadítsák, a pogányok alól. egy szoval, kemények, és kegyetlenek valának. példa erről akristus, akit kínos halállal ölének meg, és az ö apostoli, és hogy mitsoda rettentő képpen veszték egy mást. az egy más ellen valo hadakozásokkor. és jérusálem utolso el romlásakor.

35 Rész
A valóságos Izraélitákról.

Mind azon által, ilyen nép közöt marada meg ajó erkölcs. atudomány, és avallás, ezen utolso időkben is, láttanak szemek előtt, ritka. szenttségü példákat, ugy mint, szent zakariás, és az ő felesége, szent ersébeth, szent josef, szent simon. jövendőlo szent anna, náthániel, gamaliel, és töb sokakat., akiket nevez az uj testámentum, mind ezek a szent személyek, és közönségesen mind azok, a sziv béli környül metélkedet sidok, sokal inkább valának lelki képen ábrahám fiai, mint sem testi képen, ezek erős hittel hitték aprofétiákat, és az Isten ígértinek bé tellyesedésit, békeséges türeisel várák izraelnek meg szabadulását, és a messiásnak el jövetelit, aki után igen suhajtoznak vala, de azt jól látták, hogy nem kellene reménségeket, ezen élethez kötni, afel támadást, és amenyeknek országát hitték, le szálván tehát az évangyéliumnak kegyehne ilyen szent állapotban lévő személyekre, könnyen tekélletes keresztényeké tévé. ezeket a valóságos izraélitákat.

vége.

Ditsértessék. az Izrael Istenének szent neve.

Ennek a könyvnek táblája.

- Hogy mi végre vagyon tsinalva ez a könyv. pag. 1.
A pátriárkákrol, és azö nemesi voltokrol. 6.
A patriárkák joszágirol, és foglalatoságirol. 9.
Az eledelrol. 12.
Az izraélitákrol, és azö nemességekröl. 16.
Az ö foglalatoságokrol. a földi munkárol. 20
A szent földröl, és annak termékenységéröl. 27.
Az izraéliták joszágirol. 33.
A kézi mesterségekröl, 37.
Az izraéliták ruhájirol. 41
Az ö házi eszközökröl, és hazakrol. 46.
Az ö eledelekröl, 47.
A tisztulásrol. 51
A hazaságokrol. 56.
A gyermekek neveltetéséröl. 62
Az izraéliták. jeles, és emberséges magok viselésekröl. 70.
Az izraélitak mulattságirol. 72.
A gyászrol. 73.
A temetésekröl, 75
A vallásokrol 77.
A böjtröl, és a fogadás tételröl. 87.
A profétákrol, 89.
A balványozásrol. 92
Az izraéliták. rend tartásárol, szabadságokrol. és a házi hatalmokröl. 101.
Az igasság ki szolgáltatásárol. 109
A hadakozásrol. 114
A kiralyokrol. 118.
A sidok rabságban valo létekröl. 124
A sidok fel szabadulásokrol. és hogy mitsoda állapotban valának apersák alat. 127.
Hogy mitsoda állapotban valának a sidok, agörögök birodalma alat. 131.
A makabaeusok idejében valo dolgokrol. 139.
Az utolso idökben lévő sidoknak szokásirol. 142.
A sidok sok féle vallásirol, és babonaságirol. 146
A valóságos Izraélitákrol. 151.

A
Keresztényeknek Szokásairól.

A Keresztényeknek Szokásiról. való beszélgetés

Előszőr.
Ezen könyvnek. el osztásáról.

Ezt a könyvet negy részre fogom osztani. az elsőben, meg láttyuk, ajerúsálemi keresztényeknek szokásit, mind addig, még a város el nem pusztula, ez a keresztényi első rend tartás, oly tekéletes rend tartás vala, hogy ha szinte kevés ideig tartot is, de méltó azt különösön meg vizsgálni, amásodik részben, fel teszük. az üldöztetések ideit, tudni illik, ahárom első saeculum alatt való időt, és akik erről bizonytságot kivannak, azok meg olvashatták az anyaszent egy ház historiáit, a harmadik részben, le írom az anyaszent egy háznak szabadságban való létit, Constantinustól fogvást, és a negyedekben, fel keresem aváltozásoknak ókait. amelyek. az óltától fogvást lettenek.

2 beszélgetés.
Első rész. a kristus jesus. életéről.

A keresztényi vallás. nem lévén emberi találmány, hanem az Isten munkája, azért is fel álitatásakor. mindgyárt tekéletességben lett, valamint az egész világ teremtetésekor, elveszet az ollyannak az esze, mondgya tertullianus. aki azt gondolná hogy az apostolok, nem tudták volna mind azokat az igazságokat melyek az üdvességre szükségesek, és hogy egy néhány saeculumok után, bölcs, és okosab szokásokat találhattak volna fell, mint sem azok, amelyekre akristus tanyította őket, de a vallásnak bölcs tudománya. a sok féle elmékben, külömb külömb féle dolgokat is okozot. ugyan azon külömb külömb féle mértéke szerént a kegyelemnek, amelyel adta azt az Isten kinek kinek, mivel avaloságos izraéliták, az attyoktól és a szent írásból. már meg tanulván atraditiókat, és gyermekségekől fogvást a törvényben, és a valóságos Istenről való hitben neveltetvén fel, készebbek valának azt a tudománt amaga tekéletességében követni, mindgyárt, mihent azt elejekben adák. és észre veheték, hogy a messiás, mitsoda üdvességet szerzene nékik, és hogy mi volna az ő országa; sokal nehezebb dolog vala. atekéletességre vinni apogányokat., a kik addig Isten, és törvény nélkül éltenek; a kik meg szokták vala, hogy a bálványok eleiben vitessenek. valamint. az oktalan állatokat., és hogy minden féle vétekben el merüllyenek, a jérúsálemi első anyaszent egy házban lévő keresztényeknél kel tehát keresnünk. az élet leg tekéletesebb példáját, és azt a boldog életet, amelynél. nem lehet boldogab e földön.

A kristus jesus, életén kellene el kezdenünk. mivel ő minden tekéletességnek a kut feje, ő nekünk példát mutatot, hogy mi is a szerént tselekedgyünk, és ameg testesülésnek az, az egyik nagy haszna. hogy az ige láthatóvá lett, nem tsak azért lett hogy tsudánk lenne, hanem meg példánk is, a melyhez szükséges hogy szabjuk szokásinkot. tudom hogy tsak azok irhatták le méltán ezt az Isteni életet, akik szemekel látták, az életnek igéjét, kik ötöt fülökel halgatták, és kezekel tapasztották, és akikben lakozot az ő lelke, de leg aláb kiki amaga táalentuma szerént észre veheti, hogy mi láttzik benne leg követhetőnek azemberektől, hagyván atöb mély dolgoknak meg vizsgálását. azokra, kik mind az imádságban. elmelkedésben. és a keresztényi jó erkölcsöknek gyakorlásiban eléb valok.

Leg először is látjuk a krisztusban a gyermek kori jó erköltsöket, ő engedelmes, és szó fogadó volt szüleihez, kedves volt mindenk előtt, mivel azt írják, hogy gyarapodik vala bölcseségben, testének állapotjában, és Isten, s' emberek előtt vala kedvességben. ennél többet rola nem tudunk harmintz esztendő koráig, hanem hogy názaret kis városában lakot, mindenk pedig áts. mester fiának tartották, és magát is, csak átsnak gondolták lenni, ahalgatásával az irás. jobban fel teszi, mint sem akár mely beszédel. akrisztusnak azt a magános, és alaton rendben valo létit., amelyben kívánta tölteni, csak nem egész életit; azért jött volt avilágra, hogy azt meg világosítsa, harmintz esztendőt tölte. amagánoson valo életben, és csak, három, vagy négy esztendeig prédikállot, meg akarván ez által mutatni az embereknek, hogy az ő hivatalyok közönségesen a, hogy tsendeségben munkálkodgyanak. és hogy csak kevesen kell lenni azoknak, kik a közönséges hivatalokra adgyák magokot. és akkor is csak annyi ideig, a még az Isten rendelése kívánnya, és másoknak hasznokra lehet.

A mely mesterséget választot volt pedig magának, a méltó az elmélkedésre, mivel akézi munka után valo élet, sokal szegényeb, mint sem gazdálkodni, és marhákot legeltetni. azért. akár a ház építésében foglalatoskodot. akár ekéket tsinált, a mint egy régi mondgya, justin. in. tryph. de abizonyos, hogy a mestersége, noha igen szükséges, de kemény, és nehéz volt. azt is el mondhatni hogy tisztességeseb volt. mestersége. mint sem az olyanoké, kik csak atziffiraságra, és a kényeztetésre. dolgoznak, eszerént tölté el iffiuságát. a szüléi, mellet. meg maradván. a helyben ahol fel neveltetett, ugyan ott, szent, és fáradságos életet élt, részt vévén, az egész emberi nemzetnek a munka alá valo büntetésében, és szüntelen valo példát ada kétt jó erkölcsökről, amelyeket idővel, leg inkább jovallá az apostolinak. ugy mint, a szelidséget, és az alázatosságot.

Minek előtte aprédikálláshoz kezdene. a keresztséggel, imádsággal, és böjtöléssel készüle ahoz, noha az ilyen készületekre nem vala szüksége, de tselekedte azért, amint maga mondgya, hogy bé töltene, minden igasságot, és nekünk példát adna; az ő negyven napig, és anyi éttzakáig tartó böjtöt. közönségesen tsudának tarttyák, valamint amojsses, és Illyes böjtöt, mind azon által nem tudom, hogy ha üsmérjüké jól atermészetnek erejét, szent ágoston, szava hihető embertől hallotta, hogy volt olyan aki negyven napig semmit nem ett, epist.36. ad Casul. n.27. és théodorétus írja, hogy szent styletus simon. huszon nyolcz nagy böjtöt töltöt volna ell ételnélkül, szoktatván magát csak lassanként. ehez a tsudálatos böjthöz. theod.hist.relig. c.26. de még mostanában is közönségesek az olyanok, kik husz napig nem esznek.

A krisztus, abban anagy pusztában. csak az imádságban foglalta magát böjtölesekor, de ki mérne szollani az ő imádságáról,? elmélkedgyünk alázatossággal. arról, amit az irás ad elönbken, atöbbsi közöt, arról a szenttséges imádsággal, melyet látunk szent jánosnál; és figyelmezzünk igen arra, amit mondanak imádkozásáról, mivel ő imádkozot éttzaka, és némelykor egész éttzakákon, a kertben, a hegyeken. magánoson; fel emelvén kezeit, és szemeit az égg felé; le térdeplet. és a földre le borult, mutatván minden képen, az attyához valo nagy tiszteletét.

Meg engedé a kísértést, azért hogy példájával fel indittson bennünk, az ördög ellen valo viaskodásra: a kísértettkor, a szent irásbol oltalmazá magát, azért hogy mi is szüntelen elmélkedgyünk arról., és minden féle állapotban, ahoz alkalmaztassuk magunkot

Az után mindenk előtt meg mutatván magát, papi. püspöki és közönséges életet kezde élni, leg nagyob foglalatossága. az oktatás, és a meg térítés volt. a mint maga is mondgya, azért jött el. hogy fel kerese, és meg szabadítsa azokat, kik el vesztek volt. abetegek meg gyógyításáért, és több tsuda tételiért, minden nagy tiszteletben, és sziviben vette, azok atsudák pedig szükségesek valának, az ő elküldetésinek meg bizonyítására, ezeket. sok szent püspökök

követtek, ámbar tsuda tételek nélkül is, mivel anépnek tekintetiben és szeretetiben voltak., sok alamisnálkodásokért, az igyefogyataknak párt fogásokért, és más több jó téteményekért, de sőt még magok a tsudák okot adának a kristus jesusnak, sok olyan jó erkölcsök ki mutatására, amellyeket mi is követhetjük, úgy mint az együgyü szelidségre, alázatoságra, békeséges türésre, ő se hirtelenséggel, se pompával, se maga mutogatással atsudákat nem tselekedte, de azt is ritkán várta, hogy arra kerjék, akkor is csak azért tselekedte. hogy jobban ki tessék annak hite, aki tsuda tételre kérte, oly igen kívánta el titkolni tsuda tételit, valamint mások igyekeznek el titkolni vétkeket, úgy tettik mint ha, a meg gyógyulást. inkább tulajdonította volna ebeteg hitének, mint sem a maga minden hatóságának., ezért is, a nép hihetlensége miatt, igen kevés tsudákat tett názárethben. mindenekért pedig. az atyának adta aditsőséget, én semmit magamtól nem tselekedhetem, mondgya szent jánosnál, az atya a ki bennem vagyok, atselekeszik mindeneket.

Mitsoda nagy békeséges türéssel kellett szenvedni azokat azok számú. betegeket, kik többire nyomorult szegények valának, akik szüntelen utánna jártak., körül vették, és reá todultanak. akik azon igyekeztek, hogy csak aköntöséhez érhesse. eki tettik, amidőn. avér folyásból meg gyógyította az aszszonyt. és a midőn atanitványival egy kis hajóban üle, hogy a sok nép elne tapodgya, ha valamely házhoz ment. a sokaság el lepte az ajtot, és csak anyi ideje se volt. hogy ehessék, annyira juta végtire, hogy nagy titkon kellett bé menni valamely városba, és gyakorta. apusztában kellett maradni, de még odais utánna ment a sok nép, a mint eki tettik. amidőn ött ezer embernek ada eledelt. ettől vagyok, hogy a hegyekre ment imádkozni, ahol éttzakákat töltöt az imádságban., az aluvásra. alig volt ideje, és csak amikor lehetet, a mint ezt láttyuk, a szélvészkor abárkában.

Akor sokal nehezebb életet elt, mint mikor kézi munkát dolgozott, arra nem is lett volna ideje, mivel holmi szent aszszonyok kik ötet kísérték, ugyan azok táplálták, és segítették, a mi kevés pénze volt. azt judás kezénél tartotta, abból a kevésből is adott a szegényeknek, de sokszor az is el fogyot, és hogy az adot meg fizethesse tsudalatosan kellett szent péterrel ahal szájából. egy fél siclust, az az, tizen hat polturát ki vétetni.

A bizonyos hogy mindenkor nagy szegénységben élt, a mint maga is mondgya, hogy nintsen hová le tegye. a fejét, az az, hogy nem volt maradando szállása, és ha csak valaki meg nem szánta, más képen szállása nem volt. azt láttyuk. hogy halálakor a köntösénél egyéb jóságga nem volt, azt mondgya, hogy nem azért jött hogy magát szolgáltatassa, hanem hogy másoknak szolgállyon, mikor pedig valahová ment, csak gyalog ment, a pedig renden kívül való tselekedete vala, a midőn számaron ment bé jérusalemben, hidegben, melegben, egy aránt utozot, amidőn a samaritana aszszonyt. elől találta, az irás azt mondgya, hogy dél felé, a kut mellé le üle fáradva, noha ura lévén atermészetnek, de azt nem láttyuk. hogy leg kisebb tsudát is tett volna. amaga alkalmatosságára való nézve, se azért hogy magat valamely bajtól meg menttse, egy szer láttyuk azt, hogy az angyalok szolgáltanak néki, meg akarván azal mutatni. hogy annak úgy kellene lenni, ha néki úgy tétzenék.

Nyilván ki tettik, az ő szelid szemérmessége, mivel az irás fel teszi, hogy a tanitványok tsudálák, hogy egy aszszonyal beszélteni láták, a mint hogy, az ő ellenségi, noha sok féle káromlást gondolának ki ellene, de az ő tisztasága ellen nem mértek szollani, mind azon által, az ő szemérmessége. nem volt színes, mivel akép mutatást gyűlölte, az ő szokási együgyüek, és szelidek valának, az embert jól meg tekintette, valamint hogy az iffiat jól meg tekinté, és azonal meg szereté jó indulatyaért, azt sok helyt fel teszik, hogy a kezeit ki terjesztette, némelykor tekintetével, vagy beszédével, tsudálkozást, nehézséget, vagy haragot mutatott, némelykor pedig kegyességet, mint mikor a kisdedeket meg ölelte, és kezét reájok tette,

Külső képpen pedig semmi ötöt meg nem különböztette atöb közönséges sidoktól, az ő élete, durva és kemény élet volt, semmiben magát meg nem különböztette másoktól. szintén ugy ett, és bort ivut, valamint mások, a mikor vendégségben hitták, oda el ment. mind azon által. olyan keveset gondolt az étellel, hogy a tanítványi étellel kínálván. azt felelé nékiek, énnekem olyan eledelem vagyon, amelyet ti nem tudgyátok, az én eledelem pedig a, hogy az atyám akarattját tselekedgyem.

A kristus, az ő külső közönséges maga viselése mellet, nagy tiszteletben tartatta magát. azt kétt szer láttjuk hogy sirt, de nevetésit, vagy tsak mosolygását. egy szer sem láttjuk. valamint szent Chrysostomus mondgya, ő nem kért senkitöl semmit., amint hogy, jobban szereté tsuda tétel által. ahal szájából pénzt ki vétetni, mint sem költsön kérni, azt mindenkor meg tartotta, hogy jób adni. mint sem mástol venni, mindennek volt ő reája szüksége, ő néki pedig senkire nem volt., városrol, városban menven. mindeneket intet apenitentziára., abetegek könnyen mehettek hozája, és annyira meg alázta magát. abünösökhöz, hogy ett vélek. és hozzájok szállot, söt még azt is meg engedte, hogy rosز életü aszszony a lábait meg mossa, és keneteket meg kenye., ez ugy tették, mint ha ellenkezet volna, azö szegény, és sanyaru életével.

Mint hogy azért jött volt, hogy tanítottson, azért szüntelen is tanitot, mind közönségesen, mind magánosan. az a szokása volt néki., hogy szombatokon, a synagogákban magyarázta a szent írást, valamint a sidó doktorok., azért hitták ötöt is mesternek., vagy rabbi, de ötöt, nem ugy tekintették. mint atöbbit, mert nagy méltoságal tanította vala öket, és álmélkodnak vala az ő kedves beszédin. a melyek származnak valaszájából.

Az ő beszéde egyenes, és világos volt. minden tziifraság nélkül, a mely sokal hathatosab volt. az ékes beszédeknel, *az ő beszédi*, mondgya szent justinus. *rövidek. és egybe voltak foglalva, mert ő nem volt sophista, hanem az Istennek ereje, és igéje*, némelykor inkább tselekedettel felelt. mint sem szoval., mint mikor a szent jános tanítványinak mondá, menyetek el, és mondgyátok meg jánosnak, a melyeket. hallotok. és láttok, gyakorta élt példa beszédekkel, azért hogy meg büntesse halgatoinak. szán szándékal valo vakságokat., de az ő szent élete, és tsuda tétele, inkább meg bizonyították tanításának valóságát., és inkább is illettek minden féle elmékhez, mint sem a filosofusoknak minden sylogismusi, vagy erősítő beszédi, mert azokat mind atudosok, valamint Nicodémus, mind atudatlanok. valamint avakon születet., mind egy aránt értették, és tsudálták, a beszéd közben. sokszor hozá elé atörvényt, és a profétákat, meg akarván azal mutatni, hogy az ő tanítása, ugyan azon bölcseségböl, és azö tsuda tétele ugyan azon hatalomböl származnak, és hogy mind az ó, mind az uj testamentum. ugyan azon egy Isteni hatalomra vannak fel álitva. ezért is hozá elő gyakorta sok bizonyságokat az ó testámentumböl.

Illyen formában készitté a tanítványinak elméjeket, hogy azokat, az Isteni hatalom alá vessék, nem ugy mint a filosofusok. kik nagy haragos vetekedésekre szoktatták tanítványokat, azon szín alat, hogy az igazságot keressék, akristus azt nem kereste, nem is kételkedet mint socrates, mert valoságot beszélt, és tellyes lévén igazságal, azt ugy nyilatkoztatta ki, amint néki tettzet, egy szoval, hogy beszédit, a tanítványi jobban halgassák, és példáját kövessék, vélek egy társaságban lakot, és vélek, szegénységit követette, el küldvén öket minden költség nélkül, de sött még, mikor véle valánakis éhséget szenvedtenek, ugy anyira hogy szombat napon, buza fejet kellett tördelni amezön. és azt enni.

Igen nagy szorgalmatosságal oktatta öket, és amit meg nem foghattak, azt különösön meg magyarázta nékik. ugy bánt vélek, valamint barátival, mindeneket nékik ki nyilatkoztatot. annyiban, amenyiben arra akoron alkalmasak valának. de némely szorgalmatos kérdésekre meg nem felelt nékik, mint mikor azt akarák meg tudni, mikor lészen avilágnak vége, és mikor szent péter azt kérdé, hogy hová lészen szent jános, igen nagy békeséges türesemel

szenvedí vala. az ő együgyü tudatlanságokat, és fogyatkozásokat, mindenkor is azon volt, hogy őket meg jobbitassa.

A tanítványokon itt értem azt a tizen kettőt akiket maga mellé választot volt, noha az írás tanítványoknak nevezi mind azokat, kik az ő tanítását követték, és keresztelve valának, ezek igen sokan is voltak. mivel a szent mátyás választásán, százhusz tanyitván vala jelen, többen is valának ött száznál, kik egy szers mind látták a kristust. fel támadása után, az anyaszent egy ház, már akkor két részből állot, úgy mint a népből, kiket közönségesen, hiveknek, vagy atyafiaknak nevezték, és azokból. akiket. akristus választot volt az anyaszent egy ház szolgálattárára, úgy mint a tizen két apostolokat, és hetven tanítványokat, akiket ketten ketten küldi vala el maga előtt.

A szeretetnek egy néhány gradussát láttyuk ebben a különböztetésben, a melyek méltok a meg vizsgálásra, akristus azt. taníttya nekünk, hogy minden ember ami felebarátunk, és mindent úgy kell szeretnünk, mint magunkot, amint hogy. ő az életét minden emberért le tette, de különösen a tanítványit, inkább szerette, és azok között az apostolit, ezek között pedig szent pétert, és a zebedéus két fiát, leg inkább jánoszt, azt nem lehet vizsgálni, hogy mi okból különböztette meg szeretetét. szent péterhez, és szent jánoshoz, hanem azt elég meg tudni, hogy példájával jóvá hatta, és meg szentelte, a természet szerint való szeretetett. közönségesen, az emberekhez való szeretet meg sértés nélkül, de nem csak az apostolokat, hanem még másokat is nevez baráttyának. lázárt, és annak akét hugát szerette, lázárt pedig. baráttyának hija, amint is meg mutatta, halálán való sirásával.

Kitsoda kételkedhetik abban, hogy kegyes szeretettel ne szerette volna, az ő szenttséges Annyát, holot mitsoda nagy szorgalmatossággal vala gondgya reája halálakor,? de mind azon által, úgy tettik. mint ha keményen szollot volna hozzája, a midön, az írás tudo doktorok között ült, és amidön alakadalomban. meg mondá. hogy abor el fogyot volna, és meg másut, azt mondá egy aszszonynak, hogy nem csak aboldog, aki ötöt méhiben hordozta, hanem még mind azok is, kik az ő attyának akarattyát követik, jól tudta azt ami kegyes üdvezitönk. hogy miképpen kellesék bánni, azzal a kegyelemel meg erősítettett lélekel, azt is meg akará mutatni, hogy nem atest, senem avér okoza benne a szeretetett.

Az ő szeretete. az egész emberi nemzetre volt terjesztve, azért is mondgya, jöjjetek én hozám mindnyájan. kik meg fáradtatok, és meg terheltettetek. és meg nyugotlak titeket, nagy szánakodással vala a népen. ki ötöt kísérte, látván szenvedéseket, és el hagyatadásokat, valamint apásztor nélkül való juhók. a szánakodás vivé arra., hogy kétt szer a kenyeret meg szaporitssa, és az özvegy aszony leányát fel támasza, a maga hazáját, az Izrael népét, és jérusálem városát igen szerette, valamint jó haza fia, és siránkozot rajta, előre meg látván, nagy pusztulásra való jutását. vétkeiért, a fejdelmekhez való engedelmeségre. mindeneket intet, és azt hagyta, hogy tisztelettel legyünk a papokhoz. ám bár azok ne legyenek is olyanok. a mitsodásoknak kellene lenniük, nagy szorgalmatossággal követte a törvényt, és avallásbéli Cérémoniákat, noha ura volt, mind atörvénynek, mind a szombatnak., avilági dolgok iránt, semmi hatalmát ki nem mutatta, de sött még, kétt atyafi között sem akart köz bíró lenni, a midön meg fogák, és a bírák kérdezék, mindenik bironak a maga rendihez képest való feleletet ada, a fő papnak, amaga Isteni fiúságáról felele, pilátusnak királyi voltárol., meg mondván néki, hogy az ő országa nem evilágon volna, és hogy az ő tanítása, semmi változást nem tenne avilági rendben, mitsoda. nagy maga hittség volna az ollyantol., aki az ő jó erkölcsseit le akarná irni, mivel az ollyan szent lelkek. kik az évangéliumrol elmélkednek, hová tovább, több tsudálatosab dolgokat találnek abban, hanem mondgyunk egy néhány szót szenvedéséről, a melyben, mind leg nagyob, mind leg hasznosab példát adot, holot nincsen, semmi közönségeseb ez életben. a szenvedésnél.

A krisztusnak, az olaj fák kertében, szánakodásra méltó léte, meg mutattya, hogy néki is, valamint másoknak, a szomorúságban, és a félelemben része volt, és hogy csak az ő jó erkölcsének erejével szenvedte azokat a sok nyomorúságokat, mint hogy pedig mindenben hasonló volt hozzánk a vétken kívül, azért, ez életnek minden nyomorúságát meg próbálta, úgy mint, az éhséget, szomjúságot, fáradságot, és a fájdalmat, a való azt nem látjuk hogy beteg lett volna. talám azért. hogy rend szerént. amértékletlenség okozta abetegséget., leg aláb amértékletlen munka, de semmi mértékletlen nem lehetet egy olyan testben., akit maga a bölcsesség igazgatot.

A szenvedésekor. meg győzhetetlen áthatatósággal szenvedet. maga mentetegetése nélkül, semmiben ellent nem áll, és magát kizsárolni hagyá, és meg mozdulhatatlanná lett mint a kö szikla az ütés, és averés alatt, tsudálatra méltó volt, az ő halgatása, egy szót nem szolla. noha egy szavával minden hamis vadoloit., és bírát, meg győzhette volna, de tudta azt. hogy menttségére semmit nem fognak hajtani, egy szóval, az irtoztato szenvedésekor, az elméje, szabadon és tsendeségben marada, imádkozék azokért, kik őtet kizsárolták, ajó latornak hitét meg jutalmaztatá, az annyát gondviselés alá hagyá, a profétiákat bé tölté, és az Istennek ajánlá szenttséges lelkét.

Az apostolok. a szent lelket vévén, a krisztusnak élő képei lettenek, a kikhez, hasonlóknak kellett lenni ahívek. nek, ezért is mondgya szent pál, legyetek én követőim, valamint én követője vagyok a krisztusnak. meg másut. legyetek én követőim atyám fiai, és vigyázatok azokra, akik úgy járnak, a mint a mi példánk, nálatok vagyon.

Az apostolok, noha szüntelen való oktatásokban foglalatoskodtak, de példa adásokkal többet oktattak., mint sem beszédekel. ahívek közül választanak vala magoknak tanítványokat, a kiket kivált képen oktatták, valamint akrisztus oktatta önnön magokat, az ilyenek, az apostolokhoz való kötelezve. vélek együt laktanak, vélek együt utoztanak. és a midőn valamely anyaszent egy háznak szüksége volt före, azokból küldöttek hogy igazgassák.

Illyen formában látjuk hogy szent péter mellett voltak, szent márk, szent kelemen, szent erodus, aki helyében lett antiochiai püspök, szent linus, szent Cletus. kik azután. helyében romai püspökök lettenek, szent pál mellett látjuk szent lukásot, szent titust, szent timotheust, és a fellyeb említet szent kelement, szent jános apostol mellett látjuk, szent polikarpust, és szent pápiást, ezek a szentek, azon igyekeztek, hogy az apostolok tanításit az elméjekben tarttsák meg inkább, mint sem írásokban, és azokat inkább tselekedetekel tanyították, mint sem beszédekel, így követvén mestereket., így is lettenek. szent pál szerént. aprédikállás, jó tselekedet, hitt, szeretet, tisztaság, és egész jó élettiek által, példaja a híveknek, de még ezek többet is tselekedének, mivel ő magok meg más olyan tanítványokat hagytak magok után, a kik meg másokat is tanyíthattak. erre való nézve írja szent pál timotheusnak, hogy a melyeket én töllem hallottal. sok bizonyságok előtt, azokat bizzad hív emberekre, akik egyebek tanításokra is alkalmasok. 2 tim. 2. 2. etehát valóságosan atraditio, a mely jobban meg tarttya atudományt, mint sem azírás.

3. Beszélketés

A jerusalémi Anyaszent egy házról.

Szollyunk már mostanában azokról, akiket önnön magok az apostolok tanyítottak. és igazgattak, de főképpen arról az anyaszent egy házról., a melyet akrisztus maga kezeivel állította fel, a synagoga fundamentumára. a mely nem csak példája, de gyökere, és eredete volt

atöbb anyaszent egy házaknak, és nézük meg hogy mi formában adgya előnkben az irás azokat az első hiveket.

Alhatatosak valának pedig az apostolok tudományában, és a kenyér szegésének részletetésében., és az imádságokban. act.11.42. meg aláb, és mindnyájan akik hisznek vala. együtt valának, és köz vala mindenek. örökségeket, és marhájokat el adgyák vala, és osztogattyák vala azokat mindeneknek, amint kinek, kinek szüksége vala, és minden nap egyenlő akarattal mennek vala atemplomban. és házonként szegdelvén a kenyeret, az eledelt örvendezésel. veszik vala, és együgyü szivel: ditsérvén az Istent, és kedvesek lévén az egész községrél, 44. meg másut. A hivek sokaságának pedig egy szivek vala, és egy lelkek, és senki közüllök. azokban amit bir vala, semmit sajáttjának nem mond vala, hanem minden köz vala nékik, act. 4.32, nem is vala szükölködő közöttök. mert valamennyin mezöket, vagy házakat birnak vala, eladván, elő hozák vala azoknak az árrát, amiket el adtanak vala, és az apostolok lábaihoz teszik vala. el osztogottatik vala pedig mindennek, amint kinek, kinek, szüksége vala. act. 4.34.35. meg másut az apostoloknak kezek által pedig sok jelek, és tsudák lesznek vala. a nép közöt, és egyenlő akarattal valának a salamon tornáztában, egyebek közül pedig, senki nem méri vala magát hozzájok adni, hanem magasztallya vala öket anép, inkább nevededik vala pedig az urban hívö férfiaknak. és aszszonyoknak sokasága act. 5.12.13.14.

Láttuk tehát mind ezekből, hogy mitsodások valának az első hivek, és hogy, az öket valo ditsérete az irásnak, tsak rövideden, az oktatásért, imádságért, egyeségért, aföldi jovoknak egy másal valo közölésért vagyon, evolt az ö belső örömök, és külsö képen, atiszteletért, magasztalásért, és anép hozzájok valo szeretetiért, ez az anyaszent egy ház, minden féle nemböl, és rendből állot, és egy kevés idő alatt igen meg szaporodot. a szent péter első prédikaciojára, három ezer ember tere meg, és amasodikára, ött ezer, az irás egy néhány helyt fel teszi, hogy a hiveknek számok, naponként nevededet, és szent jakab, 38 dikban, szent pálnak azt mondá, a görög versio szerént, hogy a hiveknek számok. egy néhányszor tiz ezerből állana, act. 21.20. ahiveknek leg nagyob része, házások valának, és az olyanok különösön laktanak, ezért is vagyon meg irva, hogy házanként szegik vala meg akenyeret. azaz, hogy osztogattyák vala az ur vatsoráját. mind azon által, a költtség közönséges vala, mivel az el adot jóságok az árrát. olyan nagy bölcseséggel, és igassággal osztogattatták ki az apostolok, hogy nem vala szükölködő közöttök.

E tehát, annak a közönségesen együtt valo életnek valóságos példája, a melyet atörvény tsinálok, és a philosophusok leg boldogabnak tartották, noha azt soha elnem érhatték, erre valo nézve, még eleinte akará minos a görögök közöt, Creta szigetében közönséges asztalakot rendelni, ahol együtt ettenek, és lycurgus, igyekezék lácédémoniabol ki irtani agazdagságot, és a bujálkodást, a pythagoras tanitványi közre adgyák vala jóságokat. és egy társaságban éltenek, melyet a görögök neveztek Cenobion, a mely szobol neveztetek a Cenobiták, de pláto. mod nélkül mesze akará terjeszteni aközönségesen valo életet, el akarván törteni. a familiák közöt valo meg különböztetést, ök azt tudták, hogy nem lehet addig a közönséges társaság tekélletes, valamég az emberek azt mondgyak, ez a tiéd, ez azenyim, de ezek atörvény tsinálok. tsak a büntetéssel, és a jovallással kénszeritheték valamire az embereket, mivel tsak egyedül akristus Jésusnak kegyelme változtathattya meg a sziveket. és orvosolhattya meg, atermészetnek meg romlását.

A sidokot meg tanyitván az Isten törvénye, ö közöttök, sokal tekélleteseb példait láthatni aközönségesen valo életnek, azok pedig. az Essaeitak, és a therapeuták valának, de vita Contempl. tsak éppen pálestinában valának essaeiták, és mint egy négy ezereen, ezek a falukon laktak, minden féle mezei munkában foglalatoskodtanak, egy társaságban, és szegénységben éltenek, leg nagyob része közüllök házások nem volt, a szombat napokat, főképpen az

imádságban, és atörvény tanulásában töltötték, de ajövendő mondásnak igen hittek, és ezeknél nem volt babonázob a sidok között, a terapeuták, sok helyekre valának el oszolva, de leg nagyobb része, egyiptumba, alexándria mellet lakot, ezek sokal magánosab életet éltenek, tsak az imádságban. és az olvasásban töltötték napjokat, rend szerént estig nem ettek, akor is tsak kenyeret, philo, meg josef. ezekről böven beszélnek. és minden szokásokat le írják, hogy ha pedig atörvény alát, amely tekéltességre nem vitte az embereket, eszerént éltenek, azon nem kel tsudálkozni, hogy ha nagyobb tisztaságal követték ezen jó erkölcsököt, akegyelemnek törvénye alát, ugyan ezeket láttyuk követni. ajerusálemi anyaszent egy házban, idővel pedig, az egész anyaszent egy házakban. és klastromokban.

A jerusálemi keresztények között, ajószágok elosztásának eredete nem egyéb volt, hanem a felebaráti szeretet, amely attyafiaká és mint egy tselédeké tette őket, hogy egy aránt tápláltassanak, mindenkoron elméjekben viselték akristusnak ezt a parantsolattyát, hogy egy mást szeressék, ezt a parantsolatot gyakorta is hozá, elé, főképpen szenvedése előtt, mondván, hogy arról üsmértetnek meg az ő tanítványi, de leg inkább az üdvezítő parantsolattya vivé őket arra, hogy jószágokat közre botsásák, a mely azt hadgya, hogy ellene mondgyunk annak amit birunk, ők nem tsak lelki képen, és szivbéli szándékal akarák. követni, hanem ugyan valójában végben vivék ezt a jóvállást, hogy ha tekéltetes akarsz lenni, add el mindenedet. és gyere köves engemet. mert avalo, hogy abban bizonyosabbak vagyunk, hogy nem ragaszkodunk ugy ahoz a jószághoz, amelyet el hagytuk. mint ahoz, amely még kezünk között vagyon, azt is el lehet mondani, hogy ők akristus jövendölésiből tudták, jerusalem városának el pusztulását, azért nem is akartak semmit olyat meg tartani, ami őket, ahoz az el pusztulando földhöz ragaszhasa. s.aug. de catech. rud. 23.

Ezt a közönségesen való életet, tsak éppen ajerusálemi hívek követthették, amely illet mind a személyekhez, mind az időhöz, mert nékem ugy tettik, hogy emberi mód szerént, nehéz volna egy anyi személyből álló anyaszent egy háznak, sokáig együtt élödni, fundus, és bizonyos jövedelem nélkül, mivel azt láttyuk a szent pál leveliből, hogy atöb anyaszent egy házak segítségé nélkül, nem lehettek, és hogy feles pénzt küldöttek atöb tartományokból ajerusálemi szenteknek, azt el hihettyük, hogy ezek a szentek, kézi munkával is segítették magokat. valamint akristus, és az apostolok tselekedtenek,

Az irás azt mondgya, hogy álhatatosak valának., az apostolok tudományában, és sok helyt tanítványoknak neveztetnek, mert az üdvességnek. tanulásában foglallyák vala magokat. halgatván az apostolok tanításit, a kik. mind közönségesen, mind pedig különösön tanítták vala őket azokra, a melyeket hallottak vala azurtól. gyakorta pediglen a szent irásokat olvasták, azt mondgya az irás, hogy álhatatosak valának az imádságban, és egyenlő akarattal mennek vala minden nap atemplomban. és gyülekeznek vala a salamon tornáztában, azt láttyuk, hogy szent péter, és szent János a templomban mennek vala az imádságnak kilentzedik oráján, azt el hihettyük. v.baron. an.34. p.250. hogy ők még akor meg tartották azokat az orakot a melyeket még mind mostanáig meg tarttya az anyaszent egy ház, az apostolok, és atöb hívek, külső képpen ugy éltenek valamint más sidok. atörvénynek Cérémoniáit meg tartották, és áldozatokat tettek, ezeket mind addig gyakorolák valamég atemplomot el nem ronták, azért is hiják ezt a szent atyák, a synagogát, tisztességgel való eltemetésének, st.aug. ep.19.

Az imádság után, az irás a kenyérnek meg szegéséről emlékezik. ezen pedig az ur vatsoráját kell érteni, mivel sok helyeken vagyon ilyen emlékezet az új testámentumban. ezt a nagy titkot, nem a templomban szentelték, ahol elegeesen voltak atöb sidokal, hanem ahívek házáinál, és azután meg vendégtették egy mást, ez a szokás sokáig tarta a keresztények között. a melyet nevezték ágápnak, az az, felebaráti szeretetnek, az irás azt mondgya, hogy az ilyen

vendégség, örvendezéssel, és együgyű szível ment végben, ugyan is, mind gyermekek valának azok ahivek. az ő alázatosságok, tisztaságok, és hasznok nem keresése által, ellene mondván avilági jóknak, és reménségeknak, nem vala okok, se a törődésre, se anyughatatlanságra, és csak egyedül a mennyei reménségről, és akristus országáról gondolkodtak, nem olvashattuk tsudalkozás nélkül azt a keveset. amelyet az irás mond erről az első anyaszent egy házról. de azt ne tsudálljuk, hogy ha azok a hivek nagy kedvességben. és tiszteletben valának azok előtt, kik őket látták, ez az anyaszent egy ház fent marada jérusálemben csak nem negyven esztendeig. az apostolok gondviselések alatt, fő képpen, szent jakab püspök alatt, és mind addig valamég láták ahivek, hogy csak hamar pusztulásra kellene jutni annak a boldogtalan városnak., akristus jövendölése szerént, akoron mind el hagyák avárost, és pella nevű kis városban szaladának, és őt maradtanak mind addig, valamég aváros, egészen el nem pusztula. euseb. III. hist.C.3. De tovább is mehetünk, és azt mondhattuk, hogy ahivek közül valának még abban apusztá városban. mivel még püspökök is vala, de adriánus el rontatván tellyeséggel avárost, az egész sidokot ki üzeté, és Élia nevű új várost építte helyében, és nem vala szabad őt lakni semmi féle sidonak. Euse.IVhist.Cap.5. sev.sulp.lib.2.

4. Beszélgetés.

Hogy mitsoda állapotban voltak a pogányok
meg térések előtt.

A Jerusalemi anyaszent egy ház el szélyedvén, mindenüt más anyaszent egy házak álitatának fel. amelyek sidokból, és pogányokból állottanak, és amelyekben ajó erkölcsök nagy tekéltességben voltak, hogy ha azt jól meg tekénttük, hogy mitsoda állapotba valának apogányok meg térések előtt,

A kik ahistoriát nem tudják, azt gondolják, hogy azok az emberek, kik ennek előtte tizen hat száz esztendővél éltenek, sokkal együgyűebbek, ártatlanabbak., és engedelmesebbek valának amostaniaknál, mert azt hallották, hogy hová tovább aláb szál, és romlandob avilág, de az olyanok kik figyelmetességgel olvasták azokat akönyveket., a melyek agörögöktől, és aromaiaktól maradtanak reánk, világosan látják, hogy mind más képpen vagyon, Claudius, és Néro CSászárok alatt kezdék prédikállani az évangéliumot. azt pedig meg lehet látni tacitusban, hogy mitsoda udvara volt ennek a két Császárnak, és hogy mitsoda el fajulttság uralkodot abban. meg lehet látni hogy ugyan azon saeculumban mitsodás szokás volt, horaciusból. juvenalisból. martialisból. és petroniusból., a mely undokságokat le írnak ezek az auctorok., azok akoron közönségesek valának, és azoknak követésit nem tiltották. úgy tettik, mint ha ezek aveszedelmes könyvek, csak azért maradtak volna meg, hogy az emberek meg lássak, hogy a meg romlásnak. mitsoda mélységéből vonta ki akristus az egész emberi nemzetet, hasonló undokságokat látunk svetoniusban. az auctorokban. kik az augustus Császár historiáját írták, és akövetkezendő két saeculumot., azt lucianusban., apuleusban., atheneusban, egy szóval mind azokban az auctorokban kik aszokásról írnak., a szent atyák kételenítették ezekről világosan szollani, atöbbi között szent agoston. de civit. 2.C.4. alexandriai szent kelemen. pedag. lib 2. mind ezek után, nem kell tsudálkozni azokon. agonoszságokon. a melyeket szent pál számlál elé a romaiakhoz írt levelének akezdetén.

A szokások meg romlása, agörögöktől, egyiptumbéliektől, és nap keletről, ment aromaiakhoz, csak vessük szemeinket áristophánusra, meg látjuk hogy mitsoda rendeletlen életet éltenek agörögök az ő idejében, abizonyos hogy az után jobbaká nem lettenek. és nagy sándor idejében, s. meg azután, a tunyaság, és abujázkodás, igen el hatot volt közöttök, a macedoniai, egyiptumi, és syria béli királyoknak historiái tele minden féle gonoszságoknak, és el

fajultságoknak példáival, azt tudgya ki ki, mitsoda nevezetben volt, alelxándria., antiochia, és Corinthus, városa, azt tudgyuk mitsoda hiresek valának atunyaságért, és bujaságért, kis ásiának varosai, mind azon által, az ilyen gonoszságok közöt véve eredetet a kereszténység, ugyan azon városokban álitatának fel azok a szent anyaszent egy házak, a szabados élet, nem tsak közönséges vala aromai birodalomban., de ugyan azt jóvá is hagyta avallás, és ahoz ugy kivántatot, a tudosok tudgyák, hogy miből állot a bacchus Ceremoniája, mindenüt tsak a venus, adonis, ganymedes, és a jupiter képeit kellett látni, minden kertnek különös istene vala, az aszszonyok közönségesen tsak az istenek szerelmeiről való énekeket éneklették, a mint láthatni, virgiliusból. és ovidiusból, az ő játék néző helyeken. vagy fajtalanságokat láttak, vagy kegyetlenséget.

A romaiak mulattsága rend szerént abból állot, hogy a kardosokal egy mást meg ölették, a fene vadakal el szaggattatták az embereket, a rabjokat leg kissebért meg kinoztatták, és azokal irtoztato kinokot szenvedtetek, atartományoknak gubernatori, nagy kegyetlenségekkel bántak azokal kik romaiak nem voltak, a császárok meg ölették mind azokat, akik nekik nem tettzettenek, minden törvény nélkül, ettől vagyon hogy a gonosz fejdelmek anyi vért ontottanak, és anyi romai urakat ölettek meg, de még a fősvénység, nem vala aláb való akegyetlenségnél, minden tele vala tsalárdságal, hamiságal, vádolással, erőszak tétellel, és nyomorgatással, a Cicero oratioi, ezekről eleget mondanak, ha verrus, arespublica idejében, három esztendő alatt annyi kegyetlenséget mivele, tsak egy tartományban, mit nem tselekedhettek Caligula, és néró idejében agubernátorok, kik avádolástól nem tartottanak, és a melyekre magok a fejdelmek adtanak nekik példát, mit nem követének, albinus, és florus judéába, és flaccus alexandriában. ezeket mindenek tudgyák.

Ilyenek valának tehát azok. akiket keresztényeké tettenek, és akikről akarok szollani, de amidön meg mosatának, és meg szenteltetének, mindgyárt másokká lettenek, mind azon által, nem kel el titkolni a görögök. és aromaiak közöt. sokaknak jó hajlandóságokat.

Először ökk, igen emberségesek valának, az emberség pedig sok jó dolgokat foglal magában, amelyeket külső jó erkölcsöknek mondhatni, ugy mint, a békeséges türeést, abeszédben való kegyeséget, akedvezést, a vidámságot, atisztelet, betsület adást, mind ezeket agörögök, igen jól tudták, és mind ezeket lehet követni, hanem valóságos jó erkölcsü is valaki, noha avalóságos jó. erkölcs. ezekkel. sokkal kedveseb, a görögök közöt valának még olyanok, kik igazán való filosofusok valának. az az, olyanok, kik valójában keresték az igazságot, és kivánták követni ajó erkölcsöt, ellene mondván az ilyen tudományért, más egyéb dolgoknak, és nem szánták fáradságokat, se költségeket, a romaiak sem valának tellyeséggel olyan meg romlot állapotban. hogy ne találtatot volna közöttök nemesi elme, álhatatosság, és olyan természet szerént való jó erkölcsök, a melyeket még mostanában is tsudálkozásal látunk az ő historiájokban.

Az Évangyéliumnak kegyelme. meg hatván az ilyen jora hajlando sziveket, nem lelete, hogy azokban meg ne fogannék, szent Cornélius, romai tiszt lévén, első volt apogányok közöt, ki ezt a kegyelmet vevé, sok nevezetes martyrokban ki tettzik az a romai nemeség, ugy mint, szent lörintzben, szent vincentiusban. szent sebestyánusban, és nagy szent püspökökben, ugy mint, szent Cypriánusban, szent ambrusban. szent léóban, agörög filosofushoz illendő maga reá tartást, meg lehet látni. a szent polycarpus actáiban. a szent pionius, smyrnai pap actáiban, a szent justinus, és az alexándriai szent kelemen írásiban, akeresztényi alázatosság, meg jobbitván a romai maga hittséget, és a filosofusok kevélységit, azokat valóságos bölcsekké tette, mivel meg üsmervén a hit által hogy hová kellett nekik igyekezni, azután nem is tzéloztak más dologra., ezek az okos, és értelmes emberek, tiszta életet kezdvén élni, és nem a

magok hasznát keresni, tsendesekké, és együgyüekké lettenek, azal a nemesi együgyüségel, a mely meg veti, a másnak, alatomban valo ártást.

Ez így lévén, a keresztényi vallás, nem csak a romai birodalomban emelkedék fel, hanem még romának közepette, olyan időben pedig, amelyben leg nagyob virágjában., és tudományában vala, de leg nagyob meg romlásában is, az Évangyéliumnak Istenisége, győzedelmet vett, azokon, amelyek véle ellenkeztek, mivel, atudomány, és akevélység, ellent állottak a keresztényi együgyüségnek, tudománynak, és ahit alázatosságának, a szivnek, és a szokásnak meg romlások, nem szenvedheték annak tisztaságát. és szoros tanyítását, szükséges tehát ezeket igen jól meg vizsgálni, nehogy valaki azt gondollya azután, hogy az apostoloknak, csak ostoba emberekkel volt dolgok, a kikel könyü volt, mindent el hitetni, s.aug.epist.137. ad volus. épist.138. ad marcell. de Civit.lib.22. C.7. de vocat gent 1.11. C.15. tertullianus ezeket jól meg tudta mutatni, apogányoknak. mondván, *a kristus Jesus nem úgy tselekedet mint numa, a ki durva, és vad embereket szelidítte meg, meg terhelve azokat istenekel. hanem olyan embereknek nyitá fel szemeket az igazságra, akik tudosok, és értelmesek valanak* apolog. C.2.

5. Beszélgetés.

A tanításokrol. és a kereszttségről.

Az Évangyélium prédikálásának módgya. külön külön féle képen volt. ahalgatokhoz képest, a sidoknak, a profétiákból, és a szent írásból kellett bizonyítani, apogányoknak, amagok poétáiból, és filosofusiból kellett bizonytságot hozni, atsudák pedig, mind egyikét, mind amásikát figyelmetességre indították, az apostolok tselekedetiben, látunk ilyen külön, külön féle tanításokat. az Isteni dolgokrol pedig, csak azoknak beszéltek, akik valójában halgatták. de tsendeséggel, mert mihent látták hogy a pogányok haragra indultak. vagy nevették, a mit nékiek mondtak, amint esokszor meg történt, olyankor ahivek halgattak. ne hogy valamely káromkodásra fakaszszák őket, st.just intryph. idővel pedig, holmi írásokat botsátának ki, hogy a pogányoknak, meg mutassák hamis vallásokat, alexándriai szent kelemen ilyen írásokat botsáta ki, ilyen vala, tatiánusnak, agörögök ellen valo tractátussa, de leg inkább, atsuda tételek térítették meg őket, azután, a keresztényeknek, szent elettyek, és a martyrumtságot, álhatatossággal valo szenvedések.

A midön valaki keresztényé akart lenni, aztot, apüspökhöz, vagy valamely paphoz vitték, és meg vizsgálták, hogy ha ugyan valójában kíváné meg térni, mivel attol tartottak, hogy a titkokot, meg ne ferteztessék, közositvén azokban, érdemetlen személyeket. és nehogy olyanokat vegyenek bé, akik álhatatlansággal. meg gyalázák az anyaszent egy házat, jól meg vizsgálták tehát az ollyat aki keresztényé akart lenni. meg tudakozták előbször, hogy miért kíván azzá lenni, mitsoda rendben lévő, hogy ha szabadosé, vagy rab, mitsoda életet élt annak előtte., az ollyanokat pedig, akik valamely gyalázatos hivatalban. vagy szokásban vett vétkekben voltak, addig bé nem vették, valamég azokat el nem hagyták, ez így lévén a nyilván valo vétkes aszszonyokat bé nem vették. se azokat kik aszszonyokkal kereskedtek, se a gladiatorokat, se akik apiatzon tántzoltanak. énekeltének, anép mulattságára, se a szem fény vesztököt, jövendő mondokot, vagy a kik írásokat osztogattak, hogy meg mentse valamely szerentséltlenségétől, mind ezeket úgy vettek bé, minek utánna el hagyták volna vélek rosz szokásokat, de még azután is sokáig próbálgatták, noha az illyenek nagy buzgosággal kívánták is meg téréseket. de a keresztények azzal könyebben bé nem fogadták, akik közikben akartak allani.

Az ollyat. akit már gondoltak. hogy bé lehet fogadni, a Cathecuménusok köziben tették, apüspök, vagy a pap. reá tette kezét, a homlokán keresztet vont, és imádkozot érette, hogy az

oktatást bé vegye., és hogy méltó lehessen el érni a keresztséget. az ilyen a prédikation jelen lehet, ahol atöb pogányok is jelen lehettek, valának pedig olyan Cathecizálok, akik vigyáztanak a Cathecuménusokra, és akik oktatták őket, ahitnek első részeire, de egészen atitkokot nékik meg nem magyarázták, a melyekre nem valának még alkalmasok. de főképpen, az erkölcsököt illető rendekre tanítták vala, őket, azért hogy keresztségek után, meg tudhassák, miképpen éllyenek, ugyan erre az erkölcsököt illető oktatásra írta szent kelemen az ő pedagógussát. aki is panténus nevü philosophus után, tanyita, az alexándriai iskolában, az az, hogy azokat tanyítá, akik keresztyeneké akarának lenni, azután origénes lett helyében. euseb.VI.hist.C.15.

A Cathecuménus rendiben, két esztendeig kellett rend szerént maradni, de ezt az időt, vagy meg hosszabították, vagy meg rövidítették, ahoz képest, amint már a Cathecuménus viselte magát, atanulásban, de nem csak atanulására vigyáztanak, hanem ha meg jobbitottaé szokásit, ugyan ebben arendben is hagyták mind addig, valamég egészen meg nem tért, ettől vagyon. hogy sokan, csak nem utolsó orájokig halogatták a keresztséget, mivel csak éppen azokat keresztelték meg, akik aztot kérték, és ohajtották fel venni, noha arra gyakorta intették őket, hogy kérjék, azok kik azt kérték, és arra érdemeseknek ítéltettek lenni, a nagy böjt kezdetin, a neveket bé iratták, a Competensek, vagy a meg világosítottak laistromában, orig.in Cels. 1.3. ilyen formában, két rendben lévő Cathecuménusok valának, ahalgatok, és a Competensek, ezek az utolsok böjtölnének nagy böjtben, valamint ahivek, és aböjt mellet gyakorta imádkoztanak, napjában, egy néhány szor terdre estenek, éttzakákon fel költenek. gyakorta meg gyontanak; ezeket pedig mélyebben is tanítták vala ahit ágazatira, főképpen a szent háromságnak, és az íge meg testesülésének titkaira, gyakran esze gyűjtötték őket atemplomban. ahol meg kérdezték, és meg vizgálták hogy mit tudnak, azután. exorcizálták őket, és imádságot mondotnak reájok, ahivek előtt, ezt nevezik vala, akoron. scrutiniumnak, az az, kérdezésnek. tudakozásnak. ezt sok saeculumokig követték, még mikor kis gyermekeket kereszteltek is, de még mostanában is látunk erről az anyaszent egy ház officiumában emlékezetet, fő képpen, a nagy böjt negyedik hetén lévő szeredának miséjében, amelyben, avakon születről vagyon az Évangélium.

A nagy böjt vége felé, ami atyánkra tanítták vala őket, és a szentségekre, ezt a rend tartást, az oktatásokban., világosan láttyuk. a jerusálemi szent Cyrillus Catechezisében, és a diáconus ferrandus szent fulgenciusnak írot levelében, az éthiopiai keresztségről. ap.fulg. epist.II. mind ezek a próbák után, akiket látták hogy meg érdemlik akeresztséget, azokat választottaknak nevezték, és nagy szombaton, meg keresztelték Ceremoniával, hogy akristusal fel támadhassanak. tertull.de bapt. Cap. 19.20. vagy pediglen. pünkösöd vasárnapja előtt valo szombaton. hogy a szent lelket vehessék. ugyan akor, abérmálást is egy szers mind fel adták. rend szerént, csak ezen a kétt innepen kereszteltenek: epist.4.: szent léo pápa, nem hagyá jóvá, a siciliai püspökök szokásit., kik epiphániakor is kereszteltenek. Conc.tribur. és ez a szokás, meg tartaték még mind atizedik saeculumig, de minden időben meg keresztelték. azokat. akik veszedelemben voltak., vagy nagy üldözésekben.

A keresztelésnek napján, a keresztelő helyre vezették a catechuménusokat. őt ellene mondatának vélek, az ördögnek., és az ő pompáinak, tertull. de bapt C. 19.20. az után, ahitről kérdeztek tollök, és a hiszek egy Istent. vélek el mondaték. S.Cypr.epist. 70. ad januar. rendszerent avizben mártották akeresztelendőket, három szor., és mindenik mártáskor. aszent háromságnak. egyik személyit nevezték, tertull.in prax. 6.26. mind azon által, az öntözésel valo keresztséget. elegendőnek találak lenni, szükségben, ugy mint abetegeket. de anép clinicusoknak nevezé azokat., akik ilyen formában kereszteltettek vala meg az ágyban., ahivek gyermekeit minden időben meg keresztelték. még azt sem várták. hogy nyolcz napi legyen. és a kereszt atyák, ő érettek feleltenek, akár menyüi idősiek valának is azok akiket meg

kereszteltének. de gyermekeknek nevezték. tertul. de bapt C. 18. akereszttségkor, meg kenték őket szentelt olajal. S.Cypr. epist.70. ad januar. akiket meg keresztelték, azokat, a püspök eleiben vitték. és őket meg bérmálta, idem.epist.73. ad.jubaian. de azokat is kik bérmálás nélkül holtak meg, valóságos hiveknek tartották, tertull.de resur Car. Cap 8. akiket meg kereszteltek. azokat. mindgyárt, tejet és mézet étettek, a mely jelentette az igazán való meg ígért földet, a melyben léptenek, és a lelki gyermekséget, a neophyták, nyolcz napig viselték. a feje ruhát, melyet a kereszttségkor adtanak reájok., jelentvén azt az ártatlanságot, a melyben kell lenniük holtig, azt nem láttyuk, hogy akiket már nagy korokban kereszteltek meg, hogy azokat aneveket el változtatták volna, mivel sok szenteket látunk, kik még kereszttségek előtt való neveket meg tartották, ugy mint, dénes, márton, demetrius, de a gyermekeknek, leg inkább az apostolok neveit adták, vagy pediglen valamely áitatos neveket. valamint görögül Eusébius, Eustathius, hesychius, gregorius, athanásius, deákul, pius, vigilius, fidus, sperantius, és több illyenek, mellyeket adtanak reájok., az ujjonnan kereszteltettek, akereszt atyák viseltek gondot, apapok pedig igen vigyáztak reájok, hogy keresztényül éllyenek.

6. Beszélgetés. Az Imádságról.

Uj életet kezdének tehát ezek élni, a mely, mind belső, mind természet felet való vala, és azt, könnyűnek találák., a mi annak előtte, lehetetlennek láttot lenni, st.Cypr.epist. ad donat: az első, és a leg nagyobb foglalatosságok. az imádság vala, amint szent pál is, ezt leg inkább hadgya nekünk, és mint hogy arra int minket, hogy szüntelen imádkozunk, ők is azon igyekeztek, hogy mentől többet imádkozhassanak, és mindenkor. az Istenhez fordithassák elméjüket, együt is imádkoztanak, amikor, lehetet, tudván azt, hogy mentől többen gyűlnek esze, hogy az Istennek. egyenlő kegyelmet kérjék, annál inkább meg nyerhetik, valamint akristus mondgya. ha ketten. vagy hárman. &.matth.18.19.20.

Szent Ignátz, azt jóvalya, szent polycápusnak., hogy gyakorta legyen gyülekezet, és arra inti., hogy őt mindenikét neve szerént keresse fel, mivel apásztorok jelen létek, nagyobb tisztelettel vitetik végben az imádságokat. és ahivek, nagyobb buzgoságra indittyák egy mást.

A közönséges imádságok, amelyekre leg inkább esze gyűlnek vala, a reggeli, és az estvéli imádságok valának, a melyeket mostanában nevezük laudesnek, és vesperásnak, arra intették a hiveket., hogy így szentelleyék meg. a kezdetit, és avégit anapnak, és senki azokat el ne mulassa, a földi munkáért, a matutinumok, amelyeket mi laudéseknek nevezünk, a ditséreti soltárokért, ugy tettzik, hogy az ó törvénybéli reggeli áldozat helyében lettek, a vetsernyék pedig, az estvéli áldozatok helyet, vannak, hogy meg szentelleyük az éttzaka kezdetét, avetsernyét, némelykor lucernáriumnak nevezték, mert atályban szokták. meg gyujtani a lámpásokat, még mostanában is énekelyük a hymnusokat. amelyekben emlékezet vagyon avilagosságról., és az imádság után való vatsoráról, o lux beatatrinitas. Conditor.alme sid.verg.mundi vespere, ad Coenam agni prov. aközönséges imádságok után. rend szerént a hivek egy mást meg tsokolták, az ollyanok, kik jelen nem lehettek az imádságokon., valamint abetegek, rabok, utozok, haegyedül találkoztak is, de akönyörgést végben vitték., a szabot orákon. terttul.orat c.13

A matutinumokon, és avesperásokon kívül, még más orákis valának rendeltetve az imádságra. ugy mint, a tertius, sextus. nona, még éttzakais. alexandriai szent kelemen, tertullianus, és szent Cyprianus, tésznek emlékezetet, ezekről az imádságokról. Const. apost.VIII.34. st Cypr.de orat dom. in fine, ők ezeket, az ó, és az uj testámentum példáiból bizonyították, és azoknak titkos okait adgyák, orígénes azt jóvalya. hogy leg aláb háromszor napjában az

imádságot, el nem kell mulatni, orig.de orat.C.33. az előtt, amidőn imádkoztanak, nap kelet felé fordultak, a kezeket. és a szemeket. az égg felé fel emelték, az imádság oráit, a romai szokás szerint számlálták, kik anapot, fel jötítől fogvást, le mentiig, tizen két órára osztották, a melyben külömbözes volt. amidőn. leg hosszabbak, vagy leg rövidebbek valának anapok. martial IV.epigr.8. az éttzakák is, tizenkét órára valának osztva, vagy négy részre, amelyeket virrasztásoknak, vagy statioknak nevezték, mivel a táborokon, csak négy szer valtyták vala fel a strásákot egy éttzaka, ezigy lévén, equinoctiumkor az első orát, hat órától fogva reggel, hétig számlálták, atertius kilentz orakor, sextust. délben, nonát három orakor, estve. atizen kettődik orát, vagy a vetsernyét., hat orakor estve, ilyen formában, minden három ora után, volt imádság napjában

De sőt még, éttzakais fel költenek imádkozni, alexandriai. szent kelemen. tertullianus, tésznek emlékezetet az éttzakai imádságról., és ezt a szokást, a szent atyák igen ditsérik. St.Chrys.hom.26.in acta.hom 14. in epist. ad rom. igen hasznos is atest sanyargatására. és olyan tsendes időben, az elmét. az Istenhez valo fordítására, azt jóvallották, hogy minden reggel. el kel mondani. a hiszek egy Istent, és a midőn veszedelemben vagyon valaki s:ambr.lib.3. de virg.

Egy szoval, hogy mindenkor, az Istenhez valo figyelmetességben lehessenek, minden féle tselekedeteknek. a kezdetin, imádkoztanak, szent pál hagyása szerint, *valamit tselekesztek, szoval, vagy tselekedettel, mindeneket, az ur Jesus kristusnak nevében tselekedgyétek, hálákot adván az, atya Istennek ő általa*, Colos.III.17. és így minden féle munkának,ugymint, a szántásnak vetésnek, aratásnak, és minden féle földi gyümölcs bé takarításának a kezdetin, és végén, imádkoztanak, aház építést az imádságon kezdték, a midőn köntöst tsináltak, és azt fel vették, eszerént tselekedtek, minden féle tselekedeteknek kezdetin, az ilyen imádságokrol, sok példákot látunk arituálékban. lévő szentelésékről, a levél kezdetin valo, és más egyéb kori köszöntések, nem csak abaráttságna jeliért volt, hanem ugyan akönyörgésért, st Chrys. hom.5. in epist. ad thess. leg kisseb tselekedetekben, keresztet vetettek magokra, vagy a homlokokra, és azt, csak nem minden szempillantásban, úgy mint, valahány szor hazoktól ki mentenek, vagy bé mentenek, valahova indultanak, le ültenek. fel költenek, öltöztenek. ittanak, vagy ettenek. és így atöbbsi, tertull. ad uxor.5. s.Ciril. hierosol. catech.4. de ascen.

7. Beszélgetés.

A szent Irás tanulásáról.

A könyörgéseknek nagyobb része, mindenkor a soltárokból állot, amellyeket, halkal mondván, azokból tanulhattak is, mivel magokban foglallyák, rövideden az egész szent irásokot, és meg tanyitnak, mind azokra, a mellyeket kell tudni egy kereszténynek, akár mitsoda féle állapotban találtassék, az imádságok után, mindenkor a szent könyvekből valo olvasás volt, mint hogy pedig, az éttzakai könyörgések leg hosszabbak valának, az olvasás is leg hoszab volt. és mint hogy a szent Mise áldozattya, leg főveb része a több könyörgéseknek, azért olyankor az olvasás is hoszab volt. csak az olyan szent könyveket olvasták úgy mint szent irásokot., a mellyek a Cannonokban valának, tudni illik, azokat, amelyeket az anyaszent egy háznak valóságos traditioja, szent könyveknek tartotta lenni, és azokat apocryphusoknak. nevezték, az az titkosoknak, vagy homályosoknak., amelyeket valamely különös ember akart azokhoz tenni, hogy pediglen. az anyaszent egy ház könyvében valamely változás ne lenne az irok által, azért az irokot az Isten ítéletire kényszerítették hogy igazán írják le akönyveket, szent Irénéus eszerént tselekedet florinusnak irt levelének a végén, látunk ilyen fenyegetést, az apocalypsisnak avégén.

A szent egy ház. nem csak akönyörgésnek háza vala, hanem még az üdvességnek iskolája is, apüspök őt magyarázta az evangéliumot, és a szent könyveket, valamint egy profesor, ettől vagy on, hogy arégiek, mind inkább, adoktori nevet, apüspököknek adták, ezek nyilván tanyítottak ahivek gyülekezetiben, és sokszor aházaknál, a mint szent pál mondgya, atanyításokat pedig ahalgatojokhoz képest alkalmaztatták, valamint titusnak, és timothéusnak írott leveleiben vannak fel téve, st. ignat. epist.ad polycarp. ezek mindenenek felet arra vigyáztanak, hogy magoktól semmit ne mondgyanak, se semmit ne keressenek az evangéliumon kívül, hanem hűségesen ki tegyék azt, amit az attyoktól tanultak, tudni illik, apapoktól, és az előttök való püspököktől, az apostolokig való traditio által, st.Iren. ad florin.epist, Euseb.v.hist.20. intvén ahiveket arra, hogy irtozanak minden féle ujságoktól., fő képpen az olyanoktól, amelyek aelki tudományt illetik, úgy anyira is irtoztanak, hogy ha valamelyik a hivek közül, valamely ellenkező dolgot hallot ahittel, afüleit bé dugta, és onnét el szaladot, a pásztorokra hagyván afeleletet, ettől vagy on, hogy mind azok az eretnekségek, a melyek az első saeculumokban támadának, Conciliumok nélkül is meg ítéltetének, a püspökök, és apapok, mindnyájan egyesek valának atráditóban, és a hivek álhatatosan követték tanyításokat.

A hivek, még különösön is tanullyák vala az Isten törvényét, és arról elmélkednek vala, amit atemplomban hallotak, azt magok házoknál el olvasták, és arról egy másal beszélgettenek, de fő képpen, atselédes gazdáknak nagy gondgyok vala arra, hogy tselédel az oktatást el ne felejtessék, mivel ki ki amaga házánál, olyan volt mint egy pásztor, a szokot imádságokra, és olvasásokra gondgya volt, feleségit, gyermekit, és tselédit oktatta, és szüntelen arra intette, hogy az anyaszent egy házhoz való egyeségben meg maradjanak, jele pedig a, hogy az atyák, és az anyák nagy gondal oktatták tselédeket. mivel azt nem láttyuk, hogy a régieknek Cathéchismusok lett volna agyermekek számára, se hogy a gyermekeknek közönséges iskolájok lett volna, abban az időben., mindenik tselédes gazdának aháza. szent egy ház volt, mondgya szent Chrysostomus. hom.36. in ep ad Cor.

Sokan az egy háziak közül, sőt még avilágiak közül is. valának olyanok, kik a szent írást könyvnélkül tudták. olyan gyakorta olvasták, rend szerént magoknál hordozták, sok olyan szenteknek bontották fel a koporsojokot., akiknek melyeken találták az evangéliumot, szent Chrysostomus mondgya, hogy még az ő idejében sokan valának olyan aszszonyok., kik anyakokon viselték az evangéliumot., in math hom.72. és hogy a keresztények meg mosdottak, minek előtte akezekben vették az evangéliumot, a férfiak hajadon fövel olvasták, és az aszszonyok magokot bé fedezték, tiszteletnek okáért, valának olyan mártýrumok, akiknek diocletianus idejében, az üldözések miat, mindeneket el kellett hadni, és akö sziklák közö rejteni magokot, ezek leg inkább azt suhajtották, hogy nem volt szent íráások. act.s.s.agap.

A szent íráásokon kívül. apüspökök írásit olvasták ahivek. ilyenek, elegendök valának az első saeculumokban, Eusebius vagy negyvenig valot számlál, csak azokon kívül, amelyeket. nevezet szerént nem nevezi. Euseb.IV. et V.hist. valának mind azon által olyan püspökök. kik könyveket nem irhattak, vagy alázatoságokból, vagy atitkokot nem merték írásban tenni, vagy pedig idejek arra nem volt, az üldöztetések miat, de leveleket kételenek valának írni, sok holmi dolgok iránt, azon kívül. avallást kellett oltalmazni, az eretnekektől, és apogányoktól, de a püspökökön kívül is, annyi sok tudosok, filosofusok, orátorok valának az impériumban., fő képpen a görögök közöt., hogy mindenkor találkoztanak a keresztények közöt olyanok., a kik igen jól irtanak.

A mindenkor meg volt hagyva ahiveknek, hogy ne olvassák a pogányok könyveit., mivel azok haszontalanok, és kárt tehettek agyengékben, mert ugyan is mi héjával vagy, mondá egy régi auctor. Const. apost 1.6. ha historiát akarsz olvasni, olvasad a királyok könyveit, ha

philosophiát, vagy poésist kívánsz, azokat fel találod aprofétáknál, jóbnál, apélda beszédekben, ahol nagyobb okoságot találsz, mint, sem az egész filosofusokban. és poétákban, mivel azok oly Istennek szavai, aki csak egyedül való bölcsesség. ha az énekeket szereted, a soltárookban fel találod, ha a régi dolgokat keresed, fel találod agenesiben, egy szóval, az urnak törvényében üdvöseges intéseket, és oktatásokat találsz, apüspökök, és apapok. olvastak, minden féle könyveket, azért, hogy a pogányokat, amagok filosofiájokból, és poétaiból meg győzhessék, az igazságot akár hol találták írásban, de azt meg tartották mint magokét, és mint akristus tanítványi, a ki is ige, *logos* az az, örökös böltsesség, St Clem.al.1.strom. origénes hasznát tudta venni az emberi tudománynak, mivel azal győzi vala meg a tudos embereket, Greg.taum. in orig

8. Beszélgetés

A munkáról, és a hivatalról.

Leg inkább a gazdagoknak jóvallyák vala, hogy szorgalmatosságal olvasnák a szent írást. azért hogy el kerüllyék a henyélést, atöbbi holmi mesterségeket üztenek, hogy életekre valot nyerhessenek, adóságokat meg fizethessék, és alamisnát adhassanak, noha mindenkor, olyan hivatalra adták magokot. vagy olyan mesterségekre., a melyekben, az ártatlanságot, és az alázatosságot meg tarthatták, de sokan, még agazdagok közül is, akarattal való szegénységre adák magokot, a szegényeknek osztogatván jóságokat, főképpen, az üldöztetésnek idejekor. készítvén magokot a martyrumásra, az apostolok első tanítványi, kik az évangélium hirdetésében munkálódnak vala, el adák minden jóságokat, és az arrát., a szegényeknek osztogaták, azért hogy semmi ne tartoztathassa meg őket, és szabadosabban mehessenek országokrol. országokra, sokan valának olyanok ahivek közül, kik kézi munkát miveltenek, tsak azért, hogy a heverést el kerüllyék, mert igen jóvalották, el kerülni ezt a vétket, és azokat, a melyek ezel járnak, ugy mint, anyughatatlanságot. amindent látást, hallást, ember szollást, ahejában való latogatást, sétálást, a más dolga vizsgálását, de ellenben arra intettek kikit, hogy tsendeségben legyen, valamely hasznos munkában foglalatoskodgyék, főképpen, a betegek, és szegényekre való gondviselésben.

A keresztényi élet, tehát. az imádságból, olvasásból, és a munkából állot, ez egyik, amásikát követte, és ezeket, tsak az élet keresésire való szükség hagyatta félben, de akár mely munkában foglalták magokot. aztot mindenkor avalláshoz fordították, a melyet leg főveb munkának is tartották, minden hivatalokban. tsak épen arra vigyáztanak, hogy keresztények legyenek, nem is kívántak más titulusal élni, és amidön abirok kérdezik vala őket, hogy mi anevek, hová valok, és mitsoda hivatalban volnának, mind ezekre tsak azt felelték, én keresztény vagyok:

Nem szerették, az olyan hivatalokat, a melyek avilági dolgokra kötelezték. ugy mint, akereskedést, törvényes dolgokat, a közönséges tiszttségeket. mind azon által, meg maradnak vala ahivatalokban., amelyekben valának, kereszttségek előtt, hogy ha azok meg egyeztek avallással, erre való nézve. ahadi embereket nem kénszerítették arra, hogy aszolgálatot el hadgyák, kereszttségek után, hanem az évangélium szerént való rendet meg tartatták vélek, ugy mint, hogy a fizetésekkel meg elégedgyenek. a predálást, huzást, vonást, ne kövessék, akeresztények között, igen sok hadi emberek valának, szent mauriciusnak. egész légioja keresztény volt, és ezeket, egy szers mind öleté meg maximiánus tsászár, aromai hadi rend tartások, még akoron szokásban lévén, azok a mértékletességből, munkából, engedelmeségből, és türesemből állottanak., ezek pedig mind meg egyeztek akereszténységgel, avalo, hogy sokszor el is kerülték ahadi szolgálatot, némelykor el is hagyták, azért hogy jelen

ne legyenek. apogányok babonaságin, hogy a bálványoknak áldoztatot husból ne egyenek. hogy vélek ne imádtassák a zászlón lévő bálványt, hogy némely pompás napokon vélek, virágból kötöt koszorut ne viseltessenek. act.st maximil. act. st marcelli. Centur. tertul. de Coron.

9. Beszélgetés.

A böjtről.

A keresztények, gyakrabban böjtöltenek, mint sem a sidok, de a böjtölésnek modgya, tsak nem egy formában volt. napjában, egy szer ettek, akkor is estve, bort nem ittak, és gyenge hus eledelt nem ettek, az egész napot, az imádságban töltötték, és alamisnát, többet adtak. egyébkor pedig nem ittanak. hanem étel közben. szent fructuosust, atarragoniai püspököt. amidön halálra vivék, egy ital vizel kínálák, de el nem vevé. mondván, hogy a böjtöt meg nem szegi, act.st.fruct hist.eccles.lib.VII. az első időkben, az új törvény alatt, kötelesség alatt való böjtnek, ahusvét előtt való böjtöt tartották, tertul. de jejun. C.2. az anyaszent egy ház, ezt a böjtött. akristus szenvedésinek emlékezetire tartotta meg, valának még más böjti napok, a melyeket áitatosságból böjtölték, úgy mint, szeredát, és pénteket, minden héten, valának még ezeken kívül olyan böjtök is. a melyeket apüspökök rendeltének valamely nagy nyomoruságokban, meg azok aböjtök, a melyeket ki ki a maga áitatosságából adot magának, a szeredai, és pénteki böjtöt, stationak nevezték.

Ezek a böjtök, külömb, külömb félék valának, háromfélét számláltanak, a statioji böjtöt, tsak nonáig tartották, úgy hogy dél után, három orakor szabad volt enni, ezeket fél böjtnek is nevezték, a nagy böjtben vetsernyéig böjtöltek, az az, nap le mentéig, azután volt a dupla böjt, vagy superpositio, a melyen egész nap nem ettenek, eszerént böjtöltenek nagy szombaton, sokan még nagy pénteken is, némelyek. harmad napig. sokan egész nagy héten nem ettek, ki ki amaga ereje szerént, spanyol országban meg tartották ezt a dupla böjtöt, minden szombaton. Conc.eliber.C 23.26. anonáig való böjt, akristus halálának emlékezetire volt. és a vetsernyéig való böjt, az ő eltemetésének emlékezetire, tertul.de jejun. C.10.

Az abstinentia, külömb féle gradusu vala., némelyek meg tartották, a homophágiát, az az, semmi föttet nem ettenek, némelyek a xerophágiát, az az, tsak száraztot hust ettek. masok tsak kenyérel, és vizel ebédelték, az üldöztetéskor. leg inkább a xerophágiát jovalották, Iren. ap Euseb v.hist. C.24.

Azt tudom. hogy mostanában, nem igen hajtanak az ilyen példákra, gondolván, hogy az ilyen sanyargatásokat mostanában nem lehet követni, mondván, hogy atermészet meg gyengült, annyi saeculumoktól fogvást, az emberek már most nem élnek anyi ideig, atest, nem olyan izmos, és erős; azt szeretném tudni honnét bizonyittyák ezt a változást, mert nem szóllók azokrol arégi görögökről, se apátriárkákrol., se aviz özön előtt való emberekről. hanem szollok, az első romai CSászárok idejéről. a görög és a deák auctorok idejéről, keresse fel akinek tettzik, de soha fel nem talállya, hogy az ember élete meg rövidült volna. tizen hat saeculumtól fogvást, dávid még tsak hetven, vagy nyolczvan esztendőről beszél. égyptumból, és syriából származának azok anagy böjtölők, és azok a nagy böjtölők, tovább éltenek mind mások, avalo hogy a meleg. országokban a böjt nem olyan nehéz, de eziránt, nagy példakot látunk galliában, és más hidegeb országokban. mivel a böjtről való régi rend, szent bernárd idejéig tartá, a mint ezt meg láttyuk.

A keresztények, úgy a sidok is, aböjtölést keserűség jelének tartották, avalo hogy a sidok, világi dologért való szomorúságokban is böjtöltenek, amidön valamely kárt vallottak, vagy a midön, valaki olyan holt meg akit szerettek, atöb nemzettségek eszerént tselekedtenek, a

görögöknél, és aromaiaknál, hasonló jeleit látjuk agyásznak, de a keresztények, mindent a lelki dolgokra fordítván, a keserűségnek ezen külső jeleivel gerjeszték fel, azt a szomorúságot, amely üdvösséget szerez, 2. Cor. 7. 10. szent Cyprianus, azt akarja, hogy a bűnös úgy sirassa a lelki halálát, valamint siratva, kedves emberének halálát, de laps. szent Chrysostomus azon hasonlatossággal áll, de Compunct. ahitek a böjtöt, még úgy is tekintették, mint igen hasznos dolgot. akisértet, el kerülésre, meg gyengítvén a testet, a böjt tehát azt hozta magával, hogy a mulattságokat el kerültek, aházások nem éltek szabadsággal, ki ki, magánosab életet élt, a templomokban gyakrabban mentenek, többet imádkoztak, és mind többet olvastak.

X. Beszélgetés.

Az ételről.

A böjtöt félre teszem, de a keresztények ebédgye, és vatsorája, mindenkor, nagy mértékletességgel, és szemérmességgel ment végben, azt gyakran mondják valójuk, hogy ne azért éljenek, hogy egyenek, hanem azért, hogy éljenek, alexandriai szent kelemen. azt mondja, hogy éppen csak annyit kel enni, a mennyi szükséges az egészséghez, és az munkához való erő táplálására, el is kel hagyni. a kényes, és gyenge eledeleket, 2. pedag. ahitek közönségesen meg tartották szent pálnak, ezeket a szavait. hogy jó húst nem enni, és bort nem inya, de fő képpen az aszszonyoknak. igen jóvalották a bor nem italt, úgy az iffiaknak is, de akik bort, ittak, vízzel elegyesen itták, ahalat, és a szárnyas állatok húsát. inkább ették, mint sem a négy lábú állatok húsát, mert ezeknek. a hús. tápláló, de a vért, akármely állatnak sem ették meg, se a fojtott húst, az apostolok Conciliuma szerint, amely rendelést egy néhány saeculumig tarták meg, sokan valának tehát olyanok, kik tétel, gyümölcse, és kerti veteményel táplálták magukat. de sokan még a borsót, babot, a lentsét igen jónak tartván, azokat nem ették, és csak közönséges kerti füvel éltek, szent máthérol azt írják, hogy csak füvel élt, és holmi maggal.

A való, hogy az ilyen abstinentia, vagy meg túrköztetés, abban az időben nem volt olyan rend kívül való mint mostanában lenne, noha abban az időben is, az ételben való bujálkodások, mód nélkül valók valának, amint ezt látjuk. a görög, és a deák auctorokban, fő képpen athénes városában, de még is nem voltak olyan nagyok mint mostanában, az egyiptum béliek, meg tartják vala még az ő babonás abstinentiájukat, a pythagorások abstinentiája, igen nagy betsületben volt, amint ezt tyáni apollonius példájából látjuk, és aporphyrius írásból, horacius, noha epicurianus volt, de egy jó akaroját Vatsorára híván, csak kerti veteményből álló vatsorára hívá, *inde domum me ad porti et Ciceris refero laganique Catinum, lib 1. sat. nec modica Coenare times olus omne patella. 1 ep. 5.* Augustus Császár, leg gyakorta, köz kenyérel, sajttal, figével, szőlővel, és kis halatskával elt: svet. in aug. 76. ilyen sok példát látunk, egy szer enni napjában. az igen közönséges volt, amidőn már ki ki el végezte dolgát és haza mentek estve, akkor vatsoráltak. amit pedig ebédnek hitták az előtt, prandium, az inkább fölöstököm volt; mint sem ebéd, ami szokasunk szerint, mivel igen keveset ettek, csak annyit hogy estig el tühessék, sokan még reggel sem ettek, *pransus non avide quantum interpellat inani ventre diem durare. hor. 1 in sat. 6.* vitellius tsászárt, nagy mértékletlennek tartják azért, hogy leg gyakrabban négy szer ett napjában, de háromszor minden nap. svet. in vitell. C. 13.

A keresztények, mind inkább közönséges húsal éltek, és inkább olyan edelt ettek, amelyhez tűz nem kívántatott. mint sem amelyet készíteni kellett volna, leg fellyeb kétszer ettek napjában, el hagyván tellyeséggel az apostolok tanítási szerint, a vatsora után való Collatium, amelyet

Cömessionak vagy vendégségnek nevezték, de akár mely vékony, és rövid volt ebédgyek, és vatsorájok, de az étel előtt, és utánna, hoszu imádságokat mondottak, még mostanában is meg vagyon a formulája. azoknak az imádságoknak, és prudentius azokrol. két hymnust tsinált, amelyekben ki tettzenek arégi szokások. Cathemerin, 3.4.

Aban az időben. szokás volt. hogy asztal felet olvastanak, plinius, mindenkor így tselekedet. plin.12. ep.5. és juvenalis vatsorára híván egy jó akaroját, azt igéri néki hogy el olvastattya homerust, és virgiliust, de a keresztények a szent irást olvastatták, és szent énekeket énekeltek, az eretnekeket nem ettenek. se az exCommunicatusokal, hanem némelykor ettek apogányokal., azért hogy tellyeséggel el ne ronttsák atársaságot vélek.

11 Beszélgetes

A keresztények szemérmességel valo magok viselésekről.

A keresztényeknek egész élettyeket a szemérmesség követte, tsak a belső méltoságot és nemességet ohajtották, és alelki gazdagságot betsülték, kárhoztattyaq vala pedig, mind azokat a bujaságokat, a mellyeket a mód nélkül valo gazdagság vit volt bé, aromai birodalomban, tudni illik, a nagy épületekre valo költséget, adrága házi öltözeteket, éléfant tsontbol valo asztalokot, az ezüst ágyakot, az ezüst, vagy arany edényeket, nézük meg mitsoda házi eszközököt találának az üldözök. anicomediai gazdag szüz szent domna házában, aki is őt szent indus eunuchusal lakot, egy keresztet, az apostolok tselekedetit, két gyéként a földön, egy föld edenyből valo füstölöt, egy lámpást, egy kis fa ládát, amelyben tartották akristus testét, a Communiora, act.martyr. nicomapud bar.an.2.

A keresztények az igen szines ruhát nem viselték, alexandriai szent kelemen, igen jovalotta nékik a fejr szint, mint olyat, amely atisztaságot jelenti, Clem. 2 pedag.C.10. ez a szín pedig közönséges vala agörögöknél, és a romaiaknál, az igen vékony materiákat sem viselték, sea köves portékákat, az igen nagy tsinoságon sem kaptak, se semmin olyanon. amely a kényeséget ketsegtethette, prudentius azt mondgya, hogy szent Cyprianus meg térésének első jele avolt, hogy külső kepen meg változtatta, és le tette a tzifraságot, apollonius, egy régi keresztény auctor. amontánistáknak, ezeket hánya szemekre, Czélozvan az ő hamis profétájokra, *mondgyátok meg nékem, egy proféta festié a szakállát, szeretié a tzifraságot, jadtziké kotzkát, adé usorára, mondgyátok meg, ha mind e szabadé vagy sem, énis meg mutatom hogy ök ezeket tselekeszik*, ap.euseb.V.hist, 18. egy mártyr meg akarván abiro előtt mutatni egy más hamis kereszténynek tsalárdságát. azt hányá szemére, hogy az álnok, ahaját fodorittya, gyakran borotválkozik, az aszszonyokot igen tekéngeti, hogy sokat eszik, és bort iszik, act. st. seba. apud baron an.289.n.16.17. akeresztényeknek, minden külső magok viselések, sanyaru vala, és magokkal nem gondoltanak, némelyek közüllök. le teszük vala arend szerént valo köntöst, és aphilosophusok köntösét viselték, valamint tertullianus, és szent heraclas, az origenes tanitványa, tertull. de pall. Euseb VI. hist.20.

Igen kevés mulattságok valának olyanok, a melyek hozzájuk illettek volna, azon kívül is ök igen kerülék a közönségesen valo mulattságokat, a theatrumokon. komediákat, és tragediákat jadzodtanak, az ámphitheatrumon, akardosokal, vagy a fene vadakal ölették egymást, ezek ajátékok, ahamis istenek ditséretire valának egy részint, és az ördög pompáira, Const.apost.II.62. tertull. de spect. hogy mentenek volna tehát oda akeresztények. atheatrum, atisztátalanságnak iskolája vala, az ámphitheátrum a kegyetlenségnek, akeresztények ezeket pedig annyira kerültek, hogy még amidön törvény szerént ölték is meg valakit. de őt jelen nem voltanak, mind ezek ajátékok. táplálták arosz kívánságokat, a szent atyák. ezek ellen eleget irtanak, és mindnyájan rosznak tartották lenni,

A keresztények, nem tarták jonak akotzka játékot, se amás féle játékokot., ahenyélésre valo nézve, ők kerültek, a nagyon valo nevetést, atrefás, beszédeket, bolondoskodást, annál is inkább atisztátalan beszédeket, azt nem akarták. hogy valami helytelen, vagy illetlen légyen, akeresztényi életben, és azt, ami nem emberséges emberhez illendő, a sok hejában valo beszédüt nem gyakorlották, hogy pediglen mind ezeket el kerültessek vélek, azért nékik igen jovalották ahalgatást.

Mostanában mind eza szokás, nehéznek, és mint egy vad szokásnak tettzik, mind azon által, azt nem kel tsudálni, ha jól meg gondollyuk, hogy a szent írás kárhoztattya atsufolokot, prov. III.34. akristus, és az apostolok. atréfáloást nem üsmerték, hanem mindenkor valojoban beszéltenek, szent pál nevezet szerént rosznak tarttja, amit agörögök eutrapétiának neveztek, és a deákok scurilitásnak nevezik, az az trágárságnak, ugyan is akeresztény élet abban áll, hogy atett büneit el töröllye apenitentzia tartás által, és hogy ajövendő béli vétkeket el kerüllye, amagát valo sanyargatással, a penitencia tarto pedig, meg büntesse magát, a mulattságokal valo viszá élésiért, kezdgye el azon, hogy még azokat is el kerüllye, amelyek szabadosok, soha sem kell, egy igazán valo kereszténynek, az érzékenység béli gyönyörüségeket keresni, hanem tsak mint egy által menöleg kel élni azokal amelyek az élethez vannak szükség képen köttetve, ugy mint az étellel, és az álomal, hogy ha pedig valamely kis mulattságot veszen magának, aztot tsak amulattságért, és anyugodalomért vegye, hogy a természet gyengeségit enyhittse, amely tellyeséggel el erőtelenednék, ha atest mindenkor munkában volna, és az elme foglalatosságban. agyönyörüséget pedig tsak agyönyörüségért keresni. és tsak épen arra a végre, atellyeséggel ellenkeznék, a magunk. magunkot meg tagado kötelességgel. holot az a lelke, a keresztényi jó erkölcsöknek, azt láttyuk a közönséges nép közöt, hogy a mulattságot nem keresi, hanem a munkát, és atest mindenkor jó egészséges erőben vagyon. a mulattságot pedig tsak a gazdagok, és a henyélők keresik, hogy még is enyhíttessék ahenyélésben valo magok meg unásokat.

A valóságos keresztényeknek, kemény, és sanyaru rendtartásit, meg láthattyuk az első idökben lévő eretnekekben, akik is mod nélkül valo keménységgel valának atesthez, amarcioniták, és azután amanichéusok, azt tanyiták, hogy a test rosz kezdet munkája léven igen rosz, abbol azért, se enni nem kell, se azt szaporítani nem kel természet szerént, se annak fel támadását nem kel reménleni, a montanisták, egy néhány böjtöl szaporíták meg az anyaszent egy ház böjtöl., amásodszeri házasságot kárhoztatták, és penitentziát nem akartak tartani, nem tartván, hogy lehesen anyi hatalma az anyaszent egy háznak, hogy fel emelhesse azokat. kik kereszttségek után, vagy vétkekben estenek, StGreg.naz.orat.6. aki mostanában hasonló tevelgyéseket akarna tanyítani, nem igen sok követöket találna.

De akár mely sanyarunak láttassék nékünk az első keresztények élete, azt ne gondollyuk hogy szomorú lett volna. nem kívána töllök lehetetlen dolgot szent pál, amidön arra inté öket hogy vigadgyanak. hogy ha pedig el kerültek amód nélkül valo mulattságokat., a melyeket most ugy keresik, igen sok rosz hajlandóságokat. és indulatokat is kerültek azokal ell, mivel nagyra vágyodás, és fösvénység nélkül éltenek, nem léven ragaszkodva a jelen valo élethez. a nyomoruságokal is igen keveset gondoltanak, ajó lélek üsméretnek békesége benne meg volt, örültek ajó erkölsü tselekedeteken, a melyeket kívántak tettzeni Istennek. de mindenek felet ajövendő életet reménlették, tudván azt, hogy avilág hamar el mulik. és az üldöztetések, az utolso itélet. elöl jároinak tartották.

Ez így lévén, a maradékok iránt nem sokat nyughatatlankodtanak, hasonló boldogságot kívánván azoknak is mint magoknak, hogy mentöl hamaréb ki menyenek evilágbol. tertul.I. ad uxor.c.5. hogy ha öket árvaságra hagyták, amint egyakorta történt amartyroknak, azt tudták, hogy az anyaszent egy ház. gondot visel reájok, leg nagyob része tehát közüllök, napról napra

élődöt, akézi munkájok után, és ajövedelmekből, amelyet közlötték aszegényekel., nyughatatlanság, és baj nélkül éltenek. apüspökök leg inkább azon panaszkodtanak, hogy a keresztények. földi jószágokat szerztenek az üldöztetésekben. Cypr.de laps. az olyanok kik így el vonnyák. vala magokot avilágtol., nem keresték az érzékenységbéli gyönyörüségeket., mi sem vagyunk jó keresztények, hogy ha valóságál nem kívánunk. hozzájuk hasonlitani., *mitsoda nagyob gyönyörűség, mondgya tertulliánus, mint avilágot meg vetni, mint avalóságos szabadság, mint a tiszta lelki üsméret, mint akevésel valo be érés, és ahaláltol valo nem tartás, alábad alá tapodod apogányok isteneit, az ördögöt el üzöd, abetegeket meg gyogyittod, meg jelenéseket kérsz, az Istennek élsz, ihon ez a gyönyörűsége és mulattsága akeresztényeknek.* tertul. de spectC.29.

12. Beszélgetés A házasságról.

Ha szinte nem valának is avilági dolgokhoz ragaszkodva, de a keresztényeknek leg nagyob része házas vala, aházasságon. kívül valo élettiek a pogányoknak. utálatos vala, mivel tsak a szabad életet, és a fajtalanságot tekintették, akiknek sok gyermekek volt. akis gyermeket mihent születet az utzára ki vetették., akeresztények irtoznak vala az ilyen kegyetlenségtől, mi tsak azért házassodunk meg, mondgya szent justinus. hogy gyermekeket nevellyünk, vagy ha, a házasságnak ellene mondunk. atisztaságot meg tarttyuk.just. 1 apol., és az alexandriai szent kelemen azt mondgya, vagy meg kell hazassodni, vagy azt tellyeséggel el kell kerülni, sokan valának olyanok, kik a kereszttség után, a szüzeség meg tartására ajánlák magokat, azt ki ki tudgya. hogy mitsoda rendeletlen dolgot tselekedék magán origénes, a tisztaság meg tartásáért.

Némely eretnekek eztet mód nélkül nagyra vivék, mivel kárhoztaták amásod szori házasságot, némellyek pedig, közönségesen aházasságot, Can. apost.21.22 Can.nicae.1. tertul. de monog. nagy véteknék tarták, akét nemnek, egymásal valo. közösülésit, ezekről is mondgya, alexándriai szent kelemen. hogy szent pál jövendölése szerént, léznek olyanok. az utolso időkben. kik meg tiltyák aházasságot. III strom.446.d. 1 tim.4. erre valo nézve kénszeriteték ez a szent atya oly nagyra emelni aházasságnak szenttséges voltát, elő hozván gyakorta, a sz péter, és sz. philep példáit.

A gyermekek neveltetéséről valo tanyítások közöt, azt jovalották, hogy öket idején meg kell házassítani, hogy a roszt életet el kerüllyék, Const.apost.IV.C.10. valamint más dolgokrol, ugy aházasságról tanátsot kértek a püspöktől, ezért mondá szent ignázt., hogy ne atest, hanem az Isten szerént legyen, ignat. epist. ad polycarp. amidön akét rész meg egyezet, apap atemplomban meg áldotta öket, és aszent áldozatot ajánlotta érettek, a két hazassulando személyek, egymásnak kezét adták, és a vö legény egy gyürüt adot ameny aszszonynak, amelyen, vagy egy kereszt, vagy egy galamb, vagy hall volt mettzve, a keresztényeknek ilyen petsét nyomojok vala, mivel a régiéknél a gyürü, petsét nyomo is volt egy szers mind. valamint most is a törököknél.

A keresztények. aházasságban valo szabadsággal nem éltenek a nagy innepekben, se a böjti napokon, ettől is vagyon az a szokás, hogy bizonyos időkben alakadalom meg vagyon tiltva, alexandriai szent kelemen mondgya, 6 strom. *hogy egy gnosticus, az az, egy tekélletes keresztény. amidön gyermekei vannak, ugy tekénti azután a feleségit, mint hugát, amint ugyan azá is lézzen, amidön atestet le teszük, és tertullianus eszerént írja le a keresztényi házasságnak boldogságát, a hivek közül ketten egyenlő terhet viselnek, ketten egy értelemben, és egy testben vannak, együt le borulnak, és imádkoznak, együt böjtolnek, egy mást intük, és*

tanítták, együtt mennek atemplomban, és az Isten asztalához, együtt vannak az üldözetekben, egyik amásika előtt, semmit el nem titkol, se egy másnak nem alkalmatlankodnak, szabadosan mennek abeteghez, a szegényeknek örömet adnak, nyughatatlanság nélkül vannak jelen a szent áldozaton, együtt énekelik a szent énekeket, az Isten ditséretire egy mástfelgerjesztik, ep.l. ad uxor. C.5 de resur Carn. Cap 8. ep.2. ad uxor. in fi. ahiveknek nem engedik vala meg apogányokkal valo házasságot, de ha már annak előtte házások valának. meg engedték hogy együtt lakjanak., de nagy gyengeségnek tartották., és nemely helyeken, penitentziát is tartattak azokkal, akik másodszor meg házasodtak. hier. ad salvin. in fine.

13 Beszélgetés A keresztények egyeségéről.

Illyen vala tsak nem mindenik kereszténynek az élete kinek kinek különösön, nézük meg mostanában, hogy mint vala az ő egyben valo gyülekezetek, ez a szó ecclesia, gyülekezetet tévén, a görög varosokon, akor éltenek ezel a szoval, amidön anép esze gyülekezet, rend szerént valamely játék helyre. vagy valamely dolog végezésére, hogy pediglen a hivek gyülekezetit meg különböztessék atöbitől, az Isten ecclésiájának nevezik vala., mindenik városban tehát a keresztények. különös tsoportban valának, és az okot ad vala az üldöztetésekre, mert az ő gyülekezeteket tilalmasnak tartották lenni, nem lévén arra szabadságok az ország törvényétől, azt is rosznak tartották, hogy a szeretet egyeségében éltenek, és azal káromlották őket, hogy valamely támadást akarnak kezdeni, tertul. apol.C.39.

A valo hogy az egy helyben lako hivek egy mást mind üsmerték, amint hogy az imadságokra esze gyülekezvén, egy mást minden nap látták, és mindenekben egy máshoz alkalmaztatták magokat. még aközönséges dolgokban is, az ő örömök, és szomoruságok. közönséges volt, ha az Isten valamelyikével valamely kegyelmet tett, azon mindenik örült, és ha valamelyike penitentzia tartásban volt, mindnyájan imádkoztanak érette, mint atyafiaik együtt ugy éltenek, egyik amásikát, attyának, fiának, ötsének, hugának hitta.

Az illyen egyesség meg tartására atselédes gazdák igen vigyáztanak, azon kívül a papokhoz, és a püspökökhöz, nagy engedelmeséggel voltanak, de főképpen a püspökök nagy egyességben valának egy más közöt, ha valami nevezetes dolog történt, azt egyenlő akarattal vitték végben, az egy tartományban lévő. püspökök, gyakorta esze gyültenek, akik pedig egy mástól távul voltanak, azok leg aláb egy más nevéről üsmerték egymást, és gyakorta irtanak egy másnak, amely könnyü vala a romai birodalom nagyságáért, amelyet mint ha azért állította volna fel az Isten, mondgya origenes, hogy könnyeben prédikálhassák az évangéliumot, orig. in Cels. libr.2.p.79. azok alevelék pediglen mind más formájukak valának, mint sem arend szerént valo levelek, azért hogy azokat meg ne hamisithassák, és hogy ollyan dolgokban lévő titkok, ki ne tudogyanak, főképpen, amidön üldöztetések valának, de még arra igen vigyáztanak, hogy az olyan leveleket, tsak az egy házi renden lévőek által küldötték el, hogy ha pedig arra olyan egy házi nem találkozot, inkább ujjat rendeltének, hogy sem mint másra bizák leveleket, Cypr.epist. 9. ad Cler.rom. de mint hogy az anyaszent egy ház. tovább terjede abirodalomnál, annyi sok féle nép közöt, a keresztények egyes hitét, és szokását, inkább lehet tsudalni. és a ki tették, hogy az igazán valo vallás, el hagyatá követőivel., arosz, és az okoság ellen valo szokásit, egy szoval, aközönséges anyaszent egy ház. valóság egy test volt. akinek tagjait meg egyesítette, nem tsak az egy aránt valo hitt, hanem még az valóságos egy máshoz valo szeretet is.

14 Beszélgetés A gyülekezetről, aliturgiáról.

A keresztények mindenütt eszegyültenek vasárnapokon, amelyet a pogányok neveztek dies solis, és amelyet mindenkor meg tisztelték a keresztények, avilágóság, teremtésének, és akristus fel támadásának emlékezetire, akeresztények még pénteken is esze gyülekeznek vala, amelyet nevezék parasceves. készület, agyülekezetnek helye pedig valamely háznál volt, ahol arra, az ebédlő házat választották, a melyet neveztek adeákok Coenaculumnak, az olyan házak, fent valo házak valának., ilyen vala az ebédlő ház, ahonnét le esék az iffiu eutyclus, akit szent pál fel támasztá, ahivek az olyan fent valo házban gyülekeztek, akenyér meg szegésére, ugy mint, az ur vatsorájára, ahol is, azután ettenek, gyakorta az üldözések miat, kételenek valának magokot el rejteni avárosokon kívül, a Cryptakban. az az, aföld alat valo pintzékben, amidön nagyob szabadságok adaték, akoron. a közönséges helyre gyülekeztenek, amelyet szent egy háznak neveztek, erről példát látunk alexander, és gordiánus ideiben, galliánus tsászár, az üldöztetést el hagyatván, meg parantsolá, hogy adnák viszá a keresztényeknek a temető helyeket, a melyhez közel, rend szerént templom volt építve, Euseb. VII.hist.13. egy kevés idővel az elöt. hogy diocletianus el kezdé az üldözést, mindenütt fel építették vala aromlot templomokat. anyira el szaporodtak vala ahivek, és az üldözést, ugyan azon templomok el rontatásán kezdék el.

Azon gyülekezetekben, az imádságok, mind napal, mind éttzaka, amint meg mondtam., aszokot órákon volt, de még a szent áldozatot is ajánlották, amely nem lehetet pap nélkül, azt az áldozatot neveztek. vagy azon anéven. melyen nevezi az irás, Coena, vatsora, fractio panis, kenyér szegés. oblatio, ajándék, vagy azon a neven, a melyet bé vett azután az anyaszent egy ház, synaxis, gyülekezet, deakul, dominicum Collecta, Eucharistia, hálaadás, lyurgia, közönségesen valo Isteni szolgálat, a szent áldozatot, még nap fel jötele előtt ajánlották, amidön üldöztetések valának, azért hogy tsendesebben mehesen véghez, Cypr. epist.63. ad Caecil. mindenik diécésisben. tsak egy egy áldozat volt, azt a püspök ajánlotta, és apapok tsak akkor ajánlották, a midön apüspök vagy jelen nem volt, vagy beteg volt, de apapok jelen voltanak, együt ajánlották apüspökkel, alyurgiában lett változás, az idő, és ahely szerént, ahoz vagy tettek, vagy abbol el vettek. némely Cérémoniákat, amelyek nem voltanak tellyeséggel szükségesek, de ami leg főveb, és leg szükségeseb volt, azt mindenütt egy aránt meg tartották, ezeket irásban talállyuk az első időkben,

Holmi könyörgések után, aszent irásbol olvastak, elsőben az ó testamentumbol, azután az ujbol, az olvasást az évangéliumon végezték el, amelyet apüspök meg magyarázta ahalgatoknak, azután mindnyájan fel kelvén, és nap kelet felé fordulván, fel emelt kézel könyörögtének, akeresztényekért, pogányokért, nagyért, kitsidért, nyomoruságban lévőkért, és betegekért, azután egy diaconus fel soval mondtotta a népnek hogy imádkozék, apap el mondtotta az imádságot, és a nép avégin, felelte az ament, st.just.2.apol.in fin. azután az ajándékokot ajánlották, ugy mint, a kenyeret, abort, elegyesen vizek, amelyek szükségesek valának az áldozathoz, st.Clem.II pedag.C.2. anép pedig abékeségnek tsokját adgya vala egymásnak, a férfiak, a férfiaknak, az aszonyok, az aszonyoknak, orig.in.rom.16.lib.10. azután ki ki ajánlá amaga ajándékját apapnak, aki is, azt az Istennek ajánlá mindenek nevében, azután az áldozathoz kezdvén, arra inté anépet, hogy kí ki Istenhez emellye fel szivét, néki hálákot adgyon, és az angyalokal együt imádgya ötet, azután akristus szavaival meg szentelé az ajándékokot, ameg lévén, az ur imádságát a népel el mondá, apap Communicálván, az egész népnek el osztogattatá a Communionot . adiaconusok által, can.apost 9.10. igen nagy vigyázással veszik vala akristus testét, hogy leg kisseb morsalék le ne esnék.

Azoknak pedig, kik jelen nem lehettek az áldozaton, egy diáconus által el küldötték az Eucharistiát, ameg szentelt ajándéknak pedig egy részit meg tarták abetegek számokra, amidön pediglen üldözésben voltak, meg engedték ahiveknek. hogy akristus testét aházokhoz vigyék, és őt Kommunikálynak, készen kelletvén lenniék amartyrumságra, arra sem lévén szabadságok. hogy gyakorta ajánlhassák a szent áldozatot, tertul. I ad uxor. C.5. a Communiot pedig, a melyet ilyen formában hagytak utolsó szükségekre, mind az egészségesekeknek, mind a betegeknek, tsak a kenyérnek színe alatt osztogatták, mivel agyülekezetekben, két szín alatt Communicáltak, gyermekeken kívül, akik tsak abőr színe alatt Communicáltak, az agapes, vagy a Communio után való étel, mely szokásban volt az első időkben, közönséges ételből állot, és mindnyájan együtt ettenek, Cypr. de laps. idővel tsak épen az özvegyeknek, és a szegényeknek. adtanak enni, apapoknak, és az diáconusoknak két részt adtak, és egy részt, az olvasoknak, éneklőknek, és a kapu őrzőknek, Const apost. II. Cap 28. tertul. de jejun. C.17.

15. Beszélgetés

Hogy mitsoda titkokban tartották atitkokot.

Ugyan azon gyülekezetekben adták fel atőb szentségeket is a menyiben az idő meg engedte, ezért is rekesztették ki a pogányokat a gyülekezetekből, oly nagy vigyázással, mert igen vigyáztanak az üdvezítő szavaira, hogy a szent dolgokat. nem kell az ebeknek adni, se gyöngyöt a disznok eleiben vetni, ettől vagyton. hogy a szentségeket titkoknak nevezték, az az, el rejtet dolgoknak, mivel azokat igen nagy titokban tartották, nem tsak apogányok előtt, de még a Catechuménusok előtt is, és ezek előtt, nem hogy a szent áldozatot ajánlották volna, de sőt még azt sem merték nekik meg mondani hogy őtt mit tsinálnak, se nekik arról a szentségről beszélni, írásban pedig, annál inkább nem merték tenni, a midön pedig tellyeséggel kívántatot az Eucharistiáról, vagy más szentségről. szollani, akoron homályos szokál éltenek, valamint az új testámentumban. a kenyér szegés, nem más hanem a Communio, ezt a pogányok meg nem értették, ez a szokás sok saeculumokig tartá., mind azon által, ki kel venni az apologiákat. a melyekben a szent atyák kételenitetének meg magyarázni atitkokot, hogy meg menthessék a keresztényeket akáromlástól, a melyel vádolták őket,

De azt jó meg tudni, hogy a pogányok előtt, nem volt tsudálatos dolog a vallásbéli titok, az ő vallásokban sok titkos Ceremoniák valának, amelyeket nagy átok alatt hagyák nekik meg tartani, azért is hérodotes szolván az egyiptumbéli Ceremoniákról, gyakorta mondgya, annak tudom az okát, de nem merem meg mondani.

16. Beszélgetés

A keresztények ellen való káromlásról.

Azért hogy a keresztények. atitkokot nagy titokban tartották, igen nagy káromlásokkal is terhelték őket, mivel inkább el rejtik a rossz tselekedetet, mint sem ajót, orig.in Cels. tertul.apolog.7. a pedig nyilvánosságos dolog volt, hogy a más vallásokban lévő titkok, a melyeket oly igen titkolták, tsak undokságok valának, valamint a Céres Ceremoniai, és a bacchusnak való áldozatok, mint hogy pedig akeresztényeket nem szerették., igen könnyen gyanóban is estenek ellenek, hogy a mit oly igen titkolnak, azok is olyan Ceremoniák lehetnek, valamint az övék, ezekre a gyanakodásokra pedig könnyen adhattak okot a gnosticusok, és a Carpocratiánus eretnekeknek otsmány tselekedeti, amelyeket követtek

gyülekezetekben. és amelyeket nehéz volna el hinni, ha csak aszent atyák nem mondanák, epiph.heres.26. et 27. Iren. lib.1.C.24. ezek az eretnekek mindnyájan, keresztény nevet viseltek, a Catholicusoknak pedig pogány rabjok lévén, azok, az urok elen, minden féle káromlást ki gondoltanak, csak magokat a kintol meg menthessék,

Ilyen formán hirdetik akeresztényekről, hogy ők az éttzakai gyülekezetekben., egy gyermeket meg sütnek, azt lisztel meg hintik, és meg eszik, a vériben kenyeret mártogatnak, erre az Eucharistia ada okot, Euseb.IV.hist.C.7.st.just. 1 apol. azzal is káromlották, hogy együtt vendégeskedvén, egy olyan házban, ahol csak egy lámpás éget, a melyhez egy kutyát kötöttek, és húst vetvén a kutyának, a lámpást fel fordította, és a setétben. a férfiak az aszszonyokal. esze elegyedvén, mindent el követtek, ezeket a káromlásokat leg inkább a sidok kezdék, ha szinte ezek hihehetlen dolgok valának is, de a köz nép el hitte, és ugyan valósággal kellett arrol irni. tertul.apolog: C.7.8.9.

Azal is káromlák akeresztényeket. hogy az egész emberi nemzetnek ellenségi volnának., de főképpen a romai birodalomnak, hogy ők örülnének aközönségesen valo nyomoruságon, és ohajtanák a birodalom el romlását, mind ezekre azok adhattak okot, hogy a keresztények gyakorta szollottak avilági méltoságnak hejában valósága ellen, avilág végéről, és az utolsó ítéletről, vagy is talám a szent János látásában valo jövendöléseket olvashatták, amelybe szól a bálványozó roma büntetéséről., és a martyrokért valo boszu állásról, az is adhatta okot. az ilyen káromlásokra, hogy a hivek el vonták magokat aközönségesen valo vigasságoktól, amelyek az áldozatokból, vendégeskedésekből, állottak, tertull. apolog.C.35. de sött még ellenben. apenitenzia tartásban, és keserűségben töltötték azokat a napokat. azért hogy nagy vétkek mentenek végben azokon. Clem.paedag. söt még a vásárookra sem mentenek, hogy ha pedig oda mentenek, csak a szükség vitte őket arra, vagy pedig azért, hogy rabot vegyenek, és azt meg térítsék., Const apost II. C.26.

Egy szóval mint hogy ők irtoztak atöbb vallásoktól. már ez elegendő ők volt. hogy a nép utállja őket, eleget mondották, hogy ők lélekben imádgják, a menynek, földnek teremptőjét, akinek is, az imádságokból álló áldozatokat ajánlanak szüntelen, de az ilyen beszédet a bálványozó nép, senem értette, senem hitte, hanem még azt kérdették tollök, mitsoda neve az ő Isteneknek, és áthéusoknak neveztek őket, azért hogy nem imádták a templomokban lévő isteneket, hogy az ő oltárjokon tüzet nem láttak, sevéres áldozatokat, se bálvány képeket, a bálványozó áldozó papok, a jövendő mondok, akik az áldozatok bélit visgálták, mind ezek a keresztényekre valo gyűlölségre indittyák vala a népet, és nekik tulajdonittyák vala, a közönségesen történendő nyomoruságokat, és veszedelmeket, mondván, hogy mind azok, az istenek haragjában esnek, kik élni hadgyák a keresztényeket. tertull.apolog.40.

Az ilyen káromlásoknak színe alatt, a leg jób erköltsököt is rosra magyarázák, az egy máshoz valo szeretetért áruloknak tarták őket, mert egy mást atyafi neven hitták. ezt rosra magyarázák. noha apogányok is ezt követték, noha ros végre., ha alamisnát adtanak, azal káromlották, hogy csak azért adnak, hogy a szegényeket magokhoz hodítsák., vagy azért, hogy a püspökök nagy kintset gyűthessenek, a tsuda tételeket boszorkányságnak tartották, a mint is. hogy abban az időben, avilág tele vala szem fény vesztövel, akik is ditsekedtenek ajövendő mondással, vagy azal hogy a beteget meg gyógyittyák holmi boszorkányos betükel, vagy szókal, a mellyeket senki nem érthet., azért ha láttanak tsuda tételeket, azokon nem tsudálkoztanak, mivel esze elegyittik vala. atsalárságal tett tsudákat, az valóságosokal, és a tsuda tévökre nem hajtottanak, orig.in Cels.lib.2. leg nagyob része az ilyen tsalárdoknak, nap keletről jövének.

De sött még magok az üldöztetések, okot adnak vala a keresztényeket valo gyűlölségre, mindenek azt tartották felöllök hogy vétkesek, mivel mindenüt ugy bánnak vélek, mint

vétkesekkel, és mennél nagyobb kinokkal kínozták, annál vétkesebbeknek tarták őket, mindenkinek halálra valóknak ítélték őket, mint tüzre, és akasztófára valókat, tertull.apolog.c.50. baron.an.138.n.5. utálatos neveket is adnak vala reájok, úgy mint, biaeothanati, sarmenticii, semaxii, v baron.385.n.5. az ilyen állapotokért valának tehát a keresztények, atudatlan nép előtt olyan nagy gyűlötségben, nézük meg, mi okozta leg inkább azt agyűlölséget, és halgassuk meg mit mondának suetonius, és tacitus, suetonius azt mondgya, hogy Claudius tsászár. romából ki űzé a sidokot, kik a kristus ösztönözésire, szüntelen való zenebonát tsináltak, judaeos *impulsore christo assidue tumultuantes. roma expulsit.* suet.Claud. n.25. mint ha már akkor, aföldön lett volna még akristus. és mint ha fel lázította volna a sidokot, ditséri is néro Császárt azért, hogy a keresztényeket kínoztatta, mint olyanokat, kik új boszorkányságokat, és varáslásokat kezdettének, *affecti suppliciiis christiani, genus humanum superstitionis novae. ac malificae.* suet.nero.n.16.

Tacitus emlékezetet tévén az égésről, amidőn néro fel égeté romát maga mulattságából, azt mondgya, hogy azért vádolá azokat a vétkes utálatosokat, kiket a nép keresztényeknek nevezi vala, tacit.15 annal.*quos per flagitia invisos vulgus Christianos appellabat.* még azután azt mondgya., hogy azt a nevet. a kristustól vették, akit pontius pilatus meg kínoztatott tiberius Császár idejében. és hogy ezt a veszedelmes babonáságot le tsilapítván, egy darab ideig, azután ismét újontában fel támada, nem tsak judaeában, ahonnet erede ez a gonoszság, hanem még romában is, *repressaue in praesens exitiabilis superstitio,* ahol minden féle otsmány vétkeket követnek, *quo omnia undique atrocía, et pudenda Confluunt, Celebranturque.*

17 Beszélgetés

Hogy még miket mondtak a keresztényekről.

Az okosok, és azok, kik meg vizgálták egy kevesé a dolgot, találtak okot arra. hogy a keresztényeket utálják, mivel azok az okosok., vagy görögök. vagy romaiak valának, akiknek szokások vala meg vetni a más féle nemzeteket, akiket barbarusoknak nevezték, de főképpen a sidokot, a kiket tsufolták, és babonázoknak tartották, egy sidó azt el hihetné, de én nem, mondá horatius valamely tsudáról, *Credat judaeus, apella, non ego, horat. 1 sat. 5.in fi.* ez így lévén, amidőn mondgyák vala nékiek, hogy volnának olyan sidok, akik mint Isten fiát úgy imádnák egy olyan embert. akit fel akasztottak, és hogy a leg nagyobb vetekedések atőb sidokal., abból áll, hogy ha halála után ugyan azon ember, életben vagyóné. és hogy ha valóságos királyok volté az az ember, könnyen el lehet hinni, hogy mitsoda tsufos dolognak tettzet előttök az ilyen beszéd, azt jól látták, hogy az új valláson lévő sidokot, atőb sidok utálták, és üldözték, annyira, hogy még nagy támadásokat is indítottak,

Azt is mondák nékik, hogy azok az új valláson lévők, senem az okoskodással, senem az ékesen szollással, akarnak másokat el hitetni, hanem tsak arra intenek mindenenket., hogy hidgyék amit mondanak, és aztot meg bizonyíttyák, nem szoval, hanem tsuda tételekel, azoknak pedig leg nagyobb része tudatlan, és azok. tsak a sidok könyveit olvasák, olyan tudatlanokat tanyítanak mint magok. úgy mint, agyermekeket, és az aszszonyokat. mivel ezek könnyeben bé veszik tanyításokat., mint sem az olyanok, akik már tudosabbak, igen új dolog vala az ilyen apogányok előtt, mivel közöttök, a népet nem oktatták, és tsak éppen a filosofusok tanyítottanak, az élet modgyáról, az ő egy más közöt való vetekedések avallást nem tekintette, st aug. de.vera relig.init. egy szoval, mint hogy az eretnekek keresztény nevet viseltenek, a valentinianusok, és a több eretnekek tévelygéseket, akik ellen irt szent Iréneus. az egész anyaszent egy háznak tulajdoníttyák vala, apogányok pedig mind esze elegyítették azokat a

bolondságokat, az anyaszent egy ház tanításával. és a keresztényeket, tudatlan vakmerőknek tartották lenni, v.bar. an.179 n.27.28.

Mire való, mondgyák vala apogányok, el hagyni az olyan vallásokat, a melyek annyi időktől fogva vannak rendeltetve, olyan szép Ceremoniákkal, euseb.praepar.1. Cap.2. amelyeket annyi királyok, és törvény tsinálók meg tartották, az egész görög, és több nemzetek meg egyezésekből, és azok helyet, idegen szokásokat bé venni, és a sidok fabuláihoz hajlani,? ha egészen sidová lennél még is meg lehetne, de azzá nem lévén, mitsoda bolondság hogy a sidok Istenét kívánnad szolgálni az ő akarattok ellen, valamely olyan új szolgálattal, a melyet ők rosznak tarttyák lenni, és a magad vallására szabni az ő törvényeket, amelyek nem neked valok, így beszélettek apoganyok,

A valóságos dolog, hogy a keresztények tudománya tiszta volt, és az ő élettyek, meg egyezet tanításokkal, de minden tele lévén philosophusokkal, tertul.apolog. C.46. ezek is a jó erköltsöt gondolták tanítani, és követni, de sőt még az első saeculumokba valának olyanok közüllök, kik talám a keresztényekre való nézve, avilágon szélyel jártanak, el hitetvén magokkal., hogy az emberi nemzetet job rendre hozák, a philosophusoknak pedig nagy hitek vala, azt gondolták, hogy ezek már egy néhány saeculumoktól fogvást, mindenekről eleget mondotanak, és lehetetlennek tartották, hogy a pásztorok többet tudgyanak pythagorásnál, plátonnál, de sőt még azt hitték, hogy ha a keresztények valami jót tanítanak, hogy ezektől a nevezetes böltsektől vették. orige.in cels.

De még masként is, a philosophusok, alkalmasab dolgokat tanyítottanak, mint sem a keresztények, sokan közüllök, jonak tarták lenni agyönyörüséget, és azt leg örököseb jónak itélék lenni. ők azon nem törödtének, hogy ki ki kövesse a maga gondolattját, és maga modgya szerént élyen, sőt még azokat meg vetették, és tsufolták, kik philosophusok nem valának, a pyrrhonianusok, igen felesen lévén, ezek mindenről kételkedtenek, főképpen az Istenségről, azt tartották bölttseségnek. hogy függöben tarttsák elméjeket, és azt éppen nem szerették. hogy olyan tudatlanok, és olyan közönséges népből állók, valamint akoron valának sokan a keresztények, olyan mély dolgokrol mérjenek ítéletet tenni, noha ökk minden féle vallást tiszteltenek. azt láttyuk, hogy az épicurianusok áldozattokra el mentenek. ha szinte ezekkel leg inkább ellenkeztenek is, a leg közönségesebben való. tartásban. az istenek iránt, assisto divinis. horat. és a Cérémoniákban részesültenek, de azon meg egyeztenek együt, hogy nem kel olyan szokás ellen támadni, a melyet, atörvény, és az idő jóvá hagyot.

Az istenek sokaságáról való hitel annyira volt, hogy mindenik nemzetnek., városnak, és mindenik tselédes gazdának különös istenek vala, erre való nézve, minden féle vallást. jonak tartottak lenni, tsak régi volt, az aszszonyok, és a tudatlan népek, mindenkor kaptanak az ujjan, gondolván azt, hogy mentől több isteneknek, és isten aszszonyoknak szolgálnak, és mentől töb Ceremoniákat tartanak., hogy annál jobb vallásuak, akik pedig az ország dolgait igazgatták, azok az ilyen változásokat meg gátolták a menyiben töllök lehetet., főképpen az idegen vallásokat tiltották, erre pedig a romaiak leg inkább vigyáztanak, ti.liv libr.29. el akarván hitetni azt anépel. hogy agondviselő isteneknek köszönnék a nagy birodalmakat, és hogy azok sokal hatalmasabbak atöbbinél, mivel birodalmok alá vetette. atöb nemzeteket, azért is a midön az anyaszent egy ház egészen fel állítaték. a pogányok, a keresztényeknek tulajdonították. a birodalom el romlását, szent ágoston. az ilyen káromlásokra. való nézve ír a nagy könyvét, de Civitate Dei.

A pogányok nem tsudálkozának azon. hogy a keresztények meg vetik vala ahalált, mivel ők semminek tartották látni az olyan kardosokat. kik jó akarattokból., egy kevés haszonért vagy semmiért, a halálra adták magokat, az amphitheatrumon, minden nap történt olyan dolog, hogy egy emberséges ember, magát meg ölte, leg kisebb szomorúsáért., látván tehát azt, hogy

a keresztények kerültek agyönyörüségeket. és hogy a más életben várták boldogságokat, azt tsudálták, hogy magokat miért meg nem ölik. azt fogják nekünk mondani, mondgya szent justinus. 2 apol. inít, ölyétek meg tehát mindnyájan magatokot, és menyetek mindgyárt az Istenhez, és ne legyetek többé bajunkra, antoninus, az ásiái fő biró, látván hogy a keresztények seregel mennek vala széke eleiben, hogy a martyrumságot el nyerhessék, kiáltá nekik, ah! nyomorultak, ha meg akartok halni, hiszem vagyon, köteletek, vagy valamely magos helyről ugordgyatok le. tertul. ad scap. C.ult.

A keresztények ellen vala tehát az egész világ, anép, abirák, az okosok, atudatlanok, némellyek utálták őket, mint tsalárdokot, istenteleneket, és némellyek meg vetették őket, mint misánthropusokot, ember gyüölöket, bolond hagymázban lévőket, mint akik dühösségből mennek ahalálra, anyira gyüöltek, őket, hogy tsak akeresztényi névért halálra ítélték, meg sem visgálták. mit vétettek, akár mely jót mondhattak is valaki felől, de ez a név, már mindent el rontot. ezt is mondgyák vala közönségesen felöllök, egy ilyen, igen emberséges ember, kár hogy keresztény, bonus virC.sejus, tantum quod Christiánus. tertul.apolog. C.3.

18. Beszélgetés

Az Itéletek formájáról, akinokrol.

Azt nem kell tsudálni, hogy ha az ilyen közönségesen valo gyüöltség, akeresztényeket az üldöztetésben veté, de talám valaki azon tsudálkozhatik., hogy a romaiak, kik minden törvényekben. és magok viselésekben. nekünk oly okosoknak és igazságosoknak. láttzanak lenni, mind azon által, ugyan romaikon, vagy más embereken., olyan kegyetlenséggel bányanak, valamint azt olvasuk a martyrok historiáiban, hogy a birók magok előtt kinoztatták volna, a vádoltattakot., a piatzon. az egész nép előtt, és hogy anyi sok féle kinokal kinoztassák, mint ha szabad akarattyokon állot volna, nem volna talám haszontalan., ez iránt valo törvényeket, és szokást meg látni, és hogy miket tolda ezekhez, avalláshoz valo tsalárd buzgoság, és avilági okoskodás.

A romaiaknál, minden törvényes dolgok, közönségesen mennek vala végben., mindenek hallottára, atörvényező hely pedig apiatzon volt, ahol abiró. folyoso alat, magosan emelt székiiben ülvén. atisztyei körülötte valának, ugy mint, aporoszlok, vagy is hóhérok, hasonló képen, mellette valának, akik mind bárdot, mint tsono veszöt hordoznak vala kezekben., ezeken kívül, vitézek is valának mellette, kik parantsolattyát követték, mivel a romai birok, és polgár mesterek, mind a hadi dolgokot, mind a törvényes dolgokot, egy szers mind folytatták, mindenik véteknék. különös büntetése. volt rendeltetve. atörvénytől,. de a személyben volt valagatás, mert a büntetés keményeb volt arabokon, mint sem a szabadosokon., az idegeneken, mint sem a haza fiaian, ettől vagyon hogy szent pálnak fejét vették. mint romai városi embernek, szent pétert pedig fel feszítették mint sidot. a kereszt leg gyalázatosab volt atób kinozások közöt, és azokat akiket fel feszítették, rend szerént előbször meg veszözték, és meg sütögették. tüzes vasal.

Rend szerént aközönséges alá valo embereket., abányákban küldötték, valamint mostanában agályákra, vagy pediglen a nép mulattságára., az amphitheátrumon a fene vadakal el szagattatták. még más sok féle kinozások is lehettek, más külömb külömb féle tartományokban., amint hogy abirok. gyakorta ujab ujab. kinozásokot gondoltak ki, akeresztények ellen, fő képpen, az utolso. üldöztetésekben, amelyekben látván hogy igen el szaporodtanak akeresztények, mindent el miveltek ellenek, és az ördög nem tsak a testeket de alélkeket is igyekezé el veszteni, nem gondolom hogy lehetne olyan példa, hogy más szüzeket a meg szeplösítésre ítélték volna, hanem tsak a keresztény szüzeket, mert látták hogy a

keresztényekben tündöklük a tisztaságnak szeretete, azért gondolák ki az ilyen forma kinzást, meg olyant, mint amelyről szól szent hieronimus, hogy egy martirt, meg kötözve, egy kies helyen lévő ágyra fektették, és hozzája egy szemtelen aszszonyt küldöttek, kísértésre, amartyr egyebet nem tselekedhetvén, a maga nyelvét el harapta. és az aszszony szeme közti pökte, st hier. in. vitae st paul. egy szóval igen sok számu martyrokot öltenek, vagy kinoztak meg, minden törvény látás nélkül.

19 Beszélgetés. Az üldöztetésekről.

Az üldöztetés rend szerént valamely parantsolaton kezdödöt, a mely tilttya vala a keresztényeknek agyülekezetet, és bizonyos büntetéssel fenyegette azokat, kik nem akarnának áldozni az isteneknek, olyankor apüspökök egymásnak hirt adtanak, egymást agyakorlatosab imádságokra intették. és anépet bátorították, olyankor sokan el szaladának, akristus tanáttsa szerént, de söt még apásztorok és apapok magokat fel oszták, némellyek anépel meg maradának, némelyek el rejték magokat, mert leg inkább őket keresték, mint olyanokat, akiknek veszedelmek, el szélyeztheti ajuhokot, act.st.pion. némellyek hogy reájok ne üsmérjenek, aneveket meg változtaták, némelyek az üldöztetéskor pénzen meg váltották magokat, hogy békével meg maradhassanak, igyis szenvedtenek, jóságokat adván el magokért, meg is mutatták ezel. hogy a lelkeket mindeneknek drágábra betsüllik, hogy ha pedig abiráktól pénzen vettek olyan írást, a melyel. el hitethették másokal, hogy engedelmeskedtek a Császárok parantsolatinak, ezeket nevezték libellatici. és az apostaták közti számlálták, mint olyanokat, kik alatomban pogányoknak vallották magokat. Cypr. ep.52. ad antonian.

Az anyaszent egy ház szabot rende. tilttya vala, hogy valaki martyromságra adgya maga magát, se semmit olyat. tselekedni, ami az üldözésre indithassa apogányokat, ugy mint a bálványokat esze törni, a templomot fel égetni, és az isteneket gyalázni, orig in Cels.8: valo hogy sokan valának olyan martyrok., kik az ilyeneket el követték, és akik magokat bé árulták, de az ilyen különös példákat arend kívül valo kegyelem indulattyának kel tulajdonittani, közönségesen azt tartották, hogy nem kel kísérteni az Istent, és békeséges türesem kel várni, hogy valaki bé vádoltassék, és törvényesen meg kérdeztetvén, ugy adgyon számot amaga hitéről, Const. apost.V.Cap.5. két féle eretnekséget kellett az ilyen állapotban el kerülni, iren. lib 1. C.I. st Clem.strom.40. agnosticusok, és a valentinianusok a martyrság ellen tanyítottak, és azt haszontalannak tartották, mivel akristus azért holt meg hogy minket meg válttsón ahaláltól, tertul.in scorp. C.I. még azt is mondgyák vala, hogy az Isten azal bántodik, és mint hogy a bakoknak, és a bikáknak vérit nem kívánnya, ugy az emberek vére sem kedves nála. a márcioniták pedig, magok adgyák vala magokat a martyromságra, a testhez valo gyulölségből, és ahoz, aki azt teremtette, mondván, hogy az, a roszt kezdet volna, meg visgállyák vala tehát azokat, kik ahitért meg holtanak, azért hogy had tudhassák meg, ha kellé azokat ugy tisztelni mint martyrokot, ugy tettzik mint ha a Cannonizationnak innét volna eredete. baron.an.302. n.126.

A midön akeresztényeket meg fogták, mindgyárt abiro eleiben vitték, ki a székiiben ülvén, meg kérdezi vala őket, ha meg tagadták hogy keresztények, tovább nem visgálták, hanem el botsátották, mert azt tudták, hogy akik igaz keresztények. azok azt soha meg nem tagadgyák, de hogy bizonyosab lehesen abiró abban hogy nem keresztények, némelykor, ót mindgyárt maga elöt, bálványozo Ceremoniát tselekedtetet vélek. vagy a kristus ellen mondatot valamely káromlást, plin.lib.X. epist.97. hogy ha pedig keresztényeknek vallották magokat, mindent el

követtek hogy meg nyerhessék őket, először szép szóval, és ígérettel, azután fenyegetéssel, végtire kizárásal, azon is igyekeztek, hogy ha csak valamely tsalárdsággal vétekből ejthessék őket, akarattal ellen is, azért hogy azután azt mondhassák nekik, hogy már nem lehet vissza vonni tselekedeteket, mint hogy atörvényes dolgok apiatzon mennek vala végben., azért szokás volt. őt valamely bálványnak vagy oltárnak lenni, ugyan őt áldozatokot is tesznek vala a keresztények előtt, és azon igyekeztenek, hogy azokból éthessék őket, de sőt még erővel fel is tátatták szájukat, és húst tettek belé, vagy leg aláb egy néhány tsep bort töltöttek belé, azon borból, melyet az isteneknek ajánlottak, noha a keresztények azt jól tudták is, hogy nem a ferteztetni meg az embert a mi aszájban mégyen, hanem a mi a szívből ki jő, mind azon által, azon voltanak minden erejéből, hogy leg kisebb botránkoztatást ne adnának agyengébegeknek, volt olyan, akinek eleven szent tettek temjénél kezeire, de aki inkább el szenvedé hogy a keze el égjen, mint sem meg mozdítsa, nehogy azt mondhassák az után, hogy temjént ajánlot abálványnak., szent basilus erről nagy dicsérettel beszél. hom.18. Rend szerént a keresztényeket tsígára tekerték, vagy a kezekre fel akasztották őket, és alábokra valamely nehéz terhet kötöttek: vagy őket meg veszözték, meg botozták, vagy meg ostorozták, olyan sok águ ostoral., a melynek avégin hegyes vasak voltak. ezt scorpionak nevezték, menyi sok számu hala meg averésben. némelyeket le fektették, és az oldalokat sütögették, és el szaggatták vas fésűvel, úgy anyira, hogy az oldalait fel nyitották, és a tüz atestekben hatván, meg fojtotta a szenvedőket, de még hogy a sebek fájdalmasabbak legyenek, némelykor etzetel, és sóval dörgölik vala meg, és ha valamennyire a seb bé kezdet forrani, olyankor azt fel nyitották, és nem engedték hogy meg gyógyulyon.

20 Beszélgetés.

A martyrok tselekedetiről.

A kizárás közben, pedig kérdezik vala őket, és amit a biro, kérdezet, vagy a mit a martyr felelt neki, azt mind egy szóig le irták anotariusok, sokal igazabban is irták le akoron akérdéseket, és a feleleteket, mint sem mostanában, mert mint hogy arégiek tudták a rövideden valo írásnak mesterségit, holot egy kis jedzés. egész szót tett, azért ök, oly hamar irhattak, valamint mások beszéltek, és ugyan azon szókót irták le, a melyeket hallották mondani.

A mit nálunk vallatásnak hinak, ök azt actáknak, vagy tselekedeteknek nevezik vala, a keresztények pedig nagy szorgalmatossággal igyekeztenek azon, hogy az párja, ő náluk meg legyen, ahiverekre tett törvényeknek, és azt drágan meg veszik vala, az ilyen tselekedetekben, a martyrok szenvedési meg valának írva, és azokat. közönséges egyezésből, atemplomokban meg tartották, act. st tharaci infi. azt tarttyák, hogy szent kelemen. pápa, romában, hét notariusokat rendele, kik a martyrok tselekedetét irták, és szent Cyprianus, az üldöztetésekben, azt hagyá, hogy fel írják szorgalmatosan anapját, amelyen a martyrok meg hálnak, a diocletianus üldöztetésekor., a martyrok tselekedeti csak nem mind el vesztenek, és noha a Césáriai eusebius sokat gyűjte esze, mind azon által. azokis el vesztenek, st greg.lib VII. epist ad eulog. szent gergely pápa idejében már nehéz vala találni, a nevek Catalogusa meg volt, és hogy mely napon holtak meg, tudni illik. a martyrologiumok.

Az ilyen vallatásokor, leg inkább arra kényszerítették vala a keresztényeket, hogy vallyák ki atársokat, leg inkább apüspököket, papokat, diaconusokat, és adgya elő a szent könyveket, de leg inkább diocletianus idejében valának leg inkább azon. apogányok, hogy a szent könyveket el veszthessék, gondolván, hogy a leg bizonyosab módgya volna, a vallás el rontására, azért nagy szorgalmatossággal keresték mindenüt, és ahol valami keresztény könyvet kaphattak, mind el égették, de sőt még a templomokban, és az olvasok házainál is fel keresték, st felic tibur. a

keresztények az ilyen kérdésekre igen meg tartották atitkot., senkit nem neveztenek. hanem csak ezeket felelék, hogy az Isten őket meg tanyította, meg tartotta. és hogy a szent írásokat. a szivekben hordozák. akik pedig olyan nyomorultak valának. hogy a szent írásokat elő adták, a pásztorokat, vagy a hiveket el árulták, azokat traditoroknak az az árulóknak nevezték, azért, a martyrok, akinzásakor. egyebet nem mondtak., hanem az Istent ditsérték, irgalmaságát, és segittségét kérték.

21 Beszélgetés

A tömlöztől.

A vallatás után., akik álhatatosan meg maradának akereszténységben, a kinzásra küldék, de leg gyakortáb atömlöztben tették, hogy inkább meg próbálják, és meg kinoztathassák, de sött még a tömlöztben valo letel is kin volt, mivel azokat, kik akristusrol vallást tettek, a leg büdösebb, és setétebb tömlöztben zárták, békoban tették kezeket, lábokat, némelyeket kalodában tették, némely kor bé hintették a tömlözt tserépel, vagy üveg darabokkal., és azon sebesen, mezitelen fektették a földre, v.paulin. nat.4.st.felic. némelykor a sebeket rothadni hagyták, éhel, és szomjusággal ölték meg őket, martyr.16 apol. de st encratide, némelykor pedig,. mind a sebeket gyógyították, mind jó gondot viseltek rájuk, azért hogy tovább kinozhassák, st Cypr. epist.22. rend szerént igen tiltották, a keresztény raboknak. az idegenekkel beszélni, mert ők sok hitetleneket térítenek vala meg. sőt még atömlözt tartókot, és az örzököt is, meg térítették, némelykor olyanokat bocsátottak. hozzájuk, akiket gondolták hogy meg tántoríthatják, álhatatoságokat, úgy mint, valamelyiknek, vagy az atyát, vagy anyját, hugát, gyermekit, feleségit, akiknek sirások, és édes beszédek, nagy kisértetek valának, és sokszor a kiket, a kinok meg nem győzhették, az ilyen sirások, meg tántorították, ha valamely martyr terhes talált lenni amidőn meg fogták, atörvény szerént, addig meg nem ölték amég terhes volt, valamint etörtént szent félicitásal., acta ss.perpet et felicit.

Az anyaszent egy háznak, nagy gondgya vala az ilyen szent rabokra, Const.apost.V.c.1. st.Cypr.ep.II. a diaconusok gyakorta el mentenek hozzájuk, hogy valamiben szolgállyanak nekik, vagy az izeneteket meg vigyék másoknak, vagy más egyéb szükségekben segittsék, ahivek közül, még mások is mentenek látogatásokra, és vigasztalásokra, áldgyák vala szenvedéseket, és azokban, részt venni ohajtották, lántzokot meg tsokolták, sebeket orvosolták, és tettek szükségéről, vittek nekik ágyat, ruhát, ételt, tertul 2. ad uxo. C.4. sőt még tertullianus azon panaszkodot, hogy a tömlöztben bővön lakoznak, de jejun. C.12. az ilyen állapotokban, a hivek semmit el nem mulattak, ha a tömlöztben bé nem akarták őket bocsátani, azon voltanak, hogy az örzököt, és a tömlöztartokot pénzel meg nyerhesék, ha szinte szidalmazták is őket, de arra nem hajtottak, sőt még az ütést is el szenvedtek, a tömlözt ajtajánál éttzakákat töltöttek, csak hogy valami alkalmatoságot találhassanak a bé menetelre, mikor pedig bé mehettek, úgy tekintették a tömlöztöket, valamint a templomokat, a melyek meg valának szenteltetve, anyi sok szentek, jelen valo létekel, őt imádkoztanak, és a papok. oda el mentenek., ajánlani a szent áldozatot, azért hogy az a vigasztalások légyen a vallás tévőknek, /Confessoroknak,/. hogy evilágból, kine menyenek, akristus Jesus, testének, és vérenek, vétele nélkül, valamint sz.Cypr. mondgya, ep.5. et 6. hogy ha pediglen püspök, vagy pap volt a tömlöztben, a hivek oda gyülekeztenek és az Isteni szolgálát után, az Eucharistiát, ki ki, amaga házához vitte, az ilyen állapotokban, amint lehet, ahoz alkalmaztatták magokat, mivel valának olyan püspökök, kik a diaconusok kezein szenteltenek, mivel. semmi ahoz valo alkalmatoság nem volt, hát az a nevezetes antiochiai martyr, szent lucianus, meg lévén kötözve, a maga melyén szentelé meg a kenyeret, philost. III.hist. c.13. el lehet itélni, hogy mint halgatták. a mise után valo intéseket, az egész anyaszent egy ház, úgy tiszteli vala

ezeket a szent rabokat, mint a menyben meg koronázottakat, ezeknek, nagy hitelek volt. apüspökök előtt, az ő kérésekre, meg engednek vala azoknak, kik a bálványozásban estenek, de idővel meg kellett az ilyeneknek mérsékelni kéréseket, mivel némelyekben közüllök, nagyob vala a buzgoság, mint sem a meg választásból álló helyes kérés, st Cypr. de laps 1ep.10.11.12.

22. Beszélgetés. A reliquiákról.

A keresztények el kísérek amartyrokat, még apiatzra is a hol kinozták őket, és más egyéb helyekre is, ahol őket meg ölték, rend szerént avaroson kívül öletetének meg, és az olyan martyroknak, akik, vagy tsuda képen, vagy kemény természetek miat, a kinokban meg nem holtak, azoknak fejeket vették, a hivek pedig seregel mentenek oda, és tsudálkoztak az ő alhatatoságokon, az ilyen példa, meg is erősitti vala őket ahitben, az utolso szavokra pedig igen figyelmeztének, amelyek imádságokból állottanak, valamint a szent polycarpus szavai, ap.Euseb IV.hist.15. sokszor történt, hogy ahivek bátorították a martyrokat, origénes egy nehány szor, veszedelemre veté az életét, az ilyen alkalmatoságokban. Euseb.VI.hist.3. sok példa vagyon olyan., hogy martyrságot szenvedettek az olyanokal. akik másokat biztatának, és bátorítának.

A hivek minden tartás nélkül, a martyrok mellé mennek vala, a midön kinozták őket, vagy ruhával, vagy spongyiával a véreket fel szedték, a földről, és azt meg tartották, hét aszszonyokat ölenek meg egyszer azért, hogy a szent balás vérit fel szedték, martyrol. rom.3.febr. pont.diac. és amidön szent Cyprianusnak fejét vevék, a hivek ruhákat teritettek vala körülötte, hogy a vére. azokra folyon. ugyan hasonló szorgalmatosággal kapják vala el a martyrok testeit, vagy valami részeit, mert sokszor tsak atsontok, vagy a hamvak marada, amidön vagy meg égették, vagy a vadakkal meg éttették, st bonifac. an. és innét neveztetének areliquiák, ahivek az ilyen holt testeket drágán meg vették ahóhéroktól, és azokat tisztességesen eltemették, de gyakorta, az ilyen tselekedetért, őket is meg ölték, valának olyanok, hogy halált szenvedének azért, hogy a martyrok testét meg tsokolták, azért hogy nem engedték aholt testekel rutul bánni, marty.rom.17 febr, de st.juliano.7.decem. de st agatho. 15 mart. avendég fogadost, sz. theodoretust, azért meg ölék, hogy hét szüzeknek testeket atóból ki huzá. a kiket elevenen vetették volt oda, act.st theod. a szent ignátz tanitványi, romából viszá vivék antiochiában. az ő reliquiáit.

A pogányok látván hogy oly igen kaptanak areliquiakon. annál is inkább el rejtették, és el szelyeztették, amartyrok testeit, v. romae. sub teranea.lib.I.c.2.3. azt is gondolák. hogy az által, meg tsökkenik ahivekben. afeltámadásról valo reménség, epist. eccles.vienn.apud Euseb V.c.3. ti azzal hizelkedtek magatoknak, mondgyák vala apogányok, ahiveknek, hogy a ti testetek meg maradnak mind addig anapig, a melyen gondolyátok hogy fel támadtok, és azt reméllitek. hogy azokat kenetekel meg kenik, és drága matériákban takarják az aszszonyok, a kiket meg tsaltatok tudományotokal, lészen minékünk arra gondunk, erre valo nézve, esze elegyittik vala a mártrok testeit, akardosok, vagy más meg öletet testekel, vagy azokra követ kötvén, avizben vetették, vagy meg égették, és a hamvát, a széllel el futatták, act.s.s. tharac. in fine.prud. De st.vinc.

De mind ezeket tsak hejában tselekedék, mert leg nagyob része areliquiáknak meg marada, vagy a hivek buzgoságokból, vagy az Istennek tsudálatosan valo meg tartásából, a martyrok temető helyeit pedig tisztelni kezdék, mihent el temették, sok szentek szenvedének halált azért, hogy a martyrok temető helyeken találták őket imádkozva, vagy azért, hogy üllötték

innepjetet, a mely innepet., minden esztendőben meg tartották, a mint tertullianus, és szent Cyprianus mondgyák, és ugyan ezért is jedzették fel oly szorgalmatosággal. a holtok napját, martyr. 17 janu. de st diodoro. 14 fevr. de st proculo. 23 jan. de st emerent. tertul. de Corona. C.3. st Cypr. epist.34.

23 Beszélgetes.

A Confessorokrol. vagy a vallás tévökröl.

Az olyanokat pedig, akiket meg nem akarának öletni, kiküldék hazájokból, ezt a romaiak nevezék deportatationak, az ilyeneket ugy tekintették, mint holtakat, mivel vagy pusztás szigetekben küldék, vagy valamely idegen nép közti őket, arelegatio, az el küldés, a nagy embereket illette, adeportatio, vagy szám ki vetés, az aláb valokat, és aleg közönségesebbeket, a bányákba küldötték, ezek az ország rabjai valának, és rend szerént meleg vasal jegyet sütnék vala. ahomlokokra, in scripti. azért, hogy mindenüt meg üsmerjék őket, ha el szaladnak, ezeknek, mindenkör vas volt lábokon. nyomorultul tartották őket, rongyoson. gyakran meg verték. és roszul bántak vélek, egy szoval. olyan roszul volt állapottyok. mint mostanában, agállyan lévő raboknak, akeresztények az ilyeneket segítették. a menyiben lehetet.

Mind azokat., akik az ilyen állapotban meg holtanak a hitért. a martyrok száma közti számlálák, és azokat, akik abujdosásból, vagy a rabságból meg menekedhettek, Confessoroknak nevezék, mert ezen aneven nevezik vala mind azokat, akik valamit szenvedének ahitért, és közönségesen mind azokat, akik a bírók előtt, ahitröl vallást tettek, az ilyenek nagy tiszteletben valának. ahivek előtt, és gyakorta, az egy házi rendekre emelék őket.

24. Beszélgetés

Az ExCommunicátiorol. vagy a gyülekezetből való kirekesztésről.

De mind azokat, a kik az üldöztetések miat, vagy a gyarloság miat, vagy a kinok miat., ahitet meg tagadák, deákul nevezék lapsi, az az meg esteknek, és ezeket a gyülekezetből ki rekesztették, ha közönségesen penitentziát nem tartottak, Const apost V.Cap.2. az exCommunicatio pedig abból állot, hogy el tiltották nem tsak a szenttségektől, de még a templomból is. és a hivek vélek, semmiben nem közösültek, vélek nem ettenek, vélek nem beszéltenek, és ugy kerülték őket, mint a mirigyos embereket, azért is hagyá szent pál. hogy ugy kel kerülni arosz keresztényeket, valamint apogányokat, 1 Cor.5.9. ilyen formában bánnak vala, nem tsak. a hittől szakadtakal, de még az eretnekekel, és a Schismaticusokkal is. mivel rosz keresztények, minden időben valának, orig in Cels. lib 7. in matth.tract.35. in jerem.hom.9. szent pál a korintus bélieknek panaszkodik az olyanokrol. kik penitentziát nem tartottak tisztátalanságokért, 2.Cor.12.21. és a philippieknek. az olyanokrol. a kiket akristus ellenséginek nevezi, phi.3.18. az ilyenek, el valának rekesztve ahivektől, epist.Cleri.rom. ad Cypr.31. tsak apüspökök, és apapok beszélhettek vélek, hogy meg térítsék, akönyörgés pedig mindenkör meg volt érettek, ilyen formában bántak tehát az olyanokkal, akik apenitentzia tartást. nem kívánták.

25 Beszélgetés A penitenzia tartásról.

A kik pedig ezt kívánták, azokat viszá fogadták, nagy szeretettel, de meg választással, elsőben meg értették vélek, hogy olyan kegyelmet tselekesznek vélek, a melyet nem kell csak könnyen meg adni, és meg próbálák őket, egy kevés ideig való halogatással., hogy ha valóságos és állandó az ő meg térések, a püspököket illette, ahalálos vétkekért való penitenzia rendelés, Concil.elib. c.32. ők is tettek arról ítéletet. ha bé kellé venni a bűnöst penitenziára, menyi ideig kel annak tartani, ha titkon, vagy nyilván kellé véle penitenziát tartatni, ha szükségesé amások épületire. hogy nyilván való gyonást tegyen, mert rend szerént. agyonás, tsak titkon volt. a pap előtt, st leo. epist.136. al.80. az iffiakot, nem vették könnyen bé apenitenziára, az iffiuság gyarlosága miat, tartván attol, hogy állandó ne légyen meg térések, igen gyanakodtak az olyanokrol, kik a betegségben, utolsó orájokra hagyták apenitenzia tartást., és ha meg gyógyultanak, kételenek valának be tölteni a szabot rend szerént való penitenziát, st.aug.serm.57. de temp

Sokan valának olyanok, a kik nyilván való penitenziát tartának, akiknek pedig vétkeket mások meg nem tudhatták, olyanok is sokan valának. akik titkon tartottak penitenziát még a nagy vétkekért is, st aug.epist. ad janua.118. prosper.II. Contempla.C.7. valamint az aszszonyok. a házasság törésért, a férjekre való nézve, és meg mások is, a kiknek nyilván való penitenzia tartások. botránkozást okozhatot volna, vagy még halált is, ha a vétkeket ki nyilatkoztatták volna, st leo.epist.80. et 92. ad rustic. C.2. de mint hogy abban az időben közönséges dolog vala, ahivek között a böjtölés, az imádság, a földön való fekvés, azért nem is visgálták, ha valaki az ilyeneket követte, apenitenzia tartásnak szabot ideje, és rendi volt, a vétkeknek, nagy, vagy kitsinységekhez képest, de valamely különböztetéssel, némely anyaszent egy házának szokások szerént, és az idő szerént, mivel. alegg régieb szabot rendei a penitenzia tartásnak. legg keményebek, szent basilus, a lopásért, két esztendőt téssen fel, a szabad személlyek között való vétkekért, hét esztendőt, a káromlásért, tizen egy esztendőt, aházasság törésért, tizen ött esztendőt. agyilkosságért, husz esztendőt, ahit tagadásért, holtig való penitenziát. epist.3.Can. ad amphiloc.C.56.58.59.61.64.73.

Azok pediglen, akiknek közönségesen való penitenziát kellett tartani., szakadozot ruhákban mentenek anagy böjt első napján. a templom ajtaja eleiben, v.hier. epitaph. fabiolae.sozom. VII. hist.C.16. lib 1. sacra.rom. eccles.n.16. mint hogy arégiéknél a gyász, az ilyen rongyos köntösből állot, tertul. de paenit.C.II. de pudic.c.13. nem tsak a sidoknál, amint azt meg lehet látni az izraéliták szokásiban, hanem még agörögöknél, és a romaiaknál is, a penitenzia tartok, a templomban bé menván, a püspök hamvat tett fejekre. és a Ciliciumal magokot bé fedezék, és a földre le borulván, ugy maradának mind addig, valamég, a püspök, az egy házaiak, és anép térden álva, az érettek való imádságokot el nem végezték, azután apüspök szép intésekel elejekben adá, hogy egy ideig őket a templomból ki rekesztené, valamint az Isten ki küldötte ádamot vétkéért aparaditsombol., de biztatván, és vigasztalván őket, hogy munkálkodgyanak, és reméllyenek az Isten irgalmaságában., azt el végezvén, atemplomból ki küldötte őket, és azonal atemplom ajtait bé zárták utánnok, lib sacrament. ibid. apenitenzia tartok, rend szerént bé zárkozva maradnak vala házoknál, és valamely nehéz munkában foglalák magokot, ha minden nap nem is, de igen gyakorta. kenyérel, és vizele. böjtöltették őket, hoszu imádságokot mondattak vélek, térden, vagy le borulva, a földön fekütek, és alamisnát kellett adni kinek kinek, amaga érteke szerént, apenitenzia tartásnak idejekor, nem tsak amulattságokot kerülték el, hanem még akülső dolgokot is, és söt még ahivekel való társalkodást is. szükség nélkül, tsak épen innep napokon mentenek ki házoktol, akor is tsak a

templom ajtaja eleiben, hanem bizonyos idő múlva, atemplomban bé botsátották őket, hogy halgathassák az olvasást, és a prédikációt, de az aldozat kezdetin, ki kellett menniük, idővel meg engedték, hogy a hívek könnyörögjenek, de le borulva, és végtire fent álva, valamint atöbbitől, hogy pediglen meg különböztessék őket atöbbitől, atemplomban. bal felől helyhezítették, tehát, negy rendben lévő penitencia tartók valának., úgy mint a sirok, ahaltak, ale borultak, és akik már fent álhattak, Conc.ancyr.

Példának okáért, aszán szándékal valo gyilkos, a sirok között negy esztendeig marada, akönyörgések alatt, a templom ajtaja előtt kellett neki maradni, még nem is a templom pitvarában, hanem kívül, akár mitsodás időben, append. ad epist. st.greg.thaum.6.1. a Ciliciumban bé fedezvén magát, a fején hamu volt, ilyen állapotban. kéri vala ahiveket kik a templomban mentenek, hogy szánnyák meg, és imádkozanak érte, a mint hogy még most is imádkozik az anyaszent egy ház nagy börtönben, az penitencia tartókért, azután, ött esztendeig marada a haltak között, atemplom pitvarában. már szabad vala menni, és onnét halgatni atanyításokat, innét a harmadik rendben tétették, és szabad volt ahivekkel imádkozni, de csak ugyan azon ahelyen., atemplom pitvarában, és le borulva, ebben arendben hét esztendőt kellett tölteni, az után az utolsó rendben lépet, ahol négy esztendeig marada, ahivekkel jelen lehetet, az imádságokon., és fent álva imádkozhatot mint atöbbitől, de nem Kommunikálhatot, végtire, apenitencia tartásának husz esztendeit bé töltvén, a Communioban valo részesülésre szabadságot adtak.

A házasság törésért valo tizen ött esztendőt is. ilyen formában kellett el tölteni, úgy mint, négy esztendeig, a sirok között, ött ig, a haltak között, négy ig, a leborultak között, kettőig, mikor már ahivekkel fent álva imádkozhatot, apenitencia tartókat., apüspök gyakorta meg látogatta, vagy valamely papot küld vala hozzájuk, akik őket meg vizsgálták. Const apost. libr.2.61. némelyeket meg bátorított, némelyeket. meg ijesztette. másokat meg vigasztalt. osztogatván kinek, kinek. nyavalyájához képest az orvoságot, mivel a püspökök, úgy tekintették a penitencia tartásnak osztogatását, valamint alelki orvoságot, st.ambr. inps.37. et 3. epist.19. azt tartották, hogy a lelki gyógyításhoz annyi tudomány, gondviselés, békeség türelem, és figyelmeség kívántatik, valamint atesti gyógyításhoz, st.greg. naz.or.l. és hogy a vetkes szokások. elrontásokra, sok idő kívántatik, arra igen vigyáztanak, hogy a keménységel. kétségben ne ejttsék abünösököt, ne hogy vissza térjenek a pogány életre, de másként meg fedették türemlenségeket, tudván azt, hogy mitsoda. ártalmas légyen, ahirtelen valo fel oldozás, Cler.rom. ep.l. azért csak azokat oldozták fel tellyeséggel, a kik azt köny hullatással kérték, és akik szokásokat meg változtatták, az alkalmatlanok semit nem nyertek, a fenyegetődzők, meg annál kevesebbet, nem könnyű dolog volt. az olyan püspököt meg ijesztetni, akik meg szokták volt. apogányok üldözéseket. st.Cypr. ep ad Corn. ökk azt tartották, hogy igen kell munkálodni. a mások üdvességin. magát pedig el nem kell veszteni azokal. kik meg nem jóbbityák magokat, st.ambr II. penit.ep.9. apüspök engedelmeiből ment tehát a penitencia tartó egyik rendből a másikában, és mindenkor nem vigyáztak az időre. de azt meg rövidítették ha helyes ók kívánta, úgy mint, ha buzgo volt a penitencia tartó, ha halálos betegségben, vagy üldöztetésben eset, mert az ilyen állapotokban, igen vigyáztanak arra, hogy szentség nélkül meg ne hallyon a penitencia tartó. v. st Cypr.ep.51 az ilyen engedelmet., mely a penitencia tartásnak ideit meg rövidítette, indulgentiának nevezték, ha apenitencia tartó meg holt. minek előtte ideit ki tölthette, és magát fel oldoztathatta volna, az ő üdvége felől jó itélettel voltak, ő érte imádkoztanak, és a szent áldozatot ajánlották, Conc. arel.2. C.23. Conc.Cartha.4. C.59.

Midőn apüspök, helyesnek ítélte, hogy a penitencia tartásnak vége legyen, rend szerint a nagy börtön végén hagyatta el, azért hogy a penitencia tartó, részesülhessen. a szentségekben., ahusvét napokon. a penitencia tartók, nagy tsötörtökön, a templom ajtaja. eleiben gyűlvén,

apüspök minek utána, sok imádságokat mondott volna reájok, az archidiaconus kerésére a templomba bé botsátotta őket, ordo rom. n.l. libr 1. sacram.rom.eccl n.38. mondván apüspöknek, hogy a volna a kegyelmeségnek ideje, és hogy az igazságos dolog. az el tevelyedet juhokot bé venni, mivel az anyaszent egy ház, a juhait szaporitnya. az ujjonnan valo meg kereszteltek, azután. apüspök,. az Isten irgalmaságáról, és az élettyek meg jobbitásáról valo intéseket ada nékik, végtire, az anyaszent egy ház, kérésére. meg kegyelmezvén., és el hitetvén magával. meg téréseket, fel oldozá őket, nagy Ceremoniával, azután, meg borotválkozván, arongyos köntösököt le veték, és ugy kezdének élni, valamint a töb hivek, kétség nélkül, valának valamely külömségek ezekben a külső Cérémoniákban, az időhöz, és a helyhez képest, noha mind azok tsak egy végre voltanak, és igen használtak, avétek iszonyuságának meg üsmérésére, és hogy mitsoda nehéz dolog légyen, abbol ki kelni, a jó életüeknek is használtak, mert annál inkább követték hivatallyokot, *ha az ember.* mondgya szent ágoston: *egy szers mind viszá térne az előbbeni boldog állapottyára, tsak játéknak tartaná, a halálos vétekbén valo esetét. serm.34. de divers.*

Hogy ha a penitentzia tartó. apenitentzia tartásának ideje alatt, valamely ujjab vétekbén eset, ismét ujjontában kellett el kezdeni apenitentzia tartást, ha láták hogy magát meg nem jobbitya, se életét meg nem változtattya, tsak abban az állapottyában hagyák, és a szenttségekhez nem járulhata, hogy ha pediglen, a fel oldoztatása után, valamely nagy vétekbén esék. azután nem lehet része a szenttségekbén, mivel tsak egy szer lehetet közönségesen valo penitentiát tartani. egyebet már nem tselekedhetvén, imádkoztatnak érette, mind a meg térésre intették, és mind arra, hogy reméllyen, az Istennek végphetetlen valo irgalmaságában, st.aug.ep.54. ad maced. C.7. közönségesen sokat nem tartottak az olyan penitentzia tartás felől, ha gyakorta volt, avétekbén valo esés, valának olyan vétkek, a melyekért holtig kellett penitentiát tartani, és tsak az utolso órán, adták fel a Communiot. apenitentzia tartásra, az olyan hitt tagadokot bénom vették, akik azt halálos betegségekre halogatták. és noha arra bé vették a más féle bünösököt, mind azért, nem igen tartották hasznosnak az, ilyen penitentzia tartást, amelyet tsak az örökké valo kinnak félelméből tselekedték. st.Cypr.ep.53. ad anton. Conc.arel.1. Can.22. az olyanokot. kik egy szer közönségesen valo penitentiát tartottak, semmi féle egy házi rendben bé nem vették, Conc.nic.Can. 9.10. Conc.carthag. IV.C.68. hogy ha pediglen egy pap, vagy egy más Clericus, olyan vétekbén eset, a melyért. közönségesen. valo penitentiát kellett volna tartani, tsak a maga rendét vesztette el, az az, hogy az papságból le tették, és semmi egyházi hivatalt nem gyakorolhatot, és a világiak közé számlálták, más penitentiát nem adtanak az olyanoknak, azért hogy kétt szer meg ne büntetődgyék, és hogy meg tartassék, a tisztelet az egy házi rend szenttségéhez. Can.apost. XXIV.

Ha valaki tsudálkozik, az ilyen régi rend tartáson. tsak azt gondolya meg, hogy akoron, az ilyen penitentzia tartásra méltó vétkek, ritkák valának a keresztények közöt, valamint hogy, ajól neveltettek, és a betsület szeretők, nem igen esnek olyan vétkekben, amellyeket meg szokot büntetni a törvény gyalázatos halálal, az is ritkán történik vala, hogy olyan keresztények, akiket ugy meg válogatták és oktatták, házaság törésben, gyilkoságban, vagy más halálos vétekbén essenek, magok apogányok azt meg vallották, hogy a keresztények tények, tellyeséggel ellene mondotanak arosz kívánságoknak, origenes azt mondgya. hogy az ilyen vétkek, fel nem találtnak, a valóságos keresztényekben. orig. in Cels. tertullianus írja, hogy a Catholicusokot, könnyü meg üsmérni az eretnekektől. az ő különböző szokásokból, és azt szemekre hányá, a pogányoknak, hogy a tömlöttek, tsak pogányokkal voltanak tele, vagy keresztényekkel, akiket tsak a kereszténységel vadolták, mivel ha másal vádolták volna, keresztények nem lettek volna, az artatlanság mi nékünk igen szükséges, mi azt jól üsmérjük,

azt az Istentől tanultuk, a ki tekéletes mester, és azt meg is tarttjuk hűségesen, mivel olyan birotol vettük, akit nem lehet meg vetni. apolog. C.4.5.

26 Beszélgetés.

Ascetae, a barátokrol. és a szüzekrol.

Valának olyan keresztények, akik kötelesség nélkül, szabad akarattal. a penitencia tartást követik vala, követvén a profétákat, és keresztelő szent jánost, és hogy szent pál szerént, a szolgálat alá vessék testeket. 1 cor.9.26. ezeket nevezik vala ascaetának, az ilyenek rend szerént el zárták magokat, és igen különösön éltenek, magokat mindentől meg tartoztatták, és akeresztényi mértékletességhez, rend kívül való böjtököt adtanak, ezek száraz eledel élén, kétt, vagy három napig ettenek. mezitláb jártanak, a földön fekütnének, éttzaka gyakorta fel költenek., a szent irást. szorgalmatosággal olvasták. és tsak nem szüntelen imádkoztanak., az ilyenek közül, sokan, nagy püspökök lettenek. origénes ilyen életet éle. in numer.hom.25.

Sokan valának aleányok közül is, kik Istennek szentelék szüzeségeket, magok szabad akarattal, ezek is hasonló sanyarusággal való életet éltenek,

Nem tartották valóságos szüzeknek az olyanokat, kik a mulattságokat, és a hoszu trécseléseket keresék, kik aszépen való szállást szerették, de még annál inkább nem tartották az olyanokat, akik a magok szépségeket, a tzifraságokat szerették, és akik kényesen jártanak, szent Cypriánus azt jóvalya, aszüzeknek, hogy ellene mondgyanak atzifrálkodásoknak, és annak, ami aszépséghez tartozik, jól tudván azt, hogy miképpen ragaszkodnak a leányok. az olyan hejában valóságokhoz, és hogy azok. mitsoda rosza fordulhatnak, Cypr. de hab.virg. az első időkben. az Istennek szenteltetett szüzek, leg többire az attyok házánál maradtanak. vagy is hárman, négyen, különösön laktanak, mas huva nem jártak, tsak a templomban. ót is különös helyek volt, atöb aszonyoktol. ha valamelyik meg szegte fel tett szándékát, és ferjhez ment, annak penitenciát kellett tartani.

27 Beszélgetés

Az özvegyekrol, diaconisákról.

A mely özvegyek le mondának a másodszeri házasságról, azok, tsak nem olyan életet éltenek. mint a szüzek, noha anyira el nem zárták magokat, mert a külső jó tselekedetekben foglalják vala magokat, úgy mint, a betegeket látogatták, arabokat, fő képpen. a martyrokot, Confesorokot. a szegényeket táplálták, és a halotakat el temették, de az ilyen jó tselekedetekben, atöb keresztény aszonyok is szorgalmatoskodtanak., de az özvegyek mint szabadabbak. ezeket inkább gyakorolhatták, a leg öregeb özvegy aszonyok közül választják vala a diaconisákokot. úgy mint a hatvan esztendősköt, de azután negyvenre rendelék, v. Const apost. lib 3. némelykor a szüzeket is bé vették erre a hivatalra, amidön a diaconisásra bé vétettek. a püspök reájok tette kezeit, és az egy házi rendben számlaltattanak. mivel ök, az aszszonyok közöt, a diaconusi hivatalt vitték végben, Conc.nicae.C.17. Conc.Calched.C.15. epiphan. haer.79. n.3.

Az ő hivatalyok volt, hogy gondgyok legyen az olyan aszonyokra, akiket abetegség, szegénység, vagy más nyomoruság miat, tartani kellett az anyaszent egyháznak, Const apost. ök tanyították az olyan aszszonyokot. akiket ahitre kellett tanyítani, ök vitték akeresztelésre, az aszszonyokot, és a leányokot, ök vetkeztették, és öltöztették fel, a keresztelés után, ök

örzötték, az aszszonyok felől a templom ajtaját, arra is vigyáztanak, hogy ki ki amaga rende szerént ülljön, tsendesen, és tiszteségesen viselje magát, a diaconissák, számot adtanak amagok hivatalyokrol a püspöknek, a papoknak, vagy a diaconusoknak, ezekre valának bizva mind azok a dolgok, amelyek az aszszonyokat illették.

A püspököknek, nagy békeséges türesem, és vigyázással kellett igazgatni mind ezeket az aszszonyokat, hogy a diaconisákat, amértékleteségen, és hivatalyokhoz illendő szorgalmatosságban tarthassák, mert igen nehéz dolog vala azt meg gátolni, hogy az ilyen öreg aszszonyok, könnyen hitelt ne adgyanak, vagy nyughatatlanok ne legyenek, vagy olyanok, akik mindent akarnak látni, s' hallani, hamisak, haragosok, vagy mód nélkül valo kemények ne legyenek, arra igen kellett vigyázni, hogy a tanyításnak szine alatt, magokat igen tudosoknak ne tarttsák, hogy a szent titkokrol, helytelenül ne beszéljenek, és hogy valamely meséket, haszontalanságokat ne tanítsanak.

28. Beszelgetés

A szegényekre valo gondviselésről.

Az anyaszent egy háznak vala gondgya, minden féle szegényekre, akik pedig dolgozhattanak., azokat nem számlállyák vala a szegények közti, mivel olyan állapotban valának., hogy nem kellett terhire lenni masoknak, sőt még segitthették, a több szegényeket is, mivel azt tartották, hogy egy jó kereszténynek, nem tsak maga táplálására kel dolgozni, hanem még azokéra is, akik nem dolgozhatnak. orig. in matth. tract 31. v.st basil.reg.sus.42. de másként is, az ország törvénye, azt meg nem engedte, hogy dolog tehető koldusok legyenek. 1.7. Cod. de mend valid. lib 11. mert mint hogy akoron szokásban vala arab tartás, ha az olyan dolog tehető koldusok szabadok valának. azokat valamely földön le telepítették, hogy azt mivellyék, Colonatu perpetuo fulciatur. ha pediglen rabok valának, nem bánták, akár ki fel foghatta őket, hasonlo képen. ha valaki valamely el vettetet gyermekeket tanált, azé voltak, aki azokat fel nevelte. argum. 1.3. Cod. de ins expos. ez így lévén, épen nem valának más féle koldusok. hanem valamely meg öregedet rabok, kik vakok. tsonkák bénnák voltak, és akiknek olyan kegyetlen urok, volt. hogy nem akarta őket táplálni.

A keresztények., az ilyenekre viselnek vala tehát gondot, és az ilyenekről, mongya prudencius, hogy szent lörintz meg mutatá őket, aromai praefectusnak, a templom kintse gyanánt, a gyermekekre nagy gond volt, fő képen a martyrok árváira, azután, az olyanokra, a kiket az uttzára ki tették, és mind az olyanokra, akiket tanáltak, és őket, akeresztényi vallasban nevelték, act. s.s.perpe. et felic. a szegényekre valo gondviselésben, arra vigyáztanak. hogy a testi jokal. lelki jókót is szerezzenek nékik, ezért is. leg előbször. a keresztény koldusokkal tettenek jól., akeresztények közül is, aleg jób erkolcsüekel, és el hagyták azokat, kik magokat meg nem jobították, minden féle embertől el nem veszik vala az alamisnát, azoktól. akik a gyülekezetből ki rekesztettek volt, az usorásoknak, házasság töröknek, a rosz életül aszszonyoknak. alamisnájokat bé nem veszik vala, Const apost.IV. Cap.5.6.7.9. jobban szerették inkább nem adni aszegényeknek. mint sem ezektől valamit el vegyenek. azon kívül is biztanak az Isten rendelésében, aki rendelhetet nékik. másunan is. act.st afrae.

Mindenik anyaszent egy háznak. vala elegendő fundusa, a szegények. és a jövevények táplálásokra, a temetésekre. és más közönségesen valo költségekre, úgy mint az egy házi szolgák tartásokra, a gyertyákra, az oltári eszközökre, st.just. 1 apol. tertull.apol.C.39 aromai anyaszent egy ház, szent Cornélius pápa idejében, 250 esztendő tályban, száz ötven négy egy házi szolgákat tartot, és többet, tizen ött száz szegénynél, euseb.lib VI.hist.C.43. de sőt még

ezen idő előtt is, az üldöztetésekben, a szegény anyaszent egy háznak. segítségét küld vala, úgy hasonló képen, a bányákban lévő Confesoroknak, euseb.IV.hist.C.23. az első három saeculumokban. az ilyen közönségesen való jóságát az anyaszent egy háznak, mind inkább ingo bingo jóvából állott, eledel némüből, köntösökből, és kész pénzből, mind ezeket a hivek magok akarattal adták vala, minden héten, vagy minden holnapban, vagy a mikor akarták, mivel arra nem volt szabot rend, de senkit nem erőltettek. az ilyen ajándékokra. tertull.apol. C.39.

Arra mind azért intik vala ahiveket, mint vallásbéli kötelességre, hogy az anyaszent egy háznak meg adták, a földi gyümölcsnek sengéjét, és tizedgyét, úgy hasonló képen amarhájokból is, az egy házi szolgáltnak, és a szegényeknek táplálásokra, origénes azt tartta, hogy az ő törvény, erre mostanában is kötelez, és hogy az evangélium nem hogy ezt el törölte volna, de sőt inkább hadgya, hom II. in num. V.17. in jos. de azt nem látjuk hogy kényszerítették volna azokat erre, kik ezt el mulatták, az ilyen ajándékot, vagy a püspök, vagy a diaconusok kezében adták. és nem volt szabad másféle ajándékot tenni az oltára, akenyéren, és a boron kívül, az anya szent egy háznak, vala földi jóságát. még az üldözéseknek idejében is, mivel. hogy azoknak vége lett, parantsolat adatot ki. hogy vissza adassék, ezt látjuk Constantinus, és licinius parantsolattal. 313 esztendőben, ap.lact de mort.persec.45. euseb. X.hist.C.5.

Ezek tehát az anyaszent egy ház kintsei, a melyeken oly igen kaptanak apogányok, és a melyek, az üldözéseknek. egyik okai valának, amint ezt látjuk a szent lörintz példájából, a diaconusok hivatala vala, hogy kezekhez vegyék mindazt, valamit adtanak az egy házi közönségesen való szükségre, azokra ők vigyáztanak, és ők is osztogatták el apüspök parantsolattal szerént, a kinek is ők adták tudtára. kinek, kinek szükségit, az ő hivatalokban állott, hogy. végire mennyenek. kinek mire vagyon szüksége, írásban kellett nekik tartani, az egy házi szolgáltnak, a szüzeknek, özvegyeknek, és más egyéb szegényeknek számokat. akiket kellett táplálni az anyaszent egy háznak. ők vizsgálták meg az ujjakat, kik bé akarták magokat iratni, önekik vala gondjuk hogy a jövevényeknek szálások, és eledel legyen, a világiak minden dologért öhozájuk mentenek, ők is jelentették bé dolgokat a püspöknek, akihez nem mentenek szabadosan tiszteletnek ókáért, ez így lévén, a diaconusok élettye, munkás élet vala, gyakorta is kellett ki menni nekik, ide s' tovább a városra, és némelykor hoszu utra is menni, ebből az okból nem viseltek hoszu palástot, se oly bőv köntösöt mint apapok, hanem szűk köntöst, vagy dalmaticát, hogy könnyebben járhasanak, és munkálodhasanak. Const. apost II. C.51.

29 Beszélgetés A szállás adásról.

A szállás adás, rend szerént való szokás volt. még a pogányok között is. a görögöknél, és a romaiaknál, az emberséges emberek, nem igen gyakorolták avendég fogadást, akiknek valami dolgok volt valamely városban, ót nekik üsmerőjük volt. vagy jó akarójuk, akikhez szállottanak, viszontag a mikor kívántatott., azok is ezekhez szállottanak, az ilyen üsmerettség, és szállás adás, fiurol, fiura maradot, és ez igen segítette avárosok között való barátságának meg tartását, azt tartották, hogy a szállás adás kor, jupiter jelen vagyon. az uton járot, és az asztalt, a melyen véle ettenek, szentnek tartották, a sidok ezt a szokást, mindenkor meg tartották, most is meg tartják magok között.

Nem kell tehát azt tsudálni. ha a keresztényeknél szokás volt a szállás adás, mivel ők egymást, atyafiaknak, és jó akaroknak tartották, tudván azt is, hogy a kristus, azt úgy hadgya, mint

érdemes jó tselekedetet. matth. 25.34. mihent valamely uton járó jelit adta hogy keresztény, és az anyaszent egy házból való, azonnal örömet bé fogadták, azt tartván, hogy magát akristust nem fogadgyák bé, ha az ollyat bé nem fogadgyák, de szükséges volt hogy magát meg üsmértesse, erre való nézve, akeresztények, akiknek hoszu utra kellett menni, a püspöktől levelet vettek, a mely levelben bizonyos jel volt, és a melyet csak a keresztények tudták, v.prior.de litt Canon. a jelből meg lehetet üsmérni, hogy mitsoda féle renden volt az utozó, ha Catholicus volté, vagy eretnek, ha cathecumenusé, vagy penitentzia tarto, ha egy házi szolgálé, és mitsoda rendben, mivel az egy házi szolgálak nem utoztanak. a püspök szabad levele nélkül.

Leg elsöben is a gazda meg mosta, avendéginek lábokat, ezt a szokást sok helyt láttyuk a szent írásban, eszükséges is volt, mivel a régiek, mind inkább mezit láb jártanak. ettöl vagyon, hogy szent pálnál, a láb mosás, a szállás adásal együt jár, 1 tim. 5.10. hogy ha avendég az anyaszent egy háznak egyeségében volt, együt imádkoztanak véle, minden tiszteletet meg adtak néki, ő tett könyörgést az asztalnál, az első helyen ült, aháznál lévő tselédekot oktatta, agazda szerentsésnek tartotta magát, és az utózoval való ételt, szentebnek tartották, az egy házi szolgálaknak pedig, amagok rendíhez való tiszteletet meg adták, hogy ha pedig valamely püspök utozot, mindenüt. arra kérték, hogy Isteni szolgálatot tegyen, és predikályon, meg akarván ez által mutatni, apapi hivatalnak, és az anyaszent egy háznak egyeségét, e szerent bánék szent anicetus pápa, szent polycarpusal, const apost.2. Cap 58. euseb.IV.hist. C.14. valának olyan szentek, a kik az egy házi szolgálaknak, vagy másoknak való szállás adásért martyrságot szenvedtenek, valamint ángliában, ahires szent álbánus. a keresztények szállást adtanak még a pogányoknak is, a fejdelmek parantsolatit. nagy engedelmeséggel viszik vala végben, a midön azt parantsolták nékik, hogy szállást adgyanak ahadi embereknek, vagy másoknak. kik az ország szolgálattyában jártanak. szent pacomus, ahadakban lévén, még igen iffiu korában, a mely seregben volt, azt ollyan városban küldötték. ahol tsudálkozásal látta, hogy a lakosok igen jó szivel fogadták öket, mint ha leg régieb jo akarajok lettenek volna nékiek, erre való nézve, tudakozodni kezdék alakosok felöl, és azt mondák néki, hogy azt a várost, ollyan különös vallásu nép lakja, a kiket keresztényeknek neveznek, azonnal kérdezkedni kezdék töllök vallásokról, és ugyan ót is kezdé gondolkodni meg téréséről.

30 Beszélgetés A Betegekről.

A keresztényeknek. nagy gondgyok vala abetegekre, amint is ezt az Évangyélium igen hadgya, válériánus Császár idejében, nagy pestis léven alexándriában., akeresztények meg akarván mutatni felebaráti szereteteket üldözöjökhoz, oly nagy szorgalmatosággal viseltek gondot a betegekre. hogy sokan közüllök pestisben meg holtanak, és az illyeneket, ugy tisztelék, mint martyrokot. Euseb.VII.hist.C.22. apapok gyakran látogatták abetegeket, öket vigasztalták. érettek imádkoztanak. a szenttségeket nékik fel adták, aviaticumot csak a kenyérnek szine alatt adták fell, és azt szükségben, egy világi is elvihette abetegnek, amint eki tettzik az öreg serápius historiájából, euseb.VI.hist.44. nem csak aszentelt olajókkal gyógyittyák vala abetegeket, de hamás féle szentelt olaj nem volt. csak azal az olajal is sokakat meg gyógyítottanak., a mely, a martyrok koporsojok előtt éget a lámpásokban.

A pogányoknak, semmi reménségek nem lévén halálok után, abetegséget ollyan rosznak tartották, amely meg fosztotta öket ez élet javaítól. vagy ollyannak, mint amely semmivé való lételek után, meg menti öket anyomorusagoktól, igen kevesen valának ollyanok, kik hitelt adtanak volna annak, amit apoéták mondottak, amás világon lévő kinokról, vagy jutalmakról, *adeo ne me delirare censes. ut ista Credam. Cic.tusc.quaest.lib.I.n.6. nec pueri Credunt.*

juven. ez így lévén. nem intették, hanem inkább mulattatták ahaldoklokot, és az egészségesek, azon igyekeztek. hogy mentől tovább tarthasson. az életnek gyönyörűsége, közönségesen azt tartották a mit szent pál mond felölök isaiás után, csak együnk, igyunk, holnap úgy is meghalunk. 1 cor. 15.32. horaciusnak, minden lelki tudománya ezen végeződik el, nagyobb példát erről nem tudok, mint a petronius halála néro idejében, tacit. annal. 16. valának olyanok, kik a filozófiával vigasztalák magokat, és a tsendesen való halált keresék.

A keresztényeknek, más féle tudományok lévén. ahalált úgy tekintették, mint az örökké valóságnak kapuját, azért csak. nem mind jó életet élvén, ahalált inkább ohajtották, mint sem féltenek tőlle, és nem szomorkodtanak anyit, az attyok, vagy attyok fia halálán, mint a menyit örültenek boldogságokon, és azon, hogy remélették őket meg látni amenyekben. Cypr. de mortal. et in demetr. ők a halált úgy tekintették, mint az álmót, valamint az irás mondgya, dormivit Cum patribus suis. erről is nevezték atemető helyet, tzinteremnek,. Coemeterium, az az görögül. aluvo hely.

31 Beszélgetés A temetésről.

Hogy a fel támadásról való hitet jobban meg mutathassák. atemetésekre nagy gondgyok vala, és azokra sokat költöttek, azö élettjeknek modgyához képest, ahol testeket meg nem égették mint agörögök, és a romaiak, se az egyiptum béli babonaságokat nem követék, kik drága kenetekel, és fűszerszámokkal kenték meg, ahol testeket, és azokat aházaknál tartván, az ágyra ki nyujtoztatták. szent antal eleget beszéle az ilyen szokás ellen. a melyet még tartanak vala az ő idejében, vie.st.ant C.31.

A keresztények úgy temetik vala el. ahol testeket, valamint a sídók, v. baron. an. 34. n. 310. minek utánna meg mosták. kenetekel meg kenték, és apogányok nem költöttek annyi fűszerszámot az áldozatokra, mint ők ahol testekre. mondgya tertullianus. apol. C. 42. vékony ruhákban, vagy selyem matériákban takarták, némelykor drága köntösökben öltöztették fel, harmad napig ki nyujtoztatva hagyták, és azon idő alatt igen vigyáztanak reájok. és imádkoztanak mellettük, azután temetni vitték, és sokan kísérték gyertyyákkal, énekelvén soltárokat., és hymnusokat, az Isten dicséretire, és a fel támadásról való reménségnek meg mutatására. Const. ap. 6. C. ult VII. C. 41. 42. prud. hymn. in exeq. imádságokat mondtak érettek, a szent áldozatokat ajánlották. és a szegényeket meg vendéglették, amely vendéglést. nevezék agapesnek, ezt nevezik a mi nyelvünkön tornak. esztendő mulva. ujontában emlékezetet tettek felöllök. és azt gyakorolták. esztendőről, esztendőre, noha a szent áldozatban, minden nap volt emlékezet felöllök. tertull. de Coro. milit. C. 3. orig. in job. hom. 3. Cypr. ep. 66.

Az anyaszent egy háznak valának atemetésre rendeltetett emberei, akiket sír ásóknak nevezték. fossores, laborantes. akiket némelykor az egy házi szolgák közti számlálák, ahol testeketel gyakorta, sok féle eszközököt temetnek vala el, ahalot tisztességére, vagy azért, hogy emékezete. fent maradjon., úgy mint, valamely jelit, tiszttségének, vagy valamely eszközt, amellyel kinozták, vagy valamely edényt, tele vérekel, a martyrságoknak actáit. az építaphiumot., vagy numismákat, vagy laurus ágat, keresztet. vagy az Évangyéliumot., v. baron an. 14. n. 288. apogányok drága temetőkben tartották ahol testek hamvát, a melyeket mind inkább az út szélyire építették, a keresztények ellenben, el rejtik vala a holt testeket. köpintzékben teszik vala, valamint roma mellett valának a Catacombések, longae fornices, subterranea ad tertium lapidem, ab urbe roma, quae martyrum sepulcra putantur.

Ezek a föld alatt való helyek, igen morsáldó, és fövényes köből valának ki faragva, akeresztények ezeket tizin teremnek tsinálák, ezekben apintzékben, grádicsokon mennek alá, és öt hosszú uttzákra találják, az uttzák széllyin kétfelől, két vagy három sorjával, egy más felet, vak ablakok, vagy is almáriumok vannak mélyen ki vagva, ahová tették a holt testeket, helyel, helyel. bált hajtásos tágas házakot találják, és körös körül, hasonló vak ablakok vannak, valamint az uttzákon, leg többire, ezek a házak, az ó, és az új testámentumbéli dolgokkal vannak bé írva, valamint a szent egy házak valának, ugyan öt a föld alatt, templomokat is találják, mindenike ezeknek a föld alatt lévő tziintermeknek. vagyon olyan nagy mint egy hostát, és némelyike közüllök, kétfelől vagy három sorjában vannak le ásva, a földbe, avalló hogy bátoroságosan el rejtették oda magokat a keresztények, az üldöztetésekkor, a martýrok reliquiáit öt el tarthatták, és oda gyülekeztek az Isteni szolgálatra, ezekről a nevezetes. és tsudálatos tizin termekről, sok időkig semit nem tudtanak, mivel a föld le omolván, az ajtait egészen el lepte volt. hanem, az elmúlt saeculumnak a vége felé akadtanak reájok, ezek a helyek, a martýrok Conciliuminak is neveztetnek, mert oda gyűjtötték az ő testeket., vagy fövénynek, a fövényes földért, arénaira afrikában, atziintermeket szerüknek is neveztek, areae. baron. ad martýr. 3 janu. 23 jun. Et 3 sept

Mindenkor meg volt az a nagy áitatoság, hogy a martýrok mellé kívánta ki ki magát temetetni, ezért lett idővel anyi temetés atemplomokban., noha sokáig meg tarták azt a szokást, hogy tsak a városokon kívül temessenek. thomass.disc.p.1.libr.1.c.55.n.11. a reliquiákhoz való tisztelet, és a feltámadásról való hitt, el törlek a keresztények elméjéből, azt az irtozást, amelyel valának a régiek, még az izraéliták is a holt testekhez, és atemető helyekhez.

32 Beszélgetés

A püspökökről. és más egy háziakról

Hogy egészen el végezem az első időkről való beszédemet, szükséges még egy néhány szót mondani apüspökökről, és atöbb egyháziakról is, origénes, avárosiak gyülekezeteiket, akeresztény anyaszent egy ház béli gyülekezethez hasonlítván, mondgya. mint nyilvános dolgot, hogy azok. kik az anyaszent egy házakot igazgatták, valóságosan jó erkölcsűek, és érdemesek. és a városi magistratusok. tsak nével azok, Contr.Cels.3. eztet Celsus ellen való munkájában mondgya, vetekedvén apogányokkal, akik előtt tsuf lett volna, hogy ha tsak ez az igazság nyilván való nem let volna, az első három saeculumokban, mint hogy sok számu püspököt látunk romában, és jérusálemben. abból el ítélhetjük, hogy annak leg nagyobb része, martýrságot szenvedet, és az első nyolcz, vagy kilentz száz esztendő alatt, talám többet nem találunk három, vagy négy pápánál, a kiket szenteknek, nem tartották volna, az első saeculumokban lévő püspökök, a kikről emlékezik a historia, nevezetesek valának, jó erkölcsökért, és érdemes voltokért, azért is alexander severus Császár, hogy rneg mutassa. mitsoda szorgalmatosággal kellene választani, és meg vizgálni aközönséges tiszt viselőket., akeresztényeket adgya vala például, lamprid. in alex. azokat választák tehát ahivek közül, a kiknek szent élettyek. és jó erköltsök leg inkább tündöklöt, és leg nagyobb próbában voltak. tertul.apol.C.39.v.orig.Contr.Cels.lib 8.in fin.

A püspökséget rend szerént jutalomul adták az olyan Confessoroknak, kik akinokban leg nagyobb áihatatoságot mutattak, ilyenek valának aurélius, és Celerinus, akiket szent Cyprianus olvasoknak tett, Cypr.ep.33.34.35. az utolson egy néhány sebek valának. azon kívül egy néhány attyafiai martýrságot szenvedtenek, ilyen vala a numidius. pap. aki minek utánna sokakat bátorított volna a martýrságra. és atöbbi közöt a maga feleségit, ötet magát is úgy hagyák mint holtat.

A püspök gyakorta anép kérésére választta vala az egy házi renden valokat, de mindenkor atöb egy házi renden valok tanásából. v.Cypr.ep.33. és minek utána meg vizsgálta volna valamely tudos papokal. hogy ha alkalmasé. ha alkalmas volt. az ö akarattára nem vigyáztanak, nem hogy azt várták volna hogy maga kérje, de söt még gyakorta akarattya ellen is fel szentelték; ugy anyira hogy valának olyanok, kik arra soha nem veheték magokat, hogy hivatalok köteleségit kövessék. Cypr.ep.29 ad cler. apüspököt, akörül lévő püspökök választották, az egész nép előtt, leg aláb kettőnek, vagy háromnak oda kellett gyülni, Cypr.ep.68. Can apost. VIII.C.4. mivel azokban az idökben igen nehéz dolog vala nagy gyülekezeteket tartani, hanem midön az üldöztetések meg szüntének., és gyakorta a püspökségek, püspökök nélkül valának sok idökig. orig.in.levit.hom.6. Can.nicae: anép jelen valo létit szükségesnek itélik vala azért, hogy a választotnak mindenik meg látván érdemes voltát, örömebb engedelmeskedgyenek nékie, gregor.tur. X.hist. C.3. mivel rend szerent tsak olyanokat választottak., akik ugyan azon anyaszent egy házban kereszteltettek volt meg, és akik egy néhány esztendőig viselték az egy házi hivatalokat: minek előtte a püspököt fel szentelték, böjtöltenek, és imádkoztanak, rend szerént. avasárnapra virado éttzakát imádságban. töltötték, azután aszenteléshez kezdettenek, amely szentelésnek, a leg főveb Ceremoniája abból áll, hogy ajelen levö püspökök, reája tették kezeket, ameg lévén, aszent áldozatot ajánlották.

A püspök, se papokat, se diaconusokat, se egyéb egy házi szolgálakat, többet nem rendelt, tsak amenyi kívántatott az anyaszent egy házához, ugy mint a püspökségihez. sok pedig nem kívántaték, mivel szent Cornélius pápa. idejében, 250 dikben., a romai anyaszent egy háznak. tsak negyven hat papja vala, és mindenestöl fogvást. száz ötven négy egy házi szolgálai, noha anépnek száma igen sok vala, euseb.VI.hist. C.43. apüspököknek számok ahoz képest, sokal több vala, mivel mindenik városban. ahol felesen valának akeresztények, püspökököt tettenek. meg vala tiltva, hogy az olyanokat valamely tartományban, az egy házi rendben netegyék. akik más tartományban kereszteltettek vala meg. mert az életüket nem üsmerhették., akereszttség előtt valo idöt pedig nem számlálták, az egy házi szolgálakat, arendelések után, az egy helyben., holtig valo maradásra kénszerítették, hogy ha tsak apüspök, másnak nem engedte őket, mivel tellyeséggel. apüspöktől függöttek, mint tanítványok, és mint olyanok, akiket ö oktatta, és emelte fel eléb valo hivatalra, hogy azután. őket, más egyéb hivatalokban helyheztethesse, tálumok szerént, azok az iffiu martyromok, kik szent babilásal, és szent balásal szenvedének, hihető hogy azok közül valának, akiket ökk nevelnek vala fel az egy házi szolgálatra, martyr. 24 jan, 3 febr. 30 apr. de st laur. 21 maj de st valent. az egy házi renden valok, nem hagyhatták el a püspököt, hogy más alá mennyenek szolgálni, engedelme nélkül, és az olyat aki bé fogadta volna engedelem nélkül, meg feddették volna, mint valamely lopásról. Can.apost 14. Can.nic.

A püspököknek, az ilyen hatalmit, az egy házi renden valokon, éppen nem tarthatni uralkodásnak., mivel a, felebaráti szeretettel valo igazgatás vala, 1 petr. 5.3. az egy házi renden lévőeknek is, részek valá apüspök hatalmában, mivel semmi olyast nem tselekedék tanátsok nélkül, orig. in matth. 20.25. főképpen apapoktól kért tanátsot, ezek voltak az egy házi tanátsok. olyan tiszteletesek is valának, és apüspökök olyan alázatosak, hogy külsö képen. kevés külömbség vala közöttök, az egy házi renden lévőeknek még a püspökökön is mint egy hatalmok vala, Const apost II.Cap.28. mivel ök vigyáztanak szüntelen tanítására, és szokásira, ök segítették minden külsö hivatalyiban. valamint atanítványok, kik mestereket kísérik, amint hogy, ugy is valának hozzája kaptsolva, valamint az apostolok akristushoz, Const apost VIII. C.12. hogy ha tehát apüspök. olyat tanyitot, vagy tselekedet volna, mely ellenkezet az apostoli hagyásokal. az régieb. papok, és diaconusok, el nem szenvedték volna, elsöben

felebaráti szeretettel eleiben adták volna a fogyatkozást. ha azal nem gondolt volna valamely más püspöknek panaszt tettek volna, és végtire, valamely Conciliumban bé vádolták volna,

Leg nagyobb része az egy házi renden lévők közül, ugy éltenek mint abarátok. tsak kerti veteményel táplálták magokat. vagy száraztot husal, gyakran böjtöltenek és más egyéb sanyaruságokat is követtek. amidön meg engedte nékik hivatalyoknak nagy munkája. mindenek felet atisztaság meg volt hagyva mind a püspököknek, papoknak, és diáconusoknak., valo hogy gyakorta házias embereket emeltek fel ezekre arendekre. de ugyan is hogy találhattak volna. a sidok, és apogányok között kik a hitre meg tértenek, olyan embereket, kik a tisztaságot meg tartották volna, meg ért, idős korokig? de söt még nehéz volt tsak olyanokat is találni, akiknek tsak egy feleségek lett volna, 1 tim.3.1. mivel szabadok valának, mind asidok, mind apogányok egy nehányat tartani, és az elválás, szokásban lévén, alkalmatoságot adot agyakorta valo változtatásra, és amidön ollyat választottak. püspöknek, a ki feleséges volt, az ollyan ugy kezdet véle élni, mint hugával, Conc.elib.Can.33 és a deák anyaszent egy ház, mindenkor ugyan azon rendet tartatta meg apapokal, és adiaconusokal, mind azon által, ameg volt nékik hagyva, hogy feleségekre gondgyok legyen. Can.apost.6. és az ollyanokat, az urokra valo nézve, papnéknak, vagy püspökneknek nevezték, presbyterae, episcopae.

Azt nem szenvedték, hogy az egy háziak, aszszonyokat tarttsanak magok mellet, Conc. anthioch. II. an.270. atöb vádlások között, azzal vádolták sámosátiai pált, hogy két iffiu aszszonyt tartot maga mellet, és azokat magával hordozza vala, és hogy meg engedte apapjainak, és adiaconusinak, hogy ollyan aszszonyokat tarthassanak magok mellet, akiket nevezték, *subintroductae agapetae*. pomponius azon panaszolkodot sz. Cypriánusnak. hogy némely szüzek azzal biztatták magokat, hogy szüzeségeket meg tarttyák. ha férfiakal laknak is, de söt még egy közüllök, olyan barátságban elt egy diáconusal. hogy a kettőnek egy ágya volt. ez a szokás, a felebaráti szeretetnek, színe alat színlette volt bé magát. Cypr.ep.62. mivel az illyenek, kik így élnek vala az egy háziakal, az Istennek szenteltetet szüzek valának. vagy más ollyan áitatos személyek. akiket az egy háziak ugy tartották mint leányokat, vagy hugokat, minden dolgokat ök folytatták, egy szoval gondgyokot viselték, viszontag, az aszszonyok aházi dolgokra viseltek gondot, az egy háziak házánál. mivel ha együt laktanak is, meg akarták tartani atisztaságot. szent Chrysostomus azt tarttya, hogy valóságal meg is tartották, *in eos qui tenent sub intr* de azt is mondgya felöllök, hogy igen örömet látták egy mást, és beszélgettenek egy másal. a mely kedves dolog akét féle nem között. és hogy vak merő képen adgyák magokat avétekben valo esésre, hogy pediglen az illyen rendeletlenséget egy szers mind el töröllyék, tellyeségel meg tilták az egy háziaknak, kik házások nem valának, az idegen aszszonyokal valo lakást, a niceai gyűlés ugyan meg engedé az anyokal, és az egy testvér hugokal valo lakást, Conc.nic. Can.3.

Az anyaszent egy házaknak szokási, nem valanak mindenüt egy aránsuak ez iránt, hogy az egy háziaknak feleségek ne legyen, szent hieronimus azt mondgya, hogy a nap keleti, egyiptumi anyaszent egy házak, és az apostoli szék, szüz, vagy tiszta életü egy háziakot vettek bé, és noha feleségek volt, de férjek nem lehetének azután, st hier. in vigilant C.1. ezek tehát ahárom nagy pátriálchális székek, roma. alexandria, és antiochia, szent epiphánus azt mondgya. hogy az anyaszent egy ház, bé nem veszi az olyanokat akik bigamusok, ámbár a második feleségit, az elsőnek halála után vette is el. söt még az ollyan is akinek egy felesége vagyon. diaconus, pap. vagy püspök nem lehet. felesége élteben, hogy ha tsak attol el nem távozik, főképpen az ollyan helyeken, ahol a szabot rendeket, szorosan meg tarttyák, epist.haeres. 59 Cathar. n.4. mivel azt ő meg vallya, hogy némely helyeken. apapok, diaconusok, sub diaconusok, afeleségekel laktanak, ez a szokás mondgya, nem egyezik meg a rendel, hanem az emberi

gyarloságal, a ki enged az idonek, és a sokaságnak. akinek másként, egy házi szolgákat nem kaphatnának,

Azon időtől fogvást, távoztanak el agörögök. az. ilyen rendektől, de akár mely helyen, és tartományban, a közönséges anyaszent egy házban. soha nem volt szabad apapnak meg házasodni fel szenteltetése után, ha meg tselekedte, le tették, türhetetlensége. meg büntetésére, ami az aláb valo egy házi szolgákat illeti, mint az olvasokot. és akapun állokot, ezek rend szerént házasok valának. és a feleségekel laktanak. ezért sokan meg is maradának sokaig. ezen rendekben, mind addig még a feleségek élt.

A püspökök, és atöb egy házaiak, igen szegényül éltenek, vagy is, igen közönségesen, valamint a köz renden valok, külsö képen, semmi öket meg nem különböztette atöbbitől, szent sabinus püspöktől, abiró azt kérdezé. hogy ha szabados volnaé, vagy rab, act. st sabin. mint hogy az üldöztetésekkor. leg inkább öket keresék, azért nem akarák. köntösökel, vagy más jel által magokot meg különböztetni atöbbitől., sokan valának olyanak, kik minek előtte az egy házi rendben. bé vétetének., a szegényeknek. osztogaták örökségeket. sokan pediglen, bé vétetések után, kézi munkával táplálták magokot. valamint szent pál, nem azért hogy az anyaszent egy ház. el nem tarhatta volna öket, mivel azt ki adták, ami az egy háziaknak szükségekre valo volt, és mindeneknek ki osztogatták az egy holnapra, vagy egy hétre valo prémondáját, azt pedig vagy ételül, vagy pénzült adták kinek kinek amaga rendihez képest, st.Cypr.ep.34. mint hogy a fellyeb valo renden lévőeknek a munkájok több volt, a prémondájok is nagyob volt. szent pál hagyása szerént, 1 tim. 5.17. valának olyanok is kik örökségeket birták, szent Cypriánus. amidön martyromságot szenvedé, az örökös kerttyét. holmi házakal birja vala, azt is meg engedék hogy kereskedhessenek. de nem olyan kereskedést, a mely kényszerithette volna. öket, ki menni atartománybol, Conc.elib. C.18.

A pasztorok, és atöb egy háziak nagy kedvességben. és tiszteletben valának, akönyörgéseken, apüspök mindenkor jelen volt. a szent irásokot ö magyarázta, és ajánlotta a szent áldozatot minden vasárnapon, vagy a statiok napjain, mind maga, mind a papjai. abban foglalatoskodtanak. hogy a Catechumenusokot tanítsák, abetegeket vigasztallyák, apenitentzia tartokot inttsék. az ellenkedököt meg békéltessék. akiknek perek volt, el igazították. és meg egyeztették, mivel azt el nem szenvedték, szent pál hagyása szerént, hogy a keresztények. apogányok széki eleiben mennyenek perlekedni. v.patres. ap.baron.an.57.n.37.38. és azok kik nem akarák apüspök igazítása alá vetni magokot, agyülekezetből ki rekesztettek, mint olyan életüek, kik magokot meg nem jobbittyák, tertul apol. C.39. mind azáltal, a perlekedés igen ritka volt. az olyan keresztények között, kik alázatosok, békeséges türök, és nem hasznok keresök valának, apüspök rend szerént hetfün szokta vala meg halgatni a perlekedö feleket, azért hogy havalamelyik rész meg nem elégednék törvény tételivel. elegendö ideje lehesen arra, hogy meg egyeztesse öket, akövetkezendö vasárnapig, amely napon. együt kellették könyörögni, és Kommunikálni, hetfü nap pedig, apüspök. amaga székiben ülvén. két felöl apapok voltak. jelen voltak adiaconusokis. és a perlö felek. középben állottanak, és minek utánna mind akét részt meg halgatta volna, azon volt. hogy öket meg egyeztesse, és békéltesse, minek előtte ki mondgya reájok atörvényt, azon alkalmatoságal, azokat is meg halgatá, kiknek valamely vádlások volt. valamelyikére. apüspök pedig nem téssen vala ítéletet egyedül, hanem apapjaival. st Cypr. ep.28.

A püspöknek tellyes hatalma vala. az anyaszent egy ház kintsén, nem is tartottak attol hogy jó helyre. ne költtse, mivel hatsak leg kissebben gyanakodtanak volna is felölle. aellekrekre valo igazgatást, éppen nem bízták volna reája, amelyek drágábbak minden kintsnél, a szükségben

lévők, ő hozzája folyamodtanak tehát, mivel attyok volt a szegényeknek, és gyámola anyomorultaknak,

Ki tsudálkozhatik tehát azon., ha a hivek oly nagy szeretettel és tisztelettel valának apüspökökhöz.? azt írják szent polycárpus felöl, hogy a volt leg szerentséseb. aki az ő saruját le vonhatta, rend szerént, a midön apapokot elöl találták. előttök le borultanak, a lábokot meg tsokolták, és őt várták áldásokat. boldognak tartotta magát az olyan., aki tsak egy diaconusnak szállást adhatot.. vagy asztalához hihatta.

Semmi féle nagy dologhoz nem kezdettenek apásztor hirenélkül, ugyan öis volt egyedül. juhainak vezérlője, ígnat.passim in epist, ugy tekintették őket. mint Isten emberét, és akristus hely tartóját, ugy annyira. hogy apüspököt, és apapokot, leg inkább, a maga hittségnek, kisértetítöl felthették, valamint azokat is, akiknél ajövendölésnek., és atsuda tételnek kegyelme vala, mivel az ilyen kegyelem. abban az időben bövséges vala, minden hatalmat. az ilyen fiui szeretet és tisztelet ád vala apásztoroknak, mivel más modal nem kötelezheték ahiveket. az engedelmeségre, hanem tsak ajovalásal, intéssel, és alelki büntetésekkel, Chrysost.sacerd. lib.2. és az olyanok. kik oly Istentelenek voltak, hogy meg vetették intéseket. vagy lelki büntetéseket. atesti büntetésektöl, nem tarthattanak.

33. Beszélgetés.

A keresztények békeséges türesekröl.

Illyenek valának tehát a keresztények szokási, mind addig valamég apogányság uralkodék, és az üldöztetések tartának, közönségesen, az ilyen állapotban valo létel, az Istenre, es magokra valo, nagy vigyázásra, és figyelmetességre kötelezdik vala őket, mert mihent az üldöztetés el kezdödöt, az oráját sem tudták, a melyben el árultatot vagy feleségétöl, vagy olyan attyafiaitól, kik jóságára vágytanak. st hier.vita.pauli init. az adosi, tsak az ilyen időt várták, hogy meg menekedhessenek az adóság alol, és a rabok a rabságbol. st.basil.orat.5. in st.julia. ha valamely pogány meg szeretet egy keresztény leányt. arra kénszerithette. hogy magát vagy meg adgya, vagy készülyön a kinokra., pallard hist. laus C.3. szent justinus írja. hogy egy keresztény aszszonyt. aférje azért bé vádolta, hogy nem akart többet véle közösülni, és hogy egy ember tsak azért öleték meg, mert azt meré kérdeni abirótól, hogy miért ölette volna meg azon embert ki meg térítette volt. ezt az aszszonyt, tsak a keresztény neviért.? just 2 apol.init, amidön egy kevés ideig békeségben volt az anyaszent egy ház, minden nap tsak attol tarthattak. hogy az üldöztetés ismét el ne kezdödgyék, soha pedig az a békeség olyan tsendes nem volt, hogy sokan a keresztények közül ne szenvedtek volna, vagy anép fel támadása miat, vagy más képen, mivel sok martyromokot látunk alexander idejében, és mások idejekben. kik nem inditottak üldöztetések. szent melitonus, azon panaszkodik antonius Császárnak, hogy a keresztényeket, szabadoson huzák, vonnyák. olyan parantsolatnak szine alat, amely hírével nintsen aCsászárnak. ap. Euseb IV.hist.26. ha szinte a kinzások, és az erőszak tételek meg szüntenek is, de a gyülölségek, soha meg nem szüntenek. erre valo nézve, szabad volt akár kinek besteleníteni akeresztényeket, ő ellenek beszélleni, vagy irni, őket tsufolni. és belöllök komédiát tsinálni, nem tsak büntetetlen maradának mind az illyenek, de sött még, jónak, és ditseretes dolognak tartották lenni, kételenek valának minden nap látni apogányok Cérémoniáit. mindenüt disztelen bálvány képeket. tekinteni, és a fajtalanságra valo házak mellet el menni, és mindenüt Istentelen beszédek hallani, ugyan is. erős szivüeknek kellett nekik lenni. hogy meg tarthassák annyi akadály közöt az élő hitet, és azt a tiszta szokást, gyarlo keresztényeknek is tarták az olyanokat, akiket tsak a beszédek meg tántoritottak.

Igen nagy okoságal kellett, amaga határában tartani az Isten fiaihoz illendő szabadságot, és azt a batorságot, a melynek fundamentuma a jó lelki üsméret, 1 petr.II.16. tudgyák vala meg vetni az ellenek valo káromlásokat, zugolodás, és gyűlölség nélkül, se káromlojak ellen nem támadának, azt igen kerülték, hogy okot ne adgyanak az üldöztetésekre, mindennel békeségben maradtanak, amenyiben tollök lehete, valami avallást nem illette, vagy ami apogányokat ellenek fel gerjeszthette, attol magokat meg tartoztatták, akeresztényeknek, nem vala szükséges, hogy magokat meg különböztessék atöbitöl, mivel ugy éltenek valamint atöb romaiak. görögök, és a töb ország lakosi, mindenben. ami nem ellenkezet avallással, és ajó szokásal, ahitröl valo vetekedésnek békit hagytanak, ha látták hogy nintsen haszna, hanem imádkoztanak érettek, meg akarván öket nyerni. abékeséges türes által, és szüntelen valo joval fizettenek aroszért.

szent Ignázt mit mond azokrol kik ötet örzötték, tiz leopárdutz közöt vagyok meg kötöztetve, akik még annál rosszabbak, ha jót tesznek vélek, de az ö hamiságok, az én oktatásomra vannak, epist. ad rom. szent polycárus, örömmel fogadá azokat., kik ötet meg fogák, és nagy betsülettel, jól tartá öket. epist. eccl.smyirn. szent Cypriánus, huszon ött arany pénzt adata a hóhérjának. szent maximiliánus a magáénak új köntöst adata, egy pál nevü martyr, halálra ítéltetvén, imádkozék az atya fiaiéért, a sidokért, pogányokért, a jelen valokért, abiroért, aki halálra ítélte volt. és a hoherért, Euseb.mart.palae C.8.

De azö békeséges türesek, leg nagyob fényeségel, a fejdelmekhez, és a birákhöz tettzet ki, soha sem hallották öket panaszolkodni atisztekre, mindenben. engedelmeségel, és tisztelettel valának hozájok. hogy ha tsak avallással ellenkező dolgot nem kivántanak tollök, az adot, örömel meg fizették.

Nem hogy háboruságot, vagy támadást inditottak volna, de soha semmi részek nem volt a három első saeculumokban lévő Császárok meg öletetésében, akar mely kegyetlenségel üldözték is öket, tertul. apol. C.35.36.37. tsak éppen a keresztények nem keresik vala halálát nérónak. domitiánusnak, Commodusnak. Caracallának, és más több kegyetleneknek, akeresztények annyi sok igasságtalanság, és halhatatlan kegyetlenség után is, fegyvert nem fogtanak, oltalmokra, noha ök többen valának, mint sem akár melyik nemzet. ki a romaiak ellen hadakozot, de söt még anyi sok keresztény vitézek, kik a romai hadak közöt valának, fegyvereket tsak éppen azok ellen fordították a kik ellen azö fejdelmek parantsolta nékik, és azt láttyuk hogy egy egész légyio. inkább meg hagyá magát öletni, mint sem az ellen tselekedni, amivel az Istennek. és a Császárnak tartoznék. act. st mauric.

Nem örömet kivánták magokat menteni, amidön vádoltattak, az egész első saeculum alatt, bé érték aszenvedésel, az ö szenttséges mesterek példája szerént, aki semmit nem felelt vádloinak, és meg hagyá magát igasságtalanul ítéltetni, hanem ádríanus császár idejében, már kezdének holmi apollogyiakot irni, v.Eus. IV.hist 3.25.

Ez a meg gyözzhetetlen békeséges türes, az évangyélium alá veté ahatalmasságokat, noha még az üldöztetések tartanak vala, mind az által már meg számlálhatatlan vala akeresztényeknek számok. mi tsak tegnaptol fogva vagyunk. mondgya tertullianus, és még is már mi velünk tele vagyon várositok, házaitok, faluitok, mezöitek, tanáts házaitok., apol. C.37. amint is hogy minden féle renden lévőkböl valának keresztények, amartyrologiumban. látunk tanács urakat, praefectusokat, proconsulokat, quaestorokat, söt még consulokat is, elég keresztényeket látunk, anero, trajanus, alexánder, decius, valerianus, és diocletianus Császárok, szolgálai. és fő tiszttyei közöt,

A nép magában szálván, és látván akeresztényeknek gyakortavalo tsuda tételeit és jó erkölcsseit, tekintetbe kezdé öket venni, és mindenek hallottára hirdetni, hogy nagy volna az ö

Istenek, és hogy ők ártatlanok volnának, némelykor a meg történék, hogy amidőn a martyrokot kinozták, a nép oda gyűlvén. parttyokot fogta, és a birora követ hajigáltak, gyakorta. anotáriusok., tömletz tartok, az őrizők, hohérok meg tértenek, és keresztényeknek kiálták egy szers mind lenni magokot, történt olyan dolog hogy a Comediások tsufságot üzvé a szent titkokbol., ugyan a theátrumon egy szers mind meg tértenek, és martyrságot szenvedtenek. act. st genes. ugyan ez is okozá az utolso kegyetlen üldöztetést, mivel, láták, hogy minden keresztényé akarna lenni, de ez az utolso üldöztetés, még nagyobra terjeszté és meg erősité avallást, a mely már ezután, nagyob tsendeségben kezde lenni, a midőn Constantinus a maga oltalma alá vevé.

3 Rész

34. Beszélgetés A keresztény Fejdelmekről.

Már ennek amunkának. aharmadik részín vagyok, amelyben le kel irnom a keresztények szokásit, azon időtől fogvást amiolta, az anyaszent egy ház békeségben, és szabadságban volt, három száz esztendőtl fogvást sohattyák vala ezt a békeséget, mint olyan időt, amelyben ahivek akadály nélkül szolgálhatták az Istent., de idővel meg próbálák, hogy az üldöztetés még hasznosab volt, mind az által, ugyan azon szokások amelyeket le irtam, sokáig meg maradának, azért itt már. tsak azt kell fel tennem, hogy mitsoda külömbiségeket okozta azokban, avallásnak szabadoson valo követése.

Először, keresztény fejdelmeket látni, az uj tsuda vala az első saeculumokban., azt senki elnem hitetheté magával, hogy a nagy renden lévő, az anyaszent egy ház szoros rendgye alá vessék magokot., azt meg nem foghaták, hogy az aláztatosság, és a sanyargatás, meg egyezhessen a tellyes hatalommal és a gazdagsággal, ugyan azért is mondgya vala tertullianus, hogy a Császárok eddig meg tértenek volna, hogy ha egy szers mind császárok, és keresztények is lehettenek volna, apol. C.21. origenes is hasonlot monda, Contr.Cels.8. ezt a tsudát pedig az Isten, az egész világ láttára tselekedé., ugyan ez is az a leg nevezeteseb változás, azokban az időkben. a melyekről itt irok, mivel az okozta, az anyaszent egy ház szabadságát:

A Constantinus meg térésekor, mindgyárt, meg láthaták a kristus Jesus nevét, és keresztét. aromai zászlokon, és ami addig a leg gyalázatosab halálnak eszköze volt, az ékességévé let akoronáknak, a Császárnak a maga udvarházánál kápolnája vala, ahová minden nap egyedül bé zarkozot. bizonyos órákon valo könyörgésre, és a szent irás olvasására, főképpen vasárnapokon., a mely napokat meg tartatta még apogányokal is, Euseb. in vita Const. C.12.14. IV:C.17.21. atáborban templom formára valo sátort hordoztatot, ahol az Isteni szolgálatokat éneklették, és a hiveknek az ur vatsoráját osztogatták, sozom. I hist.c.8. papok és diaconusok valának mellette, sőt még püspökök is, a kiket ugy tekintette mint lelki pásztoraikat, keresztényé tette az egész Constancinápoly városát, husvét éttzakáját nagy pompával tisztelték, nem tsak a templomok, de az egész város világóságban volt. számlálhatatlan szövétnekek, vagy is inkább viaszbol valo oszlopok égtének, a melyek azt a szent éttzakát fényes nappá változtatták vala, annak anagy városnak piattzain. asok tsorgok. fel valának ékesítve a jó pásztornak képeivel, vagy az oroslányok között lévő danielnek képeivel, azt ki ki tudgya, hogy mitsoda méltóságoson bánék Constantinus a nicaei gyűlésben lévő atyákkal, minden féle alkalmatoságot rendeltete nékik hogy a gyűlésben mehessenek, a még agyülés tartá, addig a maga költségin tartá őket. és mindenikét ajándékal botsátá viszá, apüspökök ellen valo néki adatot instantiákat meg égeté, a Confessorokon lévő seb helyeket meg tsokolgatá, a gyűlésben pedig test őrzői nélkül ment bé, és tsak akkor üle székiiben. amidőn

apüspökök inték néki, utollyára meg vendégelé őket, és maga is jelen volt, akkor meg lehet látni, hogy látható képen uralkodik akristus még a királyokon is.

A nagy theodosius még nagyobb tiszteletet ad a vallásnak, a keresztény jó erkölcsöknek tselekedetével. egykoron imádkozott, minden nagy dolgaiban az Istenhez folyamodott, és minden győzedelmeit néki ajánlja, vagy hogy athessalonika béliek ellen való haragjában nagy vétkeket tselekedék, de a penitencia tartás is ahhoz hasonló volt, szent ambrushoz pedig senkit apüspökök közül hasonlónak nem tartott. mert ehizelkedés nélkül bánék véle, a császárnét is igen dicsérik jó erkölcsiért, és a szegényekhez való szeretetiért, ez a jó erkölcs mindenkor meg maradt a maradékok között, de elég inkább ki tették pulcheriában. aki tizen ött esztendőskorában. az Istennek. szentelést szüzeségit, más két egy testvér leányokkal együtt, ez az udvart el nem hagyván, őt oly buzgóságos, magános, és jobban foglalatostkodo életet élt, hogy az auctorok az udvarát, egy klastromhoz hasonlították.

Az ilyen jó erkölcsnek iskolájában nevelé fel az ifjú Császárt theodosiust, egy testvér ötszét, ehasonló képpen gyakorolgya való a jó erkölcsöt, fel költ jó regel, nényeivel, az Isteni dicséret éneklésre, gyakorta imádkozott, a templomoknak nagy ajándékokot adott, igen sok könyveket tartott, a szent írást egészen tudta., és arról apüspökökkel okosan beszélgetett, a kikhez nagy tisztelettel volt, igen sok klastromokat, és ispotályokat építtet.

A nénye, nem csak a vallás béli dolgokra tanítá, hanem még mind azokra is, a melyeket szükséges tudni egy Császárnak, azon kívül tudos mesterei valának. atudományokra, a lovagolásra, és a fegyver forgatásra, a hidegnek, melegnek, éhségnek, szomjúságnak, szenvedésére, igen szoktatták.

Illyen való az ifjú theodosius Császár, olyan időben, amelyben a szokás igen meg romlott való, marciánus Császár, a ki utána következék. nagy sok szolgálati után, hasonló buzgóságot mutatott a valláshoz, neis keressünk más bizonyosságot jó erkölcséről, hanem azt, hogy pulcheria ötöt választá férjének, és abirodalmot igazgató társának, de olyan formában. hogy szüzeségit meg tarthassa.

35 Beszélgetés

Hogy micsoda formában valának a templomok építve

Constantinus Császár., mihent végít szakasztá az üldözéseknek, azonnal templom szenteléseket lehetett mindenütt látni, Eusebius szerint, X.hist.Cap.3. a püspökök esze gyülekezének, a keresztények felekezetekhez viszá mehetének, az Isteni szolgálatra, szorgalmasabban el mentenek, és a vallás béli Ceremoniák nagyobb tisztességgel mennek való végben. itt ahelye azért annak., hogy szolgyak a külső Isteni szolgálattól, el kezdvén azon. hogy micsoda formában valának a templomok építve, amint már azokat láttyuk a könyvekben, vagy a régi épületekben, de azt tudgyuk meg, még előre, hogy még akkor is nem való szabad az Isteni szolgálatra esze gyülekezni olyan templomban. a mely, arend szerint való Ceremoniákkal, meg nem volt szentelve, se atitkokot másutt ki szolgáltatni hanem a templomban, és aszentelt edényekkel, mind akettő ki tettzik a szent athanásius ellen való káromlásokból, athan. apol.1. apol.2.

A templomot, amenyiben lehetett, távul építték a több épületektől. a templom körül való véve mindenütt udvarokkal, kertekkel, vagy a templomhoz való épületekkel, és mind ezek, kö fallal valának bé kerítve.. v.Euseb. hist eccl. X.C.4. de vita Const.lib III. C.34.35. C.50. lib IV. C.58. leg először akapun belől, egy pitvaron kellett által menni, egy négy szegeletű udvarban. az udvar körül folyosok valának, és azokat oszlopok tartották, ezen folyosok alatt voltak az

olylan szegények, akiknek meg engedték, hogy kérhessenek a templom ajtaja előtt, az udvar közepin tsorgok valának, ahol a hivek meg mosták. orczájokat, kezeket, az imádság előtt, aszentelt viz tartó edényeket innét vették fel, st Greg, IV.dialog. C.14. azontul dupla pitvarban mentenek, és onnét három ajton mentenek a templomban. középben egy nagy, és két felől két kisebb ajton. azt mondám hogy a pitvar dupla, mivel egyik kívül volt, a másika belől, ezt nevezik vala a görögök nártexnek, a templom mellet kívül, két épület volt., a keresztelő hely amint ki mentenek. azon belől a sacristia, vagy secretarium, vagy diaconicum. sok helyeken a templom oldala mellet végig kis apro házak vagy Cellak valának. Cellae, exhedrae, akik különösön akartanak imádkozni, azokban mentenek, mostanában kapolnáknak neveznek azokat,

A templom, három részre volt osztva, a szélessége szerint, kétfelől sorjában oszlopok valának. kik akétfelől való folyosókat tartották, az oltár, a templom vége felé, nap keletre volt., annak háta meget volt a presbyterium, vagy sáncuarium, itt a templom formája fél circulusra volt tsínálva. az oltár annak közepiben. efelet bálthajtás volt. Csiga formára, azért is nevezték azt adeakok Conchanak, lehet hogy a keresztények eleinte azt akarták követni, amint szoktak volt ülni a sidó tanács urak, atanácsban. a hol abirák fél circulus formára ültek, középben. a fő tanács ur ült, hasonló helyen ült a püspök, a presbyteriumban., apapok két felől, az ő széke magasab volt a többinél, a székeket nevezik vala agörögök, synthronos, és deakul. Consessus. greg naz.Carm de anast. némelykor nevezik vala, tribunálisnak, és görögül bema, mivel hasonló volt avilági bírák székihez, prudent. steph.II. v.225. de st hippol., apüspök mint fő biro, apapok között ült, az oltár pedig körül volt véve rostélyokkal, azon kívül. meg más rostély rekesztés volt, ahol voltanak az énekesek, amelyet a görögök. nevezik choros, az ilyen énekesek, közönséges Clericusok valának, akik tsak arra voltak rendeltetve.

Az oltár márvány kőből való asztal volt., némely helyt tiszta ezüsből, vagy aranyból volt tsínálva., sok helyeken pedig tsak fából volt, az oltár. négy lábön, vagy oszlopokon állót. és azt, amikor meg lehetet, valamely mártyrnak a temetésire tették., mert mint hogy az előtt szokás volt a temető helyekre gyülekezni, azért oda templomokat is építettek, vagy pediglen, a martyrok testeket vitték oda, ahol templomokat építettek, és végtire onnét jött eza szókás, hogy oltárt nem szentelnek reliquia nélkül, ezeket a temetőket. nevezik vala az előtt Confessioknak. azok a föld alatt voltanak, és az oltár előtt mentenek oda le. az áldozat után, az oltár pusztá volt, vagy tsak szőnyeggel fedték bé, és semmit arra nem tettek, idővel a négy szegéletire négy oszlopot tettek, és azokra felyül tabernaculum formát. hogy az oltárt egészen bé fedgye. és amelyet nevezék Ciboriumnak, mert olyan formájú volt. mint egy fel fordított pohár, mivel arégieknek vala olyan pohárok, a melyet nevezték Ciborianak, egyiptumban lévő bizonyos gyümölcsnek anevin.

36 Beszélgetés A templomok ékességéről.

Mind ezek nagy gazdagon valának fel ékesítve, a Ciborium, és az oszlopok. melyek azt tartották, sok helyeken egészen ezüsből voltanak, és más fel ezer fontot nyomtanak, anast. in silvest. in leo.III. az oszlopok közti, drága materiából való superlátokat tettek, hogy mind anegy felől, bé legyen fedve az oltár, a Ciborium fel volt ékesítve képekkel, vagy ezüst, vagy arany munkával, és atetején, arany kereszt állot, sok helyeken az oltár feliben. arany, vagy ezüst galambokat fügesztettek, melyek jelentették, a szent lelket, némely helyeken, ezekben tartották a betegek számára az Eucharistiát, és némely helyeken olyan forma skatulyákban tartották. valamint a mostani Ciboriumok.

De akövetkezendő saeculumokban. leg inkább amosaicum munkával ékesítették a templomokat, opus musivum. amely nem más, hanem, sokféle színű négy szegeletű kis darab évegecskéket raktak esze, ostábla formájára, vagy másféle figurára, mind általában. a templomokban, más képírások is valának, azok falakon, az ótestamentum béli történeteket lehet látni, főképpen olyanokat, amelyek az újat jelentették, úgy mint anóé bárkája, az ábrahám áldozattya, a veres tengeren való általmenetel, jónásnak a tengerben való vettetése, az oroszlányok között lévő daniel, sok helyeken pedig a krisztus tsuda tetteit irták le, amikor a kenyeret meg szaporította, és lázárt fel támasztotta, Eusebius írja, hogy még az első időkben, meg tartották volt a szent péter, szent pálos képeit, sőt még akrisztusét is, noha szent agoston, azt meg vallyá, hogy már az ő idejében, nem lehet fel találni valóságos képet. hanem csak olyat, amelyet agondolat után irták, mint mostanában. VIII. trin. C 4. n.7. de még azoknak amartyromoknak is le irták történetét a templomokban., akiknek reliquiájuk ót volt, prudentius erről szép példát ad szent Cassianusról, és szent hipolitusról, és ástérius, szent euphémiáról. prud.peristeph.9. de st Cass.ibid 11. de st hippoly. ezek aképp írások leg inkább atudatlanok számára valának írva, ahonnet könyv nélkül tanultanak, valamint szent gergely pápa mondgya, leo Császárnak irt levelében, aki kezdője vala aképp rontoknak, a férfiak, és az aszszonyok, ölkben tartván gyermekeket, ujokkal mutogatták nekik, vagy más iffiaknak, vagy a pogányoknak, a történeteket, és így oktatták őket, sziveket, és elméjüket az Istenhez emelik, greg.II. ep.1. in Conc.nicae.II. a templom kapui fel valának ékesítve, élefünt tsontal, ezüsttel, vagy aranyal, superlátok pedig mindenütt valának akapuk előtt, a fő kapuk mellé szokás volt reliquiákat tenni, azért is tisztelettel valának ahivek azokhoz. baron. ad marty. 18.nov.

A diaconicum, vagy a segrestye, alkalmas nagyságú épület vala, a templom mellett, ót tartották a templom kintsét, a szent edényeket, azért csak azok is mehettek oda, akiknek szabad volt azokhoz nyulni, ót tartották a könyveket, apapi ruhákat, ahivek ajándékot, és némelykor az Eucharistiát, a secretarium, egy nagy palota volt, ahová gyülekezett a püspök a Clericusival, hogy ót vegezen titkoson az egy házi dolgokról, vagy hogy a szent áldozathoz készüljön, amint szent márton cselekszik vala, sok helyeken az ilyen palota, olyan tágas volt, hogy Conciliumot is tarthattak benne,

A templomoknak, sok kelyhei, és paténái valának. az első időkben, többire évegből valának, noha ezüstműből, és aranyból is, deakul ez a szó Calix, rend szerént való ivó pohárt teszen, és apatina, eledelnek való tálat, a templom béli kelyhek, rend szerént más fél fontot nyomtanak, apaténak, nagy medenczék valának, amelyek közönségesen tizen ött fontot nyomtanak, lib pont. in mar. et alibi passim. lib 30. lib. 20. még azokban az időkben is éltenek viasz gyertyával, sőt még napal is sokat gyujtottanak meg, e csak nem minden időkben jele volt atiszteletnek, és a vigasságnak, erről vagy on emlékezet amakabaeusok könyvében, 2 macc.IV.22. a romai magistrátusok előtt tüzet hordoztak, gyertya tartokot pedig aranyból, olyanokat adtak a templomoknak hogy egy tizen nyolcz fontot nyomot, az ezüst gyertya tartó, huszon kétfőntot,

A keresztelő hely, kerekdeden volt építve, és egy néhány gráditson mentenek fel a vízben. valamint egy feredőben, azután márvány köböl való kádat tsináltak, és végtire, márvány köböl való medenczét, valamint mostanában vannak akeresztelő edények, greg, tur.lib 2. akeresztelő helyek fel valának ékesítve, képírásokkal, arany, és ezüst edényekkel, a melyek ehez aszenttséghez kívántattak, rend szerént keresztelő szent jános képe ót volt. és azon szent feredő felet, egy arany, vagy ezüst galamb függöt, hogy akrisztus kereszteltetésének. történetét jobban az elmére adhassák,

Illyenek valának tehát csak nem mind arégi templomok, és amellebbe való épületek, a püspök házárol, se az egy háziak házárol nem szollok, se az ispotályokról, a melyek rend szerént a templomhoz közel valának építve.

37 Beszélgetés

Hogy mitsoda különbség volt, a szent egy ház, és apogányok temploma között.

Mind az által, apogányok, még is azt hányják vala, akeresztények szemire, hogy nékik nincsen se templomok, se oltárjok, se üsméretes képek, se áldozattok, se innepek, a keresztények ezekre csak azt felelék, hogy se a templomok, se a tsinált oltárok, se avérés áldozatok, az Isteni méltosághoz nem méltok, hogy az Istennek nem volna más képe, hanem a maga fia, és azok az okos lelkek, kik azt a fiat követvén, hasonlitanak az atyához, hogy minden időben, és minden helyeken áldoznak néki ditséretes áldozatokat, a szeretetnek tűzével, sziveknek oltárán, és hogy az igaz keresztényeknek mindenkor innepek legyen. az ő innepek nem más, hanem avilágtól való magok elvonások, a jó lelki üsméretnek nyugodalma, és amenyei dolgoktól való reménségnek öröme, eszerént mentik vala magokat a pogányok előtt, és nem mondják vala, mi nekünk templomunk és oltárunk legyen mint nektek, noha mind más formában.

Ugyan is az ilyen szók mind más féle gondolatokat adnak vala apogányoknak, mivel az ő oltárjok olyan volt mint egy kö tüz hely, amely a piacon valamely templom vagy bálvány kép előtt volt, fedél nélkül, azon égették az áldozatokat, és arra bort, tejet, mézet, és más ilyeneket töltöttek, az ő templomok kerekded vagy hoszas kerekdeden volt építve, de többire mind kisdedek, és setétek valának, amint hogy csak a bálványok voltak azokban. és abálványoknak adot ajándékok. mert anép bé nem ment, hanem, kívül az oltár körül állot.

A mi szent egy házaink igen hasonlítottak a nagy iskola házakhoz, vagy is azokhoz apalotákhoz, amelyekben gyűlést szoktak volt tartani, és amelyeket arégiek neveztek basilicae, baron. ad martyr. 5.aug, a mi szent egy házainkban, valamely magos helyre tétetet széket lehetet látni, annak számára ki agyűlést tartotta, az olvaso számára egy pulpitust, azután könyveket. almáriomokat, lámpásokot, gyertya tartokot., egy asztalt. amelyet az idegenek nem tudták mire való. hanem csak azt tudták, hogy a gyülekezetben bizonyos időben esznek, azért is nevezik vala a keresztények agyülekezetnek helyét szent egy háznak, imádkozo helynek, az Isten, vagy az ur házának, domus dei. dominicum, ritkán neveztek templomnak, tudtomra pedig, soha sem delubrumnak, vagy fanumnak, a szent egy házak pedig neveket, a fundátoroktól veszik vala, ugy mint romában, a liberius, vagy sixtus basilicaja, a lateranumi basilica, de idovel, ha alkalmasoknak látták lenni a pogányok templomit, meg hadták, és szent egy háznak szentelték, így tselekedtek romában a pantheon, és minerva templomival.

A szent egy házak, nem csak nagyok, és ékesek valának, hanem még tisztán, és nagy őrizet alatt tartatták, szent hieronimus igen ditséré azért nepotianus papot, hogy a szent egyházát tisztán, és tsinoson tartotta, és hogy a kapus, a kapukot szorgalmasan őrizte, az alacson renden lévő tiszték, az ilyen szolgálatot viszik vala végben, sok féle nevek is volt. ugy mint, Cubicularii, aeditui, kapusok, segrestyések, és az ilyenek felesen valának, a fő szent egy házakban, meg mostanában is láttyuk, mitsoda hivatalyok volt a kapusoknak, pontific.rom. arendelt órákon ők adtanak jelt a könyörgésekre. amidön harangok kezdének lenni a hetedik saeculumban, ők harangoztanak, ők nyitották meg a templomot, ők vigyáztak arra, hogy valamely pogány bé ne menyen, és hogy semmi elne veszen. azt láttyuk a szent gergely dialogusából, hogy a segrestyések ékesítették a templomokat, a nagy innepekben. dial.1.c.5 et 3.C.24.

38. Beszélgetés Hogy a látható dolgok avallásnak segítenek.

A való hogy a keresztényi vallás belső, és lelki vallás, de emberek a keresztények, és ők is érzékenységtűek, valamint mások, sokan még közüllők tsak aláthatokra vigyáznak, és kevesen vannak olyanok, kik az értelem munkáira figyelmeznének, kel tehát látható dolgokkal segitteni abuzgoságot, ha angyalok volnánk, mindenüt egy aránt imádkozhatnánk. mezőn, uttzán, uton, miért kerüllyük el a zörgéseket, kiáltozásokat, amídön imádkozunk, hanem azért hogy segittsük amenyiben lehet érzekenségtűket gyengeségtűben, hogy alátás, és ahallás az elmét más dologra ne függesze, mivel nem az Istennek vagyon, szűksége a templomra, hanem nekűnk, ő minden helyeken jelen vagyon, és mindenüt meg halgat minket, de mi mindenkor nem vagyunk abban az állapotban hogy ötet kérjűk, haszontalan volna tehát különös helyeket szentelni az ő szolgálattűrára, hogy ha azokat olyan állapotban nem teszük, hogy bennűnket buzgoságra indithassanak,

Példának okáért gondollyunk el, egy olyan templomot, /a mint hogy elég is vagyon olyan/. ahol szűntelen való kiáltást, zörgést, hallanának, amely oly tisztátalan volna, hogy nem tudná az ember hová térdepelyen, a mely kitsid lévén, a sok nép egyik a másikát taszigálná, lábokkal tapodná, a szem tiszteletes dolgot nem láthatna, hanem a fűstös kö falt, poros képeket, és más egyéb tisztátalanságot. hát még arosz énekesek, kik az éneket, imide, amoda vonnyák, és a fület hasogattűák, sokal könnyeb volna figyelmeteségtű. imádkozni egy házban. vagy amezön, mint sem egy. ilyen templomban, ellenben pedig, egy ékesitetet, tiszta, tsinos, és tsendes templomban, ahol az Isteni szolgálat szép rendel megyen végben, öt figyelmeteségtű lehet imádkozni, mind szível. mind szájal,

Az első időbéli szent pűspökök az ilyenekre igen vigyáztanak, azok a szentek pedig, görögök, vagy romaiak valának, és sokan közüllők filosofusok, akik jól tudták a tisztességtű dolgokat, azt is tudták, hogy a szép rend, és a külső tisztaságtű, belső képen való tiszta gondolatokat gerjeszt fel. a buzgoságot nagy dolognak álitván, azt minden modon segittették, azon igyekeztek, hogy az Isteni szolgálat, főképpen a szent áldozat, nagy méltoságtű, és tisztelettel menyen végben, és hogy öt a nép, mind alkalmatosan, mind tiszteletesen lehessen, mind az által, igen jól tudták onnét ki rekeszteni. a világi pompát, és mind azokat, a mik az érzekenségtűket ketsegtethették volna, mivel azokat, nem ketsegtetni, hanem segitteni akarák, mind ezeket jobban meg lehet érteni a lyurgiákából.

39 Beszélgetés Az Isteni szolgálatnak, vagy a lyurgiának rendiről.

A szent áldozatot, minden vasárnapokon ajánlották, de azon kívül, minden héten kéttzer, szeredán, és pénteken, amartyrok innepjein, aböjti napokon., vagy még gyakrabban is. ahol már mitsoda szokás volt, az Istennek tett fogadásból való miséket is mondtottak, a közönségtű, vagy különösön való áitatoságtűból., Chrys. in joan. hom 25.init. meg történt sokszor, hogy napjában egy néhány miséket mondtottanak, Card.bona. 1 liturg C.18. de azokat, vagy a pűspök, vagy ugyan azon egy pap mondtotta, valamint még mostanában is tselekesznek, karátson éttzakáján, azt tarttűák, hogy harmadik leo pápa, némelykor egy nap. hét, vagy kilentz misét is mondot, vasárnapokon, és innep napokon, a tertius után volt amise, a böjti napokon késöbben, v.lafr. strab.C.21. arendelt orára az egész nép anagy templomban gyűlekezet, és onnét apűspökel azon helyre ment, ahol kelletet lenni astationak, v.Cod.sacr.

mivel apüspök. ilyen formában, mindenik templom látogatására el megyen vala anépel, innét is eredtenek aprocessiok. v.ord.rom.

A még a nép atemplomban bé ment, és ki ki helyére ült, az alat a chorusban valamely soltárt éneklettek, amely máig meg tartotta az introitus nevet, a sub diáconusok, és a kapusok, kinek, kinek a helyét meg mutatták, hogy rendeletlenség ne legyen, kiki helyén lévén, tsendeségben imádkozot egy kevés ideig, apüspök anépet köszöntvén, az imádságot el mondotta, amelyet nevezik Collectának.

Az után, apüspök a maga székiben ült az oltár háta meget., és ötet az egész nép láthatta, a mint is hogy, mindenik pásztor láthato képe az Istennek, valamint szent pál mondgya a hiveinek, hogy legyenek az ő követői, valamint hogy ő követője a kristusnak, 1 Cor.11.1. apapok két felől ültenek, és a diaconusok fent állottak, ez így lévén, hasonlítot atemplom, ahoz atemplomhoz, a melyet le ír szent jános az ő látásiban, apoc.4.

A püspök, maga székiben ülvén, és keziben egy könyvet tartván, annak az emberi test formának helyit tartotta, amely alat az Isten magát meg mutatta, v.greg.naz.Carm.9. apapok jelentették a huszon négy véneket. a püspök mondgya szent Ignátz. ad magn. p.53. az Isten helyét tartotta, apapok, az apostolok helyeit, a diáconusok, és a töb renden lévők. olyanok mint az angyalok, akik készen vannak az Isten szolgálattárára, és parantsolattya végben vitelére, apüspök széke előtt hét gyerttya tartok valának, és az oltár, amelyen ajánlották a füstölöt az könyörgéseknek jelit, apoc.8.3. és azután. aszent áldozatot az oltár alat, a martyrok teste lévén, valamint azon oltár alat amelyet látunk a szent János látásiban. anép., akivel az egész templom tele volt. képzelte, azokat a számlálhatatlan boldogokat, akik fejr ruhában és palma fa a kezekben. fel szóval ditsérik az Istent. ilyen formában vala tehát a templom béli gyülekezet. apoc.6.9. baron. ad martyr. 6.jul.

A midön már ki ki amaga helyén volt, az olvasó. az ó testamentumbol holmit olvasot. azután az ujból, az apostolok tselekedetét, vagy az apostolok leveleit, mivel az évangyéliumot, vagy papnak, vagy diaconusnak kellett olvasni, hogy pediglen a népnek, időt adgyanak az elmelkedésre. holmit énekletnek közben. közben a soltarokból, és az alléluját, az olvasás a közönséges nyelven volt, a melyen abetsületes emberek beszéltenek, mindenik országban. mert noha, a punica nyelv meg volt még áfrikában a közönséges nép közöt, szent ágoston idejében, de azt nem láttyuk, hogy az anyaszent egy ház, azal élt volna, a thébaid pusztájában, hihető hogy az égyptumi nyelven volt az olvasás, mivel szent Antal más nyelvet nem tudván, az évangyélium hallásán tért meg, a felső syriában, leg nagyob része a püspököknek görögül nem tudot, a mint eki tettzik a Conciliumokból, a hol tolmácsra vala szükségek, Conc. Calced. act.10.inít.

A hol pedig elegyesen valának anemzetek, az anyaszent egyházakban valának olyan tolmácsok, kik meg magyarázták az olvasást, szent procopus martyr, palestinában, scythopolis varosában. mind magyarázo, mind olvaso hivatalt viselt. Euseb. de martyr palaest C. 1. a mit görögül olvasot, azt syriai nyelven meg magyarázta, gyakorta, két féle nyelven volt az olvasás, valamint a romai szent egy házban, ahól. a deák nyelven valo olvasást, görögül is el olvasták, a sok görögökre valo nézve, ordo.rom. X.n.17. sok helyt a nap keleti anya szent egy házakban, még mostanában is így tselekesznek, a hol, példának okáért, az évangyéliumot el olvasván syriai nyelven, azután arabiai nyelven olvassák el, amely közönséges nyelv.

40. Beszélgetes. A prédikálásról.

Az olvasás után, apüspök meg magyarázta az Évangéliumot, vagy valamely más részit a szent írásnak, a melyből egy könyvet, egy más után meg magyarázot, vagy is abból ki választotta a meg magyarázásra, a leg nehezebb dolgot. azt látjuk, hogy szent Chrysostomus az ő homeliáiban, egy más után magyarázta meg a könyvet. azt is látjuk, hogy szent Ambrus. leg először, a napi teremtést magyarázta meg, azután a Noé historiáját, az ábrahámét, és az ó testamentum béli szentekét, és mind ezekből azt látjuk, hogy azon rendet tartották akkor is a szent írás olvasásában, valamint mostanában, többire a szent írásról való tractatusi, vagy Comentaribus a szent atyáknak, csak predikációk valának, amelyeket azután vették rendbe, vagy is még idejében irták le olyan jezsuiták írásal.

Ezek a szent predikátorok, nem olyan hejában való vetekedők valának, mint azok a sophisták, kik az közönséges iskolákban, a vetekedésekben töltötték az időt, és a kik abban tartották a tudományt, mivel ezek olyan pásztorok valának, akiknek, sokféle dolgokban kellett foglalatoskodniok, mind azáltal, gyakorta predikáltak, a prédikálást leg nagyobb hivatalnak tartották a többi között, mert az első saeculumokban minden püspök predikált. és mások nem predikáltak, nap keletén kezdék meg engedni némely nagy tudományu papnak hogy predikáljon, Eus.VI hist 20. de oly ritkák valának az ilyen példák, hogy azt tartják sokan, hogy szent Chrysostomus, és szent ágoston, valának azok az első papok, a kikre bizák a prédikálást, mind az által, szent hieronimus nem tartja jónak az olyan szent egyházaknak szokását, ahol a pap nem tanított a püspök jelen való létiben. ad nepot.

Sokan a mi predikátorink közül, mind másféle gondolatban voltak az atyák predikációi iránt, mivel az ő predikációik, együgyűek, csak nem mind rövid, és azokban, haszontalan okoskodások nem találhatók, avagy hogy azok a szent püspökök nem igyekeztek az ékesen való szövegen, vagy hogy peroratiókat csinálnak, hanem hogy úgy beszéljenek, mint az atya a gyermekének, és a mester a tanítványinak, azért is nevezik az ő predikációikat homéliáknak, az az nyájas beszélgetésnek, oktatásnak, a szent írás magyarázatában az oktatást tekintették, és nem a haszontalan versengést, mint azok a grammaticusok, kik homérust, vagy virgiliust magyarázták, az iskolákban, hanem az atyák tradíciói szerint, a hitnek erősítésére, és a szokás meg jobbitására vigyáztanak, gyakorta mindgyárt predikációt tettek mihent kívántatott. nem arról, a melyhez készülni volt, hanem másféle dologról, amint ezt látjuk szent ágostonról, st Greg.naz.orat. 32.p.528. de azokat mások jezsuiták mindgyárt le irták.

Ők a predikációikat, a halgatójokhoz intézik vala, szent ágostonnak, a több munkája között, a predikációi leg együgyűebbek, azoknak stílusa könnyebb, mint sem a leveleinek, mert ő egy kis városkában predikált, a hajósoknak, munkásoknak, és kereskedőknek, ellenben pedig, szent Cyprianus, szent Ambrus, és szent Leo pápa, kik nagy városokban predikáltak, ezeknek a predikációik pompásabb, és ékebb, mivel nem kell azokra a fogyatkozásokra vigyázni, a melyeket a mostani humanisták tulajdonítanak az atyáknak, tudni illik, hogy tisztán nem beszéltek deákul, hogy beszédek csak gyengén bizonyították., némelykor jádzo beszédekkel éltek, ezeket az időnek kell tulajdonítani, a melyben éltek, ha Cicero, vagy Terentius idejében éltek volna, ők is úgy beszéltek volna valamint azok,

A Görög atyák, nem annyira különböznek a régi auctoroktól, a nyelv nem annyira változott vala meg nap keleten., és a jó tudományok ott inkább meg tartottak vala, ezeknek az atyáknak írások, mind fontos, mind kedves, Nazianus szent gergeynek írása, mély, és ékes, Chrysostomus

szent jános, leg főveb példája lehet a predikátoroknak, rend szerént. versről, versre magyaráza a szent írást. és leg inkább a betű szerént való értelemre vigyáz, és a mi leg hasznosab a jó szokásra.

Mint hogy ezek a szent atyák, nem vigyáztanak, se a hirre, se a világi haszonra, azért tsak éppen a meg téritésre tzeosztanak, és azt gondolták. hogy semmit nem tselekedtenek, hogy ha látható képen való változást nem láthattanak, ilyen formában hagyatá el szent agoston, a martyromok innepekor való vendégeskedésnek szokását, és noha emeg rögzöt szokás volt is, de azt el törlé, meg mutatván világosan anépnek, hogy a szent írásal ellenkeznék, erre való nézve, két nap egy más után, köny hullatásal inté a nepet, mind addig, valamég anép arra reá nem álla, nem leheté attol tartani, hogy egy anyaszent egy házban., külömb féle tudománt tanítsanak, mivel egyedül a püspök prédikállot, vagy valamely pap, akinek arra szabadságot adot, azis gyakrabban, az ő jelen való létiben prédikállot.

A predikáció alat, mindeneket bé botsátottanak atemplomban, még a pogányokat is, akik előtt, atitkokrol, meg tartozkodva beszéltenek, az olvasások, és atanítások alat, ahalgatok sorjában ültenek. a férfiak, egy felöl. az aszonyok másfelöl, az idős korban lévőök az első sorban ültenek, az atyák, és az anyák, a kis gyermekeket magok előtt tartották, az iffiak fent állottak. ha a hely, el volt foglalva, a diaconusok szüntelen arra vigyáztanak. hogy ezen rendet meg tartassák, úgy mint, hogy ki, ki, figyelmetességel legyen, senki ne alugyék, ne nevessen, egy másnak ne suttogjanak, egy másnak ne inttsenek, egy soval., hogy ki ki tisztelettel, és tsendeségel legyen. áfrikában, a nép fent álva halgatta az oktatásokat, a mint szent agoston mondgya, ő helyesebnek is tarttya az olyan szokást, ahol a halgatok le ülnek. aug. de Catechis. rud. C.23

A predikációnak vége lévén, adiaconusok ki küldötték atemplombol mind azokat, akiknek nem leheté jelen lenni a szent áldozaton, Const.apost VIII C.6. először ahalgatokat, és a pogányokat, azután a Catechumenusokért könyörgöttek, és a templombol ki küldötték, azután, az energumenusokért., és a penitentzia tartokért. Conc.laod. C.19. st Dionys. st hier. ecc.C.3. st Chrys.hom.3.in.ep. ad ephes. tsak éppen ahivek maradván atemplomban, imádság volt, az egész anyaszent egy házért, az egy házi renden valokért, a népért, anyomoruságban valokért, ellenségekért, és üldözöjökért, a diaconus nagy soval mondgya vala meg a népnek. hogy kiért kellésék imádkozni, és a püspök. az imádságot el mondotta, valamint mostanában tselekesznek nagy pénteken, azután a püspök köszöntötte a nepet, és a diaconus fel soval kérdezé a néptől, hogy ha vagyoné valakinek valamely haragja, valaki ellen, vagyoné itt olyan a ki haragját el titkolya,? ölellyétek meg egy mást, azután a nép egy mást meg ölelte, és a békeségnek tsokját adta egy másnak,

Noha avolt aromai szent egy háznak szokása, a melyet mi tartunk, hogy a békeségnek jelit. a Consecratio után adták, a Communio előtt,

41 Beszélgetés. Aszent ruhákról.

Mind ezek után, a szent áldozathoz kezdettenek, adiaconusok, és a sub diaconusok, az oltára terítették az abroszt, és egy más kis asztalra tették a szent edényeket, atöbbi közöt, apaténákat, és a kelyheket, és azokat bé fedték, hogy tisztán állyanak, apüspök le szálván székiből, az oltár mellé ment, a nepet mindenkor maga elöt látvan, fényes köntösben volt atöb papokal együt, mivel már abban az időben különös köntösök valának az Isteni szolgálatra,

Nem kel azt gondolni, hogy azok a köntösök, szokáson kívül való formájú köntösök lettek volna, első Celestinus papa a galliai püspököknek irván, 428 ban azt mondgya, különböztessük meg magunkot a néptől, ne a köntössel, hanem a tudománnyal, és a jó erkölccsel, és ne keressük magunkot betsültetni az együgyüekel., akülső képen való állapotokert. Celest.1. ep.2.C.1. a Casula szent agoston idejében közönséges köntös volt, aug. XXII.Civit. C.8. a dalmatica már valerianus Császár idejében szokásban volt, a stolla, pedig olyan palást volt, a melyet még az aszszonyok is viselték közönségesen, és eztet mi már az orárium helyet tarttyuk, amely egy hoszu ruha volt, nyakra való formára, és a melyet azért viselték közönségesen. hogy amidön izadtak, anyakokat, és az orcájokat azal meg törölték, trebell. in Claud. p. 208. in fine. 1.23. § 2. a manipula, vagy mappula, egy olyan keszkenő, a melyet akaron viselték, a midön a szent asztalnál szolgáltanak, v.thomass. discipl. p.1. 1.C.31. az álba, amelyet mi nem jól nevezük. papi ingnek, oly hoszu ruha volt gyapjuból, vagy lenből, a melyet nem a Clericusok kezdték viselni. mivel aurelianus Császár, a romai népet ilyen ruhával ajándekoza meg, és olyan hoszu nyakra valokal, amelyeket nevezték, oraria. v opisc. in aurel. p.225.

De amiolta, a Clericusok, mindenkor kezdék viselni az álbát, arra inték apapokot, hogy olyan álbakot tarttsanak, a melyeket tsak az oltárnál vegyék fel, hogy fejérbek legyenek, hom.leon. p.IV. to.8. Conc.p.34. azt el hihettyük, hogy a midön mindenkor Casulat, és dalmaticat viseltek, tartottanak különösön olyanokot, de drágáb, és gazdagab matériákból valokot. az Isteni szolgálatra, mindenek felet, a szabot rendek azt hagyák apapoknak, és a diaconusoknak, hogy az oltárnál, ne szolgállyanak orárium nélkül. Conc. brac.IV.C. 3.an.675.

A püspökök, azon voltanak, hogy a Clericusok még külső képen is nagyon tiszteltessék hivatalyokot, hogy az ő tisztán tartot ábrázattyok, kezek, köntösök, szivek tisztaságát jelentse. és élettyek ártatlanságát, hogy azö szemérmertességek, szép magok viselések, rea tartások. járások, tiszteletet oltsanak mások szivében, az ilyenekre pedig ugy vigyáztanak apüspökök, hogy szent ambrus, ki tett két iffiat a Clericusi közül, azért, hogy az egyike nem szemérmerteszen viselte magát, a másikának pedig tsunya járása volt, és idővel ki tettzet, hogy jól ítélte felöllök, ambr.II.off.C.19. naziánus szent Gergely, és szent basilius, Julianus apostatának. még igen iffiu korában, még üsmerték igen furtsa elméjit, a maga viselésiről, járásáról, avállá vonításáról, és nagyon való nevetéséről, greg.naz.or.4.p. 122.II. azt meg kell tudnunk, hogy ezek az atyák, görök, vagy romaiak valának, akik abetsület tudásban neveltettek vala fel, és avalóságos nemesi magaviselésben, akik másként is, szüntelen elmélkedtenek a szent írásról, amely azt mondgya, hogy az ember meg üsmérszik aköntöséről, nevetéséről, és járásáról. eccl.19.27.

42 Beszélgetés A szent Aldozaatról.

A püspök az oltár mellet lévén, adiaconusok keziben adták az ajándékokot, amelyeket anép ajánlot, mind azáltal, némely helyeken apüspök maga ment el venni az ajándékokot, afő renden valoktól, mint romában atanáts uraktól, és a feleségektől, ord.rom.l.n.13. mivel minden renden lévő keresztények. nagy, és kitsid, jelen voltanak együt az Isteni szolgálaton, más féle ajándékot pedig nem tettek az oltára. hanem a kenyeret, és abort, atöb ajándékok, ugy mint, az élés, pénz, gyertya, és minden valamit anép ajánlot az egy ház szükségire, a diaconusok kezéhez ment, és azokra, ök viseltek gondot, avalo hogy új gyümölsöt is tettek az oltárra, és azt meg szentelték az áldozat után,

A püspök, azt a kenyeret áldotta meg, a melyet ahívek ajánlottak, ki ki pedig maga kezével munkálodot az ajándékon, a melyet ajánlot, arra intették ahiveket, hogy mindnyájan ajándékot ajánlyanak, vagy leg aláb azok, akik Commoniora mentenek, és azt nem tartották helyesnek, hogy a gazdag olyan kenyérből részesüljön, a melyet a szegény adot, apüspök, maga is adot ajándékot, és vala romában erre rendeltetet sub diaconus, oblationarius. ord rom.n.14.15. az oltáron tehat anyikenyér volt: hogy ugyan rakva volt azt oltár, valamint mondgyák az imádságok, secreta. in nativ. st joan. et in vigil.om.ss. aCorporále egy nagy abrosz volt. a melyet kétt sub diaconus teritette az oltára, az archidiáconusnak volt arra gondgya, hogy szép rendel rakja el akenyeret az oltáron, ord.rom.l.n.12. Componere altare, hasonló képen, ő tette akelyhet boral. az oltárra, hogy pediglen abban bizonyosab lehesen ha a bór tiszta, valamely lyukas edényen által szürték a kehelyben. ord. rom.n.4.

A pásztor, fel mutatván akenyeret. és abórt, temjént is ajánlot, a mely jelenti ahivek könyörgésit, valamint e fel vagyon téve a szent János látásiban, 8.3.4.5. ahol azt láttyuk, hogy az angyal ajánlya az Istennek a lelki füstölöt, abban az időben, ugy valamint mostanában, meg füstölték az oltárt, az ajándékokot, a Clericusokat, és a népet, de abban az időkbén, drágáb fü szerszámokat égettenek, és olyan nagy bőségel, hogy a romai szent egy háznak. syriában. és más nap keleti tartományban, olyan joszági valának. akik tsak fü szerszámokal adoztanak, az offertorium alatt, valamely soltárt énekeltek, mostanában pedig abbol tsak. egy verset énekelnek,

A offertoriumtól fogvást., akapuk zárva valának, és azokra adiaconusok, és a kapusok igen vigyáztanak. és azokat meg nem nyitották, valamég a Communionak vége lett, addig. még ahiveket sem botsátották bé, adiaconusok közül, egy néhányan. tsendesen járnak vala atemplomban, vigyáztván arra, hogy senki ne beszélyen, vagy zörgést ne tegyen, egy vala közüllök olyan, aki tsak a gyermekekre vigyázot, akiknek is helyek közel volt apüspök székihez, akis gyermekeket, pedig, az anyáknak, előttök kelletet tartani, ez igy lévén, az egész nép, nagy tsendeséggel, és figyelmeteséggel halgatta a praefatioban valo imádságokat, mivel azt fel szoval mondották, és a nép felelte az ament, valamint atöb imádságok végén, ezek az imádságok régenten, sokal hosszabbak valának, mint mostanában, valamint eki tettzik, anap keleti lyurgiákból, régenten, apraefácioban fel volt téve avallásnak egész historiája rövideden, hálákot adván Istennek a teremptséért, hogy az özön viz után a világot helyre hozta, hogy ábrahamot hitta, az Izrael népéhez valo kegyelmeségéért, az ő fiának meg testesülésiért, és az emberí nemzet meg váltásáért, Const apostVIII.12.

A Consecratio után apüspök, Communicálván, a Communionot ki osztogatta apapoknak, adiaconusoknak, azután abarátoknak, a diáconisáknak, az apátzáknak, agyermekeknek. és az egész hiveknek, de hogy hamaréb mennyen végben, egy néhány pap osztogattya vala a Communionot egy szers mind, és adiaconusok apohárt osztogatták, de hogy szép rendel mennyen végben. apapok, és a diáconusok, sorjában Communicáltatták ahiveket, ki ki amaga helyében maradván, aférfiak a kezekre vették akristus testét, és ugy vették bé, az aszszonyoknak. egy darab ruha volt atenyereken a melyre tették akristus testét, akis gyermekeknek osztogatták az eucharistiából maradot kis részecskéket. és akik nem Communicáltak., azoknak a meg maradot kenyeret osztogatták. a mely nem volt Consécralva, innét maradot az a szokás, hogy sok helyeken szentelt kenyeret osztogatnak atemplomban. evagr. IVhist. C.36. niceph. XVII.hist.C.25. ordo rom. a Communiono alatt valamely soltárt énekeltek, mostanában tsak egy verset énekelnek, már a negyedik saeculumban. nem Communicáltak olyan gyakorta, mint az előtt, és szent chrysostomus azon panaszkodik, hogy sokan a szent áldozatra mennek, és nem Communicálnak, hom.III. in ep. ad ephes. és hogy sokan tsak a nagy innepekben Communicálnak, némellyek tsak egy szer. vagy kéttzer esztendőben, hom. XVII in ep ad hebr.

Mind ezekből ki tettik hogy alyturgia sokáig tartot. ugyan is nem foglalatoskodtak másban ahivek vasárnapokon., hanem nem tsak az Isteni szolgálatban., szent gergely azon panaszkodot., hogy beteges volta miat, tsak három oráig álhatot atemplomban, az Isteni szolgálat alat. libr.8. ep.35. mind azáltal amise Canonya, akor is olyan volt, mint mostanában.

43 Beszélgetés

A Czerémoniával valo Isteni szolgálatokrol.

Az egész Isteni szolgálat ének szoval volt. söt még az első idökben is, de azt el hihettyük, hogy többet énekeltének akor, amidön már az egész anyaszent egy ház szabadá lett, szent Agoston, szent Ambrusnak tulajdoníttya, a szokást, hogy a soltárokat éneklük, valamint éneklették anap keleti anyaszent egy házakban, aug. IX. Conf.1. szent basilus írja, hogy az ő idejében, mindenek énekeltek a templomokban, férfiu, aszszony, gyermek, és atenger zugásához hasonlittya énekléseket, hexam.4. in fine, nazianus szent gergely, a meny dörgéshez hasonlittya, hom.20. szent basilus azt is mondgya, hogy mindenüt énekeltek a soltárokat, aházaknál, uttán, piatzon, és hogy oly kedvesek valának ezek az éneklések, hogy gyönyörüséggel gerjesztették fel az Isteni gondolatokat az elmékben,

Gondolom, már mondottam anyit, hogy mind ezekből ki tettik, hogy az első saeculumok béli szent püspökök, igen böltsen tudtak élni mind azal, a mi az érzékenységeket kellemetesen fel indithatta az Isteni szeretetre, és hogy még a leg Durváb szivüekben is, vallás béli indulatokat gerjeszthetet. gondollyuk el magunkban. amidön aromai hivek, szent leo pápa idejében, nagy szombaton aláteranumi templomban. gyültenek, az új tűz szentelése után. a ki mondhatatlan sok gyerttya, olyan világosá tette azt a szent éttzakát. valamint aleg fényeseb nap. bizonyára, gyönyörüséges dolog volt látni azt a szentséges helyet., meg számlálhatatlan népel tele, ahol semmi zenebona, semmi rendeletlenség nem volt., ki ki amaga rendi, és állapottya szerént lévén el helyheztetve, ót is lehetet látni atöbbi közöt azokat, akiket meg keresztelték volt, ugyan azon éttzaka,

A szem, álmélkodással nézte, a sok szép márványokat, kép írásokat, a sok ezüstöt, aranyat, és drága köveket, kik fénylettek a szent edényeken, a nagy tsendeségben. más nem hallatott, hanem, a szent írásból, a halkal valo olvasás, és éneklés, az olyan sok külömb féle szép látások. és hallások. meg hatván a szivet, sokal nagyob haszonnal halgatta azokat az Isteni olvasásokat.

Mitsoda. szemérmességel nem valának az olyan diaconusok, és más egy házi szolgák, a kiket egy ilyen püspök választot, és nevelte fel. a kik ő elötte, vagy is inkább az Isten előtt szolgáltanak, de mitsoda méltoságu volt maga apápa, mitsoda tiszteletes az ő tudományáért, ékesen valo szollásáért, buzgaságáért, batorságáért, és más töb jó erkölcsiért, mitsoda tisztelettel, és kegyes áitatoságal mondgya vala azokat az imádságokat. a keresztelő vizre, a melyeket maga tsinálta, és a melyeket az utánna valo pápák nekünk meg tartották, egy más után tizen két saeculumokig,? nem tsudálom ha a keresztények. olyan alkalmatoságokban, magokat el felejtették, és egész nap böjtölvén, azt a szent éttzakát az imádságokban töltötték, étel nélkül más napig.

44. Beszélgetés Az Innepekről, és a bucsu járásról,

Azt a nagy napot meg érvén, és a böjti időket el töltvén, a leg nagyobb szentek is azt hagyják vala, hogy atestet étellel könnyebítsék, ha szinte oly hasznos is aböjt, az elmét, az Istenhez való fel emelésre, és az imádságra, mind azáltal meg vala aböjt tiltva vasárnapokon, innepeken, és a quinquagésimakor, eszerént nevezik vala. nem úgy mint mostanában, a husvét előtt való ötven napot, hanem, a husvét, és pünkösd között való ötven napot, való hogy az egyiptumi barátok arra igen vigyáztanak, hogy el töltöt böjtnak hasznát, az ilyen szabadság haszontalanná ne tegye, Cass.Collat.21. de remiss.quinq. szent pacomus, holmi füvet készítet olajal. husvétra, a száraz kenyér helyet, a melyet szoktak vala enni, st pacom vit. egy szent pap, Isteni sugarlásból, szent benedeknek husvét napján olyan ebédet vitt. a mely jób volt, a rend szerént való ebédgyénél. st.greg.2 dial. C.1. szent antal az első remete, szent pálnak dolmányát viseli vala husvétkor, és pünkösdkor, a mely pálma fa leveliből volt tsinálva, és szent athanásius a szent antal palásttyát, nagy tisztelettel viseli vala, már abban az időben szokás volt akeresztények között. az innep napokon drágab ruhákban öltözni, és töb eledelt készíteni, st leo.serm.3 de quadrages.

A martyrok innepeit is igen tisztelték, és anép azokra igen esze gyülekezet. ki ki a maga püspökével tisztelte a vasárnapokat, és a töb innepeket, de mindenünen esze gyűltenek a szentek temetőjire, és ót gyakorta, sok püspökök is találkoznak, eztet tsak egy példából meg láthatni, szent paulinus. leg aláb husz varost, és tartományt nevez olosz országban., akik feleségestől, gyermekestől mennek vala minden esztendőben, a szent felix innepére, 14 jan. natali 3. tsak egy városban annyi nép ment, hát még másut az egész kereszténységben, hát még romában a szent hippolytus, szent lörintz, szent péter, szent pál innepjekre mennyi gyülekezet. prud.peristeph 2.11.12. a butsu járás innét kezdődék, martyr jun.29. de st Cassio. a harmadik saeculumnak a kezdetin, a midön szent alexander jérusálemi püspöké tétették szent narcissal Capadociából, a szent helyeket ment látogatni, euseb.VI.hist C.10.

Ugyan is nagyobb buzgoságra indította az embert, a midön látta valamely szentnek a reliquiáit. tömlőtjét, lántzait, és más egyéb kinzo eszközeit, mint sem, ha tsak meszünen hallot volna azokrol beszélni, még ehez teszem. a sok tsudákat a melyek az olyan helyeken lettenek., és ahová a pogányok is el mennek vala a testi egészségért. és sokszor, lelki képen is meg gyógyítottak, azt ki ki tudgya, hogy a kereszténység szabadságának kezdetekor. szent Ilona nagy szorgalmatosággal tisztelá a szent helyeket., gyakrabban is mentenek azután oda bucsura, euseb.III.vit.C.42. amidön Constantius Császár idejében, jérusálem felet egy fényes keresztet láttak volna az égen délben, akoron minden féle nemzetből álló veghetetlen nép vala avárosban. akik mind látták ezt a tsudát. st Cyrill.epist. ad Const. szom.IV.hist.25. szent hieronimus, látó bizonyság lévén, azt mondgya, hogy minden koron sok számu nép gyülekezet oda, a menetel könnyen meg lehetet, a tengeren, nem igen nagy dolog, spanyol. országból, vagy galliából egyiptumban, palestinában, vagy afrikában menni.

Régenten oda kellett menni azokra a helyekre. ahol a martyrok szenvedtenek, mind addig. a még nem kezdék az ő reliquiájokat egy helyről, másra vinni, azt pedig agörögök kezdék, mert romában, szent gergely pápa idejében, tsak olyan ruhákat küldenek vala más helyekre, a melyeket az apostolok koporsójihoz értették, és azokat aruhakot, nevezték brandeaknak, st.greg.III. epist 30 mindenik nemzet igen vigyázot amaga. reliquiáira, mind olyan drága zálagra, a melyért áldását adta Isten avárosra, vagy atartományra, idővel testi haszonra is válék, mivel az oda gyülekezet. sok nép, avárost meg gazdagította, és a fejdelmek, a szenthez való. áitatóságokból., az olyan városoknak nagy privilégiumot adtanak, valamint

Constantinus ada helenopolis városának bithyniában. socr. 1 18. chron.past.an.237. azt ki ki tudgya, mitsoda nagy tisztelettel valának a gotusok a szent péter templomához, mikor romát fel prédálák. oros. VII.hist. C.39.

45 Beszélgetés. A Conciliumokrol.

Azokban az időkben, már nagyobb szabadság lévén, gyakorta is tartottak Conciliumokat, való hogy a szokásban volt még az első időkben is, egy néhányat látunk külömb külömb féle tartományokban. a husvét iránt, a második saeculumnak a vége felé, euseb V.hist, C.23. tertullianus emlékezik olyanokrol, a melyeket görög országban tartották, és a melyeket a böjtölésen kezdték el, tertul. de jejun. C.13. szent Cyprianus térszen emlékezetet egy néhány gyűlésről afrikában még ő előtte sok idővel, ő magais egy néhányat tartott, és gyakorta mondgya, hogy alkalmaságot kell várni arra, hogy az anyaszent egy ház fő dolgait rendben lehesen venni, de azt is fel teszi, hogy az üldöztetések, meg gátolták sokszor a Concilium tartását, mert a püspökök, és apapok el valának szélyedve, mint olyanok, akiket leg inkább keresik vala, az üldözés meg szülvén, Conciliumokat tartának minden tartományban, leg aláb kéttzer esztendőben, valamint ezt hagyta a Nicaei gyűlés, idővel közönségesen való gyűlést kezdének tartani, ahova az egész anyaszent egy ház béli püspökök esze gyűltenek. avallásbéli valamely nagy dolgoknak el végezésére. a tartomány béli gyűléseket. mindenkor igen nagy szükségeseznek ítelték, őt vegezték el a szent egy ház béli olyan nagy dolgokat, a melyeket a püspök egyedül el nem végezhetett, az ilyen gyülekezetekben kellett itéletet tenni a nagy dolgokrol, a pásztorok egyenlő akarattokból, őt még a püspököket is meg ítelték, őt szentelték fel őket, atoletumi negyedik Conciliumbol, meg lehet látni, miképpen, és mí formában kel tartani a Conciliumokat. tom.5.

46. Beszélgetés A penitencia tartásokrol.

Ugyan azon szabad időknek kel tulajdonítani azt a hasznót, melyet látható képen is okozának közönségesen az anyaszent egy ház böjtjei; főképen a nagy böjt, a melyet minden tartozót meg böjtölni, attól se rend, se idő meg nem mentet senkit. basil. orat. 2. de jejun. hier.ep.7. ad laetam. 22. eustoch. azon időkben a munkák meg szüntenek, a leg népeseb városokis oly tsendeségben valának, mint ha puszták lettek volna, a hivek a leg nagyobb részit anapnak, a templomokban töltötték, az imádságban, az olvasások, és apredikáziók halgatásiban, ettől is vagyton, hogy az Isteni szolgálat hozsab azokon anapokon. Chryst ingen.hom.l.init. lakadalmok akoron nem valának, sőt még avadászatban sem töltötték az egész napot. ha böjtöltek is. serm.146.n.2. in app.st.aug. a kilentzedik saeculumban., még az a szokás tartá, hogy a nagy böjtben a törvénykezés meg szünt. se fegyvert nem viseltenek, se nagy szükség nélkül, nem utoztanak, nicol. ad Consulta bulgar C.44.45.46..

Mind ezek a külső tselekedetek, apenitentiát tekintették, a melyert valának rendeltetve aböjti napok, azért is halaszták nagy böjtre, a keresztelendőknek készülettjeiket, akarátson, és az epiphánia vigasságos innep napjai után, abünök botsánattyáért való imádságokat kezdék mondani, hogy a penitenciára indítsák abünösököt, valamint tselekesznek mostanában is septuagesimától fogvást., mivel arra tzéloz, azon időbéli Isteni szolgálat, akor el olvasák, hogy ádam ki üzetet aföldi paraditsombol, hogy avétkes világ, az özön viz által el rontatot, anegy

utálatos varost, a tűz porra tette, mind azok kik az ilyen példákra, és a püspökök intésekre meg ternek vala, az olyanok. rend szerént valo penitentiát tartának, de az üldöztetések után könnyeben fel adák a Communiot. aveszedelemben lévőknék, minden tartozot penitentiát tartani, akar mely nagy volt avilágon., a fejdelmek ugy valamint a többi, philippus Császár a harmadik saeculumnak a közepin, a penitentzia alá veté magát. euseb.V.hist C.34. és az anyaszent egy ház soha el nem felejtí a nagy theodosius példáját.

47. Beszélgetés. Az eretnekekről.

A CSászárok hatalma, törölte el többire arégi eretnekségeket, meg tiltván nékik agyülekezetet, és fel kerestetvén könyveket, a pogány Császarok alat, acatholicusoknak tsak anyi szabadságok vala, valamint az eretnekeknek. sozom. II.hist. C.32. mivel apoganyok meg nem tudták egy mástól különböztetni, és egy aránt üldözték, mind azt, valaki keresztény nevet viselt, de amiolta Constantinus és azö utánna valoí törvént adának ki, nem mértének azután esze gyülni, se nyilván, se titkon, mert apüspökök arra igen vigyáztanak, ez okért, sokan is viszá térének az anyaszent egy házhoz, némellyek igazán, némellyek tettetésből, noha apüspökök azon igen valának hogy választást tehessenek, azok pedig kik meg maradának vakmerőségekben. meg holtanak, és követőköt nem hagyván magok után, a tanyítások is füstben ment. mivel többire az ilyen eretnekek kevés számuak valának, az ö képtelen vallásokért, és feslet elettyekért, nem sokáig tartának a valentinianusok, gnosticusok, és a marcioniták., a manicheusok leg tovább tartának, az áriánus Constantinus idejében különös gyülekezetet nem tartottak, de az ö maradéki inkább oltalmazák, mint sem kellett volna, közönségesen az eretnekség emberi találmány lévén, az üldöztetést sokáig nem szenvedheti.

Noha az anyaszent egy háznak ne légyen szüksége avilági hatalomra, mind azáltal meg nem veti asegittséget, apüspökök azt jonak találták, hogy a keresztény fejdelmek az eretnekeket büntetésül az országból ki küldgyék, vagy pénz birság alá vessék, leg aláb az ijesztésért, de avér ontást meg nem engedték. aug.epist 50 ad bonif.epist 93. ad vincent. a közönségesen valo szabot rendgye az anyaszent egyháznak, hogy nem keres senkit ahalálra. és azt irtozva hallotta, a midön ithacus püspök. halálra kereste priscilliánus eretneket, sev:sulp.1.2. sok olyan leveleiből láttyuk szent ágostonnak, hogy a biráktol. kegyelmet nyert adonatistáknak. noha azok rettentő erőszakot követtek a Catholicusokon., söt még gyilkosságokat is. epist.100.133.134.139. mind azon által apüspökök nem nyerhettek mindenkor gratiát. az olyan üldözö eretnekeknek, és gyakorta a fejdelmek halálra ítélték azért, hogy a tsendeséget meg tarthassák az országban.

48 Beszélgetés Az egy házi renden valok szokásiról.

Az anyaszent egy ház szabadságban valo létele, holmi változást okozza, apüspökök, és atöb egy házi renden valoknak élettyek modgyában. akoron kezdék külsö képen, holmi jelít viselni rendgyeknek, noha valóságosan azt el mondhatni, hogy a köntösökben valo változtatást, közönségesen, abarbarusok uralkodások után vették fel, mivel azoknak idejekben., a Clericusok meg tartották aromai köntöst, törvényt, és nyelvet v.thom.disc.p.2.1.1.C.20.

Sokan közüllök közönségesen valo életet éltenek, amely leg tekélteseb, ajérúsálemi anyaszent egy ház formájára, az ilyenek, egy háznál laktanak, együt ettenek, és semmit

különösen nem birtanak, csak abból is éltenek, amit az anyaszent egy ház adott nekik. ezek olyanok valának mint az egy testvér atyafiak, akiknek apüspök vala attyok, ilyenek valának a szent verszelyi eusebius Cléricusi, a szent martoné, szent agostoné. és az ilyeneket Canonicusoknak nevezték, hogy meg különböztessék. azoktól. akik nem élnek vala oly szorosán. a szabot rendek szerént. v.serm.st.aug. de vita Comm 355.356.

Az olyanok, kik nem laknak vala. nagy társaságban, leg aláb hárman, vagy négyen laktanak együt. a mely papok pedig. a falusi templomokhoz valának kötelezve. azok tartottanak magok mellet oly iffiu Clericusokat. a kiket atanulásban, és a jó erkölcsben nevelték fel, és akik bizonyági valának maga viselésének. v.thom.disc.p.1. 1.1.C.39. Conc.tolet.II C.1. IV.C.23. mivel ameg vala hagyva, minden clericusnak, papnak, diaconusnak, sub diaconusnak, hogy legyen vigyázójok, azért hogy semmit ne mondhassanak magok viseléséről, sőt még a püspök mellet is kivántatot mindenkor olyan papnak, vagy diaconusnak lenni, a ki mindenkor mellette volt. és aházában hált, ezeket nevezik vala a görögök syncellosoknak, a syncellos idővel közöttök nagy fő hivatallá lett, Conc. tolet IV C.22. szent gergely pápának az udvara, csak Clericusokból, és barátokból állot, avilágiakból álló házi szolgálait el bortsáttá, és eza szokás mostanában is meg vagyon. Conc.rom. ap.greg IV. epist 44. az ilyen rend tartások atiszta életre vigyáztanak, nem is tartották helyyesnek, hogy az egy háziak az aszszonyokal társalkodgyanak, akár mely jó szin alatt is, de azt hogy töllök ajándékot vegyenek, akár minémü ajándék lehetet is a, csak még gyümölcsöt is. sev.sulp. in vita st mart. hier.ep. ad nepot.

A tisztelet nagy vala az egy házi renden valokhoz, noha apüspököknek semmi rendek nem vala avilági rendek között, ámbár közönséges életet eltenek is, de nagy betsületben voltak a fejdelmek, és a fő rendek előtt, azt már meg mondtam mitsoda tisztelettel vala Constantinus a Nicaeai gyűlésben lévő atyákhoz, maximus Császár, magával éteté szent mártont, és egy véle való papot, és a CSászárné maga szolgált neki, mint egy közönséges szolgáló.

A romaiak szokása avala abban azidőben, hogy a nagy renden lévőknek, különb féle titulust adgyanak, úgy mint, illustrissimus, gloriosus, spectabilis. Clarissimus, v.pancir. in not.imp apüspökök titulusa evolt, szent, boldog, religiosus, pius, meg ilyen efféle, az ilyen titulust meg adták nekik, még akor is, amidön törvény volt ellenek, valamint nestoriusnak, az ephesiumi gyűlésben, dioscorusnak, a Calcedoniai gyűlésben, sőt még az eretnek püspököknek is meg adták, és a Carthágó béli Conferenciakor, szent agoston el mondtotta, a szenttséges emericus, a szenttséges petilianus, noha ezek apüspökök donatisták valának, azon pedig igen meg haborodtanak volna, hameg nem adták volna nekik az ilyen titulust.

Ez a név pápa, mely atyát téssen, közönséges nev volt sokáig a püspökök között, sőt még mostanában is agörögök a papokat papácsnak nevezik. az előtt közönségesen mondták Cornelius pápa. Cyprianus pápa, julius pápa, athanásius pápa, uraknak nevezni őket, a negyedik, és az ötödik saeculumban. már a közönséges titulus volt, sanctissimo, piissimo, et reverendissimo Domino N.episcopo, a szokás volt., amint már azt meg mondtam, hogy ő előttök le borultanak, és alábokot meg tsokolták, nem kell tehát azon tsudálkozni ha az ilyen betsületeket, a melyek nekünk oly nagyoknak láttzanak lenni, csak egyedül a fő papra adták, a kihez is a nép mindenkor nagy tisztelettel volt, és akit apüspökök is atyának, vagy pápának nevezték, ő pediglen csak atyafiainak hitta őket, valamint még mostanában is, mert a romai szent egy ház álhatatosabban meg tartotta a régi szokását, mint sem mások. v.epist.innoc.1.inter epist. august.

Nagy tekintetben valának apüspökök azért, hogy a fejdelmek, és a fő tisztek őket igen tisztelték, erre való nézve inkább is oltalmazhatták az özvegyeket, árvákat, és mind azokat akik gyámoltalanok valának, de főképpen hogy kegyelmet nyerhessenek a halálra ítéltet

embereknek, való hogy azok a szentek szerették az igasságot, de azt is tudták, hogy azon kívül is elég kemény példákot adnak másoknak, ha keresztény, tény, vagy pogány volt is ahalálra ítéltetett ember, de háláadásból, könnyebben vette magát azután apenitentziára, vagy a megkereszteltetésre, és az anyaszent egy házat az ilyen irgalmaság szerető voltáért megapogányok is szerették, v.epist 54. st aug. ad maced.

49. Beszélgetés A Clericusok szegénységéről

Az ilyen nagy tisztelet között is, igen jovalották nekik a szegénységet, afrikában azt hagyák vala a Cléricusoknak, hogy akár mely tudosok legyenek is de a földet mivellyék, vagy valamely mesterséget üzenek, hogy ételekre, és ruházattokra valot nyerjenek. de hivataloknak hátra maradása nélkül, Conc.IV.Cart.C.52.53. itt inkább az alá valo Clericusokat kel érteni, akik tsak nem mind házasok valának, mint sem adiaconusokat, vagy a papokat, a kiknek azon kívül is elég dolgok vala. mind azáltal, szent epiphanius azt mondgya hogy a püspökök, és a papok, a prédikálás mellet, akézi munkát is mivelik vala, hivatalokhoz illendő mesterséget választván magoknak, epiph. haere.80. n.5.6. valo ok azt tudták. hogy a nép tartozik őket tartani, de az a belső vizasztalások lehetet, hogy senkinek terhére nem voltanak, és bővebben adhattak a szegényeknek, szent basilus azal menté magát a samosatiai szent eusebius előtt, hogy azért nem irhatot neki olyan régtől fogvást, mert a Clericususi mesterségek után élvén, és munkájokban foglalatoskodván, nem küldhette őket utra, basil.ep.263.p.1035.B.

Akár mely jó fundatio volt is a Clericusok tartására, de azt kívánták töllök, hogy példát adgyanak a keresztényi mértékletességre, és szemérmességre, ugyan az afrikai szabot rendek azt hagyák apüspököknek, hogy az asztalok közönséges. és a házi eszközök, alá valo legyen, szent agoston. ezt hiven követte, a mint possidius írja felölle, hogy azö asztala, tsak kerti veteményből állot. és tsak akor vitetet hust, és bort az asztalára, a midön vendégi valának, azt maga mondgya, hogy tsak olyan köntöst akar viselni. a melyet egy sub diaconus is meg viselheti, és a szegény is el viselhetné. serm.2. de vita Comm. szent paulinus fa edényből ivut, és föld tálból ett, ő pedig sok jóságot hagyot volt el, szent marton. a midön a diecesise meg vizsgálására ment, egy számára ült, és alá valo köntöst vett magára,

Nap keleten, szent basilus, tsak kenyeret, és söt ett, és vizet ivut, szent Chrysostomust atöbbi között azal is vádolák, hogy tsak egyedül eszik, és magános életet él, maga is nem tarttya helyesnek. hogy egy püspök selyem köntöst viselyen, lovon járjon, és sok szolgálival kísértesse magát. hom 9. in ep. ad philem. a samasatiai pált, azal vádolák, hogy kenyesen élt, sokat ett, jó köntöst viselt, és hogy sok emberekel kísértette magát, mikor a városon járt, mint valamely magistratus, mind azáltal azt jó meg tudni, hogy antiochiai püspök vala, a mely anap keleti tartományoknak fő városa vala, és harmadik fő város avilágon. Conc.antioch. II.an.270.

Oly igen hozá szoktak volt, a magok betsületesen viselő püspökökhöz, hogy a furcsa elméjük, mindgyárt gántsot találtak az olyanokban, akik egy kevesé meg akarták különböztetni magokat a többitől, szent Chrysostomus maga így panaszkodik, vannak olyanok, kik nem tarttyák jonak, hogy egy püspök a feredöben menyen, hogy ugy egyék, és ugy ruháza magát mint mások, hogy szolgát tarttson, és egy öszvért akin járjon. hom.11. in epist. ad tit. circafin, amianus marcellinus, pogány lévén, észre vette, hogy mitsoda különbség vagyon a pápa, és atöb püspökök között, külső képen is, amm. marc.lib.27. C.3. mint ha azon lehetet volna tsudálkozni, hogy a világ fő városának püspökje, oly nagy városnak, egyik részéről a másikára gyalog nem ment, hogy jó köntöst viselt, hogy olyan asztalt tartot, a hova a fő rendeket el fogadhatta, Naziánus szent gergely tsak nem így beszél atöb nagy városokban

lévő püspökökről, orat.20. orat 32. szent hieronimus, anastasius pápáról azt mondgya, hogy igen gazdag szegénységü ember volt, hier. ad demetr. C.8. és a következő idökben, a kis dénes azt mondgya gelasius pápáról, hogy szegény volt azért. mert másokat meg gazdagított. dion.praef. in Canon.

50 Beszélgetés.

Az Anyaszent egy házak kincséről.

Ezeknek a szent püspököknek szegénységek, avalo hogy tsak tiszta szabad akaratból volt, mivel kezeknél volt aszent egy házaknak gazdagsági, akik ahistoriákat nem tudgyák, azok nehezen fogják el hinni, amit mondok, noha abban nem lehet kételkedni, hogy szent sylvestertől fogvást, a kilentzedik saeculumnak avéigiig, a pápák historiái tele vannak ajándékokal, amelyet adtanak a római szent egy háznak apápák, Császárok. és más fő renden valok, és azok az ajándékok, nem tsak arany, vagy ezüst edényekből állottanak, hanem romavárosában lévő házakból, jóságokból. nem tsak olosz országban, hanem még más tartományokban is, atöbbi közöt, tsak éppen azokat az ajándékokot hozom elé, a melyekről beszél anastásius. szent sylvester idejében. abban meg tsalhattya magát, hogy a nagy Constantinusnak tulajdonittya, a mit valamely más CSászár adhatot, tudni illik, talám Constantinus pogonatus, vagy az Irénéa fia adhatta, de nem kel azt gondolni, hogy tsak magában gondolta volna ki ezeket az ajándékokot, nézük tehát mit mond anastásius. azokrol az ajándékokrol a melyek még meg voltak az ő idejében. és ezekből meg láthattjuk a szent egy házak gazdagságát, a lateranumi templomnak egy ezüst tabernaculumot., mely két ezer huszon ött fontot nyomot. atabernaculum előtt az üdvezítő egy szekén ült, ez a kép ött lábni magosságu volt, száz husz fontot nyomot, atizen két apostol képe, mindenik kép ött lábni magosságu, kilenczven fontot nyomot mindenik. és mindeniknek ezüst koronája, atabernaculum háta meget volt még egy más képe az üdvezítőnek, öt lábni magosságu, mely száz negyven fontot nyomot, és négy angyal ezüsből, mindenik ött lábni magosságu, és mindenik száz tizen ött fontot nyomot, azon kívül kövekkel meg valának rakva, még ezen kívül. négy arany koronát. vagy koszoru formájut. melyeken gyerttya tartok valának, és husz delphinus vala rajtok ki csinálva, mindenik koszoru nyomot tizen ött fontot. hét ezüst oltárt, két száz fontost, hét arany paténát, mindenik harmintz fontot nyomot, negyven arany kelyhet, egy fontos volt mindenik, ött száz ezüst kelyhet. mindenik két fontot nyomot, száz hatvan ezüst gyerttya tartot, negyvene nyomot harmintz fontot, a többi husz fontot mindenik.

A baptisteriumban. vagy a keresztelő helyen, a keresztelő válu veres márvány köből volt, a mely ezüsttel volt bé borítva. azon volt három ezer nyolcz font ezüst, volt még öt egy arany lámpás, harmintz fontot nyomot. egy ezüst barány, melyből viz folt, harmintz fontos, a kristus képe ezüsből, öt lábni magosságu, száz hetven fontot nyomot, és balkéz felöl. keresztelő szent jános ezüsből, száz fontot nyomot, két ezüst szarvas, melyekből viz folt, nyolcz száz fontosok valának, egy arany temjénező, tiz fontos, kövekkel rakot, valamit az a császár ada a templomnak, a fel megyen hat száz hetven nyolcz font aranyra, és tizen kilencz ezer, hat száz, hetven három font ezüstre, még ezeken kívül Constantinus ada a templomnak, és a keresztelő helynek, házakot, és jóságokot, azoknak jövedelmek esztendőre fel ment, tizen három ezer kilencz száz harmintz négy arany pénzre, amely téssen, ötven hétt ezer, ött száz német forintot.

Constantinus romában. hét templomot épitetet, szent péter, szent pál, szent kereszt, szent agnes, szent lörintz, szent péter, és szent marcellinus templomit. még ezeken kívül egy templomot épitetet ostia városában., egyet álba városában, egyet Capua városában, és egyet

neápolisban. valamennyi arany, vagy ezüst edények kívántattak azokhoz atemplomokhoz. afel megyen, hat száz hatvan kilencz font aranyra, és hat ezer két száz tizen nyolcz font ezüstre, ezeknek jövedelmek fel ment esztendőre tizen hét ezer, hét száz tizen hét arany pénzre, az az, hetven ezer német forintra. és tsak a füstölő, és a fü szerszám, melyeket az egyiptumi jorzágok adtanak, rea ment többre tiz ezer német forintoknál, példának okáért romában. a szent péter templomának, antiochiában házai valának, és azokhoz jorzágok, Ciliciában, tarsis városában jorzága, alexandriában, és sok helyt egyiptumban, jorzága, az euphrátes tartományiban jorzágokat birt, és egy része ezeknek a jorzágoknak füszerzámokkal adozot, úgy mint, spikinárd olajjal, balsamumal, fa héjal, sáfrányal, és más egyéb drága fü szerszámokkal, a lámpásokban. és a füstölőkben.

Tegyük mind ezekhez azokat a templomokat., a melyeket Constántinus, és szent Ilona, azö anya. építettének jerusálemben, bethlehemben. és mindenüt a szent földön, Constancinápolyban atizen két apostolok templomát, hát menyi ajándékokot ada atemplomokra, az egész birodalmában, v. euseb. de vita Const.lib III. C.34.35. az utánna lévő Császárok, gubernátorok. nagy urak, mit nem adának, el ne felejttsük azokat a nagy uri aszszonyokat, akik sok jorzágjokat el hagyván, szegényül éltenek, romában, szent paula, szent melania, és meg mások, számlállyuk ide apüspökök ajándékit, akik egy másra valo nézve ékesítették, és gazdagították a templomokat, itélyük el tehát mind ezekből, mitsoda gazdagok valának a nagy városokban lévő fő templomok, fő képpen az olyan tartományoknak fő városiban, a mely tartományokat mostanában. országoknak tartanánk.

Azt láttyuk, hogy az alexandriai szent egyház, igen gazdag volt, élémosinárius szent janos idejében. aki igen szentül költötte annak jövedelmét, láttyuk a szent gergely leveleiből, hogy mitsoda nagy bajavala aromai szent egy háznak. a jorzágival, amelyek sok országokban valának el szélyedve, ki siciliában, spanyol országban, galliában., mitsoda nagy gondgya vala arra, hogy azokal arabokkal, kik azokat mívelték, hogy jól bánnyanak, hogy a jövedelmekből, a szegényeket segittsék, mind ezeket könnyü el hinni azoknak, akik. egy kevesé tudgyák. aromai birodalomnak nagyságát, és gazdagságát, ahol közönséges dolog volt, egész falukot testálni egy jó baráttyának, a pogányok templomíhoz sok jorzágok valának, rendeltetve, igen nagy summa pénz kívántatot esztendő által azö áldozattyokra, játékokra, és más bálványozo Ceremoniákra, a mely keresztényeknek el vették jorzágokat, a bálványok templomira adták, euseb. vita Const. III. C.35.

Ezek a templombéli nagy jorzágok, egészen a püspökök kezeknél voltanak, Conc. antioch. an.341. Can.ult. de azon időbéli szent püspökök, nem hogy azon örültek volna, de söt még azt az időt szánták amelyet annyi sok gond viselésben kellett el tölteni, szent agoston. egy nehányszor viszá akarta adni a szent egy házának jorzágát, de anép nem akarta viszá venni, possid. vita. C.24. Chrysostomus szent János. azt hányá akeresztények szemére, hogy azö fösvenységekel, és keménységekel., arra kénszerítették a püspökököt, hogy a szent egy házaknak, bizonyos jorzágokat szerezenek, azért, mert a szüzek, az özvegyek, és más szegények, meg holtanak volna éhel, hogy ha tsak az alamisnára birták volna magokat, mint az első időkben, abbol két rendeletlen dolog következik, mondgya eza szent, ti magatok heverték, és az Istennek papjai, hozájok illetlen dologban foglalatoskodnak, és meg másut, apüspökökön nagyob gond vagyon, mint sem atisztartokon, és a gond viselőkön. és atí lelketek üdveségéről valo gondolkodás helyet, minden nap olyan dolgokért busittyak öket, a melyek a szám vévöket, és szám adokot illetik, meg másut, ati embertelenségtek, csufoká tesznek minket, mivel az imádságot, atanyitást, és más szent foglalatosságokat el hagyuk, azért hogy mindenkor alkudgyunk, a bor, buza, és más étel némü arusokkal, úgy anyira hogy minket olyan neven neveznek, a mely inkább illenek avilágiakhoz, st Chrysos. in matth. XXVII. 10.hom.85. mind azon által idővel el tudák magokrol a gazdaságot, eleinte mindgyárt

az archidiaconusokra bízzák, azután gondviselőket tartanak, és idővel azt is meg nyerék afejedelmektől, hogy minden városban legyen olyan tiszt, ki a szegényekre viseljen gondot.

51. Beszélgetés Az Ispotályokrol.

Nagyob részt az egy házi jóságoknak, az ispotályok, fel állítására, és tartására fordították, az görögök, és aromaiak, az ország jóváért, azon igen valának, hogy a heverőköt, és a munkálkodható koldusokat ki irtsák, de nem láttyuk, hogy az iránt valamely rendelést tettek volna, az olyan nyomorultakrol. kik nem kereshették kenyereket, azt tartották, hogy az olyanoknak jobb meg halni, hogy sem mint haszontalanul szenvedésben élni, és ha egy kevesé bátrak valának, még magokat meg ölték, akeresztények. leg inkább alélek üdveségre vigyázzván, a szegényeket el nem hagyták, és a kiket mások el hagytak, ők azokra viselnek vala leg jobb gondot, nem csak akeresztény szegényeket, de apogány szegényeket is tartották, juliánus apostata, azt jóvalya vala a galatii pogány fő papnak, hogy a keresztényeket követvén, ő is ispotályokat állitson fel a szegények számára, ő a kereszténység szaporodását három dolognak tulajdonittá, hogy a szegényekre gondot viselnek, hogy a holt testeket nagy gondal el temetik, és hogy méltoságal tudgyák magokat viselni. julia. ep.49.

A keresztények két féle képen segittik vala aszegényeket. baron. ad martyr. 8.aug. először alamisnát osztogatnak vala nékik, roma városának mindenik részin, vala oly bizonyos hely, melyet nevezék diaconicumnak, egy diaconus mindenkor őt lévén, őt is osztogatták az alamisnát, st.greg.libr.IX. epist 24. más képen is segítették, mert lako helyet adtak nékik, és együtt táplálták őket, mihent pedig az anyaszent egy haz fel szabadula, egy nehány féle házakot építének, a melyeket mi mind ispotályoknak neveznénk, de agörögök azoknak, külömb külömb féle neveket adának, akülömböző renden lévő szegényekhez képest.

A mely háznál nevelik vala, a tanált Csecsemő gyermekeket, azokat nevezék. brephotrophium., ahol az árvákat nevelék. azokat. orphanotrophium, a hol abetegek voltak, nosocomium, xenodochium, az olyan szállásokot ahova a jövevényeket fogadták, gerontocomium, a hol az öregek laktak, prochotrophium., a hová minden féle szegényeket bé fogadták, az ilyen házakra rend szerént mindenkor pap viselt gondot, valamint alexandriában. szent isidorus theophilus patriárka idejében. Constancinápolyban szent sámson. baron ad 3 dec. et 27.jun. de valának még olyan különös emberek, kik a magok költségeken. ispotályokat tartottanak, valamint szent pammachius, és szent gallicanus, ostia varosában, ez az utolso, mind patricius, mind fő polgár mester volt, mindenek tsudával nézték, hogy egy olyan nagy méltóságban lévő ember, akinek meg volt egy szer adva, a győzedelemnek pompája, és aki Constantinus császárnak barátságában volt, egy olyan, a szegények lábait mosa, az asztalnál szolgáljon. nékik, és a betegekhez lásson.

A szent püspökök nem kimélették a pénzt, az ilyen költsékre, de még ezeken kívül, nagy gondgyok vala, a szegények temetésére, és arabok váltására, kiket a barbarusok fogtak volt el, az ilyen gyakran történik vala a romai birodalom vége felé, ezen két dologért, hamás képpen nem lehetet, a szent edényeket is el adgyák vala, szent exuperius püspök az ilyen jó tételért oly szegénységre juta, hogy az eucharistiát kénszerítették. egy kosárban tenni, és akristus szentséges vérit, egy üvegben tölteni, st hier. ad rustic. et martyr. 28.sept. szent paulinus püspök mindenit el adván, magát is rabságra adá. hogy meg válthassa. egy özvegy aszszonynak afiát, greg.III. dialog c.1.2. ez így lévén, a szent egy házak kintsei, az arany, és az ezüst, a melyeket fel valának ékesítve. őt csak úgy valának, mint aletett kints, amelyet ha a szükség kívánta, hasznos dolgokra fordították, amidön közönséges éhség, vagy nagy szükség

volt, olyankor mindent, a szent lélek élő templomira fordították, ambr.II. off C.28. hier. ad nepot. az olyan rabokot is fel váltották, a kik az impériumban szolgáltanak, főképpen, ha keresztények lévén, pogány, vagy sidó urok volt. Jo.diac.vita. st greg.lib.IV.C.43.

52 Beszélgetés. A klastromokrol.

Az üldöztetések után kezdének klastromokat építeni, a keresztények közül sokan, még az üldöztetésekkor, az egyiptumi pusztákban rejtették volt el magokot, némellyek őt is maradának holtig, mint szent pál, akit első remetének tartanak, hier.vita. st pauli. szent antal magános életet élvén, hazájához közel, a pusztában ment, hogy őt nagyobb szabadságban lehetne, és távulab lenne mind azoktól a kísértetektől, a melyeket az emberek okozhatnák, ő kezdte leg először tanítványokat gyűjteni, maga mellé, akik együtt éltenek, ezeket nem nevezék azután többé asceteseknek. hanem barátoknak, remetéknak, az olyanokat Cenobitáknak nevezék, kik egy társaságban éltenek, és az olyanokat anachorétáknak, akik a pusztában maganosan éltenek, a Cenobiták mind az által, igen maganos életet éltenek, soha senkit amagok társokon kívül nem láttanak. más lakosoktól, egy néhány napi járó földre laktanak, anagy száraz fővényes pusztában, a hová még csak vizet is meszünen kellett vinni, sőt még atarsokot is csak estvéken látták, egész nap a kalyibályokban dolgoztanak. egyedül, vagy ketten. ketten, de mindenkor nagy halgatásban, a kalyibák pedig mesze valának egy mástól. mivel elegendő helyek volt abban a nagy pusztában.

szent Antal, szent hilarius szent pacomius, és a többi akik ezeket követték, nem kívántak semmi újságot be venni., se a több jó rendeket meg szaporítani, hanem az evangélium valóságos meg tartásának trádítoját akarták meg tartani, arégiebb asceteseknek példájokat akarták követni, valamint égyptumba valának a szent marcus tanítványi, Cassiánus írása szerént, XVIII. inst.5.Col.5. akik alexandria mellett laktanak el zárkozva, ezek imádkoztanak, a szent írásrol elmélkedtenek, és csak estve ettenek, az ilyenek a jerusálemi első anyaszent egy házat akarák követni, az apostolokat, és a prophétákat, nem azt keresék. hogy tsudállyák az ő rend kívül való életteket, hanem hogy úgy éllyenek mint igaz keresztények, hier. ad paulin. item ad rustic. ezt meg lehet látni a szent basilus regulájiban, a ki mindennek, csak az evangéliumi rend tartást jóvalya, a köntösről. példának okáért azt mondgya, hogy egy kereszténynek, csak a tisztességért kel magát bé takarni. azért hogy a hidegtől magát meg oltalmazza, de nem kel magára sokat rakni, egy köntösöl bé érje, a mind napalra, mind éttzakára szolgállyon, emind meg lehetet. abban az országban a melyben ő lakot. basil. reg.suf.n.22.

A mi az akori barátokat meg különbözteté atöbitől nem egyéb, hanem hogy ellene mondottanak aházaságnak, jószágnak, és a más emberekel való társaságnak, sőt még az atyafiokal sem társalkodtanak, de másként ezek jó világiak valának, kik nagy tsendeségben dolgoztanak, kik arosz erkölcsök ellen viaskodtanak, hogy tiszta szivüek lévén, az Istent meg láthassák,

A szüntelen való böjt, amértékletlenségnek el törlésére czélozot, azután, a tisztátalanság meg előzésére, és hogy az elme, mind alkalmasab, mind szabadab lehesen a mennyei dolgokra, arra igen vigyáztanak, hogy elegendő erőjök legyen a minden kori munkára, keveset aluttanak, de egésségeket el nem rontották, ugy anyira hogy igen sokáig éltenek betegség nélkül, az atyák életében láttyuk, hogy szamtalan elt nyolczvan vagy kilenczven esztendeig, sokan száz esztendeig., ilyen példákat látunk. leg inkább az égyptum béliek közöt, akiket mindnyájan okosoknak tartották, és a kik meg ért elmével való végezésből, olyan rendet tartottak

aböjtölésben, hogy minden nap nona után, két kis kenyeret meg ettenek, mindenik hat oncziat nyomot. és tsak vizet ittanak

A pusztában valo lakás. igen használt. atisztátalanság, és a fösvenység kísérteti ellen, ök afösvenység ellen, anagy szegénységel állottak ellent, abban hiven meg maradának, hogy semmi saját jószágot nem birtanak., és a mi meg maradtot, aminden napi munkájoknak árrából, a szegényeknek osztogatták. az ő munkájokat pedig. hajokat raktanak, mondgya szent ágoston. de mor. eccl.1.C.67. aharagot, ahalgatásal gyözték meg, aresttséget, amunkával, a szomorúságot, az imádságat. és a soltárok éneklésével, akevéltséget. az engedelmességel, és a sanyargatásal,

Valának olyan barátok, kik a mezei munkában. foglalatoskodtanak, vagy magok számokra, vagy pedig nap számra dolgoztanak, az aratáskor. vagy a szüretkor. reg.st.ben.C.48. lehet hogy innét vették fel atizedekre valo fel osztást, mivel mindenik tized előtt, egy decanus volt. reg. st.ben C.21. mert arégiek eszerént. oszttyák vala el, a munkásokat, arabjokat. Columella, lib.I.C.ult. a barátok közül, atekéltesebbek. azt tartották, hogy az ilyen munkák. az elmét igen el foglallyák, azért tsak magok kalyibályokban maradtanak. őt gyéként, és kosárt tsináltak, és az ilyen munkában, elmélkedhetnek. a lelki dolgokrol, mindenik mivel köztök valamely munkát, némelyek könyveket irtanak le. Cass.Collat.24. de mortific. C 3.4.

Az ilyen szegény, durva, és alaton életért., akényesek meg vetik vala abarátokat, st aug. de op. monach. sőt még akeresztények is csufságot üztek belöllök, némellyek erő szakot miveltek rajtok, meg verték, a házakból ki huzták, és a bírák eleiben hurtzolták őket, de azö alázatoságok, és békeséges türések, még annál nagyob fényességel ki tettzet benne,

De meg ellenben, az okos emberek szerették, és tisztelték őket, apapok, és a püspökök, sokakat is választottanak közüllök püspököknek, és akoron ugy éltenek valamint atöb Cléricusok, ugy tettzik mint ha az első idökben lévő barátok, nem kötelezték semmire magokat, szent basilius mondgya, hogy a barátok fogadás nélkül tartották meg, aházáság nélkül valo életet, ad amphiloch. 19. de azt helyesnek itéli, hogy arra fogadást tétessenek vélek, azért, hogy ha viszá térnek a világi életre, a penitentzia tartás alá vethessék őket.

szent Chrysostomus beszél egy olyan barátrol, aki viszá tért avilági életre, de arrol ugy beszél, mint olyan dologrol, amely szabad volt, ad fidel. patrem, azért is jóvalya egy atyának, hogy afiát arra a szent életre adgya, még tiz esztendös korában, és őt hadgya husz esztendös koráig, hogy addig a jó erkölcsre szoktassa, magát., ez a szent, maga el hagyá abarati életet ött esztendő mulva, azért hogy az egészségit helyre állithassa, de azt láttyuk, atheodorus nevü jó akarójának tett panaszából, hogy azok gyalázatosok valának. kik abarati étellel, el hagyták a jó erkölcsöt, furcsaságból, vagy unadalomból, szent ágoston világosan mondgya, hogy azok. kik el hadgyák aklastromot, fogadások ellen vétkeznek. aug. in ps.79.v.12. in ps.95. C.12. az anyaszent egy ház penitentiát adot az olyanoknak, de világi képen meg nem büntették az olyanokat, hanem gyalázatot szenvedtek.

A klastromi szent élet, anyira kezdék fényleni, hogy nap keleten egy kevés idő alatt. egy néhány ezer barátok, és klastromok. valának, v. st Chrys. hom.14. in ep.1. ad timoth. st aug. de mor eccl.1. C.67. tsak egyedül a szent pacomius reguláján. öttven ezer barátok valának, ezek klastromokra valának fel osztva, és mindenik klastromban. egy abbás parancsolt. ezek mindnyájan eszse gyűlnek vala a husvéti innepekre, hier. in praef: in reg. st pacom. et epist. ad eustoch.1. semmi nem vala könnyeb, mint az ilyen klastromokat fel állítani, se földet, se egyéb jószágot nem birtanak. a mi fel gerjeszthette volna az irigységet, ahoz se szabadság, se segítség nem kívántatott. hogy mindeneket el hadgyák. és olyan pusztá helyekre mennyenek lakni, ahol soha ember nem járt, és őt nyomoru kalyibákot epittsenek, fából, vagy nádból, és

hogy őt elődgyenek, csendeséget és munkával, nem hogy másoknak terhekre lettek volna, de sőt még a közönséges jonak hasznára valának, meg segítvén sok szegényeket munkájokkal, amint ide fellyeb meg mondtam, itt szollok az első időkről, mert amidön abarátok el kezdék hagyni a pusztákat. és az egy házi dolgokban kezdék magokat avatni, a Calcedoniai gyűlés meg tiltá hogy klastromokat csinályanak. apüspök engedelmé nélkül, Can.4, aklastromok. anyira meg szaporodának, hogy a varosok mellé is kezdének építeni, act Conc. v.an.535. nem is lett volna igasságos. hogy olyan böv országok, mint orosz ország, sicilia, és görög ország. klastromok nélkül lettenek volna, de abarátok őt is magánosan éltenek nagy tsendeségetben.

Mikor pedig avárosokhoz közel laktanak. olyankor aközönségesen valo templomban jártanak, apüspök prédikációjára, és a szenttségek fel vételére, őt nekik mind együt különös helyek volt, mind által aklastromokban, vala orátoriumjok, ahol közönségesen imádkoztanak, azoknak pedig, kik a varosoktól távul valának, papjok volt magok közül, és végtire azt rendelék, hogy mindenik klastromban leg aláb egy pap lenne, és így nem lévén alkalmatosság aki menetelre., ugy lesznek bé zárkozva. a klastromban. valamint aholtak a koporsokban. ezt az ókát adá eutychius eretnek. amidön nem akara a Constancinápolyi gyűlésben menni, szent flavianus eleiben. Conc.Calced. act 1. p.191.

A leányoknak is vala apusztában klastromok. sőt még közel laktanak abarátokhoz, hogy segítséget vehessenek töllök, de meg annyiból elég mesze laktanak töllök, hogy semi gyanóságot nem lehetet rollok gondolni, az ő kalyibályokot a barátok tsinálták, ők pedig abarátoknak köntöst csinálynak vala, ő hozzájuk pedig tsak az öreg emberek mehettének, akik már arra voltanak rendeltetve. látunk példát az ilyen klastromról, a melyet a szent pacomius huga állitta fel. vita.st.pacom. C.28. azután avárosokban is építének klastromokat, és együvé gyűjték az olyan szüzeket, kik Istennek szentelték magokat. és akik annak előtte amagok házoknál laktanak. az egyiptumi. és syriai apátságok, ahajokot el metztették, tisztaságnak kedviért, másik pedig hajokot viselték, st.hier. epist.48. ad sabinian. szent Chrysostomus eszerent írja le az apátság köntösét, az ő idejében, egy kék dolmányok volt, amelyet az övel szoritották magokhoz, fekete hegyes paputsok, a fejeken feje ruha, és rajtok egy fekete palást, mely egészen bé fedte őket, tetétől fogva talpig. hom 8: in 1. tim.II.9.

A mely püspökök, egy társaságban akarák tartani a Cléricusokat, azok abarátoktól vevének példát, és magok is ahoz szabák magokot, szent gergely pápát, aklastromból vitték papságra, és azután tele vala udvara szent barátokkal, a kik közül nagy szent püspökök lettek, atöbbit közöt szent ágoston, az ángliai apostol.

A valóságos baráti életnek avala ahaszna, hogy az olyan tiszta lelkek, kik akereszttségnek ártatlanságát meg tartották, a tekéltességet el érhessék, vagy hogy, ameg tért bünösök, apenitentzia tartás által, meg tisztulhassanak, aklastromokban,. azért is vesznek vala bé minden féle renden lévőket, és idösüeket, a mely gyermekeket az attyok oda adot, hogy még idején meg oltalmazhassák avilági veszedelemtől, az olyan öreg emberek, kik szentül akarák életeket el végezni, olyan házas emberek a kiknek a feleségek is hasonló életet akarának élni, mind ezek akülömb külömb féle renden lévő személlyek mitsoda renden éllyenek, meg lehet látni a szent fructuosus érsek réguláiban. az olyanok kik egy néhány esztendőig valo penitentia tartásra kénszeritettek, sokal alkalmatosabnak tarthatták azokat valamely klastromban el végezni., ahol mind jó példát mind vigasztalást találhattak., mint sem a világiak közöt, különös életet élni, ugyan láttyuk is azt. hogy a klastrom büntető hely volt, ahová régenten tették. mint a tömlöztben. vagy exiliumban. anagy urakot, de sőt még agörögök közöt a Császárokat is, és galliában. a királyokot.

53 Beszélgetés.

Hogy mitsoda hasonlatosága volt. abarátai életnek, az első keresztényeknek életéhez.

A barátai élet, valóságos látható bizonyossága az Isten rendelésének, és gondviselésének, hogy meg maradjon az anyaszent egy házban mind végig, nem csak atánításnak tisztasága, de még a jó erkölcsöknek követése is. mivel ha meg olvasák, amit mondtam a keresztényi életről, ennek az írásnak második részében, és azt esze vetik a szent benedek regulájával, és a klastromokban lévő szokásokkal, meg láthatták hogy a különbség nem nagy.

Azt mondtam, hogy a keresztények avallást leg fővebb dolognak tartották, és a világi dolgot azért el hagyták, abarátok, kik a világi dologtól meg váltanak, ezt követik, hogy szabadabban. mivelhessék a leg szükségesebb dolgot, ezért nevezik őket religiososoknak, hogy úgy mondjam. vallás követőknek, minden jó keresztényeket, így nevezték az előtt.

A keresztények, mind közönségesen, mind különösen, gyakran imádkoztak, a szenteket. se jobban, se szorgalmasabban nem énekelik, mint a klastromokban, amely mostanában is azon rendben vagy. valamint a szent benedek idejében, ennek előtt tizen két száz esztendővel, abarátok kezdték a primának, és a Completoriumnak officiumit. annak előtt, azok házi könyörgések valának, minden tselédes gazda, könyörgést tévén reggel, és este, Cassianus. mondja, hogy az ő idejében még az új szokás volt, 3.inst.4.6. mind ezekben. úgy kell a Canonusokat tekinteni, valamint a barátokat, a keresztények gyakran Communicáltak. abarátok hasonló képen tselekedtenek, a szent apollonius tanítványi rufinus mondása szerint, minden nap Communicáltak, abarátok sokáig meg tarták azt a szokást, hogy magoknál meg tartották a szent Eucharistiát. és azt magok bé vették, ha papok nem volt, st.basil.ep.280. ad Caesar.pat. sokan pedig. akik ilyen formán nem tarthattak magoknak. azok két esztendeig sem Communicálhattak, st Chrysost. hom.17. in ep.ad hebr.

A keresztények. igen gyakorlották a szent írás olvasását, a szent benedek regulája is ezt igen hagyta, főképpen nagy böjtben, és minden vasárnapokon. st ben. reg 1.C.48.

A halgatás abarátok között. amint már meg mondtam, igen szükséges volt, azért hogy el lehessen kerülni a beszédben való vétkeket, amelyek oly közönségesek az embereknél, úgy mint azok ember szölgés., szóhordás, tsufság, illetlen tréfa, azok haszontalan beszéd, mindenkor is azt tartották. hogy az a leg jobb rendben lévő klastrom, ahol meg tartják. a halgatást, a keresztények engedelmesek valának a püspökökhöz, magok között egyesek valának. ahivőknek szállást adtak., és almisnát a szegényeknek. mind ezeket mostanában is meg tartják a klastromokban.

54. Beszélgetés.

Hogy mi okból különböztetik meg abarátok külső képpen.

Azt mondhatta valaki, hogy ha abarátok csak keresztényi modra, akartanak volna élni, miért kívánták magokat annyira meg különböztetni külső képpen. atöb emberektől, mire való a meg különböztetés az olyan dologban., a mely tellyeséggel nem szükséges? mire való az a Csufos formájú köntös.? aza különbözés az ételben, le fekvésben, fel kelésben. egy szóval. mire való mind az, ami őket különös nemzeteké teszi. a több keresztény nemzetek között, a szerzetesek. miért különböztetik meg magokat egy mástól, olyan dolgokban, amelyeket se nem hagyta, se nem tiltta az Isten törvénye., úgy tettik, mint ha mind ezeket. csak magokat

akarták volna tiszteltetni anépel, és azért, hogy töb jót tegyenek vélek, elegen vannak tehát olyanok, kik eszerént gondolkodnak, és beszélnek, bal itéletel léven felöllök azért, mert nem tudgyák arégi dolgokat, mert ha valaki valójában meg akarná vizsgálni. a barátok, és mi közöttünk lévő külső különbséget, meg láthatná, hogy mind az. a regi szokásokbol valo maradék, amelyet ok annyi saeculumtol fogvást meg tartották. és a melyet avilágiak annyira el változtatták,

Hogy aköntösön kezdgyem el, szent benedek azt mondgya, hogy a barátoknak elég egy hoszu dolmány. egy tsuklya, és egy Scapularis, reg. st ben. C.55. a dolmányt palást nélkül, már annak előtte régen viselték aközönséges emberek, vilia vendentem. tunicato scruta popello.hor. 1 ep.7. a Cucullust, vagy atsuklyát. a paraszt emberek viselték, de mint hogy hidegben. és esőben. alkalmas afejet befedni véle, azért nem tsak a közönségesek. de a fő renden lévők is kezdék viselni, pullo maevius, alget in Cucullo. mart. szent benedek amunkára. ad még egy scapularist is, amely sokal széllyeseb, és kurtáb volt. mint sem amostani, ez, a mint a neve is meg mondgya, arra valo volt. hogy a terh alat avállat bé fedgye. és aköntöst meg kiméllye, ennek is volt tsuklyálya, valamint a Cucullusnak, és azt a két köntöst, különösön viselték, a Scapulárist, mikor dolgoztanak, a Cucullust atemplomban, vagy a klastromon kívül, idővel abarátok a Scapulárist, a köntösök közöt, leg szükségesebnek tarták lenni,

Mind ezekből ki tettzik. hogy szent benedek olyan köntöst adot abarátoknak. amitsodást viseltek a paraszt emberek, az ő hazájában, és abban más különbség nem volt, hanem hogy mind egy formájú. és egy színű volt. azért, hogy egy köntöst, egy nehányan viselhessék, nem kel tehát azt tsudálni, hatizen két száz esztendőtől fogvást valamely változás lett aköntösben., a föld, és a sokszori reforma szerént, az olyan barátok közöt, kik a szent benedek reguláját követik. az olyan szerzetesek pedig kik ött száz esztendőtől fogva álitattak fel, meg tartották a köntöst, a mely akoron szokásban volt. nekünk anehéz dolognak tettzik, hogy fejr ruhát nem viselnek, de a fejr ruha viselést. közönségesen, szent benedek ideje után sokal vették bé, lengyel országban, még most is sok helyt nem viselnek, török országban pedig, lepedő nélkül fekusznak, tsak nem öltözve, nyárban mezitelen. valamint olosz országban. arégula azt hagyta abarátoknak. hogy köntösökben hályanak, még tsak az övököt se tegyék le.

A mi pedig az eledelt illeti, azt már meg mutattam, hogy rend szerént a keresztények. sött még sokan apogányok közül is, kerti veteményel, és halal éltenek. és asztal felet olvastattanak, azt is meg mutattam hogy gyakorta böjttöltenek a keresztények, az anyaszent egy ház böjtin kívül is, és hoszu imádságokat mondottanak asztal előtt, és asztal után, szent benedek nem parantsolt tehát. semmi rend kívül valo dolgokat, söt még kedvezéssel volt hozájok, meg engedvén abarátoknak hogy két féle főt étkek legyen. és egy kevés bort igyanak, reg. st ben. C.39. et 40. az ételnek, és az aluvásnak idejét, amelyet most követik abarátok, régenten azt, mindenek követék, az utolso saeculumig. philip Com. 1.2. C.13. ebédet kilentz, vagy tiz orakor ettenek, valamint mostanában amunkások, vatsorát pedig hat orakor, közönségesen nyolcz orakor feküdtének le. és négy orakor költenek fel.

A dormitorium. vagy hálo ház, a mint arrol emlékezik a szent benedek regulája, leg jobban meg mutattya a közönségesen valo életet, mivel a valóságos társaságban valo élet az, amidön egy házban hálnak, és esznek, jobban is kitettzik abbol a szegénység, és ajó erkölcs, nintsen oly veszedelemben, mivel asuperiornak. könnyü tsak egy tekintettel meg látni, hogy ha nem tselekeszneké valamit atisztesség ellen, mivel aregula azt hagyta, hogy a dormitoriumban, mindenkor világóság legyen. és az ágyok, egy szalma sákbol, és egy pokrotzbol állot, apusztában lakozo barátok Cellái, kalyibák, vagy egy mástol mesze valo kis házatskák

valának, valamint mostanában a Cartusiánusok, vagy a Camaldulok Cellái, némely kor két vagy három barát is lakot együt.

Egy szóval úgy tettik, hogy még mostanában is fel találom a klastromokban., a régi romai házaknak formájokat, valamint azokat le írják Vitruvius. és Palladius. a templom, amelyet leg először találunk. azért hogy a világiak szabadosan mehessenek bé., úgy tettik mint ha a helyet a nagy palota helyet volna, a melyet a romaiak nevezték atriumnak. onnét egy udvarban mentenek., a mely körül volt véve folyosókkal, a melyeknek görögül neve peristylus. a refectorium aromaiaknál, atriclinium volt, a kert pedig rend szerint, a klastrom háta megett vagyon, valamint volt aromaiaknál.

De már ez akár mint volt, a leg bizonyosab., hogy azok a szentek kik a barátoknak rendet szabtanak., nem azt keresték hogy holmi újságokat hozanak bé, sem hogy magokat meg különböztessék, valamely különös étellel, mert ugyan is miért tetteznek a barátok oly tsudálatosoknak, azért mert a világiak egészen meg változtatták szokásokat, valamint hogy mostanában tsudálatosok azokat a régi épületeket, a melyek annyi saeculumtól fogva meg maradtak, és valamint hogy mostanában is a tudos építő mesterek tanúllják azoknak a régi épületeknek formájokat, tudván azt hogy az ő mestersegeket, azok a fő példák vitték anyira. hasonló képen, a keresztényeknek is kel vigyázni azokra, a miket követnek a klastromokban, őt élő példát látjuk a keresztényi tanításnak, azt meg. kel vallani, hogy a klastromok. a régi dolgoknak. kints tartó helyei, a leg régiek kéz írások őt találtak fel. őt voltak az atyák írásai, és a Conciliumok szabot rendi, mostanában is találunk őt minden nap. a szent egy ház béli régi írásokat., egy szóval őt maradt még meg leg nagyobb tisztaságban az evangélium tartása, a mely tartásból. hová tovább el távoztanak, a világiak.

4 Rész

55 Beszélgetés

Hogy mennyire meg bomlottanak. és el távoztanak a keresztények.

Ezt az aláb, aláb való le szállást, szükséges hát hogy még meg magyarázam. és minek utána le irtam volna a régi keresztények szokását, szükségesnek gondoltam fel tenni a főveb okait annak a nagy különbségnek., amely azon régi szokások között vagyon, és a mostaniak között, a pedig olyan nagy, hogy sokan léznek, kik a beszédemet, az olyan idegen országban járok a beszédgyekhez hasonlították, akik nekünk a kínaiakról beszélnek, mivel a tudatlanok nehezen hiszik azt el, aminek bizonyítását nem értik, az írás tudok előtt pedig világos igazság léssen, nézük meg tehát tsak közönségesen, mi formában eset. az az el távozás.

Mihent Constantinus a kereszténység mellé állta, azonnal seregestől kezdének meg térni a népek, hesych.epist. ad august.198. al.79 n.6. és akoron betű szerint bé tellyesedék az a szent egy házról való jövendölési a profétáknak, isa.11.3. hogy fel magasztaltatik, valamint a világon lévő leg nagyobb hegy, ahoz folyamodnak a nemzetiségek, hogy meg tanítsa őket az ur utaira, és a ösvényire. ezen kívül, minden nap látták azokat a fényes tsudákat, amelyek lesznek vala, a mártýrok temetőjén, meg azokat a szent szokást a keresztényeknek, és a meg győzhetetlen erejét annak a vallásnak, a melyet három száz esztendeig tartó kegyetlen üldözések. hová tovább még jobban meg erősítették, de még másként is, a bálványozást, és a nevettséges theologiáit a poetáknak, anyira meg vetették vala már annak előtte a philosophusok, hogy nagyobb része az okosoknak. azoknak semmi hitelt nem adot. és tsak a magok hasznokért oltalmazták a nép vallását, amint hogy azt könnyen el is hagyják, mihent láták, hogy a közönséges hatalom el

hagyta, azért, sokan közülök keresztényeké lének, mások vallás nélkül maradának. a szabados szokásért, vagy azért hogy nem akarák értelmeiket ahitnek együgyűsége alá vetni, vagy azért, hogy feslet élettyeket, rosszul kereset jóságokat el ne hadgyák. vagy szerentséjeket. rossz uton kereshessék.

A valóságos pogányságban. csak két féle emberek maradának tehát meg, úgy mint, aközönséges, durva, és tudatlan nép. akit csak a bé vett szokás igazgat. és aki csak alátható dolgot szemléli, azután. az olyan különös elméjük, akik haszontalan való elme futtatásból., akarták oltalmazni a bálványozást, arégiséghez való tiszteletnek kedviért, vagy azért hogy némely filosofusok., más féle értelemre magyarázzák vala. a ki gondolt historiákat, valamint aplatonicusok. tselekesznek vala abban az időben, távul lévén azö mestereknek plátonak, jó értelmetől, ezek kivevék. azö tanításából, ami leg aláb való volt, és azt esze elegyítvén apythagoraséval, és az egyiptum béliek titkos tudományival. mind ezekből egy olyan vallást tsináltak, amelynek fundamentuma, boszorkányság volt, és ajó, vagy a gonosz lelkekhez való tiszteletnek színe alát, jóvá hagytanak minden féle ördögösségeket, ilyen vala a juliánus apostata vallása, annak ágait le írja apuleus, plotinus, és porphyrius st aug, de Civ. VIII. C.11.12.18.

Igen nehéz volt meg oltalmazni, hogy annyi sok számu új keresztények köziben ne szivárkozzék. olyan állapot, amelyet avilági haszon keresés okozot. úgy mint, az előmenetelre való igyekezet, az attyafiakhoz. és jó akarokhoz való kedv keresés, de sokan az ilyenek közül, csak a Cathecumenusok között maradának. aug. in joan. VI.26. tracta.2. és nem adhatván magokat akeresztényi szoros tudomány alá, akereszttséget csak halogaták, sokan mind halálig, azért hogy meg maradhassanak abban. a nyomorult szabadságban., és vétkezessenek. penitentzia tartás nélkül, mások pediglen. meg kereszteltettek., de valóságban meg nem tértenek. v.aug. de Cathechiz. C.17. hier. pro catech. akar mely nagy szorgalmatosággal. vizsgállyák vala is meg apüspökök a Competenseket, de emberek lévén, lehetetlen volt. hogy némelykor meg ne tsalták volna őket.

Sokan még azok közül is, kik jó keresztények valának, napról, napra. aláb szállának mivel a martyrságnak félelme meg szünnén. ahalál nem tették az után oly közel valonak., és atsendesség más fele veszedelmet okozta, mert a vigyázást el hagyatá. még az üldözések idejében ki tették akeresztényekben lévő buzgóságnak fogyatkozása, az atyák arról eleget panaszkodtanak, és a kegyetlen üldözéseket, a vallás béli meg tsökenéseknek tulajdonították, leo.serm.6. in epiphan. C.3. Cypr. de lapsis. dionys.alex. apud Euseb. VI. hist.34. euseb.VIII. hist.C.2. abuzá, mindenkor elegyes volt akonkolyal, tudni illik, az olyan keresztényekel, amint origenes mondgya, kik a templomban el menvén, apapok előtt, magokat meg hajták. az oltárhoz való ajándékot meg adták, de arossz szokásokat meg nem jobbitották, se rossz erkölcsöket. el nem hagyták, orig hom.25 in num. 21. in jos.

Mi vala tehát már az állandó békeségben., a midőn nem csak veszedelem nélkül, de betsületel viselték akeresztényi nevet,? Chrys hom.24. in acta martyr. mint hogy akeresztényé lett fejdelmek, és magistratusok, ajóságokat meg tarták, tisztségeket követék, és keresztényül is éltenek, erre való nézve, a hiveknek közönségese, nem kezdé annyira tartani mint az előtt. atiszttségtől, gazdagságtól, és az alkalmazatos élettől, ugyan ezért is, agyönyörűséghez való szeretet, a fősvénység, és a nagyra vágyás, fel serkenének, a világ ha keresztényé lett is, azal csak világ marada, lassan, lassan, különböztetni kezdék akeresztényeket, a szentektől, és a buzgoktól, szent chrysostomus gyakorta panaszkodék, hogy a halgatoi azal mentik vala magokat. hogy ök nem volnának barátok, nekik feleségek, és gyermekek vagyon, akiknek keresni kel, chrys. ad fidel.pat. idem. hom 7. in matth. mor. in fine. mint ha, azok aromai,

vagy korintus béli keresztények, akiket szent pál int atekélletességre, és akiket szenteknek nevezi, nem lettek volna házások.

A természetnek meg romlása, mindent meg ront, viszá kezdének élni azal, ami addig jonak láttot lenni, avasár napokon, és anagy innepeken lévő vigasságok., meg haladák akeresztényi jozonságnak, és szemérmességnek határit, greg naz. orat 6. basil. orat. de ebriet. szükségesnek találák amint már meg mondtam. anegyedik saeculumban., el törlni azokat avigasságokat. amelyek léznek vala, a mártynomok innepekor. st.aug. ep.29. nov. és meg tilták, a Clericusoknak, alakadalmakban valo jelen lételt. origenes azt jól észre vette vala, hogy mitsoda nehéz dolog meg egyeztetni az érzékenység béli gyönyörüségeket. a lelki vigaságokkal, orig Contr.Cels. a test olyan mint a szolga, akinek mentől inkább kedveznek, annál akaratosab, és többet kíván, nem hadgya szabadá az elmét, hogy a menyei dolgokrol foglalatoskodgyék, it én azokrol az időkről szollok, amelyeket le irtam aharmadik szakaszban, és tsak leg kisebb fogyatkozásokat sem hagyok el, azért hogy meg mutathassam, a vallásban lévő meg tsökenésnek kezdeteit, de nem akarom azal meg gyengíteni azt, amit mondtam az anyaszent egy ház, közönségesen valo szokásiról, és rend tartásiról, amelyek még akoron a magok erejekben valának,

Mind azon által, azt meg kel vallani, hogy valának olyan püspökök, a kik kedvelették. a hozzájuk valo nagy tiszteletet, és némellyeket közüllök, azal vádolák, hogy a kezeknél lévő nagy jóságokkal. viszá élnének, meg lehet látni mivel vádolák a Cálcedoniai gyűlésben dioscorust, és ibásiust, Conc.Chalc. act III. atudni valo. hogy mitsodás vala. a nicomédiai eusebius, és atöb fejek, az ariánusoknak, de nem találunk sok olyan Catholicus püspököt, akiket, ilyenekel vádolhatták volna igassággal, és mint hogy az eretnekeknek is vala püspökjök, és papjok, azoknak, ros magok viselések, meg kissebittik vala a papi renchez tartozando tiszteletet.

Az igen nagy botránkozásokra vala apogányoknak, és az együgyü keresztényeknek, hogy az olyan emberek, kik azt a tiszteletes nevet viselték, más püspökök, és papok ellen. haragra indulván, beszédgyekben, és irásokban. egy mást gyalázták, és bestelenítették, az udvarhoz menvén. ótt egy más ellen árulkodtanak, az eretnek püspökök. pedig, az ilyeneket mind el követik vala, azt láttyuk, hogy a barátok, helytelen valo buzgoságból, a pusztát el hagyván, avárosokban mennek vala, és ótt háboruságokat, és támadásokat indítottanak. az ilyen rendeletlenségek, leg inkább nap keleten történtenek, a hol a nagy melegek miat, az elme mindenben. amod nélkül valot keresi, azonban pediglen avalláshoz. és a papi renchez valo tisztelet. nagyon fogy vala,

A pogányoknak, szines jó erkölcsök, oly tör volt, a melyben könnyen estenek. agyenge keresztények. mert azok között, sokan valának. olyanok. kik külső képen jól éltenek. ígéretek meg tartották, igasságot szolgáltattak, kik a tsalárdságot., és a fösvenységet gyűlölték, egy soval avilági életnek rendét, és törvényét meg tartottak, közönségesen azt tartván, hogy elég az okosság után élni, és nem kel magokat azokban akérdésekben ártani, amelyek, oly hasonlást tesznek akeresztények között, mint ha, a keresztények. nem követték volna, azt az örökös okosságot., mely, a meg testesült ige, ezek avilági böltsek, meg nem vizsgálván, a profétiákat, se atsudákat, se akristus eljövételének titkát, a hitet gyengeségnek, és az elme elhitésenek, tarták. babonaságnak tarták, pedig, atesti sanyargatást, atiszta élet, és a világi mulattságtól valo távozást. st aug. in joan. tract 45.

Ha szinte akeresztényi vallást athronuson lehetet is látni, de még oly nagy vala a pogányoknak számok, hogy nem lehetet néki meg tiltani. hogy ne beszéllyenek. ne írjanak, vagy ne tanítsanak közönségesen ahit ellen, v. st.aug Contr. advers.leg. et proph: emég a filosofusok régi szabados szokásától maradot volt. amelyel még az eretnekek is tudnak vala élni. Cod. de

pagan. euseb. III vit. C.54.55. socra.1. C.18. sozom II.C.5. egyebet nem tselekedhetének, azokban az első időkben lévő tsászárok, hanem hogy atemplomokat. bé záraták, és meg tilták, abálványoknak való áldozatokat., és Cérémoniákat, apoganyok ezekért gyakorta zugolodának, azt ki ki tudgya mitsoda erősen volt azon a romai tanács, hogy az iffiu valentinianus idejében. agyözedelemnek óltárját vissza helyeztesse, st ambr. ad valent de relat. sym. ep.31. némely kor pedíglen erőszakra fokadának a keresztények ellen, akik ellent akarának állani. az ő babonaságoknak, ettől vagyon hogy martyrokot találunk akeresztény Császárok alatt is, martyrol. 1 jan. 17 mart. 14 aug. a Császárok. magok meg tarták a pogányoktól vett némely formalításokat, amelyek való hogy tsak haszontalan titulusok valának. úgy mint az istenségi nevet, a melyet ők is fel vevék, és mindeneket szenttségesnek nevezték, úgy mint, leveleket, kintseket, jóságokat, hazakot, numen, domus divina. sacrum aerar.sacr. patrimon. az ilyen beszéd, oly igen szokásban volt. hogy a leg szenteb. püspökök is azal éltenek.

56 Beszélgetés.

A romaiak meg romlásokról.

Mind az által. aközönségesse apogányoknak., hová tovább jobban meg kezdék romlani, valamit eddig mondtam az ő rossz erkölcsök felől, a melyek uralkodtanak az évangélium kiadásakor, mind azok még tartanak vala, és holmi filosofusok, és némely okosokon kívül, semmi jó nem vala, se a görögöknél, se aromaiaknál, ugyan akkor is kezdék le esni abirodalom. napnyugoton. és nap keleten is tsak addig tartá, a még nem kezdének erősen ellene fel támadni, ahadak között, már nem vala rend a fő tisztektől nem függötenek, se atanátsot nem követték, se az ország dolgait nem értették, nero vala, se erő, se bátorság az iffiuságban, se okosság az öregekben, se ahazához való szeretet, ki ki amaga kedvit és hasznát kereste, azért is, tsak árulás, és hitelenség volt közöttök, a romaiak el lágyulván, atunya, és kényes életben, magokot, abarbarusok ellen, penzel fogadot más barbarusokkal oltalmazák, v. amm.marcel. 1.14. et 28. azonban önnön magok. akényesésgben valának el merülve, végtire, az ő hamiságoknak, és fertelmeségeknek. pohára meg telvén, az Isten példás igasságot tett rajtok, amint meg mondotta vala szent János által, apoc.III.18. a barbarusok egy néhány szor, meg vevék, és fel prédálák roma városát, és annyi sok martyromoknak vérekért, boszu állás lett, az északi népeknek. hatalmok alá esék anap nyugoti birodalom, a melyet sok felé el is oszták, etehát avalóságos oka aromai birodalom elesésének, és nem a keresztényi vallásnak fel állítása okozá azt, a mint azt tartották a koron apogányok, és amint machiavélus. és más egyéb istentelenek merék azt mondani az utolsó időkben.

A keresztények, oly meg romlot nemzettség között lévén, amint valának, az utolsó időkben lévő romaiak, v.salvian. de gubern. dei. lib 6. nehéz dolog vala, hogy az ő jó erkölcsök, valamely fogyatkozást ne szenvedne, főképpen azért, hogy nem lévén úgy el szakadva a pogányoktól, mint az üldöztetések idejében. társaságokat nem kerülték, hanem tsak az ő barátságokat, keresték, nem kel tehát tsudálni, ha a szent atyák, már anegyedik saeculumban. némely rossz erkölcsököt, a szemekre hányák akeresztényeknek, szent ágoston. azokat el nem titkolá az olyan pogányok előtt, kik meg akarának térni, nehogy azután. meg botránkoznak az olyanokon, *a sokaság között*, mondgya ez a szent. *kik aláthato templomokat. bé töltik. látni fogtok, részegeseket. fősvényeket, tsalárdokot, feslet életüeket, mulattság keresöket, varáslokot, szem fény vesztököt, jövendő mondokot, noha mind az illyenek, keresztény nevet viselnek.* aug. de catechiz. C.5.7.17.25. azt meg vallya amánicheusoknak, hogy sokan vannak olyanok, még az igazán való vallásban is, akik babonások, vagy olyanok., akik annyira követik rossz hajlandóságokat, hogy az Istennek tett ígéretyeket el felejtik, aug. de mor. eccles.

C.34. erről gyakorta beszél. adonátisták ellen irt munkáiban., ahol meg bizonyította, hogy az anyaszent egy házban, akonkolynak, együtt kell lenni ajó magal, az aratásnak. idejéig, meg másut kárhoztattya, az olyan igasságtalanokat, akik közönségesen gyalázták a keresztényeket, vagy abarátokat., valamely roszért. amelyet láttak valamely különös. emberekben. st.aug. inps.99. C.12. szent Chrysostomus, és a több szent atyák, elég bizonyóságot tesznek a keresztényi meg romlásról, v. Chrys. in matth.hom.61. idem. de Compunct.idem. adfidel.pat.

Mire valok valának tehát, azt mondhatná valaki, a közönségesen valo penitentzia. tartások, és agyülekezetből valo ki rekesztések.? arra, hogy az anyaszent egy házban. valo vétkeket ki irthassák, hanem mind is, st aug. enchirid. C.80. apenitentiát ugy adták, ha azt valaki maga kérte, vagy is leg aláb. ha az alá vetette magát, szükséges volt tehát. hogy meg vallya vétkit, és magát bé vádollya, vagy a penitentiát fel vegye, amidön mások bé vádolták, a gyülekezetből valo ki tiltás. tsak azokra eset, akik fel nem akarták venni a penitentzia tartást. mind azáltal, ha szinte elegendő bizonyóságok voltak is ellenek, de az okos püspökök a ki tiltással nem siettenek, orig: trad.35. in matth.hom.21. in jos. ki nem tiltják vala. az olyan bünösököt, akiket látták hogy oly hatalmasok, vagy oly nagy számuak, hogy a büntetés nem hogy a meg térésre. de söt még a boszu állásra indithatta volna, de meg az el szakadásra is, azért is a sokaságal. tsak intésel. és feddésel bántanak, és tsak akülönös személyekhez voltak keményebbek, de előbször, meg feddették a bünben valo el merülteket. és elejekben adták, anagy veszedelemben valo léteket. intvén őket arra, hogy azokbol ki térjenek, hogy pedig keménységeket meg lágyithassák, a fenyegetést el nem mulatták, az Isten előtt siránkoztanak ö érettek, és sokáig várták meg téréseket, követvén hoszas türesit, az irgalmasság atyának. st.aug.lib III. Contr.parmen. epist.22.64. végtire ha látták. hogy más mód abban nintsen, ugy fogtanak ahoz a keserves orvosághoz, valamint az olyan atya, aki hogy meg menthesse. fiának életét, kételen annak inkább valamely tagját. el vágatni, meg lehet látni szent Chrysostomusnak, az anathémáról valo beszedit.

De az olyan titkos vétkeket, a melyeket tsak az Isten tudhatta, és a melyeket meg nem lehetet bizonyítani, az olyanokat nem lehet meg orvosolni, se az olyan személyeket a templombol ki tiltani, hogy ha pedig olyan istentelenek voltak, hogy a szenttség törestől nem féltének, a szenttségekben valo részesülést, sem tilthatták meg nekik, az üldöztetésekben, meg lehetet különböztetni a magot a szalmától. de mihent azok meg szüntének. akét színőség holtig tarthata, de azonban. az ilyen meg romlot keresztények, nagy kárt tesznek vala az anyaszent egy házban. rosz beszédek, és példajok által, főképen a magok tselédgyek közöt, gyermekeket roszul oktatták, noha azokat meg kereszteltették, a tselédgyeket valo oktatásnak el mulatása, igen veszedelmes volt olyan időkben, a melyekben nem láttyuk, hogy közönségesen tanyították volna, a Catechismusra, a meg kereszteltetet gyermekeket.

57 Beszélgetés.

A barbarusok el terjedésekről, és szokásokról.

A barbarusok, kik el pusztították, és el ronták a romai birodalmat, az anyaszent egy ház szokásiban is, nem aláb valo kárt tevének, mivel az évangyélium, örökös bölcsesség lévén, a véle ellenkező fogyatkozásokat, mind egyaránt meg veti, mert se az ostobák, se atsalárdok. se adurva természetüek, nem lehetnek jó keresztények. avadság, és a kegyetlenség, ugy ellenkeznek a valóságos vallással, valamint atunyaság, nem kel tehát azt tsudálni, ha az anyaszent egy ház, anyi sokat szenvede amidön északrol azok avad nemzetek oly rendeletlenséggel el terjedének, és el borították az egész birodalmat, szent hiéronimus, és más szent atyák, kik akoron éltenek, ezekről keservesen irnak, hier, in Isai. C.V. in fin. idem. epist.

de fun. nepotiani in fin. et ad gerontiam. et ad ageruchiam. az életnek, vagy ajoszágnak meg tartása. egy olyan városban, a mellyet ostromal. vettek meg, vagy hogy feleségít, gyermekit meg menthesse arabságtól, olyan országban. ahol rablás, és pusztítás volt, mind ezek olyan erőszakos kísértetek, amelyek el mulatathatták, alelki dolgokat. és tsak abátorságu jó erkölcsök segíthették, mind azok között az irtoztato öldöklések, és kegyetlen győzedelmek között, szent basilus, és szent thomaturgius gergely leveleiből láttyuk, mitsoda penitentziát adtanak azoknak, kik holmi vétkekben esének, a midön Cappadociát fel dulák abarbarusok, A midön afrikában ütének avandalusok., possidius írása szerént. szent ágoston, tsak alelkek halálan keserget. *mert látta, mondgya ez az auctor. hogy a templomok, papok, és egy házi szolgák nélkül vannak, az Istennek szenteltet szüzek, és más töb szerzetesek. el széllyedtenek, némelyek el tértenek akinok miat, némellyeket meg öltenek, mások arabságban. tsonka és bénna testel, elmével, és hittel. siránkoznak vala kegyetlen ellenségek kezében, az Isteni énekek meg szüntenek vala atemplomokban. a melyeket még sok helyyeken el is égettek volt, a szent áldozatokat, és a szenttségeket már nem keresték, és akik keresték is, nem volt olyan. a ki nékik azokat ki szolgáltassa, apüspökök, és a Clericusok, akiket az Isten meg oltalmazot volt az ellenség kezétől, vagy akik attol meg szabadultanak, mindentől meg valának fosztatva., és koldulásra jutottanak, és nem lehete. mindenikét szükségiben meg segíteni.* ezekből által láthattyuk, hogy mik történtenek atöb nagy tartományokban, ugy mint, spanyol országban, galliában, és illyriában, hogy lehete az olyan zurzavarban. anépet tanyítani, és jó papokat rendelni, hogy lehetet volna apüspököknek nyájokat meg látogatni., gyűlést tartani, püspököt tenni, és arendet meg tartani. szent gergely eszerént végezi el ézékiásrol valo magyarázattyát, *hogy senki rosznak azt ne mondgya, ha halgatok, a mi nyomoruságaink meg szaporodtanak, a fegyver környül vett benniünket, minden felöl fenyeget ahalál, némellyek tsonkán jönnek viszá mi hozánk, mások rabságban estenek, mások meg ölettek, a midön élni nem lehet. hogy lehetne a szent írásnak titkos értelmiről beszélleni.* az anyaszent egy ház, szentül tselekeszi tehát, ha minden imádságiban az Istentől. aközönségesen valo békeséget, és tsendeséget kéri, mint szükséges dolgot avallás gyakorolására.

A valo hogy a barbarusok meg térének, amagyarok, keresztényeké levének, agotusok, lombardusok., az áriánuságból az anyaszent egy házban viszá menének, de igen sokáig meg tarták a barbaruságot, itt abarbaruságon értem azt az elmét, a melyet nem az okosság igazgattyá, hanem arosz indulat, és szokás, erről példát latunk. az ámériki népekben, akiket mi vad embereknek hivunk, hogy mitsoda ereje vagyon abé vett szokásnak, alig üsmérünk olyan népet, aki oly kevesé ragaszkodgyék az aszonyokhoz, mint az a nép. se aki keveseb haragu legyen, ök igen türök, igasságosok, háláadok, adakozok, mind azáltal, mostanáig is nehéz belöllök keresztényt tsinálni, hanem az olyanokból, kik a francziák, vagy a spanyolok között nevedktenek fel, eszek, és elméjük, pedig vagyon, azokra a dolgokra, a melyekben nevelték őket, de lehetetlen afejekben venni új dolgot., azt meg nem foghattyák, hogy az Isten mindent teremtett, és egyedül valo. mind ezeket ök tsendesen halgattyák, jóvá hadgyák, de asok beszéd után, semmit nem lehet vélek el hitetni, ha valamelyik meg akar keresztelkedni, rend szerént a haszonért tselekeszi, és mihent meg keresztelkedet, azonal el felejtí, minden igeretit, és felekezete köziben menván, ismét ember hust kezd enni, és az el fogot ellenséget, nagy kinnal meg ölni; vannak még más ostoba barbarusok afrikában, ugy mint a feketék, és a Cáfrák, akiknek eppen eszek nintsen, mind ezekből elsöben embereket kell tsinálni, azután keresztényeket,

Nem mondom azt, hogy a hunnusok, vagy az akori nemzetségek ilyenek lettenek volna, de a bizonyos, hogy semmi írást nem tudtanak, tsak a vadászat után eltenek, a mesterségeket nem üzték, se a földi munkákat, tsak a fosztáshoz szoktanak volt, és a romaiak ugyan irtoztanak töllök,

58. Beszélgetés.

A romaiaknak, abarbarusokal valo esze elegyedésekről.

A két nemzettség, ugy mint aromaiak, és a barbarusok esze elegyedének, de valamint hogy két szín esze elegyedvén, mindenik el veszi amaga erejét, és a kettőből, egy harmadik szín lesz, mely a többit el töröli, így a barbarusok is, meg. tsendesedének, és aromaiakal lakván, tanulni kezdenek töllök, de aromaiak tudatlanabaká, és otrombáká lének, úgy annyira. hogy már ahatodik saeculumban nagy változást láthatni nap nyugoton. aszokásokban. némely Conciliumok meg tiltották vala, a püspököknek, a pogányok könyve olvasását, és szent gergely meg feddte a galliában lévő bétsi püspököt didiust azért, hogy a grammaticat tanyította, Conc.Carth. IV.C.16. st.gregor.IX.epist.9. ez így lévén, igen kevesen olvasták ahistoriákat, a poétákat, és apogány auctorokat, foglalván csak egyedül magokat avallás béli dolgokban, amelyeknek mind az által, az ilyen külső tudományok, nem haszontalanok, azért, hogy meg maradhasson arégi dolgokrol valo tudomány., a mint is hogy, azt nem tudván, némely írásokat. igen könnyen bé vevének, az anyaszent egy házi auctoroknak nevek alatt, és atsudákat igen kezdék hinni, azt bizonyosan tudta ki ki, hogy az apostolok, és az ő tanítványi számtalan sok tsudákat tettek, és hogy minden nap. sok tsudák lettenek, a martyromok temetőjén, azért. nem is kezdék azokat, azután meg vizsgálni, és a mely könyvekben. legg több és legg nagyobb tsudákat. láttanak, azok valának leg kedvesebbek., aphysicáról valo tudatlanság miatt, minden féle. égi tsudát, az Isten haragjának tulajdonították, az ástrologiának hittének. az üstökös tsilagoktól. és anap béli fogatkozásoktól igen féltének. vita. lud. pii.

De amely fogatkozás volt egy felől atudomány iránt. azt más felől bővön helyre vitte. a valóságos buzgoság, és a jó erkölcs, valamely rend tartásról szollottam ennek a könyvnek a harmadik részében, amind meg tartaték a tizedik saeculumig, soha a keresztények. sőt még a fejdelmek, és a királyok nagyobb szorgalmatosággal végben nem vitték avallás béli szolgálatokat, mint abban az időben, a melyről itt szollok, soha sem tartották meg szorosabban. aböjtöt. és az innepeket, v.thomass. discip.p.2.lib.1.C. 16. p.3. lib.1. C.20. semmi ékesebb nem lehet, mint a Carolus magnus kapolnája, mert mint hogy ő mindenkor utazot, magával hordoztatta areliquiákat, az oltári eszközöket, és a mi kívántatot. az Isteni szolgálathoz, és ahoz bizonyos számú Clericusok, voltak, az ő kápolnájában, az Isteni szolgálat, olyan méltosággal ment végben. mint akár mely Cathedralis templomban. és ezt a példát, az utánna lévő fejdelmek is követték. mind ezen időkben, igen tiszta életű püspököket látunk, kik az imádságban, és ameg térítésben foglalták magokat nagy buzgosággal, példák azok, kik német országban, és északnak leg belsőb részeiben hintették el ahitnek magvát, apüspökökhöz valo nagy tisztelet minden nap, nagyobra nevedék, mert ha apapi méltoságot, és az ő szent élettyeket félre teszem is, de ők jobban értettek a dolgokhoz, és anépet szeretvén, azért őket mindenek betsülték., sőt még abarbarus fejdelmeket is meg tartoztatták gyözedelmekben, és avarosokat, a pusztitástól meg mentették, életek veszedelmével is, így menté meg romát szent Leo pápa, átilától. galliában, szent farkas, troját, valának olyan szent püspökök is, kik halalt szenvedének, anyájokért, amidön pedig abarbarusok keresztényeké kezdenek lenni, apüspököket, a tanácsok közü bé vevék., és hü ministerek voltak, a kik is minden tehetségekel, a szelidségre, és a kegyelmeségre indították őket, arabokért gyakorta reménkedtenek, és minden módon azon voltak hogy a halálra valo rabokat meg menthessék, ezért is igyekeznek vala meg tartani a templomoknak adatot szabadságot, a melyet. amartyrok. és más szentek temetőjéhez valo tiszteletért engedték vala meg, valamint galliában, meg engedték, a szent. mártón temetőjének, talám ettől volt az előt az a szokás. hogy a halálra valokat meg vakították, olyan állapotban tévén őket, hogy többé ne árthassanak., időt is adtak nekik a penitentziára. és gyakorta bé zárták őket, a klastromokban is.

A fejedelmek. előtt való tiszteleteket, és hiteleket. apüspökök arra fordították, hogy a népen való huzást, vonást, és az igasságtalanságokat meg gátolják, a közönséges jora, a templom kintsét sem kimélették, meg lehet olvasni hogy miket tselekedtenek a pápák. szent gergelytől fogvást, Carolus magnus idejéig, akik romában igen sokat építettek, templomokat és ispotályokat, és más egyéb közönséges jóra való épületeket, meg megnyit fizettek a barbarusoknak, hogy olosz országot meg menthessék a pusztítástól, olvasák meg a szent arnoldus életét, és atöb szent püspököknek élettyeket, kik azon idökben, a dolgokban forgottanak, meg láthatták hogy a kereszténység, nem hogy ártana a világi dolgoknak, de söt még azoknak fundamentuma, mivel semmi ugy egyesé nem tészí az embereket, mint a felebaráti szeretet, és az, egy másal való békeségben való létel, avalo hogy a keresztényekhez nem illik ugy az országokat való hódítás, mivel azok a nagy hódítások, és országok nyérése. nem más, hanem nevezetes, és emlékezetes tolvajságok.

A püspököknek, és az apáturoknak, nagy hitelek, esze elegyedék tsak lassanként, avilági hatalomal, és uraká lettenek, ugyan azon hatalomal valamint avilágiak, mivel ök is tartoztanak hadi embereket fel álitani, az ország szolgálattýára, söt még magok is tartoztanak ahadban el menni vélek. a nemzetek esze lévén elegyedve, a Clericusokat válogatás nélkül kellett tenni, ugy a barbarusok közül, valamint aromaiak közül, de igen nehéz vala az elsöknek, meg változtatni egészen szokásokat, és attól el szoktatni, hogy fel szenteltetések után hadban ne menyenek, és avadászatot el hadgyák, egy szoval azt meg kell vallani, hogy mihent avilági uraságokat eszekeverék a papi rendel, az anyaszent egy ház rend tartásiban nagy fogyatkozások lettenek.

59 Beszélgetés

A nap keleti keresztényeknek szokásiról.

Illyen nagy uraságok nem voltak a nap keleti országokban, de más féle okok, sok roszaot okozának, a nagy eretnkségek, ót az elméket, igen fel háborították volt, és sokakban meg mozdították ahitnek fundamentumát, nestoriusnak egy felöl, euty chiusnak, vagy dioscorusnak. más felöl. sok követői valának, avetekedésnek vége nem szakadhatot, és a vetekedésből, gyakorta. veszekedés lett, a Clericusok, és abarátok. leg buzgobbak valának, és amidön ezek el hagyák aklastromokat. és avárosokban mentenek. hogy szollyanak az igasság mellett, ollyankor minden féle erőszakot el követtenek, azt tudgya ki ki, hogy a Calcedoniai gyűlésnek ellenségi. mitsoda vér ontásokot tettenek egyiptumban, és syriában.

A CSászárook, az illyen rendeletlenségeket meg akarván orvosolni, világi hatalmokkal, nagyob rendeletlenségeket okozának. mert ha tsak azon igyekeztenek volna, hogy az anyaszent egy ház végezésit végben vitessék meg büntetvén az ollyanokat kik ellene támadának, ugy jó lett volna, de nem, hanem még ahitnek dolgaiban árták magokat, és parantsolatokat adának ki, avetekedések meg tsendesítésire, melyek avallásnak ártalmára lének. az után ahizelkedő püspökökel, rendelést kezdének tenni, az anyaszent egy ház rend tartásiban, vagy is inkább azt el rontani, mivel azután már nem volt más rend, hanem ami nékik tettzet

Noha abirodalom még egy kevesé fent tartotta magát, mind azért, már nem azok arégi romaiak, se nem azok agörögök valának, hanem tsak anevek, és anyelvek volt meg, már ezek elegyesek valának minden féle barbarusokkal, thráciánusokkal, illyrianusokkal, örményekkel, persákkal, scythusokkal, sarmatákkal, bulgarokkal, avilág historiájában. nem látunk ollyan meg romlot nemzetet mint az utolso idökben lévő görögököt. arégieknek minden gonoszságok benne fel találtatot, de nem atudományok, mind azért keresztények valának mindnyájan, és szorgalmatossággal meg tartották külső képpen avallást mind a mái napig.

Azt el nem kerülheték hogy a törökökkel együtt ne éljenek, amióta ezek el foglalák anap keleti országokat, mert a mahomet nemzettségi fel álltván ahamis vallást, akeresztény vallást meg hagyák, az avallás tsufos vallás lévén, az okosak azt bé nem veszik vala, nem is talált volna, annyi követőket, hogy ha tsak atanitást, nem kezdette volna az ostoba szerencsenek között, mahomet szerencsés lévén a hadban, aprédát egy aránt osztotta, akeresztények pedig sokáig nem szokhatának a muszurmányokhoz.

De végtire meg szokának, és két száz esztendő mulva a muszurmány birodalom meg erősödván, az ő vallások sem tették oly tsufosnak, atudatlan keresztények előtt, a mahomet vallása már régi lévén, aminden féle fabulákal meg vala rakva, és az álcorán béli pompás bolondságban. az Istennek szent neve mindenüt fel lévén téve, az el altathatta atudatlanokat, amely mindenüt az Istennek egyeségit tanította, és abálványozást tiltta, emlékezetet is tézsen az itéletről, a pokolról, és aparaditsomról, tisztelettel beszél mojsesről, nagy ditséreteket ad akristusnak,

A valo hogy a muszurmányok, sok keresztényi külső szokásokat vettek bé, mivel hogy a régi keresztények napjába. hét szer imádkoztanak, ők ött ször imádkoznak, a keresztényeknek negyven napi böjtyök vagyon., ők huszon kilentz napot böjtölnek, estig se nem esznek, se nem isznak. nem is dohányoznak, a keresztények is eszerént tselekesznek vala, azokban az időkben, a keresztények vasárnapot üllik, ők pénteket, mi atemplomokban gyülekezünk az imádságra, az olvasásra, és a predikacióra, ők is imádkoznak az ő csáméjokban. az ő modgyok szerént, ahol az alkoránt olvassák. és prédikálnak, ők alamisnát sokat adnak. és sok ispotályokat építének. ő köztök is vannak szerzetesek. akik együtt élnek igen nagy sanyaruságban, mivel nintsen olyan külső sanyaruság, a melyet a jó erkölcs nélkül valo emberek ne gyakorolhassák, a haszonért. és atekintetért, de magokat arra nem adhatták, hogy magokat el rejtven, csendeségben, és munkában tölttsék életeket, etsak egy keresztényhez illik.

A mi országokat jároink, noha akereszténységben neveltettek fel, mind az által, gyakorta meg ütköznek azokon a vallás béli külső szokásokon, és azokon az emberi jó erkölcsökön, a melyeket látnak ahitetlenek között. és gyakorta meg tántorodot elmével térnek viszá, el hitetvén magokal, hogy a vallásbéli dolgokban, semmi külömböztetést nem kel tenni, hogy ne tántorodnának meg tehát azok az együgyü keresztények. kik az ő hatalmok alatt nőttek, és nevedektek fel.? és az alatt is kel élniek, akik mindenkor nyomorgatásban voltak, és a kik láttyák, hogy az attyok hitét el hagyván, állapottyokot meg jobbitthatták, de azt kel tsudálni hogy mindnyájan el nem tértenek, és mi tehet valóságosab bizonyoságot, az évangyélium nagy erejéről, és a mahomet vallásának erőtlenségéről, mint azok a sok számu keresztények. kik még meg maradtanak. ahitetlenek között, ezer esztendő alatt. A mely keresztények a Constancinápolyi Császárok alatt valának. azok is meg változhatának. a mahometánusokal, sidokal, saracénusokal, és más egyéb eretnekekel valo czimborálások miat, theoph. p.336. Cedr. p.450. mivel azt jovallák isaurianus leo császárnak, hogy a szent képeket rontassa el, Cedr.p.499. mihály császár fél sidó volt, az iffiu harmadik mihály császár, az ő fajtalan életü társaival. mindenek láttára, tsufságokat üzöt a vallás béli Ceremoniákból, söt még a szenttséges szent áldozatból is, egy kevés idő mulva, azt látom, hogy egy más Császár, alexander, a philosophus leonak öttse, nyilvánosságosan káromlotta a kereszténységet, és ohajtotta abálványozást, ap.baron. an.912. mind ezekre valo nézve kételkedem abban. hogy ha nem agörögök valánaké kezdői annak a szabados életnek., mely azután olosz országban szívárkozék. de nem gyanakodom mindnyájokrol. hanem tsak némely különös nagy renden lévőkről. mert mind ezekben az időkben, avallás nagy méltóságban volt az egész görög birodalomban, őt nagy doktorok. nagy püspökök. és nevezetes barátok valának. söt még martyrok is, kik a szent képeket oltalmazák.

60 Beszélgetés.

A nap nyugoti szokásokrol, és a tizedik saeculumban lévő rendeletlenségekről

Nap nyugoton ahit maga erejében meg volt, nem is gondolkodtanak arról, hogy a vallásban kételkedgyenek. eretnecség sem volt, de atudatlanság, és abarbarismus nevedeket, Carolus magnus azon igen igyekezék, hogy a tudományokat, és az anya szent egy ház rend tartásit helyre állithassa, de az utánna valok ötöt nem követvén, az anyaszent egy házban. nagyob rendeletlenségek lettenek, a hitnek magva el vala ültetve. saxoniába, bavoriába, es az egész német országba, hogy pediglen azt meg gyarapithassa. azokban a kemény nemzetekben. kénszeriteték fegyverel meg halgatatni a predikációt. tehát ót eleinte, sok erőszakal valo meg térítések valanak, nem is gyakorolhatták, asok változások miat, hogy azokban az országokban. ahit gyükeret verhetet volna magának, ugyan ezekben az időkben a saracénusok. nagy rablásokat követtek olosz országban, spanyol országot már annak előtte száz esztendővel birták, a magyarok még akor pogányok lévén, europának egyik részit fel nyargalták, és így a romai régi szokások egészen el töröltetének.

A. kárr nem lett volna igen nagy, hogy ha tsak amesterségek, és atudományok vesztenek volna el, és ha avallásnak abban része nem lett volna, mert avallásnak, természet szerént nem lehetet meg maradni tanítás, és oktatás nélkül, amely meg tarttya atudományt, és arend tartást, mivel szükséges hogy a szent írást olvassák, tanítsák, és meg magyarázák a népnek, szükséges hogy az apostoli traditiok meg tartassanak, és némelykor meg is tisztittassanak mind azoktól, amelyeket az emberek adhatták volna azokhoz, illendő hatalom nélkül, mind ezek igen nehezen lehetének meg azokban anyomorult időkben, a melyekről itt szollunk, leg nagyob részének a világiak közül, olvasni nem tudot, se könyve nem volt., és ha az uraknak valamely könyvei voltanak aládában, azokat nem értették, mert deákul voltanak, és adeak nyelv akor igen ritka volt, az Isteni szolgálat, és az olvasás deák nyelven volt. de azokat ritkán magyarázták. meg.

Az urak, ki ki a magok kastélyokban, és várokban tartvan magokot, azért hogy gyakorta hadakoztanak egy más ellen, nem mehettének valamely püspöki városban, fő képpen. ha még magával apüspökel hadakoztanak, azért, tsak amagok kápolnájokban jártanak az Isteni szolgálatra, vagy valamely közel lévő klastromban, de abarátoknak akoron nem vala szabadságok, a közönségesen valo predikálásra, a kilentzedik saeculumban. mar apüspökök azon panaszkodának, hogy az urak, és agazdagok, atemplomokat nem gyakorollyák, noha arra igen intették őket, hogy azt el ne mulassák, leg aláb a nagy innepekben, Conc.ticin.an.855. C.4. Agob. de priv sacerdot. még abban az időben is, négy nap volt esztendőben, a melyen Communicálni kellett minden kereszténynek, ugy mint, karátsonban, nagy tsörtörtökön, husvétban, és pünkösdben.

A nemes embereknél, nem vala aközönséges nép jobban oktatva, ki veszem némely városban lévőket, a kiknek jó püspökjök volt, de többire oly ritkán predikáltak., hogy olyan szabot rendeket látunk, amelyek azt hadgyák a püspököknek, hogy leg aláb a hiszek egy Istent, és a miatyánkot tanítsák aközönséges nyelven, Conc.troslei. C.15. az az, ahitnek leg főveb ágazatit, vagy a mint most mondgyuk. Catechismust, ki hinné azt el, hogy annyira ment volna atudatlanság abban a mély setettségben, hogy ha. még most is nem látnok annak jelit. aleg régieb legendakban? mivel azon időktől, az az, akilenczedik saeculumtól fogvást, kezdették többire a martyromoknak., és más szenteknek, meg hamisitot actáit bé hozni, a melyeket, a helytelen valo áitatosságból találták fel. azért, hogy nagy dolgokat lehesen mondani anépnek, anagy innepekben, ugyan ezen okból, aleg nevezeteseb szenteknek. vagyon. meg másolva,

rend szerént az élettek, azon időben faragták ki, az isodorus hamis decretalisait, amelyek igen segítettek, arégi rend tartásoknak. változásit.

A papok, és a Cléricusok., nem igen valának. abban az állapotban., hogy tanithassanak, kételenek lévén az akori sok hadakozásban fegyverrel oltalmazni az anyaszent. egy ház jóságit, a melyekből ők éltenek, sokan közüllök, aszegénység miat. magokot illetlen állapotokra adák, vagy pediglen, egyik tartománybol, a másikában kelleték menniek, hogy valamely püspök, vagy ur mellet elődhessenek, hogy lehetet volna nékik tanulniok. vagy mitsoda rendet tarthatának. erkölcsökben.? azért is, tsak valamely Cathedralis Capitulumokban, vagy valamely klastromokban marada meg atanítás, és akeresztényi életnek rend tartása, de söt még önnön magok. a Canonicusok. és abarátok. igen el távoztak vala a szabot rendgyektől, Conc.aquis gran an.817. Conc. trosi.praefat.3. abarbarusok, a klastromokot fel prédálák, és égeték, a barátok, és a Canonicusok meg öletének, vagy el szélyedének, és a világiak közöt kelleték lakniok.

El lehet itélni, hogy a szegények, mint el valának hagyatva, aban aközönségesen valo nyomoruságban, hogy segíthették volna pedig a Clericusok őket, holot magok is alig élhettek,? és hol találtak volna számokra alamisnát, olyan időben, a melyben arettenetes éhség miat, az ember hust is meg ették, glaber.I.II. C.9. IV.C.5. mivel abban az időben. egyik országbol. amásikában semmit nem vihettek, atemplomokban, alig valának szent edények. ugyan azokban az időkben is. tilták meg, hogy ne tarttsanak. üvegből, szarubol, fábol. vagy rezből valo kelyheket, hanem tsak fejr ónból. Conc.Calchut. in aug.787. tribur 895. C.18. de Consecr. dist. I. C 45 valo hogy az anyaszent egy hazaknak nagy jóságok vala, de azokra szüntelen vágytanak a fejdelmek, és az urak, akiknek mindenkor fegyver volt kezekben, gyakorta olyan emberek foglalták el erőszakoson apüspöki jószágokot. akik azokra tellyeséggel érdemetlenek valának, sokszor a szomszédságban lévő ur fegyveres kézel tette oda valamely kis fiát, hogy annak neve alat jobban pusztithassa az egy házi jószágot. de söt még roma városának is vala része ezekben arendeletlenségekben, a szomszédságában lévő tyránusok erősebek valának, és a tizedik saeculumban, tsak asok erőszakos választást, és le tévést láttyuk abban az első székben amelyben mind addig, és mind azután atanyítás meg maradot a maga tisztaságában.

Gyüléseket, ritkán kezdének tartani, azért hogy abban a közönségesen valo hadakozásban, nehéz volt esze gyülni. de sött még, egyik városbol, amásikában sem volt bátorságos menni, ez így lévén, ha az anyaszent egy ház szenvedése nagy volt, az orvoslás is nehéz volt, a régi példákot el kezdék felejteni, és arégi szabot rendek, lassanként fogyni kezdének, látván a sok büntetetlen valo bünt, a bünhöz szokának, való hogy minden ember keresztény volt. de az ugy tettzet, mint ha természet szerént lett volna, és mint ha, embernek, és kereszténynek lenni, egy dolog lett volna, a kereszténységet szokásban vévén, mind tsak külső állapotokra fordították, avétekben, és ajó erkölcsökben. a keresztények meg nem különböztetnek vala a sidoktol. hanem tsak a Ceremoniákban, a melyek jobbaká nem teszik az embereket.

61. Beszélgetés.

A vallás meg tartásáról.

Ha akeresztényi vallás, Isten munkája nem lett volna, az ellenséginek, ellent nem álhatot volna. de azt meg mutatta, hogy anyaszent egy házának közepette vagon. és hogy azt, semmi emberi változás meg nem mozdithattya, de sött még tsudálatosan ki tettzet az évangyéliumnak ereje. ezekben anyomorult időkben, anyi nagy tudatlanság közöt is, mivel a leg aláb valo aszony is üsmérte, és imádtá az egy Istent, mindeneknek teremptőjét, az atyát, a fiát, és a szent

lelket, és az Istennek ugyan azon egy fiát, a jesus kristust, az emberek meg váltoját. hitte minden ember az utolsó ítéletet, és a más életet.

A vallás béli tudományoknak leg főveb részeit, jól lehet mindenek tudták, de igen rosszul követték, és noha senki azokban hibát nem talált is, de igen kevesen valának. olyanok, kik életeket, azokhoz szabták volna, mind azon által. a keresztényi tudomány, nagy hasznot mivele, még arossz keresztényekben is, a sok rosszat meg gátolá abarbarus nemzetekben, a kegyetlenséget meg tsendesíté, és őket irgalmasabbaká tévé, ha szinte avétket el nem kerültek is, de leg aláb azt meg bánták, egy szoval akeresztényi vallás, oly bizonyos emberséget, szemérmeséget. és tisztességet hintet el avilágon, a melyet másut, fel nem találhatni.

A tudománynak, és a szokásoknak, trádítioja, még meg tartaték ezekben az időkben, amelyekben az anya szent egy ház fogyatkozásban láttzik lenni, azon időkben nagy doktorok, és szentek valának. minden féle rendekből, egész nap nyugoton. szent romuáldus akoron szerzé a Camaldulensis barátokat, és sok szent tanítványokat hagyta maga után. ugyan azon tálybán. nagy szent püspököt látunk. ugy mint angliában. szent dunstánust, szent událicust német országban, a tsehek apostolát, szent adalbertust, aki martyrságot szenvedet, russiában láttjuk szent bonifacius martyrt, szent brunot prussiában, szent gerardus püspök, velencei nemes ember lévén, magyar országban martyrságot szenvedet, és sokan meg mások, kik tanyításokkal, és tsuda tételekkel. meg tarttyák vala. a szent tudományt, és az anyaszent egy háznak. rend tartásit, ugyan azon saeculumban, a világiak között is látunk egy néhány szenteket, ugy mint szent István magyar királyt, szent imrét, az ő fiát, szent henricus Császárt, robertus királyt, ugyan ezis csinálta azt az Isteni hymnust. *veni sancte spiritus, et emitte Coelitus.*

A szentek, fő képpen az olyanok, kik az ujonnan meg tért nemzetekből valának, ugy mint szent henricus, és szent István, meg mutattyák hogy mitsoda. hajlandóság. valának. a jó erkölcsre, az olyan nemzetek, akiket barbarusoknak neveznek vala aromaiak, azok hajlottak az egyeneségre, tiszta életre, meg vetvén agyönyörüségeket, és a testi alkalmatoságokat, az igasságot, szállás adást, és az adakozást szerették, amidön pediglen ezek az igaz és bátor emberek. az évangéliumot meg kostolák, a hoz szivekből kaptsolák magokat, ravaszsággal nem keresték annak magyarázattját, se azon meg nem ütköztenek., a mi nehéznek láztot lenni nekik, valo hogy az ő magok viselések nem volt mindenkori oly álhatatos, se olyan egyenlő, mint a régi görögöké, és romaiaké, de meg, nem valának olyan két színűek, és kép mutatok, mint agörögök.

Az ilyen szent emberek, szorgalmatosságok által, aközönségesen valo bátorságot kezdék fel állítani, meg esketvén az uri rendeket az Isten frigyére. /eszerént nevezték ahadakozástól valo szünést./ mivel minden héten meg kellett szünni ahadakozásnak, szeredán estvétől fogvást, hetfün reggelig. glab.lib. IV. C.5. lib.V.C.1.an.1041. de a Clericusoknak, butsujároknak. és szántó, vető embereknek. bátorságban kellett minden koron lenni, ezt a frigyét egy néhány Conciliumban állították fel, ex Communicatio alat, Cap.1. extra. de trev et pa. ugyan tsak abban az időben is kezdék fenyegetni excommunicatioval az olyanokat, kik az egy háziakat meg talállják ütni, az első saeculumokban erről nem is gondolkodtanak. mivel ahozájok valo tisztelet őket attól meg őrizte, de azokban az időkben, asok erőszak tétel között voltak,

62. Beszélgetés.

Az Anya szent egy ház rend tartásinak helyre állításáról.

A Normánusok. sok templomokat, rontának. és prédálának el, és atöbbit el hagyák pusztulni, mert minden ember, abban agondolatban volt, hogy az ezeredik esztendőben a vilagnak vége lészen, de amidön láták hogy az ezeredik esztendő eltölt, de avilág még is tart, mindenüt templomokat kezdének építeni, nagy fundátiokat tettek, szorgalmatossággal keresének mindenüt reliquiákat, és azokat drága kövekel fel ékesítették, valamint azokat láttyuk a régi templomokban, egy szers mind azon is valának, hogy a tisztelettel valo isteni szolgálatokat. és az énekeket, helyre állithassák, a tizen egyedik saeculumban találá fel etruriában, egy aretiumi barát, a kotákat, a melyek a mostani musikának fundamentumi, a fellyeb emlitet szent fejedelmek azon igyekeztenek, hogy az Isteni szolgálatnak, tisztelettel valo végben menetelét, helyre hozhassák.

Nem látok olyan saeculumot, a melyben a hoszu éneklések oly igen szokásban lettek volna mint ebben, azt láttyuk a Carthusiánusok, és más azon idő béli szerzetesek szokásiból, a Clunicumi barátok kezdék leg inkább gyakorlani ahalotakért valo officiumot, és aboldogságos szüz kis officiuma tsak hamar kezdődék azután, baron.martyrol.2.nov. sokan valának olyanok kik áitatoságból az egész soltáros könyvet minden nap el mondták, petr.dam. libr.VI. ep.32. az officiumokat meg szaporitván, a miséket, és az óltárokot is meg szaporították, a házaknál lévő kápolnaknak száma nem vala, mindenik urnak kápolnájának kellett lenni a maga Castélyában, azért hogy az Isteni szolgálatra el mehessen. amidön másuvá nem mehetet ahadakozás miat, az áitatoság közü egy kis kevélység is elegyedék, mert azt tiszteletesnek találák. hogy az udvarokban Capellanusok legyenek, és a közönségesen valo templomokban nem kezdenek járni, azért hogy ott elegyesen ne legyenek a közönséges népel, mind azon által, lehetetlen volt hogy anyi sok féle helyeken. az Isteni szolgálat, olyan méltosággal és tisztelettel ment volna végben, valamint azt apüspök vitte végben aclericusival. az előbbeni saeculumokba lévő szokás szerént, másként is sok Ceremoniáknak. az okait el felejtették volt, noha tráditióból azokat követték, és sok régi szokásokat el vesztek, ugyan is azt láttyuk, hogy azon időktől fogvást, nem vigyáznak arra, ugy mint az előtt, hogy a templomokat tsendes helyre építsék, és távul aházaktól, atemplomokban már kapun állókat nem látunk, se más aláb valo Cléricusokat, kik atisztaságra, arend tartásra, és a tsendeségre vigyáztanak az előtt, az ilyen hivatalokat már mostanában a világiakra bízták, ugy anyira hogy az egy házi gyülekezetekben rendetlenségek mennek végben. az urak, amagistratusok, és azután, atöb nevezetes renden lévők a chorusban a Clericusokkal esze elegyednek, és meg bontván egy szer ajó szokást, az egész nép, söt még az aszszonyok is a sanctuáriumig közelgetének, De a tizen egyedik saeculumban, még nagyob viszá éléseket kellett meg orvosolni, ugy mint a Simoniát, és a mértékletlenséget, glab.lib II. C.6. v. petr.dam.opus.VI. XVII. XVIII. atudatlanság, és a szegénység, a Cléricusokat magok hasznok keresőké tevék, tsak eppen az életről gondolkodtanak, az egy házi jóságokat közönségesen el adgyák vala, söt még apüspökségeket is, nagyob része a Clericusoknak, ágyasokat tartottanak, sokan még közüllök fel támadának atörvény ellen, mely a papoknak tilttya aházáságot, az ilyen otromba, és tudatlan Cléricusok. a magok rendeket ugy tartották, mint valamely mesterséget, és ki ki magánoson. élván, se atanulásban. se az imádságban nem foglalák magokat, hanem amajorkodtatásban, erre valo nézve, a papok házasságok ellen valo törvényt. kegyetlen törvénynek tartak lenni, ez is okozá a 7 dik gergely pápa ellen valo indulattyókat., ezek ellen eleget ira, 9 dik leo pápa akarattyából, szent damianus péter, opusc. XXIV. et XXVII. azon időkbén lévő pápák Cannonicusokat rendelének, kik példát adának a Clericusoknak, az együt

valo életre. és hogy a szabot rendeket. meg tarttsák. ugyan ezek közül is választtyák vala apüspököket.

63. Beszélgetés

A penitentzia tartásban valo változtatásról.

Azon igen igyekeztenek. hogy a világiak közöt a penitentzia tartást helyére állthassák, helyesnek is itélék, hogy a régi szabot rend szerént legyen, de akik leg nagyob bünösök valának, azoknak fegyver vala kezekben, és engedetlenek valának, voltanak pedig sokan olyanok, kik reá állottanak apenitentzia tartásra, de bizonyos szabot rend szerént valora, a mely nem volt oly kemény, petr.dam.opusc.VII sokan a penitentzia tartás után. jobbak nem valának, ezért is tsak a vétekbén valo esést, és a színes penitentzia tartást láthatta az ember, valo mindenik véteknék különös penitentiája volt, de így, a mely ember harmintzor eset volna gyilkosságban, és annyiszor házasság törésben, egy nehány saeculumokig kellett volna annak penitentiát tartani, ezért is adák idővel azokat az egy nehány esztendőkre valo indulgentiákat, a mellyeket látunk némely bullákban.

Mint hogy az Isten lehetetlent nem kíván mi töllünk, azok, akiknek holtig valo., penitentiát, vagy még azontul is kellett tartani, egyebet nem tselekedhetének. hanem hogy abban tölttsék életüket, és bizonyosab voltáért, valamely klastromban zárkozának, de némely kor a penitentiát meg változtatták, és az első helyet, más félét adtanak, valamint szent damiánus péter mondgya, hogy ezt követték az ő idejében is, vita.st.st.rod. et domin. C.8.10. abban az időben valának olyan szentek, akik mások helyet penitentiát tartottanak,

Leg nevezeteseb szent vala abban az időben dominicus loricatus, vagy pánczélos, így neveztetvén, mert atestén pánczél inget viselt, és azt tsak akkor vetette le. amidön magát disciplinázta, magát pedig olyan keményen disciplinázta, annyi sokat böjtölt, anyi sok térdet hajtott, magát annyira sanyargatta, hogy ugyan az ember el rémül amikor olvassa hogy mit mond fölölle szent damianus péter, a mi gyenge szoktatásunk, és természetünk, nehezen alkudhatnék meg, az ilyen szoros, és kemény buzgoságal, mind azonáltal. sok példát látunk ilyeneket. az akori szentekben, de azt el kel hinni, hogy az Isten, azért sugarolta nékik az ilyen magok viseléseket, mert akoron úgy volt szükséges, olyan el fordult nemzetekel volt dolgok, akiket külső állapotokal kellett tartoztatni, az okoskodás, és az intés semmit nem használt olyan durva és ostoba embereknél, kik avér ontáshoz, és apusztitáshoz szoktak vala, semminek is tartották volna, tsak a közép szerü sanyargatást, mivel ök hozá szoktak volt, a sok sanyarusághoz, és a nehéz fegyver viseléshez.

De a midön, anagy hidegekben mezt láb látták jární egy olyan szentet mint szent bonifacius, a szent romuáldus tanítványát, meg más egy olyan szentet mint dominicus loricatus, a kin le tsorgot a vér, a disciplinázása miat, abból észre vették, hogy azok a szentek az Istent szerették, és avétket utálták, az elmével valo imádságot nem tudván mire valo, imádságnak azt tartották, amidön a soltárokot halották mondani, egy szóval, abban nem kételkedhetek, hogy az ilyenek ne szerették volna. felebaráttyokot, mivel másokért penitentiát tartottanak. az ilyen külső sanyargatásokon meg ütközvén, engedelmesebbeké lettenek, és halgatni kezdvén az ilyen papokat, és barátokat,. kiknek életüket tsudálák, sokan meg térének, azt pedig nem kel gondolni, hogy a disciplina, avas lántz, es más egyéb test sanyargatására valo eszközök, új találmányok lettek volna, theodoretus, az ő religiosa historiájában. az ilyenekről sok példát ad előnkben. tsak egyedül stylitus szent simon, a rettenetes sanyargatásra. elegendő példát ad, szent Colombánus régulája, a ki is ahatodik saeculumnak a vége felé élt, a barátok vétkeit, bizonyos számu disciplinázással hagyta meg büntetni, idővel ezt sok szentek követték.

A büntetésre való tselekedetek között, a melyeket a régi penitentiák helyet adgyák vala, leg gyakortáb a nevezetes helyekre való butsu járást hagyák, ugy mint jerusálemben. romában, Compostellában. a kilentzedik saeculumban már igen panaszkodának azon, hogy sokan elnek viszá az ilyen butsu járásal, arosz életű papok, és Clericusok., az által tisztáknak tarták lenni magokat, a fő renden lévők, huzni, vonni kezdék a szegénységet. olyan szin alatt, hogy mesze földre kel nékik butsura menni, és a szegényeknek okot adot. a koldulásra, és akoborlásra, valának a többi között olyanok, kik egyik tartománybol a másikában. kaboroltanak mezitelen. és vas lántz anyagokon, a kiktől mindenek irtoztanak. valo hogy a gyilkosságért, és más egyéb utálatos vetkekért. penitentiául adták nékik. ilyen formán tölteni életeket. a butsu járások. soha nem valanak olyan nagy nevezetben. mint a tizen egyedik saeculumtól fogvást, a közönségesen való hadakozások meg tsendesedvén, a butsu járákot ugy tekinték, mint meg szenteltetet személyeket, és minden ember el megyen vala butsura, a szent helyekre, még a fejdelmek, és akirályokis, a püspökök könnyen el hagyák vala nyájokot. a butsu járásért, a jerusálémi butsu járást, 1033. esztendőben kezdék igen gyakorlani.

64. Beszélgetés

A keresztesekről, és az indulgenciákról.

Innet eredének, akeresztesek, mivel a keresztesek, nem egyebek valának., hanem fegyveres szarándokok, abban az időben, szükségesek is valának, mivel nem vala olyan keresztény fejdelem. a ki magánosan ellene álhatot volna amahométánusoknak, a kik is ellenségi valának mind azoknak, kik az ő vallásokot bé nem akarják venni, ezek szabadosan pusztittyak vala olosz országot, két száz esztendőtől fogvást, siciliát birták, és spanyol országot, tsak nem egészen. a keresztesek erejével hajtátának ki, ezen részéből europának, és igen meg gyengülenek egyiptumban, és syriában. de fogyatkozás lett az anyaszent egy ház szokásiban, és azok ahadakozások, ámbár buzgoságbol. és áitatoságbol valának is, de az én ítéletem szerént. azok valának leg főveb okai, hogy azután oly szoros penitentiát nem tartának, mert abban az időben kezdék, a plenaria indulgentiat. az az, hogy el engedék mind azokat a büntetéseket, a melyekre kötelezték abünöst. a szabot rend szerént való penitentiák., azt pediglen mind azoknak., akik el mentenek, az Isten szolgálattyára., eszerént nevezték azt ahadakozást, villehard.lib.1. és az ilyen rend kívül való botsánat., viszen vala oda anyi népet, igen kedves dolog vala egy olyan nemességnek. aki tsak a vadászásban, és ahadakozásban töltötte életét, a nehéz penitentiák helyet, hadi szarándokságra el menni, mivel azok apenitentiák, böjtölésekből, imádságokbol, álottnak, de főképpen régente, még lora sem volt szabad ülni, se fegyvert viselni, kedvesé lön abban az időben apenitentzia tartás, mivel hogy let volna nehéz az uti fáradság olyan embereknek. akik hozá szoktak a hadakozáshoz, de söt még a sok külömb külömb féle tartományok. amelyeken által mentenek., nékik mulattság volt. nem volt tehát nékik semmi nehezeb. hanem hogy el hagyták hazájokot, házakot. és tselédeket.

Mind azon által, oly hoszas, és oly nagy társaságban való út. nem igen jó orvoság vala, a bünösök, magok meg jóbbításokra, a töredelmeség sem alkhatek meg. az utozo szorgalmatoságal, hogy pedig az út unadalmasnak ne tessék, szokás. az időt, sok féle tréfás beszédekel tölteni. azon is gondolkodik ki ki, hogy mivel éllyen, és mitsoda szállása legyen, és a szállásokon, sok féle dolgok történnek, atorkosság, és atopzodás, sokszor meg történik az uton. nem lehet mértékletes és egy aránsu életet élni, azt is hozá teszem, hogy menyí féle szokású nép között kelletet el menni, a még a szent földet érték, a sok veszekedések, és izetlenségek. minden nap meg történhetnek, anyi sok féle nemzet között, ugyan láttyuk is azt

ahistoriákból, hogy a kereszties had, hamisab volt amás féle hadnál, joinville. pag.32. és hogy minden féle vétek volt közöttök, egy szoval azok a butszujárások, ha valamely vetkeknek meg büntetésére valának, a keresztiesek, nem anyira amagokét büntették meg, mint a hitetlenekét, és schismaticusokét, akikre Isten. ostorul botsátotta volt.

Sok számu püspökök, papok. és barátok a keresztet fel vevék, némelyek, valóságos buzgoságból, sokan pedig a szabad életre valo nézve, mivel azt tartották, hogy szabad fegyvert viselni, ahitetlenek ellen, el lehet itélni, hogy mitsoda fogyatkozást nem okozza arendben az ilyen szabadság, apápák, magok kételenek valának el szenvedni egy részint, az ilyen sok roszt, láatlanná kellett tenni a különös rendetlenségeket, hogy a fel tett dolognak. anagya véghez mehessen, sokat kellett el tünni a fő tiszteknek. mind addig valamég a vallás dolgában munkálkodtanak, noha azt meg bestelenítették, rossz élettyekel, idővel az indulgentiát olyan keresztiesekre is terjeszték, kik az eretnekek ellen hadakozának.

Nem tették igasságosnak lenni, hogy meg foszák ettől akegyelemtől az aszszonyokat, és az olyanokat kik fegyvert nem viselhetének, azért azoknak is indulgentiát adtanak, a midön ök is adtanak ahadakozásra, azoknak, kik atemplomokra, vagy az ispotályok fundatioira adtanak, egész, vagy meg határozot indulgentiájok volt, a kik a szegényeknek adtanak, azoknak is indulgentiájok volt, ez így lévén, az elég tételek. tsak nem szabad ítéletre hagyatának, a penitentziális szabot rendeket senki sem követvén, tsak hamar elfelejték., és agyonás nehezebbé lön a penitentziánál.

65 Beszélgetés A Doctorok sokaságáról.

A tizen harmadik saeculumban kezdte el fogyni arégi rend tartás, és addig atudatlanságnak setétségében, meg marada a tráditio által, annak pedig nem árta egyedül annyit atudatlanság, mint az új tanítások., mert abban az időben kezdének el távozni a tiszta tanyitástól, és az okoskodásra adák magokot, aristotélest fel kapák. és nagyra kezdék betsülni a dialectikának, és a metaphysikának mélyen valo vetekedésit, arégi könyvek ritkák lévén, és a nyelv változása miat azokat nem értvén, azon időbéli auctorokot kezdék olvasni. grátiánust inkább olvasák. mint sem az atyákat, az írásba inkább keresék a figurális értelmet, mint sem a betü szerént valót.

A tizen kettödik saeculumtól fogvást., többire apüspökök magokot. a prédikacioban, és az oktatásban. nem igen foglalák, a világi dolgokkal magokot meg terhelék, a világiak, de fő képen a fejdelmek. tudatlanok lévén, nem lehetnek vala tanátsok nélkül, a püspökökből, vagy az apáturokból tesznek vala Canceláriusokat, és más ministereket, és ezek itélték az egész dolgokot, noha ezeken kívül is elég dolgot ada nekik az ö világi uraságok, és nagy jóságok, gyakorta kellett hadakozni, várakat erősíteni, és hadat gyűjteni, de minden időben, nagy udvart, és sok tselédet kellett tartani, mind ennyi sok foglalatosságok közöt, a lelki dolog, a melynek elsőnek kellett volna lenni, gyakorta hátra marada, és így, a tanítások a predikaciok, és a szentségeknél ki szolgáltatások, a doktorokra szálla, akik az universitásokban tanulának.

Az universitásokot, úgy tettik, hogy az Isten azért álltá fel, hogy az utolsó időkben, meg tartassanak atudományoknak, és arend tartásoknak tradicioi, idővel, a koldulo szerzetesek is bé vétetének az universitásokban. és nagy segittségére lettenek az anyaszent egy háznak, azokban a tudatlan időkben, de azok a szerzetesek. akár mely szentek, és buzgok valának is, de nem voltanak olyan pásztorok, akiknek magános nyajok lett volna. inkább mondhatni hogy olyan missionariusok valának, kik a superiorjok parantsolattyából, egy tartományból, a

másikában mennek vala., az eretnekek, és a bünösök meg térítésekre, a munkájok hasznos volt., de nem volt állandó, azért hogy sokáig egy helyben nem maradhattak, és meg nem gyarapíthatták a meg térököt a jó útban, és így a haszon nem lehet oly közönséges, mint mikor, mindenik püspök, és pásztor, csak a maga népének meg szentelésében foglalják vala magokat.

Egy szóval, arend szerént való hierarchiának hatalma, nem vala oly igen a tudományhoz, és a szentséghez ragasztva, mint az első időkben. a secularis. vagy a regularis doktoroknak nem vala más hatalmok, hanem a melyet ad vala nékik a személyek szerént való érdemek, a tanítványoknak szabad volt. olyan professort választani a mitsodás tettet, és innét jöttek bé a sok féle kérdések, vetekedések, és opiniók, thomass.discipl.4. lib 1. C.69. n.21. szabadá lön avilágiaknak is, olyan predikatort követni, a melyik nékik tettet, és Confessariust választani magoknak, a pásztorokjon kívül, és így annyi sok számú papok között, arosz keresztények, találának olyanokat., a kik csak könnyen absolválták, és az olyanok, meg térés nélkül is gyakorolják vala a szentségeket.

Sokan magok a doktorok is, sok dolgokat el hagyának., azért, mert a régi szokásokat nem tudták. és a mely szokásokat, egy, vagy kétt saeculumtól fogvást vették volt bé, azokat tarták régieknek lenni, példának okáért, tsudálatos dolog hogy szent thomás idejében arról nem emlékeztenek. hogy mi formában követték a börtöt, az előtt való saeculumban, mivel szent bernárd azt mondgya, hogy az ő idejében, minden király, fejdelem. pap, nemes ember, gazdag, és szegény, nagy börtben, estig börtöltenek, serm. in Cap.jejun. mind azon által. szent thomás, nem csak azt mondgya. hogy az ő idejében tovább nem börtöltek, hanem csak nonáig, de még azt tarttya, hogy nem kell a keresztényeknek, más formában börtölni, és hogy az estig való bört, az ó törvényhez illet, st thom. 2. 2q. 147. art.7. ad.1. ugyan az Illyen tudatlanság tselekedte., hogy új dolgoknak tarták, arégi el felejtet dolgokat, azt el hitetvén magokal. hogy a mostani rend tartás, bizonyosab a régiekénel, a kikfelöl azt tartották, hogy az ő szokások különböző volt a miéinktől. azt meg nem vizsgálták, hogy ha az a különbözőség a kereszténységet illetve, vagy csak a külső állapotokat, úgy mint aruházatot, és a nyelvet, és mint hogy, minden nap, ujab kérdéseket támasztának fel, és ujab okoskodásokat találának, végtire olyan Casuisták valának, akik tanításokat inkább az emberi okoskodásra fundálták, mint sem az írásra, és atraditora, mint ha akristus, nem tanyitot volna minket minden igasságra, és jó szokásokra, úgy valamint ahitre, vagy mint ha. arégi philosophusokra szorultunk volna,

66 Beszélgetés

Hogy a jó tanítás minden koron meg volt. és minden időkben
voltanak jó példák.

Nem akarom, külön külön meg vizsgálni azokat a rendeletlenségeket, a melyek követték. a rend tartástól való el távozást, azokat ki ki tudgya, nem is az. a szándékom. hogy arosz keresztények szokásit irjam le, hanem csak azokat a szokásokat, a melyek a keresztényeket meg különböztetik atöbb. emberektől, az Isten pediglen. soha úgy el nem hagyta az anyaszent egy házát, hogy azok a szokások abban meg ne maradtanak volna, az anyaszent egy házát, akár kik igazgatták az el mult saeculumokban, akár magok apüspökök, akár atöllök rendtetet papok, vagy a kiket a pápák küldének, vagy akár avilági papok, vagy a barátok, arend szerént való pásztorok, vagy az idegen missionáriusok, de minden koron avallás és a tanítás egyenlő volt, a hit amaga tisztaságában meg maradot, mindenkor azt tanították, hogy az Isten törvényit meg kel tartani, azt úgy is kel magyarázni, valamint atraditio, és a régi szent atyák

magyarázták, és hogy például kel vennünk azokat a szenteket, akiket az anyaszent egy ház. közönségesen tiszteli.

Minden koron valának ilyen élő példák, mindenik saeculumnak, valának apostoli, akik a hitetleneknek prédikállák a hitet, mindenik saeculumban valának mátyrok, a szüzek, és a valóságos penitencia tartók sokan valának. minden koron, mivel a valóságos penitencia tartásnak. kívánsága. hozzá bé atizen egyedik saeculumtól fogvást a sok új szerzetű barátokat, szent bernárd mondása szerint, serm. de st andr. vita. st malach. az Isten helyel helyel, rend kívül embereket tamaszt vala fel, akik mind a szent tudományt meg tartatták, mind az áitatoságot fel gerjesztették, ki lehet hasonló szent bernárdhoz, nem találhaték fel ő benne. a proféták buzgosága, az anyaszent egy ház. béli doktoroknak tudománya, és böltésége, aki magát úgy sanyargatta, mint arégi remeté, az ő tsuda tételeit az apostolokéhoz lehet hasonlítani, sokal tartoznak. harmadik Innocentiusnak, és a több akori nagy tudos pápáknak, szent thamásnak, és másoknak, kik theológiát rendben vették. szent ferentz, külső képen is példát ada, az evangéliumi betű szerint való követésben, az ő alázatossága, és maga sanyargatása, méltó lett volna, az apostolok idejében is, és így saeculumokról saeculumokra, nemzetiségekről. nemzetiségekre. az Isten meg tartotta az ő anyaszent egy házában, a tanításnak, nem csak a tradícióját, de sőt még a jó erkölcsök követésének is.

Igaz tehát a, hogy a krisztus ma is az, aki tegnap volt, és ugyan azon léssen örökkön örökké, hejában igyekeznek arosz keresztények. már régtől fogvást azon, hogy el nyomják azt a tiszteletet., a melyel mindenkor voltak a régiséghez, és a szentek példájához, álitván azt, hogy a kereszténység első saeculumiban, az emberek más természetűek valának, erősebbek lévén, a böjtölést, és a sanyargatást inkább szenvedhették, az elme hajlandob volt a tanulásra, és a jó erkölcsök könnyebbek voltak, ha nekik azt mondjuk, hogy szent péter. és szent pál a szegénységben. és a dologban töltötték élettyüket, azt felelik rája, hogy azok apostolok voltak, de szent antal, és szent marton, kemény penitenciát tartottanak, erre azt mondják, hogy azok szentek voltak, v. st chrys. Compunct. szent agoston mindenkor azon volt. hogy a Cléricusi mindenkor egy társaságban éljenek, magais szegény modra élt, noha püspök volt,

Ugy téttyük. mint ha tisztelnök arégi hagyásokat, noha azokat valóságilag meg vettyük. úgy tekénttyük, mint tsudálatos időbéli dolgokat, kettségben esnek, azoknak követésin, azokat nem is akarják meg tanulni, mert ha tudnák, a szemünkre hánnák azok rendeletlenséginket, mi azt lehetetlennek tarttyuk., a mit erőtlenségünk miatt nem követhetünk,

Azt mondják sokan, hogy az anyaszent egy ház iffiuságában, erejében volt, nemesi nagy jó erkölcsökkel birt, de mostanában már hanyotlik, és öregségiben vagyon, olyan volt mint a tavasz, és anyár, már most mint atél, de mire valok ezek a metaphorak,? azt gondollyáké, hogy az anyaszent egy háznak tartása, hasonlít az esztendő forgásához. vagy az emberi élethez,? ki merné azt mondani, hogy nem volt tekkéleteségben kezdetkor, hanem idővel lett tekkéletessé, és hogy úgy fogy el, valamint aromlando teremtet állatok, vagy valamint az emberi munka.? de még is miben mondhatják hogy lett változás, az evangélium ki hirdetésétől fogvást, az emberi természetbenné,? az egész historiákban ellenkezőt látunk, az Isten törvényébenné,? az ő kegyelmébenné? az ő hatalma, és jósága minden kor egy aránsu, és a krisztus nem mondotta azt nekünk, hogy az ő anyaszent egy házát, az idő szerint külbömb külbömb féle. való rendel kellesék igazgatni. azt tudjuk, hogy nyilvánosságosan meg volt jövendölve. az ó törvénynek változása, és a Ceremoniáknak el törlése, de az evangéliumot prédikállani kell mind az egész világon, s' mind világ végeig. nem csak atitkokra kel tanítani, hanem a krisztus parantsolatira is. ne gondollyuk azt, hogy hejában legyen az ő világ végezetéig velünk való létele, ne hizelkedgyünk hát magunknak. hejában való menttségel, és ha mi fogyatkozás vagyon rend tartásinkban, csak a mi tudatlanságinknak, és gyengeséginknek tulajdonítsuk.,

ahetedik szent gergely pápa azt mondgya, hogy olyan veszedelmes az erkölcsöt, és a tudományt illető dolog ellen támadni. valamint ahit ellen. mert mindenikét, a traditio uttyán vettük. apolog. decretor.

67 Beszélgetés

Hogy mi formában, és mitsoda viszá élést szenvednek el.

A valo hogy az anyaszent egy ház némelykor a meg gyükeredzet viszá élést el szenved, mind addig. valamég alkalmatossága lehet hogy azt ki irrtsa, söt még némelykor. a kemény szivért, meg is enyhítette a régi rend tartást, a négy szer esztendőben valo Communionak. rend tartása. még fent vala a negyedik saeculumba, blesiai péter. azt mondgya. hogy az ő idejében, az az, atizen kettődik saeculumban., leg többire, tsak egy szer Kommunikáltak a keresztények. petr. bles. serm.16. az anyaszent egy ház, ehez a szokáshoz alkalmaztatván magát. erről rendet szaba, a láteránumi gyűlésben. Can.omn. utriusque. 1215.eszt. a meg vala tiltva, hogy a nagy misék alat, kis miséket mondgyanak, azért hogy el távoztassák arendeletlenséget. mind azon által a szokás erőtt vett a tilalman, Conc.raven.IV. 1317.eszt. rub 12. szent thamás idejében. ugy mint, ennek előtte négy száz esztendővel, a böjt nonáig tartot, és tsak egy szer ettenek, az az, dél után három orakor, idővel délre hátra vonák, és a Collatit is meg engedék, st thom.2.2.q. 147. a.7. azt is ide számlálom, hogy a papok akarattyára hagyá apenitentzia adásokat, ha pedig olyan gyakorta ada indulgentiákat, és ha meg könyebité holmi baráti rend tartásokat, azért. tselekedte, mert azt tartották, hogy az olyan barátok, kik nem anyira tekéletesek, mint a szabot rend kívánná, mind azon által, tsak tekéletesebbek a szerszetben. mint sem ha világiak maradtanak volna, és hogy a nagy böjtot. meg kel inkább könyebíteni, mint sem azt meg engedni. hogy el hagyák, de az ilyen kedvező engedelmekekre valo nézve, ne gondollyuk azt, hogy mostanában ameny országnak uttya könnyeb. és hogy mi boldogabbak volnánk a régieknél, se azt, hogy az utolso időkben lévő püspökök, és pápák, okosabaknak tartották volna magokot., az előttök valojoknál.

Tsak az olyan Constitutiokot, vagy Cannokot olvasuk meg, a melyekben holmi engedelmekeket. találunk, és meg láttyuk, hogy mitsoda nehezen állot az olyanokra az anyaszent egy ház, vannak meg olyan engedelmekek, a melyeket tsak a szokás állította fel, mind azon által, az anyaszent egy ház, sok olyan szokásokat tartot meg, a melyek, még eszünkbe juttattják arégiákat, a mint is, anonák, vagy vetsernyék, amelyeket énekelünk böjti napokon az étel előtt, és az ordinatioknak formuláji. még meg mutattyák, hogy a régi rend tartásokat meg akarják tartani.

Vannak olyan viszá valo élések, a melyekben mindenkor ellent tartot az anyaszent egy ház, ugy mint a szent márton, és a királyok napján valo vendégségeket, és a fársángi tobzodásokat, az apostolok, és az ő tanitványi, gondolhattáké, hogy még valaha, a böjthöz, és a husvéthoz valo készület, olyan rendeletlen szokásá változzék.

A szentek, és a valóságos keresztények, mindenkor ellene valának, az ilyen viszá valo éléseknek, azt ki ki tudgya, hogy szent károly mitsoda buzgoságal álla ellene az ilyeneknek, atridentinumi gyűlés, nem suhajt semmi után ugy, mint az ilyeneknek, el törléseket, és a szerzetesek közöt valo annyi sok reforma, a melyeket látunk, nem más végre valo, hanem hogy az első rendtartást hozzassák helyre, szent therésia, neheztelt az olyanért. amidön, valamely helyes szin alat, el akarták fordítani, az ollyannak buzgoságát., aki a régi szenteket akará követni, mondván, hogy azzal, sok lelket vesztenek el, és hogy az ő idejében, lévő keresztények, alkalmasak valának az első anyaszent egy ház. béli jó erköltsök követésire. vit. de st ther. C.27. in fin.

68. Beszélgetés

Hogy mi haszonra legyen ez az írás.

Az ilyen nagy bizonyos dolgokról írván, jónak, és szükségesnek gondoltam lenni, hogy mindenek eleiben terjeszem mitsodások valának, és hogy mitsodásoknak kell lenni, a keresztények szokásinak, semmit itt olyat nem mondtam, a melyet az olvasó emberek nem tudnának, és azt olyan könyvekből vettem ki, a melyek közönségesek, sőt még azt is meg láthatják, hogy sokat el hagytam. de sokan vannak, a közönséges hivek között olyanok. kik ezeket ha tudják, hasznokra fordíthatják, azt is meg lehet látni, hogy a keresztényi vallás nem csak két vagy három tartásból áll, a mint azt sokan gondolják, hogy csak egy keveset imádkozanak reggel, s'estve. vasárnapon. egy kis misét halgassanak, a böjtöt, csak imigyamagy tarttsák meg, a szenttségekhez, ritkán járullanak, és akkor is csak fél készüllettel. és azután a mulattságban éllyenek, valamint a pogányok tselekedtenek, nem az ilyen keresztények szokását. igyekeztem én le írni.

Lehet az is, hogy némelleyek. azok közül, kik mi töllünk el szakadtanak. a réforma színe alatt. meg fogják látni, hogy az el szakadásra. okok nem volt. hogy az első anyaszent egy ház, nem olyan volt, amint ökk gondolják. és hogy, mind más féle dolgot tanyítanak nálunk, nem olyat, a mint felöllünk tartják, azt is meg látják, hogy az ő réformátorok., csak igen könnyen, és figyelmetesség nélkül hagyatá el az ilyen régi szent szokásokat, úgy mint, az egy szin alatt való Communiót, areliquiákhoz, és aképekhez való tiszteletet. a halotakért való imádságot. a böjtöt, a tiszta életre való fogadás tételt. a szerzetes életet, és a babonaság el törlésének színe alatt. olyan durva kereszténységet hozának bé, a melyben senki nem követi az évángéliumi tanátsot. se a parantsolatokat jobban végben nem viszik azoknál, mint a kiktől el szakadtanak.

Egy szóval reménlem. hogy az ilyen szent szokásokra való nézve. figyelmetesebbek lesznek az olyanok. kik annyira meg vakultanak, hogy esze zavarják az igaz vallást, a hamisat, a melyet a tevelység, vagy a világi haszon keresés hozot bé, ha valaki az olyanok közül azt meg vizsgálná, hogy mitsoda nagy változásokat tett az évángélium a nemzetek szokásiban, és hogy mitsoda különbözőség volt. mindenkor., a valóságos keresztények, és a hitetlenek között. meg láthatná azt, hogy a kereszténységnek fundámentuma. állandóbb, mint sem arról gondolkodot. és azt el kell hinni, hogy a kereszténység., nagy tsudákal állítatot fel, sőt még a volna hihetlenebb, dolog. ha egy olyan változás, tsuda nélkül lett volna meg, azok a tsudák pedig. annyira meg hatották vala az elméket, hogy csak igen későre kezdének azokról kételkedni. Az új eretnekségek, sok rosztat okozának, a vallás fundamentumiról való vetekedések., sokakban a hitet el ronták. a kik világi tekintetből, ha csak külső képen is a Catholica vallást követék, de az eretnekek között, sokal többen valának olyanok, kik szabadságot adván magoknak, avallás béli tudományt annyira vivék, a menyire akarák. és végtire, magok sem tudták mit kellene hinni, és úgy tekinték avallást, mint a világi dolgoknak egy részit, ez a veszedelmes tudomány hamar el terjede, az iffiak halván az attyoktól, vagy más olyanoktól kik a vallással tréfálotdának. vagy még rosztat is mondhattanak, azt elméjekben meg tartották, és tovább nem vizgálták, azon kívül is a meg egyezet az ő hajlandóságokkal, mivel a ki maga felől sokat tart. az olyan, könnyen hizelkedik magának, hogy meg különböztesse magát, a közönségesektől, a resttség is kételkedésben tarttya, és bajt nem ád magának. hogy a dolgot meg vizsgállya, de ökk akár mit mondgyanak, a miket én mondtam azok meg maradnak. és mindenkor az igaz léssen, valamint origénes mondgya Celsiusnak, hogy a kristus, reformálván a világot, bé töltötte olyan jó erkölcsökkel, a melyeket. az előtt nem üsmerték.

69 Beszélgetés
Bé fejezés.

Ezeket akarám tehát ki terjeszteni, az izraéliták, és a keresztények szokásairól, ez az ó, és az új testamentumbéli híveknek, külső képen való élettyek, az elsőben. meg látjuk, hogy lehesen leg jobban élni a világi jókál, és őt meg tanulhattyuk az életnek leg okosab módgyát, a másikában meg akartam mutatni, hogy mitsodás életet élnek azok, kik tsak a mennyei dolgokat tekintik, és akik, még atestben élvén, tsak lélek szerént élnek, a mely élet mind lelki, és mind természet felet való élet lévén, akristus Jesus kegyelmének erejétől függ, boldognak mondhatnám magamot. hogy ha valaki ezen írásra való nézve, valóságosan meg vizsgálná az okos, és keresztényi életet, és azt valójában akarná követni.

vege Légyen üdvezitönk szent nevének ditseretire

Ennek a könyvnek Táblája.

- Először ezen könyvnek el osztásáról. pag. 1.
- 2 beszélgetes Első rész. akristus Jésus eletéről. 1.
- 3 beszélgetés. ajerusálemi anyaszent egy házról. 16.
- 4 beszélgetés. hogy mitsoda állapotban voltanak a poganyok meg térések előtt, – 22.
- 5 beszélgetés. a tanításokról. és a kereszttségről, 27. 6 beszélgetés. az imádságról. – 32
- 7 beszélgetés. a szent irás tanulásáról. 35.
- 8 beszélgetés. a munkáról, és a hivatalról. 39
- 9 beszélgetés. a böjtről. – 42.
- 10 beszélgetés. az ételről. – 44
- 11 beszélgetés. a keresztények szemérmességel való magok viseléséről. 47.
- 12 beszélgetés. a házasságról. 53
- 13 beszélgetés. a keresztények egyeségéről. 55
- 14 beszélgetés. a gyülekezetről a liturgiáról. 57.
- 15 beszélgetés hogy mitsoda titokban. tartották atitkokot. 60.
- 16 beszélgetés. a keresztények ellen való káromlásról. 61
- 17 beszélgetés. hogy még miket mondtak a keresztényekről. 65
- 18 beszélgetés. az ítéletek formájáról. a kinokról. 70
- 19 beszélgetés. az üldöztetésekről. 72.
- 20 beszélgetés. a martyrok tselekedetiről. 75.
- 21 beszélgetés. a tömlöczről. 77.
- 22 beszélgetés. a reliquiákról. 79.
- 23 beszélgetés. a Confessorokról. 82
- 24 beszélgetés. az excommunicatorol 83.
- 25 beszélgetés. a penitentzia tartásról. 84
- 26 beszélgetés a barátokról. és a szüzekről. 92
- 27 beszélgetés. az özvegyekről. diaconisákról. 93
- 28 beszélgetés a szegényekre való gondviselésről. 95
- 29 beszélgetés. a szállás adásról 98.
- 30 beszélgetés. a betegekről. 101.
- 31 beszélgetés. a temetésről.
- 32 beszélgetés. a püspökökről. 105
- 33 beszélgetés a keresztények békeséges türesekéről. 116.

- 34 beszélgetés. 3 rész, a keresztény fejedelmekről. 121.
- 35 beszélgetés. hogy mitsoda formában valának atemplomok építve. 124.
- 36 beszélgetés. a templomok ékeségeről. 127.
- 37 beszélgetés. hogy mitsoda külömbség volt. a szent egy ház. és a pogányok temploma között. 130
- 38 beszélgetés hogy a látható dolgok, avallásnak segéltenek. 132.
- 39 beszélgetés az Isteni szolgálatnak rendiről 134
- 40 beszélgetés. a prédikállásról 138
- 41 beszélgetés. a szent ruhákról. 143
- 42 beszélgetés. a szent áldozatrol. 145
- 43 beszélgetés. a Ceremoniaval valo Isteni szolgálatrol. 149
44. beszélgetés. az innepekről, és a butsu járásról. 151.
- 45 beszélgetés. a Conciliumokrol. 154.
- 46 beszélgetés. a penitentzia tartásokrol. 155.
- 47 beszélgetés. az eretnekekről. 157.
- 48 beszélgetés. az egy házi renden valok szokásiról. 158
- 49 beszélgetés a Cléricusok szegénységéről. 162
- 50 beszélgetés. az anyaszent egy házak kintséről. 165
- 51 beszélgetés. az ispotályokrol. 170
- 52 beszélgetés. a klastromokrol. 172.
- 53 beszélgetés. a baráti eletről. 181
- 54 beszélgetés. hogy mi okbol külömböztetnek meg abarátok külső képen. 183
- 55 beszélgetés. 4 rész. hogy menyire meg bomlottanak. és el távoztanak a keresztények. 188.
- 56 beszélgetés. a romaiak meg romlásokrol. 197.
- 57 beszélgetés. a barbarusok el terjedésekről. és szokásiról 201
- 58 beszélgetés. a romaiaknak, a barbarusokal valo esze elegyedésekről.
- 59 beszélgetés. a nap keleti keresztényeknek szokásiról. 210
- 60 beszélgetés. a nap nyugoti szokásokrol. és atizedik saeculumban lévő rendeletlenségekről. 215
- 61 beszélgetés a vallás meg tartásáról 221.
- 62 beszélgetés. az anyaszent egy ház rend tartásinak, helyre állításáról. 225.
- 63 beszélgetés a penitentzia tartásban valo változtatásokrol. 228
- 64 beszélgetés a keresztésekről és az indulgenciákról 232
- 65 beszélgetés. a doktorok sokaságáról. 235

66 beszélgetés. hogy a jó tanítás minden korban meg volt. és minden időben voltak jó példák.
239

67 beszélgetés hogy mi formában. és micsoda viszá. élel szenvednek el. 243

68 beszélgetés hogy mi haszonra légyen ez az irás 246

69 beszélgetés. bé fejezés. 249.

A SIDOK
és az Ujj
TESTÁMENTUMNAK
Historiája

A Sidók.
és az
új Testámentumnak.
Historiája.

Első könyv

¹ A Kristus Jésus Menyben menetele után, az Apostolok. és tanítványok viszá térének Jérusalemben. és azon házhoz menének. ahová szoktak volt esze gyülekezni. és fel mentenek. a leg felső ebédli házban. a hol, a szent. Léleknek. le szállásáig maradának, azt tarttyák. hogy az a ház Máriájé volt, ajános Anyáé, akit Márknak is nevezik., idővel ezt a házat. templomá változtatták, és az Apostolok templomának nevezték. az a ház a Sion hegyén volt építve, közel a templomhoz, az Apostolok, a szent szüzel. és atöb szent aszszonyokal. az imádságban töltötték áldozó tsütörtöktől fogva. pünkösdig valo időt, és a háztol. ki nem mentenek. egyébkor, hanem a mikor a templomban mentenek, mind eszeségel száz huszan valának, (a)
² hihető, hogy az Aszonyokat oda nem számlálták, a kiket, nem számlálták az olyan számok közü.

Abban az időben, Péter fel kelvén. az Apostolok, és a tanítványok közöt, mondá nekik, Atyám fia. szükséges hogy valamit a szent Lélek meg jövendölt judásrol. aki vezetője volt azoknak. kik Jésust meg fogák, hogy bé tellyesedgyék, ő szintén ugy hivatot volt az Apostoli szolgálatra valamint mi, de el árulván az urát. el vette bérít hamiságának, ő magát fel akasztá, és ketté hasada, és minden béle ki omlék, a mezöt pedig, a melyet az ő árulásáért valo pénzen vettek,
³ Hakeldámának, az az. vér mezejének nevezik. az is meg vagyon a soltárban írva *Légyen pusztá az ő lako helyek, és ne legyen. aki abban lakjék, és a püspökséget más vegye el.* szükséges tehát. hogy azok közül a kik mi velünk voltanak., mind azon időben. amelyben az ur Jésus mi közöttünk volt, hogy olyan választassék a ki bizonyosága légyen velünk együt. az ő fel támadásának.

Akoron elő állítának kettöt, Josefet. a ki Barsabásnak hivatatik., kinek a vezeték neve igaz volt, és Mátyást. Ez a két ember. mindenkor hűségel voltak a kristushoz, és a hetven tanítványok közöt meg különböztettek.

⁴ Szent Mátyás a leg főveb. és régieb tanítváni közül valo volt az üdvezítőnek, Alexandriai szent kelemen, egy néhány mondásit írja le. ugy mint, *tsudállyad a jelen valo dolgokot., ellene kel állani a testnek, és azt egészen meg kel gyözni, nem adván semit is meg roszt kívánságinak, ellenben pedig meg kel erősíteni és nevelni a lelket, a hit, és az üsmerettség által.*

A midön ezt a két embert elé állították. az egész gyülekezet e szerént imádkozék, Uram aki az emberek sziveit üsméred, mutasd meg nekünk. melyikét választottad akettö közül, hogy had
⁵ vegye el a szolgálathoz, és az Apostolságnak helyét, a melyből judás ki eset, azonal sorsot vetének, és a sors Mátyásra esék, és az Apostolok közü számláltaték.

¹ I Rész. A kristus eszt. 36 An. vulg. 33.

² (a)act I. 15.

³ ps. CVIII 8.

⁴ clem alex 1. 2. strom p. 280

⁵ act. I. 24. 25. 26.

A midőn az ötven nap bé tellyesedet volna, és a pünkösöd napja el érkezet volna, egy vasárnapon 24 maji az Apostolok mind együt lévén, egy szers mind nagy zugás hallaték, mint a sebes szélnek zugása, mely az égből jött, azonnal tüzes nyelveket látának le szállani mindenikére közüllök, azonal bé töltetének szent lélekel, és külömbféle nyelveken kezdenek szollani, valának akoron Isten félo sidok jérusalemben, a kik minden féle országokból oda gyülekeztenek vala. pünkösöd innepére, a mellyet tartozták meg tartani,

A midőn az Apostolok a szent Lelket vették volna, és a nyelvekre valo ajándékokot, a templomba fel mentenek., és az a sok féle nép kik ót voltak. halván ki ki a maga országa béli nyelven szollani őket. azon álmélkodának, és tsudálák az Isten hatalmának erejét, de meg mások tsufszágul illeték őket. mondván hogy részegek volnának. akoron péter elő álván a tizen egy Apostolal, mondá nekik. hogy se ő, se az ő társai részegek nem volnának, mivel még tsak három volna az ora., ugy mint regel. kilentz orakor. holot az innep, és szombat napokon. tsak ⁶ a regeli imádságok, és Ceremoniák után ettenek, a melyék délig tartottanak, azután mondá hogy amit ő benne oly igen tsudálnának, a Joel profetának. bé tellyesedése volna, aki meg igerte volt. hogy az utolso időkben., az ur el hintené lelkét minden testre, az ifiu emberekre, az ⁷ ifiu leányokra, és az öreg emberekre, tsudákot mutatna az égen, és a földön, vért. tüzet. füstöt, a napnak, és aholdnak meg homályodását

⁸ Azután az Évangyéliumot kezdvén nekik hirdetni, mondá nekik. hogy minden igaság nélkül adták volna akristust ahamisak kezében, akik fel feszítették, hogy a kristus. az Istennek választot embere volt, és igen hires a ki mondhatatlan tsudákért, melyeket tett a nép közöt; hogy nem avékeiért adatot volt a gonoszok kezében, hanem, az Isten rendelésinek, különös ⁹ akarattyából., hogy az Isten ötet fel támasztotta, és ki vitte a koporsoból. David is azt mondgya, *nem hagyod a lelkemet pokolban, se meg nem engeded szentednek, rothadást látni, meg üsmértetted velem az élet utait, és bé töltesz engem vigassággal, ate ortzádal*, az után mondá, hogy ezeket a szokot nem érthetni Davidra, mivel azt mindenek tudgyák, hogy az ő testét koporsóban tették, és el temették., de David a Jesus fel támadásáról tett emlékezetet, akit az Isten ki vette akoporsoból, ök annak minyájan bizonyági, a fel támadása után. menyekben fel ment., és azután le küldötte nekik a szent lelket, a melynek látható jelit láthatták a nyelvek ajándékiban, a melyet oly igen tsudállják. ő benne, azután meg ¹⁰ bizonyittá az üdvezítő menyben menetelét ezen szokal. *Mondá az ur az én uramnak, üly az én jobbmra, míg az ellenségidet sámolyá tészem lábaidnak*

Ezek a szók meg haták az egész halgatoknak sziveket, és mondák péternek, és atöb Apostoloknak, Atyám fiai mit kellesék tselekednünk, péter felelé nekik. penitentziát tarttsatok, és hogy mindenik közülletek meg keresztelkedgyék, a kristus Jesus nevében, hogy meg nyerjétek bünötöknek botsánattyát, és veszitek a szent Léleknék ajándekját, mert a mely igéretet tett Isten. hogy szent Lelkét adgya, a titeket illet, és mind azokat a kiket hini fóg, ismét tanitván őket a kereszttségre arra inté őket, szabadullyatok meg egonosz nemzettségtől, valának három ezeren. akik akristus tanitványi mellé adák magokot., és akiket meg keresztelék ugyan azon anapon, vagy más nap. mind azok pediglen. akik ahitre, és a kereszttségre állottanak vala. szorgalmatosággal halgatták vala az Apostolok tanításit, és hiven követték azokat, együvé gyülekeznek vala, és együt ették az oltári kenyeret., a kristus testét, és vérét, mind azok akik üsmérték az ő tiszta élettyeket, tsudálák, nem lehete őket látni, félelem

⁶ joseph. de vita sua.

⁷ Joël 11. 28.

⁸ A kristus eszt 36

⁹ ps. 15

¹⁰ ps. 109

¹¹ nélkül való tisztelettel, az Apostolok pedig sok tsudákat tesznek vala, amelyek sokakat meg térítnek vala.

¹² Mindnyájan ezeknek az első keresztyéneknek egy szivek, és egy lelkek vala. nem vala közöttök úgy mondván se szegény, se gazdag, mert minden jövokot közre teszik vala, azok akiknek örökös jóságok volt, azt el adták, és az árrát, az Apostolok lábaihoz teszik vala kiknek gondgyok volt arra. hogy kinek kinek szükségéhez képest osztogasanak az el adot jóságoknak árrából, a napnak nagyobb részít a templomban töltötték, egyenlő szivel és lélekel, egy szers mind ettenek, ki ki a maga házánál, és tselédivel, vagy felesen egy társaságban. ugyan azon egy haznál, örömel, és együgyü szivel, az egész nép szerete őket, az ő tiszta, és ártatlan élettyekért, és a szegényeknek való adakozásokért, imé eszerént adgya előnkben a ¹³ szent Lélek a Jerusálemi első hiveket. akik példái valának az szerzeteseknek. kik sok idővel azután fellyeb való tekéleteségre igyekezének.

Azon időben Péter, és János fel menvén a templomba. a kilentz orakor való imádságra, úgy mint dél után három orakor, ez estvéli imádság volt, a sidoknál három ora volt rendelve ¹⁴ minden nap az imádságra, reggel, délben. és estve, a mint ezt láttyuk Danielnél. vala pedig egy sántán születet ember, a kit minden nap a templom kapujához vitték. a melyet szép kapunak nevezték. hogy alamisnát kérhesen mind azoktól kik az ur házában mentenek, Ez az ember. látván pétert, és Jánost, a Templomba bé menni, kéré őket, hogy adnának néki valami alamisnát, Péter mondá néki, néz reánk, a koldus reájok nézvén, gondolá hogy valamit adnának néki, de Peter mondá néki, nekem se aranyom, se ezüstöm nintsen, hanem, a mim vagyon, azt adom néked. A názareti Jesus kristusnak, nevében kely fel, és járj, és meg fogván a jobb kezét, fel állítá, és azon orában a sánta lábaira állá, és jární kezdé, és bé mene vélek együt a templomba. ugralván, és ditsérvén az Istent.

Mindenek láták azt az embert, meg üsmérék, és tsudálkozának rajta, és mint hogy pétert, és Jánost, kezeknél tarttya vala, a nép körül fogá őket a salamon folyosójában, akoron Péter mondá anépnek, hogy nem a maga erejével gyógyította volna meg azt a sántát, hanem akristus Jésusnak erejével. akit öök meg veték. pilatus kezébe adák, és halálra ítélteték, akit is az Isten meg ditsöitette, és halotaiból fel támasztotta, hogy ő maga, és atöb Apostolok annak bizonyoságí volnának, mind azon által Atyám fiai, mondá nekik, tudom, hogy ti, és a ti tanáts uraitok, azt tudatlanságból tselekedtétek, és az Isten azt meg engedte. hogy az jövendölések bé tellyesednének, a melyek meg mondották hogy a kristus halált fog szenvedni, tarttsatok tehát penitentziát, és térjete meg, úgy hogy ati vétkeitek el töröltessenek, mivel az Isten, azért küldötte néktek az ő Fiát. és azért támasztotta fel, hogy meg térjete meg, és örök életetek legyen., ¹⁵ A Péter intési oly hathatosok valának. és a kegyelem oly böséges, hogy azon alkalmaságal. öt ezerezen térének meg.

A midön az Apostolok anépnek beszélleken vala, oda érkezének a papok, a templom örzőknek a feje, és a sadduceusok, ezek az utolsok nem szenvedheték hogy az Apostolok. a halottak fel támadását hirdették, és hogy azt meg bizonyították a kristus személyében, akinek fel támadását erősítették. mondván hogy fel támadása után is ettenek, és ittanak véle, A sadduceusok abban az időben igen hatalmasok valának, a leg főveb tiszttségekben is bé vettek ¹⁶ őket, kaifás a fő pap. sadduceus volt. az Apostolokat meg fogák, és tömlötzen tevék más

¹¹ A kristus eszt 36.

¹² II Rész. az első keresztyényekről

¹³ act. II.42...47. act IV. 32. 37.

¹⁴ Dan VI. 10

¹⁵ act.III. 1. 26. act.IV.1.2.3.4.

¹⁶ act.V.17.

napig. mint hogy már késő volt, azon anapon nem lehetese esze gyujteni a tanatsot, hiheto hogy asantat is a tomlotzbe tették. mivel más nap atanats eleiben vitték az Apostolokkal együt, másnap esze gyulenek a törvény tudo doktorok, a népnek fejei, a fő papok, Annás, és kaifás, és a papok közül a leg fővebbek, az Apostolokat, a gyulásben vitették, és mondák nekik, mitsoda hatalomal. és kinevével tselekedtettek azt a dolgot, akoron Péter tellyes lévén szent Lélekel., felelé nekik, A názareti Jesus kristusnak nevével., a kit ti fel feszítettétek, és akit az Isten halottaiból fel támasztotta, annak nevében gyógyítatot meg ez az ember, és a ki talpon áll előttetek, a kristus Jésus az a kö. akit ti áts mesterek, meg vetettétek, és a ki mostanában az ¹⁷ első szegelet kö, az embereknek nem adatot más név. a mely által üdvezülhesenek, hanem tsak azö neve.

A tanats látván nagy bátorságát Peternek, és Jánosnak, és tudván azt, hogy ezek. nem irás tudok, és tsak a közönséges nép közül valok, el álmétkodának beszédeken., a meg gyogyult sánta előttök lévén, a ki több volt. negyven esztendősnél. valóságos bizonyosága volt atsudának. atanats ki küldvén őket. hogy végezhesen, mondák magok között, Imé ezt a tsudát az egész jérusalem tudgya, magunk sem mondhatunk semit is az ellen., mit tsinálljunk azokal az emberekel.? tiltsuk meg nekik fenyegetésel. hogy ezután ne beszéllyenek senkinek is a Jesus nevében. az után bé hivaták őket. és elejekben adák ezeket, de Péter, és Janos, azt felelék nekik, itéllyétek el magatok, ha az igasságosé, hogy inkább engedelmeskedgyünk ¹⁸ néktek, mint sem az Istennek, és ha leheté a mí töllünk, hogy bizonyoságot ne tegyünk arrol. a mit láttunk. és hallottunk. azután el botsáták őket. nagy fenyegetésekel

A mídön viszá történek volna házokhoz, meg beszellék atöb Apostoloknak, és tanitványoknak hogy mi történt volna vélek, akoron egy szivel lélekel. fel emelvén szovakat, imádkozának, halákot adván Istenek, hogy szolgait meg segítette, ditséretet adának az ö végheetlen hatalmaságának, aki haszontalaná téski a királyoknak és a hatalmasoknak ígyekezeteket. kik a kristusnak, az ö Fiának birodalma ellen akarnak állani, azon kérék azután hogy adá meg Apostolinak, az erőnek lelkét, hogy meg vethessék a fenyegetéseket, és a vélek valo roszul bánásokot, amidön imádsagokat el végezek, a ház a melyben valának meg rendule. és ¹⁹ ujointában bé töltetének szent Lélekel, és új bátorságal kezdék hirdetni az Isten Igéit.

²⁰ Josef, akit Barnabásnak is nevezték, az az, vigasztalás fiának, elévita lévén, Cyprus szigetiből valo volt, ebben az időben adá el. holmi joszágát, Cyprusban, vagy Jerusalem mellett, és annak az arrát, az Apostolok lábaihoz tevé. sokan azt tartották a régiek közül, hogy

²¹ Barnabas a kristus hetven két tanitványi közül valo volt. és hogy szent Pálnak tanulo társa volt, a mint hogy igen is tartot ahoz az Apostolhoz,

²² Az első hivek abban az első buzgoságban lévén, egy Ananias nevü ember, és Safira, a felesége, el adák ök is a földgyöket, Ananias pedig egy akaratból a feleségivel, meg tartá egy részit a föld árrának, és atöbit az Apostolok lábaihoz tevé, de Péter azt meg tudván az Isteni sugarlásból. arol keményen meg feddé ötet. mondván, hogy nem az embereknek. hanem a szent Léleknek hazudot, semmí nem kénszerítette arra, hogy el adgya örökségit, és azután hogy el adta, szabad volt magának meg tartani egészen az árrát, de nem kellett volna olyan hazugságal meg tsalni az Anyaszent egy házat, Ananiás ezeket halván. a földre esék, és ki adá lelkét. és igen meg félemlének. mind azok, kik ezt meg tudák, azonol holmi ifiak. a testet fel

¹⁷ act.IV. 3.....12.

¹⁸ act.IV. 13...22.

¹⁹ atc.IV.23....31.

²⁰ act.IV. 36. 37.

²¹ Clem.Alex. 1.2.Strom. p.410.

²² III Rész

vévék. és el vivék temetni. mint egy három ora mulva, a felesége a ki semit nem tuda a történt dologban. peterhez mene., aki is kérdé. hogy tsak anyin adták volté el földgyöket, az Aszony felelé hogy tsak anyin, péter mondá néki, hogy végeztétek el együt. hogy a szent Lelket kísérttétek. imé azok. akik a te férjedet el temették. az ajto elöt vannak, hogy tégedet is eltemessenek, azon szem pillantásban holtan le esék a földre, és azok. akik Ananiást el temették,. fel vevék a testet, és el vivék temetni a férje mellé.

Azon időben az Apostolok sok tsudágot tésznek vala, és minden nap nevedék ahiveknek ²³ számok, ugy anyira hogy még apapok közül is sokan bé vették ahitet. ahivek minyájan egyenlő lélekben valának, a templomban, a salamon folyosolyaban esze gyülekeznek vala. senki mások közül, nem meré magát esze elegyiteni vélek, de a nép nagy ditseretet ad vala nékik. atsuda tételeknek ereje igen nagy vala az Apostolokban, fő képen szent péterben. ugy anyira, hogy a betegeket kí tették az utzákra, hogy a midön péter ót el menne, leg aláb az ő árnyékja. had fedeze bé őket. és gyógyítsa meg, a környül lévő helyekből is Jérusálemben ²⁴ viszik vala abetegetet, és egéségesen térnek vala visza. az ördögösök, meg szabadulnak vala agonosz lelkektől

Akoron a fő pap kaifas, és azok a kik véle együt saducéusok valának, meg boszonkoddván azon. hogy látá az Évangyéliumnak gyarapodását. meg fogaták az Apostolokat, és meg kötöztetétek, de az ur Angyala. éttzaka ki nyitta atömlöttz ajtait. ki vivé őket atömlöttzből, bé zárá az ajtokot, és mondá nékik, eredgyetek a templomban. és predikályatok bátran azt a tudományt, és a mi az szövetséget illeti. atemplomban menének tehát még jó hajnalban, és predikálni kezdének. Azonban pedig a fő pap. esze gyűjtván atanátsot, az Apostolokért küldé atömlöttzben. a tiszték a tömlöttzben menvén. ót nem találák az Apostolokat. a fő paphoz viszá térvén mondák néki, a tömlöttz ajtaját, jól bé zárva találtuk. az örzöket az ajto elöt. de az ajtot meg nyitván. senkit nem találtunk atömlöttzbe. a midön ezeket beszélnek, és tsudálnák hogy hová lettek volna az Apostolok. tudtára adák a fő papnak, hogy azok az emberek a templomban volnának. és a népet oktátnák, akoron atemplom örzö fő tiszt az örzökél a tanátsban vivé az Apostolokat. erőszak tétel nélkül, mert tartottak a néptől, hogy meg ne köveze őket. A templom örzö fő tiszt, levita volt, aki egy sereg levitának parantsolt. a templom örzésire., egy romai tiszt is vigyázot arra. hogy valami zenebona ne esék a templomban.

Az Apostolok a tanáts eleiben érkezvén a fő pap mondá nékik, nem tiltottuké valameg azt tellyeségel néktek, hogy ne tanítsatok a Jesus kristus nevében,? mind azon által bé töltöttétek avárost ati tudományotokkal, és azt akarjátok el hitetni a népel. hogy az az ember igaságtalanul ítéltetett volt meg, és hogy mi bünösök vagyunk az ő haláláért, Péter. és atöb Apostolok, tsak rövideden felelének meg néki, Inkáb kel engedelmeskedni az Istennek, mint az embereknek, azt tudgyuk, hogy ami atyáinknak Istene. fel támasztotta azt a Jesust a kit ti meg ölettetek, mi bizonyági vagyunk fel támadásának, és a szent Lélek, a kít az Isten közlöt mind azokkal. kik néki engedelmeskednek. bizonyásgot tészten ugyan azon igazságról.

A tanáts ezeket halván, nagy haragra indula, és azt akarák el végezni, hogy meg ölesék őket, de egy Gamaliel nevü fariseus. törvény tudo doktor, aki tiszteletben volt anép elöt, fel kelvén. parantsolá hogy egy kevés ideig had vinnék ki az Apostolokat, és mondá agyülekezetnek, vigyázatok arra a mit akartok tselekedni ezek iránt az emberek iránt, mivel nem oly régen. egy Theodás nevü ember fel kelvén, magát nagynak akará tartani, mint egy négy száz ember. melléje adá magát. de ötöt meg ölék. és mind azok kik benne hittének, el szélyedének, és semivé lének, azután a Galileai judás fel támada, abban az időben, amelyben a népet fel

²³ act.IV.7.

²⁴ act.V. 12....16

számlálták, és sokan állának meléje, de mind ö, mind az ö része el veszének, és el szélyedének, azt jovalom tehát néktek, hogy ne ártstátok magatokat ezeknek dolgaiban., és hagyatok békit nékik. mert ha ez a dolog az emberektől jö. magában oda lészen, de ha az Istentől. jö, hejában allotok ellene, az Isten tudja azt meg segíteni ti ellenetek is, ezt a tanátsot bé vévék, és az Apostolokat bé hivaták. arra itélék őket. hogy meg ostoroztassanak, és nagyobb büntetéssel is fenyegetek. hogy ha azután a Jesus nevében fognak tanítani. azután az Apostolok nagy örömel menének ki atanáts házbol., azért hogy méltoknak itélték arra, hogy²⁵ valamit szenvedgyenek a Jésus kristus neviért de a tanáts, és apapok hejában tilták meg nékik, mert ök szüntelen predikalák a kristust. a templomban, és a házaknál

²⁶ Abban az időben atanitványoknak száma nevedvén., zugolodás támada, az olyan sido²⁷ görögök közöt, a kik görögül beszéltek, és a sidok közöt, kik sidoul beszéltek. az zugolodast pedig az okozá, hogy a sido görögök. azon panaszkodának, hogy az ö özvegyek. akiket az Anyaszent egy ház tartotta, meg vettetnek az eledel osztogatásában, erre valo nézve. atizen két Apostolok, esze gyűjtvén a hiveket, mondák nékik, nem igaságos. hogy el mulasuk az Isten Igéjének hirdetésit, hogy az asztalokra, és az ételnémü osztogatásra legyen gondunk, válaszatok tehát hetet közülletek. a kik igazak legyenek. tellyesek szent Lélekel, és böltseségel. akikre bizhasuk ezt a hivatalt, mi magunk, tsak az imádságban, és a prédikalásban foglallyuk magunkot. imé ezeket választák, Istvánt, filepet, procorust, Nicanort, Timont. Parménást, és Miklost, Antiokiai jövevént.

Istvánrol, ezután fogunk szollani. azt tarttyák hogy filip Cesáriai volt. és négy jövendölö²⁸ leánya volt. ugyan öis térített meg kándatzesnek, a szeretsenek királynéjának komornyikját, és az után a samaritanusokat, procorus a görögök szerént, leg első Nicoméiai püspök volt atöb Diaconusokrol. igen keveset tudnak.

²⁹ Miklos, az Antiokiai jövevény. igen nevezetes arégiek közöt. és a Nicolaita eretnekeknek neve. éppen gyalázattyára lehet, hogy ha az igaz. amint sok historikusok tarttyák, hogy ö adot volna alkalmaságot. arra az az eretnekségre. a maga rendeletlen viselésivel, azt irják. hogy igen szép felesége lévén, attol el válék. hogy a meg türköztetésben élne, de meg nem gyözhétvén rossz kivánságit, viszá vévé feleségit és tsak hamar olyan botránkoztatásokban ejté, a melyek a Nicolaita eretnekséget okozák., a mely meg gyalázá ami szent vallásunkot utálatos tisztátalanságával, mind azon által sokan akik erröl irtak. mentik Miklost ugy mint.

³⁰ Az után. hogy a gyülekezet ezt a két személyt választotta volna, hogy gondgyok legyen az asztalokra, és a minden napi premendára. az Apostolok imádságal. reájok tevék kezeket. István pedig leg első a többi közöt, tellyes vala szent Lélekel, és a hitel. és nagy tsudágot teszen vala anép közöt. nemellyek pedig a libertinusok synagogájából, hihető. hogy ezek olyan³¹ sidok valának a kiket rabul vitték volt romában Pompeus. és sosius idejekben, viszá váltották volt szabadságokat, és viszá tervén Jérusálemben. különös synagogájok volt. valamint az Alexandriai, Cyreniai, Ciliciai, az Asiai sidoknak, ezekből a synagogakból valo sidok vetekedvén szent Istvánal. nem álhatának ellene a szent Léleknek. a ki benne szollot, akor alatomban meg tsinált férfiakot küldének. a kik bizonyítának, hogy hallották volna ötet szollani Mojses, és az Isten ellen, fel indították tehát a népet. és az írás tudokot, reája rohanának,

²⁵ atc.V. 33.....42.

²⁶ act.VI..I.

²⁷ A kristus eszt.37.

²⁸ act.XXI.9

²⁹ Epiphan haeres 25

³⁰ clem.Alexl.3. Strom. p. 436. Euseb.hist Eccl.1.3. c.29. Theodoret. haeres.1. 3.c.1. Aug.haeres.5.

³¹ act VI. 6....8.

³² és a tanácsba vivék, és hamis bizonyságokat allítanak ellene, akik mondák. hogy szüntelen beszéllene a szent hely, és a törvény ellen, és azt is hallották volna tőle. hogy az a Názarethi Jésus le rontaná atemplomot. és meg változtatná a Mojses parantsalatit.

³³ Mind azok, akik atanásiban valának, reája fügesztvén szemeket, álmélkodással láták hogy az
³⁴ ő ortzája fényes volt, valamint egy Angyalé, Akoron kaifás afő pap. aki első volt
³⁵ agyülésben, kérdé tőle, hogy ha igaz volnaé. amit mondanának felőlle, szent István. a maga menttségire hoszu beszédet kezdet elő. a melyben meg mutatá rövideden a sidok historiáját, Ábrahámot fogvást Dávid királyig, Mojsesről ditséretel, és tiszteletel beszéle, hogy meg mutatná vádloának, hogy hamisan vádolnak, hogy Mojses ellen káromkodot volna, de meg azt is meg mutatá. hogy a sídok. mindenkor engedetlenek valának Mojseshez, El nem felejté az ígéretet. amelyet az Isten tett volt Mojses által, hogy olyan profétát küldene nékik a mitsodás ő volna, akinek engedelmeskedni kel, a törvényhez nagy ditséretel lön, noha azal vádolák, hogy azt el akarná rontani. azt mondá, hogy a törvényt. az Isten Mojsesnek, az Angyalok által küldötte volt. és hogy mojses, az Isten parantsolatlyából emelte volt fel a sátort, a pusztában, azt is meg mutatá hogy David az Isten sugarlásából volt abban a szándékban. hogy templomot építsen. a magoságbélinek., a mely szándékot. salamon vivé végben., mind ebből ki tettzik, hogy mely távul volt, roszul beszélleni az ur templomáról. mind azon által hozá tevé, hogy az ur nem lakik az emberek kezei által tsinált épületekben, az után a sidok ellen valo szokal
³⁶ fejezé bé beszédit, ilyen formán. kemény fejüek, környül metéletlen. szivü, és fülüek, mindenkor ellene állotok a szent Léleknek, és olyanok vagytok, valamint az atyáitok voltak, melyik proféta az, akit a tí atyáitok nem üldözték volna, meg ölték azokat, a kik nékik meg jövendölték az Igaznak. el jövetelét, akit a pogányok kezében adtátok volt nem régen, és a kinek gyilkosi voltatok, atörvényt, az Angyalok által. vettétek, és azt meg nem tartottátok.

Ezekre a szokra. nagy haragra indulának. és a fogokot tsikorgaták ellene, de István fel emelvén az égre szemeit, látá az Istennek ditsőségít, és Jesust a maga felségiben, az Atyának jóbján, fel kiáltá, látom nyitva az egeket, és az Embernek Fiát. állani az Istennek jóbján.
³⁷ akoron az ellenségi minyájan fel kiáltának. és fülöket bé dugván. egy szers mind reája rohanának. és ki vivén avárosbol. az észak felöl valo kapun, meg kövezék ötet. és a bizonyságok akik bé vádolák, és akiknek kelletet a törvény szerent. leg előbször hánni köveket, le vetek a köntösököt hogy szabadabak lehesenek, és saul nevü ifiunak lábaihoz tevék. akinek neve. igen nevezetesé let az Anyaszent egy házban. István eleinte fen állva volt, és amidön kövezik vala, a Jesust. hija vala segittségül. mondván, Uram Jésus, ved magadhoz lelkeket, azután térdre esvén, kiáltá fel szóval, uram ne tulajdonítsad véteket nekik és ezeket
³⁸ mondván. el aluvék az urban.

Azon időben nagy üldöztetés támada a Jérusalemi Anyaszent egy ház ellen. és a hivek, az Apostolokon kívül el szélyedének egy néhány részire judeának. és Samariának. némely Istenes embereknek gondgyok vala. a szent István el temetésire. akit is el temetik illendő tiszteletel,
³⁹ imé mit mond szent Gamaliel lucianusnak látásban. a kinek parantsolá fel venni ennek a szent Martyrnak reliquiáit, István meg köveztetvén aváros eszaki kapuján kívül., a test ót marada, egy nap, és egy éttzaka a sidok parantsolattya szerént azért hogy eledelül lenne a

³² A kristus eszt.37.

³³ IV Rész

³⁴ act.VI...9. ..15

³⁵ act.VI.1. et seq

³⁶ act.VII.51

³⁷ lucian. de S. Stepha C. 5

³⁸ act.VII. 54.....58.

³⁹ lucian. Epist de revelat. corp S. Steph.ad Calcem t. 7 oper. S.Aug.

madaraknak és a vadaknak, de az Isten meg nem engedé. hogy az oktalan állatok hozzája nyulyanak, Ennek okáért, én Gamaliel meg szánván a kristusnak azt a szolgálját, és részt akarván venni, annak a szent Embernek hitében, és jutalmiban, el küldék éttzaka üsmeretes, és Istenes keresztyéneket, és adék nékik ami szükséges volt, hogy a testet titkoson fel vegyék, a szekeremet is oda adám nékik hogy azon vigyék az én házamhoz, Cafár Gamalában, Jerusálemhez 7 mély föld, negyven napi gyászt tartottam neki, az én koporsomban tétettem ötet, a nap kelet felé valo pintzében és az ő temetésire adtam mindent a magamébol a mi kívántatot.

Azonban pedig Saul., akiről már szollottunk, és a ki aruhájokat. örzi vala azoknak,, kik Istvánt kövezék, nevezetesé lön a keresztyének üldözöi közöt, E már maga erejében valo ifiu volt.

⁴⁰ Ciliciában születet sido atyától, a ki romai polgár volt, a görög nyelvet meg tanulta volt.

⁴¹ Társis városában. a maga hazájában, iffiu korában ment volt Jérusalemben, ahol a farisaeusok részire álla, és a Gamaliel lábainal tanula, nagy buzgoságal volt a törvényhez, és érdemesnek tartá lenni. az Anyaszent egy házat üldözni. az házakhoz bé ment. onnét ki vonta

⁴² az embereket, és az aszszonyokat, a kik akristusban hittének, és a tömlötzben tétette, mind ezek a fő papok parantsolattyából, és engedelmeből mennek vala végben, aki jóvá hagyá az ilyen erőszak tételeket. mint hogy a sidok el vesztették volt, ameg öletesre valo hatalmot, egyébel nem büntetheték a keresztyéneket. hanem a synagogákban valo ostorozásal., de ezt gyakran tselekedék. oly kegyetlenségel bánnak vala ahivekel, hogy szent pál meg valya magais hogy sokakat a káromlásra ingerelte, és el hagyatta a hitet sokakal, és hogy mód nélkül ⁴³ üldözte. azokat, a kik a hitben álhatatosok valának.

Ez az üldözés nagy jóvára lön avallásnak, mivel ahivek közül sokan el szélyedvén atartományokban., a kristus Jésust hirdeté. és templomokat állittának fel, sokan Damaskusig mentenek, a többi közöt egy Ananiás nevü tanitvány, ez igen buzgo és szent életü ember volt, mások meg féniciaig, cyprus szigetéig, Antiokiáig, ahol a kristust prédikálák, de tsak a ⁴⁴ sidoknak, és nem a pogányoknak, a kiknek tsak az után prédikálák, szent Agoston ezeket a bujdoso tanitványokat., mind anyi fáklyákhoz hasonlittya, a kiket meg gyujtván a szent Lélek Jérusalemben. el szelyeszték őket a sidok, olyan szándékal, hogy el oltsák. és el veszesék őket, de arra nem vigyázának, hogy azok a fáklyák meg gyujtanák az egész világon azt atüzet, a mely égette őket magokat.

⁴⁵ filip a Diaconus, igen nevezetesé tevé magát abban az időben, Samariában menvén ót az Évangyéliumot hirdeté, a kristus Jesus után. aki maga meg téritette vala a samaritánusokat. a filip predikaciojival valo tsuda tétetek, fel ébreszték a samaritánusokat,

A kik gyönyörüségel halgaták ötet, és örömel bé vevék az üdveségnek igéjét, vala ugyan azon ⁴⁶ városban egy simon nevü ember a ki annak előtte ababonaságot üzte volt, és a ki anyira magához hódította a Samaritánusokat. szem fény vesztésivel, hogy minyájan ötet követik ⁴⁷ vala, az Isten erejének mondgya vala magát lenni, az az, mindenek felet valo Atyának. ⁴⁸ némellyek szerént. vagy Messiásnak mások szerént. szent Hieronimus azt mondgya. hogy

⁴⁰ act X. 1..39. act XXIII-3

⁴¹ act. VIII...3 act XXVI..2

⁴² act XXVI:10. 11. 12.

⁴³ act XXII..12

⁴⁴ Aug.Serm. CXVI.c.6. et CCVI. c 4.

⁴⁵ V Rész

⁴⁶ act. VIII-9

⁴⁷ Iren.I. 1.c 20. Justin Apolog. 2.

⁴⁸ Epiphan. Aug. Theodoret. de haeres.

⁴⁹ azal ditsekedék. hogy ő volna az Isten igéje. a szép. a szent Lélek, a minden hato, az Istennek mindenese. hihető hogy nem mindgyárt adá ki ezeket a káromlásokat,

Simon magus tsudálkozik vala atsudákon, a melyeket filip tselekeszik. vala, és látván hogy minyájan a samaritánusok, hinnének, az Évangyeliomot bé, vennék, és meg keresztelkednének., ő maga is ahitre allot, ezt igazán tselekedteé, vagy tsak álnokságból.
⁵⁰ valamint az Atyák tarttyák., elég ahogy filip mellé adá magát. és meg keresztelkedék., nem
⁵¹ tsudálkozhaték eleget anagy dolgokon amelyeket láttya vala hogy filip tselekedet a Jéhus
⁵² nevében. ő pedig a tsudákot, tsak valamely babonaságnak állittá lenni, és tsak azért adá filip mellé magát remélvén, hogy meg tanulhattya tölle azt a titkot, hogy öis olyan tsudálatos dolgokat tselekedhesék.

Az Apostolok. kik Jérusalemben valának, meg tudván hogy a Samaritánusok bé vették volna az ur Igéjét. oda küldék Pétert, és Jánost, hogy szent Lelket adnának nekik. reájok tévén kezeket, mivel a tsak az Apostolokot illeté, péter, és János, Samariába érkezvén, imádkozának reájok, hogy a szent Lelket vennék. akoron, a szent Léleknek láthato képen valo vétele közönséges volt., ugy a külső kegyelmeknek is vétele., valamint a jövendölésnek, a nyelveknek, és betegek gyógyítására valo ajándékok, Simon magus, látván mind ezeket a tsudálatos dolgokat, az Apostolokhoz. mene. és pénzt igére nékik, mondván. adgyátok nekem
⁵³ is azt a hatalmot, hogy a kire kezemet teszem, had vegye az is a szent Lelket, azt gondolá hogy az Apostolok. még nagyob erejü boszorkányságot tudnának mint ő, szent Péter irtozva hallá a simon magus ígérétit. mondá neki, veszen el pénzed magadal együt. te, aki azt gondoltad. hogy az Isten ajándekját pénzen lehet meg venni, te néked részed nintsen arra a szolgálatra. se azt el nem érheted., mert ate szived nem egyenes az Isten elöt. tarts tehát penitentziát azért a hamiságért. és kérjed az Istent. hogy had botsása meg ha lehet ezt a rosz gondolattyát szivednek, mert látom hogy a keserüségnek epéjében, és a hamiságnak kötelében vagy. Simon mágus felelé. imádkozál magad érettem, hogy semi a meg ne történyék rajtam,
⁵⁴ valamit mondottál, Tertullianus azt mondgya, hogy sok köny hullatásokat ejtet, ezt már régi irások is bizonyittyák, de az ő penitentziája haszontalan valo volt., mert nem volt, se alázatos. se ígazán valo.

⁵⁵ Simon magus. nem hogy meg tért, és penitentziát tartot volna, a mint szent péter jóvallá neki, de mind hihetetlenebé, mind meg átalkodatlanabá lön, az utan még nagyob szorgalmatoságal adá magát a babonaságra., ditsöségnek tartá az Apostolok ellen állani
⁵⁶ minden tehetségivel. azért hogy meg tarttsa. vagy szerezhesen hirt nevet magának, azután samariát el hagyá, és fel járá mind azokat a helyeket, a hol a kristus nem prédikálot volt, hogy
⁵⁷ az elméket aroszra vigye Tyrusban. egy közönségesen valo életü aszonyt vett pénzen, héléna nevüt, mindenüvé el vitte magával, minden utálatoságokat el követet véle.

Azal kérkedet, hogy ő volna akristus, aki menyből le szállot, hogy meg válttsa az ő Hélénáját, aki is az el veszet júh, hogy helyre hozza az egész világot és meg szabadittsa az embereket.

⁴⁹ Hier in Matth. XXIV.

⁵⁰ Iren.1.1. c.20

⁵¹ Euseb.hist Eccles 1. 2.c 1. alii.

⁵² Chrysost. in acta homil 18.

⁵³ Iren.1. 1. c.20

⁵⁴ Tertul.de anima c.34.

⁵⁵ Iren.1.1. c.20.

⁵⁶ Theodoret hist 1. 1. c. 1.

⁵⁷ justin-Apolog. 2.Aug haeres.1.

Simon magus seminek tartotta a törvényt, és aprofétákat, mondván hogy azért jöt volna el, hogy azokat el ronttsa, nem hogy azokhoz valamely engedelmeséget let volna, de sőt még halálal. és örökös kárhozatal fenyegette azokat, kik azokat meg tartanák. El lehet ezekből⁵⁸ ítélni. hogy mitsoda életet élt, ez a eretnek. és az ő követői., az ő élete olyan volt, hogy áttallanák azt le irni. az ő követői minden féle rendeletlenségekben éltenek, magok meg vallották irásokban. hogy azok a kik leg először hallanak beszélni az ő titkokról hogy azok⁵⁹ álmétkodnak. és irtoznak attol., a leg nagyob szemérmetlen tisztátalanság szabad volt nálók, aboszorkányságok, varáslások. és abálványozás, egy szoval [egy-szoval] minden féle vétkek uralkodtanak közöttök, Simon magus, sok féle tartományokat fel járván. végtire Romába mene. Claudius császár idejében meg fogjuk látni ezután hogy őt mit tseleket, és miképen esek le az áerből. a szent peter imádságára.

Péter, és János, bizonyágot tévén azurol. samariában. és őt hirdetvén az ő beszédit, viszá⁶⁰ térének Jérusálemben., és samariának egy néhány városiban prédikálák az Évangéliumot, ugyan abban az időben küldének a sidok, a kristus ellenségi. követeket mindenüvé a hol lakos⁶¹ találkozt ebből anemzetből. hogy tudokra adgyák, hogy közöttök új vallás támadot volna, a mely a Názáreti Jésust. Messiásnak üsméri lenni, hogy az a Jésus Galiléából valo tsalárd volt, akit ök akerezsten meg ölették volt, de a tanitványi éttzaka el lopták atestet a koporsobol ahová tették volt. hogy az ő tanitványi mindeneket meg tsalnának, a bizonyásg tételel., hogy fel támadot, és menyekben ment volna, hogy annak a hitetőnek a tudománya, Istentelen. és⁶² Szentség töres volna, hogy az ő követői azt tanitják hogy nints Isten, és a Mojses törvényt el rontanák, ezek a káromlások el terjedvén a sidok közöt, apogányok is azoknak helyt adának, és igen nagy gyűlölséget kezdének lenni az első keresztyénekhez. és meg vetésel vallásokhoz, hát még az Eretnekeknek, rendeletlenségek., és esztelenségek is ingerli vala őket. az ilyen gondolatokra, mivel a leg utálatosab eretnekségek is. a keresztyéni nével fedezik vala magokot, és a pogányok nem különböztetik vala meg őket, a valóságos hivektől

⁶³ Azal vádollyák vala őket hogy a napot imádnák. vagy egy szamarnak a fejét. vagy akerezstet, vagy a szemtelen., és otsmány dolgokot., azt mondgyák vala hogy a keresztyének. haszontalanok a világnak, és az emberi életre; hogy a fejdelmeknek a tartozando tiszteletet meg nem adnák.; és mindenek ellenségi volnának; ez így lévén akar mely rosz történt az birodalomban. tsak akerezsyténeket okozták.; Azal káromlották. hogy azö gyülekezetekben. olyan gyermeknek ették a husát, akit ő magok meg ölték; Hogy az ő vallás béli vendégségeket, olyan rokonságal valo paráznság. követi, amely irtoztatob. az oedipusénél; Azt hányák vala szemekre. hogy az ő vallásokon lévök mind tudatlanok, és tsak a leg aláb renden valok, a kiket ijesztö, de meg bizonyítás nélkül valo okokal vonnyák magokhoz. Mind ezekre ahamis vádolásokra meg felelének nagy igazságal ami Apologistáink, akik apogányoknak elméjekre, valósággal adák. a keresztyéni vallásnak mí voltát, és akerezsyténi elet tsak hamar el szélyeszté. ezeket a káromlásokot, a melyeket. a tévelygésnek elméje, és az irigység inditották volt ellenek. Ezek a dolgok nem illenek egészen az időhöz a melyről it szollunk. de azt gondoltuk. hogy ezekről szolhatunk mostanában is, a sidok káromlásira valo nézve, a melyek a többínek is azok valának kezdöi.

⁵⁸ Euseb 1.2. c 13.hist Eccl.

⁵⁹ origen. lib 6. Contra Cels. Tertull. praescript c 33. alii

⁶⁰ act VIII. 15

⁶¹ Justin. dialog cum Triphon pag.234:235 Euseb. et Hieronym. in Isai XVIII orig in Cels. 1.6. p 293 294.

⁶² A kristus eszt 37 An:vul.34

⁶³ Tertull. apolog c.16. idem.ibidem p.16. Tertul.ibid minut.felix p.7. Tertul. Apolog c.42. origen.1.3. Contr cels. Tertull Apolog c.40 origen. in cels. 1.6.p 293 Tertull. Apolog c 8 origen. in cels. 1.3.p.137. Minut felix p.5.

⁶⁴ Filep Tetrárka, a nagy hérodesnek fia, meg hala. Tiberíusnak huszadik esztendejében., etsendes, és mértékletes fejdelem volt, mikor vala hová ment. tsak keves kísérei voltak, és ha ⁶⁵ valaki ígaságot kért tölle, azonal meg állapotot, akár mely helyen volt, széket tétetet, amelyet mindenkor utánna vitték, le ült, meg halgatta mind a két részt., azonal meg ítélte avétkest, és igasságot tett, az ártatlannak, meg hala Betzaidában akit meg nagyobította. és meg ékesítette volt, és akit juliadának nevezé, juliának, az Augustus leányának nevére, ez a testvér atyafiának Herodes filepnek, és a nevezetes Hérodiadának leányát vette volt el feleségül. saloméát.

⁶⁶ Ezen idő tályban küldé el pilatus Tíberíusnak, írásban. hogy mitsoda törvényt láttak, és mitsoda ítéletet tett volt a kristus Jesusra, azt tarttyák hogy szokása volt a gubernátoroknak Romában küldeni a CSászároknak. írásban. aleg nevezeteseb törvényeket melyeket tettek másokra. vagy mi formában ítéltek meg másokat, és mínd azokat is. a mik olyas dolgok ⁶⁷ történtenek a tartományokban. a hol parantsoltanak, sok szent auctorok bizonyítyák hogy látták volna azokat az actáit pilátusnak. apogányokat. azokra az actákra szokták vala. igazítani, mint valóságos, és igaz írásra, még mostanában is találkoznak sok olyan írások, kik a pilatus actáinak nevét viselik, de egyikében sem láthatni azt a Caractert, amelyet láthattak a régiekben, A tsudálatos dolog. hogy arégiek el hagyták veszni olyan nagy dologrol valo írásokot. amidön más kétségeseket. és roszakot meg tartottanak, Imé a meg maradt acták közül, ezek hasonlítanak inkább az igazakhoz, ezeket florentínus adgya nekünk az ő Martyrologiumjában. p. 113. de nem ugy adom mint authenticumot,

„Pilatus Tiberius CSászárnak; Tisztelet: A Jesus kristus, a kiröl szollottam volt az utolso levelemben, ugyan tsak meg öletet. a sídok akarattyokbol. de akaratom ellen. abizonyos, hogy soha olyan Istenes, és egyenes embert senki nem látot. nem is főg látni, de a sído nép, az írás tudokal, és avénekel. el végezvén halálát. tsak fel feszítették az igazságnak azt a predikátorát. valamint az ő profétájok, és a sybillák meg jövendölték volt, amidön a kereszten volt, sok tsudák történtenek, a melyek a filosofusok szerint nagy veszedelemel fenyegeté az egész világot, Annak az Embernek tanítványi. még meg vannak, és a kik nem hogy meg gyaláznák Mestereknek szenttségít rendeletlen életyekel, de söt meg tiszteletire vannak jó tselekedetekel, ha nem tartottam volna anépnek fel támadásától, talám még az a jó ember életben volna, noha azt el nem követtem amit el követhettem volna. hogy a haláltól meg menttsem. és ellent állyak vádloinak, mind azon által. az akaratom ellen eset. attol is tartottam hogy valamiben méltóságod meg ne sértödgyék, és azért hagytam el. az emberek hamiságára. annak az Igaznak avérit, aki ártatlan volt mind arrol a miröl vádolták de a kinek aző írások szerint meg kellett halni. az ő üdvösegekért. Légy jó egészségben. 2 Aprilis.”

⁶⁸ Vannak mind azon által olyan tudosok akik azt tarttyák hogy soha nem voltanak pilátusnak igaz actai, és hogy azokat, a melyeket az Atyák láttak, valamely keresztyének gondolták volt. nem helyes buzgoságbol.

⁶⁹ Mind azon által azokra az actákra valo nézve írják sokan arégiek közül, Hogy Tibérius látván pilátusnak írását. a tanátsnak arrol ira., olyan formában. a melyből meg látték hogy azt jóvá hagyná. és azt akarná, hogy meg adgyák az Isteni tiszteletet a Jesus kristusnak, de akoron

⁶⁴ A kristus eszt 37. An.vulg. 34.

⁶⁵ Joseph Antiq lib 18.c 6.7.

⁶⁶ VI Rész

⁶⁷ justin Apolog 2. Tertull Apolog c 5. Euseb hist Eccl.12. c2. Epiph haeres 50.n.l. Chrysost. seu alius Author homil.7 in pascha. 1.5.edit savil p. 942.

⁶⁸ vide tanaq fab.1 2. Ep.12. vandale. dissert de actis pilat fabrici de Apocryp. N.T.p.215

⁶⁹ Tertull. Apologet c.5 Euseb.1 2. c2. hist Eccles. Chrys.in 2 cor. homil 26. p 740

a tanács annak nem engedelmeskedék, hihető, azért hogy meg tarttsa a maga auctoritását. mivel mások meg adták volt néki. az Isteni tiszteletet. a tanács engedelme nélkül, a ki azt akarta, hogy csak az ő hatalmokkal kel függeni egy Istennek, és csak úgy legyen Isten. ha ő nekik tettik. Tiberius pedig a keresztyénekhez való hajlandóságát meg mutatá. halálal fenyegetvén azokat, kik őket bé vádolnák, és háborgatnák.

Fel lehet erre az időre tenni a kisebbik szent Jakab Jerusalemi püspökségének kezdetit. A kisebbik szent Jakab, Máriának. a Cleofás. vagy Alféus feleségének fia volt, az Évangyélium ötét az ur öttésének, vagy bátyjának mondgya lenni. mivel test szerént. néki atyafia volt. az annya Maria által, a ki nénye volt a szent szüznek, talám még az atya Cleofás által is. a kit némely régiek szent Josef testvér atyafiának mondgyák lenni, Az üdvezítő fel támadása után., szent Jakab a tudománynak ajándekját vevé., és a Kristus különösön meg jelenék néki. a midőn menyben akara fel menni, reája bizá az Annyának gyermekeit, tudni illik a Jerusalemi Anyaszent egy házat, nékie hagyá székit aföldön, és jegyesit. hogy holta után. néki gyermekeket támaszon. ez így lévén. el mondhatni, hogy a Kristus maga választá, és rendelé ezt a szentet Jerusalemi püspöknek, mind azon által. csak az üldöztetés után. a mely szent István halálakor támadot vala, üle a püspöki székeben., Alexandriai szent Kelemen, azt tarttya, hogy szent Péter, a nagy szent Jakab., és szent János Évangyélisa. választák püspöknek

⁷⁶ Szent Epiphánus azt írja. hogy ez a szent arany pléhet viselt a homlokán, valamint a sidó fő papok. jelére a püspöki méltoságnak, ez a szent olyan nagy böltteséggel. és áitatosággal viselé magát. hogy nem csak, a hívek, de sőt még a sidok is tisztelettel tekéntették. holtig szüzeségben marada, ő Názarenus volt bort soha nem ivut. se a haját el nem nyirette, de sőt még meg sem feredet. se magát olajal meg nem kente se semmi élő állatot nem ett, semi gyapjuból való ruhat nem viselt. hanem lenből., olyan szoros életet elt. és az ő tagjai úgy el valának száradva. mint ha nem lettek volna élő tagok, oly gyakorta le borult a földre az imádságra, hogy aző homlokán. és térdein való bőr. oly kemények valának, valamint a tevének a bőre, egy szer. nagy szárazságban., esőt nyert imádsági által, mind ennyi nagy jó erköltsökért, igaznak nevezék. nem csak a keresztyének, de sőt még a sidok is. még más vezeték nevet is adának reája, úgy mint oblia. az az. az Istennek erősege.

⁷⁸ Szabadságot adtak volt néki, ámbár nem volt is papi familiából a szent helyben bé menni mikor akarta, a mely olyan része volt atemplomnak, ahová minden nap egy pap ment, hogy őt ajánlyon estve, és reggel.temjént., olyan nagy tisztelettel valának az ő szenttségihez, hogy kiki azon igyekezet, hogy meg érhesse az also részit köntösének,

⁸⁰ Azt olvasák a Thalmudban. hogy egy Eligázer nevű embert akigyó meg marván. Jakabért küldének Samna városában, hogy menne meg gyógyítani azt az embert az áts Jésus nevében, de egy Rabinus azt ellenzé, mondván. hogy Elizagernek nem kel meg engedni hogy az az ember gyógyítsa meg ötét, a midőn ezen vetekednének magok között, a méreg el fogá szívít a

⁷⁰ Tertull. loco citato. Euseb 1. 2.C 2.&c.

⁷¹ Hegesipp. apud Euseb 1. 3.c.11. hist.Eccl.

⁷² Clem.Alex. apud Euseb.1. 2.C.1.

⁷³ 1 Cor.XV. 7.Hieronim in galat p. 164. Epiphán haeres 78.

⁷⁴ Bernard. de consid. 1.2.c 8.

⁷⁵ Clem Alex apud Euseb. 1.2.c.1 hist Eccl

⁷⁶ Epiphán haeres.29.

⁷⁷ Epiphán haeres.78. Epiphán ibid

⁷⁸ Epiphán. haeres. 78.

⁷⁹ Hieronym in galat 1

⁸⁰ Thalmud. apud Baron. an.63. S.8.

betegnek, és meg hala a Rabbínus előtt. E pedig boldognak mondá azért. hogy úgy ment volna ki avilágból, hogy meg nem szegte a böltsek rendét, annak idejében fogunk beszélni a szent Jakab haláláról.

⁸¹ Szent filep Diaconus, hihető hogy még Samariában oktatta ahiveket az Isten Igéjére.,
⁸² amidön az Angyal mondá néki, hogy menne dél felől való részére judéának, a Gáza városának uttyára. a mely pusztá volt, filep azonal engedelmeskedék, nem tudakozodván, hogy őt mit keresne, azon az uton elől találá egy Ethiopiai embert, aki kándaces király nenak fő komornyikja vala, Ez a komornyik hihető vagy sidó volt, vagy azá akart lenni, mivel Isaiás profetát olvasta, és Jérusalemben ment volt imádni az Istent., a szent Lélek mondá filepnek. hogy közelitene a szekérhez. és mint hogy akomornyik fent szoval olvas vala, filep kérdé tölle, ha értené a mit olvasna, felelé néki, hogy érthetném ha valaki meg nem magyaráza., és mondá filepnek hogy hágna a szekére, és ülne meléje, az irásnak pedig helye melyet olvasot evala. *mint a juh vitétet ahalálra, és mint abarány fel nem nyitotta száját. az ötet nyirője*
⁸³ *előt., az alázatoságban, el vétetet az ő élete, Az ő nemzésit ki beszélheti meg, mert el vétetik a földről az ő élete,* hihető hogy görögül olvasta az irást, mivel a meg egyezik az Actával, de egy kevesé különbözik a sido nyelvtől.

A komornyik mondá filepnek, kiről akar it szollani, magárólé, vagy másrol.? Akoron filep a kristusrol kezdé néki beszélni, és meg mutatá néki, hogy a proféta mondásit. öreája kel érteni, az után a keresztségnak hasznairól, és szükséges voltáról kezdé oktatni, és minek utánna egy darab ideig mentek volna együt. vizet találának, és mondá akomornyik, ihon a viz. miért nem vehetném fel akeresztséget? meg lehet felelé filep. ha hisz tellyes szivedből. hiszem mondá a komornyik. hogy a kristus Jesus az Istennek Fia, azonal le szállának mind a ketten a vízben. és filep meg keresztelé ötet,

A vízből hogy ki menének, azur Angyala el ragadá filepet, és a komornyik többé ötet nem
⁸⁴ látá, de nagy örömel követé viszá felé uttyát, amidön hazájában érkezék, akristus hitét kezdé hirdetni, még mostanában is azal kérkednek az Abyssinusok hogy tölle vették a keresztyéni vallást, és amikor keresztelnek, el olvasák az ő meg térésinek historiáját.
⁸⁵ némellyek az Atyák közül azt tarttyák. hogy vette volna keresztsége után a szent Léleknek természet felet való ajándékot.

filep a mint meg mondok, el ragadtaték az ur Angyala által, és egy szem pillantás alatt.
⁸⁶ Azotban találkozáék, ahol az Évangyéliumot hirdeté. és onnét más helyekre mene. és veltire Cesaréában. a maga hazába érkezék, őt néki egy kis házatskája volt, és szent pál. abban a városba érkezvén a kristus eszt 58. filephez szálla, a negyedik saeculumba az ő házát még
⁸⁷ meg lehetet látni. és az ő négy leányinak házait, akik mind szüzek, mind jövendőlk valának.

⁸⁸ Azonba pedig saul. szüntelen fenyegeti vala az ur tanitványit, akiknek véreket szomjuhozta,
⁸⁹ a fő paphoz kaifáshoz mene, hogy levelet venne tölle a Damaskus synagogáira, úgy hogy, ha őt valami férfiat, vagy aszonyt találna keresztyént hogy azokat fogva vihesse Jérusálembe., De

⁸¹ VII.Rész

⁸² act VII. 26.

⁸³ Isaias LIII.7.

⁸⁴ Hieronym. in Isai LIII.7.

⁸⁵ Aug.serm 99.p.526.

⁸⁶ act VIII. 40.

⁸⁷ Hieronym ep.27. act.XXI.9.

⁸⁸ VIII Rész

⁸⁹ act.IX. 1.2.

a midőn az uton volna. azokat kik ötet kísérnék, és a városhoz közelgetne, egy szers mind dél felé nagy világoságot látta le szállani az égből, sokal fényesebet anapnál, amely meg környékezé ötet, és avéle valokot, mindnyájan láták azt a fényeséget. és a földre esének, és saulus szozatot halla, a mely néki mondá sidoul, Saul. Saul. miért üldösz engemet, akristus mondá néki ezeket, Saul kérdé, ki vagy te uram, és az ur mondá néki. Én vagyok a Názárethi Jesus, a kit te üldösz, igen kemény néked az ösztön ellen rugodoznod, tsak hejában igyekezel., el rontani az én Anyaszent egy házamat, Saul nagy reszketéssel, és rettegéssel kérdé, uram mit akarsz hogy tselekedgyem.,? Jesus mondá néki, kely fel., és meny bé avárosba, és őt meg fogják mondani hogy mit tselekedgyél. azt tarttyák. hogy ezen alkalmatoságal. olyan boldog⁹⁰ volt, hogy látthatta a kristust, mivel a a korintiusoknak azt mondgya., Nem vagyoké Apostol. Nem láttamé akristus Jésust.

A még ezek lennének a saul társai nagy rémulésbe valának, azt hallották hogy saul beszéllet valakivel, de abban semit nem értettek, se azt nem látták aki véle beszéllet, vagy ha hallották is, tsak ugy halották mint valamely zugást., vagy zengést. szent krysostomus azt tarttya. hogy a saul társai meg nem térének. az Isten azt igy meg engedé, hogy a bizonyság melyet tennének ezen lett dologrol., bizonyosab, és bé vehetöb legyen, mind azon által. Saul fel kelvén a földről, és a szemei nyitván lévén semmit nem láthata. vagy azért hogy a szemeit el fogta volt⁹¹ nagy fényesség, vagy valamint a hályog, olyan jöt volt szemeire, kézen fogva vivék tehát avárosba. egy judás nevü ember házahoz a hol harmad napig se nem ett. se nem ivut. az imádságban töltvén ideit, keseregvén. helytelen valo buzgoságán.

Vala pedig Damaskusban egy Ananiás nevü tanitvány., szent ember, és leg nevezeteseb a Damaskusba levö keresztyének közöt., azt is tarttyák, hogy ennek avárosnak püspökje volt, az ur meg jelenék néki. és mondá. eregy az igyenes uttzában. keress fel őt egy Thársiai embert, Saul nevüt, a ki imádságban vagyon, a Saul nevére Ananiás reszketni kezde, mivel avárosban tudták hogy mi szándékban volna, Ananiás felelé, Uram sokaktol halottam. hogy az az ember. menyi roszat tet ate szenteidel. kik Jérusalemben vannak, de söt még levelet vett a papok fejdelmétől. hogy meg fogasa azokat, kik ate nevedet segittségül hiják. de az ur mondá néki.⁹² eregy hozaja, mert olyan ember. akit én választottam arra, hogy az én Nevemet a nemzetek, a királyok, és az Izrael fiai eleiben vigye, és meg mutatom ő néki., hogy menyit fog szenvedni én érettem., az Isten azt is meg üsmerteté Ananiasal. hogy miképen téríté meg.

Ezen idő alatt Saul. mindenkör a judas házánál marada, semit nem látván., és ő látást látta, ugy tették néki. mintha egy ember reája tette volna kezeit, és meg gyógyította volna szemeit, és tsak nem azon szem pillantásban érkezék Ananiás és reája tevé kezeit. mondván. Atyám fia saul. az ur Jesus a ki néked meg jelent az uton, hozád küldöt engemet., hogy meg nyitassanak szemeid, és bé tellyél szent Lélekel, azonnal. a Saul szemeiről le hullának mint a hal héjak, és látni kezde, akoron Ananiás tudtára adá néki, hogy az Isten arra rendelte volna, hogy az Évangyéliumot predikálaná minden emberek előtt. kely fel, mondá Ananiás, ved fel akereszttséget. és mosogasd meg büneidet. hijad segittségül az ur nevét, fel vevé tehát akereszttséget, és Ananiás reája tevé kezeit, és vevé a szent lelket, és azután ett, és meg⁹³ erősödék, egy néhány napig még atanitványokkal marada, a kik Damaskusban valának.

Az után predikállani kezde a synagógákban, meg bizonyitván erősen, hogy a kristus Jesus volna a Messiás, és az Isten Fia., mind azok akik tudták. hogy mit tselekedet volt Jérusalemben, és hogy mitsoda végre ment volt Damaskusba, tsudálkozásal hallák beszélni a

⁹⁰ 1 kor. IX. 1.

⁹¹ chrysost. homil.47 in acta.

⁹² act IX.17 XXII. 14.

⁹³ Act IX. 17 Hiero. In luciferi.c 3.

Messiásról., Az ő nagy tudománya., ékes beszéde, és buzgosága., új erőt adnak vala beszédinek. és igen meg hattyák vala elméjeket halgatoinak, Az Évangyélium prédikálására, nem volt néki szükséges hogy az emberektől tudakozodgyék. se hogy Jerusálemben menyen.⁹⁴ hogy őt tanulyon az Apostoloktól, mivel ő a kristustól magától vette volt avilágoságnak tellyeségit, a melyel véghez vihesse szolgálattját.

⁹⁵ Damaskusban maradván egy darab ideig. szeretsen országban mene, talám a Damaskus vidékire, mivel abban az időben, ez a város Arétásé, a szeretsenek királyáé volt, es valami nap⁹⁶ keletre. vagy délre eset avárosnak. Arabiának hitták. Némellyek azt tarttyák. hogy őt predikálota az Évangyéliumot., mások meg, hogy magát oda el vonta volt. azért. hogy⁹⁷ készülhesen a szolgálathoz a melyre Isten rendelé, szent Lukáts nem szolván ezen uttyárol szent pálnak, azt gondolhatni. hogy nem volt hoszas, vagy őt semi nevezetes dolgot nem vit⁹⁸ végben. azután viszá tére Damaskusban. a hol három esztendeig marada.

⁹⁹ Ebben az Esztendőben 35. Lucius vitelliust Tiberius syriai Gubernátorá tevé, a ki ugyan azon esztendőben Jerusálemben mene a husvéti Innepekre. és őt igen nagy tisztelettel fogadák a sidók, hogy pediglen hozzájuk valo háláadoságát meg mutassa, el engedé avárosnak az adot, amelyet szedtek a gyümölsökért melyeket a piatzokon árultanak, meg engedé azt is nekik. hogy az ő örzések alatt légyen a fő papi ruha, és a több papi ruhák, amelyek addig a Hérodés, és Romaíák örzések alatt voltanak az Antonia tornyában., kaifást, a fő papot le tevé, Jonathást, az Annás fiát tevé helyében, azután Antiokiába mene., a mely fő városa vala a guberniumnak.

¹⁰⁰ Minek utánna az Anyaszent egy ház ellen támadot első szélvész, a szent István halálaért. meg tsendeset volna, az Anyaszent egy házak békeségben maradának az egész judeába, Galliléába. és samariába., meg szaporodának, és gyarapodának, járván az Isteni félelemben, és a szent Léleknek vigasztalásában, szent Péter aki Jerusálemben maradt volt. mind addig valamég az üldözés tartá, Jerusalemet el hagyá. és meg látogatá a körül valo hiveket. Azt tarttyák. hogy ezen idő talyba., hagyák el az Apostolok Jerusalemet hogy az egész világra el menyenek hirdetni az Évangyéliumot. Azt nem tudgyák bizonyoson hogy mitsoda időben.¹⁰¹ vagy mi formában volt az ő el oszlások, Hanem az Atyák azt irják. hogy tsak akkor hagyák el Judeát, a midön láták hogy a sidók. meg vetnék jobbára az Isten Igéjit. amelyet nekik hirdetnek, nem hogy őket halgatnák, de még halálra keresik őket, A mi leg bizonyosab, a, hogy a midön szent pál Jerusálemben mene, a vulgáris esztendőnek 37. más Apostolokot őt nem találá. hanem szent pétert. és akis Jakabot.

Az Apostolok oszlások előtt, el ószták magok között avilágnak különböző részeit., vagy sorsot¹⁰² vetének azokra, vagy valamely más képen, a mint a szent Lélek adá elméjekre, Azt pedig nem kel oly szorosán érteni. hogy egy Apostol. mindenkor tsak amaga tartományában maradt volna, és tsak őt predikállot volna, másut nem, vagy hogy viszá ne tért volna Jerusálemben, mivel az Apostolok oda viszá tértenek némelykor. mind addig valamég egészen el nem ronták., vagy az Innepekre. vagy valamely más okokra valo nézve, A szent péter. és szent pál, Historiája lévén leg bővebben le írva, meg láttyuk abból., hogy az ő buzgoságok. nem vala

⁹⁴ Galat.1.16 17.

⁹⁵ Galat 1. 17

⁹⁶ Aug. et Chrys. in Galat 1.

⁹⁷ Hieronym. in Galat 1.

⁹⁸ Galat.1. 17.

⁹⁹ A kristus eszt 38. An.vulg. 35.

¹⁰⁰ IX Rész

¹⁰¹ Origen. in Matt. Graec p. 225. Chrysost. in acta homil 25. p.234. opus imperfect. in Matt. homil 1. p 3. Galat.1. 18. 19

¹⁰² Leo.serm. 80.c:3. Rufin I. c.9. Socrat.t. 1.c.19. Hieronym. in Isai 34.

¹⁰³ meg határozva, egy vagy két tartományba, hanem nap keletre, és nap nyugotra terjedet, és avilágnak minden részeire., Némellyek azt tanították, hogy el oszlások előtt. szent Mathé az ¹⁰⁴ Évangyéliumát írta, És ha az igaz, hogy pántaenus Indiában találta volna a sidó nyelven. a szent Mathé Évangyéliumát. a melyet szent Bertalan vitte oda, azoknak tartások., a kik azt tarttyák. hogy ez az Évangyélium. az el oszlás előtt írta volna. Évangyéliumát. meg bizonyítható dolognak láttzik lenni.

¹⁰⁵ Azt is tarttyák, hogy az Apostolok, minek előtte, el oszlottak volna, a hiszek egy Istent szerzék, a melynek hit ágazatul kellett lenni minden híveknek, mint olyanak. amely magában ¹⁰⁶ foglalja rövideden a krisztus tudományát. a bizonyos hogy ezt a symbolumot úgy tekintették a régiak, mint olyat, amelyet az Apostoloktól magoktól vettük, szent Leo, azt mondgya, hogy a tizen két Apostolnak, tizen két Sententiáját foglalja magában., Mint hogy ezt a Symbolumot írásban nem tették. meg is volt tiltva hogy írásba tegyék, valamint ezt ¹⁰⁷ mondgyák sokan az Atyák közül. azért nem is volt egy aránsu mindenüt, vagy azért, hogy ¹⁰⁸ ahoz tettenek. bizonyos Anyaszent egy házban., az eretnekekre való nézve, vagy pedig az időnek hosszasága. és helynek mesze volta miatt némely szók elegyettek köziben., a mint a történiék az olyan dolgokal amelyek nintsenek írásba téve, hanem csak az emberek elméjében maradnak, a mely symbolumal mostanában élünk, bőveb. mint a melyel régenten éltenek a ¹⁰⁹ Romai Anyaszent egy házban., de még az is különbözöt a Jérusálemi Anyaszent egy házétól. amint azt meg láthatni a szent Cyrillus Cathekésésében, szent Ambrus azt tarttya. vigilius Thapsusal, hogy az ő idejekben, a Romai Anyaszent egy ház. azon symbolumal élt, amelyet az Apostoloktól vette volt. abban semi változást nem tett.

¹¹⁰ Szent péter ki menván Jérusálemből, hogy az Anyaszent egy házakot meg látogassa, lydda városában érkezék, más képen Diospolisban, ahol találta egy ina szakat embert, Énéás nevüt. a ki nyoltz esztendeig feküet az ágyában. magát meg nem mozdithatta, szent péter mondá neki. Enéás, A krisztus Jésus tégedet meg gyógyít; kely fel, vesd meg az ágyadot, Enéás azonal fel kele, az Apostol. nem várá azt hogy a beteg maga kérje meg gyógyulását, hanem meg előzte, mert szükséges volt. tsudák által vonni a hitre a sidokot, kik még nem hittének, mihent ennek a tsudának ahire el terjede, mind avaros béliek, mind akörnyül helyeken lévőek a hitre térének.

Vala ugyan azon időben jóppé városában, nem mesze lyddától. egy tábit nevü keresztyén ¹¹¹ aszszony. /Tábit, téssen vad ketskét./ ez igen nagy jó erköltsökel vala fel ékesítve. ez egész életét az adakozásban. és a felebaráti szeretetnek tselekedetiben töltötte volt el, a ki meg betegedvén. meg hala, a testét meg mosván, egy felső házban ki nyujtoztaták. A tanitványok meg tudván, hogy szent péter lydda városában volna, utánna küldének. kérvén hogy menne hozzájuk, szent péter oda érkezvén. a házba fel vivék a hol a test volt, őt sok szegény özvegy aszszonyokot találta, akik nagy sirásal körül vevék őtet. mutatván neki ruhájokot a melyeket Tábit csinálta volt nekik életében. szent péternek meg esvén a szive sirásokon. és ki küldvén mindeneket aházból, térdre esék, imádkozék, azután mondá a holt testnek, Tabit kely fel, Ezekre a szokra fel nyittá szemeit. és meg látván péttert, fel üle. péter a kezét nyujtván, fel segítetté kelni, és szolítván a szenteket, és az özvegyeket, életben viszá adá nekik.

¹⁰³ opus imperfect. in Matth hom 1.p.3. Baron. Cornel. á lapide.

¹⁰⁴ Euseb. hist Eccl. 1.5.c.10.

¹⁰⁵ Rufinus de symbolo p. 539

¹⁰⁶ Ambros.de Eli.t.l. p.546. Fulgent. contra Fabian.

¹⁰⁷ Aug Serm 212.p.231 Cyrill. Catech. Hier.Ep. 6.c.9.

¹⁰⁸ Ruf de symbolo p 539

¹⁰⁹ Ambros. ep 7. p 186 a.b.

¹¹⁰ act.IX.32

¹¹¹ Act.IX. 36.–38.

¹¹² szent péter egy darab ideig marada még Joppében. egy simon nevü szigyrtonál, tsak közel a tenger parthoz. a meg ebben avárosba volna, az Isten meg üsmérteté véle, a mint meg fogom mondani, hogy az ő akarattya avolna, hogy meg nyilnék az Évangyéliumnak kapuja. a nemzeteknek is, vala Czesarea városában, joppétol tiz mély földnire, egy kornélius nevü Romai százados, akinek seregét, olasz seregnek hitták, aki nem volt se sido, se környül metélkedet, de a sidokal gyakorta valo léte, vagy is a szent könyveknek olvasása. meg üsmértetvén véle az Istent, nagy tisztelettel szolgállya vala, a szegényeknek sok alamisnát ad vala, gyakorta, böjtölt, és az imádságban foglallya vala magát, az egész háza népe, az Istent szolgállya vala, söt még a sidok is bizonytságot tésznek vala az ő jó erköltsiröl,

Ugy történék egykor. hogy három orakor dél utan, éhomra, és az imádságban lévén, valóságál látá egy Angyalt bé menni hozája ember képiben fényes ruhában, és aki neve szerént szollittá ötet, kornélius meg rémulvén kérdé, uram mit kívánsz töllem? az Angyal felelé néki, ate imádságid, és ate alamisnaid fel hatottak az Istenhez. és azok kedveseké lettek ő elötte, küldgy el mostanában joppében, és hivasd ide simon pétert, aki meg fogja néked mondani mit tselekedgyél az üdveségre, te, és ate házad, azután azt is meg mondá néki hogy simon péter hol volna szálláson, és azután. el mene, kornélius hivatá kettöt a tselédi közül, és egy Isten félö vitézt, elő beszéllé nékik, az Angyal jelenésit, és joppéba küldé őket szent péter után, ezek mindgyárást el indulának, és más nap délre joppében érkezének,

Minek elötte oda érkezének, péter a felső házban mene imádkozni, a még az ételit el készitenék, és őt az elméjiben el ragadtaték, látá az eget meg nyilva, egy nagy abroszt le szállani, épen hozája, az abrosz négy szegelete fel volt hajtva, ez az abrosz tele volt minden féle állatokal., mind repülő, mind tsuszo állatokal., és szozatot halván, mondá néki, kely fel péter, öld meg és egyél, Isten oltalmazottól. felelé péter, soha sem ettem tisztátalant, de a szozat mondá. neki, ne hidd tisztátalannak azt, amit az Isten meg tisztított, ugyan ezen dolog történék három szor., azután az abroszt fel vonák az égben.

Szent péter nem tudhatá akor mindgyárt mit tenne alátás, de tsak hamar meg tudá, mert a kornélius emberei épen akoron zörgetének a kapuján, és kérdék ha simon péter őt volna szálva, az Isten belső képen meg jelenté péternek. hogy az ő akarattyaából keresnék azok az emberek, és semí akadályt ne tegyen el menni vélek. azonal le mene, és bé hívá őket, azon a napon meg nem indula, másnap el mene vélek. pétert pedig hat jóppéi keresztyének el kísérek, és másod napján három ora felé dél után. Czésáréába érkezének.

kornélius minden attya fiait, és jó akaroit magához gyüjtvén, várá a szent péter el jövetelét, a midön meg hallotta volna el érkezésit, eleiben mene. lábaihoz borula földig, szent péter fel emelé, és mondá néki, Én is tsak olyan ember vagyok mint magad, mind együt bé menének aházban, és szent péter őt látván anagy gyülekezetet mondá, Ámbár ne légyen is szokások a sidoknak, az idegenekhez menni mind azon által ő azt meg tselekedné, azért, mert az Isten meg mutatta néki hogy semmi embert ne tartana tisztátalannak. és ferteztetnek.

Kornélius azután elé beszéllé az Angyal meg jelenésit, és mondá, hogy az a gyülekezet, azért volna, őt, elötte, hogy meg tudhasák, az Isten mit kíván töllok, szent péter tsudálkozék az Istennek jóságán. a ki úgy hintené kegyelmit anemzetekre. valamint a sidokra., az után rövideden elejekbe adá hogy az Isten mi képpen küldötte vala Jésus kristust az ő Fiát hogy békeséget hirdessen Izraelbe, hogy bírása lenne az élöknek, és a holtaknak, és hogy meg bótsása büneit mind azoknak. kik ő benne. hisznek, hogy a sidok ígaságtalanul feszítették vala fel. de az Isten ötet fel támasztá és az ő tanitványí ettenek és ittanak ő véle, fel támadása után,

¹¹² Act.IX.43

A még szent péter e szerént beszéllene a szent Lélek le szálla mind azokra akik jelen valának, és külömb féle nyelveken kezdének beszélleni., és az Istent Ditsöiteni, ezen igen el almélkodának a sidó hivek, kik szent péterrel mentenek volt oda, a szent Lélek azon alkalmatoságal. meg előzé akereszttséget és a bérnáltást, és a közönséges rend ellen, közlé¹¹³ magát azokat az idegeneket, akiknek meg tisztította volt sziveket a hittel, hogy meg mutassa Péternek, hogy az Isten úgy meg nyitná az Évangéliumnak kapuját, a nemzeteknek,¹¹⁴ valamint a sidoknak, és hogy meg kellene keresztelni azokat., akik még előre el vették az éltető szent Lelket, és minden kegyelemnek eredetét., Ugyan péter mondá azonal, Lehető a kereszttségnek vizét meg tagadni azoktól. a kik már vették a szent Lelket valamint mi. és parantsolá hogy meg keresztelnék őket a kristus Jésusnak nevében, mert noha vették voltis a szent Lelket., de szükségek vala akereszttségre, hogy az Anyaszent egy házban bé mehessenek. és hogy el vehesék abelső képen való meg szentelést. amely akereszttség által adatik nekünk, kornélius meg tartoztatá magánál szent pétert egy néhány napig, szent péter sem láta semmi akadályt, hogy őt ne maradna,

A kornélius meg keresztelkedésinek hire tsak hamar el terjede a tartományban, és többire az Atyafiak, azon mindgyárást meg botránkozának, hogy meg engedték volna a nemzeteknek az Évangéliumban részesülni, és mihent szent Péter viszá érkezett volna Jérusalemben. a környül metélt hivek kérdék tőlle. hogy miért ment volna a nemzetekhez. és miért ett volna vélek, de szent péter. nem tekéntvén elsőségét, se Apostolí hatalmát. aláztatóság. mentegeté tselekedetét, és meg mutatá, elő beszélvén mind azt a mi történt vala, hogy egyebet nem tselekedet, hanem az Isten parantsolatit követte, a kinek nem leheté nem engedelmeskedni, a Jóppé béli hiveket. a kik jérusalemben mentek volt véle, bizonyásgul hívá tselekedetinek, A hivek halván azokat az okokat, meg tsendesedének, és ditsöiték az Istent. a ki a nemzeteknek is részt adot volna a penitentziában, hogy az örök életet el erhesék. a nem láttzik hogy az¹¹⁵ Apostolok is zugolodtanak volna ahivekkel, szent Epiphanius fel teszi, hogy Cerinthus, aki azután eretnekséget kezdé, leg első kezdője volt. annak azugolodásnak.

¹¹⁶ Aristobolusnak akit az Attya, Hérodés meg öleté, egy fia marada. Agrippa nevü., ezt Romában neveltették fel., Drusus. a Tiberius fia mellet, aki is barátságában esék ennek az iffiu fejdelemnek, és mint hogy nemesi természetel bira, el mondhatni, hogy a jóságából. nem tsak¹¹⁷ bőségel adot, hanem ugyan el tékozolta, való hogy azal nagy sok jó akarokat tsinála. a Tsászár udvaránál, de az is való, hogy igen nagy adóságokban esék, úgy anyira hogy Romában betsületesen nem maradhata, a Drusus halála arra kénszerítte Tiberiust, hogy el távoztatná magától mind azokat a kik a fiának baráti valának, mert a jelen való létekel meg ujitották fia haláláért való keserüségit, Agrippais, noha az adóságért, de ezen betsületes szin alatt, el távozóék az udvartól, judéába viszá tére, és egy Iduméai várban bé zárkozóék, ahol a szégyen, és a nyomoruság miat, azt tevé fel magában. hogy magát éhel meg ölye, Cypros a felesége, Phásáelnek leánya, azon volt hogy segíthese minden képen amaga jóságából. levelet is küldé Herodiádának., az Agrippa hugának, a melyben meg írá bátyjának nyomoruságban való létit, Hérodés, a Herodiada férje. magához hivatá Agrippát a sogorát a Tiberiades városában., ahol városi tiszttséget ada neki, és pénzből állo jövedelmet is rendelete neki hogy élhesen, de a mely nem volt elegendő arra hogy tiszttségesen lehesen. de még az a kevés jövedelem is nem tartá sokáig, Agrippa. nem szenvedheté el. hogy egy vendégségkor. Hérodés a szemére hánná és meg panasználá neki azt a kevés adományát is.

¹¹³ Aug Serm. 266 c 7 Serm 99. c.12.

¹¹⁴ Act.XV.9

¹¹⁵ Greg.lib 9 ep. 39. Epiphanius haeres. 28 c.2

¹¹⁶ X Rész

¹¹⁷ Joseph. Antiq. 1.18.c.7.

Agrippa kételenítették tehát Tiberiades városát el hagyni, és magát meg vonni pomponius flaccus mellé, a syriai Gubernátor mellé, aki annak előtte néki jó akaroja volt Romában, flaccus igen jól fogadta Agrippát. annál is inkább, hogy Arístobolus, az Agrippa testvér öttse is mellette. volt. és szerette ezt akét egy testvér atyafit, de ő magok egymást nem szerették, aristobolus igen nagy kárára igyekezék a bátyjának a Gubernator előtt, mivel azal vádolá bé ötöt, hogy Agrippának pénz ajándékot adtanak volna a Damaskus béliek., hogy meg nyerjék pereket flaccus előtt. a kik a sidon béliekkel pereltenek holmi határ iránt, flaccus adolognak végire menvén, Agrippán fel hagyta, és ez a nyomorult fejdelem, ujontában a szegénységben viszá esék, és ptolomaides városában mene ahol nem vala mivel élni, Azután azt gondolá. hogy talám könnyebben elhetne olosz országban. és talám még őt valamely szerentsére is mehetne. de pénze nem vala az utra, mársyas az ő hü szolgálja, a Berenicza komornyikjához mene proteushoz, kervén hogy adna néki valamely summa pénzt., a melyért magát kötelezné nékie, protéus arra rea álla, de mint hogy Agrippa még azon kívül is ados volt néki, szükséges vala, hogy marsyas huszon öt ezer dragmárol valo ados levelet adgyon neki., noha abból nem vet is fel többet huszon ket ezer öt száz dragmánál, ezel a pénzel Agrippa., Ánthédonusba mene. és már a hajora akara ülni, a midön Érennius Capito a Tibérius tiszttye. vitézekel meg fogatá, kényszerítvén arra. hogy fizetné meg a három száz ezer dragma adoságát, a mely sumát Romában kérte volt költtsön a császár pénziből, Agrippa azt fogadta hogy sohová sem menne, de éttzaka el vágá a hajo kötelét, és Alexandriába mene, őt egy sido urtol, akit Alexandernek hitták, két száz ezer dragmát kére költtsön, Cyprosnak, a feleséginek kezeségire. aki addig kísérte vala ötöt.

¹¹⁸ Agrippa olosz ország szélyire érkezvén onnét egy levelet ira Tibériusnak. aki akoron Capré szigetiben volt, hogy udvarlására jöt volna. és hogy ő neki ajánlya szolgálattyyát, és kéri azon a Császárt, hogy engedgye meg, had mehesen udvarlására, Tiberius válaszola néki, hogy örül el érkezésin., és hogy kedvesen látná, a mint hogy jól is fogadta. de más nap Tiberius a Capito levelét vévé, amelyben tudtára adá acsászárnak. hogy Agrippa. judéából el szököt, hogy meg ne fizesse a három száz [három-száz] ezer dragmát, amelyel a Császár ládájába tartozik. Tiberius ezen ahiren meg haragudván. meg parantsolá hogy hozája ne botsásák Agrippát, míg meg nem fizeti azt a sumát, Agrippa pedig meg nem ütközék. ezen a meg esésen, hanem Antoniahoz folyamodék, a Drusus feleségihez. aki néki költtsön ada anyira valot. hogy meg fizetheté adoságát, és ismét Tiberius kegyelmeségiben vevé, az után egy samaritánusra talála, aki önéki költtsön, egy millium dragmát ada, és abból Antoniát meg fizeté, és költtségire is marada,

¹¹⁹ Tiberiusnak maradot volt. Drusustol egy kis fiatskája, azt is Tiberiusnak hitták, a császár, azt a kis fiát, Agrippa gond viselése alá adá, hogy viselné gondgyát. és lenne mindenkoron véle, Ágrippa pedig nagyob hajlandoságot mutata az Antonia kis unokájához kájushoz. a kit akoron mindenek szerették, kájus is barátságát mutatá hozája, ugy történék egy kor, hogy kájus, és Agrippa. szekéren sétálni menének, Agrippa hízkelkedésből mondá kájusnak. hogy kívánna látni azt az időt a melyben. az öreg Tibérius nékie hagyná a helyét, és ugy boldogá lenne az egész világ, a mi Tiberiust, a Drusus fiát illeti, azt el lehet veszteni. Eutikus, az Agrippa szolgálja ezeket a beszedekeket mind jól hallá, de akoron semmit nem szolla. hanem kevés idő mulva, hogy a Romai prefectus eleiben viteték, azért. hogy az urának holmi köntösét lopta volna el, de ő nem a lopásért valo kérdésre felele. hanem mondá a prefectusnak, hogy valami nagy dolgot akarna mondani a Császárnak. a mely életében járo dolog volna, és a mely Agrippát is tekéntené. aprefectus Eutikust a császárhoz küldé, de

¹¹⁸ A kristus eszt 39. Annus vulgaris 36

¹¹⁹ Joseph. Antiq 1. 18.c.8.

Tiberius a ki mindenben lassu, és halogato volt. sok ideig hagyá a vasban. nem tudakozodván semit is adologrol

Egy darab idő múlva Capre szigetiből. freskatiban mene, négy, vagy öt mély földnire Romától, őt levén, Agrippa. sürgetni kezdé Tiberiust Antonia által., hogy halgatná meg a szolgáját, hogy had látná mit mondhatna ellene, a Császár azt felelé reá, ha Eutikus hamisan vádolo, a fogság amelyben volt eddig, az ura meg elégedhetik véle, de hanem a, Agrippa vigyázon magára, ne hogy a büntetést a melyet a szolgájával akarja szenvedtetni. maga abban ne esék, mint hogy eza dolog Agrippának betsületiben járt, kezdé ujontában sürgetni ezt a dolgot hogy Tiberius el végezné, Antonia azt az időt választá. a melyben Tiberius ki szokot volt menni dél után szekeren. maga mulattságára, kájus. és maga Agrippa előtte mentenek, Antonia kezdé kérni a Császárt hogy had hoznak eleiben. Eutikust, én nem bánom, felelé a Császár, de az Istenek bizonyágim, hogy akaratom ellen tselekeszem. és tsak azért, hogy kivánságod bé tellyék.

Eleiben vivék tehát Eutikust, és a császár kérdé tölle. mit mondhatz te olyan ember ellen akinek rabja voltál, és fel szabadított,? Eutikus elé beszéllé a Császárnak, az Agrippa beszédit. melyeket mondot volt a szekérben kájusnak, a császár ezeknek. hitelt ada. annál is hamaréb, hogy látná Agríppát nagyob szorgalmatoságot mutatni kajushoz. mint sem az ifiu Tiberiushoz, erre valo nézve. nem vizsgálván továbbá a dolgot, parantsolá Macronak. atest örzök kapitányának. ted lántzra ezt az embert, meg nem nevezvén hogy kit, macron nem gondolhatván azt hogy Agrippa volna az az ember, meg várá hogy a Császár a theátrumbol ki menyen, de a Császár még is látván Agripát. mondá Macronak, nem parantsoltam valaé meg. hogy lántzra ted ezt az embert, macron. kérdé ki volna az az ember, a Császár felelé, hogy Agríppát.

Ez a nyomorult fejdelem hejában kezdé könyörögni Tiberiusnak, mivel azonal lántzot tevének. az ő bársony palástyára. és atöb sok rabok közü tevék kik a császár kastélya elöt valának, a keserüség egészen le nyomván, egy fának a tövire le heveredék, azonal egy bagoly az ágára szálla. egy német rab ezt látván, hozzája mene. és mondá néki, ez a madár jelenti ate rossz állapotodnak jóra valo változását, de arra vigyáz. hogy ha még egy szer olyan madarat fogsz látni a fejed felet, tovább nem élsz öt napnál, Agrippa ezt tsak meg neveté, mind azon által ebé tellyesedék. a mint meg fogjuk latni.

Az igen nagy melegek, és az ő nagy keserüségben valo léte. igen nagy szomjuságot okozának néki, kájusnak egy rabjától innya kérvén a ki őt vitte el avizet., a rab innya ada néki, olyan nagy tisztelettel., mint ha szabadságban let volna, Agrippa. igen jó neven vevé azt az emberségit, és meg ígéré néki, hogy ha abban az állopotban lész., jót teszen véle, és meg emlékeznek az ital vizről. a mint hogy véghez is vitte, meg nyerte szabadságát, és a maga jóságiban prefectusnak tette, ezt a rabot thomastusnak hitták, Antoninának meg esvén a szive, az Agrippa véletlen nyomoruságán, meg nyeré macrontol. hogy a százados a ki véle esze volt lántzolva. a Romai szokás szerént, és a vitézek akik örzötték. emberségesen bännának véle, és engedgyék had vehessen holmi segittséget ami meg engesztellye rabságának sullyát, Ágrippa Roma mellet volt fogságban, a pretoriána militiának taborán, a hol hat holnapig marada. Tiberiusnak haláláig.

¹²⁰ Ezen időben támada egy tsalárd ember, a kit a samaritánusok betsülení kezdék, ez, arra vevé a közönséges népet, hogy ő véle mennének fel a Garizim hegyére, a mely hegyet

¹²¹ szentnek tartották abban az időben; azt igérvén nekik, hogy meg mutatná a szent és drága edényeket, a melyeket őt Mojses el ásta volt, ezen hiszemben, fegyvert fogának. és addig a

¹²⁰ XI Rész

¹²¹ Joseph Antiq 1. 18.c 5

még minden felől esze gyülekezzenek. hogy együtt menyenek fel ahegyre, Thyratába városát meg szállák, de pilatus. azt meg halván, feléjek mene. lovas, és gyalog hadal, a Garizim hegyét el foglalá, és azokra üte, a kik avárost meg szállották volt., azokat meg veré, sokakat el foga, és a fővebbeknek. fejeket véteté

Akoron a samaritánusok. panasza menének Vitelliushoz, a syriai Gubernatorhoz, vádolván azal pilatust. hogy reájok ütöt, és meg öletet sokat közüllök ók nélkül, és azt is mondák. hogy azok akik Thyratába mellé gyülekeztek vala, tsak azért volt. hogy ellent alhassanak erőszakoskodásának, vitellius ezeket halván, Judéába küldé Marcellus nevü jó akaróját. hogy ót gondgya lenne. az ország dolgaira. pilátusnak pedig azt izené. hogy menne Romába a CSászár eleiben hogy ót mentené magát a miről vádolnák. pilátus. nem mervén el halgatni ezt a parantsolatot, el hagyá judeát tiz esztendeig valo ót lakása után. és nagy siettséggel mene Romában, a hová tsak a Tiberius halála után érkezék., azt nem tudhatni hogy különösön ót mi ment végben ellene., de azt tarttyák, hogy szam ki vetésben. küldetet bétsbe, Galliában. holtig,¹²² de kéttségben esvén maga állapottyárol. maga lön magának hohérja, és a maga kardgyával ölé meg magát. az Isten meg büntetvén még ezen avilágon, igazságtalanságát ennek a birónak, aki amaga lelke üsmérete ellen. adá a kristust, ellenségi keziben

Hérodés Antipas Agrippának attyafia., el válván, az szeretsenek királyának, Arétásnak¹²³ leányától, hogy Herodiást venné el, veszedelmes hadakozást okozta magának, a mely a Tibérius uralkodásának a vege felé tették ki. ez a két fejdelem a Gamala határján vetekedének. az ő Generalisok pedig meg hartzolván, a herodés hadát egészen le vágák, sokan a sidok közül. ezt a veszedelmet az Isten igazságának. tulajdonitták a ki boszut állot. keresztelő szent Jánosnak igazságtalanul valo haláláért., Herodes tudtára adá Tiberiusnak.¹²⁴ szerentsétlenségét. Tiberius oly igen párttyát fogá. hogy parantsola vitelliusnak. a syriai Gubernatornak. hogy hadakozást kezdgyen Aretásal. akit. vagy elevenen, vagy holtan küldgye el néki, vitellius a hadakozáshoz készüle, a midön meg hallá a Tiberius halálát, azt tarttyák, hogy Arétas meg jövendölte volna, hogy minden bizonyal. a Romaiak nem mennének pétra városában, és elő ször. vagy ő maga, vagy Tiberius, vagy vitellius, de meg hálnának.

¹²⁵ A Tiberius halálának hire Romában érkezvén, Mársyás, Agrippának egy hü szolgálja, hozája mene afogságban. hogy azt tudtára adgya. Agrippa épen akor a feredőben akara menni, és mondá néki sidó nyelven. az orosz lány meg holt, Agrippa jól értette, és el nem titkolható örömét, a százados aki véle egy vason volt, azt észre vevé, és kéré hogy mondaná meg min örülne, a fejdelem nem akará mindgyárt meg mondani. de mint hogy jó akarok valának, meg mondá néki, ez a tiszt azon meg örüle, és mindgyárt le vevé Agrippáról alántzot, és vendégséget készítete néki, a midön asztalnál volnának, vivék hirit, hogy Tibérius még elne, a százados azon igen meg ijede, mivel az életét el vesztette volna. ha azt meg tudták volna hogy egy rabal ett, el is üzé azonnal az asztaltol. Agrippát., és meg lántzoltatá, és sokal keményeben örizteté, fenyegetvén azal. hogy fejével fizetné meg. arosz hirt, melyet nékie mondot. Az éttzaka nagy nyughatatlanságban telék. a mint azt könyü el gondolni., hanem más nap közönségesen hirdetek a Tiberius halálát. kájusnak levelét vévék. amelyben. tudtára adá atanátsnak. a Tiberius halálát. és más egy levelét, a melyben. parantsolya a Romai prefectusnak, hogy vinné Agrippát a fogságbol., az előbbeni házához, a hol egy darab ideíg marada örzés alat, és tsak hamár. egészen szabaddá lön.

¹²² Euseb hist Eccl. lib 2 c.7. oros. 1.7 c 5.

¹²³ Joseph. Antiq 1.18.c 7.

¹²⁴ A kristus Eszt 40. An.vulg. 37.

¹²⁵ Joseph. Antiq 1.18. c 8.

Kájus Romába érkezék a Tiberius testével, kevés nap mulva az után kájus magához hivatá Agrippát, a köntösét meg változtatá néki, és diadémát tévén a fejére, a Filep Tetrarkaságának királyá tévé, és a vas lántz helyet a melyet. hordozot, aranyat ada nékie,

Vitellius, a syriai Gubernator; a Tiberius parantsolattya szerént. hadakozni akarván Aretásal, a szeretsenek királyával, két legiot vén maga mellé, és más seregeket is a kiket a szövetségben lévő királyok adának, de mint hogy Judeán keresztül akará vinni ahadait hogy egyenesen petrának mehesen, ahol volt Arétás, aleg eleje a sidoknak ptolémaidában jövének hozzája eleiben adván. hogy az ő törvények nem engedi hogy az ő országokban. képet. vagy bálványt hordozanak, olyanokat. a mitsodások. a Romai zaszlokon vannak, kérék hogy venne más utat magának, vitellius rea álla kérésekre, a hadát scythopolis felé küldé. hogy ót menne által a jordán vizén. és onnét petra felé, maga pedig Herodesel. a Tetrárkával, és más jó akaroival. Jerusálem felé vevé uttyát, a hol áldozatot tet az urnak az innepekben, Jérusálemben nagy tisztelettel fogadák, ót tsak három nap marada, és az alat le tevé Jonatást. a nagy áldozo hivatalbol, és Theofilust tevé helyébe.

¹²⁶ vitellius Jérusalemben hallá meg a Tibérius halálát, és az új Császárnak kájusnak,, hüségire meg eskütteté anépet. Jérusalem volt az első város. nap keleten., a ki leg először meg tudta a Tiberius halálát, a ki császárjának üsmérte kájust, és a ki áldozatokat tett az Istennek ő érette, vitellius azután az Eufrates felé vevé uttyát, hogy szövetséget tsinályon Ártabánusal. a pártusok királyával, ez a király mindenkor meg vetésel volt Tiberiushoz, és mihent kájust Császárnak üsmérék, maga keresé a Romaiak szövetségit, vitellius, és Artabánus ki ki a maga részéről a hidra menének a melyet az Eufratesre tsinálták vala. Artabánus imádá a zaszlokon valo sasokat. az Augustus, és akájus képeit, és a békeségnek árticulusit meg tsinálák, azután Herodes Antipas. meg vendégelé Artabanust, és vitellíust. egy nagy sátor alat, az Eufrates közepin.

A parthusok királya. viszá térvén babiloniába, és vitellius Antiokiában., Herodes nagy siettségel adá tudtára kájusnak a békeségnek meg tsinálását, és az ő követi eléb érkezének Romában, mint sem a vitelliusé, a kinek illetet inkább meg irni ezt a hirt, ugyan ezért, a Császár vévén a vitellius levelét. azt felelé reá. hogy már mindent meg tudot volna a Herodes követitől. ez igen nehezen esék vitelliusnak., az oltától fogvást. mindenkor haragot tarta Herodes ellen. kevés idő mulva azután Artaban. Romában küldé a fiát Zálogul, sok ajándékokal, a többi közöt egy Élázár nevü sidot., akit arend kívül valo magosságáért, oréásnak hitták

Tiberius császár uralkodásának avége felé, vagy is a kájusénak a kezdetin. érkezék a Thyániai Apollonius, Antiokiában. az ő okoságának. ártatlanságának. és igasságának hire mindenüt el terjede, ez az ember pogány lévén, némely olyan tselekedeteket is tselekedet, a melyek tsudálatosoknak láttzának, és olyan jövendöléseket is. a melyeken a pogányok álmélkodának, ugy anyira hogy az Apostolokhoz hasonlitták. söt még a kristushoz is. az ördög előre el látván avilágon valo birodalmának tsak rövid idő alat valo el pusztulását, nem támaszta soha, se több, se veszedelmeseb tsalárdokot mint ezekben az időkben, de az Isten meg nem engedé. hogy a tévelygésre vegyék az választattakot, se hogy meg tántoritssák a hiveknek hiteket, el veszté atsalárdokot, szájának lehetével, és tsak azokat hiteték el, akiknek arra kedvek volt, és akik nem akarák valóságal meg vísgálni a tsalárdok magok viselésit, és tanításit, Az Évangyéliumnak fényesége, az kristus Jesus tudományának tisztasága, az ő Isteni élete, az Apostoloknak böltseségel valo tanítási, a mely tudományt. ök nem a tanulással, se nem az

¹²⁶ vide philon. in legat ad cajum

elmélkedéssel szerzették volt magoknak, és az ő tsudatételeknek ereje, meg némitták azokat a tsalárdokot, és meg szégyenítették azokat, kik nékik hitelt adának.

¹²⁷ Apollonius, Thyas városából való volt kappadociában, mind régi, mind gazdág famíliából való volt, elméje nagy volt, és igen emlékező, ékesen szólló, és oly igen szép., hogy mindenek gyönyörüséggel nézték, tizen négy esztendős korában thársis városában küldék hogy őt Rhetorikát tanuljon, de a philosophiára adván magát. a pithagorás vallását választá és tizen hat esztendős korában azt gyakorolá az állatok husát enni el hagyá, tsak füvet, és kerti vetemént ett, a bor italt rosznak nem tartá. de maga nem ivék, mert meg háborította az elmének tsendeségét. mezit láb járt., len vászonbol való köntöst viselt, gyapjubol valót nem akara viselni, mert a gyapjut az állatoktól veszik hoszu haját viselt, és rend szerént való maradása. az Esculap temploma volt. mondván, hogy az az Isten. kedvelli a betegeket meg gyógyítani az ő jelen való létiben

Joszága elegendő volt. de annak felét a bátyának adá. és amás felét. a szegény atyafiainak osztogatá, és anötelenségben akara élni, mind azon által volt gyanóság ellene atisztátalan szeretet iránt, a pitagorás tanítványit követvén, őt esztendeig nem szolla, de a héjával sokat utozot jelek által beszéllet, és némelykor irásban tette. a mit akart., mint hogy nagy tisztelettel valának hozzája. és sokat tartának az ő jó erkölcsiről, az ő jelen való léte meg tsendesitet akár mely zenebonát.

öt esztendeig tartó halgatása után, Antiokiába mene, és őt kezde beszélteni mint olyan embereknek a kiket okosabaknak tartá lenni, meg vetvén atöbbit, az ő beszédi. fontosok. rövidek. és hathatosok valának, Én nem keresek, mint a más filosofusok, mondá, kerestem a még iffiu voltam, már most nintszen ideje akeresésnek, hanem atanításnak, a bölsnek olyannak kel lenni mint egy törvény tsinálnak, a ki másnak azt parantsollya, a mit maga követ,

¹²⁸ Azt tarttyák hogy ezen idő tályban mene szent péter Antiokiába, és állittá fel ennek a városnak Anyaszent egy házat. ahol hét esztendeig üle a püspöki szekiben. nem mind egy más ¹²⁹ után. hanem helyel. helyel. és különös időkben. Az Atyák azt tarttyák, hogy amidön az Apostolok el oszták magok között a tartományokat, hogy őt predikállyák az Évangyeliumot, Roma városa, a Romai birodalomnak fő városa, szent péternek eset, de minek előtte oda ¹³⁰ menyen. Antiokiába mene, nap keletnek fő városában, a hová helyhezteté első püspöki szekit, mint első püspökje annak avárosnak, azt nem tudhattyuk menyi ideig marada őt, szent Chrysostomus azt tarttya hogy őt sokáig marada, a Seleuciai Basilius téssen emlékezetet a ¹³¹ tsudákról melyeket őt tett, és a nagy szent Gergely. azt mondgya. hogy azt tarttyák. hogy őt hét esztendeig volt. mint püspök., az az, hogy ezt az Anyaszent egy házat igazgatá, a kristus esztendejének negyven kettőjüig, a melyben mene Romában. de az alat más helyekre is el ment ¹³² tanítani, és gyakorta meg látogatá a jerusálemi hiveket., a mint hogy jerusalemben találkozáék. a midön szent pál oda mene, a vulgaris esztendőnek harmintz hetedikében.

¹³³ Hihető. hogy azután mene szent péter predikállani a sidoknak, a kik el valának szélyedve. a pontus. Galatia, Bithinia. Cappadocia. tartományiban. nem lehet kételkedni abban hogy ne let ¹³⁴ volna ezekben atartományokban., az Évangyeliumot hirdetni., alevél melyet nékik ira

¹²⁷ philostrate. vit Apollon 1.1.c 3.4.

¹²⁸ XIII Rész

¹²⁹ Leo.serm. 80.c.3. alii.

¹³⁰ Leo.serm. 80.C.5. Euseb.in chronic Hyeron de viris illust. Chrytom. I.homil. 42.p 503. e.

¹³¹ Basil. seleuc vita S. Teclae.1. 1.p.276.c. Gregor. 1.6.epist 37.

¹³² Galat.1.19.

¹³³ A kristus eszt 41 An.vulg. 38

¹³⁴ I petr.I.1. Euseb. 1.3.c.1. p.71.

negyven harmadikban, azt meg bizonyította., ki tettik a szent pál Galatabéliekhez írt leveléből, hogy a hamis Apostolok, a kik ellen anyira volt szent pál, a szent péter neve alatt tanítottanak, aki is predikált volt már azon tartomány béli sidoknak, és meg engedte volt nekik tartani a törvénynek Céréoniáit, holott szent pál. azoknak haszontalanságát. predikálta.¹³⁵ a nemzeteknek., szent Epifanius azt mondja. hogy szent Péter. azután, hogy Romában megegyezett, egy néhány ízben el hagyta ezt az Anyaszent egy házat. és a Bithyniait megegyeztetni.

szent péter rend szerent csak a sidoknak predikál vala, ő maga meg tartotta. atörvény béli Ceremoniákat, és meg engedte hogy meg tartassák a sidok is kik a hitre tértenek, azt is meg engedte,¹³⁶ hogy amiképpen utozott, aszszonyok kövessék őtet. akik vigyáznak. a szükséges¹³⁷ dolgokra. ennyi volt botránkoztató dolog, mivel rend szerent való szokásban volt a sidoknál, és az Apostolok. a kik fő képen a sidoknak predikáltak, eszerent tselekesznek vala,¹³⁸ Az Apostolok Constitutionának könyve azt mondja. hogy az Apostolok az Évangéliumot prédikálván, különbözféle munkákban foglalják magokat, vagy azért hogy másoknak terhek ne legyenek, vagy azért. hogy a heverést el kerüljék, de a miképpen tellyeséggel az predikálásban, a tanításban foglalták magokat, akkor minden akadály nélkül éltek a kristustól vett hatalommal.. aki azt hagyta nekik, hogy éllyenek az Évangéliummal. amelyet predikállyák,¹³⁹ csak éppen Barnabás. és szent pál nem éltenek azal hatalommal. azt írják hogy szent péter csak kenyérel, és olajmaggal elt, és ritkán kertit veteményel.

¹⁴⁰ Az alatt améig ez az Apostol eszerent állította vala fel az Anyaszent egy házatot a tartományokban, Saul. vagy is pál Damaskusban predikálta az Évangéliumot a sidoknak, meg bizonyítván nekik az írásokból. és erős okokkal. hogy a kristus Jézus volna az a Messiás a¹⁴¹ ki ígértben volt az ő Atyóknak, A sidok nem szenvedhetvén tovább. az ő hathatos. és hasznos prédikációit, fel tevék magokban hogy meg ölnék minden törvény látás nélkül, a Damaskusi gubernátor nagy vigyázással őrizteté akapukat, hihető hogy a sidok hamisan bé vádolták volt neki. a sidok pedig ejel napal a kapuknál voltak, a sidoknak rossz szándékjok nem lehetek titokban Saulnál, és reá állta a tanítványoknak akarattokra, akik egy ézaka kosárban tevék őtet, és egy ablakon. le bocsátták. a város kö falán. onnét Jérusalemben megegyeztet,¹⁴² hogy meg látná szent pétert, az Apostolok fejedelmét. nem azért hogy szüksége lett volna hogy valamely világoságot vegyen tőle avallás béli tudományra, mivel őtet maga a kristus tanította volt meg, hanem hogy tiszteletét mutassa az Apostolok fejedelmének méltóságához.

Jérusalemben érkezvén, a tanítványok mellé akará magát adni, de mindenkinek tartának tőle, és¹⁴³ kerülék. nem tudván bizonyosan meg térésit, Barnabás üsmervén őtet még annak előtte. mivel tanuló tarsak voltak a Gamaliel lábainál, meg tudván magától. vagy mástól, meg térésit,¹⁴⁴ szent péterhez, és a kis Jakabhoz a jérusalemi püspökhöz vivé, mivel szent pál maga mondja nekünk, hogy azon alkalmasággal. más Apostolokat nem látot., szent Barnabás tudokra adá hogy mi formában tört volna meg, és hogy mit tselekedet Damaskusba, ez így lévén, a tanítványok hittének neki. és társaságokban vevék, csak két hétig marada

¹³⁵ Epiphanius haeres. 27 c 6.

¹³⁶ 1 cor IX.

¹³⁷ 5. Hieronymus in Matt. XXVII

¹³⁸ Constit. 1.2.C.63. p 210.d.

¹³⁹ 1 Cor. IX.1...14.

¹⁴⁰ Recognit 1.7.c 6.

¹⁴¹ Act IX. 23.

¹⁴² Act.IX. 26 Gal. 1.18.

¹⁴³ Vide vit. S Barnabae.

¹⁴⁴ Galat.1. 18.19.

Jerúsálemben, de azt a kevés időt sem tölté hejában, mivel hathatosan prédikállá akristusban való hitet, és az idegen sidokal sokat vetekedék a hitért.

¹⁴⁵ Demint hogy mindenkor győzedelmes volt rajtok, azon anyira meg boszonkodának hogy meg akarák ölni, de ahivek azt meg sajditván, titkon ki küldék Jerúsalemből, és palestina ¹⁴⁶ Cesareába vívék. A kristus magais meg jelent volt néki a templomban való imádságakor. meg parantsolván néki, hogy siettségel menne kí Jerúsalemből., mivel őt bé nem vennék az ígazságról való bizonyság tételét, és hogy mesze akarja ötöt küldeni, a nemzeteknek való prédikálásra.

Cesáreából. atanítványok tharsisba küldék, hihető tengeren, hogy veszedelemben ne legyen. ¹⁴⁷ Ciliciába, és syriában predikállá. ilyen formában hagyá el judéát meg nem üsmértetvén magát. az oda való Anyaszent egy házakal, hanem ahivek azt tudták, hogy aki annak előtte őket üldözte, az akristus Jésus Évangyéliumát hirdetné, és azért hálákot adnak vala Istennek, azt nem tudhatni menyi ideig marada Tharsisba, de azt el hihetni hogy egy néhány esztendőig ¹⁴⁸ marada ebben avárosban., és Cilicianak más részeiben, mivel tsak 43 hivatatéék viszá Antiokiába. amint ezt meg fogjuk látni ezután.

A mely közt látunk az Anyaszent egy ház historiájában. szent pál Jerúsálemben, és Tharsisban menetelétől fogvást, szent peternek Romában való meneteléig 42.. Abban it fel tehettük mind azt, valamit tudunk. az Apostolokról. szent Andrásról. szent Janos Évangyélistáról szent filepről, szent Bertalanról, szent Mátéről. szent Tamásról. szent judásról, szent simonról. szent Mátyásról. akikről nintsen emlékezet az Apostolok tselekedetiben, mivel a többiről, a kikről szól szent lukás abban a szent könyvben, azoknak historiáját le írjuk kinek kinek a maga ideje szerént.

¹⁴⁹ Szent András Galileában. Betzaida városából való volt. Janosnak fia. és péternek testvér ¹⁵⁰ atyafiá. eleinte mindgyárt keresztelő szent Jánosnak tanítványa volt. ámbár nem marada is szüntelen melette, mivel némelykor a maga mesterségit üzé, és életét a halászatol keresé, szent János hallotára mondván egy nap hogy a kristus az Isten Báránya volna, a ki el veszi a világ büneit. András az üdvezítő mellé adá magát, Jánosnak egy más tanítványával, és a kristus szállására menenek, őt ís maradának véle azon anapon. másnap elől találvan simont az atyafiát. mondá néki. hogy meg találta volna a Messiást, azotától fogvást a kristus tanítványi kezdének lenni, noha el nem hagyák mesterségeket.

¹⁵¹ Ugyan azon esztendőnek avége felé, az üdvezítő együt találván őket hogy halásztanak. ¹⁵² maga mellé hívá őket, akik el hagyván mindeneket, ötöt követék, és többé el nem hagyák, Némellyek apogányok közül akarván látni a kristust egy néhány napal szenvedése előtt, ¹⁵³ filepnek szollának. filep pedig meg mondá Andrásnak, és mínd a ketten meg jelenték akristusnak. Theodoretus azt mondgya. hogy szent András vivé a Görögök közü. az ¹⁵⁴ Évangyéliumnak fényeségit. azt is tarttyák hogy ő fundálta volna a Bizanciumi Anyaszent egy házat. noha a nem bizonyos. A Moszkák azt hiszik hogy szent András prédikállot volna

¹⁴⁵ Act.IX. 30.

¹⁴⁶ Act.XXII 17.21.

¹⁴⁷ Galat. 1.22...24

¹⁴⁸ Act.XV...41

¹⁴⁹ XIV Rész

¹⁵⁰ szent András Ap historiája Joan.I. 36. 41.

¹⁵¹ A kristus eszt.41. An.vulg. 38.

¹⁵² Matth.IV. 18.

¹⁵³ joan.XII. 22.

¹⁵⁴ Theod.in psal. CXVI

az ő országokban. a mely hihető dolog, mivel többire arégiek őtet, a Scyták Apostolának nevezik. a Moszkák. a Scyták közti számláltattak.

Az ő halálának idejét nem tudják, hanem azon meg egyeznek hogy martyrságot szenvedet, és fel feszitetet, egy X forma keresztre, a melyet szent Andras keresztinek nevezik

¹⁵⁵ Szent János Évangyeliata. Galiléában születet, a nagy Jakabnak öttse volt, és Zebedeusnak
¹⁵⁶ fia, halász mesterséget üzöt, Jelen lévén atsudálatos halászaton amelyet tétetet akristus
szent péterrel, el hagyá. ő. és a battya mindeneket. és akristus mellé adák magokat, Ezt a két
¹⁵⁷ atyafit az után, Boánergeseknek nevezék, vagy meny dörgés fiainak, talám azért. hogy nagy
¹⁵⁸ buzgoságot mutatának.amidön a menyei tüzet le akarák szállítani samaritának egy
városára. azért hogy a kristust bé nem fogadá. vagy is az ő nagy hitekért. vagy is anagy
¹⁵⁹ igazságokért, a melyeket fő képen szent János üsmérteté meg velünk Évangyéliumában, ő
mindenkor kedves tanítványa volt az üdvezítőnek. és minden alkalmatoságokban különös jelít
¹⁶⁰ vette szeretetének. és kedvezésinek, sokan az Atyák közül azt tarttyák, hogy az ő
tisztasága. és szüzesége voltak leg inkább okai, akristus hozzája valo szeretetének, azt látjuk
apassioban hogy mitsoda szabadságal kérdé. hogy ki árulná el őtet, némellyek az Atyák közül
azt tartották hogy szent János lett volna az az iffiu. a ki tsak egy lepedővel lévén bé fedezve.
követni akará a kristust amidön meg fogák az olaj fák hegyin. de aki el hagyván alepedöt,
¹⁶¹ mezitelen szalada el, hogy meg akarák fogni, szent krysostomus azt hiszi, hogy szent János
álhatatosan követé a kristust a kaifás udvarában. oda bé is ment, mert üsmeretes volt annál
aháznál, és hogy őis vivé bé oda szent pétert,

A bizonyos hogy a keresztig kíséré azurát és ahoz közel állot. A Boldogságos szüzel, a midön
az üdvezítő gond viselése alá hagyá a maga Annyát. meg hagyván néki, hogy ugy tekintse a
szent szüzet mint Anyát., És azon időtől fogvást., a szent szüzel lakot. és gondgya volt reája,
Az üdvezítő fel tamadása után. halászván szent péterrel., ő üsméré meg leg hamaréb a kristust.
aki aparton volt. az után véle együt évén, az étel után szent péter kérdé akristustol., hát ehová
lészen. szolván szent Jánosrol, A kristus felelé néki, ha akarom hogy ugy maradgyon míg el
jövök, mi közöd hozá, te köves engemet, Ezen szokbol. sokan azt itélek. hogy szent János
meg nem halna, amint is sokáig. és sok helyeken. azt hitték hogy meg nem holt volna. és hogy
élne akoporsojában, vagy is hogy valamely üsméretlen helyre ragadtatot volna el. Noha. a
kristus nem mondotta vala tellyeségel. hogy meg nem halna, a közönségesen valo hitel
mindenkor a volt, hogy valóságosan meg holt.

Nem hozuk ismét elé amiket ide fellyeb mondottunk szent Jánosrol. az Apostolok
tselekedetiből, se azt amit ezután mondhatunk ugyan azon könyvből, hanem tsak azokrol
¹⁶² szollunk. amit imit amot látunk az Anyaszent egyház historiájában, és Auctoriban,
Alexandriai szent kelemen azt mondgya. hogy akristus fel támadása után meg adá a
tudománynak ajándekját, a kis szent Jakabnak. szent Jánosnak. és szent péternek akik azt
közlék a több Apostolokkal. Azt tarttyák hogy a parthusok országa eset volt a szent János
¹⁶³ részire. az Évangyélium predikálására, it értik a sidokot, kik abban az országban valának el

¹⁵⁵ XV Rész.

¹⁵⁶ szent János Evagyéliata historiája.

¹⁵⁷ luk.V.10.11. Mark.111.17.

¹⁵⁸ Hieronym. in Matt.X.

¹⁵⁹ Epiphan. haeres. 73. c.7.

¹⁶⁰ Aug. de virginit. c.49 et in joan tract 124. p. 235.

¹⁶¹ Ambros.in ps.XXXVI 24. Gregor Moral. 1.14.c.23. Beda. Baron. chrysost in matth. homil.66. et 85. Hieron.
ep.16.Aug. in joan. tract.113.

¹⁶² Clem. Alex.apud Euseb.1.7. c.1. p.38.

¹⁶³ Aug.quaest. Evang. 1.2.c.34. vide Baron an.44.5.30

szélyedve, az első levelét ennek az Apostolnak gyakorta a parthusoknak írott levélnek nevezték, ugyan ezen titulusa is vagyon. sok régi Exemplarisokban., az Indiaiak azt tarttyák. hogy az ő országokban is predikálott volna, De a bizonyosab. hogy Asiában predikallott., és őt¹⁶⁴ álitotta fel. és igazgatta az Anyaszent egy házakot valamint szent Hieronimus mondgya, azt¹⁶⁵ tarttyák hogy őt sokáig marada, és rend szerént Éphésusban lakot, ugyan őt is holt volna meg. nem tsak ennek az Anyaszent egy háznak vala püspökje, hanem az egész Asiának, ő látogattya vala meg azokat, és azoknak püspököket rendel vala.

Hanem azt nehéz meg tudni. hogy mitsoda időben ment abban atartományba, szent Irénéus,¹⁶⁶ Theodoretus. és más tobben azt tarttyák, hogy akor ment volna oda, amidön szent pál onnét ki ment. vagy is ennek az Apostolnak halála után., szent pál Timotheust rendelte vala maga¹⁶⁷ helyet püspöknek. a mint eki tettzik a néki irt első leveléből. A kalcédoniai gyűlésben valo Atyák azt mondgyák, hogy Timothéus volt első püspök Éphésusban,

¹⁶⁸ A midön szent János az Apocalypsiszt írta, vala egy püspök abban az városban. a talám szent¹⁶⁹ Timotheus lehetet. és nem szent János, szent Epiphanius azt mondgya, hogy szent János már öreg korában ment Ephésusba, A Concilium meg azt mondgya, hogy a szent szüz¹⁷⁰ Éfésusban ment, és őt is holt meg, semmiből ki nem tettzik, hogy a szent szüz. abban atartományban ment volna. nyoltzvan., vagy nyoltzvan őt esztendős korában, amelyet meg kellene engedni, ha azt meg engednék, hogy szent János hatvan hat esztendeje után a kristusnak, ment volna Éfésusban., a mely esztendőben lett a szent pál halála.

Jóbb tehát azt mondani, hogy szent János egy néhány utal volt Asiában, az első uttyában el vihette magával a szent szuzet. a ki is őt meg holt idővel azután, és azután ismét viszá térvén nem tsak az Efésusi Anyaszent egy házat igazgatá. hanem az egész tartomány bélieket, meg lehet látni az Anyaszent egy ház historiájában Romában valo martyrságát, pathmos szigetiben valo szam ki vettetésit.

¹⁷¹ Szent filep Apostol. külömböző A Diakonus fileptől. akiről fellyeb szollottunk, Galiléába.¹⁷² Betzaida városából valo volt. házas lévén egy néhány leányi valának. A kristus el hagyván¹⁷³ ahelyt a hol szent János keresztel vala, elől találá filepet parantsolá néki. hogy követné¹⁷⁴ őtet. Alexandriai szent kelemen azt mondgya. hogy ő felelte volna az urnak, midön mondá néki. hogy kövesse. enged meg nékem had temessem el először az Atyámat, az üdvezítő¹⁷⁵ mondá arra, had aholtakra el temetni. aholtakot, filep elől találván Náthánaélt, mondá néki,¹⁷⁶ meg találtuk a Messiást, és a kristushoz vivé őtet, Egy néhányan apogányok közül akarván¹⁷⁷ látni akristust. meg jelenték filepnek, filep meg mondá Andrásnak, és mind a ketten meg¹⁷⁸ jelenték a kristusnak, az utolso vatsorán filep kéré a kristust. hogy mutatná meg néki, és a

¹⁶⁴ Hieron. de viris Illustr.

¹⁶⁵ Polycarp apud Euseb 1.5. c 24. Chrisos. in Ephes. hom.1. Euseb.1.3. c.23. Tertull. in Marcio. 1.4.c.5.

¹⁶⁶ Iren.1:3. c.3. Theod.in Epist ad Ephes. prolog.p.290 291.

¹⁶⁷ Concil. tom.4. p 699.c.

¹⁶⁸ Apoc.II.1.--6.

¹⁶⁹ Epiphan.haeres. 51 C 2.

¹⁷⁰ Concil tom.3. p 573.

¹⁷¹ XVI Rész.

¹⁷² Szent filep Apostol historiája. Euseb.1. 3.c.31. et 1.5. c 24.

¹⁷³ joan.1.43.

¹⁷⁴ Clem Alex. 1.3.strom. p. 436.

¹⁷⁵ Matth VIII 22.

¹⁷⁶ joan 1.47

¹⁷⁷ joan XII 20.--22.

¹⁷⁸ joan.XIV 8.---10.

többinek. az Atyát. és az elég volna nekik. akristus felelé neki, a ki engemet lát, az Atyámot is látta.

¹⁷⁹ Azt tarttyák hogy mind a két frigiában predikalot volna. és Hiéapolisban temették volna
¹⁸⁰ el, ahol nagy tiszteletben tartották, azt is mondgyák hogy a leányi véle laktanak, és ót is
¹⁸¹ holtanak volna meg, Azt tarttyák, hogy szent filep, mindenkor a martiusi holdnak tizen
¹⁸² negyedik napján tartotta a husvétot, valamint szent János Évangyelista, a sidok példájára,
azt tarttyák, hogy szent filep sokaig élt volna. némely actai nyolczvan hét esztendő korában
¹⁸³ teszik halálát, Domitius, vagy Trájánus alatt. Mások meg azt tarttyák hogy Hierápolisban fel
¹⁸⁴ feszitetet volna. és azután meg kövezteték, de ez éppen nem bizonyos, meg mások. hogy
békeségben holt volna meg.

¹⁸⁵ Szent Bertalan Galiléai volt valamint atöbb Apostolok, az Évangyélium nem mond semmit
is az ő hívatásáról, se életéről, hogy ha tsak nem ő Nathánáel. valamint ezt így tartották
sokan atudosok,közül, az Évangyélisták akik Bertalanról emlékeznek. semit nem mondanak
Náthánáelről., szent János szól Náthánaelről. és semit nem Bertalanról. Náthánáel és filep
együt vannak a szent János Évangyéliumában valamint Bertalan és filep. atöb
Évangyélistákban. úgy tettik mint ha szent János Náthánáel az Apostolok közti tenné.
amidön azt mondgya, hogy az üdvezítő fel támadása után péter. Tamás, a zebedeus két fiai.
¹⁸⁶ Náthánáel, és más ket tanítványok, halaszni menvén, a kristus meg jelenék nekik.
Náthánáel kánából valo volt. és némellyek azt tarttyák hogy az ő lakadalmában változtatá az ur
¹⁸⁷ avizet borá, szent Agoston, és anagy szent gergely. nem tarttyák hogy Nathánáel sohas
¹⁸⁸ Apostol lett volna. ilyen formában meg vetik azoknak tartásokat., kik egy személyé teszik
Bertalant. Nathánae-el.

A leg bizonyosab tartása. mind arégiéknak, mind a mostaniaknak, a, hogy ez a szent Indiában
predikállot. ugyan oda is vitte el a szent Mathé Évangyéliumát. sidoul irva, szent panténus
¹⁸⁹ arra a földre menvén. ót találá azt az Évangyéliumot. száz esztendő mulva. sok féle képen
¹⁹⁰ irnak az ő haláláról. de a mit leg bizonyosabnak tarthatni. arégiéknak írásiból a hogy, meg
nyuzták örmény országban.

¹⁹¹ Szent Mathé publikánus volt, ez amidön avámon ülne A kristus maga mellé hívá ötet, és
¹⁹² mindgyárt engedelmeskedék, nagy vendégséget adván pedig az üdvezítőnek,
publikánusokat is hiva a vendégségre. a fariséusok azon meg botránkozának, mert az ado
szedő hivatal. a sidoknál gyűlölségben volt, A kristus mondá nekik, hogy nem az igazakat jöt
volna hini. hanem abünösököt apenitentziára. szent Máté, az ő hívatásától fogvást. különös
alazatoságot. és szemérmeteséget mutata, meg valván maga apublikánus hivatallyát, holot az,

¹⁷⁹ Theodoret in ps.CXVI p.371.

¹⁸⁰ Euseb.1.3. c.31.

¹⁸¹ Chrysos. t.6. homil 31.

¹⁸² Clem.Alex strom.1.3. p 448.b.

¹⁸³ Euseb 1.5. c.24.

¹⁸⁴ Clem.Alex. strom 4. p 522:

¹⁸⁵ szent Bertalan. historiája. Rupert. in I joan.1. Tostat. in Matt.X. Cornelius a lapide.

¹⁸⁶ Joan XXI. 2.

¹⁸⁷ Aug.in joan.homil 7.p 29.et in ps.LXV. p.263

¹⁸⁸ Greg.in jób 1.33. c 15.

¹⁸⁹ Euseb 15. c 10. p 175

¹⁹⁰ Hiero de viris Illustr. c.36.

¹⁹¹ XVI Rész

¹⁹² szent Máté historiája

¹⁹³ meg alázo dolog volt., Alexándriai szent kelemen. azt mondgya. hogy hust nem ett, hanem kerti veteményt. gyümölsöt

A historikusok meg nem egyeznek azon hogy mitsoda tartomány esék az ő részire a midön az
¹⁹⁴ Apostolok fel oszták magok között az országokat hogy őt predikállják az Évangéliumot, némellyek azt írják hogy persiában. vagy apárthusoknak predikála. mások meg sok száman.
¹⁹⁵ hogy Etiopiában vivé az Évangéliumot. és őt holt meg. mások hogy persiában holt meg. sokan tarttyák hogy martyrságban holt volna meg, mások meg hogy tsendes halálal mult ki evilágbol.

¹⁹⁶ A régiek azt írják, hogy minek utánna egy darab ideig predikállot volna szent Máté judeában. és más tartományokban akarna menni. az Évangélium írásához foga. leg előbször,
¹⁹⁷ úgy hogy a hivek, a kiktől meg kellett válni, meg tanulhasák. amire ő maga nem tanithattya őket. Jérusalemben írta sidó. vagy syriai nyelven. a mely közönséges nyelv volt.,
¹⁹⁸ leg inkább a meg tért sidókat tekinté, a kik arra kérték vala őtet, hogy írja le az Évangéliumot a sidó nyelven lévő originálisa ennek az Évangéliumnak, sokáig meg marada az Anyaszent egyházban. de el veszet. hanem agörög nyelvre fordítot Évangéliuma nálunk meg vagyon. amelyet olyan réginék tarttyák. valamint a sido originálist., a vulgaris esztendő szerént. 35 ben. vagy 36.ban írta szent Maté Évangéliumát.

¹⁹⁹ Szent Thamás. máskent Didymus, akristusnak a leg első tanítványi közül valo. nem tudhatni az ideit az ő hivatásának, amidön a kristus lázár fel támasztására akara menni, Thamás inté arra az Apostolokat hogy oda kísérjék az üdvezitöt, és ha az szükség hozza. meg
²⁰⁰ is halyanak ő véle, az utolso vatsorán Thamás kérdé hogy hová menne, és hogy mitsoda
²⁰¹ uton lehet őtet követni, a kristus felelé néki. Én vagyok az út, az igazság, és az élet. a fel támadás napján, a kristus meg jelenvén az Apostoloknak, szent Tamás távul létiben. ő nem
²⁰² akará hinni fel támadását, és meg mondá, hogy addig nem hinné. valamég az ujjait a sebeiben nem tenné, és a kezét az oldalában., nyoltz nap mulva az üdvezitö ujontában meg jelenék az Apostoloknak, szent Tamás is jelen volt. az üdvezitö meg mutatá néki, hogy valóságosan fel támadot volna, szent Tamás mondá, Te vagy az én uram, Istenem, Az Isten Fia. meg jelenék még szent Tamásnak, és némely más Apostoloknak is a Galilea tengere
²⁰³ mellet, és ett vélek, az irás ezeket adgya elönkben. erről a szent Apostolrol.

A régiek traditioja a, hogy a párthusoknak, a Medusoknak. a persáknak, predikállá az
²⁰⁴ Évangéliumot. vannak olyanok akik azt tarttyák. hogy abban atartományban érkezvén. a hol még életben valának a Magusok. akik a böltsüben imádák akristus Jesust, ő azoknak predikállta, meg keresztelé. és az után magával együt a predikálásban foglalá. őket,

²⁰⁵ Szent Nilus azt tarttya. hogy szent Péter és szent pál után holt volna meg szent Tamás. úgy
²⁰⁶ mint 66. után, a Martyrologiumok közönségesen azt mondgyák. hogy indiában holt volna

¹⁹³ Clem Alex. 1.2. paedag.c.1.

¹⁹⁴ paulin Carm 26. Ambros in ps XLV.

¹⁹⁵ Gregor in Rex.IX p 182.

¹⁹⁶ socrat 1.1 c 19. hist

¹⁹⁷ Eccles. Rufin.l.X. c.9.alii.

¹⁹⁸ Clem Alex strom.1.4. p.502

¹⁹⁹ szent Thamas historiája.

²⁰⁰ joan.XI 16

²⁰¹ joan XIV 5

²⁰² joan XX. 24:25.26.

²⁰³ joan.XXI. 2.

²⁰⁴ Author, imperf in Matth. homil 2. p.17.

²⁰⁵ nil.apud phot.cod 276.

²⁰⁷ meg, meg mások., hogy Calaminában martyrságot szenvedet volna, ezen sokan az Atyák
²⁰⁸ közül meg alkusznak Némely régi eretnekek ki koholtak volt a szent Tamás neve alatt.
hamis Évangéliumot. Apocalypsist, és utozásokat, azokban fel volt téve egy embernek
historiája, a ki pofon tsapván ezt az Apostolt., meg átkoztaték ő tölle. és azután egy oroszlyány
el szaggatá.

Eusebius írja, hogy szent Tamás kevés idő múlva, az ur menyben menetele után. jérusalemből
a Mesopotámiai Édess városában küldé Thadéust. égyet a tanítványok közül, aki igen
²⁰⁹ különbözik szent Thadéustól. vagy Judástól., Abgár Édess városának abban az időben
királya volt, ez a fejdelem igen fájdalmas, és meg gyógyíthatatlan nyavalyában fekt, és
némelyek köszvénynek tarttyák. mások bél pokloságnak., meg halván akristusnak sok tsuda
tételeit judeában., egy Ananiás nevü emberét küldé hozzája, egy levélel, a kristusnak volt
intitulálva, az üdvezítő Jésusnak, tellyes joságal, és akí Jérusalemben láttatot. A levélben kéré
hogy menne Édessben. meg gyógyítására, és lako helyt igére néki avárosban. mondván, ám
bár aváros kitsid legyen is. de ketten el férnek benne, mint hogy asidok tsak háborgatnák.

A kristus nem itélé szükségesnek. Edessbe való menetelét, egy levelet írt Abgárnak. ilyen
formában, „boldog vagy Abgár. hogy nem láttál. és hittél én bennem, mivel rollam írták azt,
hogy akik engem láttanak., azok bennem nem hisznek. és akik nem láttak, azok hinni fognak.
és életet vesznek, ami a kérésedet illeti hogy hozzád menjek, szükséges hogy véghez vigyem
mind azt, a miért küldtettem. és azután viszá térjek ahoz. aki engemet küldöt. a midön oda
viszá térek hozzád el küldöm egyikét atánítványim közül, hogy meg gyógyíttson nyavalyádból,
és életet adgyon néked, és azoknak akik veled vannak” Eusebius azt mondgya., hogy az Édess
²¹⁰ városának Archivumjából. írta le ezt a levelet, szent Agoston. szent Ephremus, procopus.
Evagrius, Damaskusi szent János, és mások sokan. tudták ezt a levelet.

A mely ígéretet tett volt a kristus Abgárnak. a bé tellyesedék, szent Tamás által, aki is az Isten
akarattýából Edessben küldé szent Thadéust. hogy őt hirdesse a kristust. és gyógyíttsa meg
Abgár királyt. Thadeus oda érkeztvén egy Tobiás nevü emberhez szálla és tsak hamar el
hiresedék akristus nevében tett tsudák által, ahir tsak hamar akirály fülében menván. gondolá
hogy talám a volna az, a kit az üdvezítő meg ígérte volt. hogy hozzája küldi, azonal maga
eleiben hivatá. a nagy urak körülötte valának, mihent meg sajditá szent Thadéust bizonyos
fényeségre való nézve a melyet tsak ő vevé észre az ortzáján. a lábaihoz borula, kérdé tölle,
hogy ha őtet küldötte volnaé Jésus hozzája, és ha ő gyógyítanáé meg, Thadeus felelé néki, hogy
ő volna az, és ha valóságál hiszen, meg fog gyógyulni, Abgár felelé, hogy anyira hinne a
kristusban. hogy a Romaiak nélkül, maga le vagatta volna asidokot a kik fel feszítették.
Thadeus mondá néki, hogy a kristus meg halván. az Attya akarattýát követte, és fel támadván,
az Attyához viszá tért. Abgar felelé, hogy hinne ő benne. és az Attyában, Thadéus reája tevé
kezeit, és azon szem pillantásban. meg gyógyula.

Több más tsudákot is tett előtte, és akirály kéré őtet. hogy a kristusrol. töb különös
oktatásokat is adna nékie, Thadeus mondá néki, hogy más nap gyűjtse esze az egész népit,
akiknek előtte fog beszélteni. azért, hogy az életnek Igéje. használhason. sok számu
személyeknek, A király sok aranyal kínálá. Thadeust. de a szent el nem akará venni. mondván,
ha amagunk joszágát el hagytuk. hogy vennök el amásét, más nap a szent kezdé tanítani
anépet, és mindenek kezdék tsudálni a kristus hatalmát. a tsuda tételekben. amelyeket a szent

²⁰⁶ Baron.ad ann.57. s.15.

²⁰⁷ nil apud phot cod 276.

²⁰⁸ Asterius homil X p 196. Apud Aug de serm. Domini in monte 1.1. c.20 et faust.1.22. c 79

²⁰⁹ procop de bello persico 1. c 12

²¹⁰ Apud Aug. Ep.230. nov.edit.

tett szemek láttára, és azok, anépet, ahitnek bé vételére kénszerítették, Thadeus az egész várost meg keresztelé., és az Edess városa. sokáig meg tartá a kristus hitét, sokan arégiek közül ezt a Thadéust a ki tanítvány volt. egy személynek tartották lenni Thadeusal. az Apostolal. noha két különböző személyek voltak.

²¹¹ Szent Judas Apostol. más képen Thadeus, etestvér atyafia volt a kis Jakabnak. és test
²¹² szerént unoka gyermek akristusal. mivel azö Anya maria. egy testvér volt a szent szüzel, ö házas volt. és gyermekei valának, az utolso vatsorán, ö kérdé az üdvezitötöl hogy miért tsak az Apostolival akarná magát meg üsmértetni, és nem avilágal. Azt tarttyák hogy lybiában
²¹³ predikállá az Évangyéliumot, azt el hihetni. hogy Jérusálemben találkozik 62. a bátyának,
²¹⁴ a kis Jakabnak halála után, mivel az Apostolok, és a kristus atyafiai oda gyülekeztek vala, hogy helyiben valo püspököt válasszanak, amint hogy szent simont választák, a ki felöl azt tarttyák. hogy testvér atyafia let volna szent Judásnak,

Ennek az Apostolnak egy levele meg vagyon még nálunk, a mely utolso a hét közöt, a melyeket közönségeseknek nevezik, azt a levelet fő képpen a hitre meg tért sidoknak ír. és igen ellenkezik azon idő béli eretnekekel, ugy mint a Nikolaitákal, a simoniákal. és a Gnostikákal, a kik a jó tselekedeteknek. haszontalanságát tanították. szent Judás igen vagyon ellenek, és némelykor azon szokál is él, amelyekel szent péter élt ellenek a második levelében, azt gondollyák hogy Jérusálem el romlása után ír levelit, és szent péter halála után. mivel azt.
²¹⁵ írja, Emlékezetek meg arol. a mit ami urunk Jésus kristusunk Apostoli meg jövendölték én előtem

Azt tarttyák hogy szent Judás Edess városában. és egész Mesopotámiában prédikallot. meg
²¹⁶ erősítvén az Isten munkáját, a melyet ót szent Thadeus el kezdette vala, azt is mondgyák,
²¹⁷ hogy Judeában. Galiléában. samariában, Idumeaban, és syriaban predikállot volna, mások meg azt írják hogy persiában is predikállot. és ót is holt volna meg.

²¹⁸ Szent Simon Apostol., akit zelotesnek is nevezik. az, Évangyéliumot prédikálá Egyiptusban. afrikában. Mauritaniaban, és lybiaban. még azt is tarttyák, hogy Britaniában is el
²¹⁹ vitte volna ahitnek világoságát; meg mások azt alittyák hogy persiában holt volna meg.

²²⁰ Szent Mátyás Apostol. eleinte mindgyárt a hetven tanítványok közül valo volt. az ur menyben menetele után az Apostolok közü téteték. ezeket a szavait fel jedzették önéki, hogy
²²¹ atest ellen kel viaskodni, és meg gyözni egészen, meg nem adván azt, amit az érzékenységnek rendeletlen kívánsági akarnak. ellenben pedig. nevelni, és erősíteni kel alelket
²²² a hit és az üsmerettség által, mondgyák hogy ez is szava járása volt., Tsudálljad a jelen valo dolgokat. A melynek szép értelme lehet, mivel tsudálni kel mindenben az Istennek böltseségit, Igasságát, és rendelésit., a melyek fényeskednek, mindenben, mind egy Évangyéliumot, mind más sok írásokat tulajdonítottanak néki, de az Anyaszent egy ház azokat bé nem vette. A görögök azt tarttyák. hogy Etiopiában predikállot volna, és ót öletet

²¹¹ XVII Rész.

²¹² szent Judas Apostol historiája.

²¹³ paulin Carm.26.

²¹⁴ Euseb.1.3. c.II.hist Eccl.

²¹⁵ judae.vers. 17.

²¹⁶ nicephor 1.2.c.40

²¹⁷ fortunat 1.8.c.4. Beda.in acta.p.3. alii.

²¹⁸ szent simon Apostol historiája, luk. VI. 15 act.1.13.

²¹⁹ fortunat 1.8.c.4 Beda in acta c.I. V.13

²²⁰ Szent Mátyás apostol.historiája.

²²¹ Clem.Alex 1 3.strom. p.436.

²²² clem Alex 1.2.p.280.

volna meg, Az Auctor., aki az életét írta volt sidoul, és a melyet deákra fordította volt a tizen
egyedik Saeculumban egy Treviai szent Mátyás Apaturából való szerzetes, azt mondgya.,
hogy szent Mátyás Bethleemből való volt., nevezetes famaliából., hogy pünkösöd után.
palestina eset az ő részire. hogy mínek utána Ananus meg ölette volna akis Jakabot
Jerusalémben. szent Mátyást is meg fogták Galiléában, Ananus eleiben vitetvén, és meg
kérdetvén a hitiről, a kövezesre ítélik, és holta után fejit vették. De sokan a tudosok közül
ezeket az actákat. se ezeket a traditiókat. igazaknak nem tarttyák.

Második könyv

²²³ Meg mondók ide fellyeb. hogy kájus kaligula Császára lévén Tiberius halála után, minden
jokal, és ditsőségel bé tölté az ő barátját Ággrippát. és néki adá az Annya bátyjának, filepnek
²²⁴ Tetrárkiáját. Agrippa Romában marada egy ideig kajus mellet, Ez az iffiu Császár eleinte
²²⁵ gyönyörűsége volt a Romai népnek, és remelhatték aboldogságot az ő birodalma alatt. de
csak hamar az ő rossz természete ki tették egy néhány féle esztelen tselekedetiből.,
kegyetlenségiből, tekozlásiból. és mértékletlen életiből, A leg nagyobb bolondsága ki tették, a
midőn úgy akará magát imádatni mint Istent, el kezdvén azon, hogy magát azokhoz hasonlítja
²²⁶ a kiket a Romaiak fel Isteneknek nevezik vala, úgy mint Hercules. Bacchus, és azután
annyi Istenekhez, a kikhez apogányok nagyobb tisztelettel valának, nevettségre viseli vala
azoknak az Isteneknek jeleit. némelykor a lábaira szárnyakat kötött. a kezében szárnyas páltzát
viselt. valamint Mercuriust írják, némelykor szakál nélkül és fényes korona a fején, a bal
kezében egy tekez. nyilakal együt. valamint Apollo, és némelykor valamint Martius. kardal.
paisal. sisakal. és nagy szakálal. mutogattya vala magát.

Némelykor Jupiter atyafiának. és kedvesinek tartá magát, és némelykor hogy ő volna maga
Jupiter, a midőn meny dörgések valának, öis azokat valamiben követte. és mesterséges
villámlásokat tsináltatott, a mikor a menykö le esett, követ hajigál vala az ég felé, mondván, öly
meg engemet, vagy én öllek, azt akará hogy a holdat az ő feleséginek tarttsák, és némelykor
magához hija vala, a midőn tele volt, Görög országból a leg drágább és szebb kö képeket
Romában viteté, és azokat amaga palotaiban helyezteté. az után azoknak a fejeket le rontatá
és a magáét tévé helyekben. azért hogy csak ötet imádják. azokban a sok féle képekben kik
anyi Istenségek valának, egy templomot építete a maga kastélyában, és abban magához
hasonló nagyságu faragot képit téteté, meg rakva aranyal, és minden nap olyan köntöst
adának a képre, a mitsodást maga viselt. a templomban papokat, és papnéket renделе.
avárosnak az eleiből, és drágán fizetetti valameg ezt a méltóságot. kájus maga is a papjai
közöt akara lenni, és fő papnak tévé magát. de sőt még a lovát is. apapjai közti számlálá, az ő
képinek pedig drága madarakot áldoztanak, úgy mint pávákot, fátzánokat. és más illyeneket

A városok, a népek, a nemzetek, tiszteletet adnak vala annak az új Istenségnek, és nevelék
méltatlan hizelkedésekkel. akevélységet. és az esztelenséget a melyeket ök magok nevttek,
avárosok egyik a másikára való nézve, óltárokot és templomokat emelnek vala néki, és az ő
faragot képit. az ő Istenek képi közti teszik vala, A népek az ő nevére esküvének, Egy szóval
soha talám nagyobb bolondságot egy fejdelemtől nem láttanak, se a népektől nagyobb
esztelenséget. Az Alexándriaiak elsők valának. akik meg adák néki azokat atiszteleteket.

²²³ A kristus esztendejének 41. annus vulgaris 38

²²⁴ I Rész.

²²⁵ A kajus kaligula birodalma ennek esztelenségi.

²²⁶ philo. legat ad caium p 1002.et seq. sueton 1.4 c.52. Dion 1.59.

²²⁷ amelyek csak az Istenhez tartozandók. Egyedül a sidok nem hajthaták meg térdeket az ő bálványa előtt, ugyan ez is volt az oka hogy kájus neheztele reájok, vala abban az időben Alexandriában. egy Avilius flaccus nevű Gubernator. aki tartván akájus keménységétől, tellyeséggel azon igyekezék hogy meg nyerhesse, és meg elégittse őtet. az igasságnak kárával is. mivel nagy ditséreteket teszen vala rolla, mind közönségesen. mind különösen. és méltatlan hízeltedésekkel írott leveleket küld vala néki. flaccusnak azt jóvallák. hogy a sidokal. rosszul bánnyék. ha annak a kevély fejdelemnek meg akarja nyerni barátságát, tudtára adák néki, hogy egyedül az a nép nem akarja kájust Istennek üsmérni, és hogy nem lehet. hogy azal ezt a fejedelmet meg ne sérttsék. és hogy az ő gyengeséginek kedvit töltenék, hogy ha boszut állanának. azon a népen. aki őtet meg veti,

A dolgok ilyen állapotban valának Alexandriában, amidön Agrippa kéré a Császárt ²²⁸ birodalmának második esztendejében hogy had tehetne egy fordulást Judeában. had láthatná meg országának dolgait. és azután viszá terne kájus azt meg engedé, és jóvallá néki hogy Egyiptum felé venné uttyát. mint leg rövideb utat. Agrippa hajóra üle puzol városaban, és kevés napok után Alexandria mellé érkezék, nem akarván napal bé menni avárosban. hogy a pompát el kerüllye, meg várá az estvét, De aző el érkezése csak hamar el terjede, az ő test örzőinek fényes és drága fegyverek, irigységre inditták az Alexandriaiakot, nem szenvedheték ezt az új királyt, gyalázatos tsufságokkal illeték őtet. és illetlen verseket tsinálának ellene. mind ezekre segített őket titkon a Gubernator flaccus. a kinem szerette a sidokot. és akí irigy szemekkel tekinté az Ágrippa szerentséjít. a ki is külső képen minden féle tiszteletet ad vala néki. de titokban. tsufolá, és rosszul beszélet felölle.

²²⁹ Alexandriában vala egy Carabás nevű bolond. a ki meztelenen járt az uttzákon., és akivel a gyermekek jádtzottanak, a város béliek tsufságból. a Gymnasiumba vivék, a hol sok féle játékokba foglalták az iffiak magokot., őt Carabást olyan helyre ültették. a hol mindenek láthasák. a feje körül nád levelet tevének, a hátára egy gyeként királyi palást helyet. és a királyi páltza gyanánt egy darab nádat adának keziben, ezen tsufos öltözetben. az uttzákon hordozák vala őtet. és a kik kísérték, azoknak bot volt avállakon. halabarda helyet. mint ha ezek örzői lettek volna annak a nevettséges királynak. némellyek suplikatiokot adának néki. mások igasságot kértek tőlle, mások országos dolgokról beszélletenek néki, az után fel szóval köszöntik vala őtet. és kiálták. Maris. az az ur, mint ha azt mondanák Ellyen akirály. ilyen tsufszággal illetik vala az Alexandriaiak az Agrippa királyságát. gyalázatal illetvén ezt a fejedelmet, valamint a sidok gyalázatal illeték vala a kristust szenvedésekor.

Agrippa nem marada sokáig Alexandriában. bizonyosága volt maga. mitsoda rosszul bánik vala flaccus a sidokal, ezek is meg jelenték néki a Gubernátornak minden hozájok valo maga viselésit valamiotától fogva kajus uralkodnék, azt is tudtára adák, hogy ők irtak volt a császárnak. a melyben azt fogadták. hogy minden tisztelettel lésznek hozzája. valamit néki adhatnak. a törvények szerént, flaccus el olvasván ezt az írást jónak találá, és meg ígéré hogy el fogja küldeni, de el nem küldötte, a mely bizonyos jele volt hozájok valo rossz akarattyának, a sidok új levelet íranak. hasonlot az elsőhöz. és Agrippa kezében adák, a ki fogadá hogy el küldené a Császárnak, és egy szers mind tudtára adná néki, a Gubernátornak. hozájok valo rossz magaviselésit.

Az Alexandriaiak. látván hogy flaccus nem csak meg nem zabolázná az ő hamiságokat de sőt még titkon segitené, esze gyülekezének egy kor. a théátrumban. jó regel, és kiáltani kezdék hogy faragot képeket kellene tenni a sidok synagogaiban, flaccus arra szabadságot adván,

²²⁷ philo ibid. p 1015. vide et joseph. Antiq 1. 18. c 10

²²⁸ joseph. Antiq 1 18. c.8.philo in flacc. p.968

²²⁹ philo in flaccum.

azonnal avárosbéliek seregenként menének a synagogákra. némellyeket le ronták egészen. némellyeket fel gyújták, és atöbbbit a kiket el nem ronthatának. mert a sidók védelmeszték, azokban erővel bálványokat tevének.

A leg nagyobb és főveb synagogában a kájus faragot képit tevék. a mely nagyobb lévén atöbbinél, szekére tevék. amelyet négy ló vonta, ezek avárosiak minden nap fel írják vala. hogy mi történt legyen Alexandriában. és azt a Császárnak el küldötték, kájus azt nagy kedvesen olvasa vala, gondolván azt, hogy az Alexandriaiak ezeket hozája valo szeretetből tselekedték. jóvá hagyván mind azt. valamit a sidok ellen tselekesznek vala, a Császár jó akaroi, tiszttyei szüntelen valo tsufszággal beszéllenek vala néki arról a nyomorult nemzetről. tudván hogy atették a császárnak. a több Egyiptumi városok is követék alexandriát, és minden synagogákban bé tevék a kájus képit.

Kevés idő mulva hogy a synagogák el rontattak, meg égetettek. vagy meg ferteztettek volna, flaccus parantsolatot ada ki, a melyben a sidokot idegeneknek hagyá lenni Alexandriában. meg fosztván őket ahazafiuságtól. és hogy avárosiak közti számláltassanak, holot sok Császároktól nyerték volt ők meg azt a szabadságot. nagy sándortól fogvást, az Alexandriai nép még ezel meg nem elégedék. látván a sidokot oltalom nélkül lenni, és hogy minden büntetés nélkül lehetne nekik azt tselekedni amit akarnának, azt gondolák hogy ideje volna egészen eleget tenni gyűlölségeknek, amelyekel mindenkor voltak ahoz a nemzethez, Alexandria városa öt részre volt osztva, a kik az öt első betüknek viselték anevit, az sidok el valának szélyedve mind az öt részben., de a két résziben. több számuán valának. arra erőltették őket, hogy a városnak mind anegy részit el hadnák, és az ötödik résznek. és kis résziben szorulnának, az Alexandriaiak azután az el hagyot házakban menének, és azokat fel prédálák. valamint ahadakozásban. többet négy száz háznál pusztították így el,

Ugy tekinték asidokot. mint olyanokat. a kiket a Császár, és flaccus az ő akarattyokra hagyták volna, az ő kamarájokot, bolttyokot fel verék, és amit akartak onnét el vitték, és azt nem titkon hanem nyilván mutogatván mindennek prédájokot, sőt még azok elöt a kié volt aportedka

A mely részire kellett avárosnak a sidoknak el vonni magokot, anyi sok számuán olyan szoros és kitsid volt., hogy szállások nem leheté, hanem a mód nélkül valo sütés ferő fényen kellett lenni egész nap, a mely meg fojttya vala őket. és alig vehették a lélegzetet is, a városi iffiuság körül vette volt őket, meg nem engedvén hogy eledelt keresenek, akik el szaladhattak, azok avárosnak más részire mentenek jó akarojokhoz kenyeret kérni, de mihent az uttzán meg üsmerték őket, meg fogták. meg ölték, lábokal tapodták. az uttzákon vontzolták és el szaggatták. hasonló képen bántanak az olyan sidokkal is a kik semit nem tudván adologba a városba érkeztenek., ha pedig a tengeren valamely sidó hajó érkezet, a hajót fel prédálták, és az emberekkel együt meg égették

Sokakat egész tselédekel. egették még a magok hazokban. sokakat a füsttel fojtották meg, másoknak meg kötelet kötöttek alábokra. és úgy vonták az uttzákon. mind addig valamég darabokra nem szaggatták, hogy ha pedig a holtak valamely attyafia el akarta a testet temetni, meg fogták, és halálig kinozták.

Flaccus végit vethette volna ezeknek akegyetlenségeknek egy szers mind, ha akarta volna. de azokat elszenvedé. látatlanná tevé. és jóvá hagyá el. halgatásával., az eleit a sidoknak magához hivatá. mint ha meg akarta volna őket békéltetni avárosiakal, de tsak új alkalmatoságot kerese arra hogy őket nyomorgathasa, harmintz nyoltz tanács urat meg fogata közüllök, a kiket Augustus Császár rendelte volt. hogy igaságot tegyenek a magok nemzeti bélieknek, azokat meg kötözteté valamint ahalálravalokot, és kötözve viteté őket a nagy piatzon által atheatrumig, a hol a Császár születésinek napját inneplették, az innepnek

nagyságáért valamely kedvezéssel kellett volna lenni a sidokhoz, de flaccus azzal nem gondola. hanem mindenek láttára a harmintz nyoltz tanács urakat meg vereté olyan kegyetlenséggel., hogy némelyek meg halának. és atöbbsi sokáig nyomorgottanak averés miat, atömlötzben, a melyben tették őket. és ahol csak nem egy holnapig maradának. és mind addig valamég magát flaccust meg nem fogák a Császár parantsolattyából.

A még a Császár innepe tartá. az alatt sok sidokot fogának meg, és keresztre tevék, a városiak minden reggel a theátrumban esze gyűlnek vala, és a mulattságok abból allott hogy őt a sidokot kizárták, verték, tsigára vonták. az után fel feszítették. az ilyen kegyetlen mulattsága anépnél kilentz oráig tart vala, az után jöttek a tántzosok. a komédiások, és mulattságok. amelyek az ilyen innepekben szoktak vala lenni. ha a piacon. az utzákon valamely sidó aszszonyt találtak. meg fogták. bestelenül, és gyalázatosan bántanak véle.

flaccus azután azt fogá reájok. hogy a sidok házaik tele volnának fegyverekkel, hozzájuk küldé egy Castus nevű kapitányt Istentelen vitézzel, de semmit nem találának. imé eszerént adgya előnkben philo a flaccus, sidok ellen való üldözésit Alexandriában, ő maga bizonyosága volt ennek az üldözésnek., talám még része is lehet benne, mind ezek nyomoruságok mint egy két holnapig tartának,

Agrippa, amint idé fellyeb meg mondok. Alexandriában érkezvén., őt keveset mulata, mert látá. hogy mind a Gubernátor, mind a lakosok rosszul volnának hozzája, a maga országában mene, őt mindenek tsudalkozának rajta, annak előtte nyomoruságban. szegénységbe, a sok adóságban látták, akoron pedig hatalmason látták viszá terni, királyi titulusal, és a császárnak nagy kedviben, el érkezése után, leg első gondgya avolt. hogy mentől hamarébb meg segíthesse az Egyiptumi nyomoruságban lévő sidokot, kájusnak el küldé a sidok levelét, amelyet flaccus nem akará el küldeni, azt könnyen el hihetni hogy azt is tudtára adá a Császárnak, hogy mitsoda gyalázatosan fogadták volt Alexandriába. és hogy mitsoda kegyetlenséggel bánták őt a sidokal.

²³⁰ A császár levelit vévén azonal egy Bassus nevű százados küldé el vitézzel, hogy flaccust meg fogatná, a százados kevés idő múlva Alexandriában érkezvén, az estvét meg várá, és elsőben végire mene. hogy hol volna ahadoknak feje, hogy közölhesse véle parantsolattyát, és segítséget kérjen tölle ha a szükség úgy hozza, Bassus elől találván egyet a vitézek közül. meg tudá tölle, hogy a hadaknak fejek flaccusal vatsorálna egy Ibephán nevűnél, Bassus oda küldé egy vitezit szolgáló köntösben, aki meg vivé néki, hogy flaccus csak egy néhány tselédivel volna, és örzök nélkül, Bassus ahához közelgetvén, a kapukat, és az utzákat el állatá, és atöb vitezivel fel mene avatsoráló helyre, ahol flaccus volt, aki nem gondolkodván másról hanem az italról. éppen akora valaki egészségiert inya, a midön Bassus bé lépék a házban. flaccus meg látván. mindgyárt fel akora kelni, de a vitézek környül fogák, és látá hogy haszontalan volna magát oltalmazni, őt mindgyárt meg fogák, és Bassus el vivé magával., senki mellette nem mére fel támadni.

A midön meg mondák a sidoknak hogy flaccus fogva volna, azt gondolák hogy azal csak meg akarnák őket tsalni, hogy azután meg nagyobb nyomoruságban ejttsék őket, és csak akkor kezdének meg vidámulni, a midön bizonyosan meg tudák, hogy az ellenségek. nekik nem árthat, az Istennek hálákat adának. aki meg szánta őket. az éttzakat az imádságban, és ahálá adásban tölték, és más nap atenger parttyára menének, nem lévén synagogájok ahová esze gyűlhesenek. hogy meg köszönhesék az Isten irgalmaságát.

flaccust hajóra tették hogy olosz országban vigyék. az ő uttya veszedelmes, és hoszas volt de végtire Romában érkezvén, őt ötöt, Isidorus, és Lamponius vádolni kezdék, ugyan azok, akik

²³⁰ A kristus eszt 42. Annus vulgaris 39

leg inkább ingerlék asidok ellen valo gyűlölségre, és üldözésre, A császár meg tudván az ő igasságtalanságait, és meg boszorkodván rosz maga viselésin, leg inkább maga volt ellene, arra is ítélé, hogy minden jóságát el veszese, és maga szám ki vetésben menyen, az ő házi, és ládabéli portekáji a melyek drágák, és gazdagok valának, mind el foglaltaték a CSászár számára, az ő szám ki vettetésinek helye mindgyárt eleinte Gyáres szigetiben rendelteték. a mely leg pusztáb sziget volt a többi között, de a lépidus kérésire. a kinek nagy hitele volt a CSászárnál, meg engedé hogy Andros szigetiben vigyék, egy nehány holnapok mulva egy kis földet vet magának, a hol egyedül lakék. de nem élt őt sokáig, mivel kájus meg öleté a töb szám ki vettetekel együt. a midön flaccushoz menének hogy meg öljék, oltalmazni akará magát és el szaladni. de esze darabolák. és egy verembe veték. evolt flaccus vége.

Hérodés Antipas aki oly meg vetésel bánék Agrippával az ő atyafiával. és sogorával a midön oly szegény állapotban volt. amint ezt meg mondók ide fellyeb, leg inkább báná és busula az ő fel magasztaltatásán. és viszá térésin ő tsak a Tetrárka nevet viselte. de Agrippa akirályi nevet.²³¹ Herodiáda. a Hérodés felesége. Agrippának huga. nem nézheté mérges irigység nélkül a bátyának szerentséjit., addig sürgeté. és unszolá Herodest. és addig beszéle néki, hogy végtire arra vevé akarattya ellen. hogy Romában mennének. hogy őt királyi nevet nyerhesen magának. el készüle tehát arra az utra mentől nagyob pompával lelete tölle, Herodiáda, gondolván. hogy talám a maga jelen valo létivel a CSászár nagyob tekintetben veszi a férjít. reá száná magát mind a fáradságra. mind a veszedelemre, és el mene a férjivel.

Agrippa könyen által látván a Herodes uttyának okát. fel tevé magában, hogy meg gátollya igyekezetit. Romában küldé egy Fortunatus nevü szolgáját. a Császárnak valo nagy ajándékokal. és levelekel, a melyekben azal vádolá Hérodést, hogy része volt a Sejánus Tiberius ellen valo hűségtelenségiben, és hogy még mostanában is szövetségben vagyon. a birodalom ellen, Artabánal. a Párthusok királyával. hogy pedig mind ezeket meg bizonyítsa, azt erősité acsászárnak, hogy Hérodésnek. hetven ezer embernek valo fegyvere volna el téve titokban.

Hérodés olosz országban érkezvén, a CSászárhoz mene és a midön a CSászáral leg első szemben valo létele volna Fortunatus is oda érkezék, és az Agrippa leveleit kezében adá, a császár mindgyárt olvasni kezdé a leveleket. és kérdé Hérodéstől. ha igazé az, hogy anyi sok fegyvere volna készen, Herodes nem tagadhatván, kájus el vevé tölle a Tetrárkiáját, és holtig valo szám ki vetésben küldé francia országban lyonban. a felesége Herodiáda az Agrippa huga lévén, ő érette meg akara néki kegyelmezni. és visza adatni a penzit. de az aszony nem akara elni ezel akegyelemel. hanem jobban szereté az urával el menni szám ki vetésbe. és részesülni szerentsétlenségiben a mint hogy öis volt annak az óka.

²³² Mind ezekre Josef tanitván minket azt mondgya más helyt. hogy kájus Spanyol országba küldé Hérodést. a mely semmiképen nem ellenkező, a meg lehet, hogy kájus aki ebben az ²³³ esztendőben Galliában menvén Agrippával. lyonba marada egy darab ideig, akor meg változtathatá a Herodes helyét. és lyonbol., spanyol országban küldheté. kájus Agrippának adá a Tetrarkiát a melyet Herodestől el vevé., és urává tette. minden jóságának. Herodes negyven három esztendeig birta a Galileai Tetrárkaságot. Sephorist a tartomány fő városává tette volt. Tiberiadest. aTiberius tiszteletire építette volt. juliadát pedig Julia, a Tibérius anyjának tiszteletire. Ez a Herodes volt az, a kihez pilatus a kristust küldötte vala nagy penteken, és a ki viszá küldé pilátushoz. királyi palástot adatván reája. tsufszágbol.

²³¹ joseph Antiq 1.18.c.8.9

²³² A kristus eszt.42 An.vulg. 39

²³³ josef de bello 1.2.c.16.

²³⁴ A kájus szándékja, hogy magát Isten gyanánt imádtassa. ujjab alkalmaságot ada a sidok ellenséginek hogy üldözést támaszanak ellenek a CSászár résziről. a magok országokban is. Jamnia városa, joppé, és accaron, ezekben avárosokban sidok, és pogányok. laktanak, és egy Capitonus nevü. akoron az egész judeának fő ado szedője vala, némelyek a jámnia béli pogányok közül. tudván akájus esztelen szándékját hogy Istennek tartaná magát, és ²³⁵ Capitonusnak. a sidok ellen rosz indulattját, azt gondolák egy szers mind hogy a Császárnak valamely téglá oltárt tsináyanak, tudván azt hogy asidok meg boszongodnak azon. hogy a magok országában. a törvények ellen tselekesznek, az ellen fel kelnek. és valamely támadást fognak indítani, és azal. alkalmaságot adnak a pogányoknak. hogy ő vélek roszul bányanak, ez így is történék mivel a sidok az oltárt le ronták, Capitonus azt meg tudván. a Császárnak meg ír, de az igazságot el titkolá, és a mit a sidok ellen irhata, azt el nem mulatá.

kájus vévén azt a levelet, két embertől kere az iránt tanátsot, Heliconustól. és Apellestől, ezeket a leg aláb valo rendből, a leg fellyeb valokra emelte volt. az egyike Egyiptusai volt a másika Ascaloni, és mindenike a sidok ellenségi, ezek azt mondák a CSászárnak. hogy atégla oltár helyet. amelyet a sidok el rontották, a jérusalemi templomnak a sanctuariumában kel tétetni a maga öntöt képit. aranyal bé borítva, és meg kel parantsolni. hogy ez után aza templom a fényes kájusnak. az új Jupiternek szenteltessék, Ezt a parantsolatot publius Petroniusnak küldék, a vitellius után lett syriai Gubernátornak, azt is parantsolák néki, hogy venné felit maga mellé a hadaknak. kik az Eufrátest örzik, hogy bé töltthese az Császár akarattját erővel is. ha a sidok nem akarnak szépen engedelmeskedni.

Petronius egy szers mind által látá, hogy mitsoda nehéz volna aparantsolatot végben vinni, mert üsmeré egy felöl kájusnak, hirtelen. és erőszakos természetit, és más felöl. a sidoknak., az ő törvényekhez valo ragaszkodásokat. mind azon által. engedelmeskedni akara, de mint hogy kájus nem parantsolá néki. hogy a templomban készen valo képit tegye, azért feneciából a leg jobb kép faragokot el hivatá. és parantsolá nekik hogy olyan képet tsinálnának, a mitsodást a Császár kíván. az Eufrátes mellől, két légiot hivata. Syriába, és több hadakot is gyűjte esze. mind ezeket meg ír kájusnak, a ki meg ditséré serénységit. és arra inté hogy hadakoznék a sidokra. ha nem akarnának engedelmeskedni. Ez így léven. minden hadaival ptolemaidában jöve. judeának a széllyire. hogy ót televelyen. és közeleb lehesen a hadakozást el kezdeni tavaszal, hogy ha a sidok ellent állanának.,

A petronius készületin a sidok meg ütközének, azt nem hitetheték el magokal., hogy ellenek akarnának hadakozni, de meg abban nem kételkedhetének., látván azokat ahadakot, a kiknek a Gubernátor maga a fejek., Azonba petronius magához hivatván a sidok közül, a fő renden valokot elejekben adá a CSászár parantsolatját, és más felöl, hogy mitsoda veszedelemre teszik magokot ha nem engedelmeskednek, azt gondolá hogy ezel meg ijesztené őket, és reá állanának kívánságára, de semit nem nyere elméjeken. a kik mindgyárt ki mutaták keserüéseket sirásokal. és hajok szaggatásával, petroniusnak tudtára adák. hogy inkább meg hálnának hogy sem a templomjokot meg ferteztetve lássák., A sidok viszá térének Jerusalemben, és kájus szándékjának a hire el terjedvén egész judeába. a sidok minden parantsolat nélkül el hagyák a városokot. és a mezöket, noha vetésnek ideje vala, és mindegyüt feleségestől, gyermekestől. ptolemaidában menének, hogy meg engesztelhesék Petroniust. és kényszerítsék a Császárnak. irni. hogy vegye visza parantsolatját. a kik azt a sokaságot láták leg előbször. azt gondolák hogy valamely had jöne petroniusra, sietve hirt adának néki. de a még valami rendelést tenne az iránt minden felöl el érkezének, és el lépék

²³⁴ Akristus eszt.43. An.vulg. 40.

²³⁵ joseph. Antiq 1. 18. c.II philo de legat. ad cajum. p. 1040.

atartománt valamint a felhö., minden fegyverek a kiáltások, és suhajtások vala, és az ő mely veréseknek zörgése, igen mesze hallatot, ez a sok nép, hat Clasisban vala el osztva, három egy reszről, ahol valának. az öregek, az ifiak, és a gyermekek, három a más reszről, a hol valának az öreg, az ifiu, aszonyok, és a leányok, mihent ezek meszünen meg láták Petroniust, a földre esének, nagy kiáltással. és jajgatással, petronius mondá nékik hogy kelnének fel, és közelitenének hozzája, amelyre nehezen veheték magokat. ugyan tsak végtire hozzája menének, hamvas fővel, nagy zokogással. és a kezeket hátul esze fogtak. valamint a halálra iteltettek,

A leg eleje a sidoknak, mondák a Gubernátornak, hogy az ő magok meg alázások. a melyben láttya őket igen távul volna atamadásra valo akarattol., amelyről őket vádollyák.: hogy az a sokaság azért jöt volna eleiben. hogy vagy közönségesen meg botsásának nékik, vagy mind együt meg öllék őket. hogy a sidok a CSászárnak, leg engedelmeseb. és leg hüveb jobbágyi.: hogy ők voltak leg elsők az egész nap keleten. a kik jelit adtak örömökel, és engedelmeségekel. az ő császárá valo letinek; hogy leg elsőben. az ő templomokban tettek áldozatot ő érette: leheté tehát hogy ugyan azon templom legyen első, és egyedül valo, a kinek meg ferteztessék szenttségit.? vegyék el töllünk városinkot, házainkot, földainket, valamiket birunk, ugy tartanok mint ha azokat adnok, és el nem vesztenök. hogy ha meg hagyák nékünk templomunkot. abban az állapotban. amelyben, azt vettük atyáinktól. anyi saeculumoktól fogvást. hogy ha pedig azt a kegyelmet meg nem nyerhettyük, örömet meg halunk, tsak meg ne lásuk azt az utolsó nyomoruságot. a minket valo meg gyözesre nem szükséges a fegyver, a mi vallásunk nem fegyverrel oltalmazá magát. hanem a szenvedésekel, meg halunk mint ártatlanok. és nyomorultak, nem tselekedvén semit is a fejdelem parantsolattya ellen, se a mi lelkünk üsmérete ellen, mi lészünk első áldozati annak az új Istenségnek, akit ami templomunkba akarják helyheztetni.

Petronius haragal felelé ezeket nékik. Hát azt gondollyátoké hogy én a Császár parantsolattya ellen tselekeszem ezekben, ha adolog az én hatalmomba állana, ugy még is. valamely okal mondhatnátok nékem azt amit mondotok, de azt tudgyátok hogy nékem engedelmeskednem kel, valamint nektek is. Ha azt tartod, felelék a sidok, hogy tartozol engedelmeskedni a császárnak. enged meg, hogy mi is azt tarttsuk, hogy tartozunk engedelmeskedni az Istennek, és törvényünknek, mind egyike, mind a másika, méltó a tiszteletre, nintsen olyan veszedelem, a melyre ne tegyük magunkot. azon kettőért, reméllyük hogy az Isten meg halgatván kiáltásinkot, és vigyázzván a maga tiszteletire, gondunkot tudgya nékünk viselni, és meg oltalmazni a templomához valo tiszteletet, az egész nép az után el oszlék, petronius pedig, hogy jobban meg üsmerhese. a tartománynak miben valo állapottyát, és a sidoknak erejít, egy néhány jó akarójival Tiberiádes városában mene. a mely város Agrippáé volt. ahadát pedig ptolemaidában hagyá, ot lévén az eleit a sidoknak magához hivatá, és a nagy számú nép is eleibe mene, ót elejekben adá aveszedelmet a melyre tennék magokat. ha a Császárnak nem engedelmeskednek, azután a kájus fenyegetésit. a Romaiak hatalmát. és mind ezek után. egyebet töllök nem kíván, hanem azt. a mit mindnyájan atöb jobbágyi a Császárnak. már meg tselekedték volna. az ő feleletek tsak avolt, hogy petroniust arra kényszerítették, hogy a törvényeket meg akarván ferteztetni, őket az utolsó kényszerítésre ne tegye, Hát én nem tartozomé magam is engedelmeskednem atörvénynek, és a fejdelemnek.; mondá petronius, és én azt meg szeghetemé. életem el vesztese nélkül? de söt még az én halálom sem ment meg titeket attól, hogy azt ne tselekedgye veletek a mit akar. Erre a sidok.fel kiálták, hogy nem volna olyan halál. amelyet elne szenvedgyék törvények meg tartásáért, El végeztéteké tehát magatokban. mondá Petronius. hogy a CSászár ellen hadakozatok? Mi minden nap áldozatot teszünk két szer felelének a CSászárért, és a Romai népért. de ha szándékját végben akarja vinni hogy a képit a templomunkba tegye, fejit vegye elsőben minden sidonak, mi fegyvert

nem fogunk, az erő ellen. erővel nem állunk,; hanem meg hadgyuk magunkot öletni, és erre mindnyájan a földre esének, hogy meg öletessenek.

Petronius ezeket látván meg esék a szive rajtok, és a midön viszá tért volna amaga házában, Aristobolus. az Agrippa atyafia, Helcías. és más több királyi vérből való fejdelmek, a fő renden [fő-renden] lévő sidokal. hozzája menének, és arra kénszerítették hogy ne vetné kéttésgebe anépet, hanem engedné meg nékik. hogy had külgyenek követeket a császárhoz., vagy is irjon maga. tudtára adván hogy a sidok készebek minyájan inkább meg halni, mint a képit el szenvedni templomokba, talám a császár ezeket az okokat tekintetbe veszi, és meg vizsgálja hogy mi következhetik abból, de ha szinte mind ezek után is. a császár tellyeséggel akarná szándékját végben vitetni, a követek viszá térések után is ideje leszen a hadakozást el kezdeni. Petronius tanátsot tarta erről a dologról, és örömel látá hogy azok a kik mindgyárt eleinte a hadakozás mellet voltak, meg tsendesettenek. és atöbbivel az kegyeségre hajolnak, El tekellé tehát magában, hogy maga írna a császárnak, noha előre látá aveszedelmet a melyre magát tenné, meg tiltá tehát a sidoknak hogy követeket küldgyenek kájushoz, A császárnak azt meg nem írta hogy a sidok mint ellenzenék parantsolatlyát, és hogy mitsoda nagy akadályokat tésznek, néki engedelmeskedni ebben a dologban., hanem akoron tsak azt írta neki hogy még a képit a templomban nem teheték, mert ahoz idő kívántatik hogy el készülyön, a sidokat pedig nem mérték most arra kénszeríteni, ne hogy a földi munkájokat el hagyván, a föld pusztán maradjon. és az adot meg ne fizethesék, és hogy a szükség, sok számu tolvajokat támasztana, A mi a sidokat illeti. függöben hagyá elméjeket. és a földi munkájokra küldé őket, semit töllök meg nem tagada, se semit nékik meg nem ígére ebben a dologban. a mester embereket pedig a kik a képen dolgoztanak. nem hogy sietette volna, hanem még azt izené nékik. hogy elegendő időt adgyanak magoknak amunkára, és amely munka. olyan légyen. a melyhez hasonló ne találkozzék.

Petronius siettséggel el küldé Romában. a Császárnak szöllő levelét, más leveleket is küldé jó akaroinak, kérvén őket arra hogy tsendesítsék meg a Császár haragját., és igyekezzenek azon. hogy ne vigye olyan mód nélkül valora adolgot. és ne tegye a sidokat akéttésgeben való esésre, De Petronius akár mely mértékleteséggel. irais. és akár mint igyekezék is azon hogy haragra ne indítsa kájust, mind azon. által a levele oly igen fel gerjeszté ezt akegyetlen fejdelmet, hogy mennél tovább olvasá alevelét, a méreg annál inkább fel gyulada benne., alig végezé el az olvasást., hogy ki tették sok jelekből. hogy petronius magára várhattya. az engedetlenségért való büntetést. mind azon által. el fedezé haragját. amég boszut alhatna veszedelem nélkül, mivel tartot az olyan Gubernatoroktól, a kik sok hadaknak parantsoltanak, valamint a syriai Gubernátorok, és a kik zenebonát indithattak atartományokban kevés idő mulva azt iratá petroniusnak, hogy ditsérné okosságát., de azt hagyta néki, hogy minden idő halasztás nélkül. akepit a templomba tenné. Agrippa ezen közben bé mene a császárhoz köszönteni szokása szerént, nem tudván semit is a petronius levele iránt. se az annak előtte való dolgokban., mindgyárt meg üsméré a kájus rendeletlen keze mutogatásiról, és az el fordult szemeiről hogy haragban volna, De ami leg inkább az elméjít kezdé haborgatni. ahogy, kájus a szemeit el nem vevé rolla, azonal. nagy és kitsid tselekedetít kezdé vizsgálni, hogy meg láthasa miben bánthatta volna meg, de semiben magát vétkesnek nem találván. egy kevesé meg bátorodék, és noha egy néhány izben akará kájustól meg kérdeni neheztelésinek okát, de magát meg tartoztatá. nehogy kérdésivel még nagyobra ne ingerellye, kájus által látván az Agrippa gondolatlyát., mivel senki a gondolatokat nem vizsgálhatta jobban nálánál, Akarnád tudni, mondá néki kájus. haragomnak okát, mindgyárt meg mondom, A te sidoid, azok a tsudálatos emberek. egyedül a több emberek között., nem akarják kájust Istennek üsmérni. ugy tettzik mint ha szán szándékal. akarják magokat nyomorultaká tenni, az én parantsolatomhoz való engedetlenségekért, Azt parantsoltam. hogy a Jupiter képit a templomokban tegyék, ők pedig.

azon szín alatt hogy kérjék tőlem parantsolatomnak meg változtatását, mindenüt fel támadtanak,

Agrippa ezekre a szokra olyanná lön, mint ha a meny kö ütötte volna meg, a színe szüntelen változék, az ijedség el fogja, minden tagjai kezdenek reszketni, és el erőtelenedvén el ájula, és a földre eset volna segítség nélkül, a Császár felben hagyván beszédit. a szállására vivék, a hol más nap estig úgy feküt mint a holt., akoron fel nyitván egy kevesé szemeit, a mellette valokot meg tekinté. és ismet el szunyada. A harmadik napon egészen magához tére, és azt kérdé hogy hol volna, és ha a Császár jelen volnaé, mondák néki hogy a szállásan volna, a jó akarói, és hü tselédi között, a Doktorok mindeneket ki küldének aházból. hogy erőt adhassanak néki a feredő, vagy más egyeb orvoságok által, de egyebet nem akara, hanem egy kevés étel., tsak épen a szükségért, mondván hogy a mitsoda nyomoruságban vagyon, az a kevés étel elég volna, azt is köny hullatásal ette, mondván, hogy nem kívánna többé elni. ha nem reménlené, hogy még meg segítheti hazáját abban a keserves állapottyában.

Agrippának mihent az ereje meg jöve. egy hoszu levelet íra kájusnak, a melyben fel tevé, hogy a természet szerent való szeretet, amellyel vannak az emberek hazájokhoz, és törvényekhez, kénszeritené őket arra. hogy párttyát fogná a sidoknak, akiknek az ő eleji már régtől fogvást.²³⁶ Királyi. és fő papjai valának, A tisztelet amellyel a Császárhoz vagyon., azt tanátsolá néki, hogy ne soval, hanem írásával szollana mellettek., Hogy a mely jó akarattyát méltoztatta hozzája mindenkor mutatni. reménséget ad néki. hogy meg nyerheti azt, a mi a CSászárnak. mindenél leg kevesebé telik, és a mit a sidók mindeneknél nagyobra fogják betsülni., Hogy a Jerusálem városa. nem volna méltatlan kegyelmeséginek el vételére, mivel nap keleten. az a város volt első. a ki ötet Császárnak üsmeré., Hogy annak avárosnak templomát tisztelték. Tiberius. Augustus. és Markus Agrippa. a kiknek tisztelné kájus emlékezeteket, és követni kellene példájokot.: A mi ötet magát illeti. mind azok anagy jók, amellyekel. a CSászár ötet bé töltötte, terhére lennének, hogy ha tsak azt a kegyelmeségit meg nem nyerheti. a melyre kéri., Hogy inkább maga halálát kívánnya. tsak meg ne lássa nemzetinek a kegyelemből való ki esésit, és a Templomnak meg ferteztetésit.: Hogy hazája árulonak, és a CSászár kegyelmiből ki esetnek tartanak, hogy ha ilyen állapotban. a halgatásban maradna, és meg nem nyerné kérésit: Ezt a levelet kájusnak el küldé, bé petsételve, maga pedig bé zárkozva marada szállásán., nyughatatlanságal várván aválaszt, a melyen álla az egész Impériumban lévő sidoknak szerentséjek.

Kájusnak nem hogy meg eset volna a szíve az Agrippán előtte történt dolgon., de söt még annál inkább fel gerjede a sidok ellen, Nézéték, el, mondgya vala, mitsoda fejések azok az emberek a magok vallásokban., mivel még Agrippa is. a kit én bé töltöttem anyi jókal, és tiszteletel, nem halhatá a szándékomot hogy a képemet Templomokban tegyék. ájulás nélkül. az Agrippa levelét olvasván eleinte mindgyárt haragra indula azért. hogy ez a fejdelem ellent tartana olyan dologban. a melyet ő oly erősen ohajttya, mind azon által a levelben fel tett okokra való nézve meg tsendesedék, némelykor kárhozzatni kezdé magában Agrippát azért, hogy miért fogná párttyát egy olyan népnek. aki ellensége volna az ő Istenséginek, némelykor meg ditséré az ő bátor szívét, a ki, ki mondatta véle szabadságal gondolatit. azt pedig az ő nemesi vérinek tulajdonittá. helyesen.

Agrippa nem vevé válaszát a Császárnak. de a sok volt, hogy kájus meg nem érezteté véle haragjának sulyát, Agrippa tehát a Császárt magához hívá vendégségre, avendégség. nagy pompával. és bőségel mene végben. kájusnak az igen tették, a jó lakás, és az italközben mondá néki, hogy az igen kevés volna, amit eddig aző szolgálattyáért, és hüségiért tett véle, de

²³⁶ Az Agrippa nagy anyja az Asmonea familiából való volt, amely familiában együt volt a királyságal. a papság.

még azokhoz nagyobakat is akarna tenni. hogy ötet szerentsésé boldogá tegye. Agrippa felelé. hogy a haszon keresésnek nem volt része. az ő néki tet szolgálattában,; Hogy hajlandóságbol. kötelezte magát hozzája; Hogy ha pedig mind azok ajók amelyekel ötet bé töltötte. kevesek volnának a császári Méltosághoz, azok ajók igen felyeb haladgyák mind azt, a mit valaha mért volna reménleni, kájus ezeket tsak udvari szoknak.tartván. arra sürgeté Agrippát. hogy kérne valamit tőlle. Agrippa akoron mondá, Uram annyi jokal terheltél meg engem, hogy már többet nem kívánhatok,; De egy kegyelmeségedet meg nem vonhatod töllem. amelyért amenynek áldása lészen rajtad, és a mely valóságos bizonyása lészen. hozám valo jó voltodnak; a mely nem más, hanem hogy, ted le azt a gondolatot. hogy a Jerusálemi templomban tétesed képedet.

kájus a ki szereté Agrippát. és a ki azt fogadta volt hogy meg adná amit kérne, szégyenlé meg nem adni kerésit, meg is adá azt mindgyarást, és még inkább betsüllé azért hogy nem volna haszna kereső, és nem hogy még több jóságokat kért volna tőlle, hanem azal meg elegendet, hogy a nemzetének tsendeséget szerezen, és hasznot vallásának, azt pediglen életének. és szerentséjinek veszedelmével, hogy ha a császárnak nem tettzet volna kérése, kájus tehát egy levelet irata petroniusnak. a melyben ditséré szorgalmatoságát, hogy hadat gyűjtöt parantsolattyanak végben vitelére,; Hogy ha pedig a képe már a Jerusalemi Templomban volna, tsak ót kel hadni, hogy ha pedig még ót nintsen, ne gondolkodgyál már arol, hanem küld viszá a hadakat a magok quártélyokba, és vid végben a több parantsolatimot. amelyet ennek előtte adtam volt néked, mivel ami aképet illeti, az iránt meg változtattam szándékomot, az Agrippa tekéntetiért. a kitől semit meg nem vonhatok, De azt is meg irá néki, hogy ha valaki templomot, vagy faragot képet akarna néki szentelni akár mely helyen Jérusálemen kívül, azt szabadoson meg tselekedheti, és ha találkoznék olyan vak merő sidó. a ki az ellen allana, mindgyárt meg büntessék, vagy nékie el küldgyék, de az Isten meg nem engedé hogy senki is akoron néki templomot szentelyen.

A császár könyüségbol. vagy más képen, tsak hamar meg báná a sidokal tett kegyelmet, és azon öntöt kép helyet. a melyet sidonban el kezdették volt, mást tsináltata aranyas rezből Romában, egy igen nagyot, olyan szándékal., hogy titkon el vinné magával a midön amásik esztendőben Egyiptumban menne, és akoron alatomban a Jerusálemi templomban tétesse. minek előtte a sidok azt meg tudgyák, a melyért az egész sidó nemzet fel támadot volna, ha az Isten meg engedte volna végben vinni szándékját. kevés idő mulva petroniusnak meg irá, mint hogy inkább vigyázot a sidoktól vet ajándékokra, mint sem az ő akarattyára, azért azt parantsollya néki. hogy itéllye meg maga. magát, és büntesse meg magát. mint olyan arra érdemest, a kinek másoknak kellett adni példát a fejdelem parantsolatihoz valo tiszteletre. ezel mint ha azt irta volna, hogy magát meg öllye. De az Isten ugy adá. hogy a kik ezt a parantsolatot vivék. három holnapig maradának atengeren, és az után egy holnapal. érkezének syriában. hogy petronius vette volt már. a kajus halálának hirét

A sidok ellen valo üldözés amelyet Alexándriában láttuk volt hogy tamadot flaccus idejében, ennek a Gubernátornak esetével el nem végezödék., a háboruság még tartot a varosban, és hogy azt le tsendesithesék. szükséges vala. hogy a sidok, és a pogány városiak. kiki amaga²³⁷ részéről. követeket küldgyenek a császárhoz. a városiak küldék Appionust más kettővel, és a sidok philot más négy sido urakal együt, Appionus Egyiptumi volt, és igen hires a régi tudományokban. ez igen sok könyveket ira, atöbbi közöt egyet a sidok ellen, a melyben fel tette. mind azt. a mivel káromlották őket, ezt Tiberius. a világ Cymbalmának szokta vala hini.

²³⁷ Joseph. Antiq 1. 18.c.10 philo legat ad Caium

Philo a követeknek feje, sidó volt, papi familiából, és a nemzete között az főben renden közül való. philo sok könyveket írt, a melyek meg vannak még mostanában is, és a melyek nagy ²³⁸ bűntudatban vannak. azt tartják hogy üsméretségben lett volna Romában szent péterrel., az Alexandriai sidók azért küldék kájushoz. hogy oltalmazza avárosi polgárságnak jussát. és hogy vissza kérje a synagogájokat.

philo idős volt amidőn követtségben küldék, Romában érkezvén, a Császárt őt nem találák aki galliában volt meg várák tehát a sidó követek amég vissza térne, azonban pedígen egy memorialist küldének a Császárnak. a melyben fel volt téve. hogy mitsoda nyomoruságokat szenvedtetek vélek az Alexándriák. és hogy mit kérnének a császártól. Az alexándriai követek pedig alatomban meg nyerék magoknak Heliconiust. a császár kameráriusát. ez Egyiptumi vala, és pénzt adának neki. hogy segítené dolgokat kájus előtt, A sidók meg tudván hogy az az Ember. mitsoda nagy kárt tenne nekik. hamis vádlással. csúfsággal. és káromlással, meg akarák ők is nyerni. de véghez nem viheték.

²³⁹ El végezék tehát magokban hogy egyenesen a császárhoz menjenek, és kezében adják a memorialisokat, kájus akoron a Martius mezején volt. a Tiberis vize mellett. és az Annyá kertyéből jött volna ki, amidőn a követek eleiben menének, vidám ábrázattal. fogadá őket, és tisztességesen, és keze mutogatásával. értékre adá hogy örömet látná őket, meg mondatá nekik, hogy első alkalmasággal. meg halgatná őket. ilyen kedvezéssel nem vala a több követekhez akik őt jelen valának, mindenek azt gondolák, látván hogy mitsoda jól fogadá őket a császár. hogy a pereket meg nyerték volna. De philo, akit mind az idő. mind atudomány okosabbá tette volt atöbbinél, és aki gyanakodot a dologban. tarta attól. hogy mi követné azt a szép fogadást. mivel nem látá okát hogy kájus miért tenné őket eléb atöbbinél, gyanakodék abban, hogy talám már meg nyerték volna őtet az Alexándriaiak, és hogy azért akarná maga őket meg halgatni, hogy jobban el veszthesék pereket.

Azonban kájus ki mene Romából, és a tenger parton lévő ékes és drága palotait mene látni, A sidó követek tartván attól hogy akkor ne híják a Császárhoz, amikor meg sem gondolnák, kételenek valának utánna menni. a mikor puzolba volnának, egy ember tudokra adá, hogy mitsoda veszedelemben volnának, nem az Alexandriai dologért. hanem azért. hogy vesző félben láthatyák nemzeteket, és vallásokat mivel kájus meg parantsolta, hogy a templomba tennék a képit, jérusalemben. és amelynek historiáját ide fellyeb meg mondtuk, Illyen keserves állapotokban épen nem remélheték hogy valamely igazságot nyerhesenek. az Alexándriai sidóknak, ugy anyira hogy philo, és atársai el vesztvén minden reménségeket csak vissza tértenek volna. hogy ha amég lehetet volna bűntudat. és azoknak károk nélkül. kik őket küldötték, De philo meg bátorittá őket mondván. talám ez a szélvész csak arra való hogy meg próbállyá ami jó erköltseinket, és ami álhatatoságinkot.: Minden emberi segittségtől meg fosztattunk, azért ne nyughatatlankodgyunk; vessük egyedül az Istenben bizodalunkot; ő száma nélkül ki vette a mi nemzetünket a veszedelemből. a melyben ugy tettzet semit nem lehetet reménleni; Ha meg kel halnunk, halunk meg bűntudatosan a törvényünk meg tartásáért, az illyen halál valóságos élet.

Végtire audentiájok volt Romához közel. a Császár mulato házaiban, a kiket hiták Mecenásnak, és Lámianak. mert annak előtte ezek birták., kájus nem hogy értelmes emberektől kért volna tanátsot hogy a sidók dolgát meg vizsgálhasa, hanem, a Mecenás, és lamia. két udvar házakban lévő palotáknak ajtait meg nyitató, hogy azokat egyik a másik után meg lássa. illyen foglalatossági között eleiben hivatá a sidókat. a kik nagy tisztelettel köszönték a Császárt, de a kiket olyan formában fogadá., hogy mindgyárt oda lén a reménségek.

²³⁸ Euseb. 1.2.c.17.

²³⁹ A kristus eszt..44. An.vulg. 41

adolgoknak jól ki meneteléről. de söt életek el vesztésitől is tartának, mivel mérges mosolygással mondá nekik, Ellenségi vagytok ti hát az Isteneknek, ti nem akartok engemet Istennek üsmérni, noha minyájan a töbi azt tselekeszik. és ti jobban szeretitek egy olyat imadni,. akit még meg sem nevezhetitek,? akoron. fel emelvén kezeit. az ég felé, olyan káromlást monda a melyet philo nem mérte le írni.

Az Alexandriai követek is jelen lévén, azt gondolák látván hogy kájus mint fogadá a sidó követeket, hogy meg nyerték pereket. el sem titkolák örömeiket. és kájusra adák minden Istenségeknek neveket, a mely tették nékie, és hogy hová tovább a sidokra ingereltyék a Császárt. egy Isidor nevü. a követek közül. mondá. Uram, még inkább irtoznál a sidoktól, ha tudnád mint gyűlölnék tégedet, mivel tsak ök egyedül nem tettek áldozatot egészégedért, amidön azt minden népek meg tselekedték. ezekre. a sidó követek fel kiálták, hogy atiszta káromlás volna,,: hogy három leg nagyobb áldozatot tettek Istennek a szerentséjiért, Elhiszem mondá kájus hogy áldoztatok, de más Istennek, és mitsoda tiszteletemre lett a nékem, mivel nem énnekem áldoztatok, Ezekért az irtoztato szokért. az egész testünk reszkete. mondá philon, és az ábrázatinkon meg láthatták indulatinkot.

Azonban pedig kájus házrol. házra futkos vala, el járta a férfiaknak, és az aszonyoknak valo házakot. meg vizsgálta a felső és az also palotákat, és ha valami fogyatkozást látot. arra parantsolatot adot, a sidó követek pedig kénszeritetének mindenüt utánna járni., a kiket mindenek nevelték és tsufolták, az után a Császár a sidokhoz fordula és mint ha valamely nagy okos kérdést tet volna töllök, azt kérdé, Miért nem esztek diszno hust.? mind azok akik jelen valának, némelyek hizelkedésből. némelyek. mert a kérdés nevettségre valo volt, nagyon kezdének nevetni. ugy anyira hogy némely tiszték azt rosznak találák, A sidok pedig felelék, hogy minden nemzetnek volna maga szokása. és törvénye, és hogy volnának mások is. kik sok félét meg nem esznek, erre egy a jelen valok közül mondá. hogy volnának a sidok közöt is olyanok kik a bárány hust nem eszik, azt jól tselekeszik mondá kájus nevetve. mert annak ahusnak nintsen ize.

Mind ezek a bolondságok után azt kérdé töllök, mi okbol kíványák ök avarosi polgárságnak jussát, a követek elé kezdék számlálni az okokat, de látván hogy azok igen erősek volnának, félben hagyatá beszédgyeket, és más palotában futa, ahol meg fordulván parantsolá hogy az ablakokra bizonyos köböl valot tegyenek, a mely világos. és olyan mint az éveg. onnét ki menvén, azt kérdé a sidoktól. egy kevesé tsendeseben, ha vagyoné még véle beszédek, a mikor el akarák kezdeni beszédgyeket., kájus el fordula töllök. és más palotában mene., ahová sok szép képeket tétetet volt. a sidok nem tudván mit tenni. és látván hogy az a tsudálatos természetü fejdelem meg nem halgatná öket. az Istenhez folyamodának. és kérék hogy tsendesitené meg. dühöségit annak a nevettséges Istenségnek, meg is halgattatának, az Isten meg változtatván szivét kájusnak, végít veté az audentiának, mondván, ezek az emberek nem olyan hamisak. mint nyomorultak, és esztelenek, hogy ök azt eszekben nem vehetik hogy én Isten vagyok, Imé eszerént mene végben az audientia.

Volt még más audienciájok is. amelyben Appionus igen illetlenül kezdé a sidok feleségek ellen beszelleni. mondván. hogy tsak egyedül ök nem akarják kájust Isteneknek üsmérni, philon erre felelni akarván, a császár nem engedé szollani. és gyalázatosan el üzé maga elöl. fenyegetvén. hogy még rosza ís esik rajta, Akoron philon mondá a véle lévő sidoknak, meg ne ijedgyünk baratim. mert kájus ellenünk támadván. az Istenünk gondviselésiben. bizonyosok²⁴⁰ lehetünk. szerentséjek valának, hogy életben meg szabadulának a keze közül, de philo nagy veszedelemben forga. azt nem tudgyuk hogy a császár mitsoda igaságot tett a sidoknak, se azt.

²⁴⁰ joseph de antiq. 1.XVIII c.10. philo legat. p.1043.

hogy mitsoda kimenetele lett adolgoznak. hanem azt tudgyuk. hogy egész kájus idejében ez a nemzet anyomoruságban volt., és Alexandriában mindenkor üldöztettek.

²⁴¹ Ezen idő tályba nagy bajban esének az Euphrátesen tul valo, a Mesopotámiai, és a Babyloniai sidok, Az Assyriai, és Caldéai kiralyok alat, arabságoktol fogvást a sidok igen ²⁴² felesen valának azokban atartományokban, de főképen sokan valának az Euphrates mellet ²⁴³ Nisibé, és Naharda városiban, ekét erős város lévén. a pénzt öt teszik vala le, amelyet a parthusok országában levő sidok, küldenek vala Jérusalemben. mivel azt tudgyák mindenek, hogy minden sido tartozot minden esztendőben egy fél siclust fizetni a templomnak, azt a ²⁴⁴ pénzt szokot időkben viszik vala Jérusalemben. és olyankor sok számuán kísérték apénzt. nehogy a parthusok. vagy a szeretsenek fel prédallyák az uton. két Náhárda béli sidok, Asineus. és Anileus. tesvér atyafiai. fegyvert fogának, mert egy takáts. akinek ő legényi valának. vélek roszul bánék, az Euphrátes vize öt egy nehány részre szakadván, egy szigetben meg erősíték magokat, anyi sokan kezdének hozzájuk gyülekezni. hogy még a parthusok királyi is kezdének töllök tartani, a Babyloniai gubernátor ellenek menván lopva, meg verék. A parthusok kiralya Ártabánus. tsudálván vitézségeket, akará őket látni, és Asinéusnak adá a Babyloniai Gubernátorságot amelyet tizen öt esztendeig birá egész hatalma lévén az egész Mesopotámián.

Aniléus az öttse. egy parthus urnak meg szeretvén a feleségit. hadakozni kezdé azon ellen, meg gyözé. meg ölé. és a feleségit elvevé, ez az aszony bálványozo lévén, az Isteneit magával elvitte volt, és azokat imadá, a sidok azon igen zugolodának. és Asinéus a bátyya. azt sokáig el halgatván, de végtire nem álhatván az öttse vétkit mondá néki. hogy a botránkoztatás mind addíg tartana, valamég el nem válna feleségitől, Aniléus arra nem veheté magát, az aszszony tartván attol. hogy a sidok erő szakoson viszá ne küldgyék. el tekéllé magában. hogy Asinéust el veszese. véghez ís vivé. és meg éteté, Aniléus ilyen formában feje lön a Mesopotámiai sidoknak,

Aniléus olyan esztelen volt. hogy esze vesze a szomszédival, és főképen Mitridatesel. az Artabánus vejivel, ennek tartományát kezdé pusztítani, Mitridates hadat gyűjtte. és a sidok ellen mene, de meg vereték és el fogatek, és Anileusnak küldék. a ki igen méltatlanul bánván véle, az után viszá botsátá, Mitridátes igen meg boszkonodék azon hogy Anileus olyan roszul bánt volna véle. és a felesége még jobban fel indítván ötöt, meg más hadat gyűjtte, Anileus ellene mene, véle meg hartzola. de meg vereték, és viszá kellették térni, mind azon által. még egy darab ideig oltalmazá magát. mind addig valamég a Babyloniaiak akik gyűlöltek. a szigetyt éttzaka meg vevék. magát meg ölék minden embereivel együt.

Ámbár a Babyloniai sidoknak nem volt is részek. amiket a két atyafiai tselekedtenek. mind azon által a Babiloniaiak roszul bánának vélek. ugy anyira. hogy nem lévén anyira valo erejek hogy ellenek álhasanak. se elegendő békeséges türesek hogy el szenvedgyék, séluciában menének a Tigris mellé. ezt avárost. seleucus Nicanor epitette volt, a melyet görögök és syriaiak lakták, és ez a két nemzet. két részre volt oszolva. és avárosban szüntelen valo meg hasonlás volt., a sidok a syriaiak részére állának. és erősebé tevék, a görögök azon valának hogy el válaszáik egymástol, de véghez nem vihetek. hat esztendő mulva, ők magok is meg egyezének a syriaiakal, egy szers mind a sidokot meg ölék, többet ötven ezernél, a kik meg maradhatának Ctesíphonba szaladának, gondolván hogy öt meg maradhatnának, mivel a parthusok kiralya, öt szokta vala atelet tölteni

²⁴¹ A kristus eszt.43. An.vulg. 40.

²⁴² VII Rész

²⁴³ két egy testvér atyafinak. Asineusnak.és Anileusnak historiajok,

²⁴⁴ Joseph. Antiq 1.18.c.12.

De őt sem maradhatának nyugodalomban. mivel a syriaiak. az az a föld népe. a seleuciaí görögökkel el végezék veszedelmeket, úgy anyira. hogy az egész Mesopotámiában., és Babyloniában, anyí sidokot ölénék meg. hogy anyit nem olvasunk a historiában, kényszerítének végtire míndnyájan el hadni. az országot, nisibe, és Nahardába menni, ezek leg erősebb városok valának. és ahol leg inkább oltalmazhaták magokat. mert őt leg több száman valának. az Istennek haragja eszerént kezdé le szállani avilág meg váltojának gyilkos nemzetére.

²⁴⁵ Ugyan azon időben nevezetes dolog történék Adiabena országban., a mely atigris mellett
²⁴⁶ vagyon. Héléna. annak az országnak királynéja. a királynak, Monobazusnak. egy szers
²⁴⁷ mind. mind huga, mind felesége volt. a kiralytol két fia volt. a nagyobik. Monobazus. a
második Izát, ezt a király leg inkább szerette. a töb fiai közül. mivel más feleségeitől. több fiai
²⁴⁸ is valának, a királynak hozzája valo szeretete. a bátyainak öttseinek, szivekben az irigységet
fel gerjeszté, hogy pedig abbol valamely rossz ne következék, el küldé ötet Abennericus
királyhoz A tígris mellé,

A midön azon a földön volna, őt találá egy Ananiás nevü kereskedő sidot. aki meg tanítá ötet.
és az Abennericus feleségeit, hogy mint imádgják az Istent. a sidok szokása szerént. idővel
²⁴⁹ Monobazus idősnek látván magát, és közelitvén halálához. a fia Izát után küldé. és néki
adá a Ceron nevü tartományt. jofes azt mondgya hogy még őt láthatták a Noé bárkájából valo
darabokot., tehát az a tartomány az Ararát hegye mellett volt, Izát viszá érkezvén. az Attya meg
hala. 38.dikban. az közönséges esztendő szerént., Helena esze gyüjtvén anagy urakat., azt
jóvallá hogy Izátot tegyék királyá. a meg holt király akarattya szerént, Héléna pedig a még Izát
viszá érkeznek. a Ceron tartományából. tsak ideig, a nagyobik fiát Monobázust maga meg
koronázá, hihető azért. hogy anép valamely zenebonát ne indittson a még avalóságos királyok
el érkeznek, Monobázus is meg hagyá magát koronáztatni, azért, hogy az öttse el érkezvén, jól
bánnék véle, de akár mint esék, Izát nagy siettségel. viszá érkezvén. Monobázus. a koronát
viszá adá néki.

Izát, az uralkodását, szép kegyelmes tselekedeten kezdé el. meg szabaditván az öttseit. a kiket
mindgyárt a király halála után fogságban tették volt. hogy valamely háboruságot ne
kezdgyenek az országban., de nem adhatván nékik tellyes hitelt, el küldé őket mint zalogokat
Artabánusnak., a párthusok királyának, akinek ő vazalusa volt. Monobázust egyedül maga
mellet meg tartá, Az Ananiástol vet sido vallás. oly igen meg hatotta volt a szivét., hogy el
nem felejtheté, Ananiást is arra vevé. hogy jöne melléje Adiabénába, úgy történék. hogy az
Anya Helenais. a sidó vallásra álla., valamely más sido által: ezen Izát igen meg örüle, és
olyan szándékja lön, hogy nyilván gyakorollya a sidó vallást, és magát környül meteltesse, de
az Anya azt nem jóvallá, tartván attol. hogy az a változás a népit fel ne indítsa. Ananiás is
jóvá hagyá a királyné tanátsát, eleiben adván akirálynak, hogy a sidó vallás, atörvénynek meg
tartásából állana., és hogy az Isten nem tekéntené bene a környül metélésnek el hagyását.
mivel szükségből tselekedné, és nagy veszedelemnek el kerülésiért

Egy kevés idő mulva pedig, egy Galiléai Eleázar nevü sidó, a királyt, a Mojses könyveit látván
olvasni, értésire adá, hogy atörvény parantsolatit meg nem tarthatná. a környül metélés nélkül.
Izát meg fogadá, és azonal környül metélteté magát, az után az Anyának, és Ananiának.
tudtokra adá, tsudálák buzgoságát és attol is tartának. hogy abbol mi következhetnék, De az

²⁴⁵ A kristus eszt.44. An.vulg. 40. 41.

²⁴⁶ VIII Rész.

²⁴⁷ Héléánának, az Adiabéniek királynéjának.és Izatnak. az ő fiának historiája

²⁴⁸ Joseph. Antiq 1.20. c.2.

²⁴⁹ Joseph. loco cit.

Isten úgy adá hogy jó vége lenne, és Izát sok esztendőig uralkodék, mindenek szerették és tisztelték, monobazus az bátyya, és az öttsei az ő példájára, a sido vallásra állának, de némellyek az urak közül nem szenvedheték azt. hogy úgy elhagyák az elejek vallását, segítségére hívák Abiát, az Arabiai királyt, meg igérvén néki, hogy a hartz alat, akirályokot el hadnák. Abia a hadával. oda ment, Izátot pedig sokan el hagyák, és kételeniteték. a tábor helyit el hagyni, de más nap az Arabusokra ute. meg veré, és Ábiát magát meg ölé. hogy kezében ne akadgyon. Izátnak.

A pártos urak azal meg nem elégedének hanem vologeshez, a párthusok királyához folyamodának, vologes Adiabena mellé érkezék, sok hadakal, Izát látván hogy ellene nem állhatna, az Isten eleiben a földre borula, hamvat téve fejére. és böjtöle feleségivel. és gyermekivel, és buzgoságal kére a minden hatonak segítségit, az ő imádsága meg halgattaték, vologesnek még azon éttzaka hirit vivék hogy az ő országára ütöt volna azellenség [azellenség]. azért nagy sietségel viszá is tére. az Isten sok irgalmaságát mutatá Izáthoz. sok féle veszedelmekben. a sidó vallás abban az időben. nem vala a valóságos vallás, de az Isten meg segitti azokat, kik ő benne biznak.

Héléna. az Izát Anya., tsendes bódogságba látván a fiát, Jérusálembe mene 44ben., és őt igen nevezetése let. a népnek valo sok adakozásáért, az also városban volt a háza,

Izat huszon négy esztendeig uralkodék. és meg hala ötven öt esztendő korában., huszon négy fiat hagyta maga után, mind azon által azt akará hogy a bátyya lenne király utánna, a kí néki oly hűségel. meg tartotta vala akoronát, Héléna viszá tére a fia halála után. Adiábénéba és őt hala meg kevés idő mulva, Monobazánus. az Anya tsonttyait az Izátéval. Jerusalemba küldé., némellyek az Izát atyafiai és fiai közül jérusalemben valának. a midön Titus meg szállá a várost. meg nem öleté őket, hanem zálogul el vivé magával., elé beszéllök egy más után a heléna. és Izat historiáját, noha sokal eléb. és utánna volt a kristus 41 esztendejének.

²⁵⁰ Kájust, az ő kegyetlenségiért és rendeletlenségiért tovább nem szenvedheték, hanem meg
²⁵¹ ölék 41 ben. 24 januarj. fel tettük ide fellyeb valamely részt életének, de fő képpen ami
²⁵² azt az esztelenségit illeté. hogy Istennek tartá magát. hogy meg láthasák menyire el hatot
²⁵³ volt benne a bolondság, tsak a lovához valot kel meg látni, akit incitatusnak nevezte. akit vatsorára hja vala, meg aranyozot árpával tartotta, arany csészéből ad vala néki bort inya., márvány köből valo istálot tsináltatot volt neki, és a jászla éléfánt tsontbol. bársony takarodtzói. gyöngy nyakra valoja, melléje szolgákot rendele, drága házi eszközöket., hogy nagy tisztességel fogadgyák azokat, a kiket incitatus vatsorára hivat, az ő életére, és szerentséjire esküszik vala, és azt igéri vala néki. hogy Consulá tész. a melyet véghez is vitte volna. ha tovább élt volna, a mely templomban magát imádtatá, azon templom béli fő papok közü volt a lovais számlálva

A mi az ő kegyetlenségit illeti, az leg inkább uralkodásának amásodik esztendejében tették ki. E leg tsudáb természetü, leg könyeb, leg változob ember volt atöbbi közöt, némelykor igen tekozlo. némelykor fösvény, mindenkor olyan projektumi. és szándéki valának. a melyeket nem leheté vegben vinni. ételben., köntösben bujálkodo, el fogyasztotta volt a birodalom gazdagságit és kételenitteték ezer erőszak vételt követni, hogy meg elégittse esztelen költtségit, négy esztendeje vala. hogy abirodalom suhajtozot. annak atsudának kegyetlensége alat, de mint. hogy kegyetlenséginek. vége nem volt, senki nem is méré. az emberi nemzetet meg szabadítani attol, mind azon által. Cassius Cheréas egyik a test örző seregnek fő tiszttye.

²⁵⁰ A kristus eszt.44. An vulg. 41.

²⁵¹ IX Rész.

²⁵² A kajus haláláról. claudiusrol.

²⁵³ Dio lib 59 p.650. et 651. Sueton. in caio. c 58.

el tekéllé magában hogy meg ölye. leg első sebet ő ejte rajta, kájus mindenkor tsufollya vala chéréást, mint olyat a kinek se szive, se batorsága nem volna, és a midön chereas estve parolátot ment venni tölle. mindenkor valamely tsufsággra valot ada neki hogy meg mutassa neki. hogy olyan volna mint egy aszony, tegyük ezekhez. atársai tréfájokat. amelyek meg annál inkább fel indították. és fel tevé magában, hogy mentől hamaréb véghez vinné szándékját.

Kájusnak játékokot komediákat kellett adni a maga udvarában. Augustus tisztességire, a melyeknek négy napig kellett tartani, az után Alexandriába akara menni, ugyan ezt az időt választák a párt ütők hogy meg öllýék ötét, az első három napot tsendesen hagyák el mulni, hanem anegyedik napon chéréás atöb párt ütökel egy setét sikátorban meg várák hogy őt menne el. a komedia után, chereas hozzája közelgeté. és parolát kéré tölle. kájus rend szerént. tsufságost. és bestelen parolát ada néki. chéréás viszá mondá néki, és azonal nagyot vága rajta, és tsak anyak tsont tartoztatá meg, hogy a seb nem volt halálos, kájus el akara szaladni, de Cornelius sabinus egy a párt ütők közül. más vágást tet rajta, a melyért atérdeire esék, és atöbbi fel adának rajta, kiáltván, kezd elől. mivel ez a szó. volt az ő jelek, ilyen vége lön kájus kaligalának, azt is tarttjuk. hogy zakarias proféta. ötét tekintette az esztelen pasztornak²⁵⁴ neve alatt, a ki el hagyta anyáját, aki meg eszi juhainak husát, és aki addig fáraszttya. hogy meg romolnak akörmök. az Isten azal fenyegeti. hogy kardot ejt a karjára, és jobb szemére, a karja meg asz, és setéttséget botsát szemeire.

A kájus halálának hire a théátrumon el terjedvén, a hol mind anép, mind a fő renden valok voltanak, a hir mindgyárt nagy ijedségben hozá őket. anép kájust szerette, mivel hozzájuk adakozo volt, és sok mulattságokat adot néki, a tanáts urak, és a fő renden valok utálták, a hadi renden valok hivek valának hozzája, a német test örzői. nagy haragban lévén, meg ölék mind azt akit találának, azután körül vévék a theatrumot hogy meg ölnék az egész népet. de végtire meg tsendesedének, és ki ki házához mene. A tanáts urak esze gyülvén azon tanátskoznak. hogy ha válaszanaké új császárt, vagy ha. a szabadságot viszá állítsák, de az ő lasuságok. és egyenetlenségek. minden végezéseket haszontalaná tevé,

Claudius. kajusnak közelről valo attyafia volt. ugyan ő is lön császárá helyében, Claudius kájus mellet volt egy kevesé annak előtte hogy meg ölték volna. de meg tudván halálát. egy setet szegeletben el rejté magat. egy superlat megí, őt sokáig marada, de némelyek a vitezek közül a palotákban jarván hogy valamit el kaphasanak, egyik a Claudius lábát meg sajdítá, ezt Gratusnak hitták. onnét erővel ki voná, és meg üsmérvén. a lábaihoz borula. és császárnak kiáltá. a töb társai hasonló képen tselekedének. és egy székben tévén atábora vivék. avaroson kívül anép láttára. az egész had jól fogadá, de mint hogy félénk volt természet szerént, nagy nyughatatlanságban tölté az egész éttzakát, és nem gondolá hogy császárá tennék, A tanáts hozzája küldé Verániust, és Braccust, kik eleiben adgyák hogy nem kellene magát erőszakal császárá tétetni, hanem a tanátsra kellene. hagyni, a Respublika gondgyát, Hogy ha pedig a tanáts szándékához szabná magát. örökös ditsőséget nyerne magának, és meg érdemlené egy szers mind. mind. a népnek. mind atanátsnak ditséreteket, azért hogy nagyobra betsülte. a Respublikának hasznát. a maga fel magasztaltatásánál,: Hogy ha mind ezek után is. a birodalmat kezéhez akarná venni. a tanáts azt fel tette, hogy annak ellene ályon minden erejével, az után a követek tédre esének alábaihoz, kénszeritvén ara, hogy Romában. ne okozon hazafiak közöt valo hadakozást. A követek látván hogy környül volna véve. a sok vitézekel. a kik. minden féle segittséget ígérnek vala néki. arra kérék, hogy ha ugyan tsak magában el végezte hogy a birodalmot. el vegye, leg aláb azt tselekedgye meg, hogy atanáts kezéből vegye el azt.

²⁵⁴ zak XI 16.17.

Claudius eleinte mindgyárt. a birodalmat kész vala meg vetni, és viszá adni a tanátsnak,, de Ágrippa meg bátoritván ötet, és azt is meg sajditván hogy mitsoda bajban volnának atanáts urak, aköveteknek mértékleteségel valo feleletet ada, mondván nékik. Hogy azt nem tsudállya, hogy oly igen tartanának az Egyedül uralkodo hatalmaságtol., a mint azt nem régen meg próbálták, de reménli meg mutatni nékik, hogy az igasságos, és arendel valo. gubernium, mitsoda hasznos, A mi ötet illeti, ha a birodalmat el venné is, tsak a fejedelmi nevet viselné, és meg osztaná vélek a hatalmat.: azokba pedig adolgom olyan állapotban volnának már most, hogy ellene nem mondhat az örökös hatalomnak, és hogy a kik azt ö reája adták, azt elnem szenvednék.

Agrippa pedig ebben a dologban magát ugy viselé. a mely illetlen vala. királyi hivatalyához, és a melyben eszének több jelit adá. mint igaz szivének. Agrippa, a ki minden szerentséjit kájusnak köszönheté, a testét az ágyra téteté. és azt mondá hogy nem holt volna meg, hanem borbélyra volna szüksége. de mihent meg hallá. hogy Claudius a vitézek ataborokra vitték volna. nagy gyorsaságal hozája mene, meg bátoritá. és azt tanátsolá néki. hogy élne ajó szerentsével, és az alkalmatoságal. amelyben császárá lehet, azonban. atanáts Agrippáért küldé. kéretvén ötet. hogy menne atanátsban. azonal magát meg fésülé. meg füstölé, és atanátsba ment. mint ha asztaltol költ volna fel, és ugy tétetvén magát mint ha semit nem tudna a dologba, azt kérdé atanáts uraktol. hogy hol volna Claudius?

Elé beszéllék neki egészen adolgot. noha ö azt mindennél jobban tudta. és arra kérék hogy mondaná meg. az akori dolgoknak állapottyárol. mit kellene tselekedni, ö pedig felelé hogy kész volna még az életét is fel áldozni atanáts ditsőségiért. és hasznáért, hogy ha magoknak viszá akarják venni az örökös hatalmat. az ö tanátsa az, hogy elsöbe visgállják meg, ha vagyone elegendö fegyverek, és pénzek, és hadi emberek, ha olyan nagy dologhoz akarnak fogni, a tanáts felelé neki. hogy mind ezek elegendök volnának. és szükségben. sok számu rabokot. fel fegyveresithetne, Agrippa erre mondá. hogy igen gyenge segittség volna. az ujonan fel fegyveresitet rabokot arégi tanult hadak eleiben tenni, mint a kik Claudius mellet vannak, Hanem azt jovallaná, hogy küldgyenek Claudiushoz. kérjék ötet, hogy tegye le szándékját. ö magais el fog. menni a követekel, ezt atanáts helybe hagyá, Veranius, és Braccus atáborra ki menének Agrippával. a hol volt Claudius, De Agrippa modot találván abban hogy Claudiusal. különösön szolhason. meg mondá néki. hogy mitsoda fel háborodásban volna atanáts, azért. azt jovallya néki, hogy ugy beszéllyen a követeknek, mint olyan fejdelem. a ki már acsászári székbén vagyon, ide fellyeb meg mondok. hogy mit mondanak akövetek, és hogy Claudius mit felele nékik.

²⁵⁵ Ágrippa. és a követek meg vivén aválaszt, atanáts mondá, hogy soha magát akarattyából, a szolgálat alá nem vetné. és hogy attol nem tartana., hogy arra kénszerittsék. ez anyi volt, mint ha atanáts hadakozást hirdetet volna, A mint hogy. Claudius meg tudván végzéseket. hozájok küldé Agrippát, meg izenvén nékik, hogy ha ebben a szándékban meg maradnak, kételen lészen. ellenek hadakozni. noha ö néki arra. tellyeségel szándékja nem volna, de azon kéri a tanátsot. hogy leg aláb avároson kívül mutassanak arra valo helyt, ugy hogy az Istenek templomi meg ne ferteztessenek a hazafiaknak, a hazafiak ellen fegyvert fogot vérekel. végtire a nép tellyeségel csaszárt kívánván, és többire a tanáts urak el oszolván., kételenek valának ²⁵⁶ Claudius. császárnak üsmérni..

Claudius hogy meg hálállya Agrippának, ezen alkalmatoságal tett nagy szolgálatit, ahoz adá a mit akoron birt. Judéat a déli Iduméával egyut, és samariát, ugy anyira. hogy birtoka alá esék mind a. valamit a nagy Herodes, az ö nagy atya birt. még ezeken kívül. néki adá, Abilenát. és

²⁵⁵ Joseph. Antiq 1. 19.c 3. et de bello 1.2. c.18. vide et sueton. in Claudio.

²⁵⁶ A kristus eszt 44 An vulg 41

a libanum hegyét, úgy mint. azokat ajoszákokot a melyeket. Iysaniás birta. Claudius azt akará, hogy ezt a donatit. réz tablára írják. és a Capitolba tennék. még ezeken kívül a császár²⁵⁷ szövetséget köte véle, a mellyet hittel petsélték meg, a Romai nagy piatzon. még ezen kívül meg adá Agrippának a Consularis tiszteletet, hatalmat atanásban való menetelre. és hogy görögül köszönhesse meg ajándékot. mivel rend szerént a császárnak deákul. beszéltenek.

Az Alexandriai sidok tellyeséggel el levén nyomatva kájus alatt. meg bátorodának Claudius alatt, úgy annyira hogy még fegyvert fogván támadást kezdének avárosba. és avárosiakal rozsul bánának. a Császár a ki magát egészen Agrippának. és Herodesnek adta volt., vagy nem tudta, vagy el halgatta ezt a támadást, ez a Herodes mind testvér atyafia, mind veje volt Agrippának. kájus fogságban tette vala Iysimakust a Philo atyafiát. de Claudius a ki szerette, meg szabadítá. A császár, a sidok mellett való parantsolatot adta ki, a melyben a sidoknak. az²⁵⁸ Alexándriakal való pereket. a városi polgárságok iránt meg itélé, ezt a parantsolatot pedig el küldé Alexándriába. és syriába, a melyben tudtára adgya mindennek hogy a sidoknak mindenkor hasonló privilegiumok volt. valamint az Alexandriai több polgároknak, és minden időben volt arra hatalmok hogy magoknak egy Gubernatort válaszanak, és a magok törvénye, és vallások szerént élhesenek. és azt parantsolya hogy őket senki ne háborgassa.

Ugyan azon esztendőben. meg más parantsolatot adta ki az egész Impériumba lévő sidok mellett, a melyben azt mondgya. hogy Agrippa, és Hérodész baráttyinak tekintetekért, az egész impériumban lévő sidoknak meg engedi. hogy törvények szerént éllyenek. valamint azt meg engedte az Alexandriaknak. de azt hadgya nekik. hogy ezel a szabadsággal meg elégedgyenek, és az idegen vallásokrol. meg vetésel ne beszéllyenek. azt is parantsollya. hogy az olosz országai városok, sőt még a fejedelmek is pártját vegyék annak a parantsolatnak, és azt egy holnapig tarttsák fel fügesszve a piatzokon., úgy hogy mindennek meg tudgyák, De Claudiusnak, mind ezek a sidokhoz való nagy hajlandóságai után is. azt írják, hogy meg²⁵⁹ engedvén nekik atörvények szerént élni. meg tiltá nekik a gyülekezetet, és ha Romában meg hagyá őket. azt csak azért. hogy sok számuán valának hogy őket ki üzhese valamint ki üzettettek vala Tiberius alatt, mind azon által Claudius is ki üzé őket idővel. amint azt meg fogjuk látni.

²⁶⁰ Agrippa kevés idő mulva. meg indula Romából., és nagy siettségel mene az új országában. a császár leveleket küldé a Gubernátoroknak valahol el menne. hogy tisztelettel fogadnák őtet, Mihent Jérusalembe érkezek. aháláadásnak áldozatot ajánlá az Istennek, és végben vivé²⁶¹ fogadását sokaknak el borotváltatá hajokat. akik fogadást tettenek. a Nazáreuságra. mivel ha valaki részt akart venni a más fogadásának érdemiben. szükséges volt, az ő meg szenteltetéséért való költséget is segiteni. Agrippa végben vivén mind azt. valamit a törvény parancsol. A templomnak ajándékozá. az arany lántzot. amelyet annak elötte hordozta volt. a templom folyosóin belől. a pénzes láda felibe fügesszété, örök emlékezetire az emberi változásnak, és az Istennek, akirályokon való örökös hatalmának, aki fel emeli, és meg aláza őket amikor neki tettzik.

Ez a fejdelem el vevé a fő papságot az Ananus fiától. Theophilustól. és a Boethus fiának adá Cantharas simonak. de kevés idő mulva meg fosztá attól améltoságtól, hogy az Anna fiának adgya. Jonathásnak, a ki már birta volt azt a méltoságot Caiphas után, de jonathás nem akará

²⁵⁷ Dio.lib 60 p 670.

²⁵⁸ Joseph. Antiq 1. 19.c.4.

²⁵⁹ Dio.lib 60 p 669.

²⁶⁰ Joseph. Antiq 1. 19 c.5

²⁶¹ act.XXI.23. num.6.18.

el venni. mondván, hogy nem volna érdemes masodszor is birni azt améltóságot. meg elégszik azal. hogy olyan szerentsés volt. hogy egy szer birhatta, hanem volna egy attyafia., akit arra méltonak gondollya lenni. az ő artatlan, és tiszta életiért. Agrippa ditséré jó erköltsét. és az ő attyafiának Mátyásnak adá,

Agrippa közonségesen sok buzgoságot mutata vallásához. szorgalmatoságal. el kerülte, a törvény béli tisztátalanságokat, és igen meg tartotta a törvényeket. egy nap sem mulatá el, hogy áldozatokat ne tett volna, ezen okbol igen szerette a Jerusalemi lakást. Claudius örökös uráva tette volt. és mindenkor őt is lakék, nagy jószágot. és kegyelmeséget mutat vala anéphez, tartván azt. hogy az, avalóságos bélyege egy fejdelemnek, szerette a jó tételt, és azt hogy szeresék. mindenhez adakozo volt, népnek nyomoruságán szánakodot, segitette szükségekben. és mindenben pompás volt, szerette mulattyágot adni a népnek, de a buzgo sidok, rosznak tarták. a kardosok hartzának mulattságát, a mely egy szer. tizen négy száz embert vesztete el, Egy Simon nevü ember esze gyüjtvén a népet, nagyon kezde beszélteni ellene, mondván, hogy nem kellene ötet a templomba bé botsátani. avalóságos Izraelitákal. mivel az Attyáról. Idumeus familiából volna, Agrippa. ezeket meg tudván. Csézáréába magához hivatá simont, aki amidön oda érkezék. Agrippa a theátrumon lévén. maga mellé ülteté, és kegyesen kérdé tölle, hogy ha a komédián, a melyen jelen volnának, nem volnaé valami atörvény ellen. Simon nem találvan abban semmi gántsot, botsánatot kére tölle. a király meg elégedvén. az ő maga meg alázásán, meg ajándékozván, viszá küldé ötet.

Agrippának, Siláshoz valo háláadatlanságát rosznak tarttyák, akinek ő jokal tartozot. és a kinek nagy hasznos szolgálattyát vette. az első szerentséjiben. Agrippa néki adá az egész hadain valo Generáliságot, De silás viszá élvén a szabadságal. melyet szolgálati adnak vala néki, Agrippával ugy bánt mint magához hasonloval. és nem ugy mint urával, szüntelen a szolgálattyát hántorgatta. a királynak mindenkor az első szerentsétlenségit, szegénységit hoza vala elő, Ágrippa el unván az ilyen beszédeket. el vevé tölle a tiszttségit. és fogságba téteté, de mihent a haragja el mulék, és magában tért volna, Agrippa viszá akará tenni tiszttségiben. de Silás, a gyalázatért valo nagy haragjában, mindennek mondgya vala, hogy soha meg nem szünnék szemire hanni szolgálátit. és háláadatlanságit., a melyekel fizette ötet, a király is a fogságban hagyá. Herodes király aki igen gyűlölte silást. a bátyya Agrippa halála után, meg is öleté.

²⁶² Agrippa nagy tsendeségben látván magát. az országában. azon igyekezék hogy népének kedviben lehesen., azt könnyen véghez is vivé, és hogy jelit adgya hozájok valo jó ²⁶³ akarattyának, el engedé az adot. a melyel tartozot néki mindenik ház, az után ahoz foga, hogy erős köfalal bé kerittse a házakot. a melyeket Jérusálem mellé építették volt észak felé, és ebből mint egy új várost akara tsinalni. azt a helyt Bezethának hiták. ugy mint új városnak, és a király, nem kiméllé, se a magáét, se a népe penzit, hogy a Császártól szabadságot nyerhesen. hogy azt meg erősittse. Claudiusból azt könnyen meg is nyerék. a mit kérenek, el is kezdék a munkát. de vibius Marsus. a ki petronius után lön gubernator. a CSászárnak tudtára adá. hogy Agrippa mitsoda erőseget akarna tsinalni., és azt is eleiben adá. hogy tarthatni attól., hogy a sidok valamely támadast ne kezdenének, erre valo nézve, Claudius meg parantsolá hogy hadnák félben a munkát.

²⁶⁴ szent péter minek utánna a kristus Jéstust hirdette volna, pontusba. Galatiában. Bitiniában.

²⁶⁵ és mas tartományokba, Romában mene, Az Apostolok ugyan azt ahelyt is hagyták volt leg

²⁶² A kristus eszt 45 An.vulg 42.

²⁶³ joseph Antiq 1.19 C.5

²⁶⁴ XI Rész

²⁶⁵ szent péter romában megyen

²⁶⁶ inkább néki részül. az osztásban. azÉvangyélium prédikálására., oda pedig mint egy huszonöt esztendővel mene halála előtt., a claudius uralkodásának második esztendejében. azt ²⁶⁷ tarttyák. hogy szent Márk. véle lett volna. mivel arégiek azt mondgyák hogy hü tanítványa ²⁶⁸ volt szent péternek, ez az Apostol., őt sok számuakot térítte meg, nem tsak a sidok közül, hanem apogányok közül is, és ez az Anyaszent egy ház, tsak hamar el hiresedék az egész világon. hitiért, és engedelmeségiért. azt tarttyák hogy szent péter Romában, üsmerettséget tett ²⁶⁹ volna a sido philoval., De főképen, a szent péter, Romában valo menetelének az oka a volt, hogy simon magus ellen ályon. ki el hagyván samariát fel jarta azokat atartományokat. ahol még akristust nem hirdették vala, és végtire Romában ment Claudius császár idejében

Romában kezdé leg inkább ki mutatni azö titkos boszorkányságit, a nép előtt annyi szem ²⁷⁰ fényvesztéseket tet. hogy ugy tekinték mint Istent, és Isteni tiszteleteket adnak vala néki, ha a régieknek hitelt adunk. De szent péter meg mutatá az tsalárdságit. mind beszédivel. mind valóságos tsuda tételeivel., és a midön Romából ki kellett menni, feles, és virágzo Anyaszent egy házat hagyta őt. a ki el szélyezthette. a setéttséget, a melyel simon magus akará bé borítani az Évangyélium igazságát.

Ezen esztendőben. némely Cyprusi. és cyrénei hivek, kik az Apostoloknak az első tanítványi közül valok valának, és azok közül akik a szent István üldöztetések el szelyedtek vala, Antiokiában menének, és prédikalni kezdének. a görögöknek. az az. a meg tért pogányoknak, a kiknek meg nyitatot vala az Évangyéliumnak kapuja, a kornélius meg térése. és megkeresztelkedése által, és sok lelkeket nyerének meg az Istennek, A lehet hogy ezek között a ²⁷¹ predikátorok között leg fővebbek valának. a Cyrenéai lukats. a fekete Simon. és Manahem. a kikiről szó lészen ezután.

A jérusalemi Anyaszent egy ház. meg tudván hogy mitsoda fogatosok voltak azok a predikaciok. és hogy nevedeknek Antiokiába a hiveknek számok, oda küldé szent Barnabást, aki látá hogy mitsodá tsudágot tett vala az Istennek kegyelme. szivekben, arra kezdé inteni azokat az új hiveket. hogy lennének hivek az ur szolgálattjában, és ő magais meg nagyobitá számokot tanításival és jó erköltseivel. mert ő valóságosan jó volt, tellyes volt hittel és buzgoságal. a mások üdveségihez, söt még jövendőlö lélek is volt benne, és az Isten, tudományal, és hathatos beszédekkel meg áldotta volt, látván azt hogy Antiokiába az aratás bö volna, de az aratok kevesen vannak. Társisba mene. fel keresni szent pált, akit annak előtte sokal üsmérte volt, a kit fel találván Antiokiába vivé, a hol két esztendeig maradának együt. őt anyi sokakat meg térítének, hogy a hiveknek számok minden nap nevedekvén, keresztyéneknek kezdék őket nevezni, és őt kezdődék ez a név, és onnét az egész tartományokba el terjede, mivel addig akristus tanítványit másnak nem nevezték, hanem atyafiaknak, szenteknek, vagy hivöknek.

Az Agrippa királyi bö kézel tett tselekedetit Josef fel magasztalván., azok közü számlállyá a theatrumokot. az Amphiteátrumot. a feredő házakot. a folyosokot, a melyeket epitete féniciában Berythbe. az uj theátrumon. sok féle musikákat, és mulattságokot vitete végben, hogy pediglen meg mutassa a népnek. a hadakozásnak formáját. az Amphiteatumba. tizen négy száz halálra ítéltet embereket vitete. azokat két részre osztá. és egy másal hartzoltatá.

²⁶⁶ leo.Serm 80

²⁶⁷ Euseb.lib 2.c.14. Hist Eccl. Hieron.de viris illustr. c 1

²⁶⁸ Iren.1 3. c.1.

²⁶⁹ Euseb.l.2.c.14. Justin. Apolog. 1.

²⁷⁰ Justin. Apolog.2. Iren.lib 1.c.20 Tertul. Apologet. c 13.

²⁷¹ Act.XI. 21.22.

az ő hartzolások olyan kemény volt hogy anyi sok számu. ember közül. egy nem marada életbe.

Agrippa. Berytből. Tiberiadesben mene. és mint hogy ő nagy tekintetbe volt a szomszédságban lévő fejdelmek előtt öt királyok menének látogatására. Ágrippa nagy tiszteletnek tartván látogatásokat, királyi modra fogadá. és vendégelé ezeket a királyokat., Amidőn mind együtt volnának. Marsus. a syriai Gubernator, is hozája mene Agrippa meg halván jövetelét, a Romaiakhoz való nagy tiszteletből. egy kis mélyföldnre eleibe mene, egy szekérbe lévén véle együtt, mind az öt királyok. Marsusnak nem tették a királyok között való eza nagy egyesék. tartá attól. hogy abból mi következhetnék. tudtára adá mindenikének, hogy ki ki viszá térne. amaga országában, ezen Agrippa oly igen meg sértődék. hogy mindgyárt a császárnak ira. kérvén azon. hogy tenné ki Marsust a Gubernátorságából. de az ő levelére a midőn Marsust letevék. mar ő meg holt volt.

²⁷² Kevés idő múlva Agrippa Jérusalemben mene. és a fő papságból ki tevé Mátyást, az ²⁷³ Ananus fiát, és Elionét tevé abban a hivatalba, és mint hogy mindenben kedvit akará ²⁷⁴ keresni a sidoknak. maga is buzgó lévén vallásához, az Anyaszent egy házat kezdé üldözni, ²⁷⁵ meg fogatá a nagy Jakabot., és fejit véteté, Alexandriai szent kelemen. azt mondgya, mint bizonyos dolgot, hogy az örző aki meg fogá szent Jakabot, és abirák eleiben vivé, látván hogy mitsoda bátorsággal tenne vallást akristusrol, azon a szive ugy meg esék, hogy ő maga magát keresztyének vallá, és mindgyárt ötet is ahalálra ítélek, a midőn együtt vinnék őket a halálra, az örző uttyában botsánatot kére az Apostoltól, aki egy kevesé magában gondolkodván, egy szers mind. meg ölelé ötet. és mondá néki, békeség legyen veled, és mind akettőnek fejit vevék, szent Jakab nem azon gondolkodék ha meg botsásaé neki azt. hogy meg fogta volna ötet. hanem azon., ha meg adgyaé a békeségnek tsokját egy ollyannak, a ki nem volt meg ²⁷⁶ keresztelve, Azt tarttyák hogy szent Jakab egész életében meg tartotta volt a szüzeséget. valamint azö öttse szent János, soha ezek a hajokot meg nem nyirették. soha meg nem ²⁷⁷ feredtenek. se hust. se halat nem ettenek. tsak vászon dolmánt. és palástot viseltenek, A spanyolok. azal kérkednek. hogy szent Jakab volt az ő Apostoljok, de arra jó bizonyságok nintsen

Szent Jakab egy kevesé husvét előtt öleték meg, Agrippa látván hogy ennek a szent Embernek halála tettezenék a népnek, szent Pétert is meg fogatá. aki akoron Jérusalemben találkozik, a pogásák napján fogatá meg, várván ahusvétí napok el telésit. mivel a husvétí napokban nem volt szokás valakit meg öletni, Agrippa példát akarván tehát adni az Apostolok fejdelmének halálával, hogy az egész nép láttára ölesse meg, atömlöztbe téteté. két lántzal meg kötözteté ket örzöhöz., akik szüntelen mellette valának, a töb örzök pedig atömlözt ajtaja előtt örizték.

Azonban pedig az egész Jerusálemi Anyaszent egy ház. nagy buzgosággal kéri vala Istentől, a szent Péter meg szabadulását, azon a nap előtt való estve. pedig, a melyet Agrippa rendelé az ő halálára. egy Angyal. a tömlöztbe le szálván, és meg taszítván a péter oldalát fel ebreszté, és mondá néki, hogy kelne fel, öltöznék fel, és menne utánna, akoron alántzak, a melyeket. meg vala kötözve a kezeiről le hullának, és az Angyal meg nyitván az ajtokot, keresztül vivé az örzökön. olyan világossággal. amelyet tsak ő látta. mind az utolsó kapuig a mely vas volt, és a

²⁷² A kristus eszt 45 An.vulg.44.

²⁷³ XII Rész.

²⁷⁴ Act.XII.1.

²⁷⁵ Apud Euseb. 1.2.c.9. hist Eccl.

²⁷⁶ Epiphan. haeres. 58 c 4. p.491 492.

²⁷⁷ vide Baron an.816. S.71.72

mely magától meg nyilék. már akoron a városban valanak, az Angyal a még egy uttzán végig vezetné pétért, el tűnék előtte.

Szent péter. aki adig mind ezeket tsak álomnak tártá. észre vévé akor, hogy az Isten tsudálatosan meg szabadította volna ötet. a Hérodés kezéből. és a sidok dühöségektől. akik várák látni más nap halálát, meg üsmervén tehát a helyt a hol volna., a Mária házának kapuját kezdé zörgetni. a ki is a Janos Márk anya volt, és ahol sokan a hivek bé léven zárkozva, imádkoztanak, egy roda nevü szolgáló a kapuhoz futván kérdé hogy ki volna, és meg üsmervén a péter szavát, tsudálkozásában. és örömben, nem hogy a kaput meg nyitotta volna. hanem vissza futa. meg mondani hogy péter volna akapun, senki nem akará hinni. hanem azt mondák hogy az ő Angyala volna, azonban pedig a kapun zörgetvén. meg nyiták néki, és meg láták hogy ő maga volna, el lehet itélni, hogy mint tsudálák, és örülének meg szabadulásán. és hogy mitsoda siettségel. akarák meg tudni, hogy let volna meg szabadulása, péter pedig inté nékik hogy halgasanak, és azután elé beszéllé nékik hogy az Isten mi formában szabadította volna meg ötet, és azután mondá nékik, hogy adatnák tudtára a kis Jakabnak. a Jérusalemi püspöknek. és a más töb hiveknek,

Más nap pedig nagy zenebona let az örzök közöt, nem tudhaták hová lett volna az ö rabjok, Ágrippa kerestetvén ötet, meg nem találák. az örzöket meg kinoztatá. de semit nem tudhatván²⁷⁸ meg töllök, meg öleté őket. Azután tsak hamar Agrippa Csézáréában mene, ahol sok féle játékokot ada anépnek. a Császár tisztességére, és ahova. minden fő renden lévők gyülekeztenek vala, A Tyrus. és sidon városi béliek. akik meg bántották vala Agrippát, oda el menének sok szamuan, hogy botsánatot kérnének tölle. a kiknek napot rendelete hogy szembe lenne vélek. a rendelt napon jó idején a theatrumba mene. és a királyi székiben üle., rajta pedig ezüsből szöt palást vala. a mely tsudálatra méltó munka vala, ugy anyira, hogy anap fel jötekor. az ő köntöseire sütvén, oly fényeséggel tsillámlottanak, hogy ugyan félelemmel kellett azokra nézni. és tisztelettel, A király el kezdé beszédti a Tyrusiaknak. és a Sidoniaknak, és amidön beszéllene. a nép, és a hizelkedők, fel kiálták, hogy nem ember, hanem Isten beszéllene. és más több ilyen ditséreteket. adának néki.

Agrippának igen tetzvén a népnek hozzája valo szeretete. meg nem veté az ilyen Istentelen és hizelkedő kiáltásit anépnek, ugyan azon orában, mondgya Josef a feje felet valo sinorán a sáornak, egy baglyot láta. esziben is juta mindgyarást neki. a jövendölés a melyet tettek volt néki Romában fogságakor. hogy a midön először ilyen madarat láta feje felet, a meg szabadulását jelentené, de ha masodszor is illet látna feje felet. akor nem élne tovább öt²⁷⁹ napnál, Ágrippa meg látván abaglyot, meg rettene, és egy szers mind az ur Angyala meg veré ötet Mondgya szent lukáts. mert nem ada ditsőséget az Istennek, és magát Istennek hagyá mondani, igen nagy sziv fájást érze, és rettentő fájdalmakot abéliben. Akoron mondá azoknak. akik annak előtte egy kevesé Istennek mondák lenni, Imé ihon vagyon akit Istennek nevezétek, halálán vagyon, láttyátok, hogy nem igazat mondottatok. de az Isten akarattyát kel akarni, igen boldog voltam, és nem vala olyan fejedelem, akinek irigyelhettem volna boldogságát, ezeket mondván, a fájdalmi nagyobodának, és azudvarában kellett bé vinni ötet

Tsak kevés idő mulva, oly igen roszul. lén hogy halálán valo letinek a hire el terjede. azonnal a nép sáokban öltözék. meg alázá magát. és imádkozék ezért a fejedelemért. tsak a sok kiáltás és sirás hallaték. Agrippa pediglen. a leg magosab házban fekvén. és a földre borulva látván anépet, köny hullatás nélkül nem nézheté, de az itélet ki mondatot volt reája meg is hala öt nap mulva, rakva férgekel. Mihent meg hallák halálát, a Csézáréabéliek, és a Samaritanusok. örömben egy mást vendéglék, illetlen dolgokat mivelének, az ő emlékezete, és a leányi

²⁷⁸ Act XII.19. joseph de antiq. 1.19. c 7.

²⁷⁹ Act.XII. 22. 23.

betsületek ellen, a melyekben a maga vitezinek is részek volt, El lehet ítélni hogy mitsoda keveset remélhetni az olyan néptől, a ki a fejedelminek életében, mód nélkül való tiszteletet szokot adni A leányinak képeket a bordély házakban vitték. sok féle bestelenségeket követvén azokat, amelyeket nem szabad ki mondani, az uttzákon vendégeskettenek, virág koszoru lévén fejeken, káronak. áldozatokat tette nek. mint egy meg hálálván néki. fejedelmeknek halálát, és a pokolban való vitelit., (ezek mind pogányok valának.)

²⁸⁰ Az Ágrippa halálával, Judéa. ismét a Romaiak alá esék, és a Császár tartományá tevé, és Cuspius Fádust küldé Gubernátorjá, meg tiltván a syriai Gubernátornak. hogy magát semmiben ne elegyítse, azért hogy Agrippával esze veszet volt. a császár meg hagyá Fádusnak. hogy keményen meg intse a Csezáréa bélieket. és a Samaritánusokat, az ő illetlen tselekedetekről. a melyeket követtek az Agrippa emlékezete. és a leányi méltosági ellen., meg parantsolá azt is néki., hogy ennek a két városnak alovás regimenteit. és gyalog regimenteit.,²⁸¹ kik a lakosiból állottanak pontusba küldgye. és helyeték, syriából. hozason más hadakat. de ez a parantsolat nem mene végbe, mivel ez a két város követe ket küldé Claudiushoz. a kik meg engesztelék, és meg engedé hogy judéában maradjanak. ez is lön akezdeté a nyomorusagnak a melyben esék, és a hadakozásnak szikrája. a mely kezdődék Florus Gubernátorsága alatt.

²⁸² Azonban pedig akeresztyéni vallás igen nevedék, szent pál, és szent Barnabás Ántiokiában igen szaporították a hivek számát, akoron nagy éhség lön A melyet meg jövendölte²⁸³ vala Agabus proféta, a ki annak előtte. nem sokal. jérusalemből. Antiokiában ment volt. a Jérusálemi hivek kik el hagyták vala jóságokat, igen nagy szükségben valának.: erre való nézve az Antiokiái hivek, el végezék magok között. hogy meg segítsék őket. ki ki amaga tehetsége szerént., szent pál. és szent Barnabás magokra vállalák, hogy Jérusálemben vigyék azt az alamisnát, a melyet az Anyaszent egy ház öregi kezekben adák, hogy el osztogassak kinek kinek szükségéhez képest. Az után szent pál. és szent Barnabás. vissza térének²⁸⁴ Antiokiában, el vivén magokkal Márk Jánost, hogy szolgálna nekik az Apostoli szolgálta.

Valának pedig akoron az Antiokiái Anyaszent egy házban. némely proféták, és némely²⁸⁵ Doktorok, ugy mint, Barnabás, simeon. vagy a fekete simon, a Cyreneai lukáts, Manahem, Saul, vagy Pál, Ezek a szentek. ki kí a maga szolgálattjának különös hivatalyában foglallyák vala magokat, az imádságban. és a böjtölésben, a midön ezekben foglalnék magokat, A szent Lélek meg jelenté nekik valamely proféta által, hogy választanak el néki pált, és Barnabást, a munkára, amelyre rendelte őket, ugy mint az Apostoli szolgálatra. és az Évangyélium prédikálására, A koron az egész Anyaszent egy ház, böjtöle. és imadkozzék. lukáts, és Manahem a kezeket reájok tevék, és el küldék őket prédikallani, a hová a szent Lélek vezetné, őket, ezek leg inkább a Nemzetiségeknek való prédikálásra rendeltetének, és az Isten gondviselése alá hagyák őket.

²⁸⁶ Hihető hogy ebben az esztendőben valának szent pálnak azok anagy látási a melyekről szól a korinthus bélieknek, hogy a harmadik égben ragadtaték, paraditsomban. ahol olyan titkokot hallot, amelyeket egy embernek nem szabad. ki mondani, és a melyeket ez életben lévő emberek meg nem foghatták. azt maga mondgya nekünk. hogy azt nem tudhattya ha testestől.

²⁸⁰ Joseph. Antiq. 1. 19. c. 7. et de Bello 1. 2. c. 19.

²⁸¹ Joseph. Antiq. c. 1. I. XX.

²⁸² XIII Rész

²⁸³ Act. XI. 27. 28.

²⁸⁴ Act. XII. 24. 25.

²⁸⁵ Act. XIII. 1.

²⁸⁶ A Kristus eszt 47. An. vulg. 44, 2. Cor XII. 2. 3. 4.

vagy csak lélekben ragadtatotté el, De abban nem lehet kételkedni. hogy bé ne lett volna töltve,²⁸⁷ azal atellyes világoságal, tudományal, hűségel, és buzgoságal, a mellyek ki tettzenek leveleiben. némely régi eretnekek, és némely értelem nélkül való áitatosok, azal kérkednek vala régenten, hogy nekik olyan könyvek volna. a melyben fel volnának tévé mind azok a tsudálatos dolgok, és titkok, a melyeket szent pál nem akará meg mondani a hiveknek, még azal erősítették. hogy azt a könyvet. Társysban, a szent pál házában találták volna, De ez a könyv. mostanában. a feledékenységben el temetetet, és abizonyos hogy az Anyaszent egy ház semit nem vesztet rajta, mert az a setettségnék. és nem avilágoságnak munkája volt. inkább rontot. mint épitet,

A midön Cuspius Fádus judéában érkezék. a jordánon tul valo sidokot fegyverben találá a filadelfi város ellen. hármát aleg fővebbiket közüllök fádus meg fogatá, aleg elsöt Annibas nevüt. meg öleté. a más kettöt ki küldé az országbol, meg tisztittá az után Judeát. a²⁸⁸ tolvajoktol. a kik fosztogattyák vala, és aleg fővebbiket közüllök meg öleté

Az éhség. amely az elmult esztendőben kezdödöt vala, még tarta judéában, josef azt mondgya.²⁸⁹ hogy egy nehány esztendőig nyomorgatá. Héléna, az Adiabéni királyné. akiről ide fellyeb²⁹⁰ szollottunk. Jérusálemben érkezvén, igen segitté anépet. ebben a nyomoruságban. Alexándriából igen sok buzát vitete. és Cyprusbol. igen sok száraz figét. és azokat ki osztogattyá vala, és nagy hirt. nevet szerze magának adakozásáért. A fia. Izat király meg tudván mitsoda szükségben volna Jérusálem. nagy summa pénzt küldé a polgár mestereknek. hogy meg segitenék a szegényeket

Claudius császár hogy meg mutassa. mint betsüllené Agrippának. a sidok királyának emlékezetét, le tevé Mársust, a syriai Gubernátorságbol. valamint arra kérte volt. halála előtt. és Cassius Longinust tevé helyében, a ki is Jérusalemben érkezvén. Magához hivatá az áldozó papokat, és a város eleit. azt hagyá nekik a császár parantsolattyából hogy a fő papi ruhákat tennék viszá az Antonia tornyában. hogy ót lenne a Romaiak őrizete alatt, mint annak előtte., A papok, és a birák nem merék ellenzeni. ezt a parantsolatot. nem is lett volna tanátsos, mivel a Gubernator sok hadakat vit volt avárosban.

Mind azon által. a papok, és a birák kérék arra Longinust. és Fadust. hogy engednék meg nekik, had küldgyenek követeket a császárhoz, a kik meg nyerhesék, hogy ő magok őrizék a fő papi köntöst, ezt a Császár nekik meg engedé, és az ifiu Agrippának kérése ebben az²⁹¹ dologba igen használa, e fia vala Agrippa királynak, Romában nevelték. a császár mellet, de azt olyan ók alatt nyerék meg, hogy a fiokot zálogul adnák, a melyet örömet meg tselekedék, claudius ugyan azon időben 45. 28 juny azt írta fadusnak. és a sidoknak is, hogy az ifiu Agrippának tekintetiért meg engedi hogy ő magok őrizék a fő papi köntöst, és a koronát. valamint azt vitellius a syriai Gubernátor. nekik meg engedte vala. ennek előtte. tiz esztendővel. a koronán, azt az arany pléhet kel érteni., a melyen az Isten neve volt írva, és a melyet a fő pap a homlokán hordozta,

Herodes a calcidiai király, Agrippának öttse, meg nyeré a császártól, hogy had lenne hatalma a templomon. az Istennek szenteltetet pénzen. és hogy had adhassa a fő papságot. a kinek néki tettik. ez a hatalom a Hérodos halála után. az bátya fiára, szálla, az iffiu Agrippára.

²⁸⁷ Epiphan haeres. 38.c.2. Aug.in Joan.tract. 98 p. 199. 200. Sozomen.1.7. c 19

²⁸⁸ Joseph Antiq 1.XX.c 1.

²⁸⁹ Antiq li 20.c.3.

²⁹⁰ Antiq.l. 20.c.2.

²⁹¹ A kristus eszt 48 An.vulg. 45

²⁹² A Fadus Gubernatorsága alatt, egy tsalárd, vagy egy varasló. Theudás nevű, aki profetának tartá magát, sok számu sidokot tsala meg, azt jovallá nékik, hogy vennék magokhoz minden jovokot, és mennének által véle együtt a jordán vizén, azt igérvén nékik, hogy tsak szovával meg állítja avizet, és száraz lábál mehetnek által., az ilyen igeretekel. sokakat tsala maga mellé, De Fadus lovas seregeket küldte utánok, akik sokakat meg ölének, és meg fogának, és a többi között Theudást, a kinek fejét vevék, és Jérusalemben vivék, ennél nevezetesebb dolog. mondgya Josef. nem történt, a Fadus. Gubernatorsága alatt

szent pál, és szent Barnabás. arra rendeltetének hogy a Nemzeteknek menyének predikálni az Évangéliumot, el indulának Antiokiából, el vivén magokal. Márk Jánost. a ki el kísérte volt őket jérusalemből, leg először Séleuciában. menének. ahol hajóra ülven, Cyprus szigetében ki szállának, és a fő városba. Salaminába menének, ahol már az Évangélium ²⁹³ predikáltatott volt. szent István halála után, szent pál, és szent Barnabás mind azon által. a hiveket oktatták, és meg erősítették a hitben. Salaminából páfosba menének, a más részire a ²⁹⁴ szigetnek, a melyet végig járták, Cyprus szigetében vala akoron egy Romai tisztartó. sergius. paulus nevű, ez okos, és értelmes ember vala. akinek elméjében volt valamely senggéje avaloságos vallásnak, ez ohajtá hallani az üdveségnek Igéjét, magához hivatá tehát. Saul. és Barnabást. de mellette egy ördögös hamis proféta vala, Bárjesu nevű, aki ellene volt az ő predikálásoknak, és azon volt, hogy a tisztartó a hitre ne ályon,

Akoron. Saul. vagy is pál, mivel szent lukás tsak etályban adgya reá apál nevet, mint ha Saul. a Sergius paulus meg térése után vette volna magának a pál nevet, vagy is akor vett volna magának egy deák nevet. a midőn a nemzetiségeknek kezdé predikálni, elég a hogy, pál mondá Bárjesunak. óh ember, aki tele vagy tsalárdsággal, és hamisággal. az ördögnek fia vagy, és ellensége az igazságnak, nem szünöl meg. valaha az urnak egyenes uttyait el fordítani, az ő szandéki ellen fel kel kelni, és meg nem gátolni azokat, kik az igazságnak uttyára akarnának menni, de mostanában az urnak keze rajtad lészén. és meg vakulsz, bizonyos ideig a napot meg nem látod. azonal meg setétedének az ő szemei, és mindenüvé fordula, hogy valaki nyujtaná neki kezét, a tisztartó látván ezt a tsudát. a hitre állá, és tsudalá az urnak tudományát.

A tisztartó meg térése után. pál. és Barnabás el indulának Cyprusból. és hajóra ülven a pamfiliai pergebe érkezenek, perge nintsen a tenger parton. de földön menének oda, akoron Márk János, a sok utozásban el fáradván. és a veszedelmes hajokázásba. el hagyá palt. és Barnabást. viszá tére tengeren Jérusalemben., ez az álhatatlanság épen nem tették pálnak. meg is láttyuk ez után. hogy más uttyában. nem akará ötöt, maga mellé venni. mind azon által. idővel maga mellé vevé, és hasznos Évangéliumi szolgálattyát vevé néki.

²⁹⁵ Nem mulatának. pergebe. hanem a pisidiai Antiokiában menének. e fő városa annak a tartománynak, ugyan őt is kezdék el főképpen szolgálattyokot., mivel Cyprusban mint egy által menőleg tanítottanak. bé menven tehát egy szombaton a synagóban. atöbbsivel együtt le ülének, és az olvasás után. a synagóának fejei betsülettel akarván vélek bánni, mint idegenekkel, hozzájuk küldének. a szokás szerént. hogy beszélhetnek a népnek, szent pál fel kelvén. és intvén akezeivel. hogy tsendeség legyen. Magasztalni kezdé. az Izraelhez való minden kori jószágát az Istennek, a mely jószág ki tették. a midőn Egyiptumból meg szabadítá népit, a midőn el osztá néki akanaán földit, a midőn birákokot ada nékik, azután sault, és Davidot. ez az Istennek szive szerént való Ember vala, akinek magvából kellett születni a

²⁹² Joseph antiq 1.XX.c.2.

²⁹³ Act.XIII 4. 5.

²⁹⁴ Act XIII. 8. 9.

²⁹⁵ A kristus eszt.48 An vulg. 45

Messiásnak, ugyan tőle is származot a Jesus, akit a minden hato fel támasztá, hogy üdvezítője lenne Izraelnek, keresztelő szent János, a Jésusrol tevé ezt a biznyságot. mondván, nem én vagyok az, akit vártok. más fóg utánnam jöni, akinek nem vagyok méltó hogy meg öldgyam a saruit, titeket illet atyám fiai az üdveségnek ez az igéje, mivel a Jérusalem lakosi, és az ő fejdelmi. nem üsmervén Jésust halálra ítélek., és bé tölték nem tudva, mind azt a mit mondtak volt felölle. ő harmad napon fel támada, és a tanitványi. sok napokig látták a kik a mái napig biznyságot tésznek erről az igazságról, a melyet az írások is bizonyítták a melyek meg mutatták, hogy a kristusnak meg kellett halni, de rohadást nem szenvedni, tsak egyedül ő általa, nyerhetitek büneiteknek botsánattyát, ez olyan különös kegyelem, a melyet, Mojses törvénye által. meg nem nyerhettétek volna.

Az egész gyülekezetnek oly igen meg tették a szent pál beszéde, hogy arra kéré ötet. hogy a következő szombaton is beszéllene nékik azon dologrol. És még azon a napon. sokan a sidok közül, szent. pál, és szent Barnabás mellé adák magokat, és a hitre térének. azonban pediglen szent pál és szent Barnabás oktatták vala mind azokat. a kik őket halgaták, időközben pedig a kézi munkát gyakorolák. hogy magokat táplálhasák, mivel se szent pál, se szent Barnabás nem éltenek azal a szabadságal mint a több Apostolok hogy olyan szent²⁹⁶ Aszonyokat vigyenek el magokal., a kiknek gondgyok legyen az eledelekre, holot²⁹⁷ eközönséges szokás volt a sidoknál, ők pedig tsak magok jártanak, és rend szerént olyan²⁹⁸ helyeken predikáltak. a hol. még az Évangyélium nem volt hirdetve, El lehet ítélni mind ezekből. hogy mitsoda kemény életet éltenek. mitsoda fáradságal járt szolgálattok,²⁹⁹ eleinte mindgyárt a sidokon kezdik vala el az oktatást, és ha ezek meg vetik vala az igazságot. akkor a pogányoknak prédikáltak,

A következő szombaton pedig tsak nem az egész város a synagogában gyülekezék, hogy halyák az Isten szavát, Ez a rend kívül valo gyülekezet, a sidokot irigységre, és haragra ingerlé, és káromlo szokal álnak vala ellene a szent pál beszédinek, szent pál, és szent Barnabás, látván ezeket, bátorságal mondák nékik, Ti valátok első. a kiknek kellett hirdetni az Isten Igéjét, de mint hogy azt meg vetitek, és magatokat méltatlanoknak tartjátok az örök életre. Már mostanában. a pogányokhoz megyünk. mivel a meg vagyon írva, a pogányok vilagoságává tettelek tegedet. hogy üdveségre légy a földnek végig, a pogányok ezeket halván örülének, tisztelettel, és örömel halgaták az Isten Igéit, és mind azok. a kik közüllök az örök életre rendeltetek vala, a hitre állának. ugy anyira. hogy az Évangyéliumnak jó hire, el terjede az egész tartományba,

A hitetlen sidok pedig azon meg haraguván. hogy anyin térnének ahitre, aitos, és tiszteletes Aszonyokat lázasztának fel pál, és Barnabás ellen, és fel indították az egész várost ellenek, akik üldözni kezdék őket, Akoron pál és Barnabás. reájok rázván alábokrol valo port, Antiokiát el hagyák, Ikoniumba menének, ez az üldöztetés, nem hogy meg tántoritotta volna, ahivekben lévő hitet. de bé tölté őket, örömel. és buzgoságal.

³⁰⁰ Ikoniumba lévén. szokások szerént. a synagogában menének, és az Isten ugy meg áldá tanításokat. hogy nagy számu sidokot térítének meg. ugy pogányokat is: ebben avárosban. sok tsudákat tének, és sokáig is maradának, noha a sidók igen ellenzették, és végtire fel lázaszták ellenek a pogányokat is. ugy anyira, hogy tsak nem meg kövezék őket. és kételenek valának el hagyni Ikoniumot.

²⁹⁶ 1 Cor.IX. 1.15. 1.Thess.II. 7. 9.

²⁹⁷ 1 Cor.IX. 5. 6.

²⁹⁸ Rom.XV. 20. 21.

²⁹⁹ Act.XIII. 46.XVII. 1. 2.

³⁰⁰ Act.XIV.1. 2. seq.

Azt tarttyák. hogy Ikoniumba térített meg szent pál, szent Theclát, és jovallá néki. hogy hadná³⁰¹ el azt, aki ötet el akarja venni, és maradna meg a szüzeségben. szent Chrysostomus azt³⁰² mondgya, hogy ez a szüz minden aranyát fel áldozta, tsak hogy láthasa szent pált, a ki akoron fogva volt. azt írják felöle, hogy a fülben valoit az Anyya kapun állójának adá, tsak ki³⁰³ botsása, és az ezüstös tükörét a tömlözt tartonak. hogy bé botsása szent pálhoz, Az Atyák igen nagy Ditséreteket adtanak ennek a szent szüznek, El lehet itélni, hogy mely nevezetes³⁰⁴ volt. még az Anyaszent egy háznak a kezdetin. mivel még az Apostolok idejében. egy Asiai pap. egy könyvet ira. a melyet szent pál. és szent Thecla utozásinak nevezé, de söt még szent pál munkájának tulajdonittá ezt a könyvet. de idővel meg tudák hamiságát. és a papságból ki tevék.

Imé rövideden a szent Thecla élete. a melynek régiségit senki nem ellenzi, és a melyet az Atyák mind helyben hagyták, szent pál. Ikoniumban érkezvén. onesiphorushoz szálla, és őt kezdé predikállani az Évangyéliumot. Thecla az uttzának más részin lakván, és által ellenben a szent pál szállásával. ejel. napal halgattya vala az ő tanitasit, ugy hogy semmi arrol el nem fordithatná, Theoclia, az Anyya., ezt tudtára adá Thamirysnak, a ki Theclát el akará venni, Ez³⁰⁵ az ifiu. a kinek már oda ígérték volt Theclát, avaros elei közül valo volt, szép termetü. gazdag. bö kezü. mindent el követe hogy meg változtassa Theclával. a szüzeség meg tartására³⁰⁶ valo szándékját, a Thecla annya, a tseledivel. azon volt hogy el hagyasa szándékját. vagy ölelgetésivel, vagy intésivel. vagy fenyegetésivel. de tsak haszontalan volt. látván hogy semmit nem tehetnének, a bironak bé adák. aki atüzre itélé. Thecla keresztet vetvén magára. a³⁰⁷ tűzbe mene. de a láng semit néki nem árta, a föld alatt nagy zugás hallaték. a föld meg nyilék és egy nagy eső, a tüzet el oltá.

Thecla Ikoniumot el hagyta. és szent pal. után mene, akiüs el szaladot vala evárosból. az Apostol Antiokiába vivé. a hol Alexander, a városnak gubernatora, nagy szerelemben esek³⁰⁸ véle, de Thecla keményen viselvén magát hozzája, arra itélteté hogy avad állatok köziben vettessék, egy néhány nap mulva Theclát. a Theatrumhoz vivék. ezel az írásal. Sacrilégium. mint ha szenttség törésben találtatot volna. az első napon, a mely orozslánt botsátanak reája hogy el szagasa, nem hogy azt tselekedte volna. hanem még mint egy tiszteletből. a labaihoz³⁰⁹ fekvék. és nyalogatni kezdé, az után viszá vivék egy Trisina nevü aszszonyhoz, a kinek annak előtte kevésel. meg holt volt falconilla nevü leánya, akoron falconilla meg jelenvén az Anyjának, arra kéré, hogy kérné Theclát arra, hogy nyerné meg az Istentől. had mehesen³¹⁰ nyugodalmas helyre., Thecla. imádkozék, és mondá. Menynek Földnek ura Istene. kristus Jesus. ad meg falconillának az örök életet.

Más nap Theclát simét a theatrumra vivék. a nép eleibe. orozslányokat, és medvéket botsátanak reája, de egy orozslány a lábaihoz mene. és meg oltalmazá atöb állatoktól., Thecla egy darab ideig őt álván, és látván hogy őt közel egy tó volna tele vizek. belé ugrék. mondván. már ideje hogy meg mosatassam, abban a tóban tengeri bornyuk valának, a kik nem hogy el szaggatták volna, de mind meg döglének, és egy fekete felleg környül vevé, hogy ne láthasák

³⁰¹ Aug.in faust.l. 30.c.4

³⁰² Ambros. de virginib.l 2. 1.3.

³⁰³ Chrysost homil.30 in acta. p 272.a.

³⁰⁴ vide Tertull. de Baptismo

³⁰⁵ Epiph haeres. 78.c 1.

³⁰⁶ chrysost homil 72 tom 1.

³⁰⁷ vide chrysost ibidem

³⁰⁸ Ambros. 12. de virginib. P 469.

³⁰⁹ vide Ambros. loco citato

³¹⁰ Damas. de iis qui in fide dormierunt. p 591

meztelen. akoron a biro vad bikához kötötteté, hogy négyé szakaszák, de a kötelek tsudálatosan el szakadozának, a fő biro magához hivatá, kérdé tölle hogy ki volna, köntöst adata reája. és szabadoson el botsátá.

Egy nehány napig még. Antiokiában marada, és meg tudván hogy szent pál Alyrében volna, férfiu köntösbe öltözék. és utánna mene. sok más férfiakal, és aszonyokkal, szent pál tsudálkozék rajta hogy meg látá, de Thecla mondá néki, én meg kereszteltettem, és a ki tégedet segitet az Évangyélium predikálásában, engemet is segitet hogy meg kereszteltessem. azután mindeneket elő beszélla néki. valamik történtek volt, és onnét a maga hazájában mene. Ikoniumba, a ki ötet el akará venni a meg holt volt, az után azon igyekezék. hogy az Annyát meg térítse. de azt véghez nem vihetvén. a tengeren viszá ment, és Seleuciában érkezvén. ót³¹¹ sok személyeket meg keresztelte, ugyan ót is hala meg békesegbe.

A szent pál tsuda tételei között amelyeket tett ebben az első uttyában, szent lukáts tsak egyet³¹² teszen fel, a midön listriába meg gyógyita egy Énéás nevü embert. a kinek esze lévén az inai sugorodva, születésétől fogvást sántált. ez az ember jelen lévén a szent pál prédikacioján, az Apostol sokáig nézé, és látván hogy nagy bizodalma volna annak az embernek a meg gyógyulásában, mondá néki fel szoval, kely fel, és ály egyenesen lábaidon, azonal ugralva fel kele, és jární kezdé, a lystriai nép látván ezt a tsudát. nagy fel szoval kezdé mondani, ihon vannak az Istenek, a kik ember képiiben mi hozánk le szálottanak. Barnabást Jupiternek nevezék, hihető azért hogy nagy szál ember volt, és pált, Mercuriusnak, talám az ő ékesen valo szollásáért, és hogy rend szerént, ő kezdí vala el a beszédet. azonban a templom áldozo papja. bikákat, és koszorukat vive az Apostolok szállása eleiben. hogy áldozatot tenne nékik. a népel együt, De Barnabás. és pál. meg tudván szándéjkjokot, futva menének a kapuhoz, meg szaggaták ruhájokot, és a sokaság közí menvén, kiálttyák vala. atyámfiak, mit akartok tselekedni, mi tsak emberek vagyunk, valamint magatok, és olyan gyengék. azért jöttünk, hogy néktek azt hirdesük hogy azok az Istenek akiket imádtok, tsak semik, hanem térjetek ebből a babonaságból az Élő Istenhez, aki amenyet és a földet teremtette, a tengert. és mindeneket, a ki az el mult időkben el hagyá a magok uttyokban a nemzeteket, mind azon által meg nem szünék őket bé tölteni jóvaival. és meg bizonyítani valóságos létit.

De akár menyit beszéllének. nehezen vevék le anépet arról. hogy nékik ne áldozna, kevés idő mulva pedig holmi sidok érkezének a pisidiai Antiokiából, és Ikoniából., fel lázaszták a népet az Apostol ellen, ugy anyira hogy köveket hajigálának reája, aki is a földre esvén, ugy hagyák mint holtat, azután az városból ki vontzolák. hogy valamely verembe vessék. De a tanítványi körül vévén. fel kele. és viszá mene a városba. és más nap el indula Barnabással, hogy Derbébe menyenek. a hol el kezdék a tanítást, az Isten meg áldá tanításokot. és sok tanítványokot³¹³ szerének az urnak. azután viszá térének lystriában. Ikoniumba. és Antiokiában. meg erősítvén mindenüt a hiveket a hitben. és inték az állhatatoságra, az után papokot rendelének minden városban. és azokat, az Isten gondviselése alá hagyák, magok pedig viszá térének pámphiliában, Pergében predikálának, az után Attaliában menének. amely város atenger parton vagyon, ót hajora ülvén, Seleuciában ki szállának, és Antiokiában érének. mint egy két esztendeig tartá az ő utozások.

A syriai Antiokiában érkezvén, a tanítványokot esze gyűjték. és elé beszéllék nekik hogy az Isten mitsoda nagy dolgokot mivelt ő általok, hogy miképen nyitotta meg a hitnek kapuját a nemzeteknek, azután sokáig maradának azon helyben. a tanítványokkal, Azonba pedig szent péter a maga résziről sok tartományokba. predikálá az Évangyéliumot azt el lehet hini hogy a

³¹¹ vide Tertull. de baptismo. c.17.

³¹² act.XIV 7.

³¹³ A kristus eszt 49. An vulg. 46.

közönséges esztendőnek 45 dikében ír az első levelét, a pontusí, Bithyniai, Asiai. Galatiai. Cappadociai meg tért sidoknak, a levelét Babiloniából dátállyá, mivel Romát, ezen a neven³¹⁴ nevezi vala, alevélben. keresztyén nevet ad a hiveknek, a melyben az Apostoli fejdelemségnek. méltán való Felségivel beszél. abban ahiveket. a békeséges türésre inti. az igasság, és az ártatlanság követésire. letzkét ad a házas személyeknek, az öregeknek. és az ifiaknak, egy szoval. nintsen olyan rend, és hivatal. amely ebben a levélben ne talállyon. magának oktatására, és elő menetelére valot. Azt tarttyák. hogy szent Márk. a ki mind³¹⁵ tanitványa. mind tolmácsa volt., segített ezen level írásában. Ezt a levelet sylvánus által küldé el.

³¹⁶ Ezen idő tállyba ír szent Márk Évangéliumát a Romai hivek kérésekre, akik arra³¹⁷ kénszerítették, hogy hadná írásban amit szent pétertől hallot volna, némellyek arégiek közül azt tartották hogy szent péter diktálta volna szent Marknak. vagy hogy maga írta volna, Tertullianus úgy tettik mint ha szent péternek tulajdonittaná de azt inkább lehet gondolni.³¹⁸ hogy tsak a próbálá, és a Romai hiveknek adá olvasni és hogy szent Márk tsak ír. a mit szent pétertől hallot vannak olyan régi írások. a melyek azt mondgyák hogy Deákul ír Évangéliumát. de közönségesen azt tarttyák. hogy Görögül ír.

A judeai Gubernátor, Cuspius Fádus. meg változtaték. és Tiberius Alexánder, a sidó philon.³¹⁹ Attya fia. téteték helyiben. ennek az embernek az elei sidok voltak. de a vallását el hagyta, volt. E judeát tsendesen igazgatá. valamint fadus, és az ország békeségben marada egy néhány esztendőig., Tiberius Alexander keresztre vonatá Jakabot, és simont. a Galileai Judásnak a³²⁰ fiát. a herodianusoknak fejit, a ki annak előtte negyven esztendővel fel támasztotta vala³²¹ anépet; hihető hogy ebben az időben prédikálta szent pál judeában. és judeából, Illyriában³²² vivé az Évangéliumot. Ez így lévén, el terjeszté az Évangéliumnak világóságát kappadociában. pontusba, és Tráciában. És lehet hogy ezekben az utozásiban. a melyekről szent lukás semi különös dolgot nem mond., hogy az Apostol. a sidoktól. öt izben. harmintz³²³ kilentz tsapást vett., akik e szerént szokták vala meg ostorozni a synagogában, azt akit gondolták hogy atörvény ellen tselekedet. a Romaiaktól is kétszer ostoroztaték meg. három szor volt hajo törésben. egy nap, és egy étzaka atenger fenekén, mind ezeket annak előtte szenvedé. hogy a korintus bélieknek írta volna a második levelét,

³²⁴ Hérodés a Calcidiai király. Agrippa királynak az öttse, minek utánna el vette volna a fő papságot Josefától, hogy azt Ananiásnak. a Nebedeus fiának adná, meg hala. Claudiusnak³²⁵ nyoltzadik esztendejében. A császár., az országát az ifju Agrippának adá, a nagy Ágrippa fiának, ezen idő tállyba. ventidius, Cumanus. judeának gubernátorá téteték, Alexandriai Tiberus helyében. ennek idejében kezdődék a sok háboruság ebben az országban, a mely háboruság tsak a Jérusálem el romlásával végeződék el.

³¹⁴ 1 petr V. 13. 2 petr. IV. 16

³¹⁵ Hieron.Ep. 150.qu.11.

³¹⁶ Clem Alex apud Euseb 1 2.c 15.

³¹⁷ S.Athanas. Betricid chronic alex.

³¹⁸ Tertull. contra Marcion 1.4.c 15

³¹⁹ Josef Antiq 1.XX.c.3. et de bello 1.2.c.19.

³²⁰ Act XXVI. 20

³²¹ Rom XV 19.

³²² Chrisost. in Rom. hom.19. p 372.

³²³ 2 Cor XI. 24 25.

³²⁴ A kristus eszt 52. An.vulg. 49

³²⁵ Joseph. Antiq.1. 20.c.3.

³²⁶ Mint hogy a sidok. anagy innepekben. mindenünén esze gyülekeznek vala Jerusálemben.
³²⁷ agubernátoroknak szokások volt. egy néhány kompánia vitezeket fegyverben. a templom mellet tartani. hogy valamely rendeletlenség ne történjek, ennek az esztendőnek husvét Innepiben, a negyedik napon. egy romai vitéz. mezítelen kezdé mutogatni mindenek előtt. a mit az emberség. és a szemérem leg inkább el takarja. A nép azon fel indula. és kiáltani kezdé. hogy az a gyalázatos dolog. nem tsak őket tekintené, hanem az Istent magát, A kik leg inkább azon fel indulának., azok Cumanus ellen kezdének beszélteni, mondván hogy ő parantsolta volna a vitéznek. azt tselekedni. a Gubernátor igen meg sértődék az ilyen beszédeken. mind azon által. a békeségre. atsendeségre inté őket. de nem hogy engedelmeskedtenek volna néki. hanem még bestelen szokal illeték, azért atemplom mellé viteté minden hadait, az sidok azon ugy meg rémulének, hogy egy másra todulának. hogy el szaladhasanak, gondolván hogy üznék ³²⁸ őket, és a szoros utakon a melyek atemplomban mennek, oly nagy szorulás volt, hogy több volt tiz ezernél. vagy harmintz ezernél, a kit vagy el tapodának, vagy a szoroságban halának meg, ez így lévén az Innepnek öröme, szomorúságra változék,

Némelyek ezek közül a kik el szaladának. elől találván jérusálemtől öt vagy hat mély földnire a császárnak. István nevü rabját, meg foszták, és minden portékáját el vevék, Cumanus azt meg tudván. hadi embereket küldé utánnok., meg parantsolván hogy dullyák fel a falukot, és az eleit a falusiaknak vinnék hozzája. mint vétkeseket hogy meg nem fogták azokat atolvajokot., a midön a falukot fel prédálák. egy hadi ember a Moyses könyveire találá. el szagatá. és meg egeté káromlásokal, A sidok azon mindenüt fel indulának, és Csézárezában menének Cumanushoz, kérvén arra hogy büntesse meg azt az embert aki a szent könyveket el szaggata volna. Cumanus meg halgatván kéréseket, meg öleté szemek láttára.

Szent péter minek utánna Romában maradt volna egy darab ideig, Judeában mene. a közonséges esztendőnek 50 dikében azt el lehet hinni hogy olosz országban. és más helyekre ³²⁹ el küldé tanítványit. mivel azt bizonyosnak tarták a következő saeculumokban, hogy olosz országban, Galliában. spanyol országban. Afrikában. és siciliában. és más szigetekben, hogy szent péter, az ő tanítványi, vagy utánna valoi, fundálák azokat az Anyaszent [Anyaszent] egy házakot, és noha ez atraditio a melyet meg tarttyák még mostanában is arégi Anyaszent egy házakban. ne légyen is tellyeséggel bizonyos, de azt nem lehet tagadni, hogy azok az Anyaszent egy házak ne vették volna eredeteket szent pétertől. vagy azoktól. akiket ő, vagy az utánna valoi oda küldötteknek predikállani. mivel azokat ugy tartották mint szent pétertől küldötteket. noha szent péter már meg holt volt, annak előtte sok idővel.

³³⁰ szent Márkot szent péter küldé Egyiptumba, hogy a kristust hirdesse, és az Alexandriai Anyaszent egy ház. ugy tekénté mindenkor ötét, mint fővebb Apostolát. a mely Évangyéliumot irt, azt oda vitte. és azt tarttyák. hogy ő előtte. senki még abban az országban. ³³¹ nem predikalotta volt ahitet. a mely ország el vala merülve ababonaságban. leg előb ször mindgyárt Cyrénea városában szalla ki, ahol. sokakat meg terite. és sok tsudakot tett, onnét más egyéb részeibe mene lybiának, és végtire Egyiptumban, és Thebaidban., mível azt tarttyák ³³² hogy mind ezek atartományok tölle vették az üdveségnek üsmerettségit.

³²⁶ XVI Rész

³²⁷ Cumanus gubernator. jérusálemben háboruság.

³²⁸ joseph 1. 2.de bello c.20

³²⁹ Innocent 1.Ep.ad Decent. initio.

³³⁰ Epiphan haeres.51 c.6.Gelas. papae. decret Concil.t.4. p.1262. Euseb.1.2. c 16.

³³¹ Chronic orient p 109. et seq.

³³² A kristus eszt 64 An vulg. 61

Leg utolyára mene Alexandriába. és minek utánna arra az Isten parantsolattyát vette volna, hajora ülvén két nap mulva Alexandriában ére, azt írják. hogy amidön avárosban ére. a saruja el szakada, és egy vargának oda adá hogy meg foldoza, avarga a kit Annianusnak hitták. a mint foldozta volna a keziben ütötte az árrat, és a fájdalomban. fel kiáltá. óh én Istenem, szent Mark, ezt jó jelnek tartá. hogy az uttya hasznos lészen; Ezek a szók pedig alkalmaságot adának néki hogy arrol az Istenről beszéllyen Anniásnak, a kit segítségül hívá, noha nem üsmérné, És a kristusrol az ő Fiáról, a kinek érdemi. és hatalma által remélheti sebének meg gyógyulását,

Annianus ezeket tsendesen halgatá, és szent Mark egy kevés sárt tsinalván. anyálával, meg kené a sebet, az urat segítségül hívá, és azonnal. az Anniás keze meg gyógyula, ennek az embernek a tsuda meg hatván a szivét, arra kéré szent Márkot. hogy menne hozzája szálni, az után. ételt ada néki, és sok féle kérdéseket tett néki, a tudományrol. melyet tanitot, elegendő képen meg tanulvan tehát mind azt, ami szükséges volt, meg keresztelkedék. az egész házával együt, sok féle személyeket., szent Márknak. az élettye, tsuda tételei, és tanitási, ahitre térítének, Ezeknek az Alexandriai első keresztyéneknek, abuzgoságok. olyan volt, hogy sokan³³³ közüllök mindennek ellene mondának, hogy követhesék. a leg tekéleteseb rendit³³⁴ akeresztyéni vallásnak, sokan arégiek közül azt tartották, hogy a Therapeütusok, a kiket le³³⁵ írja philo az elmélkedésről valo könyvében, nem mások, hanem a szent Márk tanitványi,³³⁶ philo. tiszteletet akara adni nemzetinek, és vallásának, ezeket atekéletes tanitványival.³³⁷ akristus Jésusnak, mert tsak nem minyájan születet sidok valának és tsak nem minyájan követék a törvény Cérémoniáit.

Azt tartották hogy a Thérápötusok, leg első kezdői valának a szerzetesi életnek, A bizonyos hogy azok a barátok akik régenten. oly híresek valának, sokakban követték a Therapötusokat. és az Esseniánusokat; de azt nem mondhatni el tellyeséggel, hogy a Thérápötusok és az Esseniánusok, szerzették volna. a szerzetes életet, hanem tsak első példái valának. valósággal mondván. Egyiptumban. tsak aharmadik saeculumban kezdének. barátokat látni. már beszélettünk az Esseniánusokrol, szükséges it egy szót mondani a Therapötusokrol is, ebben akönyvben., természet szerént valo helyek vagyon. akár ugy mint sidoknak, akár mint keresztyéneknek, mivel arra köteleztük it magunkot hogy a sidoknak, és az Anyaszent egy ház kezdetinek historiajit le irjam, A mi szandékunk nem a, hogy elő hozam mind azokat avetekedéseket a mellyek voltak és vannak ezen dolog iránt. és melyen még mostanában sem egyeznek meg a tudosok.

A Thérápötus név Görögul. egy doktort téssen, vagy egy szolgát, vagy egy imádot. az Istennek egy szolgáját, Azok a kik Egyiptumban ezt a nevet viselték. fő képen az elmélkedő életben foglallyák vala magokot, valamint az Essenianusok. a munkálodo életben, igen sok számuán valának a Therapötusok. mind a férfiak. mind az Aszszonyok résziről. abban az országban. de főképpen Alexandria vidékin, az ő társaságok más egyéb reszeire is el hatt vala avilágnak,³³⁸ Azok a kik erre az életre adgyák magokot. mondgya philo. nem szokásbol. se nem valaki³³⁹ kérésire, vagy unszolására tselekeszik, hanem tsak a buzgoságokbol, természet felet valo sugarlásbol., és abbol az égő kívánságbol, a melyel ohajtyák az örök, és boldog életet, ugy tekintvén már magokot mint meg holtakat avilágnak, a gyermekeknek, attya fioknak, vagy ha

³³³ Euseb. I. 2. c. 17.

³³⁴ Epiphanius haeres. 29.

³³⁵ Hieron. de viris Illustr. c. 8. et alii.

³³⁶ XVII Rész.

³³⁷ A Therapötusokrol. Cassian. 12. c. 5. Sozom. I. I. Hist Eccl. c. 12.

³³⁸ philo de vita Contempla. p. 892 D.

³³⁹ philo de vita Contempl. p. 891

attyafiok nintsen, ajó akarojoknak hadgyák még éltekben valamit aföldön birtak. hogy a boldog szegénységben élhesenek, Ellene mondanak. nemzettségeknak, szokásoknak, attyafioknak. hazájoknak, és magokot el rejtik avárosokon kívül, akertekben. vagy távul valo helyekben, hogy ót éllyenek minden emberi társaság nélkül.

³⁴⁰ A legg tekéletesebbek a Térapötusok közül egy dombot választának magoknak a Méris toja mellet, a hol sok számuán laknak együt (:ezeket philo beszéli felöllök:) fő képen azért választották magoknak ezt a helyt. mert az Áer tiszta, a hely maganos, és azért is, hogy ót nem tarthatnak atolvajoktól, mivel egy felöl a Meris toja őket oltalmazta, más felöl pedig a sok faluk, és majorok valának, az ő házok távul vagyon egyik amásikától építve, hogy inkább különöseben lehesenek. de ígen távul sintsenek egy mástol. azért hogy szükségben egy mást oltalmazhasák atolvajoktól. és egy társaságban élhessenek, azok a házak. parasztosok és szegények, tsak épen ami szükségre valo hogy magokot meg oltalmazhasák ahidégtől, és amelegtől. a házokban maradnak egész héten, se ki nem mennek. se tsak ki sem néznek,
³⁴¹ anyira foglalatosok, mindenik Therapötusnak, imádkozo helyevagyon. a melyet ők nevezik semnejonak, vagy Monasterionak, a melyben ők a lelki életnek foglalatoságában töltik az időt. oda ők nem visznek semi étel némüt, se semi testi szükségre valo dolgot. abban ők a törvényről., a profétakrol elmélkednek, és szent énekeket énekelnek, az ő elméjek mindenkor az Istenről foglalatoskodik., de söt még álmokban sem felejtik el, ugy anyira hogy vannak olyanok a kiknek az Isten. álmokban nagy igazságokot nyilatkoztat ki.

Napjában kétszer imádkoznak, regel. és estve, regel, nap fel jötekor, arra kérik az Istent, hogy töltse bé őket világosságával. és szerentsés napot adgyon nékik, estve pedig. arra kérik, hogy aző elméjek meg menekedvén a nem szükséges gondtol. és az érzékenységi figyelmetlenségtől, tsendesen foglalhasák magokot az igazságnak tanulásában. a regeltől esvélig valo idő az olvasásban. és az elmélkedésben foglaltatik.

Ők énekeket tsinálnak. sok féle kótákra, de azok mind áitatos énekek, szombat napon együvé gyülekeznek a közönséges orátoriumba, amely egy kö fallal két részre vagyon osztva, ugy hogy az aszszonyok el legyenek rekesztve a férfiaktol. de az oktatásokat halhassák. noha őket ne láthassák, ót rendbe ülnek, az öregebbek elöl. azután az ifiak, mind közönséges ruhákban,
³⁴² akezeket el takarjak. a jób kezeket a melyekre teszik a szakállok alá. és abalt. az oldalra, aleg régieb és a leg tanultab közöttök, közébbe megyen. és nékik beszél, az ő beszéde fontos, de nem tzifrázot, mindenek nagy tsendeségben halgattyák.

A mértékleteséget nálok, ajó erköltsök fundámentumának tarttyák, senki semi eledelel nem él nap le menetele elöt. adván a napot alélek gondgyára. és atanulásra. és az éttzakát atesti gondra, de még annak is tsak egy kevés részit adgyák atestnek, vannak olyanok a kik harmad napban tsak egy szer esznek, mások akik hat napban egy szer. A szombat nap nálok nagy tiszteletben vagyon, minden testi munkát azon félben hagynak, de azon anapon esznek, ugy bánván atestekel. valamint egy oktalan álatat. akinek eni adnak. a munka után. Az ő eledelek tsak közönséges. és kevésből áll, tsak száraz kenyeret esznek sóval, és vizet isznak, A leg kényeseb. Isopot teszen a kenyérhez. Egy szoval tsak anyit isznak. hogy szomjuhal meg ne halyanak, és anyit esznek. hogy a gyengeség, és az éhség le ne nyomja őket., az ő köntösök igen közönséges. tsak épen hogy magokot bé takarják, ahidég vagy a nagy melegek ellen., télben vastag posztobol valo palástot viselnek. nyárban len vásznat hordoznak. mindenben a szemérmeteséget követik. mint az igazságnak leányát, és kerülük a hejábanvalóságot. és a szükségben felyül valot. mint a hazugságnak leányit.

³⁴⁰ philo de vita Contempl. p.892.E.

³⁴¹ philo.de vita Contempl. p 893

³⁴² philo de contempl. p.894

³⁴³ A hét szám közöttök nagy tiszteletben vagyon, nem tsak meg nyugosznak. minden hetedik napon. ugy mint, minden szombaton, de az ö fő Innejek, hét hét mulva esik, tudni illik a Pünkösöd, azon a napon mind esze gyűlnek, fejr köntösben. hogy imádkozanak, és egyenek örömel, Az ebédlő házban léven. mind fent álva. sorjában, fel emelik kezeket. és szemeket. az ég felé, és azon kéri az Istent hogy áldgya meg az eledeleket, meg engedik hogy az Aszonyok ót jelen legyenek, de azok mind szüzek, és idősök többire, a kik szabad akaratból adták magokat a szüzeségre, az imádság után, az asztalhoz ülnek, a kik a szerzetben leg régiebbek.

³⁴⁴ azok elől ülnek. azután az ujjabbak, mivel ö közöttök nem vigyáznak az öregségre. hanem a szerzetben való régiségre., az asztalnál a férfiak jobb kéz felől ülnek, az Aszonyok bal kéz felől, ök az asztalnál. nem ülnek, hanem feküsznek a régi szokás szerént. gyékényeken, Az asztalnál oly nagy tsendeség vagyon, hogy még a lélegzetet is lassan kel venni, Azokat, a kik asztalnál szolgálnak. a leg iffiabbak, és leg jobb erkölcsüebbek közül választtyák, mivel közöttök nintsen szolgál, azok örömel szolgálnak, söt még azon igyekeznek. hogy meg előzék kinek kinek. szükségít, hogy semit ne kellesék kérni. Azok a kik szolgálnak, ugy tekintik az asztalnál valokot mint Attyokot, és fiui szeretettel. és tisztelettel vannak hozzájuk, ót bort, vagy más részegítő italt nem isznak, se hus, se semmi gyenge eledel ót nintsen. hanem az öregeknek, és a gyengéknek. meleg vizet adnak, és hideget a többinek, A kenyér mellé, semit mást egyebet nem tesznek a sónál, hanem a kényesebbek, tehet Isopot a kenyér mellé, Imé illyenek az ö leg nagyob vendégségek

³⁴⁵ Az ebéd alatt valamelyik a szent írásból valamely kérdést teszen. amelyet vagy maga. vagy másnak hagyja meg fejteni, azt pedig rövid, és értelmes beszédekkel, A jelen valok. azt nagy tsendeséggel halgattyák, és valamely jel által. értésire adgyák. hogy meg értették amit mondot, abeszédnek vége léven., minden ditséretet ad néki örömel, és aki beszéllet, fel kél, és az Isten ditséretire való éneket énekel, a többi is mind fel kelnek és figyelmeséggel halgattyák, és avége felé mind reája felelnek. az Aszszonyok, valamint a férfiak.

Az után az ifiak. akik szolgáltanak, az asztalt a melyről szó volt. elé viszik. a melyen vagyon A szent eledel, ameg költ kenyér., a só, és az Isop., emlékezetire annak a szent asztalnak a mely a szent helyben vagyon, Azok akik azt tarttyák hogy a Therapötusok keresztyének lettek volna, azt akarják, hogy az az asztal, és az a szenttséges eledel. az Eucharistia lett volna. A ³⁴⁶ melyről philo oly homalyoson szollot., mivel az első hivek nehezen beszéllenek vala az idegenek előtt, arrol atitokrol; philo azután azt mondgya, hogy az étel után. az éttzakát szent foglalatoságokban töltik, ezt is az első keresztyéneknek gyülekezetekre lehet szabni. a kik gyakorta virasztottanak egész éttzaka.

A férfiak, és az Aszonyok fel kelvén tehát, a közepin a vatsoráló haznak, két részre oszolnak, egy részre. a férfiak. másra az aszszonyok. és mindenik résznek az előtte valoja, olyan személy. a melyik leg tiszteleteseb, és aki leg jobb énekes, ezek külömb féle énekeket énekelnek az Isten tiszteletire. némelykor mind egy szers mind énekelnek, némelykor külön külön, azután. minek utánna sokaig tántzolt volna akét rész külön külön, mind a két rész esze elegyedik., mint valamely szent el ragadtatásból, ugy anyira hogy az férfiakból, és az Aszonyokból álló, két Chorus, egy Chorusá lészen., annak atántznak követésire, a mely volt averes tengeren való által menetel után. a hol Mojses tantzolt. a férfiakal, és Mária ahuga az Aszonyokkal, A férfiaknak vastag szavok, esze elegyedvén. az Aszonyoknak vékony szavokal.

³⁴³ p.8.99.B

³⁴⁴ ibid p. 900.

³⁴⁵ philo de vita contempl p 901.

³⁴⁶ ibid p 902.

³⁴⁷ gyönyörködtető zengést okoznak, E szerint töltik el a pünkösdi éttzakáját. úgy anyira hogy más nap reggel. még frisebbek. mint mikor esze gyülekeztek vala.

Mihent a nap kezd fel tenni, minyájan nap keletre fordulnak, és fel emelvén kezeket az ég felé kérik az Istent. hogy szerentsés napot adgyon nekik, hogy üsmértesse meg vélek az igazságot, és értelmes lelket adgyon nekik. Ezek az imádságok után, kiki a maga lako helyében megyen. és a rend szerint való foglalatoságokat követik. Ilyen vala a Térapötusok élete, a kik Egyiptumba éltenek philo idejében, a ki is Alexándriában élt. abban az időben. a melyben szent Márk őt fundálá a keresztyéni Anyaszent egy házat

A sok számu hivek, a kiket szent Márk a hitre térítette vala Alexándriában, fel serkeszték a bálványozó papokat. és a buzgo pogányokat, fel lázaszták az egész várost szent Márk ellen, és fel tevék magok között hogy meg öllék, Szent Márk, pedig, hogy oly ók nélkül a halálra ³⁴⁸ magát ne tegye, azt gondolá hogy magát valahová el vonnya, de nem akarván az Anyaszent egy házat pásztor nélkül hagyni. Anianust választá arra, a kit leg először meg térítette volt, és ³⁴⁹ Alexandriai püspöknek szentelé. Ez igazgatá leg előb ször ezt az Anyaszent egy házat Szent Márk után, Azt mondgyák. hogy szent Márk. három papot, és hét diakonust ada melléje, és ezeken kívül. tizen egy személyeket. a kik segittsék. maga pediglen viszá tére pentapolisba, ahol két esztendeig marada, onnét viszá jöt Alexandriába, és örömel látá. hogy a hivek meg szaporodtak. mind a számba, mind a lelki kegyelmekben. ujontába el hagyá Alexándriát, és talám Romában mene. mivel az Orientalisi Chronica. azt tarttya. hogy jelen volt, amidön őt szent Péter, és szent Pál meg öletének, a közönséges eszt 66 dikában

³⁵⁰ Azonban pedig szent pál, és szent Barnabás Antiokiában valának, a midön némellyek ³⁵¹ Judeából érkezvén. azt akarák el hitetni., hogy a környül metélés nélkül. nem lehet üdvezülni azoknak pedig nem vala semi parantsolatok az Apostoloktól. hogy ezeket tanítsák, ³⁵² némellyek az Atyák közül azt tarttyák, hogy az eretnek Cerinthus és az ő követői akarák ³⁵³ tanítani, hogy a törvénynek Céremóniái szükségesek az üdveségre. Pál és Barnabás, fel kelvén az Évangéliumi szabadság mellet., azt el végezék, hogy ők. meg más Atyafiakal Jérusalemben mennének az Apostolokhoz és az régiekhez, hogy vélek közöllyék ezt a dolgot. ³⁵⁴ az Isten magais meg jelenté nekik hogy oda el mennének. Pál. és Barnabás el indulának tehát Antiokiából, Titus el mene vélek. és talám még mások is, által menvén Phenicián, és samarián. meg beszélik vala mentekben a hiveknek, hogy az ur mitsoda kegyelmeségit mutattya apogányokhoz is. a hitre híván őket. Jérusálemben érkezvén pedig szerentsésen, igen jól fogadák őket, De ez az Anyaszent egy ház is, tsak nem olyan bajban volt, valamint az Ántiokiai, a törvénybéli Ceremoniák iránt, mivel némely keresztyének, akik farisaeusok. valának, azt akarák, hogy a meg tért pogányokat, a környül metélésre, és atörvény meg tartására kel kényszeríteni,

³⁵⁵ Az Apostolok, és az öregek, gyülést tartának, szent péter. szent János, és a kis Jakab, valának elsők a gyülésben, lehet hogy mások is voltak az Apostolok közül. nem számlálván szent pált. és szent Barnabást, egy soval. a gyülésben valának mind azok. akik a Jérusalemi Anyaszent egy házba elsőbbek valának, Minek utánna mindent jól meg vizgáltanak volna,

³⁴⁷ ibid p. 903.

³⁴⁸ A kristus eszt.64. An vulg. 61

³⁴⁹ vide chronic orient Euseb.1. 1.c.24.

³⁵⁰ XVIII Rész.

³⁵¹ Act XV .1

³⁵² Epiphan haeres 28. c 4

³⁵³ A kristus eszt 54. An.vulg. 51

³⁵⁴ Galat.XI 2.

³⁵⁵ A jerusálemi gyülés.

³⁵⁶ szent péter fel kele, és monda, Atyám fiai, azt tudgyátok, hogy az Isten már régen választot engemet arra, hogy anemzetek az én számbol. halgasák az ö Igéjit. (it a kornélius meg térésit érti:) és a hitre vezese őket. Az Isten a ki a sziveket üsméri. bizonyoságot tett rollok, és meg előzte itéletünket, szent lelkét adván a nemzeteknek, valamint minékünk., semi külömbséget nem tet közöttök és közöttünk, meg tisztitván sziveket ahit által, Miért akarják tehát mostanában az Istent kísérteni, olyan jármat adván atanitványokra, a melyet se mi, se a mi Atyáink nem viselhettük. Es mi azt hiszük, hogy az Isten kegyelme által. szintén ugy üdvezülnek, valamint mi.

Az egész gyülekezet erre semit nem mondá, hanem azt halgaták. hogy pál és Barnabás elé beszéllék. hogy az Isten mitsoda tsudákat tett volna általok. a nemzetek közöt, azt hogy el végezék, Szent Jakab. a Jérusalemi püspök, erősité mind azt, a mit szent péter monda, ezekel a szokal, hogy az Isten előre meg mondatván a nemzeteknek meg térésit. és hívatását ahitre, ³⁵⁷ bé is tölti munkáját, és véghez viszi szándékját; annak okáért, mondá, én azt itélem, hogy nem kel háborgatni azokat akik a nemzetek közül meg térnek, hanem tsak arra kel őket kötelezni, óhják magokat abálványozástol. a paráznaságtol. a fojtot hustol, és avértől.: Mert Mojsesnek régi időktől fogva vannak minden városokban kik ötet hirdesék a synagogakban. ahol minden szombaton olvastatik.

A koron az Apostolok, az öregek. az egész Anyaszent egy hazal. el végezék. hogy valakit Antiokiában küldenének pálal. és Barnabásal, aki oda el vinné a gyűlésnek végezésit,

választák tehát Judást, a kit Barabásnak is nevezték, és silást, ezek fővebbek valának az Atyafiak közül. a kiknek egy levelet adának kezekben. a melybe evala irva. „Az Apostolok, az öregek. és a Jérusalemi Atyafiak, azoknak a pogányságbol valo meg tért atyafiaknak, kik Antiokiában. syriába, és ciliciába vannak köszönetünket, Hallottuk, hogy némellyek közüllünk meg háborítottak titeket. fel háborították lelkeiteket. kiknek nem volt arra parantsolatok, Tettzet nékünk egybe gyülteknek, hogy férfiakot válaszunk, és hozátok küldgyük a mi szerelmesinkel. Barnabásal. és pálal, oly emberekel. kik az ö lelkeket. a mi Urunk Jésus kristus nevéért adták. küldöttük azért Judást, és silást, kik magok is azokat meg beszéllik ³⁵⁸ néktek szoval, Mert tettzet a szent Léleknek és nékünk, hogy semi töb terhet reátok ne tegyünk, hanem ez szükségeseket, hogy meg tartoztassátok magatokat abálványoknak áldoztattaktol, avértől, a fojtot hustól, és aparáznaságtol, melyektől meg örizvén magatokat, jól tselekesztek. legyetek egészégben.”

Szent pál ebben az uttyában, a hivek, és az Apostolok eleiben terjeszté közönségesen. ³⁵⁹ atudományt a melyet a nemzeteknek prédikálá, és arrol különösön tanátsot tartot a főveb rendüekel, Barnabás, és Titus Jelen léteken, nem azért hogy szükségé lett volna arra hogy ³⁶⁰ magát bizonyosá tegye a tudománynak igaz voltárol. a melyet prédikál vala, vagy hogy szüksége lett volna annak atudománynak arra. hogy mások jóvá hagyak, meg erősítsék mivel ö azt, a kristustol, magától vette volt, de szükséges volt, bizonyosá tenni másokat. predikálásának igazságos voltárol. meg mutatván azt. hogy semit olyat nem tanit. a mit minyájan az Apostolok jónak ne hagynák, szent péter, szent Jakab, és szent János, a kikel az iránt. végeze. semi fogyatkozást nem találának, se ahoz nem tetteken, ezek örömel láták akegyelmet. a melyet az Isten tett volt véle, és által láták, hogy az Isten ötet a Nemzetek Apostolává rendelte volna, valamint szent péter a sidóké volt, Erre valo nézve meg

³⁵⁶ Act XV

³⁵⁷ Act XV.

³⁵⁸ A kristus eszt 54. An vulg. 51

³⁵⁹ Galat:XI 2.

³⁶⁰ Chrys. homil in Galat.p. 803.d.e

egyesülének véle, és Barnabással, kezeket is nyujták nekik az egyeségnek, és a szövetségnek jelül, hanem a szegényekre való gondviselést hagyák nekik, úgy mint, hogy a pogányságból meg tért hiveket arra inttsék hogy segítséggel legyenek a jerusalemi atyokfiához, mivel ezek eleinte mindgyárt, minden jóságokat eladván. és azt közre tévén, igen nagy szegénységre jutottak vala, az után hogy az sidok üldözni kezdék őket, és ki fosztani őket még abból akevésből. a mi még maradt volt nekik, szent pál örömet véghez vivé ezt a dolgot, és meg³⁶¹ fogják látni. ebben ahistoriában. hogy mit tselekedék. a jerusalemi szegényekért.

Titus, a kit szent pál Jérusalemben vitte vala el magával. pogány szüléi valának, és a hitre³⁶² térvén, szent pál nem itélé szükségesnek hogy a környül metélésre kényszerítse,. Azok akik azt tarták hogy szükséges volna az Anyaszent egy házba meg tartani a törvénynek Cérémoniait, igen kezdék arra erőltetni szent pált hogy Titust környül metéltesse, azért hogy el mondhasák hogy magais szükségesnek itélné a környül metélést. de pál nem akara soha is arra állani, a több Apostolok sem kényszerítették arra; nem azért hogy az Apostol. kárhóztatta volna a környül metélést, holot kevés idővel azután. még maga metelé környül szent Timotheust, hanem nem akará semmiben is meg sérteni az Évangyéliumi szabadságot, nem tudgyuk Titusnak se hazáját, se kik voltak az ő szüléi, se hogy mi formában volt az ő meg³⁶³ térése, hanem azt tudgyuk hogy szent pálhoz mindenkor hűségel volt, a régiek azt mondgyák, hogy az ő tolmácsa, és secretariusus volt. ő rolla gyakorta lészen szó ebben ahistoriában.

³⁶⁴ Judás, és Silás. akiket a Jérusalemi gyűlés Antiokiába küldötte vala, mind a ketten proféták valának, és elsők, a Jérusalemi atyafiak között. és lehet, hogy a hetven tanítványok közül voltak, A historia nem mond nekünk semit is a judás életéről, a kít Barsabásnak is nevezték, hanem silás eleinte mindgyárt szent péterhez adá magát. ugyan ő is vivé el alevellet, amelyet ez az Apostol ira az Ásiai hiveknek. a pontusi, Galatia. és a Bythíniaiaknak, a Jérusalemi gyűlésnek is levelét. egyik ő vivé Antiokiában. a hol mulata, és azután, egészen szent pál mellé adá magát, és akit elsem hagyá többé se utozásiban. se predikálásiba. azö neve. gyakorta emlékezetbe vagon. ennek az Apostolnak leveleibe.

A Jerusalemi gyűlésnek követyi Antiokiába érkezvén, a tanítványokat esze gyűjték. és alevellet³⁶⁵ meg adák nekik. a melyet atemplomba el olvasván. igen nagy örömet. és vigasztalást ada ahiveknek. Judás, és silás, tellyesek lévén ömagok a szent lelekel, és a jövendölésnek, és a beszédnek ajándékja lévén benne, meg vigasztalák. és meg erősíték az atyafiakat beszédekkel, és minek utanna egy darab ideig maradtanak volna Antiokiában. a hivek viszá küldék őket Jerusalemben., de silás jobban szereté őt maradni, hanem judás viszá tére jérusalemben az Apostolokhoz. pál és Barnabás még őt maradának egy ideig, szent péter maga is oda mene. a keresztyének látogatásokra, és hogy maga meg lassa mitsoda rendbe volna az az Anyaszent egy ház. a kinek ő volt a fővebb fundátora.

³⁶⁶ Ez az Apostol eleinte mindgyárt. apogányságból meg tért hivek közü elegyité magát. és ett vélek. valamint a sidokal., nem is vigyáza atörvénytől meg tiltatot husokra. ebben, ahoz akará magát szabni. a mit maga végezet vala el a Jerusalemi gyűlésben. de holmi keresztyén sidok Ántiokiában érkezvén jérusalemből., az Apostol el kezdé magát vonni a pogányságból. meg tért hivektől. nem akarván vélek enni, mint egy tettetésből, és emberi tekéntetből. a

³⁶¹ Hebr.X. 34.

³⁶² Galat.XI. 1. 2. 3.

³⁶³ Hier.on. Ep.150 qu.II.

³⁶⁴ Act.XV. 22. 32.

³⁶⁵ act.XV. 27....30

³⁶⁶ Galat. 11 12.13.

jerusalemből jöt sidokra való nézve, a mely tselekedetből. azt gondolhatták. hogy a törvénybéli Cérémoniáknak meg tartását szükségesnek tartaná leg aláb a sidoknak, és hogy azok alá akarná vetni még anemzeteket is. Ez így lévén meg sértené a Gyűlésnek hatalmát, a melyet maga tartotta. és meg mozdítaná az Anyaszent egy háznak rend tartását,

A szent péter. példája. arra vivé az Antiokiai keresztyén sidokat, hogy ők is tettetésből, és emberi tekintetből. el vonák magokat a meg tért pogányoktól. akikkel. adig a hitnek szabadságába élének, nem kötelezvé magokat. a törvénybéli tartásokra, de sőt még Barnabás is a példát kezdé követni, szent pál pedig látván hogy nem egyenesen járnának, és nem az Evangéliumnak igazsága szerént. Meg feddé szent pétert, és szemben álla véle, mindenek hallottára, mondván néki, hogy nem jól tselekeszik, a maga példájával arra kötelezi a nemzeteket hogy a sidok törvénye szerént élyenek A mint is hogy, ha a szent péter példáját követték volna, szükséges let volna a nemzeteknek. a törvény Ceremoniáit meg tartani, és a hiv sidoknak, nem kellett volna. oly igen esze elegyíteni magokat ameg tért pogányokkal, valamint azt el kezdték volt, a miolta a nemzeteknek egy szer meg nyitatók a hitnek kapuja szent péter, alázatoságal, és tsendeségel vevé a pál feddésit. és a semmiben meg nem kisebbíté az egymáshoz való betsületet. és szeretetet. mivel ők egyebet nem kerestek, hanem az igazságot, és az Anyaszent egy háznak épületit.

³⁶⁷ Idövel az után pál mondá Barnabásnak, hogy szükséges volna meg látogatni az Anyaszent egy házakot. a melyek fundáltak volt Asiában., és másut, had látnák meg mitsoda állapotban volnának., Barnabás arra reá álla, de akará magával vinni Mark Jánost. akí is amint ide fellyeb meg láttuk volt el hagyta vala őket az első utozásokban. tsak könnyen, pál kéré arra. hogy gondolná meg azt, hogy nem volna helyes viszá venni magok mellé azt. a ki őket el hagyta vala pámfiliában, és a ki őket nem akará követni a szolgálatban, szent Barnabás nem álhatván a szent pál mondásira. akor meg válának egy mástol., mind azon által a tekéletes szeretetnek kötele meg marada közöttök., Barnabás maga mellé vevé Márk Jánost. és Cyprus szigetiben mene, ahol meg erősíté a hiveket ahitbe,

³⁶⁸ szent pál pedig maga mellé vévén silást, el indula hogy meg latogassa a syriai, és a Ciliciai Anyaszent egy házakot, mindenüt ahol. el mene, azt hagyá a hiveknek. hogy meg tartanak mind azt, valamit. a Jérusalemi gyűlés parantsolna, és erősíti vala az Anyaszent egyházakat ³⁶⁹ ahitben intésivel, úgy anyira hogy a hiveknek számok minden nap nevededik vala, ilyen formában Derben érkezék, azután Lystriában. ahol egy Timotheus nevü tanítványra találá, ennek az Anya sidó aszony lévén. akeresztyenségre tért volt. az Attya pediglen meg maradot volt. abálványozásba, Timotheus még gyermek korában meg tanulta vala ahit agazatit. azö Anyától Eunicatol, és meg más attya fiától Loidától, akik mind aketten idején a hitre állottak vala, szent pal. Timotheusban. sok tudományt, buzgoságot, és ártatlanságot látván. maga mellé vevé, és környül metélteté, nem azért hogy azt szukségesnek tartotta volna lenni, hanem azért. hogy asidok azon meg ne ütközenek, akik nem társalkodhattak. az olyanal. aki nem volt környül metélve. szent pál pedig mindenkor a sidokon kezdí vala el a prédikalást, a midön valamely városba megyen vala, a tartományban lévő sidok pedig minyájan tudgyák vala, hogy a Timotheus attya bálványozo lévén, nem volt környül metélve a nyoltzadik napon mint a sidok, azt is el gondolhatni. hogy akoron már az ö Attya meg holt volt, mivel szent pál környül metélteté. minden akadály nélkül. Timotheus sem ellenzé, tudván hogy szent pál azt ³⁷⁰ jó okért tselekedné.

³⁶⁷ Act.XV.36. XIX Rész

³⁶⁸ A kristus eszt 55. An.vulg 52

³⁶⁹ Act.XVI. 1. 2.

³⁷⁰ Act.XV. 6. 7.

A midőn pál, silás. és Timotheus keresztül mentek volna, frigián, Galatián, A szent lélek nekik meg tiltá hirdetni az Isten Igéjét Ásiában. és Mysiában menvén, által akarának menni Bitiniában, de a Jésus lelke. azt nekik meg nem engedé. ez így lévén Troádba menének, szent pálnak ebben avárosba látása volt. a melyben egy olyan embert láta. a kit mind nyelvéről, mind köntöséről Mácédoniainak tartá lenni, az az. ember arra kéré ötet. hogy menne által Macedoniában, hogy azt meg segitené, Azt tarttyák, hogy az az Macedoniai ember., a gond viselő Angyala volt Macedoniának. kérvén arra szent pált. hogy vinné oda a hitnek világosságát.

³⁷¹ Más nap. pediglen *el készülénk hogy Mácédoniában által menyünk*, Mondgya szent lukáts. aki az Apostolok tselekedetét írta, *nem kételkedvén abban. hogy az Isten minket oda ne hina. az Évangélium predikálására.* Azt el hihettyük, hogy szent lukáts még akkor adá magát szent ³⁷² pál mellé. akit azután el sem hagyá, szent lukáts syriában lévő Antiochiai volt. és minek előtte a hitre nem tért volna, pogány valláson volt. az ő mestersége doktori mesterség volt. azt tarttyák hogy nem volt házasság. sem különös dolgot nem tudnak az ő meg téréséről, szent Hieronimus, ötet, szent pál lelki fiának nevezi, ezel mint ha azt adná értésünkre. hogy az ³⁷³ Apostol tényleg volt meg, szent lukáts az Apostolokat igen gyakorolta, és szorgalmatosággal esze gyűjtötte mind azt, amit hallott volt tőlök a kristus tsuda tétéleiről, és tudományáról, az is ki tettik írásiból, hogy üsméretes let volna a szent szüzel. a kiről sok különös dolgot ad előnkben Évangéliumában, azt tarttyák hogy az Apostolok tselekedetét, szent pálnak, Romában való létiben írta. ezekről beszéllünk ez után.

szent pál, silás, Timotheus és lukáts hajóra ülének, hogy Troádból. Macédoniában menyenek, leg először, Sámotraca szigetét érék más nap neapolisban érének, a mely atenger parton való városa Mácédoniának. és onnét filippiben. e fő városa Mácédoniának, a Romaiak birták, őt maradának egy néhány napokig. szombat napon pedig ki menének a városból. a folyó viz mellé. ahol vala a proseuquium. vagy is az oratorium, a hol rend szerént imádkoztanak, a sidok, mivel a filippi sidoknak hihető hogy nem vala synagogájok se avárosba. se avároson kívül. hanem proseuquiumok vala. eszerént nevezik vala. az oratoriumokat. a hová ³⁷⁴ gyülekeznek vala imádkozni. Ezek a proseuquiumok. nagy keritet helyek valának. a mezőben. theátrum formára. de fedetlen.

Addig amég a sidok azon helyre gyülekeztenek volna, pál atársaival le üle, és beszélni kezde az aszszonyoknak akik őt jelen valának, akristus Jésusrol, vala atöbbsi között egy lydia nevű aszony, Thyatiratiából való, bársonyt árult, e nem volt sido nemzet, hanem a sido vallásra állott volt, és az Istent szolgálta, a ki halgatván a szent pál beszédit az Isten meg nyitá szívit. és a hitre állta, és meg keresztelteték az egész tselédivel, azután arra kénszeríté az Apostolokat hogy hozzája mennének szállásra, a kik meg nem vetheték kérésit.

Ugy történék egy más szombaton, hogy pál atársaival. a imádkozó helyre menvén. egy rab leányt találának elől. ez ördögös volt, aki jó szerentsét vagy jövendőt mondatot véle, és azért, agazdájának nagy hasznot kereset, ez a leány kiáltani kezde, szent pál, és a társai után, mondván, ezek az Emberek a magóság béli Istennek a szolgálai. a kik nektek az üdvességnek uttyát hirdetik, egy néhány napokig meg nem szünék ezeket kiáltani. Az ördög ez által. azt keresé, hogy szent pál ellen vagy üldözést indíttson ha ötet ki üzi a leányból. vagy magának még nagyobb hitelt tsinályon, hogy ha szent pál a leányba szenvedí ötet. De szent pál nem

³⁷¹ Szent lukáts historiaja

³⁷² Hyeron de viris Illustr. c

³⁷³ luk. 1. 1.2.

³⁷⁴ act.XVI. 12 Epiphani haeres. 80.

szenvedhetvén azokat a ditséreteket. a leányhoz fordulva, és mondá az ördögnek. A kristus Jesus nevében parantsolom néked meny ki ebből a leányból. és az ördög azonal el hagyá.

A gazdái pedig ennek aleánynak látván hogy meg fosztattak anyereségtől, meg fogák pált. és silást. és a birák eleibe vivék, vádolván azal őket. hogy a várost fel háborítanak. új vallást, és szokást akarván fel álitani., a melyek ellenkeznek a Romai törvényel, és hogy azö városokat sok Romaiak lakják, Anép arra fel lázadván, kiáltani kezde ellenek. A birák pediglen meg nem vizsgálván adolgot. se időt nem adván nekik a magok menttségére. a köntösököt el szaggattaták, és mindenek láttára meg ostoroztaták az ö hátokat, és vállokat, az ilyen állapotban. akit meg ostoroztak. a köntösit lenem vették rolla, hanem el szagatták, a verés után szent pált, és silást a tömlöztbe küldék. meg parantsolván atömlözt tartonak. hogy vigyázásal lenne reájok. a ki is atömlöztben tévén őket. a labokot kalodában tevé, a kiknek. a sebes hátokon kellették fekünni.

Pál, és silas éjfél tályban. imádkozni kezdének, és az Isten ditséretire valo énekeket éneklének, akoron egy szers mind nagy föld indulás lön, ugy anyira. hogy aháznak fundamentumi meg mozgának, a tömlöztnek minden ajtoi meg nyilának, és a foglyokon valo lántzok. el szakadozának, A tömlözt tarto. fel serkenvén. és látván atömlöztnek minden ajtait nyitva. ki huzá akardgyát. hogy magát meg ölye, gondolván. hogy arabok mind el szaladtanak volna, anéki életében járó dolog volt. De pálnagyon kiáltá néki. meg ne ölyed magadot. mivel minyájan it vagyunk. A koron a tömlözt tarto gyertyát hozatván, bé mene atömlöztbe, és a lábaihoz borulván pálnak, és silásnak, ki vivé atömlöztből, és a maga hazához vivé őket. és mondá nékik, uraim. mit tselekedgyem hogy üdvezülhesek. felelék néki. hidgy az ur Jésusban. és üdvezülsz mint te. mind az házad népe, azután az ur Igéjét hirdeté néki, a tömlözt tarto hitt az egész háza népével. meg is kereszteltetének ugyan azon étzaka, a tömlözt tarto meg mosá azö sebjeket. eniek ada, és nagy örömbe vala az egész háza népével. akegyelemért. hogy azurban hiszen

Más nap regel abirák meg izenék atömlözt tartonak hogy botsátaná el pált és silást, atömlözt tarto mindgyarást mene a város szolgálival. pálnhoz és siláshoz. akik viszá mentenek vala atömlöztbe. hogy meg mondaná nékik a parantsolatot, De páln mondá aváros szolgálinak. Minek utánna minket mindenek láttára meg ostoroztak volna minden törvény nélkül, mí akik Romai polgárok vagyunk, és minek utánna a tömlöztbe tettek volna. már mostanában titkon akarnak el botsátani. az ugy nem léssen. Hanem jöjjenek ö magok meg szabadítani minket., Azt közönségesen tarttyák. hogy páln Romai polgár let volna. de hogy silás alet volna. a nem bizonyos. törvény nélkül pedig egy Romai polgárt. se meg nem verhették. se atömlöztben. nem tehették.

A város szolgálai viszá térvén tehát a birokhoz, meg mondák apál válaszáat. akik meg ijedvén hozzája menének botsánatot kérni. és minek utánna a tömlöztből ki vették volna őket. arra kérék hogy a városbol mennének ki, ne hogy a sidok. vagy a filippí béli pogányok ujab erőszakot ne tegyenek rajtok, ki menvén tehát atömlöztből., a gazda aszszonyokhoz lydiahoz menének, és ót találván az atyafiaikat meg vigasztalák őket. és azután el indulának Az oltától fogvást a filippí béli hívek mindenkor nagy szeretettel valának szent pálnhoz. és minden alkalmatoságokban. meg mutatták valojaban. hozzája valo hálá adóságokat. küldvén néki ³⁷⁵ pénzből álló segittséget, és más egyebet, pénzt küldöttek néki korintusban. kétszer Thessálonikában, és Romában.

³⁷⁵ 2 Cor.XI 9. philipp. IV. 16. philipp. IV 9.14 18.

³⁷⁶ Szent pál atársaival. el hagyván filippit. Amphipolisba menének. ez a város közel vagy on
³⁷⁷ atengerhez, és onnét Thessálonikában érkezének, Macedoniának fő városa., a sidoknak őt egy synagogájok volt, pál szokása szerént oda mene egy szombaton., és a szent Írásokból beszéle nekik azon anapon, és a következő ket szombaton, meg mutatván nekik hogy a kristus Jesus volt az a Messiás akit aproféták meg jövendöltek volt, a kinek mind szenvedni. mind fel támadni kellett. némelyek a sidok közül hittének, pál és silás mellé adák magokat. a nemzetek közül pedig sok száman Isten félők. nagy renden lévő aszonyok. a hitre állának, az Isten sok tsuda tételekel erősíté meg a pál prédikatioit. és a szent Léleknek egy néhány féle ³⁷⁸ hatalmával. Ezen város béli hivek idővel sokat szenvedenek amagok felekezetektől. ugy ³⁷⁹ anyira. hogy szent pál őket a több hiveknek. például adgya, ajó erköltsben., és abékeséges türésben

³⁸⁰ Szent Jáson nevü keresztyénél volt szálláson, ahol az Apostoli munkák nem tartoztaták hogy kézi munkat is ne dolgoznék, azért hogy senkinek terhére ne lenne. és azért is hogy példát adna a munkás életre. akristus tanítványinak, Egy napon, a Thessalonikai sidok nem igazán való buzgoságból. magok mellé vévén holmi hamis alá való embereket. avároost fel lazaszták. nagy seregel menének a Jáson házára. hogy onnét ki vonnák pált, és silást, és a piatzra vinnék anép eleiben, de őket nem találván. Jasont és más keresztyéneket a bírák eleiben vivék. kiáltván. ihon ezek háborították fel avároost, Jáson szállást adot nekik, ezek tsak háborúság indítottok, a kik fel akarják támasztani a föld népit, bizonyítván azt. hogy az a Jésus a kit predikállanak, az a valóságos király akinek kel engedelmeskedni, az ilyen kiáltásokal. fel indították a népet. és a bírákat, akik halgaták őket. de Jáson. és a többi kezest állítván és fogadván hogy pált, és silást elé állították ha a szükség hoza. el botsáták őket, és azon éttzaka. lopva ki vivék pált. és silást avárosból, hogy Béréa varosában mene. a Thessálonika béliek. pedig nem látván többé őket. Jasont sem kénszerítették semire. az után

Béréa nem mesze vagy on Thessálonikához, és a Béréai sidok sokal emberségesebek, és tsendesebek valának a Thessálonikai sidoknál. szent pál a synagogában menván. a sidok kedvesen. és buzgosággal halgaták őtet. meg vizsgálván az irásokot. hogy ha a mit pál mond, igazaké. és hogy ha meg egyezneké a profétákkal mind azok, a mit Jésusról mondanak, sokan a sidok közül meg gyözetetvén az igazságtól. a hitre állának. söt feles számu pogány férfiak, és elő kellő aszonyok a keresztséget fel vevék, De a midön a Thessalonikai sidok meg tudák hogy pál Béréában predikálana. oda menének, és a népet fel indították ellene, az atyafiak nagy siettséggel ki vivék pált a városból. silás, és Timotheus őt maradának, hogy meg erősitenék az új hiveket.

³⁸¹ szent pál. hajora ülván. Béréába, Áthénesbe érkezék. azokal. akiket melléje adták volt hogy oda kísérik. Athénes. abban az időben. leg hireseb város vala. mind atudományokra. mind a filozofiára, mind az ékesen szollásra való nézve. az egész Imperiumból. oda mennek vala tanulni. minden féle szép dolgokat. De a babonaság oly nagy volt őt, hogy minden féle Isteneket imádnak vala. nem is választhata szent pál szeb theátrumot akristus Jésust predikálására, az Isten oda vezetvén őtet Béréában viszá küldé azokat akik el kísérték vala őtet, meg izenvén silásnak. és timothéusnak, hogy mentől hamaréb Athenásba jöjenek, A még pedig oda. érkezének szent pálnak fel indula a lelke benne, látván. hogy egy olyan város, aki oly tudos, még is oly el merült a bálványozásba, minden nap beszélget vala a piatzon a

³⁷⁶ XX Rész

³⁷⁷ Sz.pál thessalonikába megyen. Act XVII 1.2.

³⁷⁸ 1 Thess. 1.5.

³⁷⁹ 1 Thess. 1.6.7.9.11. türésben.

³⁸⁰ 2 Thess. XI 5.

³⁸¹ Act.XVII 14. 15.

filosofusok, a sinagógában is el megyen vala beszélni a sidoknak és azoknak kik az Istent félik vala, némely Epicurius, és stoikus philosophusok. vetekedvén véle, szó szaporitonak. szofia beszédünek tarták lenni, vagy olyanak aki új Istenséget akarna fel állítani. mivel ők azt gondolták. hogy a kristus Jézus akiről szent pál beszél vala nékik. olyan Isten volna, valamint az ő hamis Istenek., vagy egy olyan új Isten. a ki judéában mutatta meg magát, vagy tsak talám pál találmanya.

Meg fogák ötét. és az Areopagusba vivék mondván néki, meg tudhatnoké mi azt te tölled hogy mitsoda új tudomány. az. a melyet te hirdesz.,? nem vala szabad egy különös embernek, magától új Isteneket bé venni, az a hatalom, az Areopagusba lévő bírákot illette. szent pált pedig arról vádollyák vala, az Athénás béliek pedig. és az idegenek. kik közöttök laktanak, az időt tsak abban töltötték. hogy hireket mondgyanak. és halyanak, evala az ő leg nagyob foglalatosagok Ez okáért, azt nem lehet tsudálni, hogy szent pál aki oly rend kívül valo dolgot hirdetet nékik, ha a fel indította elméjeket, és ha a bírák eleiben vitték az olyan dolgot. a mely a vallások fundámentumát illetné. pál a bírák elöt lévén tehát. mondá nékik. Athenás béli urák. ugy tettik hogy felette szorgalmatosok vagytok az Istenek szolgálattyába [szolgálattyá. ba], mivel meg vizsgálván faragot képeit Isteniteknek, egy olyan oltárt láttam. a melyen avagyon írva. Az üsméretlen Istennek. ugyan azt az Istent hirdetem tehát én ma néktek, akit ti imádgjátok és nem üsmeritek, Azután a menynek foldnek Istenéről beszéle nékik. aki nem lakozik az emberi kéz által tsinált templomokban. önintsen mesze egyiküktől is. mivel ő benne élünk. és ő általa élünk, és mozgunk.: Az Isten öröktől fogva. és tiszta lélek lévén. nem lehet néki semmi testi formát adni: ő mindnyájunkot a penitentziara hi, és egy nap meg fogja itelni az eleveneket, és a holtakat, a kristus Jézus által. akit minden embereknek bírájává tette. és a kit fel támasztotta. aholtak közül.

Ezekre a szokra, félben hagyaták beszédit. némellyek meg neveték a halottak fel támadását. némellyek mondák, mászor meg halgatunk erről adologrol. szent pál ezek után az Areopágusból ki mene. mind azon által az ő beszéde nem vala haszontalan. mivel némellyek a³⁸² halgatok közül melléje adák magokat. atöbbi közöt. egy Dénes nevü tanáts ur, es egy Damaris nevü Aszszony., és más többek, némellyek arégiek közül azt tartották, hogy ez az³⁸³ aszszony, a Dénes felesége let volna. Dénes volt leg első Athenasi püspök. martyrságot szenvedet, és semi különös dolgot nem tudnak életeről.

³⁸⁴ Szent Timotheus szent pál mellé érkezék Athénásban. de silás oda nem mene, noha az Apostol várta, talám a Macédoniai Anyaszent egy háznak szorgos dolgai nem engedték., vagy egészséginek meg változása, Timotheus egészen eleiben adá, hogy a Béréai. és a Thessalonikai Anyaszent egy házak mitsoda rendben volnának, tudtára adá azt is. hogy a Thessalonikai hivek. üldöztetnének. a magok felekezetektől. szent pál örömet el ment volna látni őket, hogy meg erősítse. és vigasztallya őket., de tsak Timotheust küldé viszá hozájok, meg fosztván magát társaságától, és segittségítől, hogy meg segithese jó akaroit. és kedves tanítványit azokban. az első. és kemény próbákban.

³⁸⁵ Idövel az után szent pál el hagyá Athénást, és korinthusba érkezék. akájának fő városában, a leg szebb, és gazdagab városában görög órszágnak, de azt is el mondhatni. hogy a leg meg romlottab, és fesletteb város atöbbi közöt. atudományok betsületben valának. noha nem anyira mint Áthénásban, mert korinthusban a lakosok inkább foglalatoskodnak vala akereskedésben szent pál, őt egy Áquila nevü sidonal vala szálva, a feleségit priscillának hitták, ezek nem

³⁸² Chrisost de sacerdot 1.4. c.7.

³⁸³ A kristus eszt 56. An vulg. 53

³⁸⁴ 1 Thessa. XI. 1.2.

³⁸⁵ Act.XVIII 1.2.

régen érkeztenek vala Romából. mivel Claudius meg parantsolá a sidoknak. hogy mennének ki Romából, Aquila pedig sátor tsináló volt. a hadi embereknek bör sátorokot tsinált, szent pálnak is azon mestersége volt, és együt dolgozot véle, hogy senkinék terhére ne lenne, de a mellett, meg nem szünek az Isten Igéjét hirdetni. és nagy buzgoságal munkálodni. akorintus béliek üdveségin, hirdetvén nékik akristust. és igyekeztvén azon, hogy el hitethese, mind a sidokal, mind apogányokal, hogy a kristus Jésus egyedül valo üdvezítője, és meg váltoja az emberi nemzetnek. tizen nyoltz holnapíg marada korintusba

³⁸⁶ A mi a sidok, Romából valo ki üzetéseket illeti. Claudius császártól, és amelyről szent
³⁸⁷ lukáts teszen emlékezetet, azt el hihetni hogy ebben az esztendőben történt volt, vagy az
³⁸⁸ előbbeni esztendőbe mivel Aquila, és priscilla tsak kevés idővel annak előtte. érkeztek volt korintusba, se josef, se Tacitus erről nem szolnak. talám azért hogy ez a ki üzetés nem tarta sokáig. a mint ís hogy. a sidok hamar meg nyerék a viszá térést. Suetonius azt mondgya
³⁸⁹ nekünk, hogy a sidok ki üzetéseknék oka avolt, hogy szüntelen valo zenebonát indítottak. *egy bizonyos Chrestnek ingerlésire.* ez a pogány auctor. eszerént teszi fel, a ki azt gondolta. hogy a Chrest. vagy a Christus. olyan fő volt a sidok közöt. aki öket. a háborúságra, és a fel támadásra ingerlette. de azt inkább el lehet hinni. hogy avalosagos oka annak a zenebonának. nem más volt. hanem hogy a hitetlen sidok. üldözék az olyan sidokot. kik a kristusban hittének. A császár tartván attól. hogy vallásbéli vetekedés valamely támadásra. ne változék a sidok közöt akik igen felesen valának avárosban., a császár azért helyesnek találá, meg előzni a roszat, ki hajtván Romából a sidokot. még a keresztyéneket is, akiket ugy tekintették akoron., mint a sido vallástól el szakadtakat.

A midön ezek adolgot. Romában mennek vala vegben. judeában a sidok is háborgattatnak vala a szomszéditól., Nemely Galliléaiak samarián menvén keresztül hogy jérusalemben mennyenek, a samaritánusok beléjek veszének. és meg is ölének egyet közülök, azon meg
³⁹⁰ boszonkodván a több haza béli társai. meg verekedének a samaritánusokal. mind a két részről felesen elesének, A Gubernátort Cumanust, a samaritánusok meg tsinálván apénzel, tsak el halgatá a sidok panaszit. amelyeket néki tettenek, ez annál inkább fel boszontá a Galiléa bélieket, a kik azon kívül is hajlandok valának a fel támadásra, ugy anyira, hogy fegyvert fogván, és segittséget véven Jérusalemből. a samaritánusok tartományara ütének, sok falukot fel prédálanak, sok embereket is meg ölenek, más kapitányok nem vala, hanem egy Élézár nevü a tolvalyoknak feje, és egy bizonyos Alexander nevü. mivel az eleje a nemzetnek. igen ellenzé ezt a fegyverkezést.

Cumánus a tartománynak Gubernátora ellenek mene. a samaritánus hadal, meg ölé egy részit ezeknek a pusztitoknak, és atöbit el szélyeszté. A sidok hová tovább jobban meg boszonkodván fel tevék hogy ujontában samariara üsének, de a népnek az elei, hamuval, és sákal takarván bé magokot. arra kénszerítették öket hogy magokot meg tartoztatnák, és ne hozanak hadakozást hazájokban, mivel az el romlására lenne Jérusálemnek. és a templomnak. végtire el hagyák szándékjokot. de ameg nem menté az országot. hogy a nyughatatlan elmék, és a kik a tolvajsághoz szoktanak, hogy el ne szélyedgyenek atartományokban. és ót ne kövesenek véghetetlen lopásokot. és huzás vonásokot, a sidok. és a samaritánusok, mindenkor egymás ellenségi, lévén, mindenkor volt valamely kis tsatályok egymásal, egy másnak lest hánynak vala, és némelykor kis hartzok is vala egymásal, eleinte mindgyárt tsak kevésbe tarták ezt a kis hadakozást. de söt még segitették kéz alat. A Cumánus, és felix Gubernátorok, a kik a

³⁸⁶ Act.XVIII 2.

³⁸⁷ XXI Rész

³⁸⁸ A sidok Romabol ki üzetnek.

³⁸⁹ Sueton.in Claudio seu.1.5. c.25.

³⁹⁰ A kristus eszt 55 An vulg. 52. joseph de antiq 1.20 c 5. et de bello.1.2.c 21

³⁹¹ koron atartományban valának, és akiknek részek volt a prédában, De Cumanus tartván attól. hogy a dolognak ne lenne rossz ki menetele., regularis hadakat küldte ellenek, de annak egy részét meg öleik a partolkodók, és abból közönségesen való hadakozás let volna, A syriai ³⁹² Gubernator. Numidius quadratus nélkül. akinek segítségét kérék a samaritánusok, Tyrusban.

A sidok pedig a magok részéről oda küldék Jonathást, a fő pap Annásnak fiát, és más több eleit Jérusalemnek, ezek minden rosszat a samaritánusoknak tulajdonították. és Cumánusnak, Quadratus, akinek a Császár hatalmat adott volt. hogy meg büntethesse még a Gubernátorokat ³⁹³ is ha vétkesek lesznek, nem akarta semmit is végezni akoron. hanem kevés idő múlva samariában menvén., hogy meg ijessze azokat, akik Cumánus, és felix Gubernátorokat akarnák vádolni, felixet az ítélő bírák közti tevé. kedvezvén neki mert ennek az atyafia, igen hatalmas volt, Claudius Császár mellett. el végezik tehát hogy a samaritánusok voltak kezdői azenebonának, de azt is meg mutaták. hogy sokan a sidok közül apártolkodásra hajlandok volnának, Quadratus fel feszítette mind azokat a sidokat a kiket Cumanus rabbá tette volt és akik fegyvert fogtak volt, a Romaiak ellen., és liddába menvén. őt meg vizsgálá Cumanus dolgát, és meg halgatá az ellene tett panaszokat. azután. arra ítélé őtet. és egy Celer nevű tribunust, hogy Romába menének. számot adni tselekedeteikről a Császárnak, és az erőszak tételeikről. melyeket követtek, ugyan azon városba. fejét véteté őt sidonak. kik a népet atámadásra ingerlék.

Quadratus a sidoknak, és a samaritánusoknak eleit Romába küldé lántzolva, hogy őt ítéltesse meg. az sidok közül valának, Jonathás. az Annás fia, Ananiás a fő pap. és a fia Ananus. a templom örző léviták feje. A samaritánusok, és Cumánus Romában érkezték. meg egyezének egy másal, mert az ő perek közönséges volt. és sok párt fogokot találának az udvarnál, fő képen a szabadosok pártjokot fogák. Azt jó meg tudni hogy kik legyenek azok a szabadosok, a Romaiaknál. közönséges volt, valamint a törököknél, rabokat szolgáltatni magokot de azok. olyan rabok. akiket a hadakozásban fogták el, azok közül. a kik érdemesek voltak, vagy a kik tudták a Császároknak. vagy az uraknak kedveket keresni., az olyanokat fel szabadították. és szabadosoknak hitták, A sidokat pedig igen segített Agrippa. a Calcidai király, úgy anyira. hogy a Császár, meg halgatván. mind a két részt. a samaritánusokat halálra ítélé. mivel ők kezdették volt el a veszekedést, a sidokat pedig viszá ereszté békeséggel, Cumánust szám ki vetésbe küldé. és parantsolá hogy a tribunus Celer, viszá vitetnék Jérusalembe, a sidok keziben adasék. a városon meg hirtoltasék. és az után meg ölesék

³⁹⁴ Quadratus Judéában lévén, Jérusalembe mene ahusvét Innepire, őt mindent tsendeséggben ³⁹⁵ találván. viszá tére Antiokiába., ilyen formában. a békeség viszá helyezették Judéában egy darab ideig, felix. a ki atyafia vala pallásnak, a Császár szabadosának. judeában volt. Cumanust pedig hogy le tevék, a sidok őtet kérék Gubernátorjoknak, aki királyi hatalommal igazgatá. azt a tartományt, mondá tacitus. de rabhoz illendő észel. nintsen olyan, kegyetlenség. ³⁹⁶ se huzás vonás. a melyet el nem követe a sidokon gondolván hogy minden szabad a pallás atyafiának, tegyük ezekhez anyomoruságokhoz. aprédálásokat. gyilkosságokat. és tolvajságokat. a melyeket sok számú tolvajok követik vala, kik az országot pusztíták. felix kergetni kezdé őket, és fel akasztata benne véghetetlen számúakat, Élészár, a Dineus fia aki

³⁹¹ Tacit. Annal. XII c 54.

³⁹² Joseph. antiq 1.20 c 5

³⁹³ Tacit Annal. 1.XII. c 54

³⁹⁴ XXII Rész

³⁹⁵ felix judéának gubernatorja

³⁹⁶ A kristus észt 56 An vulg 53. Joseph antiq 1 20. c.5.6.

husz esztendőől fogva pusztította a tartományt egy sereg tolvajjal, felixnek meg adá magát parolára, hogy semi bántása nem léssen., lántzra tétetek, és Romában küldék más sokakal,

Ezeknek atolvajoknak, kik az utozokot meg foszták, következének agyilkosok, ezek meg más³⁹⁷ féle tolvajok valának, ezek rövid két élű kést hordoztak aruhájok alatt, a több emberek közti elegyedtenek. és fenyés napal meg szurták azt akit akartanak. úgy hogy senki nem láthata. hogy ki tselekedte, sőt még ők kiáltották leg először, hogy fogják meg agyilkost, e szerént bánnak vala a magok ellenségekel, és azoknak ellenségivel. kik őket meg fizették, hogy azokat meg öllék, fő képen anagy innepekben, vásáros napokon, vagy a nagy szoroságba tselekeszik vala agyilkoságokat, ezek maradéki valának. a Gallileai Judásnak. aki annak előtte negyven esztendővel. a követőinek, a párt ütést. és a senkitől nem függést jóvallá, ezek a gyilkosok idővel azelator nevet vevék magokra. méltán tulajdonítyák nékik, hogy ők voltak leg főveb okai a hazájok el pusztulásának,

³⁹⁸ Meg más nyomoruság is uralkodik vala judéában. a melyet meg jövendölte volt az ur. sok idővel annak előtte. azok valának ahitetők. és a hamis proféták. a kik meg tsallyák vala anépet rend kívül való dolgokat mondván néki. és úgy tétetvén. mint ha az Isten sugarlaná nékik, a pusztában viszik vala anépet, hogy meg mutassák néki az Istennek tsudálatos lathato gondviselésit rajtok, biztatván hejában való szabadsággal, keszítvén illyen formában az ő elméjeket a szabadosagra, és a párt ütésre, felix ezekből sokakat el veszte. lovas. és gyalog. hadat küldvén ellenek, mind ezek jelenték. az elméknek közönségesen való hajlandóságit a fel támadásra. a mely orvoságokkal akarák ezeket a nyomoruságokat meg orvoslani, azok egy ideig meg tartoztaták, de a gyükér tsak meg marada,

³⁹⁹ Jonathás a ki fő pap vala. 36 ban. leg többet munkálodék abban. hogy felix Gubernátora lenne Judeának, leg inkább az ő kérésire adá azt meg császár, ez így lévén, azt gondolá. hogy ha tsak valamiben is. ő adna számot a félis maga viselésiről. az okáért, tanátsot kezdé néki adni, hogy miképen igazgasa atartományt; a Gubernátor végtire azt helytelenségnek tartá lenni. fel is tevé magában. hogy annak végit vetne, egy Dorás nevü embert pénzel el tsinála. és arra vevé hogy Jonathást meg ölye. Jonathásnak pedig egész hitele volt abban az emberben., Ez a gyilkosság büntetetlen marada. mivel annak volt része benne, akinek. boszut kellett volna állani. ez a büntetelenség meg bátorítá a gyilkosokat. és bé tölté a tartományt gyilkosággal. és gyilkosokkal.

Claudius császár, az ifiu Aggripának adta volt a Calcidus országot, de négy esztendő múlva.⁴⁰⁰ viszá vevé, és helyében. a Tetrarchiát adá, a mely fileppé volt, a Hérodés fiáé. Néro idővel ezt meg szaporítá valamivel ez az ország nagyobb is volt a Calcidus országnál. Agrippának⁴⁰¹ három hugai valának. úgy mint. Berenitza. Máriamna, és Drusila.

Berenitza. férjhez mene Herodeshez. az atya testvér atyafiához. ez a fejdelem meg halván. sokáig marada özvegyen, végtire a pontusi királyhoz polemonhoz mene ferjhez. hogy le tsendesítse a rossz beszédet mely volt felölle, és a mely a bátyára eset, de tsak hamar el válék a férjítől. ez el meg erősíté a rossz gondolatot a melyel valának maga viselése felöl., hogy inkább szeretné. a bátyát a férjénél polemon is el hagyá a sidó vallást. a melyre tsak a felesége kedviért állot volt.

³⁹⁷ Joseph. Antiq. 1 XX c.6.7. de bello 1.2.c.23.

³⁹⁸ Matth. XXIV.11. Joseph. Antiq. I. 20 c 6.

³⁹⁹ Joseph. Antiq I. 20 C 6.

⁴⁰⁰ Antiq. I. 20.c.5.

⁴⁰¹ Antiq. I 19. c 7.

Mariámna. meg mátkásodot volt még idején Archélausal, de attól el válék. és Demetriushoz mene férjhez ez Alexandriában. leg első. és leg gazdagab volt a sidok közöt.

Drusilát meg mátkásították Epiphanus királlyal. a ki meg ígérte vala hogy a sido vallásra fog⁴⁰² állani, de nem akarván magát környül meteltetni. Agrippa sem akará néki adni a hugát. 53.ban. az Emesiai királynak Aziznak.adá férjhez, a kí mind a környül metelésre, mind a sidó vallásra rea álla. de ez a Fejdelem aszony keves esztendök mulva el válék tölle, és felixhez. Judeának Gubernátorához mene. egy pogányhoz.

⁴⁰³ Azonba pedig szent pál korinthusba vala, a hol tsudálatos buzgoságal; békeséges türesem és hüségel predikálá mind a sidoknak, mind a pogányoknak. az Isten országának titkait., meg téríté őt Stephánt, vagy Istvánt. az egész tselédivel, meg is keresztelé őket, azt mondgya hogy⁴⁰⁴ azok ákjának első sengéji, az után meg keresztelé Crispust, a synagogának fejét. és Cajust.⁴⁰⁵ atöbbit. a kik meg térének, nem ő keresztelé meg, mert nem azért küldetet volt. hogy keresztelyen. hanem hogy prédikályon, Timothéus, és silas korinthusba jövének hozzája, és tudtára adák, hogy mitsoda állapotban hagyták a Mácédoniai Anyaszent egy házat, és fő képen⁴⁰⁶ a Thessálonikait. szent pál akoron sok szükségeket. és fáradságokat szenvede, igen kívánta volna, maga meg látogatni. és meg vigasztalni az Anyaszent egy házakot, de más el mulathatatlan foglalatóságai. nem engedék azt meg néki, onnét írá aleg első levelét a Thessáloniaiakhoz, és a mely első. a töb levelei közöt.

⁴⁰⁷ A levélnek a kezdetin fel teszi a silás és a Timotheus neveit a magáéval együt., ditseri a Thessaloniaknak buzgoságokat. álhatatoságokat az üldöztetésekben., az ő adakozásokat a Mácédoniai hivekhez, Arra inti őket, hogy szentül élyenek aházaságal., kerülyék el atunyaságot, kézi munkat mivelyenek. és ne adgyák magokat a mód nélkül valo keserüségre az attyokfia haláláért, a kik a hitben hálnak meg, és a fel támadásnak reménségiben, a világ végiröl beszél nekik, és tanátsot ad nekik. hogy az Ante kristus meg ne lepje őket, ez a levél korinthusbol. a kristus esztendejének. 53 dikában iratot.

⁴⁰⁸ Egy néhány holnapok mulva. szent pál meg tudván. hogy az első levelét roszul magyarázták volt. holmi részeiben, némely rosz szándékba lévőek, a kik azt akarák el hitetni a Thessáloniakal hogy az Apostol. azt mondotta volna, hogy az urnak napja közel volna. és akik⁴⁰⁹ még hamis levelet is tsináltak volt az Apostol neve alat. hogy a sziveket meg ijeszék., és pénzt vonyanak rajtok. Az Apostol hogy meg tsendesittse őket, ezt a levelét írá. a melynek kezdetén. nevezi silást, és Timothéust, és a melyben arra inti őket. hogy erősen meg maradgyanak a traditiok mellet melyeket tölle vettének. és álhatatoságal szenvedgyék az üldözéseket. meg fedgyék keményen azokat, a kik életttyeket a heverésben töltik Azt akarja hogy az olyan személyek jegyesek legyenek, magokra hagyják. ugy hogy leg aláb a szégyen követesse vélek, kötelességeket. Azt mondgya, hogy a hamiságnak titka már is munkálodik, de nem nyilatkoztattya ki még olyan hamar magát. végtire a veszedelemnek fia magát meg mutattya, aki mindenél. felyeb magasztalya magát. az Isten templomában is fog ülni. de végtire el rontatik az Igének fuvallása által. és fel forditatik az ur jelen valo létinek fényesége által, végtire arra kéri a Thessaloniakot, hogy vigyázanak jól az ő keze irására. nehogy valaki

⁴⁰² Joseph. Antiq. I XX c 5.

⁴⁰³ Szent pál korinthusbol írja első levelét. a Thessaloniaknak

⁴⁰⁴ I Cor. XVI 15

⁴⁰⁵ I Cor. XVI. 17.

⁴⁰⁶ Act.XVIII.5.6. 1 Thessal. III.7.– 9. 1 cor.II.3.

⁴⁰⁷ A kristus eszt.56: An vulg. 53.

⁴⁰⁸ Második levele szent pálnak a Thessáloniakhoz

⁴⁰⁹ 2 Thessal. XI.1 3.

hamis levelet írjon az ő neve alatt. azt el lehet hinni hogy rend szerént másal íratta a leveleit. hanem maga, csak a nevét írta fel.

szent pál sok ideig prédikálván akorintus béli sidoknak, és látván. nem hogy hasznokra fordították volna oktatását, hanem még ellene volnának. káromló beszédekkel, rájuk ráza a köntösét. mondván. Ati fejetekre esék a ti véretek, én azért ártatlan vagyok, én ezután a⁴¹⁰ Nemzetek közü megyek, ezen okból az Aquila házáat el hagyá, a ki sidó volt, és justushoz mene szállani, a ki a pogányságból. keresztyéné let volt, úgy tettik a Romaiakhoz irt⁴¹¹ leveléből, hogy kájusnál is volt szálva, a kit meg keresztelte vala, és a ki az egész Anyaszent egy háznak gazdája volt. úgy mint az olyan híveknek kik másunan jöttek, és akiket jó szível fogadta, ez a kájus pogány volt. minek előtte meg tért volna.

Minek utána szent pál meg vált volna ilyen formában a sidoktól, sokan apogányok közül. a kik már oktatást vettek volt. ahitre állának, és meg kereszteltetének. silás, és Timotheus segített vala őtet. mind anyi sok hamisági, és ellenzési után is a sidoknak, mind anyi⁴¹² nyomorusági, és szegénységi után is. amelyekben volt. félbe nem hagyá munkáját. A kristus Jézus meg jelenvén néki ézaka hogy meg vigasztallya, monda nékie, ne fély, hanem beszély szüntelen., mert veled vagyok, senki ellened nem állhat. mert sok népem vagyon ebben avárosba, Ezek a szok ujjab bátorsággal tölték meg szent pált, és a néki, nagy kedvére lön. látván hasznát prédikálásának, mivel sok számuán térének meg, mind korintusba, mind a körül lévő tartományba, mivel abban nem lehet kételkedni, hogy tizen nyoltz holnapig maradván korinthusba, hogy a körül való helyekben is ne predikallot volna

⁴¹³ Akájának vala abban az időben Novatus nevü tisztartója, senekának attyafia, a ki fogadot fiúságból a Gallio familiában vétetvén. a Gallio nevet vette magára, Ez okos, kegyes, és kelemetes ember volt. és épen nem kegyetlen, A korintus béli sidok egyenlő akarattal fel kelének egy nap pál ellen, és a Gallio széke eleibe vivék, mondván, Ez azt akarja el hitetni az emberekkel., hogy az Istent a mi törvényünkkel ellenkező képen kel imádni, Ez se nem sidó, se nem pogány, és ez, se a Romaiak. se a Mojses törvényit nem követi. pál készen lévén. hogy magát mentse, A tisztarto monda a sidoknak; Hogy ha it olyan dologról volna kérdés amely ellenkeznék a mi törvényünkkel, vagy az igazsággal., kötelesnek tartanám magamot titeket meg halgatni tsendeséggel, de mint hogy a vetekedés csak a szoról. és a törvényetekről vagyon osztozatok el magatok között amint értitek. mert annak adolognak bírāja. nem akarok lenni. az után el küldé maga elől a sidokot., a kik meg fogák sosténezt a synagoga fejdelmét. gyalázatosan bánának véle, sőt még Gallio láttára, azt hiszük, hogy sosténes jó akaroja volt szent pálnak

⁴¹⁴ Az Apostol még jó darab időt tölte korintusba, de végtire. tizen nyoltz holnapig őt való⁴¹⁵ maradása után korintust el hagyá, és Czenkrisbe hajóra üle, hogy syriába és Jerusálemba menne. hogy őt tölthetné a pünkösöd Innepét, de minek előtte meg indula Czenkrisből, a haját el nyireté, mivel Názaraeus fogadást tett volt, a mely fogadás abból állot. hogy se bort. se semi részegítő italt nem kellett inya, és a haját meg nem nyirni, mind adig még a fogadás tartot., azt el hihetni hogy a fogadásnak vége. volt. a midőn hajóra üle, mivel czenkrisbe nyireté el ahaját. de Jerusálemben kellett lenni, hogy a templomba tölthessék bé a fogadást. áldozatokat tévén a törvény szerént

⁴¹⁰ Act.XVIII 5. 6.

⁴¹¹ Rom.XVI 23.

⁴¹² 1 cor.XI 3. 2 cor. XI. 9.

⁴¹³ A kristus eszt 57 An vulg 54 Tacit. Annal 1. 15.senec lib 4. natur quaest. Act.XVIII 12.

⁴¹⁴ XXIII Rész

⁴¹⁵ szent pál Jerusálemba megyen

Czenkrisből meg indulván Aquilával, és priscillával. Ephesusba érkezék, a hol el hagyá őket, A synagógában menván, beszélgete a sidokal, a kik arra kérék hogy maradna töb ideig Ephesusba. de mint hogy siete Jerusálembé menni. el butsuzék töllök, mondván, hogy még viszá terne látogatásokra, hogy ha a volna az Isten akarattya. hajora ülven, szerentsésen Csezáreában érkezék. és onnét Jerusálembé, ót veghez vivé fogadását, köszönté a hiveket, azután Antiokiában mene, a hol egy darabig mulatván hihető hogy földön mene Galatiába, és frigiába oktattván mindenüt atanitványokat:

Szent pálnak ezen uttyában, és egy kevés idővel. Ephesusból való el menetele után érkezék oda egy Apollo nevü sidó, ez Alexándriai volt, ékesen szollo férfiu, és hatalmas az írásokban., ez üsmérte a kristust, és buzgosággal prédikálya vala hogy ő volna a Messias, de ő még tsak Cathecumenus volt, mivel tsak a szent Janos keresztelésit vette volt, a tsudalatos dolog, hogy az üdvezítő halála után husz esztendővel, valának még olyanok egyiptumban, akik nem üsmérék akristus kereszttségít, és hogy Apollo, egy olyan meg világositatot buzgo tanitványa az urnak, és aki tudta tudományát, de söt még másoknak is prédikálotta, hogy nem tudta mitsoda szükséges az üdveségre a kristus kereszttsége, mind azon által, a nintsen más képen.,⁴¹⁶ és meg fogják ezután latni, hogy szent pál olyan tanitványokat találá Efesusba. a kik tsak a szent János kereszttségít vették volt. és a kik anevét sem tudták a szent Léleknek.

⁴¹⁷ Apollo bátorsággal, és szabadoson kezde beszélleni a synagógában. erősítvén. hogy a kristus Jésus volna a Messiás. Aquila. és priscilla a felesége, ezek meg tért sidok valának, Apollot a magok házokhoz vivék, és böveb oktatást, adának néki, az ur uttyárol, Apollo az után, Ákájában, és korintusba akara menni, a tanitványok arra fel biztaták, és azt igen tanátsolak, és amidön látnák hogy állandó volna szándékjában, Aquila, és priscilla, akik nem régen jöttek volt abbol atartománybol. levelet írának az ót lévő tanitványoknak, a melyben nagy ditséretel. írának Apollo felöl., a ki is korintusba érkezvén, igen nagy hasznára let a hiveknek, a sidokot mindenek hallottára meg gyözte, és meg mutatta nekik az írásokbol. és más erős okokbol hogy Jesus volna valóságal a Messiás

⁴¹⁸ Szent pál fel járván a kis Ásiának tartományit, Efesusba érkezék. ahol három esztendeig marada., Azonba pedig Claudius Császár meg hala hatvan négy esztendös korában, ezt a felesége Agrippina éteté meg. a fiáért Néróért. a ki is. a mostoha apja után Császárá téteték.

⁴¹⁹ Néró sok szép tartományokkal nagyobita meg az ifiu Agrippának országát, felix is meg
⁴²⁰ marada. a Gubernátorságában

⁴²¹ Néró alat támada Judéába egy hamis proféta, ez Egyiptumi fi volt. de sido vallásu, epálestinában menván, harmintz ezer embert gyújte maga mellé a pusztában, a kiket meg tsalá varáslásival, babonasággal, ennek az Egyiptusnak. atanitványi közöt négy ezer gyilkosok
⁴²² valának, a kik mindenkor készen valának meg halni emellet a tsalárd hitető mellet, a kinek szándéka a volt, hogy minden követőit az olajfák hegyére vigye, hogy onnét meg lássák a Jerusalemi falaknak le dölésit. mivel azoknak le kellett omlani. tsak az ő egy szavára, azután erő szakosan akara avarosban menni. a Romai hadat onnét ki üzni, és fel álitani a maga uralkodását. De felix a ki akoron jerusálemben vala, meg előzé ötet, ellene mene a Romai hadakal, és a Jerusalemi sidokal., meg hartzola véle, négy száz emberit le vágatá, két százat el

⁴¹⁶ Act.XIX. 1.

⁴¹⁷ Act.XVIII 26. 27.

⁴¹⁸ Act XIX 1. 2.

⁴¹⁹ Claudius császár meg hal.

⁴²⁰ Joseph Antiq. 1.20. c 5

⁴²¹ Joseph. de bello. 12 c 23.

⁴²² Act XXI 38.

fogata, és a többit el szélyeszté, az Egyiptus el szalada, és többé hírét nem hallák. mind azon által a Romaiak. azt igen bánták. mivel, egy néhány esztendő mulva, midön szent pált meg fogák Jérusálemben a Romai tiszt. azt kérdé tölle, hanem ő volnaé azaz. Egyiptus.

⁴²³ De valamint a szokot lenni, hogy anyavalyás testben. aki tele vagyon rosz nedveségekel, hogy egy nyavalya, más nyavalyát okoz, és hogy az orvoságok ki nem gyükerezhetik a nyavalyáknak eredetit, ugy Judéa is. alig szabadult meg egy nyomoruságtól, hogy a másikában eset. A sok nép tsalok, a hamis proféták, a támadások. egyik a másikat követte, ugy tettzet, mint ha egyik. amásikából vette volna eredetét. őt seregestől látták atolvajokat, és a boszorkányokat. akik nyilván kezdék anépet, a Romaiak ellen valo támadásra erőltetni, fenyegetvén, halálal, és pusztításal. azokat. a kik nékik engedelmeskedni akarnak, és a szabadság keresése alat, a gazdagokat meg ölék, ajószágokat el prédálák, a falukot fel égeték. és bé tölték a hazát. kegyetlenségeknek jeleivel. ezek közöt az ellenségek közöt, leg veszedelmesebbek valának a gyilkosok. a kik a szabadság szeretetinek és a közönséges jónak szép színe alat, minden féle gyilkoságokat. és rendeletlenségeket követnek vala el.

⁴²⁴ Apollo a mint meg mondok. ákájában menvén és korintusban érkezvén. őt meg öntözé a mit szent pá el vetet volt. predikálván a synagogákban közönségesen, és különösön aházakban, meg mutatván az írásokbol, hogy a kristus Jésus az az üdvezítő akit a proféták meg ígérték volt. Az Apollo beszédire valo nézve, a korintusi Anyaszent egy házba oszlás ⁴²⁵ kezdődék, némelyek pál pártýára állának, némelyek, az Apolloéra, némellyek Cepháséra, vagy a szent péterére, akinek hihető valának valamely tanítványi korintusba, ezeknek az Apostoloknak, mindenikének valának tanítványi, szent Hieronimus azt mondgya, hogy Apollo oly igen meg szomorodék azon hogy láta íranta valo fel haborodást korintusban. hogy kréta szigetében mene. egy Zenus nevü törvény tudo doktoral, a háboruság pedig meg tsendesedvén a szent pá levelére, a melyet ira akorintus bélieknek. ezen dolog iránt, Apollo viszá tére korintusba. de ebben vagyon valamely nehézség, szent pá. korintusbéliekhez irt első ⁴²⁶ levelében. melyet Éfésusból ír a kristus esztendejének 59 dikében, és a közönséges esztendőnek 56 dikában. azt mondgya nekünk, hogy Apollo minden bizonyal Éfésusban volt. és hogy az Apostol arra kéré Apollot hogy menne korintusban az atyafiakal a kik által a levelét küldi, de arra nem veheté, mind azon által meg ígéré. hogy oda el menne mihent ideje leszen

⁴²⁷ Az alat a még szent pá Éfésusban vala, a Jérusálemi uttyától fogvást, ő véle valának

⁴²⁸ Gájus, és Áristárkus, ezek Mácédonaiak valának, Timothéus, Erastus, Titus, szent lukás, és Apollo, ezek külömb külömb féle időkben mentenek oda, ahárom esztendő alat, amelyeket Éfésusban tölté az Apostol. Ilyen formában Ásiának ennek a fővárosában annyi munkás találkozáék amenyi kívántaték hogy viaskodgyanak ababonaság, és abálványozás ellen. és hogy őt fundamentumot vessenek. akeresztyéni vallásnak, szent pál amidön Éfésusban érkezék. őt ⁴²⁹ egy néhány tanítványokat találá, és kérdé tőlök: vettéteké a szent Lelket.? a miolta a hitre állottatok.? azt felelék nékik. Mi tsak azt sem hallottuk. ha vagyoné szent Lélek. az után kérdé tőlök. mitsoda kereszttséget vettetek fel tehát, azok felelék A jánosét, A koron pál. elejekbe adá, hogy mitsoda külömbség volna. a két kereszttség közöt, a szent jános, és a kristus kereszttsége közöt. azután meg keresztelé őket az ur Jésus nevében, és a kezeit reájok tévén. a

⁴²³ Joseph Antiq. I. 20 c 6. de bello I. 2. c 23

⁴²⁴ I Cor. XI. 5. 6.

⁴²⁵ Hieronym, in Tit. 11 1.

⁴²⁶ I Cor. XVI. 12.

⁴²⁷ XXIV Rész

⁴²⁸ szent pál viszá tér Éfésusba

⁴²⁹ Act. XIX. 1. 2.

szent Lélek le szálla reájok. külömb féle nyelveken szollának. és jövendölének, ezek a hivek tizen ketten valának.

Az után pál a sidok synagogáját gyakorolá három holnapig. nagy bátorsággal beszélvén és vetekedvén vélek, az írásokat meg magyaráza valanékik. a melyek meg bizonyították hogy a kristus Jésus volna a Messiás. De látván hogy némely sidok oktatásit nem hogy hasznokra fordítanák, de még inkább meg keményednének, és gyaláznák a kristus vallását. el távoztak tőlök. és a tanítványit is el választá tőlök. Azután tanítani kezdte minden nap. egy tsendes, és alkalmas helyben., a melyet egy Tyranus. vagy Tirannius nevü ember ada néki. ugyan őt is tartá. mint egy Iskola formát. a hová mentenek. mind azok, akik akarának tölle tanulni; az ilyen tanítást. két esztendeig gyakorolá. úgy anyira hogy mind azok akik Asiában laknak vala, vagy sidok. vagy pogányok, az ur Igéjét hallják vala, hogy pediglen az ő predikálási foganatosabbak legyenek. Az Isten rend kívül való tsudakot teszen vala a pál keze által, úgy anyira. hogy a keszkenők, és a ruhák. melyek az ő testéhez értenek. a beteget meg gyógyították. és a gonosz lelkek ki mennek vala az emberekből., a kikhez értették ruháit.

⁴³⁰ Abban az időben valának olyan sidó Exorcisták. kik városrol. városra mennek vala Exorcizálni., Ezek Éfesusba menvén, hogy őt is ördögököt üznének, azt merék próbálni. hogy az ur Jésus Nevét hívák segítségül az ördögösre. mondván néki. mi tégedet kénszerítettünk arra a Jésusra., akit pál hirdet, akik ezeket tselekeszik vala, heten valának mind sidok, A papok fejedelmének. Scívának fiai, De a gonosz lélek felelé nékik. én üsmerem a Jésust, és tudom ki légyen pál. de ti kik vagytok, azonnal az ördögös ember. az Exorcistákra rohana, akik ketten valának. és oly rutul bánék vélek. hogy ki kellettél szaladniok aházból. ahol valának. sebesen. és mezitelen. ezt a dolgot meg tudván az Éfesusba lako sidok, és pogányok, meg rémülének, és ditsőséget adának. az üdvezítő nevének.

Sokan azok közül akik hittének, és keresztelve valának. meg látván abból. hogy mitsoda vetkes ababonaság. és amás titkos mesterség. oly közönséges Éfesusban. meg vallyák vala tett vétkeket., és mind azt valamit meg térések előtt tselekedtek volt., sokan pedig azok közül. a kik a titkos mesterségeket követték, a könyveket. mindenenek láttára meg égeték. azoknak a babonás. és ördögös könyveknek pedig számok. oly nagy vala, hogy ötven ezer ezüst pénzre ⁴³¹ betsüllék azokat akönyveket, Az Isten Igéje, ilyen formában. igen terjed vala abban a tartományba.

Szolhatunk itt tsak rövideden. a sidó Exorcistákról., azt láttyuk az Évangéliumban. hogy a sidok közöt valának olyan emberek. kik azt a hivatalt üzték, hogy ördögököt üzenek, *Ha én az ördögököt a Belsebub nevében üzöm ki.* mondá akristus, *hát ati fiaitok ki nevében üzik ki.* ⁴³² Némellyek azt tartották hogy a Jehova. nevében üzik valaki. Josef azt mondgya, hogy Judeában bizonyos fü terem, a melyet Bárásnak nevezik. és a melynek ereje vagyon az ⁴³³ ördögöt ki üzni. másut meg azt mondgya, hogy egy bizonyos Élázár nevü sidó az ördögösököt egy gyűrűvel gyógyította vala meg. a gyűrűben olyan gyükér volt foglalva, a melyet Salamon nyilatkoztatta volna ki; a gyűrűt az ördögösnek az órra alá tették, és a szagjától. a földre eset. akoron az Exorcista. arra kénszerítette. az ördögöt, hogy többé viszá ne térjen annak az embernek testében. elegyítvén a kénszerítésiben a Salamon nevét.

A mi az Éfésiusi titkos mesterségeket illeti. az Éfesusoknak, bizonyos babonás betüi valának, és olyan bizonyos barbarus szók, amelyek felöl azt tartották, hogy természet felet való ereji vannak, azokat pedig el mondatták vala az ördögösökkel hogy meg gyógyulnyanak, Imé azok

⁴³⁰ A kristus eszt 58. An vulg. 55.

⁴³¹ úgy mint 12 ezer német forintra

⁴³² Matth. XII 27.

⁴³³ joseph de bello. 1.7.c.25

a szók, *Askion, kataskion, Dix, Tetras. és Damnameneus.* Az Éfésiusok azt tartották. hogy ezek a szok a veszedelemtől meg mentették őket. és a győzedelmet bizonyosá tették.

Az alat amég szent pál Éfésusba valóságos tsudákat teszen vala, ót a hitnek világosságát el terjeszté, és ót ki akará irtani ababonaságot. és a boszorkányságot, a Tiani Apollo oda érkezék. 54 ben, mint ha az ördög meg irigyelvén az Évangéliumnak el terjedésit. és a szokásoknak meg jobbitását, akart volna a kristus Jésusnak. és az Apostolinak olyan ellenkezőt tamasztani a Tyani Apollo személyiben, a ki kétségesé tegye tsuda tételeknek valóságát., úgy hogy akik⁴³⁴ ötet tsudálatos embernek tartanak, meg maradgyanak abálványozásba. Apollo Efesusban érkezvén tehát. Indiából valo vissza jövele után. Görög órszágnak a leg hireseb jövendölői az ő ditséretire valo énekeket énekelnek vala, és úgy tekinték mint egy fél Istent. mindenek követék ötet, a városok követeket küldenek vala hozzája, kérvén barátságát, és tanattsát. a leg nagyob dolgokban, Éfesus városa abban az időben el merült vala a mulattságokban. játékokban. tántzokba. musikákban. A hejában valóság. tunyaság. bujalkodás ót uralkodának, Azt tarttyák, hogy ez a filosofus. el hagyatá vélek, ezeket a külső rosz szokásokat. és rendeseb életre vivé őket.

Ugy történeke egy szer. hogy a midön avárosbélieket intené hogy egy mást segittsék, közre tévén jóságokat. vagy is leg aláb közönségesen segittsék a szegényeket, közel a helyhez a hol tanitot. bokrok valának, és a bokrokon kis madaratskák., egy más madár közikben repüle, és éneklésivel mint ha valami jó hirt hirdetet volna nékik, azonal. a többi is énekléssel felelvén néki, minyájan el repülének, Apollonius félbe hagyván beszedit mondá. egy ember. buzát vivén a hátán. ilyen uttzában le eset. és a buzának egy részit el ontotta. ez a kis madár azt látván, ide jöt hogy hirt adgyon atöbinek. hogy ők is részesüllyenek a jó szerentsében. az után követvén beszedit. és a madarak példáját adá elejekben. hogy a halgatojinak jóvallya. hogy egymással közöllyék jóságjokat. nagy siettségel futának az uttzára a melyet nevezet vala, és a dolgot mondása szerént találák.

A ki az Apollonius életét írta, azt tarttya hogy Mésopotámiában tanulta volna meg, a madarak⁴³⁵ szavát meg érteni, Abban nintsen kétség. hogy az állatoknak. ne légyen bizonyos kiáltások, bizonyos szavok, amelyek által. meg értetnek bizonyos dolgokat a magokhoz hasonlok. és aki azt jól meg tanulná. talám sokára meg tudhatná hogy mit jelentnek azok a szok. és kiáltások. de esztelenség volna azt tartani. hogy az állatoknak magok között olyan nyelvek. volna. a mely által egy másal meg értethetik gondolattyokat. az ördög tudtára ádhatta Apolloniusnak mind a buzás embernek adolgtát. mind a madarak él repülését.

⁴³⁶ Éfésusból ez a tsalárd Smirnában ment, onnet Athenásba, ahol anépet látván hogy igen szorgalmatos az áldozatokra, azért arravalo rendet ís ada neki, a tántzokot el hagyatá véle. és a kardosok mulattságát végit szakasztá, Athenásba lévén,. a midön magyarázná. az áldozatok Cérémoniáinak titkos okait. egy ifiu ót lévén nevetni kezdé, hogy mitsoda okokat adna, De Apollonius mondá hogy ördögös volna. a mint is jeleit adá. Apollonius parantsolá az ördögnek hogy menne ki az ifiuból. és bizonyoságul. egy kö képet fordítana fel. az ördög engedelmeskedék., és az ifiu Apolloniusához adá magát. A tellyeséggel nem hihetetlen dolog, hogy egy olyan nagy babonás ember mint Apollonius., a kinek szövetségé volt az ördögökkel. a mint ezt a pogányok is hirdették, ne értet volna egyet az ördögkel., hogy az emberekbenyen. és ki menyen mikor parantsolni fogja. De mi nem felelünk mind azokrol, a mit Apolloniusrol mondanak. atudni valo dolog. philostrates aki az életét írta. tele vagyon fabulákkal. és hazugságokkal.

⁴³⁴ philostrat. v.t. Apollo 1.4. c 1

⁴³⁵ philostrat 1. 1.c 14.

⁴³⁶ philostrat 1.3. c 3.

⁴³⁷ Apollonius jelen volt az olympiai játékokon. az után Romában mene. de onnét ki kellett menni mivel Néro császár ki üze onnét a filosofusokat. onnét spanyol országban mene

⁴³⁸ Cádixba. hogy ujjab boszorkányságot tanulhason, kevés idő múlva az Éfésusok. vissza hívaták. hogy a pestistől szabadítaná meg őket. oda érkezvén. esze gyűjté a várost, és mondá, ne félyetek, ma meg szabadítalak titeket attól abetegségtől. azután a theátrumra vivé őket. őt egy szegény rongyos öreg embert látván a ki alamisnát kért, Mondá a népnek. ezt üssétek., ezt az Istenek ellenségét kövezétek meg. avárosiak nem akarák meg kövezni. szánakodván rajta, az öreg ember is esedezik nekik hogy ne bántanák, de Apollonius adig sürgeté őket, hogy meg kövezék és nagy rakás kö alá temeték, egy kis idő múlva Apollonius mondá nekik. hányátok el rolla a köveket, és meg láttyátok mitsoda állatot öltetek meg, a köveket hogy el hányák. az öreg ember helyet. egy nagy komondort találának., akkor senki nem kételkedek abban hogy az öreg ember, kísértet. és gonosz lélek ne let volna.

⁴³⁹ Térjünk vissza szent pálhoz, akí akkor Éfésusban volt. vagy a körül való helyekben., azt adgya előnkbe. hogy abban avárosban avad állatok közü vettetet volt. az emberek szerint.

⁴⁴⁰ valamint ezt sokan a veszedelmekre értik. a melyekre tettetet volt az emberektől, a sidoktól, és a pogányoktól., De meg mások betü szerint értik. és azt tarttyák. hogy ugyan valóság a ⁴⁴¹ vad állatok közü vettetet volt. az Amphitheátrumba.. és hogy onnét az Istennek tsudálatosan ⁴⁴² való hatalma által szabadula meg. De a bizonyos, hogy az Apostol szüntelen való veszedelemben volt. az életét el veszteni.

Azt el lehet hinni, hogy a még Éfésusba lakék, a szomszédságban lévő Anyaszent egy házakot ⁴⁴³ is meg látogatá. azt tarttyák, hogy korintusban is el mene. és a mitsodá rendeletlenségeket őt találá, anéki nem tették., azokat meg orvosolá, de azok néki valóságos keserüségét ⁴⁴⁴ okozának, a második levelében azal fenyegeti a korintus bélieket, hogy ha harmadik szor ⁴⁴⁵ vissza tér hozzájuk meg nem botsát többé azoknak. a kik vétkeznek.

Szent pál Éfesusból ira egy levelet a Gálata bélieknek, Ezt a népet. szent pál térítette vala ⁴⁴⁶ ahitre. ugy halgatá az Apostolt., valamint az Isten Angyalát, valamint a kristust magát, ugy annyira. hogy ha lehetet volna a szemeket ki vájták volna. és örömet nekíe adták volna. ezek ⁴⁴⁷ sokat szenvedének ahitért, és erősen futnak vala az Isten uttyán, és az igazságnak engedelmeségiben: de némely olyan hamis Apostolok fel háborították őket akik ellenségi valának a kristus keresztyének, a kik el akarván kerülni a sidok, és a pogányok üldöztetésit, azt taníták., hogy a hiveknek, meg kellene tartani a Mojses törvényinek Cérémoniáit.; esze elegyítvén ilyen formában. akeresztyenséget, a sidóságat., és el törölvén azt a szabadságot, a melyet a kristus Jésum nyert nekünk vére árrán, Illyen képen azok ahamis Apostolok a pogányok közöt sidoknak tartatának. a kiket nem merék háborgatni, mivel a sido vallást mindenüt el szenvedték. a Császárok parantsolattyából. a sidok pedig nem ellenzettek olyan tanítást, a mely a sidóságának előmenetelére volt, és a mely le nyomná az üdvezítő keresztyének botránkoztatását. fel állitván. szükséges voltát. atörvény béli környülmételésnek,

⁴³⁷ A kristus eszt 64 An vulg. 61

⁴³⁸ philostrate 1.3.c 16.

⁴³⁹ A kristus eszt 58.59. An vulg. 55.56.

⁴⁴⁰ 1 Cor XV. 32.

⁴⁴¹ Chrysost in corinth XV.homil 40 p 454

⁴⁴² 1 Cor XV. 30. 31

⁴⁴³ 2 Cor.XII 13. 14.

⁴⁴⁴ 1 cor XII. 21.

⁴⁴⁵ 2 Cor XII 13 14.

⁴⁴⁶ Galat.IV. 15.

⁴⁴⁷ Galat V 7.

A Galatabéliek. Galliából eredtenek, szent pál előtt sok idővel telepedtenek vala meg Ásiába⁴⁴⁸ de még meg tarttyák vala, az ő régi otrombaságokat. olyan együgyűek valának. hogy meg hagyák magokat tsalatni ahamis tanitoktól. a kikiről szent pál keményen ír., A hitet felyeb magasztallya a tselekedeteknél. Meg mutattya hogy az Istentől vette az Apostolságát, és a kristustól atudományát. Es mint hogy sokan tsak a szent péter nevét emlegetik vala. aki is atörvényt meg tartotta, és rend szerént tsak a sidoknak prédikállot, a kik meg térések után is meg tartották atörvényt. mint annak elötte., szent pál meg mutattya hogy semiben nem aláb valo a több Apostoloknál a kik semit nem találtnak öbenne. mivel ő egy értelemben vagon péterrel. Jakabal. és Janosal. a kik az Anyaszent egy házban oszlopai. ezt a levelet egészen a⁴⁴⁹ maga kezével ír., hogy meg mutatná. hogy az ő szivit meg hatotta. a dolog, a melyről ír nekik

⁴⁵⁰ Az alat a még szent pál Efesusba tanit vala, az egyenetlenség, a melyről már szóllottunk., még tart vala korintusba. Az oda valo hivek. talám azt gondolák. hogy a keresztyeni Anyaszent egy házban ugy volna valamint a filosofusoknál. sok féle iskola, és hogy Céphas,⁴⁵¹ Apollo, és pál. külömb féle vallásoknak volnának kezdői. és hogy mindenikének külömb⁴⁵² tanitványi volnának., A korintus béliek igen nagyra betsüllik vala még a világi tudományokat. és ékesen valo szollásokat, a hejában valóságot. még el nem hagyták vala, és sokan közüllök fel magasztallyák vala magokat a természet felet valo ajándékokért, rendeletlenségek is valának az gyülekezetekben., meg hasonlós. és perlekedés vala közöttök. a pogány birák elöt perlekedtenek., egy Efésiusi keresztyén, a mostoha anyával vétkezék. hogy az ur vatsorája elöt, a magok vatsoráját eszik meg. és hogy agazdagok. abö vatsorájokból a szegényeket nem részeltetik., némellyek közüllök tagadák a fel támadást. szent pál pedig mind⁴⁵³ ezeket a kloes házából valoktól tudá meg. és a kik levelet is vittek volt néki Éfésiusba.⁴⁵⁴ akorintusbéliektől. a kik tanátsát kérik vala sok Dolgokrol. ugy mint a tisztaságról, aházaságról. és a bálványoknak ajánlot husról.

Szent pálnak szándekja avolt, hogy a más esztendőnek pünkösdye után Éfésiusbol meg indulyon, mácedonia által, korintusba menyen, a hol sok ideig kellett maradni, és talám⁴⁵⁵ még atelet is őt tölteni, hogy azután Jérusalembe vigye az alamisnát melyet gyűjtöt volt, de amég ezt a szándékját véghez vihetné. akorintus bélieknek ír az első levelét. a melyet stephan, fortunatus, és ákáiakus által küldé el, sosthénesnek anevét fel teszi alevelében. aki véle volt Éfésiusba. és aki talám ugyan az, aki érette szenvedet volt korintusba. Meg aláza⁴⁵⁶ őket levelébe egyenetlenségekért, és meg mutattya nekik hogy még testiek, mivel, nem hogy tsak egyedül a kristushoz ragaszkodnának, hanem még azal ditsekednek némellyek. hogy pál tanitványi. némellyek. péteré. meg mások Apolloé, mint ha akristust el lehetne osztani. vagy mint ha az Apostolokban kellene hinni. és reménleni, feddi őket, a paráznáért, a ki a mostoha anyával vétkezet, és azt mondgya. hogy ha távul vagon is. de meg itéli azt a vétkest, és a sátának adgya atestét, hogy meg menthese a lelkét., abban az időben közönséges dolog volt., hogy akiket ki rekesztettek a gyülekezetből. azokban az ördög ment. vagy nyavalyákban estenek.

⁴⁴⁸ Hyeron.in Galat prolog.

⁴⁴⁹ Galat.VI 11

⁴⁵⁰ A kristus eszt 59 An vulg. 56

⁴⁵¹ I levele szent pálnak. a korintus béliekhez

⁴⁵² Chrysost Argum in Epist ad Corinth

⁴⁵³ I Cor.I. 1.

⁴⁵⁴ I Cor VII. 8.

⁴⁵⁵ I Cor. XVI 5.6.

⁴⁵⁶ act.XVIII 17.

Az Apostol. azt akarja. hogy se ne egyenek se semi barátságai közösködések ne legyen az olyan hivek. a kik abálványozásban, tisztátalanságban. vagy fösvenységben esnek, vagy valamely olyan rendeletlenségben, a mely ellenkezik a keresztyénségnek szenttségivel. az ilyen el tiltás. akis ex Communicationak formájavolt. Azt mondgya, hogy már arosz. akinek perlekedési vannak, jobb volna inkább valamely igazságtalanságot vagy kárt szenvedni, azt kívánja. hogy ha valamely perlekedések vagyon egy másal. azt valamely keresztyénel igazításák el., azt mondgya hogy a leg aláb valo ahivek közöt., elegendő jó arra, hogy ítéletet tegyen az olyan kis dolgokrol, és sokal jobb. mint sem egy pogány., az ilyen ítélet, tettés⁴⁵⁷ szerént valo ítélet volt, de az elegendő volt, sokáig is volt az, az Anyaszent egy házban., hogy nem perlekedtenek. a pogány bírák elöt.

A mi aházáságot illeti. azt akarja. hogy a házások meg adgyák, amivel egymásnak tartoznak,⁴⁵⁸ és ha meg tartoztattyák is magokot. a kevés ideig legyen. és egyenlő akaratbol., hogy az imádságban foglalhasák magokot, azt mondgya hogy a házáság kötelét nem lehet meg oldani. és ha a férfiu, vagy az aszszony el válik. ugy kel maradniok., mert másokal. meg nem hazasodhatnak. jovallya a szüzeséget, és a meg tartozkodást. azoknak. kik nintsenek a házáságban, de arra senkit nem kényszerit, az ilyen tudományt nem igen üsmerték korintusba mivel görög országban nem volt ennél meg romlottab város, a szemérmertlenség ót mint egy tiszteletben volt, volt ebben a városban egy templom venus aszszonynak szentelve, a mely templomhoz ezer rab leányok tartoztanak, ezek közönségesek valának, és ezeket mások adgyák vala ajándékba ennek az Isten aszszonynak. hogy az ő szolgálattýára lennének szentelve. a nagy dolgokba ezekhez folyamodtanak. hogy az egész népnek nevében kérjék segítségit ennek az Isten aszszonynak akinek volt szentelve korintus városa.

⁴⁵⁹ A mi abálványoknak ajánlot eledelt illeti, arra tanit hogy a bálvány semi, és hogy amely hust annak ajánlanak, a se meg nem szenteltet, se meg nem ferteztet; de azt akarja, hogy felebaráti szeretetből attol az ételtől meg tartoztasák magokot, ne hogy apogány azt látván. azt ne gondolya. hogy valamely tisztelettel vannak a bálványhoz, vagy ha a hivek. azon meg botránkoznának, nem tudván menyire terjed a szabadság. melyet a kristus nyert nekünk halálával mivel nem tsak azt kel tekénteni. a mi szabad, hanem a mi hasznos. Tilttya a⁴⁶⁰ férfiaknak hogy fedet fövel imádkozanak. vagy beszéllyenek atemplomba, a hoszu haját is tilttya nekik, Az aszszonyoknak pedig azt parantsollya. hogy fedet fövel imádkozanak a templomba, és hoszu haját viselleyenek. ami atemplomban valo vatsorát illeti. azt akarja. hogy egy mást meg várják. a gazdagok részletesék abbol a szegényeket. a gazdagok. és a szegények együt egyenek, azt akarja. hogy ki ki meg próballya magát. minek elötte a kristus testét. és⁴⁶¹ vérét vegye, hogy azt érdemetlenül ne vegye, Azt mondgya. hogy a ki méltatlanul eszik abol. akenyerből., vagy iszik abbol apohárbol, vétkeznek, és ítéletet eszik és iszik., nem különböztetvén meg akristus testet. ugyan améltatlan kommuniokért vagyon az a büntetés. hogy közöttetek sok betegek vannak és alusznak sokan

A szent Léleknek természet. felet valo ajándéki oly közönségesek valának ahivek közöt. hogy nemelylekben maga hittséget okozának, ugy anyira hogy szent pál. kényszeriteték arrol rendelést tenni, Azok az ajándékok közöt a leg fővebbek ezek valának A böltseségnek⁴⁶² ajándékja. Atudománynak ajándékja, A hitnek, és atsuda tételnek ajándékja. A betegek meg gyógyításának ajándékja, A jövendölésnek ajándékja, azaz, a beszédnek, az oktatásnak,

⁴⁵⁷ Constit Apost.1:2. c 45. 46.

⁴⁵⁸ 1 Cor.VII

⁴⁵⁹ 1 Cor.VIII 4. 5. 6. IX. X. 20.

⁴⁶⁰ 1 Cor.XI.

⁴⁶¹ act XI. 20

⁴⁶² 1 Cor.XII. 8.9.10. XIII.XIV.

atemplomban való prédikálásnak., és még ajövendőnek meg mondása. A különb féle nyelveknek ajándékja, A magyarázásnak ajándékja. a lelkek meg választásának ajándékja, hogy meg tudhasák., ha jó vagy gonosz lélek beszélle valakiből., mivel, a pogányoknak is vala olyan hamis profétájok. akik követik vala azokat, akikben valóságosan vala az Isten lelke. szent pál meg mutattya. hogy mind ezek az ajándékok. ugyan azon szent Léleknek. lévén ingyen valo ajándékji, és hogy a hivek tagjai lévén ugyan azon egy testnek, senkinek nem kel magát azért el hini ha töb, és főveb ajándékokot vett másoknál. se azon nem kel szomorkodni ha azokat nem vette,.: Mind azokat, a közönséges haszonra kel fordítani. és az Anyaszent egy háznak épületire, továbbá, azt is parantsollya. hogy a gyülekezetekben, avet ajándékokal ugy élyenek. hogy épületre lehesenek, és hogy ki ki amaga sorjában beszéljen., tsendesen. rendeletlenség nélkül, Az aszonyok atemplomban ne beszéljenek, és ha valamit meg akarnak. tudni. azt kérdgyék meg férjektől. különösön. Ez így lévén, azokban a gyülekezetekben. a szent Irásokat olvasták. azokat magyarázták, a soltárokat. és más lelki énekeket éneklettenek. és az után. a szent asztalnál. a kristus Jépus testében. és vérében. részesültenek.

⁴⁶³ Azután meg bizonyittya a fel támadásnak hit ágazattját., a kristus Jépus fel támadásával, a melyet nem lehet kétségbe venni. és a melyet sok olyan bizonyosságok bizonyították. akik még akoron életben valának. Azt meg vallyá, hogy látta maga is akristus Jépus: Hogy ha pedig akristus Jépus fel nem támadot. és ha nekünk sem kel fel támadnunk. a mi hitünk. és reménségünk hejába valok. Hogy az Apostolok. nem tsak leg nyomorultabbak. hanem még mindennél leg hamisabbak, mivel szán szándékal bizonyittják a hamiságot, és hogy minden féle nyomoruságra adgyák magokat minden haszon nélkül., ezt is hozá teszi, Mit fognak mivelni azok. akik a holtakért kereszteltetik meg magokat. ebből láthatni, hogy abban az időben valának olyanok, kik meg kereszteltetik vala magokat a holtak üdveségiért. vagy könyebségéért., ezt a szokást ugy tettik hogy szent pál sem hagyta jónak.

⁴⁶⁴ szent pál alevelének vége felé. inti a korintus bélieket hogy el ne mulasák az alamisnát. melyet szednek vala a Jérusálemi szegények számokra, ezt a dolgot az Apostol magára válalta ⁴⁶⁵ volt., a Jérusálemi gyűléskor. Mindenik a hivek közül amit akart adni, azt minden vasárnap félre tette, és amidön az Apostol., vagy akit maga helyében küldöt. oda érkeztenek. apénzt ⁴⁶⁶ esze gyűjtötték, és Jérusálemben küldötték meg hit emberektől., vagy az Apostol maga vitte el ha ugy kívántatot az után köszönti őket az Asiai Anyaszent egy házak részéről. és különösön az Aquila. és priscilla nevel., akiknél volt szálva, és akik igen üsméretesek voltak korintusba azt hagyá nekik hogy egy mást köszöntsék a szent tsokal. Imé aveleje a szent pál korinthus béliekhez irt első levelének.

⁴⁶⁷ Az Apostol. annak előtte egy kevés idővel Timothéust Mácédoniában küldötte vala. a honnét korintusba kellett menni. akit is. a korinthusbélieknek ajánlya, mint hü szolgát. meg ⁴⁶⁸ más egy tanítványal, akit. meg nem nevezi, szent Titust, a korinthusbéliek tisztelettel. és ⁴⁶⁹ mint egy félelemel. és rettegéssel fogadák bizonyosága is volt annak, hogy őt mitsoda ⁴⁷⁰ tsudálatos hasznot okozza a szent pál levele, A mely, azokba a kik valamely vétekben estenek vala, hasznos szomoruságot, és szégyent szerze, valóságos töredelmeséget, szent nehézséget azok ellen. akik őt botránkozást okoztak vala, igazán valo akaratot, eleget tenni az

⁴⁶³ 1 cor.XV.

⁴⁶⁴ 1 cor XVI

⁴⁶⁵ Galat XI 10

⁴⁶⁶ 1 Cor. XV. 2.

⁴⁶⁷ Act.XIX 22 1.cor 4.17.

⁴⁶⁸ 1 cor.XVI 11

⁴⁶⁹ 2 Cor XII 18.

⁴⁷⁰ 2 cor. VII 8.9.10. 11. 12.

Istennek. a penitentiával, és szent pálnak, arendeseb maga viseléssel, Mindenek fel kelének a mostoha anyával paráználkodo ellen, és gyalázatal illeték, amely gyalázatot szent pál, elegendőnek itélé, a vétkiért valo botsánatra Titus pedig semit nem akara el veni a korinthus béliektől. akarván követni az Apostolt. és nyomdokába járni, mesterének

⁴⁷¹ Éfesusba egy olyan támadás történek, amely kényszeríté szent pál, hamaréb el hagyni ezt avárost. mint sem szándékába volt. Az Éfésumi Diána temploma,, a világnak egyik tsudája ⁴⁷² volt, sok királyok, és városok. négy száz esztendeig nagy költségeket tettenek hogy azt a ⁴⁷³ templomot meg épithesék. és fel ékesithesék, A templomnak hosza négy száz huszon ött lábni volt, a szélyesége, két száz. husz lábni, atemplomot belöl. száz huszon hét oszlopok tartották, az oszlopok, hatvan lábni magoságuak valanak, a melyeket száz huszon hét királyok ajándékozták, a szaru fák. Cedrus fábol valának, és az ajtok Cyprus fábol. A Diána képe igen kitsid volt, némelyek azt tarttyák. hogy hébénum fábol volt, némelyek meg. hogy szöllő fábol, de enem a vadász Diána volt, a ki tegezel. és nyilal. irják le, hanem a sok tsitsü Diánna, mivel ennek aképe. a melyitől fogvást. alábáig. rakva volt tsitsekel. a mely kövön pedig akép állot. azon kutya fejek, ökör fejek. és szarvas fejek valanak ki faragva, ilyen vala tehát. az Éfésumi Diánna, mindenünét elmentenek látni azt ahires templomot, hogy tisztellyék azt a hamis Istenséget. Az idegenek pedig arra igen vigyáztak, hogy magokal. el vigyék atemplomnak formáját. ugy a Diana képinek is formáját, ezüstből ki tsinálva.

⁴⁷⁴ Egy Demetrius nevü ötves, tsinállya vala azokat a kis templomtskákot ezüstből, a mely munka meg gazdagittya vala ötet. sok mester legényeket is tartot., a kiket egy szer esze gyűjtván töb ötves legényekkel együt. akiknek elejekbe adá, hogy a pál predikálasi el rontanák a kereskedést. mivel azaz ember. azt tanittya, hogy az embereknek kézü munkáji nem Istenek, hogy már sokakat meg nyert volna, nem tsak Éfesusban. hanem az egész Ásiába, sok tanitványi volnának, akik mind ellene volnának, az Istenekhez valo tiszteletnek, szerentsések lesztek. hameg nem láttyátok. esetit. mind mesterségteknek, mind nyereségteknek, de söt még hogy meg ne vessék a nagy Isten aszonymak templomát. a melyet. Éfesus, és az egész Ásia tiszteli. Az ötvesek ezeket halván. haragra gerjedének, és kiáltani kezdék. élyen az Éfésiusok Dianája, azonal az egész város fel zendüle. és a nép futva mene ajátékos piatzra, a hová szoktak volt esze gyűlni, meg fogván Gájust, és Aristarkust, apál tarsait, pál magais a piatzra akara menni, hogy meg tsendesittse a népet, De a tanitványi nem engedék, söt a pogány fő papok is kéreték hogy a nép közü ne menne, és ne tenné veszedelemre magát.

Azonban pedig. némellyek egy képen kiáltoznak vala. mások meg más képen, mivel az egész nép nagy zenebonába volt, és felesem tudta hogy mibe van adolog. akor egy Alexander nevü sido a nép közü akara menni, hogy szollyon. de a nép látván hogy sidó volna. kiáltani kezdé. tsak nem két oráig. Élyen az Efesusok Diánája, az után az város iró Déákja. meg tsendesitvén. mondá, Éfésiusok, vagyoné valaki aki azt ne tudná hogy Éfesus varosa. különös tiszteletet ád a nagy Diánának, a jupiter leányának, mint hogy meg vallyák, tsendeségbe kellene néktek maradni és semmit nem tselekedni gondolatlanul, mert a kiket ide hoztatok. azok se nem szenttség török. senem káromlok, az Isten Aszonyotok ellen. hogy ha pediglen. Demetriusnak, és atársainak valamely panaszk vagyon valaki ellen. ítélő gyűlések vannak. tiszttartok vannak, azok meg halgatnak titeket, hogy ha pedig más peretek vagyon., atörvény szerént valo gyűlésbe el végezhetitek. mivel tarthatunk hogy bé ne vádolyanak azendülesért,

⁴⁷¹ A kristus eszt 60. An.vulg. 57.

⁴⁷² XXVI.Rész

⁴⁷³ szent pál kényszeritetik Éfésust el hagyni macedoniaba megyen

⁴⁷⁴ Act.XIX 24

és hogy ilyen zenebonával gyűltünk esze ók nélkül, ezeket mondván. a népet el botsátá, és ez a nagy zendülés. tsak hejában valo volt.

⁴⁷⁵ Mind azon által. szent pál nem tartá helyesnek hogy tovább maradna Éfésusba, annak okáért esze gyűjté atanitványokat, akiket, a békeséges türesre, és az álhatatoságra inté, el butszuván töllök. Mácédonia felé indula, Timothéust maga mellé vevé, de hajora nem üle

⁴⁷⁶ Efesusba, hanem Troásba mene. olyan szándékba hogy ót prédikálná az Évangyéliumot, Az Isten ót nékie kívánatos utat nyitot volt. De az elméje ót helyén nem volt. mert ót nem találá Titust., akit korinthusba küldötte vala, a mint azt meg mondók, és azt szerette volna tölle meg tudni, hogy az ő első levele mit okozot a korinthus béliek elméjiben Ez okáért. tsak hamar el butszuzék az Atyafiaktól kik ót valának. és Macédoniában mene. ót marada egy ⁴⁷⁷ néhány holnapokig meg látogatvan az Eklésiákat a melyeket az első uttyaban fundálta vala, és intvén a hiveket a nyomoruságokban valo hüségre, és a jó tselekedetbe valo álhatatoságra

⁴⁷⁸ De sokat szenvedé ebben az uttyában, mível viaskodni kellett apogányokal. és nyughatatlanságban lenni a hivekért. a kik közül sokan még gyengék valának, test szerént ót semi nyugodalma nem vala, De az Isten aki meg vigasztallya az alázatosokat. és akeseredettek. meg vigasztalá a Titus el érkezésivel, akitől meg tudá a korinthusi Anyaszent egy háznak. jó rendbe valo voltát. és hogy mitsoda szent változást okozot alevelle, mivel ahivek parantsolattya szerént mindnyájan el távoztak volt aparáznás embertől. és hogy az az. ember. magát meg jobította, A korinthus béliek szent Timotheus, és szent Titus által. arra kérették volt szent pált. hogy botsáson meg annak az embernek. Titus tudtára adá azt is, hogy az alamisna a melyet akorinthus béliek akarnak adni. a Jérusalemi szegényeknek. készen vagyon. Erre valo nézve szent pál kezdé a Macédoniai hiveknek javasolni. hogy ók is tartanak készen az övéket. a melyet végben vivék. olyan buzgoságal, amely, felyül haladá tehetségeket.

⁴⁷⁹ Az Apostol. meg örülvén a jó hirnek. melyet Titus vit volt néki korinthusból. arra kéré Titust. hogy térne viszá még oda, és vinné el még egy más levelét, a melyet akarna irni nekik, Titus örömet rea állá., és szent pál néki adá ezt a második levelét. a mely, a korinthusbélieknek, és az Ákájába lévő hiveknek szollot, hasonlot kel mondani. a szent pál több leveleiről is. a melyeket a fő városoknak ír, mivel azok nem tsak azokat avárosokat illették. hanem a környékbe lévő hiveket is, és a tartományba lévő városokat

⁴⁸⁰ Ebben alevelbe, elejekben adgya hogy mit szenvedet Ásiába, és hogy meg változtatta szándékját, és ha hozájok nem megyen, amint azt meg ígérte volt az első levelében, azt nem álhatatlanságból. se nem emberi tekintetből tselekeszi., hanem azért, hogy se őket, se magát meg ne szomorítsa. meg intvén azokat. a kik vétkekért valo penitentiát nem tarottak, meg botsáttya vétkit a mostoha anyával vétkezet embernek, mert töredelmeséggel volt vétkiért, és ⁴⁸¹ hogy a korinthusi Anyaszent egy ház is. arról meg feddete volt

Valának abban az időben sok álnok sidó Apostolok. atartományokba el szélyedve, akik. akristust predikálván, a törvény cérémoniáinak, és a környül metélésnek szükséges voltát tanították, amellyeket szent pál ellenzette. Ezek a hamis munkások korinthusba menvén. azon igyekezének hogy bé vétethesék tanításokat az oda valo hivekel, az Apostol. a második

⁴⁷⁵ Act.XX.I. 2. et seq

⁴⁷⁶ 2 Cor. 11 12. 13.

⁴⁷⁷ Act.XX:2.

⁴⁷⁸ 2 Cor VII 5.6.et seq.

⁴⁷⁹ Második levele szent pálnak a korinthus béliekhez

⁴⁸⁰ 2 Cor.I.

⁴⁸¹ 2 Cor.II.

levelének nagy részibe, azon vagyon hogy fel magasztallya szolgáltyát, és meg mutassa mitsoda külömbiség vagyon. ő közte, és azok az álnok doktorok közöt., a kik tsak amagok hasznokért, és emberi tekintetből prédikáltak, a kik azt mondgyák vala felölle. hogy az ő⁴⁸² levelei sulyosak, és kemények, de az ő jelen valo léte, és beszéde, meg vetni valok., Azt felelé ezekre. hogy a mi ötet illeti. ő nem keresi a kérkedést, hanem a korintusiakot veszi⁴⁸³ bizonyságul., hogy mitsoda haszna volt közöttök prédikálásának, és hogy mint viselte nálok magát., elő számlállya mitsoda nyomoruságokat szenvedet. és mitsoda veszedelmekben volt, ezekről ditsekedik többet, ezekhez teszi, amunkát, a fáradságot, avirrasztásokat. az éhséget, szomjuságot, a böjtöléseket, ahideget, mezitelenséget, az ő szüntelen valo foglalatoságát az Eklésiák igazgatásában. Azt akarja. hogy ugy tekinttsék mind azt. valamit maga felöl mond, mint esztelenséget, mivel nem illik se az alázatosághoz, se egy Apostolnak szemérmeteségehez. hogy maga magát ditsérje.

⁴⁸⁴ Azután a látásiról, és el ragadtatásiról beszél., atitkokról. és a magóság béli igazságokról. amelyeket az Isten nékie ki nyilatkoztatta., De azonal viszá tér a maga gyengeségeire. és azt mondgya, hogy azok a nagy dolgok ötet fel ne emellyék, tehát testi ösztön adatot néki, és a sátának egy Angyala. artzul tsapdoz engemet, a mely, vagy a testi kísértetet teszi. vagy a hivalkodást, az után mondgya. hogy három szor kértem az urat hogy attol szabadítson meg engem, De azt felelte rea, Elég néked az én kegyelmem, mivel az én hatalmom. atestnek gyengeségiben fényeskedik leg inkább, azután menti magát a korintusiak előtt. hogy semit nem akara töllök el venni, nem azért hogy nem szeretné, őket. hanem azért. hogy nem ajószágokat keresi, ha nem magokat, büntetéssel fenyegeti azokat, a kiket a rendeletlenségben fogja találni. nem fog kedvezéssel báni vélek, hanem ahatalom szerint itéli meg. a mely adatot neki. és meg bünteti azokat. a kiket. aversengésben. irigységben. viszá vonásba. ragalmazásba talállya. De azon kéri az Istent, hogy ne kénszeritessék ahatalomal élni a melyet vett tőlle. az építésre. és nem arontásra Imé a korintusiakhoz irt második levelnek a veleje.

szent pál nem tsak egyedül küldé el Titust korintusba, ket társat ada melléje, akiket meg nem nevezi, hogy fel vegyék az alamisnát. amelyet az Akajai hivek küldenek palestinában, kevés idő mulva magais korintusba mene harmadikszor, Azt valójába hogy őt mit vit végben, nem tudgyuk. szent Agoston azt tarttya, hogy őt rendbe vevé mind azt, valami a szent Aldozatot⁴⁸⁵ illeti, és hogy mi modon kel azt ajánlani, különösön. hogy éhomra vegyék akristus testét, és vérét a melyeket, a templomba valo vatsorakor veszik vala akoron, amely szokásba volt⁴⁸⁶ abban az időben, a melyben szent pál irá az első levelét a mint már azt lattuk.

⁴⁸⁷ Szent pál minek előtte korintusbol Jérusálembe indullyon., levelét a Romaiaknak meg irá.
⁴⁸⁸ Ez a levél noha nelégyen is régieb atöbbinél, mind azon által. a szent pál levelei közöt., leg
⁴⁸⁹ előbb tétetet. mind az Anyaszent egy háznak, mind a Romai városnak. elsőségekre valo nézve, vagy is. mind a dolgoknak. és az oktatásoknak nagyságokra valo nézve. Az Apostolnak. sok idővel. annak előtte szandékja vala Romába menni. azt tudta hogy abban az Anyaszent egy házba. sok számu hivek valának, akiknek hitek, hires volt mindenüt, mindenüt hirdették az ő tudományokat. felebaráti szereteteket. és engedelmeségeket, Azt tudtára adták volt. hogy a hamis Apostolok., haborgattyák vala azt az Eklésiát. az ő veszedelmes

⁴⁸² 2 Cor.X. 10.

⁴⁸³ 2 Cor XI.

⁴⁸⁴ Act 2 Cor XII

⁴⁸⁵ 2 Cor VIII.10.

⁴⁸⁶ Act.XX.2. 2 Cor.XII. 14. Aug. Ep.CXVIII. c 6.

⁴⁸⁷ A kristus eszt 61 An vulg. 58.

⁴⁸⁸ XXVII Rész

⁴⁸⁹ szent pal Romaiakhoz irt levele

tanításokal., tanítván. hogy a környül metelés nélkül, és a törvénynek Ceremoniális tselekedeti nélkül. üdvezülni nem lehet. A környül metélt sidok. ezeket a tanításokat erősítették vala, és ditsekedének sok olyan első jusokal. amelyek., azt gondolák. hogy őket fellyebbeké téstik. apogányoknál. mint ha meg érdemlették volna az Évangéliumnak, és a hitnek kegyelmét. az ő előbbeni jó tselekedetek által, A pogányok pedig, az Istennek ingyen való irgalmaságából hivattak ahitre

Ellenben pedig apogányok meg tanítatván a szabadságra. amelyet a kristus nyert nekünk, és a környül metelésnek. és a törvény béli Ceremoniális tselekedeteknek haszontalanságokra, Azt felelik vala, hogy ha törvényt nem vettek az Istentől. azt meg sem szegték. se meg nem vetették. valamint a sidok tselekedének, hogy a pogány tudosok. és filosofusok az Istent üsmérték. és a külső jó erkölcsöknek törvényt olyan hiven követték valamint magok a sidok.: Hogy ha a kristus Jézus a sidok közti jött volt el, a sidok ötöt meg vetették, és fel feszítették, ellenben pedig apogányok ötöt bé fogadták, és imádták, és ilyen formába. a sidoknak nintsen semmi is olyan jusok, ami őket, náloknál felyeb tehesse, és a mivel ditsekedhesenek.

Szent pál, a Romaiakhoz irt levelében. meg aláza. mind a meg tért pogányokat, mind a sidokot, és meg mutattya, hogy fogyatkozás vagyon abban. a mit magok felől tartanak, előre meg aláza apogányok hivalkodásit, és meg mutattya, hogy a pogány böltsek, és filosofusok, az ⁴⁹⁰ Isten igazságát. az igazságtalanságnak fogságában tartották, mivel az Istent meg üsmervén ötöt nem ditsöitették amint kellett volna, és azal tartoztanak, ez így lévén, az ő nagy elméjek tsak arra való volt, hogy őket még vétkesebbeké tegyék, az elmének vakságában. és a bálványozásba estenek, Hogy ezekért avétkekért meg büntetessenek, az Isten el hagyá őket. az ő rossz hajlandóságokban., amelyek vélek olyan utálatosságokat követtettek, hogy a természetnek gyalázattya vanak.

⁴⁹¹ Azután a sidokhoz tér. és meg mutattya nekik az ő kevélységeket. feleségeket. és meg keményedéseket, ők atörvényt vették. volt, de azt nem követték, vagy ha követték is annak Cérémoniáit. azért ditsekedtenek. és a ditsöséget magoknak adták. holot azt. az Istennek kellett volna adni. Ez így lévén. semmi őket az érdembe fellyeb nem téstik a pogányoknál., egyik a másikánál jobban meg nem érdemlette az Évangéliumnak kegyelmét. mindnyájan. egyenlő vétkesek valának. az Isten hatalmára egyaránsu szükségek vala. hogy meg ígazitassanak akegyelem által, a kristus Jézusban való hitekért.. meg mutattya azután. hogy a sidoknak nem kel meg vetni apogányokat, se a pogányoknak a sidokot, A pogányok a kik követői az Ábrahám. hitének. és engedelmeségének. azok az igaz fiai Ábrahámnak. és ⁴⁹² valóságos örökösök. a pátriárkáknak tett ígéreteknek, A test szerént való sidok. a kik nem lélek szerént való fiai Ábrahámnak, nintsen apogányoknál több érdek, Ámbár közönségesen a sidó nemzet meg vettette legyen is, mind azon által ez a nemzet gyükere ⁴⁹³ annak a fának amelyben óltattak ameg tért pogányok. A gyükérnek nem kel meg vetni az ágakat, se az ágaknak a gyükeret

⁴⁹⁴ A Romaiaknak hasonló rendet szab. mint a melyet szabot volt. a korintusbélieknek a bálványoknak ajánlot hus iránt, azt akarja hogy abban okoságal járjanak, hogy meg ne ⁴⁹⁵ botránkoztassák a gyengéket. és a tudatlanokat, Azt hagyta nekik. hogy engedelmeskedjenek avilági hatalmasoknak., hogy jora fordítsák a profétiát, és a lelki

⁴⁹⁰ Rom.I.

⁴⁹¹ Rom XI. 17.

⁴⁹² Rom IV.

⁴⁹³ Rom XI. 18. 19

⁴⁹⁴ Rom XIV

⁴⁹⁵ Rom.XIII Rom.XII Rom.XV.19

ajándékokot, azt mondgya nékik hogy az Évangéliumot prédikalotta. a tenger szélyin lévő helyeken. Jerusalemtől fogvást Illiriáig, nem is építet a más fundamentumára, hanem fő képen azoknak prédikálot, akik még nem hallottak volt beszélleni a kristus felöl, Tudtokra adgya. hogy kevés idő alat, jérusálembé mégyen. hogy a szenteknek vigye. a segittséget., melyet a Macedoniai, és az Ákájai hivek küldenek nékik.: Reméni hogy ezen uttya után. véghez viheti a régen fel tett szándékját, hogy Romába mennyen. és spanyol országban is. kéri segittségit a Romaiak könyörgésinek, hogy az Isten menttse meg ötet a sidok töretöl. a melytől tart. és hogy azö szolgálattya, vagy az alamisna melyet fog vinni. kedves ajándék lehesen a Jérusalemi szentek előtt.

szent pál el végezvén alevelét. Romában lévő sok személyeket köszönt. a kiket. görög⁴⁹⁶ országba. vagy Ásiába üsmérte volt. Ajánlya nékik fébét. a Diakonissát. ki tzenkrisbe vagyon korintushoz közel, köszönti Priskát. és Aquilát, a kik viszá tértek vala Romába, köszönti azö házok béli gyülekezetet is, köszönti Epenétust, első sengéjét Asiának a kristusban. Máriát. aki sokat munkálotot Romába, Andronikust, és Juniát, a rokonit. a kik régieb keresztyének nálánál. és a kik fogságba voltanak véle együt, köszönti az Aristobolus házábol valokot, ugy a Narcissus házábol valokot is. talám azt a hires Narcissust a Claudius szabadosát. a kit Agripina meg öleté, végtire köszönti Hermest. ezeken kívül még sokakat köszöntet, a kik hihető hogy leg fővebbek. és leg szentebbek valának a Romai Anya szent egy házban

köszönti azután őket Timothéusnak. segítőjinek nevében, lutziusnak, jasonak, és sosipaternek. a maga rokonának nevekbe, Tertius. a ki irodeákja volt szent pálnak. végtire köszönti őket a gazdája. kájus nevével. Erástus, a korintusi kints tartanak. és a Quartus nevel., Azt tarttyák hogy a Romaiaknak irot levelet fébé vitte volna el, a kit ajánlya a Romaiaknak. hogy ugy fogadgyák. a mint illik fogadni a szenteket., és legyenek hozzája mindenbe segittségel. valamint hogy öis sokakat meg segitet. és még magát az Apostolt is.

⁴⁹⁷ szent pál minek utánna három holnapot mulatot volna. görög országba. és macédoniába fel tevé magában hogy pálestinában menne. oda vinni az alamisnát., az első szándékja avolt hogy oda tengeren menyen. de meg tudván hogy a sidok el állottak volna az uttyát. azért jobban szereté Macedonia felé veni utyát. és onnét által menni Ásiába, öt hajora ülljön. és pálestinában menyen, eszerént is tselekedék sosipater, Aristarkus. Secundus, Gajus. Timoteus, Tysikus, és Trofimus. filippiig kísérek szent pált. és onnet előre el küldé őket Troásba, ahol meg várák ötet, szent pál pedig filippibe marada szent lukátsal, és öt tölté akovasztalanok napjait. és a husvét Innepét., a mely a kristus esztendejének ötven nyoltzadikában volt, szombaton huszon ötödik martý szent pál hajora ülvén öt nap mulva Troásba érkezék atöbihez. és nyolcz napig öt marada,

⁴⁹⁸ Vasárnap a Troásba lévő hivek. esze gyülekezének. a kenyér szegésre. ugy mint az ur vatsorájára., a gyülekezet pedig a harmadik felső rend házba volt, a hol szent pál éféliig tanita, mert más nap meg akara indulni és mint hogy a szent pál tanítása sokáig tartta. egy Eutikus nevü iffiu az ablakba ülvén. el aluvék. és a harmadik rend hazbol. le esék. és holtan marada, szent pál nagy siettségel. le szalada és a holtra borulván meg ölelé, és mondá azoknak kik öt valának. meg ne háborodgyatok. mert áll. azután fel menvén. az iffiat is fel vivék. és mindenek meg vigasztalodának, szent pál a kenyeret meg szegvén. és évén az atyafiakkal, ísmét víráttig beszéllé nékik.

⁴⁹⁶ Rom.XVI

⁴⁹⁷ Act.XX. 3.et seq.

⁴⁹⁸ Aug.Ep. 86.p.148. nunc.36.c.12. n.28. Hier.Ep 18.

szent pál Troasból. Assonba mene földön, a több társait pedig a tengeren küldé oda, Assonba szent pál hajora üle a többivel. és mitelenbe érkezének. más nap Xio mellet menének el. más ⁴⁹⁹ nap Sámosba érkezének. azután valo nap Milétumba. Miletumba lévén, szent pálnak nem vala kedve Éfésusba menni. a mely város tizen két. vagy tizen öt mély földnre vagyon Miletumhoz, még izené az Éfésumi papoknak és püspököknek. hogy jönének Miletumba., szent Timoteus a koron szent pál mellet volt. hihető hogy valamely más püspök volt a koron helyében Éfésusba

A midön oda érkezének mondá nékik. Tudgyátok mint viseltem magamot. mind azon idő alatt. amég veletek voltam, Az első naptól fogvást melyben Ásiában jöttem, Én az urat nagy alázatosággal, és köny hullatással szolgáltam. a kísértetek között a melyekbe voltam. a sidok leselkedések miatt. semit néktek el nem titkoltam., amihasznokra lehetet, és semi meg nem tartoztatot, hogy titeket ne oktassalak mind nyilván. mind különösön. prédikálván a sidoknak. valamint apogányoknak. az Istenhez való penitentiát, és a kristus Jésusba való hitet. Mostanában meg kötöttetvén a szent Lélek által. Jérusálemben mégyek, nem tudván hogy őt mi fog történni rajtam, hanem hogy, valahol el mégyek, a szent Lélek csak a lántzokot. és keserüéseket adgya tudtomra hogy következnek reám., De ezektől én nem tartok, És kész ⁵⁰⁰ vagyok a veszedelemre tenni életemet, csak el végezhesem futásomat. és bé tölthesem szolgálomat, a melyet a mi urunk Jésustól vettem, a mely a, hogy prédikáljam az Isten kegyelmének Évangéliumát., Azt tudom hogy az én színiemet többé meg nem láttyátok, ti mindnyájan. kik között által mentem. prédikálván az Isten országát., tudtotokra adom tehát a máii napon hogy ártatlan vagyok a véretekért, mert az Istennek semi akarattját tölletek el nem titkoltam vigyázatok tehát magatokra, és anyájra, a melyre az szent Lélek titeket püspökké tett, hogy igazgassátok az Isten Anya szent egy házát, a melyet amaga vérivel nyerte meg, mert tudom, hogy az én távul való létekor, közitekben ragadozó farkasok jönnek, kik anyáját nem fogják kimélleni, Es hogy ti közülletek olyanok fognak támadni, kik meg romlot tudományokat fognak hirdetni. hogy tanítványokat tsalhasanak magok mellé., az okáért szüntelen vigyázatok, és azt tudgyátok hogy három esztendő alatt, meg nem szüntem, se napal, se éttzaka, könyves szemel inteni mindenikét közülletek. Mostanában az Istennek ajánlak titeket, és az ő malaszttya Igéjének, hogy végeze el az Epületet. amelyet el kezdette, és hogy minden szentekel. részesítsen titeket amaga örökségiben. senkitől nem vettem se aranyat. se ezüstöt. se ruházatot, és azt tudgyátok. hogy ezek akezek akiket láttok. szerzették meg nékem a szükségre valokot. és azoknak a kik velem voltak, mindenekben példát mutattam néktek, és meg mutattam néktek, hogy segíteni kel a gyengéket a munkával, és meg kel emlékezni az urnak ezen szavairol. hogy nagyobb boldogság adni, mint venni.

Ezeket el végezvén. térdre esék. és imádkozék atöbivel, akik azonal nagy zokogással kezdének sirni, és a pál nyakára borulván, tsokollyák vala ötet. az ő leg nagyobb keserüések avolt. mert azt mondotta vala nékik hogy többé ötet meg nem láttyák. az után a hajójig kísérek ötet, és ⁵⁰¹ nehezen válának meg tölle. pál hajora ülven atársaival együt. egyenesen a kos szigetében menének, más nap Rodusba, és onnét patarában., őt olyan hajora üle, a melynek Tyrusba kelletek ki rakodni. Cyprus mellet el menvén. Tyrusba érkezék, őt tanítványokat találván, hét nap marada vélek. a szent Lélek mindenüt azt adatta tudtára pálnak, hogy Jérusálemben. fogságban esik, ahivek is hozzája való szeretetekből, azt jóvallyák vala néki hogy oda ne menyen. de semmi meg nem tartoztathatá ötet.

⁴⁹⁹ Act.XX 17. Iren.1.9. c.14. vide Chrisost homil 44. in acta initio

⁵⁰⁰ Act XX.

⁵⁰¹ Act. XXI 1. 2.

Minek utána hét napot töltöt volna Tyrusba. a hivek., feleségekel. és gyermekekel. ki kísérik ötöt avaroson kívül. őt atenger parton, mindnyájan térdre esvén. imádkozának. és meg ölelvén egy mást. el butszának, szent pál atársaival hajóra üle. ahivek pedig viszá térének házokhoz. pál ptomaisba érkezvén őt marada egy nap atanitványokal., onnét földön meg indulván. Cezáréában érkezék. és az Évangyelista filephez szálla ez egyik volt. ahét diákonusok közül., ennek négy szüz leánya lévén. mindenik jövendölö volt a három. vagy négy napok alatt. a melyeket Cezáréában tölté szent pál, érkezék Jérusalemből egy Agabus nevü keresztyén proféta. a ki szent pálhoz mene. el vévén az övit tölle. a maga lábait, és kezeit azal meg kötözé. és mondá imé mit mond. a szent Lélek. Az ember, akié ez az öv. e szerént kötöztetik meg, a Jérusálemi sidoktol., és a pogányok keziben adgyák ötöt.

⁵⁰² Mindnyájan ajelen lévő hivek. kik hallák ezeket a beszédeket, kénszeríteni kezdék szent ⁵⁰³ pált hogy veszedelemre ne tenné magát. és ne menne Jérusalembé, De pál felelé nekik, Mit sirtok, és miért sanyargattyátok szivemet. tudgyátok meg, hogy kész vagyok Jérusalembé. nem tsak fogságot szenvedni hanem még halált is az ur Jésus neviért, atanitványok látván szándékját. nem kénszerítették többet. hanem mondák, legyen meg az Isten akarattya, egy nehány napok mulva meg indulának. és pünkösdre Jérusalembé érenek. a mely abban az esztendőben. vasárnap volt. 14 maji. Az Atyafiak. nagy örömel fogadák őket. és más nap. szent Jakabhoz. a Jérusálemi püspökhöz menének. hihető hogy abban avárosban. tsak egyedül ő volt jelen az Apostolok közül. A jérusálemi öregek, és keresztyén papok. minyájan oda gyülekezének. és szent pál kezekbe adá az alamisnákot. melyeket gyűjtöt vala. és tudokra adá mind azt [mind-azt], valamit az Isten tselekedet az ő szolgálattya által. a pogányok között.

Meg halván mind ezeket. minnyájan ditsöítették az Istent. és mondák néki, látod atyám fia. menyi sok ezer sidok állottak ahitre, mind azon által. mindnyájan buzgoságal tarttyák meg. atörvénynek Céremoniáit. azt mondták pedig nékik hogy atartományokban lévő sidoknak azt prédikálottad., hogy hagynák el. a Mojses törvényit, a gyermekeket környül ne metéllyék. és ne élyenek a sidok szokása szerént hanem tselekedgyed azt a mit jovallunk néked, végy négy férfiakot magad mellé. szenteld meg magadot vélek együt, és fizes érettek, mutasd meg ez által. hogy a törvény szerént jársz. A meg szentelés, amelyet it szent páltól kívánnak. nem az. hogy a haját el nyirese. sem hogy olyan fogadást tegyen vala mint Názáréusok. hanem hogy meg tisztullyon és abban az állapotban lehesen hogy ajánlhassa az áldozatokat, amelyekhez nagy tisztaság kívántatot.

A Jérusálemi Anyaszent egy háznak vénei mondák, A mi ameg tért pogányokat illeti, mi azt nem kíványuk hogy a törvénynek Ceremoniái alá vettessenek, mi tsak azt parantsoltuk nékik hogy tartoztassák meg magokot a bálványoknak áldozot hustol. avértöl. a fojtot hustol. és a paráznaságtol. szent pál könnyen meg fogadván amit kívánának tölle, maga mellé vévé a négy férfiakot, meg tisztula vélek. és más nap a templomba mene, tudtára adá a papoknak. mitsoda napon végezödnék el fogadása. és hogy mitsoda napon kelletnék ajánlani érettek az ⁵⁰⁴ ajándékokot, és az áldozatokat. Azok az ajándékok ezek valának, egy kosár kovásztalan kenyér. olajal meg kenve, pogátsák, és bór az öntözésre. Az áldozat ebből állot. egy bárányt áldoztanak, egy juhot. a vétékért, és egy kost. háláadásul.

⁵⁰⁵ De el érkezésinek a hetedik napján, némely Asiai sidok, meg látván ötöt atemplomba. fel lázaszták az egész népet, meg fogák. kiáltván. segittsége Izraéliták, Imé ez, a ki mindenüt a törvény, és a szent hely ellen tanit, és aki magával pogányokat vit bé atemplomba. és meg

⁵⁰² XXVIII Rész

⁵⁰³ szent pál jérusalembé érkezik

⁵⁰⁴ Num.VII 14.

⁵⁰⁵ Act XXI 27

fergettette azt a szent helyt, Ezeket azért mondák, mert szent pált a városon együt látták Trofimusál. a ki meg tért pogány vala, azt gondolák hogy ezt szent pál atemplomba vitte volna. azonal az egész város fel zudula és nagy todulás lön a nép közöt. szent pált meg fogák a templomból ki vivék. és a kapukot bé zárák.

A tisztarto Lysias, a ki a város örzésire rendeltetet Romai seregek parantsolt, és akinek mindenkor készen valának vitézi fegyverben atemplom körül. fő képen a nagy Innepekbe. hogy meg ne engedgyék azenebonát, meg halván a kiátásokat. nagy siettségel oda mene avitézivel, hogy meg láták, meg tsendesedének azok a kik szent pált verék. és meg akarák ölni. Lysias ki ragadá kezéből. és lántzra téteté. Azután látván hogy minden tsak azt kiáltaná hogy meg kellene ötet ölni, és semmi bizonyost ki nem tanulhatván felöle, se az okát annak azenebonának., parantsolá hogy vinnék ötet. az Antonia erőségibe. a midön pedig szent pál a grádsokon volt, a vitézeknek kellették ötet vinni. a népnek erőszak tételiért, mivel nagy sokaság kíséri vala ötet. kiáltván, öld meg ötet, pál az erőség elöt lévén. mondá Lysiásnak. leheté az a szabadságom hogy valamit mondgyak néked Lysiás felelé, tudzé görögül, nem te vagyé az az Egyiptiai. aki anapokban négy ezer gyilkosokot vit magával a pusztában. pál felelé néki, abban bizonyos légy, hogy én sido vagyok. Ciliciába. Társisba születtem. oda valo is vagyok, kérlek engedmeg, had szollyak a népnek, Lysiás azt meg engedé, pál a graditsokon lévén. inte kezével a népnek, és nagy tsendeség lön, és ilyen formába beszéle nékik sidoul, Atyám fiai. kérlek hogy halgasátok meg. a mit magam menttségire mondok néktek

A midön sidoul hallák beszélleni. még annal jobban kezdék halgatni., mondá tehát nékik, hogy Ciliciában. Tarsiai volna, Jérusalembe. a Gamaliel lábainál neveltetet, az atyai törvénynek igasságára oktattatot, buzgo volt a Ceremoniák meg tartásiban. üldözteis azokat akik akeresztyéni vallást tartották. az után elő beszéllé nékik. mi formaban volt meg térése mikor Damaskusban menne, azt is mondá nékik hogy jérusálemben menván. egy néhány esztendök mulva, és imádkozván atemplomba, az elméjiben el ragadtaték, és akristust látván. aki mondá neki, meny ki szaporán Jérusálemből. mert bé nem veszik a bizonyoságot melyet tész felölem nékik., de el küldelek mesze., hogy predikály a pogányoknak, a sidok mind eddig tsendesen halgatván ötet, fel zudulának. kialtván. vedd ki evilágból ezt ahamisat, és azonal. el kezdék hánni köntösöket., és a port az ég felé vetni,

A tisztarto látván hogy a nép oly igen volna szent pál ellen, és nem tudhatván az okát. az erőségbe vivé, és le fekteté a földre., hogy mind addig verese. a még vallani fog.magára. de a lántzal együt. hogy le fektették volna ötet. monda egy századosnak, szabadé néked meg ostorozni egy Romai polgárt, a kit meg nem ítélték. a százados ezt tudtára adá atisztartanak, a ki mindgyárást pálhoz mene. és kérdé tölle. Romai polgár vagyé tehát? aki felelé a vagyok, A tisztarto mondá néki, énnekem a sokba tölt hogy azá lehettem,. Én pedig abban születtem felelé szent pál. akik kinezni akarák ötet. azonnal el hagyák. és lysias fel oldatá. ötet., de a nem látnak hogy a lántzot le vétette volna rola, amint kellett volna a Romai törvény szerént, a mely tiltya. hogy egy Romai polgárt lántzra tegyék Más nap meg akarávni tudni valoságal hogy a sidok mivel vádolnák, esze gyűjteté apapokot. és az egész tanátsot, és levétetvén alántzot szent pálról elejekbe vivé.

⁵⁰⁶ Szent pál eszerént kezdé beszédit, Atyám fiai. mind eddig az oráig a magam lelke üsmérete szerént viseltem magamot az Isten elöt, Erre a szora a fő pap Ananias parantsolá hogy tsapnak artzul, A koron szent pál mondá néki. Az Isten tégedet is meg ver, fejíritet fal, azért ülsz it. hogy a törvény szerént itély. mind azon által. atörvény ellen azt parantsolod hogy engem meg tsapjanak, a fejíritet falon. szent pál érté, a főpap két színüségit. és a fenyegetés a melyet tett

⁵⁰⁶ Act XXIII

⁵⁰⁷ néki. hogy az Isten ötet is meg veri, ez olyan jövendölés volt, a mely bé tellyesedék ezen dolog után nyoltz esztendővel. mivel a sidok magok ölék meg, a maga fia volt elöl járojk.

Azok pedig a kik jelen valának mondák pálnak, hogy mered átkozni a fő papot. pál felelé nekik, nem tudtam atyám fiai. hogy ő legyen a fő pap. mivel a meg vagyon irva., hogy ne gyalázd szoval. a népednek fejdelmét. Az igen lehető dolog volt. hogy szent pál nem tudhatá ki volt akoron. a fő pap. mind azért, mert akoron a fő papok nem voltanak örökösök. se rendel egy más után nem következtenek mint annak előtte. gyakran változtatták. és le tették őket. mind pedig azért is hogy huszon öt esztendőtől fogvást szent pál Jérusálemben nem lakot. és hogy négy esztendőtől fogvást tellyeséggel őt nem volt. és ha tudta volnais hogy Ananiás a fő pap. személyiben nem üsmérhette.

szent pál pedig tudván hogy egy része azoknak a kik jelen voltanak, Saducéusok valának. a más része pedig farisaeusok, nagy szoval mondá a gyűlésbe. atyám fiai. én farisaeus vagyok, és farisaéusnak fia. és a más életnek reménségiért. és a holtak fel támadásáért kárhoztatnak engem amái napon, A bizonyos, hogy a sidoknak leg főveb ellene valo gyűlölségeknek. oka azért. volt. hogy a kristusnak halotaiból valo fel támadását hirdette. hogy néki a templomba meg jelent. és hogy apogányok közti küldötte predikállani. A Saducéusok akik nagy tekintetbe valának a gyűlésbe, tellyeséggel tagadák aholtak fel támadását. A fariseusok pedig azt tartották, de tagadták a kristus fel támadását, szent pál nem tartozék ki mondani a sidoknak mind azt amít gondola, és lehete néki olyan mesterséggel élni, hogy a biráit egy más ellen támasza, és hasonlást okozon. amint is hogy, mihent eszerént kezde beszélleni, a farisaeusok, és a Saducéusok között nagy vetekedés támada, és a gyűlés meg oszlék. Némely farisaeusok mondák, mí semi rosztat nem látunk ebben az emberben. mit tudunk mi abban. ha egy lélek. vagy egy Angyal nem beszéletté néki, azonba pedig azenebona nagyobodván, a tisztarto tarta attol. hogy pált esze ne szaggatnák. azért parantsolá avitézeknek. hogy vinnék ki a gyűlésből és vinnék viszá az erőségbe.

⁵⁰⁸ A következő étzakán az ur meg jelenék szent pálnak. és mondá. légy bátor, mert valamint bizonyoságot tettél rollam Jérusálemben. ugy Romában bizonyoságot kel tenned én rolam. Más nap némely sidok esze beszéllének hogy pált meg ölyék, ezek töben valának negyvenél, meg is esküttek volt. hogy addig se nem esznek, se nem isznak. valamég meg nem ölik ezek pedig tudtára adák a papok fejdelminek, és a tanáts uraknak szándékjokot. és mondák nekik, tselekedgyétek azt, hogy a tanáts nevével kérjétek arra a tisztartot. hogy holnap küldgye elötökbe pált. mint ha még az ő dolgát jobban meg akarnátok tudni, és mi meg ölyük. minek előtte hozátok érkezék. De a szent pál hugának a fia meg tudván a sidok szándékjokot, szent pálnak meg jelenté, pál pedig a tisztartozhoz küldé ezt az ifiat. akinek titkon. mindeneket meg monda. a tisztarto. pedig, meg hagyá az ifiunak., hogy senkinek ne mondaná hogy ő néki tudtára adta volna adolgot. azonba pedig magához két századost hivata., és mondá nekik. az éttzakának harmadik oráján. (. ugy mint kilentz ora felé estve. :) tartsatok készen száz gyalogot., hetven lovást. és két száz nyilast, hogy Czézáréában vigyék azt az embert. azt is meg parantsolá hogy tarttsanak készen egy lovat pál alá. és vinék vigyázásal. Claudius felix gubernátorhoz, a ki rend szerént Czézáréába lakot. Lysiás tarta attol. hogy asidok az uton el ne

⁵⁰⁹ ragadnák. és meg ne ölnék és azután azal vádolnák. hogy a sidoknak pénzért adta volna kezekbe.

⁵⁰⁷ Joseph 1. 2. de bello. c 32. p. 812.

⁵⁰⁸ Act.XXIII 11.12.

⁵⁰⁹ A kristus eszt 61 An vulg. 58.

Lysiás meg írta felixnek, hogy az embert a sidok kezéből ki vették., a Romai polgár volna, azt⁵¹⁰ meg nem tudhatta hogy miről vádolnák. hanem csak azt mondgyák fölé., hogy valamit⁵¹¹ tselekedet volna a sidok törvénye ellen, meg tudván hogy halálára igyekeznének. azért helyesnek ítéltém hogy hozzád küldgyem. avádlokna is tudokra adtam. hogy hozzád menyenek. A vitézek el indulván tehát ézaka szent pála., más nap reggel Antipatrisba érkezének, a honét a gyalogok vissza térének Jérusálembé. a lovasok pedig követék uttyokot. és azon a napon Czezáréába érkezének., félix kérdezkedvén szent pála., mondá. néki, hogy meg fogja vizsgálni a dolgát, mihent avádloi el érkeznek. és parantsolá. hogy vinnék szent pála fogságba. azudvar házba. melyet Hérodés épitetet vala Czezáréában

⁵¹² öt nap mulva érkezék oda a fő pap Ananias egy néhány tanáts urakal. és egy Tertullus nevü prokátoral, a kinek pála ellen kellették perlekedni, Tertullus el kezdvén beszédit félixhez való hizelkedő ditséretekel, szent pála is félix előtt lévén. Tertullus mondá, hogy pála. azt a veszedelmes embert, úgy találták. hogy mindenüt nagy támadásokat tet a sidok ellen. feje volna a Názárénusok szakadásának, de sőt még meg akarta ferteztetni a templomot. a sidok pedig meg fogván ötöt. és a Mojses törvénye szerént akarván ötöt meg ítélni, Lysiás oda érkezvén. erőszakoson vette ki kezéből., a Jelen lévő sidok. erősítették a Tertullus vádolását.

A koron a Gubernátor inté szent pála. hogy menttse magát, pála mondá. jó szivel mentem magamat, tudván azt. hogy már egy néhány esztendőktől fogvást. vagy bírāja ennek a nemzetnek. mivel azt meg tudhatod., hogy nintsen több tizen két napjánál hogy Jérusálembé érkeztem. azért hogy eleget tegyek amagam áitatoságának. azt néked meg vallom. hogy az Istent a vallás szerént szolgálom, a melyet a Názárénusok eretnekséginek tarttyák. lenni. Hiszem a törvényt, és a profétákat., És reménlem. a holtak fel támadását. sok esztendők mulva mentem Jérusálemben, és a nemzetemnek alamisnákot vittem. Engemet tisztulva találtak atemplomba. senkivel nem vetekedtem. se a népet esze nem gyűjtöttem. se semi zenebonát nem okoztam. Imé ebből ál adolog, és többet nem bizonyithatnak ellenem. A zenebonának kezdői és a kikről panaszkodhatnám. azok némely Asiai sidok., a kik engem azal vádolának hogy pogányokot vittem volna bé atemplomba, azokat kellett volna tehát elődbe hozni., ha let volna valamit mondaniok ellenem.

felix meg halgatván mind ezeket. abeszédeket, a pála vádoloit vissza küldé. mondván. hogy akkor fog ítéletet tenni, a midön ki tanulhattya jobban a dolgot. és a midön maga lysiás meg fogja néki mondani. a mikor Czezáréába fog jöni. szent pála pedig egy századosnak az örzése alá adá, meg hagyván mind azon által néki. hogy elegendő szabadságot adgyon néki, és az övét ne tiltsa el tölle. felix egy néhány nap mulva. egy kevés fordulást tévén. vissza tére Czezáréába a feleségivel Drusillával, az ifiu Agrippának hugával. a ki a mint már meg mondok. el vált vala az Aziz királytól. és félixhez ment vala, Ez az Aszony sidoné lévén, látni akará szent pála, felix az felesége eleibe hivatá ötöt, szent pála. szokása szerént való kemény, és buzgo beszédekel solván. a kristusban való hitről, az igazságról., atisztaságról. és az utolsó ítéletről. felix azon meg rémulván. mondá néki, már mostanában elég., csak menyel. amidön idöm léssen meg halgatlak. és mint hogy azt várta hogy szent pála pénzt adgyon néki, azért sok izbe hivatta magához. és beszélgetet véle. Es noha látta artatlanságát., de el nem botsátá ötöt. hanem két esztendeig tartá fogságba Czezáréában.

⁵¹³ Ebben az esztendőbe az ifiu Agrippa ki tévé a fő papságból. Ananiást, és Ismaelt tevé⁵¹⁴ helyében, abban az időben a letet fő papok, meg tarttyák vala mind a nevet. mind a fő

⁵¹⁰ XXIX Resz

⁵¹¹ szent pála félix gubernátorhoz viszik

⁵¹² Act.XXIV 1.

⁵¹³ An.vulg 58

papsághoz tartozando hatalmat, a közönséges papokat., és a Jerúsálemben lévő fő rendeket. ezeket veszének. ezek a fő papok fegyveres embereket kisértetik vagy magukat akiket anélkül választják vagy. és akik leg hamisabbak. leg veszekedőbbek valának. ezek a veszekedést az egy más ellen való szitkon kezdik vagy el. és akik hajigáláson végezték., és senki nem állt ellen ennek rendelkezésének, mint ha Jerúsálem, rend nélkül. és magistratus nélkül való város lett volna, ahol mindent szabadon tselekedhettek, Azt könnyen el lehet⁵¹⁵ hinni. hogy ezeket a veszekedéseket, a tizednek ki osztogatása okozta. A rend szerént való szokás a volt. hogy a levitákat. fel szedték mind atizedet, azután a papoknak abból kiadták atizedet, olyan formában. hogy a fő papnak, abból., az ő méltóságához illendő része volt. A fő papok a kik abban ahivatalban valának, azt kívánták. hogy a letételek után is anyi részt vegyenek atizedből valamint annak, előtte, de látván hogy nem követnék kívánságokat, az embereket, a közönséges papoknak tsürjökbe küldték, és elvitették a dézmát. a mely ezeké volt. úgy annyira, hogy azok a kik nem valának. gazdagok éltek meg halának azoknak a fő papoknak kegyetlenségeért.

⁵¹⁶ Hihető hogy ezen veszekedéseknek alkalmosságával tette lántzra felix egy néhány papot csak kevés dologért, és Romába küldte őket, hogy számot adjanak tselekedetéről. a Császárnak, akik őt maradának fogságban mind addig valamég. Josef a historikus. Romában nem merte hogy meg szabadítsa őket 62. vagy 63. évben. amint hogy azt véghez is vitte Poppéa segítségével., ez a Néro császár felesége vagy. és a sidokhoz sok jó akarattal volt., Ez a historikus, dicséri ezeket a papokat áttatóságokat, a kik hogy a pogányok ételéből ne egyenek, csak dióval. és figével táplálják vagy magukat.

⁵¹⁷ Mint hogy Josefról kezdettünk beszélni. a ki is ebben a historiában mind végig. nagy nevezetben létezik., és a kinek sokat tartozunk., mind azért valamit tudunk a Makabéusoktól fogva a sidoktól, az igazságos dolog. hogy meg üsmértesük őket, és leírjuk röviden az életét, ő Jerúsálemi fi volt. papi családból, Matthiásnak fia, A szüle Attya, az Asmoneusok családjából való fő papnak Jonathásnak. vette volt el a leányát. az Anya, ugyan azon családból való volt, ő a kájus uralkodásának első esztendőjében születék. tizen négy esztendő korában már olyan tudos volt., hogy a fő papok tudakozottak tőle a törvénydolgáról, tizen hat esztendő korában. egy Banus nevű remetének, akeze alá adta magát. és apusztában maradt vele. tizen kilenc esztendő koráig. őt valajában igyekezvén meg üsmérni a háromféle szakadást mely akkor a sidok között vagy, a fariseusokét választá magának, tizen kilenc esztendő korában. Jerúsálemben viszárt, és a közönséges dolgokban kezdte magát foglalni, tizen három esztendő múlva. Romába ment, hogy meg segíthesse némely papokat jó akarattal., akiket felix küldte vagy oda, a mint már ezt meg mondtuk, őt is maradt mint egy három esztendőig. a sidok között való támadás. már el kezdődött volt. meg fogjuk látni ezután. hogy micsoda része volt az akori időben való dolgokban

Josef nekünk négy nevezetes munkát hagyott a sidoknak, a Romaiak ellen való hadakozásoknak historiáját. A sidoságnak régiségét. A maga életét, és Appionus ellen két könyvet. A hadakozásról való historiáját Romában írta. vespasiánus Császár alatt írta. eleinte mindgyárt sidó nyelven írta. és az elterjedte mindenüvé valahol sidok valának, Azután azt tette fel magában hogy görög nyelven is leírja ugyan azon historiát. azt véghez is vitte, felment agörög királyokig. és a Makabéusokig, Azután a historiáját. Vespasianusnak, Titusnak, és Agrippának bémutatá. akik nagy dicséretet adának neki, Titus meg nem elégedék azal. hogy

⁵¹⁴ Joseph. antiq. I 20. c 6

⁵¹⁵ levit. XXVII.30.

⁵¹⁶ Joseph. de vita sua

⁵¹⁷ A historikus Josefnek historiája.

mindenek eleiben ki bocsásák, hanem még azt akará, hogy olyan bibliotékában tegyék., ahol mindenek olvashasák, és a maga keze írásával meg pészétele. hogy meg bizonyítsa annak igaz voltát, ahasznára volt ami vallásunknak., hogy azt a hadakozást, amelyet meg jövendölte volt az üdvezítő, és amely irtoztato boszu állása volt az Istennek, egy olyan nemzetben, a ki gyilkosa volt Fiának, egy olyan bizonyosság írja le. akiben nem kételkedhetni. és amelyet igaznak találtak, mind a sidok, mind apogányok

Az után a maga nemzetének. közönséges historiájához fogja. avilág kezdetitől fogva a Néro uralkodásának tizen kett esztendejéig. a melyben kezdődék a sidok fel támadások. azt tarttya hogy ebben a historiában. se semit nem tett, se elnem vett, azokbol. amik meg vannak az ó testamentum béli szent könyvekben, de még is találnak abban valamely hűségtelenséget, és el hagyásokat, némely kor. el titkol bizonyos tudálatos dolgokat, ugyan ebben ahistoriájában térszen fő bizonyosságot akristus Jésusnak. szenttséges voltáról. és tsuda tételeiről. De az Isten⁵¹⁸ nem adta néki azt a kegyelmet, hogy ötlet meg üsmérje. és ötlet imádgya ugy mint Istent, és ugy mint Messiást

A több munkáihoz akará foglalni. a maga életének historiáját, mivel akoron sokan valának olyanok. akik meg hazutolhatták volna. ha el távozt volna az igazságtól. A Diocletianus halála elöt kezdé el. le is írja egészen., hogy mit tselekedet Galiléai Gubernátorságában. minek elötte vespasianus hadakozni ment volna abban atartományba

⁵¹⁹ Mint hogy sokan kételkedének a sidó nemzetnek régiségiről. mondván, hogy ha a sidó nemzet olyan régi volna, valamint jofef mondgya, tehát az idegen historikusok. arról irtanak volna. Erre valo nézve jofef két könyvet ira Appionus ellen a ki leg nagyob ellensége vala a sidoknak. amelyekben [amelyek ben] meg mutattya apogány auctorokbol is. nemzetének⁵²⁰ régiségit. és a melyekben lehet tudálni az ő mély tudományát. Illyen vala tehát Jofef, és illyenek valának az ő írási, hihető, hogy a Domitiánus uralkodásának, avége felé hala meg.

⁵²¹ Térjünk viszá a historiankra. amelyet félbe szakasztottuk vala. Az alat amég szent pál⁵²² fogságban vala Czézáréába. ebben avárosba nagy oszlás történek a sidok, és a pogány lakosok közöt. mivel Hérodés a midön építte, templomokat is építte. és bálvány képeket állitta⁵²³ fel. valamint egy pogány városba, és meg telepítte sidokal, és syriaiakal, Ez a két nép mindenkor ellene volt egy másnak, és szüntelen azon vetekedének. hogy melyike elsöb adolgok igazgatásában. A sidok ót leg erősebbek. és leg gazdagabbak valának, de a Romai⁵²⁴ presidium. akinek ót volt maradása, többire syriai. és samaritanus vitézekből állot. és kedvezet a syriaiaknak. sok szor avetekedéseket. veszekedések. és verekedések követték. ugy anyira. hogy az ót lako Gubernátornak. leg nagyob gondgya vala az, hogy meg zaboláza mind hatalmával. mind büntetésekkel. azokat kik fegyvert akarnának fogni. és aközönséges tsendeséget fel haborítani.

Ugy történek egy szer, hogy a sidok fegyvere kezdék hini a syriaiakat. és egy kis hartz lön közöttök. a melyen sokan sebbe esének. és mások meg öletének, a gyözelem pedig a sidok részin tették lenni. a midön felix közikbe mene. és parantsolá nékik hogy házokhoz mennének, de ök meg neveték. mind parantsolattyát, mind fenyegetesit. ugy anyira hogy kénszeriteték. oda hivatni egy néhány sereg vitézeket. a kik sok sidokot meg ölenek, és

⁵¹⁸ Antiq. 1. 18 c.4.

⁵¹⁹ Appionus ellen. 1.1.

⁵²⁰ Hier.de vir Illustr. c. 13.

⁵²¹ XXX Rész.

⁵²² A sidok meg oszlások czézáréában. An.vulg. 58.és 59.

⁵²³ A kristus eszt 61.és 62.

⁵²⁴ Antiq 1. 20. c.6. de bello 1.2.c.23.

prédálni kezdék aházakot, és még rozszabat is tselekedtenek volna, hogy ha az okosabbak, és a leg fővebbek a sidok küzül,. nem mentenek volna kérni a felix kegyelmit. és azt. hogy küldgye viszá a seregeket.

Mint hogy az egyenetlenség mindenkor tsak tarta a sidok, és a syriaiak közöt, félix Romában küldé akét részen valo fellyeb valokot. hogy kérjenek acsászártol olyan parantsolatot a mely, el rendellye közöttök kivánságokot. és bizonyosá tegye. hogy mi formában kellessék folytatni a város dolgait. De a sidok nem nyerék azt meg a mit kívánának, Beryllus, a Nero császár iro⁵²⁵ Deákja. és preceptora, akit meg nyerték volt a syriaiak. olyan rendelést adata ki acsászáral., amely meg fosztá a sidokot. a Cezaréai polgarságtol, és a syriaiaknak itélé aváros igazgatásának. minden tiszteletét.

⁵²⁶ Harmadik könyv

⁵²⁷ Két esztendővel azután hogy pált meg fogák Jérusálembe. Nero Császár. Porcius festust pálestinába küldé. hogy Gubernátor lenne. félix helyébe. aki Gubernátorságának avége felé.⁵²⁸ azon igyekezék hogy kedvit nyerhese a sidoknak, ugyan ezen okbol is tartá fogságba olyan⁵²⁹ sokáig szent pált Czézaréában, De a sidok azt nem tekintvén, az eleje közüllök, panasza menének ellene a császárhoz, az igasságtalanságokért. amelyeket tselekedet anemzetekel. el sem kerülte volna. az erőszaktételeiért valo büntetést, abáttya. pallás nélkül. akinek nagy⁵³⁰ hitele volt a császárnál, és aki nagy kérelem után nyere kegyelmet félixnek,

⁵³¹ Harmad nap mulva hogy festus Czézaréába érkezék. Jérusalemben mene, a hol a fő pap. a főrenden lévök. és anép. nagy kiáltással kérék ötöt, hogy itélné meg pált, akinek vérit, és halálát kívának, De festus azt felelé nekik hogy a Romaiak szokása a volna hogy minek előtte meg itéllyenek valakit. meg halgattyák, a bizonyosságok, és avádlok elöt, az után arra kérék. hogy leg aláb hozasa Jérusálembe. az itéletre. mert az ő szándékjok avala hogy meg öllýék az uton., festus pedig vagy azért hogy által látá szándékjokot, vagy igaságbol. meg nem halgatá kéréseket. hanem azt felelé nekik. hogy Cezaréába menne, ahol pál is ot volna, és akik vádolni akarják. oda el mehetnek, és ót meg halgattya őket. festus nyolcz vagy tiz napot mulatván Jerusalemben onnét meg indula. és a sidok véle együt érkezének Czézaréába, más nap Cérémoniával szembe let vélek., pált is oda hozatá, a sidok sok vétkekröl kezdék vádolni., de egyet sem bizonyithatának meg, szent pál pedig magát menti vala, mondván. Én semit nem tselekedtem. se a sidok törvények ellen, se a templom ellen. se a Császár ellen

festus kedvezni akarván a sidoknak, mondá pálnak. akarszé Jérusálembe jöni, hogy ót előttem meg itéllyenek. mind azokrol amelyekel tégedet vádolnak, pál felelé néki. Én it a Császár ítélő⁵³² szeke előtt vagyok, ugyan ót is kel meg itéltetnem. ha olyan vétket tselekedtem amely halált érdemel, kész vagyok ahalálra. de ha az ellenem valo vádolások nem igazak, senki engem kezekbe nem adhat., Én ít a Császár örzése alát vagyok. A császár eleiben is hívok, A Romai törvények tilták abiráknak, és más tiszteteknek meg itélni, meg veretetni. vagy tömlötzbe

⁵²⁵ Antiq 1.20 c.7.

⁵²⁶ A kristus eszt.63. An vulg.60.

⁵²⁷ porcius Festus Judeába gubernátorá tétetik

⁵²⁸ Antiq 1.20 c 7.

⁵²⁹ act.XXIV 27.

⁵³⁰ Antiq 1.20 c 7.

⁵³¹ Act.XXV 1. 2.

⁵³² paul. recepta sentent 1.5.tit. 26.lege julia de vit publica.damnatur qui aliqua potestate praeditus civem Romanum ad Imperatorem appellansem necarit.

tenni egy olyan Romai polgárt. a ki a Császár eleiben appellált, A koron festus a tanátsival végezvén. mondá. A császárhoz appellaltál. elis mégy acsászár eleibe.

Egy néhány napok mulva Agrippa király, és ahuga Berenitza Czezáréába menének, hogy köszöntsek festust., meg mondottuk vala ide fellyeb hogy Berenitza el vált volt polémon királytol. és a bátya Agrippa mellet lakot. Agrippa és Bérénitza sokáig mulatván Czezáréába, festus elő hozá a királynak apál dolgát. mondván néki, it vagyon egy olyan ember. akit felix rabságba hagyot. és a kit a sido papok. és tanáts urak, vádolák elöttem midön Jérusalembe volnék, kérvén arra engemet. hogy halálra itélném. de azt felelém nékik hogy a Romai szokás szerént senkit meg nem itélnék a vádolok szovára, hanem annak is jelen kel lenni akit vádolnak, és szabadságot adnak néki a maga menttségire A vádolok hogy ide jöttek volna, pált elejekbe hozatám. de semiről olyanról nem vádolák a melyről vártam hogy vádollyák, hanem tsak valamely bizonyos vetélkedésért törnek reája. amely az ő babonaságokat illeti, és egy bizonyos Jésusért. aki meg holt, és pal. azt erősitti hogy életbe vagyon., Nem tudván tehát mit végezni ezen dolog iránt, meg kérdettem tőlle, hogy ha akaré Jérusálemben menni. hogy őt itéllyék meg adolgot. amelyről vádollyák., de ő a Császára híván. és azt akarván hogy az ő dolga a CSászár eleiben menyen., meg parantsoltam hogy addig őrizék, amég Romában küldhetem.

Agrippa mondá festusnak, már régen kívánom hogy halhassam beszédit annak az embernek, holnap meg halhatod mondá festus. Más nap tehát Agrippa és Berenitza, nagy pompával. menének festushoz, és bé menvén egy nagy palotában. a hová gyülekezének a Romai fő tiszték, és avárosnak eleji. pált a festus parantsolattyából a gyülekezetbe vivék, és festus mondá Agrippának. ó Agrippa király, és ti mindnyájan kik jelen vagytok, láttjátok ezt az embert. a ki ellen a sidok nékem nagy panaszt tettenek, mondván, nem méltó hogy tovább éllyen, de ötet meg visgalván. és nem találván semit olyat öbenne a miért méltó volna ahalálra. de mint hogy ő maga a Császár eleiben appellál. fel tettem magamba. hogy oda el küldöm. Mind azon által., mint hogy nintsen semmi olyan bizonyos dolog a mit irhasak a Császárnak felölle. azért hozattam. agyülekezet eleiben, és fő képen elődbe ó Agrippa király. hogy minek utánna meg visgaltad volna az ő dolgát., hadd tudhasak mit irni felölle, mert nem lehet egy rabot el küldeni, és azt fel nem tenni, hogy mivel vádollyák

⁵³³ A koron Agrippa mondá palnak. meg engedik hogy szoly a magad menttségire, pál azonál ki terjesztvén kezeit, eszerént kezdé magát menteni, szerentsésnek tartom magamot ó Agrippa király hogy a mái napon magamot menthetem előtted. mind azokrol. amelyekel a sidok engemet vádolnak, mert te egészen tudod a sidoknak minden szokásit, és mind azokat a kérdéseket. melyek közöttök vannak, Azután szent pál. menté a különösön valo maga viselésit, mondván. hogy meg fedhetetlenül élt, a farisaeusok szakadásába, a melyet leg jóbnak tarttyák asido vallásba, atöbbről amit ellenem mondanak, abból áll hogy reménlek az ígéletbe a melyet az Isten tett a pátriárkáknak, és a profétáknak, a fel támadás iránt, Azután Agrippához fordítván beszédit.: hihetetlen dolognak tette az anéked. hogy az Isten fel támasza a holtakat, Én azt gondolám mindgyárt eleinte, hogy mindent kellene el követnem a Názárethi Jésus ellen. üldöztem azokat Jérusálemben a kik benne hitenek, azokat a tömlöttzbe téttem. a papok nékem adot hatalommal, jonak tartottam halálokat. és kinezásokat. fel kerestem őket. még a synagogákban is., arra kényszeritettem őket. a kinokal, hogy káromlást mondtak, anyira vit az ellenek valo dühöségem. hogy még az idegen városokba is el mentem őket üldözni.

⁵³³ Act.XXVI 2.

Egyszer hogy Damaskusba mentem volna ugyan ezen avégre, a papi fejedelmeknek hatalmával. és szabadságával, a midön utba volnék óh király. délbe. nagy fényeséget láték az égen,. amely fényeseb vala anapnál, a mely engem körül véve. és mind azokat kik engem kísérének. és a földre esvén. egy szozatot hallék. a mely mondá nékem sidoul, saul saul, miért üldösz engemet.? igen nehéz néked. az ösztön ellen rugodoznod. Én mondám ezekre. ki vagy uram. És az ur mondá nékem, Én vagyok a Jesus a kit üldösz., kely fel, és predikállyad. a dolgokat a melyeket láttál. és a melyeket néked meg mutatok., a nemzetekhez foglak küldeni, hogy meg térjenek, és fel nyisák szemeket az igazságnak világosságára. nem állék tehát ellene. a menyei látásnak óh Agrippa király., hanem Damaskusba menék., és ki hirdetém a mit láttam vala, azután Jérusalembe menék. és fel jártam az egész judeát. predikalván a sidoknak. és apogányoknak, hogy penitentziát tarttsanak, és térjenek az Istenhez, Imé ezen okbol fogának meg engemet a sidok a templomban, és igyekezének azon hogy meg öllyenek, de az Isten segittségivel mind a mái napig életbe maradtam, bizonyoságot tévén mindennek., hogy Jésus bé töltötte mind azt. valamit a Messiásról, mondottak Mojses, és aproféták, aki halált szenvedet, fel támadot, és aki el hozta avilágoságot. a sidoknak, és a nemzeteknek.

A midön pál ezeket mondá, festus fel kiáltá. esztelen vagy pál, és ate nagy tudományod. esztelenné tészén téged, Esztelen nem vagyok. jó festus, felelé pál. mert a miket mondok, az igazságnak. és az okoságnak szavai. tudom hogy akirály aki előtt beszéllek. tudgya amit mondok, mivel mind ezek a dolgok. nem titokban mentek végbe, óh Agrippa király hiszé a profétáknak. tudom hogy hisz, A koron Agrippa mondá pálnak. tsak alig hogy el nem hiteted velem hogy keresztyéné legyek, pál felelé adná Isten. hogy leg kiseb akadály se volna. hogy mind magad. mind azok akik engemet halgatnak. olyanok ne lennének mint én vagyok. a köteleken kívül, A király. a Gubernátor. Berenitza, és mindenek fel kelvén helyekből mondák magok közöt. ez az ember se ahalált. se a rabságot nem érdemli. Agrippa mondá festusnak. el lehetne ötet botsátani. ha a Császára nem apellált volna.

⁵³⁴ Minek utánna el végezték volna hogy pál Romába küldesék, atöb rabokal együt, Julius nevü százados gondviselése aláadák, aki az Augustus serégéböl valo tiszt volt, szent lukás, és ⁵³⁵ Aristarkus el kísérék ötet, és meg sem válának tölle. a rabokat Adrumétumi hajora tevék fenicia szélyire tartának. hogy az után az Ásiai partok mellet menyenek el. és onnét olosz országba valamely más hajon., más nap sidonában érkezének, és a hajos kapitány. a ki nagy emberséggel vala szent pálhoz, meg engedé néki hogy avárosba mehetne. a jó akarojihoz, és utra valot is vegyen magának. meg indulvan sidonából, és Cyprus szigetén alol vevék utyokot. mert a szél ellenkező volt és minek utánna által mentenek volna a Ciliciai. és pámfiliai tengeren. lystrában érkezének, A százados Julius. ót egy hajot találván. a ki olosz országban igyekeznek. a rabokat arra ahajora téteté, sok napi lassu hajokázások után. Gnidus szigete mellé érkezének nagy nehezen., és onnét kréta szigete mellet mentenek el Sálmona felé, és boniportus nevü helyre érkezének Thálássá varosa melle. mint hogy a Mediterráneum tengerén valo hajokázásnak a vége közelgetet, és hogy veszedelmesé kezdé lenni ahajokázás., mivel mar a sidok böjtyének is vege volt. a mely Septembernek a vége felé kezdődik, pál ezt a tanátsot adá a hajos kapitánynak.. és a hajosoknak. Barátim. látom hogy a hajokázásunk. igen veszedelmes, nem tsak ahajojért. és a terhiért, hanem még mi magunkért. és ami életünkért, is. de a százados Julius, inkább hitt a hajos kapitánynak, és a hajosoknak. mint sem apál mondásinak., és mint hogy az a portus nem arra valo volt, hogy ót tölttsék atelet, tsak nem minyájan azt jóvallák, hogy elhagynák, és ha lehetne feniceába menyenek. amely portus. kréta szigetének dél felöl valo részire esik. hogy ót telelnének,

⁵³⁴ Act.XXVI

⁵³⁵ A kristus eszt.64. An vulg. 61

A déli szél fel kelvén, a vas matskát is fel vonák, és apartol el indulván. kréta szigetének a nap keleti részén menének el, de lassanként olyan nagy szélvész támad, a melyel a hajo nem bír. és el kellett bocsátani a hajót a szélnek, a mely kauda szigete mellé vivé, A koron nagy bajal fel vonák a tsonakot ahajóban. és a hajosok meg kötözék ahajót vastag kötelekkel, és lántzokal. tartván attól hogy valamely fövényre ne vesse ahajót., Azután le vevék az árbutz fát. és el hagyák magokat a haboknak, És mint hogy a szélvész csak tartot. más nap a tengerbe hányák a kereskedésre való portékákat. három nap múlva. oda hányák ahajóhoz való eszközököt, se anapot, se a tsillagokat nem láthatták egy néhány napokig. és a szélvész olyan nagy volt, hogy már minden reménségek oda volt a meg szabadulásra, De mint hogy jó darab ideje volt hogy senki az ételről sem gondolkodot, pál fel állt közöttök. és mondá nekik. Minden bizonyal barátim. jobban tselekedtetek volna. szavamnak engedni. és krétából meg nem indulni; mind azon által arra intelek. hogy legyetek bátrak, mivel senki közüllünk el nem vész. és csak a hajo fog el veszni, mivel ezen éttzaka az Istennek Angyala, a kié én vagyok. és akit szolgállok nekem meg jelent, és azt mondotta, pál ne fély. mert a Császár eleibe kel mened, és azt tudtodra. adom. hogy az Isten néked ajándékozta mind azokat. a kik veled a hajóba vannak, Erre való nézve legyetek barátim bátrak, mert én bizom abban hogy a mit nekem mondtok, bé is tellyesedik. hanem bizonyos sziget mellé vettetünk.

A tizen negyedik éttzakán, a midön az Adriaticum tengerén, vagy is a sicilia tengerén volnának, éjjél tályba. a hajosok azt gondolák, hogy valamely föld mellé közelitenének. és le vetvén a fenék méröt. husz ölni vizet találának, és egy kevesé továbbá. tizen öt ölet találának, A koron tartván attól. hogy valamely kö sziklához ne ütközenek, négy vas matskát vetének le. a hajo faránál nagy nyughatatlanságal várván a napot. mint hogy pedig ahajosok azt keresék hogy ki szabadulhasanak a hajóbol., a hajóbol le bocsáták atsonakot. olyan szín alatt hogy a vas matskákat tennék más helyre. pál mondá a századosnak, és a vitézeknek, ha azok a hajosok ahajóban nem maradnak. ti meg nem szabadulhattok, akoron a vitézek el vágák a tsonak kötelit, és atengerbe hagyák esni, viradta felé. pál arra inte mindeneket. hogy ennének. mondván ma tizen negyedik napja. hogy rend szerént nem ettetek, és ugy mondván éhomra vagytok, várván a szélvésznek végit, de arra intelek hogy egyetek, és eröt vehesetek, mivel csak egy haj szálátok sem vész el, azonba kenyeret vévén akezeben. mindenek láttára hálákat ada az Istennek, meg szegé és evék, az ő példájára mindenek meg bátorodván. enni kezdenek.,

A hajóban két száz hetven hat ember vala mindenestől fogva, és a midön jól laktanak volna, ahajót meg könnyebítették abuzát atengerben veték mikor meg világosodot volna, nem üsmérheték meg hogy mitsoda szigethez volnának oly közel: de egy tenger szakadékot látván. amelynek partya vala, el végezék. hogy őt a hajót el sülyesztenék, fel vonák tehát a vasmatskákat, és meg bocsáták a kormány köteleit, és el hagyván magokat a tengernek. ket öszve szakado tengernek. a partyánál. a hajo el sülyede, ugy anyira hogy ahajónak az orra, meg mozdulhatatlan vala, de a hajo farát. a habok el ronták, a vitézek azon valának hogy a rabokot meg ölyék. nehogy ki uszván. el ne szaladgyanak. De a százados Julius meg akarván tartani pált. meg parantsolá hogy azok akik uszhatnak, menyenek ki előre a partra. A többi deszkákra ültenek., vagy hajo darabokra. és így minyájan a partra érének. és meg szabadulának.

⁵³⁶ A földre hogy ki jutának. meg tudák, hogy a szigetet Máltának hinák, alakosok, pedig akik. se deákul, se görögül nem tudanak. és akiket azért. szent lukás Barbarusoknak nevezi. jól fogadják őket. a lehet, hogy azok abarbarusok leg régieb lakosi valának a szigetnek. a kik feniciai nyelven beszéltenek. vagy Áfrikai nyelven. mivel Máltát. a kárthágobéliek birták. minek előtte, a Romaiak el vették volna tőlök. Azok alakosok tehát minden féle segittséggel

⁵³⁶ Act. 28

valának hozájok. nagy tüzet tsináltak nekik. mivel. mind hideg volt. mind az eső eset, pál pediglen sok venikét gyűjtven esze. a tüzre hányá, a melyből a meleg miat egy vipera kigyó. a pál kezére ugrék. a midön azok abarbarusok apál kezén látán fügeni a kigyot. mondák egy más közöt, kétség nélkül ez az ember valamely gyilkos lehet. mivel meg szabadulván a veszedelemből. az Isten boszu állása, it is rajta vagyon. és nem akarja hogy tovább élyen. De pál a kigyot atüzbe rázván. semi gondgya nem volt, A barbarusok pedig tsak azt varák. hogy meg dagadozna. vagy egy szers mind halva le esnék, de minek utánna sokáig várták volna. és látván hogy semi baja nintsen., akoron más képen ítélenek felöle, és Istennek mondák lenni. Az óltától fogvást bizonyoson mondgyák. hogy Málta szigetiben semi mérges állat nintsen, söt hamásunan visznek is oda valamely mérges állatot, tsak hamar meg döglük. fő képen azon ahelyen a hol pált meg marta vala akigyó., az a hely pedig egy barlang, a honnét most is minden nap., földet. és követ vesznek ki orvoságul. a mérges állatok marása ellen. vagy azért. hogy el üzék őket. ahol sok vagyon. azt pedig a szent pál imádságának. és áldásának tulajdonittyák aki azt tarttyák. hogy azt a kegyelmet az egész szigetnek nyerte volna meg. ahol annak elötte a mérges állatok igen közönségesek valának, a mint eki tettzik a mint történék szent pálal.

Publius pedig. a Romaiak részéről valo Máltai Gubernátor, meg tudván ahajo törést. igen emberségesen fogadá mind azokat a kik a hajoban valának, és harmad napig mind szálásal. mind étel meg vendéglé őket. a Publius attya pedig mind hideg lelésbe. mind vér hasba feküt. pál hozzája menván. imádkozék. a kezeit reája tévén. meg gyógyula, Ezen tsuda után, mind azok akik betegek valának a szigetbe. hozzája menének. és meg gyógyulának igen nagy tisztelettel valának hozzája. és az ő tekintetiért. a midön onnét el indulának. mind pálnak. mind ⁵³⁷ a társainak elegendöt adának mindent, ami szükséges volt az utra. Azt tarttyák. hogy szent pál három holnapig maradván abban a szigetbe., az alat. nagyob része a szigetieknek meg térének.

Három holnap mulva egy Alexandriai hajóban ülének, a mely hajo máltában töltötte vala atelet., és a mely Castor. és pollux Czimereket viselte, ezeket az Isteneket igen hiják vala segítségül a szélvészkor a pogányok, és a hajosok nagy áitatoságal valának hozájok, a fabula, azt tarttya. hogy ezek egy hasal let fiai valának Jupiternek, és Ledának; syrákusba érkezvén tehát.ót maradának harmad napig. ez a város igen nevezetes Siciliában. onnét meg indulván Rhegiumba értenek. olosz ország szelyire. kálábriában, és másod napján érkezenek puteolisba, ez a város kámpániába vagyon. Neapolistol. nyolcz mély földnire., pál. és a társai. őt keresztyéneket találának, a kik kérék. hogy maradna nálok vagy hét napig., azután Roma felé vevék uttyokot.; meg lehete látni aszent pál uttyának historiájából, hogy mitsoda keveset tudtanak abban az időben a tengeren valo járáshoz, és hogy leg kiseb által menetelért. mitsoda sok kerületeket tettenek. a hajosok ugy mondván nem merték el venni szemeket a tenger szélyiről., hanem tsak apartok mellet jártak.

A midön Romában lévő keresztyének meg hallák a szent pál érkezésit. eleiben menének, az Appius piatzáig, és ahárom tabernákig, *ad tres tabernas*. a három vendég fogadokig. pál hogy meg látá őket. hálákot ada az Istennek. és nagy bizodalomal lön. a midön Romában érkezék. meg engedék néki, hogy őt lakhatnék. a hol akarná a vitézel. a ki őtet orizte, és akinek örzése alá adták volt. még mikor ahajobol ki szállot, a töb rabokot, Julius százados. a prefectusnak Afranius Burrusnak kezébe adá, azt el lehet hinni, hogy a százados nyeré meg szent palnak hogy a városon maradhatna., és nem arend szerént valo tömlöztbe. de ugy mind azon által. hogy a jobb kezín lántz lévén, a lántznak a más vége, a vitéznek a ki őtet orizte. a bal. kezín

⁵³⁷ Chrysost homil.54. in Act. Gregor.in job.1.7. c.11.

volt., és ennek felelni kellett volna. A Rómaiak, eszerént bánnak vala az ilyen féle rabokkal mint szent pál volt

Harmad nap mulva, szent pál arra kéré az eleit a sidoknak, hogy mennének hozzája, mivel nem volt szabad ki menni szálásáról, és amidön oda mentenek volna. mondá nekik Atyam fiai, ámbár semit nem tselekedtem is a nép ellen, se ami Atyáinknak szokási ellen. de Jérusalemben meg fogának, és a Rómaiak kezében adának, a kik engemet meg vizsgálván. szabadságban akarának tenni. mert semi halálra való vétket nem találának bennem, de a sidok. abban ellent tartván. kényszerítém a Császára appellálni. nem lévén mind azon által arra semmi szándékom., hogy valakit a magam felekezeti közül bé vádollyak, Erre az okra való nézve kértelek bennetek hogy ide jöjjetek, azért hogy veletek beszélhesek. mivel az Izrael reménségiért vagyok ebben a lántzba. A sidok felelék néki., te rollad semi levelet nem vettünk Jérusalemből. se senki abbol az országbol olyan nem jöt. aki roszat mondot volna felöled. De mi azt akarnok meg tudni, hogy magad mondanád meg amagad gondolatját: mert mi tsak azt tudgyuk a keresztyéni szakadásról. hogy azt mindenüt üldözik.

Szent pál napot adván nekik, sok számuan menének hozzája, és az Isten országát prédikállá nekik. meg erősítvén mondásit sok bizonyságokkal. és regeltől fogva estig. azon igyekezék hogy el hitesse vélek a kristusba való hitet a Mojses törvényéből, és a profétákból, némellyek bé vevék mondasit, mások meg veték, és nem egyezhetvén meg magok között, el oszlának, Erre való nézve mondá pál nekik. Igen nagy okból mondatá a szent Lélek Isaiással, Eredgy mond meg annak anépnek, fülel halyátok. és nem értitek, látni fogtok, és által nem látyátok, mert meg nehezedet aszive ennek anépnek, és a fülök meg süketült, és magokot meg vakították. hogy szemekel ne lásanak, és fülökkel ne halyanak, és szívekel ne érttsenek, és hogy meg térvén, meg ne gyógyítsam őket. tudgyátok meg azt, hogy az üdveségnek uttya, meg nyitatot a Nemzeteknek, én hozzájuk küldtettem. meg is halgatnak engemet, amidön ezeket mondá, a sidok el menének. és igen nagy vetekedések valának közöttök. pál pedig két egész esztendeig marada a szállásán. és magához fogadgya vala mind azokat. a kik ötet latni mentenek. predikállván az Isten országát, és hirdetvén akristus Jésust egész szabadsággal. és ötet attól. semi meg nem tartoztatá. se a lántz a melyet hordozot. se a vitéz a ki örzötte, se a sidoktól való félelem

⁵³⁸ Azonban pedig festus, a judeába való Gubernátor, azt a tartományt. siralomra méltó állapotba találá, a mitsoda nyomoruságokat követnek vala őt el a tolvajok, szabadoson pusztitnak. égetnek vala mindenüt, A gyilkosok, akiknek számok minden nap nevededik vala, mindenüvé el terjeszték gyilkosságokat. A népel, a ki mindenünét Jérusalemben megyen vala, esze elegyedvén, azt ölték. meg, a ki nekik tettzet., de söt még fegyveresen mennek vala a falukra, a melyeket fel prédálták, fel égették. és meg ölték. akikre haragudtanak, Egy ámitó, aki boszorkányságot is üzöt. sok számu embereket. el ámitván. a pusztába vivé. azt igéré nekik. hogy minden féle nyomoruságoktól meg mentené őket, festus. mind gyalog, mind lovas hadat küldde ellenek, akik el szélyeszték őket

Azon idő tályba. Agrippa király, aki gyakorta mégyen vala Jérusalembé, és a kinek atemplom mellet volt a háza, új házakot epitete a királyi udvarháznak. tornáztához közél, onnét meg lelete látni, az egész várost. és amezöt, és akirály láthatta, amaga házábol mind azt a mit tselekedtenek atemplomba söt még az áldozat tételeket is. Ez a dolog. a sidoknak eleit igen meg sérté, mivel az ő törvények. azt meg nem engedé hogy kívül nézenek bé a templomba hogy őt mit tsinálnak, fő képen az áldozatnak Ceremoniáit. A templomnak belső résziben lévő házakon felyül, nap nyugot felé, olyan magos kö falat emelének, a mely el vevé a templomnak

⁵³⁸ Joseph. antiq. 1.20 C.7.

⁵³⁹ belső résziben való látást, nem csak akirály házából, de még a Romai őrök sem láthatának oda bé. akik az innepekben., a templom tornáztára valának helyheztetve. Azok avitezek atemplom tornáztaira azért valanak helyheztetve. hogy lássák onnét mit tsinálnak a templomba. hogy ha valami zenebona tamadna. hogy oda futhassanak. nem csak nap nyugot felől valanak őrök hanem még a templomnak. körös körül lévő folyosoin.

Agrippa király. és festus Gubernátor úgy tekinték a sidoknak azt a tselekedeteket. mint nékik tett gyalázatot., és el végezék magok között hogy le rontassák a falat., festus parantsolatot is ada az iránt de a sidok. arra kérék. hogy ne banná ha követet küldenek a Császárhoz. mondván hogy ahalált örömeoseb el veszik. csak azt meg ne lássák, hogy atemplomnak valamely részit le ronttsák, festus azt nékik meg engedé, a városnak eleiből, tiz követeket küldének Romában. a nagy áldozo papal, Ismaelel, és a szent kints őrjével. selciásal. A császár meg halgatá őket, meg botsáta nékik. és meg engedé hogy a köfal fent maradna, a Császárnének poppéának kérésére, a ki áitatos volt. mondgya josef. poppéa. a kinek josef anyira ditséri áitatoságát., a maga seculumában, leg fertelmeteseb, és leg mértékletleneb aszszony vala, A kit Néro meg szeretvén. sok számu gyilkoságra vivé ezt a fejdelmet., és kegyetlenségre, az Imperiumba lévő fő urakhoz. poppéa arra kénszeritté Nerot, hogy válnék el Octáviától. küldené el mesze valahová. és öletné meg, hogy ő lenne helyébe. ennek az aszornynak volt valamely hajlandosága a sidokhoz, és talám a hiteté el josefel hogy áitatos volna, ez a historikus. azt mondgya. hogy poppéa viszá küldé a tiz követeket, Jérusalemben, és meg tartá. Ismaelt, és seltiást. mint egy zálagul.

Agrippa idővel le tevé Ismaelt. a fő áldozo papságból. hogy boszut állana rajta. a buzgoságért. melyet ellene mutatott ebben adologban. és ezt a méltóságot Josefre adá, akinek vezeték neve. kabis vala, Ismaelt nem tudgyák hová let. hanem Josef mondgya felölle, hogy Cyrenában, fejít vették volna, de nem teszi fel se az időt, se az okát halálának.

⁵⁴⁰ Az alat amég szent pál vasban vala Romába, akristus Jesus vallása, igen nevedék azö ⁵⁴¹ munkája által, A pál név. nevezetesé let még a Néro udvarában is. ahol feles keresztyének valának, Az ő bátorságal való predikálása az Évangéliumot. okozá. hogy azt mások is ⁵⁴² prédikallák. Noha azt némelyek, az irigységnek lelkével tselekedék, és azért. hogy a Nero dühössége fel gerjedgyen. látván szaporodását. a keresztyénségnek, Azt tarttyák. hogy rabságakor. üsmerettséget tett volna. a filosofus Sénékával. akinek, abban az időben nagy hitele volt. a Császár udvarába söt még olyan leveleket is láthatni. mint ha szent pál írta volna ⁵⁴³ Senekának. és seneka szent pálnak. úgy tettik, mint ha szent Hieronimus. és szent Agoston. azokat valóságosoknak tartották volna, de mostanában, azok iránt más gondolatba vagon az egész világ.

Mácédoniába. a filippibéli keresztyének mindenkor nagy szeretettel lévén szent pálhoz. és ⁵⁴⁴ akik sokszor meg mutatták vala. hozzája való adakozásokat. a melyet meg ujiták ezen alkalmatoságal is. Mivel meg tudván Romába, fogságba való létit, hozzája küldék Epafroditust. pénzből álló segittségel, és aki néki sokat szolgálta rabságában, söt még nagy veszedelmekre is tette érette magát., de veszedelmes nyavalyában esvén, kénszeriteték sokáig Romában maradni.

⁵³⁹ Joseph. Antiq. 1.20 c.7.

⁵⁴⁰ Joseph. de bello. 1.7.c.9.

⁵⁴¹ filipp. IV. 22.

⁵⁴² filipp 1. 14. 18.

⁵⁴³ Hier.de viris Illustr. c. 12.Aug Ep.152 c 5.n.14.

⁵⁴⁴ filipp 1.12.13.

⁵⁴⁵ A filippi béliek meg tudván betegségit. azon igen meg szomorodának, Erre valo nézve. mihent meg gyógyula, szent pál siettségel küldé viszá. és a filippi bélieknek. egy levelet küldé
⁵⁴⁶ általa, a melyből tudgyuk mind ezeket a különös dolgokat, szent pál a levelében nagy
⁵⁴⁷ szeretetet mutat az oda valo Anyaszent egy házba lévő hivekhez, és noha ditsérje is adakozásokat. és jó sziveket. de azt tudtokra adgya. hogy meg szokta a szegénységet. és hogy tudgya magát alkalmaztatni. minden féle rendhez, a melyben az Isten ötet tészí, és hogy ajó tételben. melyet véle tésznek, nem tekénti anyira a maga hasznát, mint az övékét. és a
⁵⁴⁸ jutalmat. melyet azért érdemlenek Isten előtt. keményen beszél. a sidó hamis doktorok ellen. a kiket, a kristus Jesus kereszttye. ellenséginek nevezi, a kiknek vége ahalál, a kiknek a hasok az Istenek. akik tsak a földi dolgokat kíványák. akik olyanban ditsekednek. a melynek gyalázattyokra kellene lenni, Inti a filippieket a békeségre, az alázatoságra. a békeséges türésre., hogy a kristus Jésust kövesék, a ki magát meg alázza. akeresztnek haláláig.

Hihető. hogy a filippi Anyaszent egy házba. valamely egyenetlenség vala ezen két személyek
⁵⁴⁹ között úgy mint Evodia és syntikas között, ezek nevezetesek valának a jó tselekedetekbe. részek is volt. a szent pál Évangéliumi munkáiban., aki is arra kér valakit a fők közül., hogy békéltese meg őket, azt igéri a filippi bélieknek, hogy rövid idő alatt, hozzájuk küldi Timothéust., aki mellette volt Romába és azt a remenséget is adgya nekik. hogy még magais el mégyen látogatásokra, amidön az Isten ki veszi a fogságból.

⁵⁵⁰ szent pál Romában lévő rabságában. téríté meg onesimust. philémonak arabját, onesimus minek utánna meg lopta volna az urát, Colossusból frigiába szalada, onnét Romába mene. meg tudván hogy szent pál az urának jó akaraja Romába volna. fel keresé ötet. melléje adá magát. meg vallá neki tselekedetit. és meg esvén a szive. az Apostolnak intesin. és oktatásin. meg tére. és meg keresztelkedék, szent pál kívánta volna maga mellett meg tartani. hogy szolgálattját vegye, a melyet még magais filemon meg tselekedte volna, de jobban szereté [sze reté] viszá küldeni, és egy levelet küldé általa filémonak. a melyből láttyuk mind ezeket., azt írja neki hogy reménli rövid idő alatt. meg látni ötet kolossusba, és arra kéri hogy készítsen szállást, köszönti Appiát a feleségit. és Arkippust. aki valamely egy házi szolgálatba volt kolossusba, szent pál mellett valának akoron. Timotheus, Epafrás, Aristárkus. Demás lukáts. és Márk., filémon az Apostol levelét vévén. viszá küldé neki onésimust, hogy szolgállyá ötet. a mint is hogy, szent pál sok hasznát vevé. mint hü szolgának. és mint Évangéliumi méltó
⁵⁵¹ szolgának. azt tarttyák. hogy az Apostol. püspöké tette volna ötet Mácédoniába Beréába. és hogy onésimus, őt Mártirság által végezte volna el életét.

A mi pedig filemont illeti. szent pál ditseri az ő hitét, a szentekhez valo nagy szeretetét. adakozását, nagy jó erköltsit. azt mondgya. hogy a házából szent egy házat tsinált volt. vagy azért hogy a hivek oda gyűljenek a szent Aldozatra, vagy pedig azért. hogy minden tselédi a hitre tértenek volt. és úgy élének aházánál. valamint egy templomba, azt mondgya még szent pál felöle, hogy a háza, minden szegényeknek szállása volt. Theodoretus idejében, még meg
⁵⁵² volt a háza kolossusba, azt is mondgyák. hogy ugyan őt. szent filemon martyrságot szenvedet volna. a feleségivel Appiával, Nero Császár idejében

⁵⁴⁵ A kristus eszt 65. An.vulg. 62.

⁵⁴⁶ III Rész

⁵⁴⁷ Szent pálnak a filippi béliekhez valo levele.

⁵⁴⁸ filip IV. 18.19.

⁵⁴⁹ filip IV. 2. 3.

⁵⁵⁰ Szent pál meg teríti onesimust

⁵⁵¹ Const Apost 1. 7.c.46.

⁵⁵² Theodoret. praes. in Ep ad philem.

⁵⁵³ Szent pál meg értvén némely levelekből melyeket onésimus vitte vala néki. láodicéabol. és Épafrásbol. aki akoron véle volt rabságban Romában. hogy némely hamis Apostolok meg akarnák rontani a kolossabéli hiveknek hiteket. egy levelet íra nékik, hogy meg gyarapithasa őket a hitben. a melyet az ő Apostoloktól., Épafrástól vették vala, kolossus. frigiai város vala, és laodicéának szomszédságában. szent pál nem prédikálot abban a tartományba, de az ő buzgosága minden Anyaszent egy házakra el hatván, el nem titkolhatá aveszedelmet a melyben valának a kolossa béliek. a miolta meg tudta annak az Anyaszent egy háznak meg térésit. szüntelen imádkozot érette. az ellenséges ember, ót ajó mag közti konkojt hintet volt. A hamis Apostolok. azt tartották hogy az Istenhez nem kel akristus által folyamodnunk, mert igen felyeb valo nálunknál, hanem az Angyalok által, a kiket. mondgyák vala, hogy ők a mi közben járóink. a sidó tartásokra ís akarják vala kötelezni a kolosabélieket. és új jármat akarának reájok tenni.

Hogy meg torkolya azokat a veszedelmes Doktorokat. és eleit vegye. tanítások el terjedésinek, az Apostol. egy levelet íra a kolossa bélieknek, a melyet Tikikus. és onésimus által küldé el. A melyben. fel magasztallya nagyságát. és felségít a kristusnak, a ki az Atyának képe, az Anyaszent egy háznak feje, a ki elhinti minden tagjaiba. az életet. és alelket, a ki az Istenel valo közben jaroja. és meg békéltetöje az embereknek, inti arra, akolosabélieket, hogy álhatatosan meg maradgyanak ahitben melyet Épafrástól vették, és ne halgasák a hitetöket, a kik tsak atévelygésben akarják őket vetni, igen szép rendet ad nékik. a magok viselésire., azt hagyja nékik hogy a laodicéai hiveknek ís olvasasák el levelét. akik szomszédságokban valának. azt ís akarja hogy el olvasák a kolosabélieknek. a levelet, a melyet a laodicea béliek irtak volt néki

A midön szent pál ezt a levelet írá Romából. akolosabélieknek, akoron mellette valának, Timotheus. Aristarkus. Márk. Jésus, az igaz. szent lukás, Démás. és Epafrás; köszönté őket. ezeknek nevel, és nagy ditséretet téssen Epafrásrol, azt tarttyák hogy Epafras Collosusba püspök volt, és ugyan ót martyrságot szenvedet volna, a Martyrologiumba 19 júly. vagon fel téve az Innepje.

Senki arégiek közül tudtunkra nem adgya, hogy mi formába szabadult meg szent pál a fogságból, se maga nékünk arol nem szol. hanem tsak azt tudgyuk. hogy szabadságba tették, minek utanna. mint egy két esztendeig maradot volna avasba., a szabadulása. vagy azért volt, hogy a sidok nem vádolták a Császár elöt, vagy azért, hogy a birák meg üsmerték ártatlanságát ⁵⁵⁴ szent pál. még olász országba volt. vagy ís talám Romában, a midön a sidoknak írá levelét., de minek elötte meg visgállyuk azt a levelet, szükséges elöször. egy kis fordulást tenni Judeéába, ugy hogy, meg tekinttsük mitsoda állapotba vagon az ót valo Anyaszent egy ház, akinek írja levelét.

⁵⁵⁵ Festus a Judéai Gubernátor 62 esztendőnek a kezdetin. meg hala. abban az országba. Néró ⁵⁵⁶ azt meg tudván. Abbinust küldé helyébe, azon idő tályba, Agrippa király. el vevé a fő ⁵⁵⁷ papságot Joseftől. Ananusnak adá. az Annás fiának. aki oly nevezetes az Évangyéliumba, Ezt az Annást mondgya Josef. ugy tekintették mint leg boldogab embert avilágon., mivel ez addig maradván a fő papságban. a még nékie tettzet az ő ött fia mindenik birta a fő papságot, ő utanna, a mely soha meg nem történt soha másal. Ananus a kiröl vagon a szó. ötödik fia volt Annásnak, Ez igen bátor. és mérész ember volt. mondgya Josef. ez a Sadducéusok vallásán

⁵⁵³ Szent pál levele a kolossa béliekhez.

⁵⁵⁴ Hebr XIII 24.

⁵⁵⁵ IV Rész.

⁵⁵⁶ A kis szent jakabot meg ölik

⁵⁵⁷ Antiq XX. c 8.

volt. ezek igen kemények valának az ítélet tételbe. Ez a festus halála után. minek előtte Albinus el érkezék. atanátsot esze gyűjté. és oda hivatá a kis Jakabot akristus Jésus atya fiát. a Jérusálemi püspököt. és még másokat is. hogy törvényt látnának reájok, azért. mert a Moyses törvényit el hagyták volt. Jakabot, és a többit arra ítélik hogy meg köveznék., epedig tellyeséggel nem tették az Isten félo embereknek. és azoknak. kik atörvényt és avallást szerették. Ezt Josef mondgya nekünk.

⁵⁵⁸ De Eusébius Hégésippus után. a szent Jakab haláláról. sokal bővebben beszél nekünk azt mondgya tehát. hogy a Doktorok, a farisaeusok. és más több sidok. a kristus Jésus vallásának el terjedésin igen meg háborodván, a szentet mindenek eleibe hivaták. és mondák néki. hogy az egész nép tévelygesbe volna a jesus iránt. anyiban hogy kristusnak tartanak. néked kel tehát. mondák néki. abbol atévelygésből ki venni. mivel mindenek azt fogják hinni. a mit te fogsz mondani; Ez a dolog husvét talyba volt, a mely időben. véghetetlen sidok valának Jérusálemben., avilágnak minden részeiről., egy toronyra, vagy is atemplom tornáztára. fel hagaták szent Jakabot., és fel kiálták neki. mond meg nekünk Igaz ember., hogy mit kellesék hinnünk a Jesusról. , a kit meg feszitettek, mert mi bé veszük a te bizonyágodot azt felelé fel szoval. az egész népnek. Jesus, az Ember Fia akiről beszéltek. mostanában az örökös Felségnek. a jóbján áll. mint Istennek Fia. és a menyei félhökön fog még egy nap el jöni.

Sokan akik jelen valának ezeket halván asziveket meg hatá, ditsöitték a Jésust, és kiáltani kezdék, osánna a Dávid fiának., De az irás tudok, és a farisaeusok. meg boszonkodván ezen abizonyág tételen, el végezék hogy el veszesék az igazat. kiáltani kezdék. hát az igaz is el tévelyedik; és fel menván a helyre ahol volt. le taszitották amagos köfalrol. a völgybe, az esésbe meg nem hala, hanem térdre álván imádkozék ellenségiért, és botsánatot kére üldözőinek, a kik látván még életbe., telyeséggel meg akarák ölni. köveket hajigálának hozzája, de mint hogy távul volt töllök. semi halálos sebet nem ejthetének rajta. egy Rékabita ót jelen lévén. szemekre hányá kegyetlenségeket. hogy az igazat meg akarják ölni, aki ő érettek imádkozik, végtire egy ványolo a fejét bé töré, aposztó ványolo botyával. és meg ölé. Ez a szent, a Jérusálemi Anyaszent egy házat. huszon nyoltz esztendeig igazgatá, a kristus menybe menetelétől fogvást, a kristus 62 dik esztendejének husvétyáig, a templom hegyén temeték el, ugyan azon a helyen, a hol meg ölék, és ót köből valo épületet tsinálának, a mely fent volt. mind addig, amég a romaiak el nem ronták atemplomot, és avárost.

Közönségesen a sidók. a mitsoda hiszemben valának a szent Jakab szenttsége iránt., aleg ⁵⁵⁹ okosabakal közülök, azt el hiteté., hogy az ő halála okozá mind azokat a nyomoruságokat, a melyek reájok szállának, A jérusálemi lakosok közül némelyek. Albinus eleiben menének, aki már meg indult volt Alexandriából, és panaszt tettenek neki az Ananus erőszak tételiről. és hogy mitsoda igaságtalanul ölette meg szent Jakabot. eleiben adák. hogy Ananusnak nem volt hatalma esze gyűjteni a tanátsot az ő engedelme nélkül. Albinus haragal ira Ananusnak. büntetéssel fenyegetvén ötet. Agrippa látván Albinusnak ellene valo haragját. le tevé afő papságból. a melyben tsak négy holnapig birta vala, és azt a méltoságot, Jésusnak, a Damneus fiának adá.

⁵⁶⁰ A Jérusálemi szék üresen maradván. a szent Jakab halála után, az Apostolok, a Tanitványok, és a kristus atya fiai, a kik közül még egy néhányan valának életbe, esze gyülének hogy szent Jakab helyében mást válaszanak. mindnyájan egy szóval szent Simeont választák Simeon a Cleofás fia volt, és Máriáé, a szent szüz nényié. ez így lévén akristus Jesusal unoka gyermek volt. test szerént,; és test vér attyafia a kis jakabnak, a kinek helyében

⁵⁵⁸ Euseb.1.2. hist Eccl. c. 23.

⁵⁵⁹ orige.in Cels.1.1. p. 55

⁵⁶⁰ Euseb.hist Eccl.1. 3.c.11.

választák szent Épifanus azt mondgya, hogy a midön a sidok kövezik vala. szent jakabot.,
⁵⁶¹ siméon az öttse. szemekre hányá kegyetlenségeket, A siméon választását, szakadás követé.
⁵⁶² a Jérusálemi Anyaszent egy házba, egy Thebuthus nevü meg neheztelvén azon. hogy miért
ötet nem választották., boszut álla, ellenkező dolgokat kezdvén tanítani abban az Anyaszent
egy házban. a mely mind addig szüzen maradt volt, és semi eretnekséggel meg nem ferteztetet
volt

szent Jakabnak egy levele vagyon, a mely első ahét közönséges levelek közöt, szent jakab ezt
a levelet az egész lévő meg tért sidoknak írta. azt nem tudgyák mitsoda időben írta.: De ugy
tettik hogy a szándékja főképen avolt., hogy azoknak, ellent állyon, a kik azt tanították hogy
a hit egyedül elegendő a meg igazulásra, a jó tselekedetek nélkül. és a kik viszá élnek vala a
szent pál szavaival. a ki egy néhány helyt a leveleiben. azt erősíti. hogy a törvénynek
tselekedeti. hit nélkül. haszontalanok, és hogy a szeretet által való munkálodo hit. igazít meg
minket., szent Jakab meg mutattya., hogy a magtalan hit. haszontalan. hogy a meg holt. és jó
tselekedetek nélkül való hit, nem avalóságos keresztyéni hit. sok szép jó erkölcsökre való
letzkéket ad. a hiveknek, nem vigyázzván igen arra, hogy a mondásit esze foglallya., igen
hadgya a felebaráti szeretetet. az egyeséget., abékeséget, a békeséges türeést, beszél arosz
⁵⁶³ gazdagok ellen. és azok ellen. akik a gyülekezetekben igazágtalanul személy válogatok
voltak., hogy a gyónást. az imádságot. és a betegeket. az olajal való meg kenést. mind a
testnek, mind a léleknek. meg gyógyulásokra

⁵⁶⁴ Szent pál meg tudván hogy a hivek Jérusálemben, és pálestinában, üldöztetnének ameg
⁵⁶⁵ keményedet hamis sidoktól., és hogy mitsoda szánakodással voltak rajta. rabságában, egy
levelet írta nekik olosz országból. mihent meg szabadula Ebben alevelbe való szándékja a,
hogy meg mutassa, hogy a valóságos igazság, nem a törvénytől vagyon., hanem a kristus Jésus
adgya azt nekünk a hit, és alevelébe. nagyon fel magasztallya a kristus Jésust az
Angyalok, és Mojses felet, meg bizonyította az üdvezítő áldozatjának. erejét., és az ő
Papságának felségét, a honnét ki hozza, az Aaron papságának el töröltetésit, és az ő általa fel
áldozatokat. szent pál fel nem teszi anevét. ennek alevelébe se a kezdetin, se semi
resziben, se nem emlékezik Apostolságáról. talám az olyan keresztyénekre való nézve. akik
még a sidó vallást is követték., és a kik gyanakodtanak ellene. mint ha el akarná rontani a
Mojses törvényt.

Ebben alevelébe szent pál azt írja a sidoknak. hogy Timotheus meg szabadult a fogságból. azt
ígéri nekik, hogy ha rövid idő alatt viszá tér judéába, vele együtt meg látogattya őket. ezt
⁵⁶⁶ véghez is vivé. amint ezt ezután meg láthatni. sokan a régiek közül azt tartották hogy szent
pál Romából spanyol országba ment volna, és hogy mentiben Gallián ment volna által. A
bizonyos hogy ennek az Apostolnak szándéka volt spanyol országba menni, minek utánna
Romában ment volna. valamint maga írja a Romaiaknak.: De azt bizonyosan nem tudhatni.
⁵⁶⁷ hogy őt let volna. hanem azt tudgyák. hogy viszá tére nap keletre, és lehet hogy kréta
szigetibe mene, ahol fel álitván az Anyaszent egy házat őt püspöké tevé Titust, meg
parantsolván neki. hogy minden városokba. papokat püspököket tégyen., a mint már a
szükséges lészen ahiveknek.

⁵⁶¹ Epiphan. haeres.78. c 14.

⁵⁶² Euseb.ex Hegesippo: 1.4. c 22.

⁵⁶³ A kristus eszt 66. An.vulg. 63.

⁵⁶⁴ V. Rész

⁵⁶⁵ szent pál levele a sidokhoz, Hebr.X:32 33.34. Hebr.X 34 Hebr XIII 24.

⁵⁶⁶ Athanas. ad Dracont. Chrysost. ad hebr. praefat p 696 Greg. Mag.in Job.1.31 c 22. Baron.ad an.61 S.I Boll.I
febr. Rom XV.28.

⁵⁶⁷ Tit 1.5 Hieron. Theodoret. et Chrysost in Epist. ad Titum. Tit 1.5.

Albinus judéának Gubernatorja, Jérusálembé érkezvén. leg első gondgya avala, hogy tsendeségbe tehese atartományt, meg fogatván. és meg büntetvén, sok számu tolvajokat, és gyilkosokat. kik azt pusztították., A gyilkosok pedig a magok részekről. azon valának hogy meg maradhasanak., Egy innep napon. ezek éttzaka Jérusálembé menvén, meg fogák Élézárnak a templom kapitányának az irodeákját. aki Ananiásnak., a fő papnak fia vala a gyilkosok. meg mondták. hogy addig azt az embert ki nem adgyák., valamég az ő társokat. a kik fogságban vannak a varosan. el nem botsáttyák. Ananiás pedig olyan ember volt, a ki mind nagy tiszteletbe, mind adakozo volt, ugy anyira, hogy a sok ajándekokal. magához hodittá Albinust., és azt is véghez vivé, a fia szabadulásáért, hogy el botsátanak a fogságba lévő gyilkosokat. Albinus azt könnyen meg engedé, De ez a könnyiség. igen veszedelmes dolgokat okozta az országba, mert agyilkosok az olyan alkalmatoságokba., soha sem mulattyák vala el. Ananiásnak valamely attyafiát meg fogni, hogy a magok közül valokot rajta ki válthasák. ez is okozá hogy azok avesztettek. anyira el szaporodának, és meg bátorodának. Albinus magais sokakat botsáta el apénzért. Illyen formában a szabadság mindent tselekedni, és a melyet könnyen lehet meg venni ettől a Gubernátortól. bé tölté Jérusalemet és az egész országot pártolással. és vétkekel. Albinus maga. is huzta bitanglotta. predálta mindennek ajószágát. az országot a sok ado alá vetette, és azok meg érzették haragjának súlyát, a kik bé nem tölthették az ő fősvénységit.

Azon időben az egyenetlenség. a fő papok közi is el terjede, Agrippa, el vévén a fő papságot Jesustól. a Damnéus fiától. Jésusnak, a Gamaliel fiának adá. a közöttök igen nagy veszekedést okozta, Ez a két fő pap, olyan sereg Isten nélkül valo embereket kísérteték magokat, akik, a midön esze találkoztanak. egy mást szitták. és averekedésen végezték. Ananiásnak, a kiről már szollottunk., valának néki is különös pártosi. ennek. a szolgálai el mennek vala. a mezön lévő szerökre a hol abuzát tsépelték., és erővel veszik vala el. apapoknak valo dézmát., ugy anyira hogy sokan a papok éhségre jutának, Más felől pedig, kostobárnak. és saulnak. kik királyi familiából valának, sok hadi emberei valának a kikért tartottanak tollök az országba., ugy annyira. hogy a köz nép. ugy volt, mint prédára valo, anyi sok féle rész közöt. a kik⁵⁶⁸ készen voltak. mindenkor, erőszakot tenni. a szegényeken. és az eröteleneken. mind ezek elől járói valának, a sido nemzet el romlásának.

Azonba pedig Ágrippa. magát igen gyűlölteté a maga népivel, mivel sok suma pénzt veszen vala rajtok. és a sok szükség nélkül valo költésiért, a melyet tett, mind ben, mind kívül. az országán, meg nagyobitá Csézarea filippít. és nerodiádesnek nevezé. Néró tiszteségire. Berit városában is igen szép theátrumot építete, a hol minden esztendőben a népnek sok féle mulattságokat ad vala. alakosoknak pedig buzát, és olajat osztogattata, és hogy fel ékesittse ezt a várost, a mi leg ritkáb. és nevezeteseb volt az országába. oda vitette, ugy a sok drága kö képeket is. az illyen dolog tellyeséggel nem tették a népnek, aki nem szenvedheté. hogy meg fosza városokat. az ő leg drágáb ékeségektől. és azokkal idegen várost gazdagitson fel.

A Léviták pedig arra rendeltetvén. hogy a templomba énekelyenek, mind addig olyan ruhát viseltek valamint avilágiak, Mojses az iránt semi rendelest nem tett. Arra kérék tehát Agrippát, hogy had legyen szabad nékik. a templomba, lenből valo palástot viselni., valamint a papok hordozták, azt az Agrippa tanátsi, nékik meg engedék., Ez a fejdelem gondolá. hogy az ő uralkodásának a ditsőségire volna, hogy ha magát meg külömböztetné olyan nevezetes változtatással. mint avala, A több léviták pedig a kik a templomba más egyéb hivatalokba. és foglalatosságokba valának, a papok parantsolatok alatt, meg nyerék ök is a szabadságot. hogy énekelni tanulhasanak. és ök is len palástot viselhesenek, valamint a töb társai. E pediglen ellenkezet. az Isten törvényével. mondgya Josef. és azt soha meg nem szegték büntetetlenül.

⁵⁶⁸ Joseph. Antiq.1.20. c 8. et de bello 1.2.C.24.

A templomhoz való munkák. el végezödvén, tizen nyoltz ezer mester ember dolog nélkül marada, Erre való nézve. a Jérusálemi lakosok. dolgot akarván nekik adni., és hasznosra fordítani a szent kintsnek. pénzt, ne hogy a Romaiak azon kívül is el ne vigyék, azt tanátsolák Agrippának, hogy tsináltassa meg a folyosot a mely kívül volt a templomon nap nyugot felől, és a mely romlando félben volt. A falak négy száz könyökni magoságuak valának. négy szegeletü, és igen fejr kövekből állottak, egy könek a hosszága husz könyökni volt, és a vastagsága hat. Agrippa meg gondolván mitsoda nagy dolog volna ahoz fogni. és mitsoda iszonyu költséggel kellene azt véghez vinni, hogy olyan nagy munkát könnyü volna le rontani. de nehéz fel építeni. nem itelé helyesnek kérésekre állani., hanem azt meg engedé. hogy ha akarják. pádimentumoztasák meg avárost fejr kövekel.

⁵⁶⁹ Negy esztendővel előtte a Romaiaknak a sidok ellen való hadakozásoknak, és hét esztendővel. ött holnapal. Jérusálem meg szállása előtt, amidön még ez a város tsendeségbe, és jó állapottyában vala, egy Jesus nevü paraszt ember, Ananusnak fia. a sátoros Innepekre menvén. egy szers mind kiáltani kezdé. Jaj a Templomnak,. Jaj a Templomnak,: szózat nap kelet felől, szózat nap nyugot felől, szozat a négy szelek felől; szozat Jérusálem ellen, és a Templom ellen,: szozat a házas férfiak. és aszonyok ellen; szozat az egész nép ellen: ez az ember meg nem szünt az utzákon járni. és ezeket kiáltani. mind napal, mind éttzaka, E nem tettzvén némely városi fő renden lévőeknek. meg fogaták. és meg vereték. ő pedig se egy szóval magát nem menté. se a versébe nem jajgata. mint ha semit nem érzet volna. és mindenkor azon dolgot kiáltotta.

A koron a birák. gondolván hogy az Isteni dolog volna, a mint hogy az is volt. a Gubernátorhoz Albinushoz vivék., a ki mind addig veszözteté. a még a tsonttyait látták. de mind ezek után is egy szót sem vehetének ki belölle, se egy tsep könyvet nem ejtet, söt még minden ütés után. keserves szóval kiáltá, Jaj Jérusálemen. És a midön Albinus kérdé tölle. hogy honnét való volna, és miért kiáltozna olyan formában. semi szot ki nem vehete belölle. hanem tsak mindenkor Jérusálem ellen kiáltozot. a Gubernator ezt látván, el botsátá mint egy esztelent. Mind azon idő forgása alatt, a még a sidok hadakozása el kezdödék a Romaiak ellen. soha azt az embert nem látták senkivel is beszélteni. hanem szüntelen tsak azt kiáltoza vala, Jaj, Jaj, Jérusálemen, se soha meg nem haragudot arra a ki meg ütötte. se soha meg nem köszönte. ha enni adtak, soha egyéb beszédet tölle nem hallottanak. hanem a miket mondánk. az Innepekben pedig az ő szava. mind erőseb. mind hangosab vala,

E szerént gyakorolá tehát szüntelen való kiáltásit. mind addig valamég Jérusálemet nem kezdék vinni. az ő szava. pedig se meg nem erőtelenedék. se bé nem rekede, és mind addig a még nem látá jövendölésinek kezdetit., mivel aváros kö falait körül járván, még erősebben kezdé kiáltani. Jaj. Jaj, a városan. Jaj anépen. Jaj a templomon. azután hozá tévé. Jaj én rajtam is. azonal. a midön ezeket mondaná. egy kö a mellyet a városra löttének meg tanálá. és meg ölé

⁵⁷⁰ szent pál el hagyá olosz országot. a mint azt láttuk, és judeában mene, amint azt meg ígérte

⁵⁷¹ vala a sidoknak, anékik irt levelében. Asiaban is volt, és a midön onnét ki mene, szent Timothéust Éphésusba hagyá. hogy gondot viselne. az őt lévő Anyaszent egy házra. Azután

⁵⁷² Mácédoniába vevé uttyátt, hogy eleget tenne a filippibélieknek tett ígéreinek, hogy

⁵⁷³ látogatásokra el mégyen. Azt tarttyák, hogy Mácédoniából írá Timotheusnak az első

⁵⁶⁹ Joseph de bello 1. 2.c.24.

⁵⁷⁰ VI Rész.

⁵⁷¹ A kristus eszt 67. An vulg. 64.

⁵⁷² Hebr. XIII 19. 23. 2 Tim.IV 13. 1 Tim.1.3. filip.XI 24.

⁵⁷³ szent pál Timothéusnak irot első levele

levelét. A melyben azt írja, hogy reméli rövid idő alatt hozzája mégyen, de mint hogy az elmulhatot. azért igen fő oktatásokat ad néki. hogy mi formában [mi-formában] viselje magát⁵⁷⁴ az Isten házában, és az Anyaszent egy házba. a melynek ő a püspöke. arra inti hogy vigyázon ahamis Apostolokra, akik új tudományt hintenek vala el. Éfésusba, és akik mély tudományokat, és okoságokat. tévelygéseket tanítottanak a hivek között, Igen hasznos oktatásokat ad néki, a püspökök, papok, és Diakonusok meg választásokra. hogy mi formában igazgasa az özvegyeket és minden féle személyeknek magok viselésekről. azt tudtára adgya hogy Hymenéus és Alexander a hit hajójából ki estenek, és a sátánnak adta,

Azt akarja, hogy könyörgések legyenek akirályokért. és améltóságban lévőkért úgy hogy az ő igazgatások alatt. tsendes. áitatos. és tisztességes életet élhesünk. Hogy a férfiak minden helyen könyörögjenek, harag, és vetekedés nélkül., az Aszonyok is hasonló képen könyörögjenek. tisztességes öltözetben. fel ékesítvén magokat. szemérmeséggel. tisztasággal, és jó tselekedetekkel, és nem hejában való ékeséggel. és fodorított hajjal, nem akarja hogy az Aszszonyok tanítsanak a templomban, hanem hogy tsendeséggben halgasák az oktatásokat. és engedelmesek legyenek férjhez,

Hogy a mely püspököket fog tenni. azok egy feleségűek legyenek. és akiknek tsak egy feleség volt. püspökségek előtt, a kik jó gondgyát visélték tselédeknek, akik nem újak a kereszttségbe. Hogy a Diakonusok. tiszták, igazak. jozanak. és ne fősvények legyenek, akik a vallásnak titkát, a tszta lelki üsméretbe meg tarttsák., meg fedhetetlenek legyenek, elsöben meg próbállyák, minek előtt a szent szolgálatra vegyék őket., a kik tsak egy feleségűek. és akik tszteségesen igazgatták tselédek. Hogy Diakonusok. tiszták és mértékletesek legyenek. jozanok, nem rágalmozok, és hivek mindenben.

⁵⁷⁵ Azt hagyja Timothéusnak, hogy olyan formába élyen, hogy senki ötét meg ne vethesse, ifiúságára való nézve, hanem légyen példája nyájának, követvén minden féle jó erköltsöket, gyakorolgya az olvasást, az intést, az oktatást, rendet szab néki. hogy miképen viselje magát az özvegyekhez, az öregekhez. és az ifiakhoz. Azt akarja, hogy a mely özvegy Aszonyt választanak az egyház szolgálattá, leg alább hatvan esztendősen legyen, kinek tsak egy férje volt, a kinek jó tselekedeteiről bizonytságot tésznek. a kik gazdálkodok voltak., a kik a szentek lábait meg mosták, a kik a keseredeteket meg segítették., akik gyermekeket jól nevelték. de tilgya hogy erre a hivatalra vegyék az ifiú özvegy aszonyokat., a kik minek utánna lágy életet éltenek volna. a kristus szolgálattában. újontában férjhez akarnának menni.: Hogy a papok, akik jól igazgattak a községet, dupla tszteletet vegyenek. vagy meg jutalmaztassanak., fő képen az olyanak, a kik prédikálnak, és tanítanak, Azt hagyja Timotheusnak. hogy egy pap ellen való vádolást. tsak két. vagy három bizonytságnak a szovára vegye bé. Azt hagyja néki. hogy tsak könnyen. a kezeit senkire ne tegye, ne hogy részt vegyen a mások vétkeibe. fedgye meg nyilván a vétkeket, azért hogy a többi is tartalékba legyenek, azt is hagyja néki. hogy tsak aviz italt ne gyakorolgya. hanem élyen kevés boral is. a gyomrának gyengeségiért., és más egyéb nyavalyáiért. végtire arra inti Timotheust. hogy a nála letett hitet meg örize, távoztassa el beszédiben a hejában való ujtásokat, és a hamis nevű tudományok ellen vetésit., Imé ezek a főveb részei az oktatásnak, melyet látunk a Timotheusnak írott levélbe.

⁵⁷⁶ szent pál Macédoniában lévén, fel tevé magában. hogy Nicopolisba menne telelni., vagy is talám már ebben avárosba volt. a midön azt írta Titusnak. hogy hozzája jöne azután hogy krétába küldené Tikikust. vagy Artemást aki az alatt igazgasa a szigetbe lévő hiveket. Mint

⁵⁷⁴ 1 Tim.IV 2. 1 Tim.I. 19.20

⁵⁷⁵ 1 Tim.IV. 12.

⁵⁷⁶ szent pál Titusnak írott levele. Tit.XI.1 2. Hieronym in Tit.

⁵⁷⁷ hogy Titusnak a leg főbe hivatalyly kréta szigetében avolt. hogy őt püspököt rendelyen. Szent pál eleiben adgya hogy mitsodásnak kell lenni egy püspöknek. A ki meg fedhetetlen. és egy feleségü légyen. mivel ő az Isten házának az első szolgája, a kinek a fiai hivek. és jó erköltsüek legyenek. maga haragos ne légyen. se részeges. se erőszakos. se ne szerese a gyalázatos nyereséget. szerese a szállás adást, legyjen józan, nyájas. szent, igaz. mértékletes. kaptsollya magát ahitnek igazságihoz, ugy hogy alkalmas legyjen a hiveket inteni, és meg gyözni a meg átkodtakot. kik az igazság ellen állanak,

szent pál arra inti Titust, hogy a krétaiakon sok hatalmat vegyen. keményen bányék vélek, és keményen fedgye meg őket. mivel azon sziget béliek felől azt tartották. hogy rend szerent hazugok, hamisak. restek. torkosok, Egy néhány féle oktatást ad néki az öregekről. az öreg Aszszonyokrol. a két részről valo ifiakrol. és arabokrol. Mint hogy abban a szigetbe sok meg tért sidok valának, a kik mindenkor tsak a fejekbe tartották a régi Céremoniakot. szent pál azt akarja, hogy Titus arra intse őket. hogy azokat vessék ki a fejekből. hagyák el. a sidó fabulákat., és az emberi hagyásokat, tanítsa őket arra, hogy az ételbe valo válogatás már el töröltet. hogy minden tiszta., atisztáknak, Azt hagyja még Titusnak. hogy távozzék el, egy eretnektől. az első. vagy a másod intése után, és oktassa ahiveket a békeségre. és a földi hatalmasokhoz valo engedelmeségre. Azt is hagyá néki. hogy Zénást. és Apollot szorgalmatosan előre el küldgye. és semi fogyatkozások ne legyjen Ezekből áll. a Titusnak irt levél.

Agrippa, elvevé a fő papságot Jesustol. a Gamaliel fiától. és Matthiásnak. a Theophilus fiának adá. a kinek főpapsága alat kezdődék el két esztendő mulva ahadakozás. ugy mint a közönséges esztendőnek, 66. kában. Álbinus minek utánna két esztendeig let volna Gubernátorja sidó országnak, Néro ötet viszá hivatá. és helyében Gessius Florust küldé., a ki Cleopátra nevü feleségit is el vivé magával. ugyan a felesége is nyereté meg néki azt a Gubernatorsagot., mivel poppéánál kedveségbe volt. Albinus meg tudván hogy Gessius Florus helyében jöné, hogy anépnek kedvét talállya, meg öleté az olyan rabokot. a kik tellyeséggel meg érdemlék ahalált, iszonyu vétkekért, szabadságot ada pedig az olyan tolvajoknak. és gyilkosoknak, akik eleget tehetének fősvénységinek, a fogságban hagyá pedig az olyanokot, akik néki pénzt nem adhatának,

Gessius Florus a maga Gubernátorságába érkezvén, olyan kevés maga meg türköztetéssel viselé magát. és a maga hatalmával, oly rendeletlenül viszá éle, hogy az előtte valójának vétkeit el felejteté, és tsak nem meg bánatá el menetelét. mivel Albinus, a roszat leg aláb titkoson tselekedé. de Florus. még azal ditsekedék, benne nem volt. se emberség. se szégyen, minden féle nyereség. nagy, kitsid, titkos. nyilvánóságos. néki mind jó volt, meg nyomorittya vala avárosokat. és a tartományokot, a tolvajokal meg osztozot, és azö vétkeknek büntetetlenységét. pénzért adgya vala el nekik nem ugy viselé magát. mint olyan bíró a kit anép igazgatására küldöték volt. hanem mint egy olyan hohér, akít a vétkesek büntetésire küldenek

Ez így lévén. azt nem tsudálhatni. ha a sidok anyi nyomoruságokkal szorongattatván., végtire a Romaiak ellen támadának, sokan közüllök el hagyák az országot. és más tartományokba menének lakni. pusztán hagyván sok helyeket az országba A többi pediglen. nyilván kezdének a Romai uralkodásnak ellent állani, de florus, nem hogy a párt ütésnek eleit vette volna, és azt kezdetekor le tsendesitette volna, hanem még azon volt hogy kénszerittse őket a fegyver fogásra, azt pedig vagy azért tselekedé, hogy örömel látta volna őket mind egy szers mind el veszni. vagy pediglen azért. hogy más utat nem láta. hogy magát meg menthese. a sok vétkeiért valo büntetéstől.

⁵⁷⁷ Tit.1.5.

⁵⁷⁸ Azon időben, amelyben sidó országban nagy háborúság, volt, és minden készen volt. apárt ütésre, Néro Császára, igen gyanakodának, hogy ő gyujtata volna fel Roma városát, az égés tizen nyoltzadik july kezdődék. ugyan azon anapon. a melyen. ánnak előtte sokal. a Gallusok Romát meg égették volt, Az égés hat napig. és hét éttzakáig tartta, A város tizen négy részre lévén osztva, a három része. egészen el ége. és a töb hét részeiben, tsak imit amot maradának meg egy néhány házak, és minek utánna a tüzet meg tartoztatták volna, le rontván sok házakot, az égés ujontában el kezdődék, és mind egészen kilentz napig tartta, igen sok számuak veszének el, és akik el szaladhatának, a tzintermekben. és avároson kívül valo rosz házakban keresének szállást. Azt pediglen sokan észre vevék, hogy avitézek, a kiket a tűz oltásra szoktak olyan alkalmatoságokban rendelni, és a Császár tisztei. fenyegeték. és nem engedék azokat munkalodni kik a tüzet el akarják vala oltani, de söt még ő magok gyujtogaták, Néro császár akoron Antiumba volt. Romához egy napi földre. és tsak akkor tére viszá, a mikor meg hallá hogy a tűz közelgetne az udvar házához, noha az is elége. A koron egy magos toronyba fel menvén, ahonét egészen ki láthatá az égést, és őt musikás köntösben., a maga tsinált verseit kezdé éneklenni. a Troja városának el égéséről.

Mind ezen tselekedetit, akik jól meg vizsgálák, könnyen el hiteték magokkal. hogy ő maga volna a kezdője annak az égésnek. azt pedig vagy oktalanságból tselekedé. vagy azért hogy olyan rendkívül valo dolgot láthason. vagy hivalkodásból tselekedé, hogy nevezete fent maradgyon., hogy Roma városát fel építette. és szebbé tette., minden tehetségivel azon volt. hogy mindenel el hitesse. hogy semi része nem volt. az égésbe, abban munkálodék. hogy a népet meg segittse, el szállítsa. és avároset meg épittse, magára válalá hogy meg tisztittattya az uttzákat. és az el éget házaknak helyeit. mind ezek után is. a Romai nép. tsak néki tulajdonittá az égést, Néro pedig haszontalanul igyekezék azon, hogy akeresztyéneket okozák, mivel még azok is a kik akeresztyéneket nem szereték. szánakodással tekinték őket, mint olyanokat, a kik a Néro kegyetlenséginek. áldozatra valói. és akik olyan vétekért szenvednek, amelyhez semi közök nintsen.

Ez a kegyetlen Császár meg fogatá azokat, a kik nyilván valo keresztyének valának., és azoktól, más sokakrais. találának, akiket mind meg itélek. nem anyira ugy mint az égésért valo vétkeket, hanem mint az emberi nemzet gyűlölséginek áldozatra valóit. mondgya Tacitus. ilyen hamis itélettel valának a pogányok, akeresztyének felöl, nekik is tulajdonitták vala. a leg nagyob vétkeket. és a leg utálatosab tselekedeteket, holtok után is tsufszágal illeték őket. Némelyeket, valamely állatnak a bőriben takarák, és ugy szagattaták el a kutyákkal. másokat ⁵⁷⁹ keresztre vonták, némelyek atüz langja által veszének el, meg égetvén őket éttzaka. hogy fáklyák helyet vilagosittsanak, mind ezek a Néro kerttyeiben menek vala végben. a ki magais őt volt. kotsis köntösbe. és szekereket futtatot

Hihető, hogy a keresztyéneket az égetéssel valo vádolásnak alkalmatoságával., tsinalák a törvényeket. és adának ki parantsolatokat. a melyek. tilták akeresztyén vallásra valo állást, és azt nem tsak Romában. hanem az egész birodalomba. sok Martyrokot számlálnak, akik ebben az üldözésben szenvedének, ugy mint, szent Paulinus. a ki pisa városaba szenvede, szent Románus. szent Gervasius. és szent Protasius. Ravennában pedig ugyan azon időben szent Vitalius. és szent váléria. Atyok. és Anyok. szent Gervásiusnak. és protásiusnak., és még többek.

Azonba pedig sidó országban igen készülnek vala a hadakozáshoz, és azt a nyomoruságot sok ⁵⁸⁰ féle tsudák jelenték meg, a melyekről szól josef. azok a tsudák husvét napján történének,

⁵⁷⁸ vide Dion. 1.62. Tacit Annal.1.15 c.37.38.39. sueton in Neron.

⁵⁷⁹ Tacit. Annal.1. 15 c 44. Baron.An. 66.

⁵⁸⁰ A kristus eszt 68. An vulg. 65 josef de bello. 1.6. c 31

ahadakozás előtt, esztendővel, három ora tályba. éjfel után a templom olyan világóságban láttot lenni, valamint fényes napal. eztet az okosak arra magyarázák, hogy a világóság tüzet jelentene., a mely meg is emészté egy néhány esztendők mulva, ugyan azon innepen, egy réz⁵⁸¹ kapu, a mely a templom belső részét zárta bé, és a mely olyan nehéz volt. hogy husz ember. nehezen zárja vala bé minden estve. éjfel tályba, meg nyilék magától, azt itélék abbol, hogy az Isten meg nyitaná templomát ellenségeinek

A következő Májusnak. huszon egyedik napján. egy kevésé nap lemenetele elöt. az áerbe hadi szekereket láttanak, minden tartományokba. és mint nagy sereg vitézeket kik a felhöken által menván. a városokat környül fogák., mint ha meg akarták volna szállani. Pünkösöd Innepében. ugyan azon Májusnak huszon nyoltzadik napján A papok a szokás szerént, a templomnak a belső résziben menván éttzaka, hogy a szolgálattyokat végben vigyék. hihető. hogy a lámpásokot meg gyujtsák. és füstölököt ajánlyanak. valamint aföld indulásnak a zugását kezdék hallani és olyan zudulást mint mikor tolyongással sietnek ki menni valamely helyről, és azután. szozatot hallának. a mely hirtelenséggel kialtá; *Menyünk ki innét* Azt⁵⁸² tarttyák. hogy azok Angyalok valának, a kik el hagyással fenyegeték azt a szent helyet, és hogy el hagynák a sidokot is. ha az urhoz meg nem térnének.

⁵⁸³ Josef azt mondgya, hogy olyan üstökös tsillag is láttot. a mely esztendeig tartta, és hogy Jérusálem felet olyan rend kívül valo fényeséget lattak, a melynek kard formája volt. De a sidok, meg keményedések, és vakságok. olyan. vala. hogy mind ezek meg nem lágyították sziveket. Meg tsalák őket a sok. hitegetők., akik hizelkednek vala. rosz indulattyoknak, azért is mind a magok hasznokra magyarázák ezeket ajeleket. hizelkedvén azal magoknak, hogy a mely roszat azok jelentenek. a mind az ellenségekre fordul. De a min leg inkább meg tsalatkoznak, mondgya Josef. és a mi leg inkább vivé őket arra. hogy fegyvert fogjanak, és meg szabadítsák magokot a Romaiak járma alol., az Irásnak ígéreti valának., amely azt igéré nékik hogy abban az időben. olyan fejdelem támad azö nemzetek közül, aki az egész világot fogja birni, Ez a historikus. ezt vespasiánusra akará szabni. De ezek ajövendölések már egészen bé tellyesedtenek vala a kristus Jesus személyében. akinek birodalma. már akoron el kezdödöt vala. el terjedni az egész világra, ugy anyira. hogy tsak hamarjába véghetetlen imádoi valának, kik a hitnek jármát fel vevék, avilágnak mind részeiben

⁵⁸⁴ Azon idő tályba, az Isten meg jelenté szent péternek, hogy halálának ideje közelgetne, és hogy követné rövid idő mulva. akristus Jesust az ö Mesterét. Ez a szent Apostol. tudván tehát hogy rövid idő mulva. el hagyná halando testét. haszonra akará fordítani azt akevés időt, és fel ébreszteni a hivekben az igazságokat., a melyekre őket tanította vala, ugy hogy holta után az elméjebbe tarttsák, a miket tsak rövideden írásban hágy nékik, erre valo nézve is ír a második⁵⁸⁵ levelét, a melyet azon hiveknek ír a kiknek irta volt az elsöt, valamint ki tettik ezekből a szokbol. *Imé a második levél. a melyet irok néktek. Az első levelét tehát ír a hiveknek. kik el valának szélyedve. pontusba Galatziába. kapadociában, Asiában. és Bythiniában.* a levelében. fő képen. a keresztyénségre meg tért sidoknak beszél.

Azt hiszük. hogy Romából ír ezt a levelét. és talám, a jelenés után, melyet látot amidön Romából ki akara menni a Néro üldözése elöl. a midön Roma kapujában let volna. a kristus⁵⁸⁶ meg jelenék néki. szent péter el álmelkodván. kérdé. *Uram hová mégy.*, a kristus felelé

⁵⁸¹ josef de bello.1.6. c.6.

⁵⁸² Chrysost. in Joan. homil.64.

⁵⁸³ Josef de bello.1.6. c 31

⁵⁸⁴ 2 petr I. 14. 15.

⁵⁸⁵ 2. petr. XI 1.

⁵⁸⁶ origen.G.L. in joan. t21 p. 218. Ambros. Serm.68.

néki, *En Romában jöttem. hogy it ismét fel feszítessem.* szent péter ezen szokból. meg érté hogy tsak hamar el kellene végezni az áldozatját., és bé tölteni amit az üdvezítő mondot volt⁵⁸⁷ neki, *Mostanában nem követhet engemet, de mászor fogsz engemet követni,* És meg⁵⁸⁸ másut. *Amidön ifiu voltál. magad övedzed vala magadot. és oda mentél a hová akartál, de amidön meg öregszel. más fóg fel övedzeni, és oda viszen. ahová nem akarnád.* tudtára adván, hogy mitsoda féle halált fog szenvedni, ugyan ezért is mondá szent péter a levelében. hogy kész el hagyni evilágot, ugy valamint a kristus azt néki ki nyilatkoztatta.

Ebben alevélbe meg mutattya a jó tselekedeteknek szükségit az üdveségre. ahiveket arra inti, hogy vigyázanak ahamis Doktorokra kik meg ronttyák vala a szent tudományt., és botránkoztaták az Anyaszent egy házat. rosz példa adásokal. inti arra is őket. hogy legyenek. álhatatosok. az Apostolok tanításában, azt tarttyák. hogy leg inkább a simon magus tanítványira, és a Nicoláitakra tzéloz, akiket ugy írja le, mint olyanokat akik tsak azt keresték.⁵⁸⁹ hogy másokat el amittsanak, a kik tsak a rosz kívánságokat követték. a kik tagadák a fel támadást, az Istennek ígérteit, és ítéletit., nagy ditséretet téssen szent párol. és aleveléiről, a melyekbe. azt mondgya hogy vannak olyan dolgok. amelyeket nehéz meg érteni, a melyek a rosz elméjük viszá élnek. valamint atöb írásokal., hogy a magok tévelygéseket meg⁵⁹⁰ erősítsék. némellyek az Atyák közül kételkedtek abban hogy ez a levél szent péteré lett⁵⁹¹ volna., de a leg régiebbek ugy tartották, mint Isteni írást. szent judás maga alevelében olyan verseket hoz elé, a melyeket a mi urunk Jesus kristusunknak Apostoli mondották.

⁵⁹² Azon idő tályba szent pál is Romában mene, Asián mene által, valamint meg ígérte vala⁵⁹³ Timotheusnak. Troadesbe érkezven. karpus nevühoz szálla., ahol hagyá a palásttyát. és az írást Éfesusba meg látogató Timothéust., Milétumba érkezvén. ahol Trofimust betegen hagyá. onnét korintusba. mene, és ót hagyá Erasmust. egyikét atánítványi közül, végtire Romában érkezék, ahol szent pétert találá, mind egyike, mind a másika. ujjab buzgoságal kezdék hirdetni a kristus Jésust. a sidoknak és a pogányoknak, az Isten olyan áldását hinté az ö⁵⁹⁴ tanításokra. hogy sokakat meg térítének. a többi közöt Néronak egy ágyasát teszik fel., akit szent pál térítte meg., és aki el hagyá az előbbeni életét. A császár nem szenvedhetvén a keresztyéni vallásnak Romában valo elterjedésit. a tömlöztbe téteté a két Apostolt.

Sokan a regiek közül azt tartották, hogy a két Apostolnak meg fogatása. és meg oletése. azért volt. hogy gyözedelmesek voltak simon Máguson. Ez az Istentelen kristusnak tartván magát. és meg akarván mutatni, hogy valamint a kristus Jésum, öis fel mehet a menyekben. fel emelteté azért magát az áerbe két ördögél. tüzes szekérben. a mely boszorkányos szekér volt. a sok nép aki jelen volt, már ötöt ugy tekénté mint Istent, és nagy kiáltásokal. néz vala fel felé utánna, De a két Apostol. szent péter, és szent pál. az imádsághoz fogván, a tsalardot az ördögök el hagyák. és a földre esék. a lábait el töré. onnét fel emelék. és a városnak Brunda nevü helyére vivék, a hol bánván, és szégyenelvén esetét. a háza tetejéről le ugrék. és nyomorultul meg hala., sokan akik ezt láták meg térének. mások pedig meg maradának vakságokba

⁵⁸⁷ joan.XIII 36.

⁵⁸⁸ joan.XXI 18. 19.

⁵⁸⁹ 2 petr. XI 3.4.

⁵⁹⁰ 2.petr.XI.15. 16. Hieronym de viris Illustr. c 1. Greg.Mag. in Ezech. homil 18 Euseb. hist Eccl. 13.c.3.

⁵⁹¹ Jud.V.17. 18.2 petr. XI. 5.

⁵⁹² VIII Rész

⁵⁹³ szent pál Romába mégyen utol szor. 1 Tim XI. 14. 2 Tim IV. 13. 2 Tim 1.4. 2 Tim.IV. 20. Euseb.1.2. c 25

⁵⁹⁴ chrysost in acta.homil 46.

⁵⁹⁵ Azt tarttyák. hogy Néro is jelen let volna ezen az eseten. és bizonyosága volt. a simon
⁵⁹⁶ gyalázattyának. a kinek kedvez vala. Suetonius is azt mondgya, hogy a közönségesen valo
játékokba egy ember a CSászár láttára repülni akara, de tsak hamar le esék a földre., és a vére
a szélig fitskánkozik a hol a Császár ült hogy néze,

A Simon mágus halála után tevék tehát szent pétert. és szent palt egy tömlöztbe, a hol sokakat
meg térítének., nyoltz holnapja volt fogságoknak. a midön meg téríték. szent Processust, és
⁵⁹⁷ szent Martinianust, ezek valának az ő leg főveb örzői, és más negyven személyeket. kik
⁵⁹⁸ mind martyrságot szenvedének. szent pál a Timotheusnak. Romából irt második levelében.
azt mondgya. hogy az első meg igazulásakor,. mindenek el hagyák. de az Isten meg segíté, és
meg erősitté ötet, azért hogy ő általa az igazságnak ki hirdetése. el terjedgyen apogányok
közöt. és hogy az ur meg szabadította az orozslánynak torkából., az az, a Néro haragjától. de
tellyeségel., még azért. meg nem menekedék aveszedelemtől., az Isten tsak azért halasztá
halálát. hogy meg nagyobitaná érdemét

⁵⁹⁹ A fogság. meg nem gyengitheté azö buzgoságát. a néro ágyasát akiről szollánk. meg nem
⁶⁰⁰ szünék oktatni, és ennek a CSászárnak. egy inya adóját meg téríté. Alexander. aréz mives,
talám ugyan az. akit exCommunikálta volt annak előtte valo idővel, ellene volt. és sok bajt
okoza néki. Az Ásiaiak kik Romában valának. nem hogy segítették volna., de tölle el
távoznak, az Isten pedig meg vigasztalá ötet. hozzája küldvén Onesiforust, aki Ásiából
érkezvén. minek utánna sokáig kereste volna ötet, végtire reája találá. és minden tehetségivel
⁶⁰¹ segitté ötet.

⁶⁰² Az Apostol., azon idő tályba írta alevelét az Éfésiusokhoz., azt tarttyák elegendő jó ókból,
hogy ez a levél nem tsak egy városnak. hanem. az egész Ásiában lévő Anyaszent egy háznak
szollot, mivel azt írják, hogy a régi Exemplarisokban avárosnak a neve a melynek kelletet
⁶⁰³ volna küldeni. nem volt fel téve. hanem tsak eszerént volt, pál. akristus Jesus Apostola-----
----a szenteknek. a kik.-----és a hiveknek... &χ Az Apostol. eleinte mindgyárt ditséri a
⁶⁰⁴ hivek. hitét. és felebaráti szeretetét, elejekbe teszi egészen aválttságunknak és a meg
igazulásunknak titkait. a kristus Jesus érdemi által, fel teszi nékik a predestinációt, és a
pogányoknak, ahitre valo hivatásokat, a sidoknak, és apogányoknak egy testbe valo meg
egyezéseket. a melyeknek, a kristus a feje., ennek az Isteni főnek a ditsősége, és fel
magasztaltatása, fellyeb valo minden lelki, és testi teremtet állatoknál., az olyan sidokra, és
keresztyénekre támad, akik atörvény béli Cérémoniákra adták mod nélkül magokat, azután
beszél a simon Mágus tanítványi ellen, és azon idő béli eretnekek ellen., a kiket
Gnostikusoknak nevezték. végtire igen szép letzkét ad az Éfésiusoknak, hogy mi képen
éllyenek keresztyéni életet minden féle hivatalba. el végezvén levelét, arra kéri őket, hogy
imádkozanak érte, hogy az Isten adgyon néki bátorságot. erőt. és szabadságot, az
Évangélium prédikálására. a hamisak ellenzések. és üldöztetések ellen is. alevelét Tikikus
által küldé el. akit kedves atyafiának nevezi. az ur hü szolgájának, és az Isten szolgálattában
valo társának,

⁵⁹⁵ Philostr. c 29.

⁵⁹⁶ Sueton in Nerone c 19.

⁵⁹⁷ vide Bolland. 14.mart p.343. Surius.2. jul.

⁵⁹⁸ 2 Tim IV. 16.

⁵⁹⁹ Chrysost contra vituperat vitae Mon 1. c 4.

⁶⁰⁰ 1 Tim 1.20. 2 Tim 4.14. 2 Tim. 1.15.

⁶⁰¹ 2 Tim 1.16.

⁶⁰² szent pál levele az Éfésiusokhoz

⁶⁰³ Basil.1.2. advers. Eunom.vide. et Hieronym.in Ephes.1.

⁶⁰⁴ vide Tertull. 1.5. Contr. marcion. c 17.

⁶⁰⁵ Kevés idővel az után írta szent Pál. második levelét szent Timothéusnak, Az Apostol fogságban volt abban az időben, és olyan bizonyosnak tartotta Martyrságát., hogy magát úgy ⁶⁰⁶ tekinté., mint olyan áldozatra valót, aki készen volt. hogy fel áldozák. szent Chrysostomus ⁶⁰⁷ ezt a levelet úgy tekinti mint szent Pálnak testámentumját. szent Timotheus Ásiában volt, vagy is Éfesusba. amidőn szent Pál arra kéré levelében, hogy sietve menne hozzája. és még a tél előtt. vegye maga mellé Márkot ís. és köntösit a könyveivel vigye el. amelyeket karpusnál hagyta volt

Azután a Demas eseteről ír neki., aki a világ szeretetére adván magát. el hagyta ötet. és Tessalonikában ment., az után hogy Himeneus, és Filétus. a hitet el hagyták., és sokakat. azal. hitegették, hogy a fel támadás már meg volt, emlékezetet térszén azután a Timoteus nagy anyáról. loisbéről, és az Anyáról Euniczéről. a kik azt a kedves tanítványt. az áítatoságban. és a szent tudományban nevelték volt Arra inti, hogy nevellye magában a szent Léleknek kegyelmét, amelyet vette volt fel szenteltetésekor, egy néhány féle tanácsot ad néki a hamis Doktorok iránt, és azon idő béli Eretnekek iránt. arra inti, hogy soha el ne feletkezék arrol. amit tölle tanult, azon meg ne ütközék, ha némelyek el távoznak az igazságtól. hanem azt keményen prédikállyá, állyon ellene annak, aki az ellen támad, és aki csak az ujságot keresi, a mely csak a fülnek. és arosz kívánságnak hizelkedik. a levélnek avégin köszönti szent Timotheust Eubulus, Pudens. Linus. és Klaudia nevelk., ezek régi Romai keresztyének ⁶⁰⁸ valának., a kiket Timotheus üsmérhette, Romában való létekor 62 esztendőben.

⁶⁰⁹ Végtire. Szent Péter. és szent Pál Apostolok, ditsőséges Martyrságal. koronázák meg élettjeiket. és munkájokat. mind a kettő Romában, és egy napon, úgy mint 29 juny, azt tarttyák. hogy meg ölettetések előtt. meg veszözék őket. még mostanában is mutattják Romában az oszlopokat. a melyekhez mondgyák. hogy valának kötözve, együt vitték ki őket avárosbol. az Ostia kapuján, Prudentius azt mondgya hogy ugyan egy helyt szenvedék ahalált., ⁶¹⁰ a Tiberis vize mellett való tónál, szent Pétert fel feszíték. fövel alá, valamint maga kérte volt arra a hohérokot, Ezt azért tselekedé hogy a fájdalom még nagyobb legyen, vagy azért hogy nem tartotta magát méltónak arra hogy úgy feszitessék fel mint akristus, fövel fel., azon helyre temeték. a melyet vaticánumnak nevezik

⁶¹¹ Szent Pál a Salviána vizeinél öleték meg, nekik fejét vevék. és az Ostia uttya mellett ⁶¹² temeték el. A nagy szent Gergely azt mondgya, mint bizonyos dolgot, hogy minek utánna akét Apostolt meg ölték volna, némely nap keleti keresztyének a hazájokban akarák vinni atesteket, de a midőn két mély földnre lettek volna Romától, tovább nem viheték arettentő villámlás és meny kövek miat., A koron a Romai keresztyének ki menvén avárosbol., viszá hozák a testeket., a szent Péterét. a vaticánumba temeték, és a szent Pálét, az Ostia uttya mellé. még mostanában is láthatni az ő temető helyeket a melyekhez minden időkben mind a Romai. mind az egész világon lévő hívek. nagy tisztelettel voltanak.

⁶¹³ szent Péter után következék a Romai székben. szent Kelemen, a kiről emlékezik szent Pál. a filippi béliekhez irt levelében, és akinek azt mondgya. hogy aneve. az élet könyvébe vagyon írva., szent Péter és Pál. midőn életbe valának. sok szor kénszeritetének Romából ki menni az

⁶⁰⁵ Timotheushoz való második levele.

⁶⁰⁶ 2 Tim. IV. 6 8. 18.

⁶⁰⁷ Chrysost. hom. IX. in 2. Tim. p. 615.

⁶⁰⁸ A Kristus eszt. 69. An. vulg. 66.

⁶⁰⁹ Baron. an. 69. 5. 8.

⁶¹⁰ Prudent. de martyr. 12. p. 144. Euseb. 1.3. c. 1. Prudent. Aster. Chrysost. alii Ambros. in ps. 118. Aug. serm. 203.

⁶¹¹ Greg. mag. 1. 12. Ep. 9. Euseb. 1.2. c. 25 Hieronym. de viris illustr. c. 5.

⁶¹² Greg. Mag. 1.3. Ep. 30.

⁶¹³ Filipp. IV. 3.

⁶¹⁴ Anya szent egy ház hasznáért. olyankor, helyettek, vagy püspököket., vagy vicegerenseket rendelnek vala a kik az ő távul valo léteben igazgattyák. és oktattyák vala azt az Anyaszent egy házat, szent linust, azt tarttyák, hogy szent pál rendelé., szent kelement pedig szent péter, szent Cletust, vagy Anacletust is az Apostolok rendelék. és igazgatá azt az Anya szent egy házat., De az Apostolok halálok után, a hatalmat, tsak egy személyre kelletek adni, hogy a meg hasonlász el távoztassék, Erre valo nézve szent péter, hogy eleit vegye. a meg hasonlász, halála elöt szent kelement rendelé hogy helyébe légyen székiben.

⁶¹⁵ De ez a szent pápa., vagy alázatoságbol. vagy valamely más okbol., amelyet nem tudhatunk, nem vevé kezéhez valójában az Anyaszent egy ház igazgatását, hanem tsak szent linus., és szent Cletus. vagy Anacletus halálok után., szent linust a régiek mindgyárászt szent péter utánvalonak üsmerték a Romai székben Azt tarttyák hogy szent linusrol. téssen ⁶¹⁷ emlékezetet szent pál. a Timothéushoz irot levelében. szent linus tizen két esztendeig és egy nehány holnapokig igazgatá az Anyaszent egy házat., az ő pápasága alatt let a Jérusálem el rontása, a melyről fogunk beszélteni, a kristus esztendejének 78 dikában hala meg, a deákok huszon harmadik septemberben teszik az innepét, a Görögök pedig ötödik novemberben.

A Simon mágus eretneksége az ő esetével el nem szélyede. mivel ötöt, nem tsak éltében, ⁶¹⁸ hanem még holta után is. Isten gyanánt imadgyák vala. szent Justinus azt mondgya hogy a második Saeculumnak a közepén, a samaritánusok. és más tartományokban, ötöt. az Istenek ⁶¹⁹ között. leg nagyobnak tartották, a Romaiak, söt még atanás is, valamint a régiek írják. ⁶²⁰ Isteni tiszteletet adnak vala néki. és kö képet emelének néki a Tiberis szigetében a melyre ⁶²¹ reá volt írva. Simoni Sancto, Deo., Alexandriai szent kelemen. azt mondgya, hogy az ő ⁶²² követői. imadgyák vala ötöt. az ő idejében.

⁶²³ Menandrius a simon magus tanítványa. samariai fi volt. emég az Apostolok idejebbe kezde tanítani, hasonlita. vagy is felyül haladá mesterét az ördögi tudományba, valamit simon magának tulajdonit vala, manandrius is magának tulajdonitá, mind azon által nem tartá magát örökös erőnek lenni. mint simon, hanem azal ditsekedék, hogy a minden ható ötöt küldötte volna el az emberek váltságára., azt tanittá. hogy az Angyalokat az Isteni értelem nemzette volna, hogy a világot. és az ember testét. ök teremtték volna, a mi ötöt illeti. ő ugy jöt el mint meg váltó, hogy adgyon az embereknek az ő ördögi mestersége által. elegendő tudománt arra, hogy meg gyözhesék. az Angyalokat, kik a világot teremtték. a kiket ugy lehet meg gyözni. ha aző boszorkányságát meg tanulják, és ha aző nevében valo keresztséget fel veszik.

Azt tanitá. hogy az ő keresztsége. fel támadás volna, és akik azt felvenék. se meg ne halnának, se meg nem rohdahnának, se soha meg nem vénülnének, de mind ezekre az ígéretekre., igen kevesen vevék azt fel., senki nem meré magának igérni a meg halhatatlanságot Menandrius leg több tanítványokat. Antiokiába szerze magának. ezek keresztyéneknek hivatattyák vala magokat. és így gyalázák vala meg akeresztyéni vallást.

⁶¹⁴ Epiphan haeres 27. c 6. Beda Baron.&χ Constit Apost 1.7. c 46. Epiphan haeres.27. c 6. Tertull. praescript. c 32. Baron.an.69.

⁶¹⁵ Rufin. Recog. p.398.

⁶¹⁶ Epiphan haeres. 27.c.6. Iren 1.3. c 3. Euseb. I.2.c.2.

⁶¹⁷ 2 Tim.IV. 21

⁶¹⁸ Justin.Apol 2.p.69.

⁶¹⁹ Justin.Apol. 2.p.69.

⁶²⁰ Tertul.Apol. c.13.

⁶²¹ Justin. Tertull.

⁶²² Clem Alex. Strom.1.2. p.383,

⁶²³ Iren 1.1. c 21. Justin. Apolog.2. Euseb.I. 3. c 16. Tertull. praescript c 46

apogányok között. akik nem tudják vala meg különböztetni, avaságos keresztyéneket. ahamisaktól., azok a kik leg inkább üsmérek, a Menandrius tanítványit. Menandriánistaknak híják vala., a leg hiresebb tanítványi Menandriusnak., saturnius. és Basilides valának ezekről még lehet emlékezet másut

A Thiáni Apollonius. Romában mene. a simon mágus halálának idejében., Musonius, stoiciánus filosofus is őt volt. rabságban, és nem akará hogy Apollonius látogatására menyen., filolaus, más filosofus., elől találván Apolloniust Romától hat mély földnire, azon vala, hogy Apollonius ne menne Romában, mondván. hogy őt nem volna meg maradás., az Apollonius tanítványi. a kik harmintz négyen valának. ezen meg ijedének. csak nyoltzan maradának melette. atöbbi. viszá térének, Apollonius pedig még inkább meg bátorodván, bé mene avárosba, mondván. meg mutattya. hogy egy valóságos filosofus. semitől nem tart, Apollonius Romába lévén. Télésinus. egyik a Consulok közül magához hivatá., tudakozodék tölle. mind köntöse felől. mind hivatalyáról., mind pedig arról., hogy mi formában könyörög az Isteneknek, tudosnak találván avallásba, meg engedé néki. hogy meg látogathasa a templomokat, és meg parantsolá az áldozó papoknak. hogy jól fogadgyák. Apollonius egyik templomból. amásikában menvén. mondá hogy az igazságos, hogy mindenik Istenhez való kötelességinek eleget tegyen

Tigellinus Néronak leg kedvesebb embere, vala gyanakodásba esvén Apolloniusról., nagy szorgalmatosággal. vigyáztata minden tselekedetire, és beszédire. azon időben anapban fogyátkozás lön, és meny dörgés egy szers mind, Apollonius az égre tekintvén mondá, Valamely nagy dolog fog lenni, és nem fog leni, azt tarták hogy azt akará meg jövendölteni a mi harmad nap után történék. mivel Néro asztalnál lévén, a meny kö az asztalra esék. és a Császár el ejté a pohárt a kezéből a melyből inya akart., ha szinte figyelmeteséggel vigyazais Apollonius a maga beszédire, mind azon által olyan tréfa szokot ejte a melyekért Trigellinus bé vádola, mint olyan szókért, a melyek a Császárhoz illendő tiszteletet meg sértették. De a könyvet a melyben a vádolás volt írva. fel nyitván, a papirosat fejéren találá. az irás oda volt. Trigellinus gondolá hogy azördögi mesterség volna. azután kérdé titkon Apolloniustól., hogy mit tartana az ördögi jelenésekről, valamit, a gyilkosok, és az Istentelenek felől tartok felelé Apollonius. szemire hányván ezeket avétkeket alatomba Trigellinusnak.

Még Romában való létiben., egy nagy familiából való leány úgy tettzet, mint ha meg holt volna, a leány férjhez menőleg volt. a leányt temetni vitték a szokás szerent egy ágyon ki nyujtoztatva. és ki takaratlan., a mátkája siránkozva kiserte, Apollonius az uttzán találkozván. mondá, tegyétekle az ágyat a földre. a sirastoknak végit szakasztom., kérdé a leánynak anevét, meg illeté. és holmi szokot monda suttogva. akoron a leány fel serkene, szolni kezde, és viszá tére az Attya házához, a szüléi nagy summa pénzt akarának adni. Apolloniusnak. de el nem vevé, hanem aleánynak adá., jegy ruhára. még azok is a kik jelen valának. meg nem merék bizonyítani., hogy a leány valóságos meg holt volna.

⁶²⁴ Mind azon által. Néro Császárnak, kegyetlenségi, és üldözési. ellen. a tsalárd
⁶²⁵ boszorkányok ellen, és a filosofusoknak. sok beszédi ellen is, a keresztyéni vallás. inkább
⁶²⁶ inkább terjed vala, szent János Évangyélita. minek utánna egy néhány izbe let volna annak
⁶²⁷ elotte akis Ásiába, végtire oda mene. hogy őt lenne rend szerént való maradása, 66
⁶²⁸ esztendőben, Az igen meg lehető. hogy Mária Magdolna., a ki felől mondgyák hogy

⁶²⁴ X Rész.

⁶²⁵ szent János Évangyélita Éfésusba megyen

⁶²⁶ Euseb. 1.5. c.22.

⁶²⁷ Chrysost in Ephes homil.1.

⁶²⁸ Phot.cod. 275.

⁶²⁹ Éfésusba holt volna meg, Szent Jánost oda kíséré, és mellette volt. valamint a kristus mellet volt, mivel, szent pálon. és szent Barnabáson kívül. a töb Apostolok aszonyokot ⁶³⁰ tartottak magok mellet. akik az ételekre viseltek gondot., szent János tehát Éfésusba helyezteté maradását, a mely városnak szent Timothéust rendelte vala püspöknek szent pál, ⁶³¹ De szent Jánost inkább kel úgy tekintenünk mint Apostolt, és az Anyaszent egy házának Mesterét, mint sem különös Anyaszent egy háznak püspökjét, Eusébius azt mondgya. hogy az ⁶³² utolsó öregségiig. az Ásiai tartományokat fel járja vala, hogy őt püspökököt rendelyen.

⁶³³ Abban atartományba pedig, a szent léleknek különösön valo vezérléséből mene, hogy őt viaskodgyék a Cerinthiánusok, és Ebioniták eretnekek ellen, akik azt tarták. hogy a kristus Jésus tsak tisztan Ember lett volna, Azt írják ez iránt, hogy ez az Apostol., aki soha nem feredet. egy szer oda mene, vagy különös sugarlásból., vagy egéségének valamely változásáért, de meg tudván hogy Cerinthus a feredőben volna, tsak hamarjában viszá tére, tartván attol mondá, hogy a feredő le ne esék, az Istennek, és az igazságnak, annak az ellenségéért. szent Iréneus azt mondgya. hogy ezt a dolgot, szent Polikárpustol hallották, a ki is szent János tanítványa volt

Mint hogy Cerinthusrol kezdénk beszélleni. szükséges it fel tenni az ő historiáját. és rövideden az ő tévelygésit, úgy az azon idő béli Eretnekekét is. valamint a Nicoláitakot. a kikről szol szent János a látásában. és atobbit, a kik ezektől veszik eredeteket és kiket azután, közönségesen, a Gnostikusok neve alat üsmerték., Az Ebioniták. és a Nazareanusok más időhöz tartoznak. ezek Jérusalem el romlása után támadának, Theodoretus fel teszi ⁶³⁴ közönségesen. hogy az Anyaszent egy házat, még kezdetében, két egymással ellenkező Eretnekség háboritá meg, a mely mindenike közüllök. sok szakadásokra. vagy ágakra terjede, Az egyike erede a Samaritánusoktól. Simon magus által. és a másika. a sidoktól. Cerinthus által, a simon leg főveb hit ágazattya a, hogy két Isten vagyon. a teremő, és meg más felyeb valo., azt tanitá., hogy a kristus nem valóságos ember volt. se a halála nem volt valóságos. Cerinthus ellenben. hitte az Istennek egyeségét. és egy kezdetét, az emberi természetnek valóságát a kristus Jésusba, életének halálának igazságát. De tagadá Istenségit. tsak tisztán Embernek tartván ötet, A törvény béli Ceremoniákat igen tartá, a melyeknek meg tartását. szükségesnek hívé lenni az üdveségre.

Cerinthus sidó nemzet lévén. Egyiptumba sokáig lakék, a hol meg tanulá atudományokat, és a filozofiát. azután Asiában mene, a hol kezdé a Cérinthiánus vallást, azt tarttyák, hogy még az ⁶³⁵ Apostolok idejében és az Anyaszent egy háznak kezdetekor kezdé tanítani, és hogy ő ingerlette volna fel a sidokot hogy zugolodgyanak szent péter ellen. azért hogy meg ⁶³⁶ keresztelte volna kornéliust., hogy az ő társai valának azok, akik Antiokiába a környül metélésnek. szükséges voltát predikálák mondván, hogy a nélkül, a hitre meg tért pogányok nem üdvezülhetnek, a mely haboruságot okozza az Anyaszent egy házba., és okot ada arra. hogy Jérusálemben gyűlést tarttsanak. a melyben a Cerinthus tartásit, meg veték, és kárhoztaták, az igen lehető, hogy a hamis Apostolok. és a gonosz munkások, akikről oly gyakorta panaszkodik szent pál a leveleibe., a kik el akarják vala rontani az Évangéliumi

⁶²⁹ 1 Cor.IX. 15.

⁶³⁰ Hieronym. de viris Illustr.c.9. Tertul.in Marcion 1.4.c.5.

⁶³¹ Euseb.hist Eccl.3. c.23.

⁶³² Epiphan. haeres. 51.

⁶³³ Epiphan haeres. 36.c 24. Iren. 1.3. c 3. Euseb 1.3. c 28.

⁶³⁴ Theodoret haeretic.

⁶³⁵ Epiphan haeres.28.

⁶³⁶ Act XV.I.

szabadságot, fel álltván a törvény Ceremoniáinak szükséges voltát. hogy azok a Cerinthus tanítványi valának,

Az keresztyéni Anyaszent egy ház. nem kárhoztattya vala tellyeségel. a törvény béli⁶³⁷ Ceremoniáknak követésit, meg is engedé a meg tért sidoknak hogy meg maradgyanak szokásokban ha akarják, szent péter, szent János, szent jakab Apostolok keményen meg tarták⁶³⁸ a törvényt, szent Justinus martyr., a második saeculumnak a közepe felé. még azt tarttya⁶³⁹ vala, hogy a sidó Cérémoniák. semiben nem ellenkeztek az üdveségel., sulpitius severus. azt tarttya. hogy Adriánus alat. a sidoknak egészen valo el pusztulásokig, a keresztyénségre⁶⁴⁰ meg tért sidok. a törvénynek meg tartása alat. imádák az Istent., Origénes azt mondgya. hogy az ő idejében. valának olyanok a sidok közöt. akik egészen el hagyták volt. a törvény Cérémoniáit. de meg valának olyanok akik szorosan meg tartották., a Cerinthus eretneksége, nem abban álla tehát tellyeségel., hogy a törvényt meg tarttsák, hanem abban. hogy kényszeríteni akará közönségesen. mind a meg tért pogányokat és sidokot. atörvény béli Cérémoniákra, mert más képen nem lehetne üdvezülni., az ilyen tanítást. kárhoztatá mindenkor az Anyaszent egy ház.

⁶⁴¹ Cerinthus, el hagyván sido országot. Ásiába mene lakni, szent János Évangyelistá. utánna mene. hogy ellene ályon. Az első tévelygési ennek az eretneknek., mint egy első graditsa vala esetének. Azt tanítá, hogy a moyses törvényének a kezdője. gonosz volt. Hogy tsak egy világ Istene vagyon. de az az Isten nem volt teremtő, Hogy a világ sokal aláb valo hatalom által teremtetet. a láthatatlan lételeknél, a kinek vélek nintsen semi közösülése. és akinek nintsen semi üsmerettsége az Istenről, Ennek a teremtőnek egy fiat is adot, de a ki időben születet, és különbözöt az Igétől., sokan az Atyák közül. Tertullianus. szent Epifánus. szent Agoston. és Theodorétus. azt mondgyák. hogy Cerinthus a világ teremtésit. az Angyaloknak. és egy nehány féle aláb valo hatalmasoknak tulajdonittá. és hogy ezektől jöttek a törvény. és a proféták: Hogy a sidok Istene tsak egy Angyal. volt az is gonosz Angyal, ha szent Epifanius mondásának hiszünk.

Mind ezek után nehez volna el hinni. hogy a Cerinthianusok., hitték volna atörvénynek szükséges voltát. és hogy ők azt. hiven követték volna, a lehető, hogy tsak külsőképen követték, és hogy tsak azért akarták követetni., mert tartotak attol. hogy őket is ne üldözék a⁶⁴² sidok. és a pogányok. valamint akeresztyéneket., ugyan is szent pál a hamis Doktorok felöl azt mondgya hogy a törvényt meg nem tarttyák, és amit tselekesznek, tsak arra valo. hogy⁶⁴³ dítsekedhesenek a székben. akiknek predikálanak, és hogy el kerülhesék az üldözést., szent⁶⁴⁴ János a maga látásában, fel kel az olyan káromlok ellen. a kik magokat sidoknak tarttyák,⁶⁴⁵ és nem azok, hanem a sátán sinagogái. vegtire, szent Ignátz Martyr. azt mondgya. hogy sokan valának olyanok. a kik a sidóságot tanították, de nem valának környül metélve.

A mi, a mi urunkot illeti, Cerinthus, meg valaszttya vala a Jésust, valamint szent János⁶⁴⁶ mondgya. el valaszttya vala Jésust, a kristustol. azt tanítottá, hogy Jésum tsak tisztan Ember volt. joseftől, és Mariától születet. valamint mások, de minden emberek felet valo igassága és

⁶³⁷ Iren.13. c.12

⁶³⁸ Justin. dial.Cum Tryphone p.263.266.

⁶³⁹ sulpit sev. 1 3.hist p.149,

⁶⁴⁰ orig.in Cels.1.2. p 56.

⁶⁴¹ Epiphan haeres.28. c.2. Iren I 1. c 25.

⁶⁴² Galat VI. 12. 13.

⁶⁴³ Galat.V. 11.

⁶⁴⁴ Apoc.XI 9.

⁶⁴⁵ Ignat Ep. ad philipp.

⁶⁴⁶ I joan IV 3.

böltésége volt: Hogy Jesus meg kereszteltetvén. az örökös Istennek a kristusa. tudni illik, a szent Lélek, le szálla reája Galamb képében. és ki nyilatkoztatta néki az Atyát, a ki még üsméretlen volt: Hogy a kristusnak erejével, tselekedte Jésus atsudákat.: Hogy Jésus halált szenvedet, és fel támadot: de a kristus el hagyta volt szenvedésekor, és viszá tért a maga tellyeségében szenvedetlenül.

⁶⁴⁷ Ez a tellyeség., a Cerinthianusok titka vala, valamint ahalgatás. a mélység, a láthatatlan és ⁶⁴⁸ ki mondhatatlan lételek. a teremtő felet.: ezek nagy szók., de tsak arra valok. hogy el bodítsák atudatlanokat, Azt tarttyák hogy némely Cerinthianusok tagadák a fel támadást és hogy ő felölök mondgya szent pál, a korinthus bélieknek. hogy meg kereszteltették magokat a ⁶⁴⁹ halotakért. szent János leg inkább ezeket az Eretnekeket tekinté hogy ellenek állyon az ⁶⁵⁰ Évangyéliumában, és leveleibe. Cerinthus leg első kezdője a Millenárius Eretnekségnek, a kik azt tartották hogy a kristus ezer esztendeig fog uralkodni a földön. a fel támadás után.

Ennek előtte már szolottunk Nicolausrol, a vulgaris esztendőnek, 33 kában. A nicoláisták azal ⁶⁵¹ dítsekedének. talám nem hamisan. hogy Nicolaus let volna azö fejek., ezek azt taníták, hogy avilágot nem az Isten teremtette volna. hanem bizonyos felső hatalmaságnak a munkája, A házaság töres. és a balványoknak áldozot eledel., közöttök tsekély dolog volt. az olyan eledeleket meg exorcizálták. azután belölle ettenek. a házaság töröt, nyoltz nap mulva fel szabadították, minden féle szabados és fertelmes elet, és hogy az aszonyok közösök legyenek, nálok meg volt engedve. A pogányok babonaságit. széltiben követték, bizonyos szokot találtak fel., ugy mint Angyal. és hatalmaság. hogy a halgatojok tsudálkozanak rajtok. és el bodítsák az együgyüeket valamely rossz könyvből tanitottanak, amelyet talám Cerinthus ⁶⁵² tsinálta volt. Alexandriai szent kelemen. hozelő némely szokot abbol a könyvből, a melyekből ki tettzik. hogy az Istennek tulajdonították fertelmeségeket

⁶⁵³ A nicolaiták nem sokáig tartának, a kainistus eretnekekel, esze elegyedének., a kiket is ugy tekintették, mint a valentinianusoknak egy ágát A Nicolaiták, egy olyan eröt vallottak, aki fellyeb valo a teremtő erönél, az elsöt nevezték böltségnek. a másikat felső erőnek, Azt ⁶⁵⁴ tartották hogy azok, akiket az ó testamentum gonoszoknak tarttya lenni. ugy mint. kaint, Esaut, korét, a sodomitákat és még judást is, hogy ezek a böltséghez tartoznak., és hogy azok, akik felöl dítseretet téssen, azok ateremtőhöz tartoznak ugy mint Abraham, Isák, jákob, Josef., Hogy a teremtő hejában támadot az elsök ellen. akiket soha meg nem gyözhetette. mert a böltség segítette őket, és magához vette őket, Hogy tsak egyedül judás tudta ezeket a titkokot, és ugyan azért is adá el a kristus Jésust. Akarván avilágnak szerezeni azokat a nagy jókót. a melyeket annak szerze a kristus halála és akarván meg gátolni, hogy a kristus meg ne ronttsa az igazságot., káromlák a törvényt, és a törvénynek Istenét. a fel támadást tagadák.

Az erköltsökről valo tanítások szintén olyan meg romlot volt valamint ahit ágazattyok, azt tanították, hogy az üdveségért. minden féle tselekedetet kel mivelni. A világóságban tselekedték a setéttségnek tselekedetit., a melyet a szemérmetesség nem engedi hogy fel tegyék, Azt tanították. hogy mindenik tselekedetnek különös Angyala vagyon, aki akor jelen vagyon., és azt az Angyált. segítségül hitták atselekedetkor, olyan könyvből tanitottanak, amelyet, a judás Évangyéliumának nevezték, és még egy olyanbol, a melyet a szent pál menybe menetelének

⁶⁴⁷ Iren 1 3. c 11.

⁶⁴⁸ Epiphan haeres.28.

⁶⁴⁹ 2 Cor.XV. 29.

⁶⁵⁰ Euseb.1 3. c 28.

⁶⁵¹ Iren.1.1. c.2. Epiphan. haeres.25. August. Haeres.5.

⁶⁵² Clem Alex strom.1.3. P 437:438.

⁶⁵³ Euseb:1.3 c 29. Tertull praescript c. 33

⁶⁵⁴ Iren.1.1. c 35 Epiphan haeres.38.

hitták., ez a két könyv tele volt fertelmes tanításokkal, és csak arra valok valának, hogy az embereket inttsék. a teremtő munkáját elrontani.

⁶⁵⁵ A Gnostikusok, nem valának anyiban különösen való Eretnekek, mivel az első két vagy három saeculumokban., csak nem mindnyájan az Eretnekek. az ő neveket viselik vala, hogy a többitől meg különböztesenek, mint tudosabbak. mivel görögül ez a szó *Gnostikus. tudost*⁶⁵⁶ tészén, azt el lehet hinni. hogy szent pál ezekről akara szollani. a midőn ezt írta Timotheusnak. *tarsd meg a mi nálad levagyon téve, úgy mint a hit. és kerüld el arosz új beszédeket., és minden tudományt, a mely hamisan viseli a tudos nevet:* A Gnostikusok, az ő vallásokat simontol. Menandrustol, saturninustol, Basilidestől, Carpocratestől és valentinustól⁶⁵⁷ vették volt. Eusebius azt mondgya. hogy Carpocrates volt az Attya ennek a szakadásnak, hihető hogy ő szaporította meg a tévelygéseket, A valentiniánusokat. közönségesen a Gnostikus név alatt nevezték., szent Iréneus.. ugyan olyan formában is irá ellenek

⁶⁵⁸ A Gnostikusok. két kezdetet tartottanak, az egyikét úgy mint jót. amásikát rosszat, azt⁶⁵⁹ tartották, hogy nyoltz ég vagyon. és mindenik égben. egy fejdelmet tettenek. aki azt igazgasa, A felső hetedik égnek a fejdelve. *Sabaoh.* aki teremtője volt az égnek. és a földnek,⁶⁶⁰ és az alatta való hat egeknek, és a sidok törvénye kezdőjének. akiről azt mondták. hogy számár. vagy sertés formája vagyon. A nyoltzadik leg felső égben volt az ő Bárbelojok, a kinek aszony haját adnak vala. és akit némelykor. avilág Attyának, némelykor Annyának nevezék, a kristusrol való sok féle tartások közöt. azon meg egyeztek, hogy tagadák. az Igének meg testesülését, azt mondták. hogy az Isten Igéje, és a kristus, a földre jöt volt. de meg nem testesült. nem születet evilágon, se valójában nem szenvedet, hanem csak tettzet mint ha szenvedet volna

Némellyek közüllök. élnek vala az ó, és az új testámentum könyveivel. a mi nekik azokban ellenkező volt., azt avilági elmének tulajdonították, a mit pedig gondolták hogy nekik kedvez, azt az igazság lelkének tulajdonították., de nagyobb része közüllök. meg vetik vala. a törvényt, és a profétákat, és azoknak kezdőjét, káromlásal valának az ó testámentum Istenéhez, és mind azokhoz, akikről dicséretet tészén. az ó testámentum. úgy mint. Ábrahámrol. Mojsesről. Illyésről: azt tanították. hogy a mi lelkünk egy az Isten lelkével, közöttök az Aszszonyok. közösök valának. és oly gyalázatban valának az ő fertelmes. és szemtelenségekért. hogy mások enni sem akartanak vélek. hihető. hogy ellenek írta szent péter az első levelét, ezek nem hitték se a fel támadást. se az ítéletet., hanem azt tartották. hogy egy olyannak a lelke, ki nem az ő vallásokon vagyon. valamely élő állatban megyen holta után

Ezeknek sok hamis Évangéliumok vala, némely Apostoloknak nevek alatt, olvasák vala az Ádam kí gondolt jelentését. és más könyveket. seth. neve alatt. és a Noria könyvét. a Noé feleségét eszerént nevezék. végtire. a *Bár-cabás* nevű könyvet. az az, a syriai nyelven. *tisztátalanságnak fia*, ezekben a könyvekben., mind nevettségre, mind utálatosságra való⁶⁶¹ dolgok valának, Ezek ellen írta Plotinus a harmadik saeculumban., és meg mutatá. hogy minden tudományokat plátoból vették volt. hanem holmi új szokot tettek volt hozzája, és abból

⁶⁵⁵ A gnostikus eretnekekről.

⁶⁵⁶ Tim VI. 20.

⁶⁵⁷ Euseb.1.4. c.7. Hist Eccl.

⁶⁵⁸ Epiphán haeres.26.

⁶⁵⁹ Iren 1.3. c 4.

⁶⁶⁰ Aug.et Theod.de haeres.

⁶⁶¹ plotin 1 18. p.203

⁶⁶² formálták az új szakadást. A Gnostikusok még fent valának a negyedik saeculumban. szent Epiphánus. és szent Hieronimus irások szerint.

⁶⁶³ Szent Márk Évangyélisa jelen lévén amint mondják, a szent Péter. és szent Pál
⁶⁶⁴ halálakon. vissza tére Alexandriában. mint hogy pedig őt sok tsudágot tett, és sokakat meg
⁶⁶⁵ térítette. a keresztyének is tsufolván a bálványokat. azért a pogányok el végezék. hogy el
⁶⁶⁵ veszésék szent Márkot, és kezdék kiáltani hogy boszorkány volna, az Isten el rejté egy
darab ideig, de végtire, a midőn a pogányok a serapis innepét tartották volna. némellyek
közüllök el menének keresni a szentet. akit úgy találák hogy az Istennek ajánlya vala az
imádságnak ajándékát, vagy is a szent áldozatot., mivel vasárnap volt, meg fogák tehát őtet. és
egy kötelet kötvén anyakára. és hirtolni kezdék. kiáltván. hogy ezt az ökröt a Bukolhoz
kellene vinni, az a Bukol pedig a tenger mellett való hely volt. ahol ígen magos kö sziklák
valának. a még így vontzolták volna, regeltől fogva estig. és az utzákat meg festette volna
vérivel, a szent áldgya vala az Istent. és hálákat ad vala néki azért. hogy érdemesé tette.
neviért szenvedni

Estve pediglen a tömlöztbe tevék. addig a még el végeznék magokba hogy mitsoda félehalálal
⁶⁶⁶ ölnék meg. azon ettzaka, a szentnek két látása volt, az első egy Angyal volt. aki atömlöztbe
menvén nagy föld indulást tsinált, és mondá a szentnek. hogy a neve. az élők könyviben iratot.
a második látás. a Kristus Jézus meg jelenék néki. amidőn hálákat ad vala. az első meg
jelenésért. az üdvezítő olyan formában jelenék meg néki, a mitsoda formában volt a földön, és
mondá néki. *Békeség legyen veled.* Más nap a pogányok ismét vontzolni kezdék. mind addig
még alelkét ki nem adá., 25 aprilis let halála. 68 eszt a mint gondolják. A pogányok meg
égeték a testét, de nagy zápor eső támadván. ki ki el szélyede, a keresztyének a tüztől meg
maradot darab részeit esze szedék. és a Bukol mellett el temeték. őt is volt helye. az ő
gyülekezeteknek., ennek a szent Évangyelistának a palásttyát sokáig meg tarták
Alexandriában., a hol még a hatodik saeculumba az új püspökre adják vala. a szent Márk.
⁶⁶⁷ palásttyát, és úgy ültették székibe, Szent Márk után Anianus. a kiről már volt szó. let
püspöké.

Térjünk vissza már mostanában. és nézük meg mitsoda állapotban vagy on sido ország, ahol.
⁶⁶⁸ az új zavar. hová tovább nagyobra szaporodék Lactántius azt mondja. hogy szent Péter, és
szent Pál, Romában, kevés idővel holtok előtt., meg jövendölték vala, hogy az Isten rövid idő
alat olyan fejedelmet küldene el. a ki meg győzné a sidokot, a városokat le rontaná, és minek
utanna sok nyomoruságot szenvedtetne vélek. egészen maga igája alá vetné őket. és azt
büntetésül azért. hogy olyan gyalázatosan bántanak az Isten Fiával A vespasianus ellenek való
hadakozása. egy néhány esztendővel az után, meg bizonyítá. ezeket a jövendöléseket.

Florus még Gubernátora vala Judéának, mindenkor tsak követé a sidokal való rosszul bánást,
⁶⁶⁹ Cestius Gallus, a syriai Gubernator, Jérusalemben mene ebben az esztendőben, a husvét
Innepét is őt tölté, a mely Innepre. véghetetlen sidok gyülekeztenek vala a világnak minden
⁶⁷⁰ részeiről. Cestius. tsak a tudásnak kedviért, a sidoknak számát. kik akkor Jérusálemben
valának meg akará tudni, azért ís, hogy meg mutassa a Császárnak, hogy ez a nemzet nem

⁶⁶² Epiphanius haeres. I. 26 c 14. Hieronimus in vigilantiis c 2.

⁶⁶³ XI Rész

⁶⁶⁴ szent Márk mártírságot szenved Alexandriában 68. eszt.

⁶⁶⁵ Chronicon orientis p 110

⁶⁶⁶ Bedae Martyrologium 25 apr.

⁶⁶⁷ Liberatus c 20. p. 142.

⁶⁶⁸ Lactantius Institutio 1.4. c 21.

⁶⁶⁹ Cestius. meg számláltatta husvétba a sidokot

⁶⁷⁰ Josephus de bello. 1.6 c 45

volna olyan meg vető, a mint gondollya. arra kéré tehát az áldozó papokat, hogy számlálnák meg. menyi sido volna akoron Jérusálemben hogy azt véghez vihesék, a bárányokat olvasák meg, akiket a templomba ajánlották husvetra, az Innepe elöt valo napon. tsak a sidoknak vala szabad bárányt ajánlani, és a sidök közül is. azoknak., a kik a törvény béli tisztaságban valának., egy bárányhoz némelykor husz személy volt, de soha sem keveseb tiznél, meg olvasák tehát abárányokat. és két száz, ötven öt ezer, hat százat találának, egy bárányhoz tsak tiz embert számlálván., a tészen két millium öt száz ötven ezer személyt, Josef azt tarttya hogy valának ót akor háram millium személyek A sidok régtöl fogvast boszonkodván Florus ellen, Cestius Gallus eleiben terjeszték panaszokat. ugyan jérusalemben., aki meg halgatván rövidséget, reménséget ada nekik hogy Florus jobban fog vélek bänni. de eza Gubernátor nem hajtván az ellene tet panaszra. Césáriáig kísére cestius Gallust. meg tsinálá elötte adolgát. és viszá térvén Jérusálemben. ujra kezdé a sidokal valo roszul bánást. azért hogy fel támadásra kényszerittse öket., tudván azt, hogy tsak azal amodal kerülheti el a sidoknak, ellene valo panaszokat. azt pediglen könnyen véghez vihette. a mitsoda állapotban valának akoron adolgok., és a mitsoda keszen vala arra a sidok elméje már régtöl fogvást

⁶⁷¹ A Csezáriai sidok el vesztvén a pereket a város lakosival. a mint ide fellyeb meg mondok,
⁶⁷² azotától fogvást. aháboruság nem szünék közöttök. azon időben egy olyan dolog történék. amely még inkább meg boszontá a sidokat, egy syriai, egy olyan épületet tsinálá az ö synagogájok mellé. a mely nékik nagy alkalmatlanságokra vala, egy néhányan a sidok közül., hogy azt az épületet meg ne engedgyék. Gallusnak nyoltz tálentumot ígérének. ugy mint kilentz ezer hat száz forintot. Gallus a pénzt el vevé. mindent meg igere, de czezareából samariában menván. nem gondolkodék ígéletit meg tartani. sem arról hogy mi követheti még ezt adolgot,

Mindgyárt más nap. a mely szombat nap vala, az alat amég a sidok a synagogában valának, egy avárosbol valo pogány., a synagoga ajtajánál. egy föld fazakot fel forditván a fenekén madarakot áldozá fel., A sidok ezt a tselekedetet nem tsak ugy tekinték mint ellenek tet bestelenséget, hanem még mint vallások ellen valo gyalázatot., Az okosabbak, és a mértékletesebek, azt tanátsolák, hogy azért a városi tiszteteknek kellene panaszt tenni. hogy igasságot tegyenek., de az ifiak, meg nem tartoztathatván magokat, tsak hamar averekedéshez fogának, Jucundus. egy sereg lovasnak a kapitánya és akit azért hagyták volt avárosban., hogy arendeletlenséget meg ne engedgye. a fazakat mindgyárt el véteté. az ajtó elöl. és azon volt hogy a zenebonát le tsendesittse. de semit nem tehete. a sok számu syriaiak ellen, a sidok pedig érezvén erőtlen voltokat, kételenek valának, nárbatában vonni magokat. el vivén magokal. a törvénynek könyveit, a mely város czézariához. tsak három mély föld, tizen kettő az eleje a sidoknak samariában mene Gallushoz panaszra. atörtént dolog iránt. remélván. hogy párttyokot fogja. atöllök fel vett pénzért, de semit nem hajta reájok, söt még a tömlöztbe téteté öket, vétkül tulajdonitván azt nékik. hogy miért vitték volna el atörvény könyveit.

A Jérusalemi sidok. mód nélkül meg boszonkodának a Csezáriai lakosoknak tselekedetin, és még inkább a Florusén, de a mi öket. leg inkább fel háborittá. ahogy, Florus. ki vétete a Templom kintséből. tizen hét tálentumot. ugy mint husz ezer négy száz forintot, mondván hogy azt a Császár szolgálattyára forditaná. A nép azon fel zudala. a templomba futván nagy kiáltásal., a Császár nevét hija vala segittségul. a Florus kegyetlenségi ellen., de még gyalázatos szokot is mondanak ellene, valának olyanok., akik még hogy jobban meg gyalázzák, egy erszényt tartottak kezekbe és alamisnát kértenek számára, Florus pedig örülvén annak hogy okot adtanak néki nagy siettségel Jérusálemben mene., nem gondolván azal. hogy

⁶⁷¹ XII Rész.

⁶⁷² háboruság Cesareába. és Jerusálemben. josef antiq. 1.20.c 7

Cezáriában menyen., ahol tudta. hogy háborúság vagyon, a Jerúsálemi nép tartván attól hogy mi következhetik abból. a mi történt volt avaroson kívül. a Gubernator eleiben mene. tiszteletnek okáért, de ötven elől járo lovas viszá üzé anépet, mondván hogy Florusnak nem volna szüksége tiszteletekre. a gyalázat után., amelyel illeték.

Florus a királyi udvar házhoz szálla. és másnap a székiiben üle, a fő áldozo papok. és a város fő renden lévői eleiben menének, azokat kéré töllök, a kik bestelenségeket mondottak felöle. Azt felelék néki. hogy olyan nagy városban lehetetlen hogy embertelenek ne találkozanak, akiket nehéz volna meg választani atöbitöl., de közönségesen anép nem ohajt egyebet hanem tsak a békeséget, hanem azon kéri hogy felejténé el embertelenségit kevés számu vétkeseknek, anyi sok ártatlanoknak tekintetiért akik ötet arra kerik De semi menttséget nem akarván bé venni. parantsolá a vitézinek. hogy mennének fel prédalni a felső piatzot, és ölnék meg, akiket ót találnak, A vitézek többet is tselekedének mint a parantsolattyok. mivel közel három ezer, hat száz embert ölének meg. nem tekintvén. se az Aszonyokot. se a gyermekeket sok fő renden lévőket meg fogának, akik közöt valának olyan sidok. kik a Romai lovas titulust viselték. Florus semi tiszteletel nem lévén hozzájuk. meg veszözteté őket a széke előtt. és azután a keresztre vonatá.

⁶⁷³ Ezen időben. Ágrippa király Alexandriába ment volt Tiberius Alexánderhez. a ki unokája volt a sidó filonak. Ez a Tiberius Alexánder el hagyta vala a sidó vallást, és pogány vallásra álla. Nero Császár Egyiptumi préfectusnak tette. ebben az esztendőbe 66. Agrippa tehát ennek ment volt látogatására Alexandriában, a midön ezek a dolgok mennek vala végben, Berenicza, a huga. Jerusálemben lévén., mindent el követe hogy meg tsendesitené Florust. egy néhány szor küldé hozzája a maga tiszteit., kérévén arra, hogy ne követne. olyan erőszakoskodást. és ne engedné. hogy anyi vért onttsanak. de Florust meg vakitván a fősvénység. nem hajta a kérésire., de söt még veszedelembe is forga élete, és kénszerítették. nagy siettségel viszá térni a maga udvar házához, más nap tizen hatodik maji, meg esvén a szive anyi nyomoruságon. Florushoz mene mezitláb, akit a szekiben találá. és kéré a népért. de Florus semi tiszteletet nem ada néki, söt még az élete veszedelembe is volt. Ez a Fejdelem Aszony. holmi vallás béli fogadásért maradot volt Jerusálemben.

Más nap a nép esze gyülekezék a felső piatzon, nagy jajgatásal. szánakodván anyi meg holt személyeken. De az áldozo papok, és a fő renden lévők, oda menének nagy siettségel. szakadozot köntösbe. kérévén, és kénszeritvén, hogy ne tenné magát ujjab veszedelemre. Florus pedig egyebet nem kerese tsak a zürzavart. és egyebet nem ohajta tsak a támadást, mondá a városi fő renden valoknak, hogy ha a nép engedelmeségit akarja hozzája mutatni., menne eleiben a két sereg gyalognak. a kinek Czezáriából jerusálemben kel jöni. A nép arra igen nehezen álla, és a templomba esze kellették gyűjteni. és ót az áldozo papok. és a léviták. fogván a szent edényeket. és a musikákat. hamvas, fövel és szakadozot ruhában, a nép lábaihoz borulának, kénszeritvén arra hogy ne vetnék utolso nyomoruságra hazájokot., hanem mennének előttök ki a varosbol, a Romai had eleiben

Florus pedig meg parantsolta vala a tiszteteknek, hogy semi köszönetet ne adgyanak a sidoknak a midön elejekbe mennek, és üsenek reájok hogy ha azért meg haragusznak. vagy morgolodnak, A dolog ugy történék a mint meg gondolta volt, mivel a nép közül a háborúságot szerzőbbek. látván hogy meg nem felelnének azö emberségeeknek, kiáltani kezdének Florus ellen. és a vitézek a kik tsak azt várták. hogy reájok rohanyanak. botozni kezdék őket. és igen sok számuan veszének el. vagy averésben. vagy a szaladásban., mert a sok nép egy másra tódulván egy mást tapodta a nagy szorulásba. fő képen a város végén, a

⁶⁷³ joseph de bello. 1.2. c 26

midőn láták hogy a lovas had üzné őket., a ki előre akart volna bé menni a Bezéta kapuján. hogy a templomot el foglalhasa.

Florus akoron ki menvén a királyi udvarházból. a maga hadaival., olyan szándékkal hogy az erőseget el foglallyá, de a nép ellene kezdvén allani. a házak tetejére méne, és onnét meg állittá a florus hadát. köveket hajigalván reája. florus kényszeríték viszá térni a töb seregekhez a kik a királyi udvar háznál valának, Azon időben [idő ben], a nép tartván attól., hogy Florus el ne foglallyá a templomot az Antonia erőségivel, nagy siettségel le ronták a folyosot a mely ezen erőség, és atemplom között volt, Florus látván az által. hogy oda a remenség, a melybe volt. hogy a templom kintsét fel predálhasa, Florus azt igéré atanáts uraknak, és a fő áldozo papoknak, hogy a városból ki menne, de úgy hogy a városba egy néhány sereget hagyna őrzésire. azt felelék reá, hogy egy sereg elegendő volna, hanem arra, kerik. hogy az a sereg ne legyen azok közül valo, akik oly rosszul bántak anépel, erre reá álla. és Czézáréába mene.

⁶⁷⁴ Florus Czézáréában érkezvén.egy levelet ira Cestius Gallusnak. syriai Gubernátornak. a ⁶⁷⁵ kitől. függöt mint Judaeának Gubernátora. a mely a sidokot okozá minden rosszrol. ami történt volna, A sidok is a magok részéről., és Berenicza királyné, tudtára adák Cestiusnak. a Florus kegyetlenségit. és erőszak tételeit. Cestius nem tudván mitsoda ítéletet tenni. Antiokiából. judaeában. küldé egy Neapolitánus nevü Tribunust, hogy végire mene a dolognak. Ez a tiszt Jámniába találá Agrippa királyt. aki akor tért viszá Egyiptumból. és a királlyal a Jérusalemi fő renden valokot a kik a király eleiben jöttek volt Jámniába, ezek Jérusálemben menének. ahol a nép elejekbe menvén, segítségeket kéri vala Florus ellen, Neápolitánus meg vizsgálá az egész várost, és bizonyosága lön a pusztításnak. a melyet a Florus emberei tselekedtenek. azután fel mene a Templomba és a népet oda gyűjteté. sokáig beszélle. néki. meg valván, hogy meg elégednék hűségekkel., inté arra, hogy lennének hivek a Romaiakhoz, és minek utána az Istent imádta volna. nem menvén atemplomba bellyeb, tsak a mint a törvény azt néki meg engedte, viszá tére Antiokiában, hogy Cestiusnak meg beszéllyen mindeneket

Ennek el menetele után. az Áldozo papok. és a nép arra kérék Agrippát. hogy engedné meg had küldgyenek követeket Nérohoz. akik eleiben tegyék Florus ellen valo panaszokot. De Ágrippa aki jól üsmérte a császárt. nem álla kérésekre, hanem a népet esze gyűjteté. a kinek hoszu beszédivel. el akará fordítani az elméjít a hadakozásról, a melyet sok pártolkodok ohajtották. ellenbe az okosok abékeséget kívánták. Agrippa elejekbe adá hogy a hadakozást mitsoda nyomoruságok követik., meg mutatá nekik a Romai birodalomnak rettentő nagyságát. és erejít, hogy mitsoda lehetetlen volna ellenek állani. hogy a hadakozás. a melyre akarjak magokot adni. az egész nemzetet a veszedelemre fogja vinni. Az Agrippa beszédi foganatosak valának anyiban, hogy meg tartoztaták egy darab ideig a benne valo kívánságot, hogy nyakokrol le vesék a Romai igát erre valo nézve fel építék. az Antonia erősege, és atemplom között valo folyosot, és hamarjában esze szedék az adot a melyel még tartoznak vala a Romaiaknak.

⁶⁷⁶ De a midőn Agrippa azt akará nekik jovallani hogy engedelmeskedgyenek Florusnak adig a még a CSászár más Gubernátort küld nekik, erre a nép oly igen fel háborodék, hogy gyalázatos szokal ki üzé avárosból.és némellyek köveket is vetének utánna. Agrippa pedig a maga országába mene. és a sidok az után tsak a hadokozásról gondolkodának. némely partosok. a gyilkosok közül, titkon a Masáda kastélyába menven. a mely közel nagyon

⁶⁷⁴ XIII Rész

⁶⁷⁵ Cestius Gallus judeaba küld,hogy meg vizsgálják a florus tselekedetit. De bello. 1.2.c 28.

⁶⁷⁶ de bello 1.2.c 29

⁶⁷⁷ Jérusálemhez, a Romai örzököt őt mind meg ölék., és magoknak el foglalák. Azon időben Élázár. a templom kapitánya azt jóvallá azoknak akiknek gondok volt az áldozatokra, hogy az idegenektől elne vennének semi áldozatra valot. se semi ajándékot, és így ki akarák rekeszteni az áldozatra valokot a melyeket mind adig szokták volt ajánlani a császáért. és jele volt. hogy hadakozást hirdetnek néki

A papok, a farisaeusok. és mind azok a kik a békeséget ohajták. minden tehetségel ellent állának. ennek az uj dolognak, de látván hogy semit nem tehetnek, Florushoz. és Agrippához ⁶⁷⁸ küldének kérni segítséget.hogy ellent alhasanak apártosoknak, Florus nem küldé, hanem Agrippa három ezer embert küldé. a kik a felső városba szállának. A partosok pedig az also varost tartották. még a Templomot is. A koron a sidok kövekel. és nyilakal. kezdének egy más ellen verekedni. és gyakorta esze is elegyedének. A pártosok bátrabbak valának. de az Agrippa vitézi., inkább tudták averekedésnek modgyát., a veszedelem egyaransu volt mind akét részről. mind addig amég hét nap mulva. sok számu gyilkosok a partosok részire álván, a felső városra ütének Az a nap xylophoria napja vala. a mely Innebben a sidok igen sok fát szoktak vinni a templomba a holocaustum oltárán szüntelen valo égő tüzre., A pártosok nem akarák meg engedni hogy a nép végbe vigye azt a köteleségit. és azokra rohanván kik a templomba akarának menni, viszá üzék őket. akirály vitézi pedig kevesen lévén. kételenek valának nékik el hagyni a felső várost

A pártosok fel gyújták a fő pap Ananiás házát, a ki Attya vala Élázárnak. a magok fejinek, azután az Agrippa, és a Berenitza udvar házát. Az után körül vették. és fel égették az épületet a hol aváros leveleit szokták volt tartani., hogy el égesék. a Contractusokat, és az adoságról valo leveleket amelyek őt valának, azért hogy a magok részire hodítsák az adosokat. akiknek adoságit. eszerént fizetik vala meg., Akoron az Agrippa vitézi a felső udvar házba menének. a fő papal. Anániásal. a többi a pintzékbe, rejték el magokat. Más nap. ugy mint tizen ötödik Augusti, az Antonia tornyát környül vevék, két nap mulva meg vevék. és fel égeték, azután meg szállák a felső udvarházat. és hatodik septembris meg hágák., A Romai vitézek nem remélvén semi engedelmet a sidoktól., a Hippik, fázáel, és Mariamna tornyaiba szaladának, A sidok, és az Agrippa vitezi meg esküvének hogy az életüket meg hagyják nékik. a partosok pedig bé menvén az udvarházba valakit őt találának meg ölék, a Romaiak tábor helyét fel égeték, a fő papot Anániást, egy más attyafiával. a rejték helybe. meg találván az udvar háznál. meg ölék.

⁶⁷⁹ Manahem, a Hérodianusoknak a fejek. akikről már másut szollotunk. ez elől jároja volt egy sereg tolvajnak, akik Zélátoroknak vagy zelozusoknak nevezték magokat, és akik az Istenen kívül más királytól nem akartak fügeni., Ez a Manahem akor érkezék Jérusálembe a maga népivel a midőn az erőséget ostromlották. és a meg vételt igen segíté, azért is a pártosok. fejeknek üsmerték lenni. de hamar meg bánák, mivel Manahem egy nap királyi köntösbe menvén a Templomba, Élázár és a töb pártosok reája rohanván. és atöb Zélátorokra. még a templomba, sokakat meg ölének Manahem egy nehányad magával el szalada, de kevés idő mulva meg fogák és meg ölék. Élázár a Manahem unokaja, esze gyüjtvén a meg maradot Zélátorokat, a Masáda várába mene vélek. és őt marada egy darab ideig a gyilkosokkal. a kik őt valának.

A Romaiak pedig azonban környül valának véve a tornyokba, a nép azon volt hogy hagyák nyugodalomba őket, de a partosok még annál inkább szorongaták őket, ugy anyira hogy a Romaiak kételenek valának azt kérni, hogy tsak az életyeket hagyják meg nékik, és el hagyák

⁶⁷⁷ de bello 1 2.c.30

⁶⁷⁸ de bello 1.2.c 31

⁶⁷⁹ de bello 1.2.c 32

fegyvereket. és amijek vagyon, meg ígérék kéréseket. de mihent a fegyvereket le tevék, Elézár. a partosok feje. mind meg öleté őket. noha szombat napja vala, és tsak Métellust a fő tiszttyeket hagyák életben. mert e meg ígerte volt hogy sidó vallásra fog állani, Egy ilyen tselekedet után, az okosa az sidoknak, előre el láták, hogy már nem volna reménség a békeséghez, és hogy a Romaiak boszut fognak állani. az egész sido nemzetén. az ilyen hit szegésért. és kegyetlenségért.

Ugyan azon anapon azon az orában, a melyben a jérusalemi sidok meg ölék a Romai város⁶⁸⁰ öröket, a Czezariai pogányok nyakokot szegék a nálok lakozo sidoknak, mint egy husz ezeren veszének el, a kik pedig meg szabadulhatnak., azokat Florus a gályákra küldé, A szomszédságban lévő sidok. meg boszonkodván ilyen nagy kegyetlenségen. ök is amagok résziről fel kezdék gyujtogatni prédálni. pusztítani a körül valo pogány városokot. ugy mint filadelfiát, Gerását. pellát. Gázát, Ascalont, és meg másokot., sok károkot tettek ptolomaida, és Czezaria körül, samariát is fel égeték, és valakit meg ölhetének meg ölék, A syriaiakis hogy boszut állyanak a sidokot nem kiméllék. akik avárosokban laknak vala, Ez így lévén, syria. és pálestina, ket részre oszlék. és az olyan helyeken ahol a sidok és a syriaiak egyaransu számuak valának. éjel, napal készen valának egymást meg ölni, és mindenkor nyughatatlanságba és tartalékba kellették lenniük, akár mely féle ment az ember, tsak a sok vér ontást, gyilkoságot. pusztitást láthatta, Scythopolis város, ebben a belső és egymás ellen valo hadakozásba. még nagyob kegyetlenséget mivele mint sem atöbbsi, a midön a körül valo sidok avárosra ütének, hogy azal is ugy bányanak mint atöbbsivel., a városba lakozo sidok., a töb pogány lakosok mellé adák magokot., hogy vélek együt meg őrizék avárosta magok felekezetektől, azért fegyvert fogának, és bátran meg verekedének akün lévő sidokal, mind azon által a scythopolisi pogányok nem hihetének nékik. tartván attól. hogy éttzaka avárosta el ne foglalják. és a töb sidoknak kezekbe ne adgyák. azt mondák tehát nékik, hogy ha meg akarják hozzájuk valo hüségeket bizonyítani, menyenek ki egy néhány napra. minden tselédekkel. aváros mellet lévő erdőben., a sidok arra reá állának, és tsendeséggel töltének el őt két napot., a harmadik éttzakán., avárosi pogányok rajtok menének, és tsak nem mind aluva találván őket., mind a tizen három ezeret meg ölék és jószágokot fel prédálák.

Egy simon nevü sidó ezen alkalmatosággal híressé tevé magát dühössége által, E nevezetes familiából valo volt. látván hogy az erdőben a scythopolisiak mint ölnék, vagdalnák a sidokot, szánakodo és el fordult dühöséggel valo szemekel nézvén a szüléit, és tselédit. kik körülötte valának, meg fogá az Attyának a haját. egy tsapással meg ölé, az Anyával hasonló képen bánék. azután feleségit. gyermekeit mind meg ölé, ezek pedig örömel veszik vala el a halalt keziből. tsak az ellenségek keziben ne esenek, az után a rakás testekre fel menvén. és fel emelvén akarját. hogy mindenek láthasák., magát által üté a fegyverével.

⁶⁸¹ Ezen idő tályba a Makeronta nevü vár. a jordanon tul, fel adá magát a sidoknak. a Romaiak tartván az ostromtól. a pártosok meg vevék még a Cypros. és Jériko kastélyit. és meg ölék a benne valo vitézeket. és el ronták a kastélyokot., Alexandria varosa. a sidoknak mindenkor ellensége lévén, belejek vesze tsak kevés dologért., Az Alexandriaiak esze gyülekezének., hogy követeket küldgyenek Nérohoz. a magok dolgaiba, sokan a sidok közül, ök is közikbe elegyedének. mint avarosnak polgári, Azonal a Görögök reájok rohanának. kiáltván hogy ugy jöttek volna mint ellenségek, és hogy a dolgokot el ronttsák. a sidok el szaladának, és hármat meg fogának közüllök, és hurtzolni kezdék. mint ha meg akarnák őket égetni, A sidok mindnyájan oda futának hogy ki vegyék őket akezekből, és köveket hajigálának a Görögökre,

⁶⁸⁰ Joseph. de bello. 1.2 c 33

⁶⁸¹ de bello 1 2.c 36

és tüzet vévén kezekben., azal fenyegeték. hogy mind meg égetnék őket a theátrumba, ha vissza nem adnák nekik a sidokot.

Tibérius Alexander. aváros Gubernátora, az sidokot inté és azon igyekezék hogy meg tsendesitené a zenebonát. de látván hogy szépen semire sem megyen., két Romai légiot küldé reájok. és más féle öt ezer embert, meg parantsolván hogy ölnek meg a kik nyakaskodnának, a házakot prédállják és égesék fel, a sidok fegyvert fogván. sokáig oltalmazák magokat., de végtére el nyomatának, és el szaladának, ötven ezer embert olvasának el veszni azon a napon. vagy fegyver, vagy tűz által, egy sido sem szaladot volna el, ha Tibérius Alexander, meg nem tartoztatta volna, a vitézi kegyetlenségit. de az Alexándriai népet, aki kegyetleneb volt a vitézeknél. nehezeben lehete meg tartoztatni az ölésben,

A sidoknak számok akik el veszének a más több városokban. igen sokra megyen., az⁶⁸² Ascaloniak két ezer, öt százat ölnek meg. A ptolemaidak két ezeret, A több syriai városok, ahoz képest bánának vélek. a mint vagy a gyűlölségek, vagy a tartalékjok volt hozzájuk, Antiokia. sidona, Gerasa. és Apámé városai valának egyedül. a kik nem háborgaták őket, Az Agrippa orszaga, a mely Trachonitába terjedet, és más helyekre a jordanon túl, nem vala ment aháboruságtól, Ez a fejdelem Cestius Gallushoz mentén Cezaréában., várust hagyá maga helyet Gubernatornak, A Bathanéa tartománya követeket küldé hozzája, arra kérvén hogy küldene hozzájuk. valamely hadat, a mely a pártosokat félelembe tartsa, nem hogy a követeket el fogadta volna, vagy kéréseket meg halgatta volna, hanem ézaka elejekbe küldé, és meg öleté őket

⁶⁸³ Cestius Gallus a syriai Gubernator., meg tudván hogy mint folynának adolgok Judéába.

⁶⁸⁴ Antiokiából. a hol lakot rend szerént, oda mene nagy siettségel, a tizen kettődik légioval. a légiokból ki választot két ezer emberel, három ezer hat száz más féle gyalogal, és négy ezer⁶⁸⁵ lovasal, még ezen kívül a szomszédságban lévő királyok hadat adának melléje. az Ántiokiai király három ezer gyalogot, és két ezer lovast, Agrippa király ezer lovast, és három ezer gyalogot, Soémé király, négy ezer embert, a kinek két harmadgya lovas volt, Ez az ármáda több volt husz ezer gyalognál, és közel öt ezer lovasnál., Cestius ezel ahadal. ptolemaidába mene, és onnet a Zabulon városa ellen., a mely város Galiléába vagyon, a lakosok pedig mind a hegyekbe szaladának, a Gubernátor fel prédáltatá avárost, és azután meg égeté., a körülvalo helyeket el pusztitá és a falukot fel gyujtá. az után vissza tére ptolemaidában, ez a vissza valo térés, meg bátoritá a sidokot., és többet ölének meg két ezernél olyanokat. a kik el maradoztak volt a prédálásért,

Cestius Galiléában küldé Gallust, atizen kettődik légyionak a fő kapitányát, hogy ezt a tartományt meg hodoltassa, sephoris, a leg erőseb város, a kapuit néki meg nyittá, és ennek példájára a több városok is azt tselekedék, némelyek a pártosok közül az Amazon hegyére menének. Gallus utannok mentén, ezeret le vága közüllök. a többi más erős helyekre szaladának, Gallus látván hogy Galiléában többet nem tselekedhetik, a Cestius Gallus táborára vissza tére. a ki Cezaréában volt, Cestius hadat küldé joppéhoz, aki meg vévén avárost, fel égeté, nyoltz ezer. négy száz lakosokot meg ölének. és avárost fel prédálák, Cestius Jerusálem felé vevé uttyát. Antipátridán mene keresztül, őt meg tudván. hogy sok számu sidok volnának valamely erősgbe, a melyet áfek tornyának nevezték, hadat küldé ellenek, de a sidok meg nem merék várni, és a Romaiak. fel prédálván az erőseget, fel is égeték.

⁶⁸² de bello lib 2, c 35

⁶⁸³ XV.Rész.

⁶⁸⁴ Cestius Gallus judéába mégyen.

⁶⁸⁵ de bello. 1.2.c 37

Anti pátridából. Cestius lyddában mene, ahol tsak ötven lakosokat találá, a többi Jérusálemben mentek volt. a satoros Innepre, avároست fel égeté, és a sidokot a kiket ót találá. meg öleté. azután eléb mene egész Gabaonig, a hol táborba szállá, Gabaon pedig Jérusalemhez tsak két mély föld. A sidok olyan közel látván a Romaiakot a fő városokhoz, el hagyák az Innepet. a Ceremoniákat. még a szombatot is. fegyvert kapának. és nagy sebeséggel Cestiusra rohanának, úgy anyira hogy meg tántorították a Romai hadat., és meg is bontották volna arendeket. hogy ha a lovasa nem ment volna segítségire a gyalognak, a sidok ezen ahartzon, tsak huszon két embert vesztenének, a Romaiak pedig öt száz tizen öt embert, gyalogot, vagy lovast, Cestius Bethoronba vivé a hadát. Giorás, a simon fia. egy néhány vitezit meg ölé., és egy néhány szekereit el nyéré.

A Romai had, három nap marada azon a helyen., de a sidok, akik a dombokon valának, körül vették volt, fenyegetvén hogy reájok ütnek. ha meg indulnának, De Agrippa király a sidokhoz.⁶⁸⁶ küldvén. és meg izenvén nekik hogy meg botsátták pártolásokat. tsak a fegyvert tegyék le,⁶⁸⁷ enagy hasonlást okozta közöttök. Cestius élvén az alkalmatosággal., oly keményen üte reájok. hogy el szaladának. és bé menének Jérusalembe. Cestius táborba szállá nyoltz száz. ötven lépésnre a várostól. scopos nevü helyre, és ót marada harmad napig tsendeségbe, abban areménségben lévén, hogy azon alat. a sidok magokban térhetnek. A negyedik napon úgy mint 30 octobris. a hadát egészen ki rendelé., és Jérusalemhez közelgete. A sidok azon oly igen meg rémulének, hogy atemplomban rekeszkedének és avárosnak az utolso kerítésiben, Cestiusnak hagyván atöb részeit avárosnak. aki is fel égeté. és a felső városba szállá, a királyi udvarház mellé.

Josef azt erősíti, hogy ha Cestius mindgyárást ostromlani kezdette volna a várost, meg vehette volna, és el végezte volna ahadakozást., De a fő tiszttyei közül arrol le verék. a kiket Florus pénzelt el tsinálta volt, söt még a kö falakon valának Ananus, és némely elei avárosnak, akik azal kínálák Cestiust. hogy meg nyitják a kapukat neki, de nem mére nekik hinni. és. meg veté kínálásokot, a pártosok pedig meg sajditván. az Ananus. és atöbbinek szándékját. köveket hajigálnak utannok. és ketelenek valának le ugrádozni a kö falrol. Cestius öt napig mind azt keresé. hogy mitsoda helyt vehetne el a sidoktól. de a sidok mindenüt oly nagy vigyázásba valának hogy nem találhata semi alkalmatoságot., A hatodik napon, a Templomnak észak felöl valo egyik kaput erősen kezdé ostromoltatni, A sidok pedig anyi sidát kezdének le hajigálni a kapu felül a Romai vitezekre. hogy kételenek valának hátráb menni, egy néhány izbe, De a Romaiak. bé fedvén magokot a paisokal, /a mint ök nevezik vala,/ valamint a tekenös béka, se a sida, se anyil nekik nem árthata., és veszedelem nélkül kezdének munkálozni a fal rontásán, és azon hogy meg gyujtsák a templom kapuját. ezen oly igen meg rémulének apártosok., hogy sokan ki szaladának avárosbol., és ha az ostrom még egy darab ideig tartot volna., a nép már készen volt a kaput meg nyitani. és Cestiust bé fogadni De az Istennek haragja igen nagy volt. ezek a pártosok ellen., hogy meg engedhese. a hadakozásnak oly könnyen valo el végezésit Cestius pediglen nem tudván igazán abé rekesztettek szándékait. és dolgait, az ostromot félbe hagyatá, és a scopos tábor helyére mene. a pártosok ezt látván. igen meg bátorodának, és a hátul járo seregből, sokakat meg ölének, Cestius más nap fel szedé atáborát, és Gabaon mellé szállá., a sidok pediglen mindenüt anyomában hol odalt, hol hátul, ölfk vala a sok számu vitezit, és prédálták a szekereit, Cestius két nap mulata Gabaonba, nem tudván mitsoda tanátsot adni magának. végtire aharmadik napon, úgy mint 8 novembris, látván hogy a sidok hová tovább szaporodnának, utra indula, el hagyván a szekereket, és meg öletven az ökröket. lovakot. akik terhet vontak. vagy vittek. és

⁶⁸⁶ joseph.de bello. 1.2. C 38.

⁶⁸⁷ De bello 1.2.c 39.

tsak azokat hagyá meg a kik avár viváshoz valo Machinákat vitték. és a sidákat, a sidok kergették de tartozkodva, hanem a midön a Romai hadnak le kellették Bethoronba menni a keskeny és vallus uton, akoron minden felöl reája ütének, a Romai hād senem hartzolhata, se magat nem oltalmazhatá. és egészen el veszet volna, hanem az ettzaka segitté meg, hogy Betoronba bé mehete, Cestius azon alkalmatoságal. négy ezer gyalogját, és négy száz lovasát veszté el,

A sidok el állák Bethoron körül mindenüt az utakat. hogy Cestius onnét ki ne mehesen, de ugyan azon ettzaka onnét el indula az egész hadával. nagy tsendeségel, hanem avárosba négy száz választot vitézeket hagyta, meg parantsolván nékik hogy a házak tetején kiálttsák erősen, ki jár ót. valamint a strásák szokták kiáltani, hogy a sidokal el hitethese hogy az egész had ót volna, a Machinákat is ot hagyá. amelyeknek nagy hasznát vevék a sidok, a midön Jérusálemet meg szállák, Cestius olyan siettségel ment. hogy amidön a sidok észre vevék el menetelét, már négy mély földnüre volt avárostol, a sidok a városban maradot négy száz embert könnyen meg ölék. az után Cestius után menének. egész Antipatridáig. de ötöt ót nem érvén, viszá térének⁶⁸⁸ Jérusálembe nagy gyözedelmesen. Tacitus, és suetonius tesznek emlékezetet Cestiusnak errol a meg veretetésiröl. és azt is fel teszik, hogy azon alkalmatoságal el vesztette a légioknak egy sasát.

⁶⁸⁹ Ez a gyözedelem a pártosokat kevélyeké tevé, és areménségeket fel emelé, de az okosa a sidoknak előre el láták. hogy azutan nem lehetne békeséget reménleni, és hogy a Romaiak viszá térnek Jérusálemre, és boszut fognak álláni az egész nemzetet a Cestiuson tett⁶⁹⁰ gyalázatért. ugyan is sokan avárosnak elei közül, el hagyák avárost, valamint ki szaladnak az el merülő hajobol., A keresztyének hasonlo képen tselekedének. ök meg tudták volt az⁶⁹¹ üdvezitötöl, hogy a midön Jérusálemet ahadak körül veszik ahegyekre szaladgyanak, A régiek nékünk azt mondgyák hogy az Isten ezt nékik meg parantsolá még az hadakozás elöt., meg jelentvén ezen akarattyát némellyeknek a Jérusálemi hivek közül de söt még egy Angyal⁶⁹² által. akit hozájok küldé, szent Epifánus szerént aki meg hagyá nékik. hogy a jordánon tul. pella nevü városba menyenek, a mely város az Agrippa országában volt, a melyben a hadakozás el nem terjede, azt nem lehet valójában tudni, hogy mitsoda időben hagyák el Jérusálemet akeresztyének hanem azt el lehet hinni hogy ebben az időben sokan pella városában menének., és amidön Titus meg szállá Jérusálemet, akik még avárosba valának, hogy onnét másuvá menének

⁶⁹³ Cestius meg menekedvén aveszedelemtöl Nérohoz. a ki akoron ákájában volt. követeket⁶⁹⁴ küldé olyan elő kellő sidokat a kik hivek valának a Romaiakhoz. arra avégre. hogy egészen tudtára adnák a Császárnak hogy a dolgok.mitsoda állapotba volnának, és hogy Florust okoznák mindenről Néro jól által látá hogy ezt ahadakozást mi követheti. és hogy ehez ahadakozáshoz, olyan fő kivántatik a ki értelmes, és bátor légyen., Néro vespásiánusra veté szemeit. aki mindenkor híres, és szerentsés Generalis volt. Enem volt. se olyan rendből. se olyan familiából valo a kitöl a Császár valamit tarthatot volna, vespásiánus azon időben nem vala kedvében a Császárnak, mert nem tsudálta az éneklésit. és tsak ahalált várja vala magára, a midön a syriai hadnak Generálisává tétették. és a sidok ellen valo hadakozást reája bizák

⁶⁸⁸ Tacit 1.5 c 10.hist sueton.in vespas. c 4,

⁶⁸⁹ De bello 1.2. c 42.

⁶⁹⁰ Euseb.1.3 C 5

⁶⁹¹ luc.XXI. 20.21.

⁶⁹² Epiphan haeres.29 c.7.et haeres.30 c.2.

⁶⁹³ XVI Rész.

⁶⁹⁴ vespasianust küldi Néro a sidok ellen

A Damaskus béliek meg tudván hogy a Romai hadat meg verték volna. el végezék magok között, hogy a nálok lako sidokot mind el veszesék, de mint hogy jobbára a városi aszonyok a sido vallásra állottak vala. azért igen el titkolák előttök szándékjokot, ugy történék tehát, hogy egy nap a sidok mindnyájan a piatzon a játékos helyre gyülekezvén., a városiak reájok rohanának, és tiz ezeret meg ölének minden védelmezés nélkül

⁶⁹⁵ A sidok a kik Cestius után mentek volt, viszá térének Jérusálembe. és minden képen azon valának hogy magokhoz hodithasák azokat is a kik még a Romaiakhoz tartottanak, nagyob része hozzájuk hodola. vagy szabad akaratbol. és hajlandóságbol, vagy kételenségből. A templomba nagy tanátsot tartának, és egyenlő akaratból fő tiszteket választanak, akik mind Jérusálembe, mind a több tartományokba parantsolyanak. Josefet, a Gorion fiát. és a fő papot Ananust, a város fejejivé tevék. Élázárt az Ananiás fiát. és a pártolásnak kezdőjét. hogy Idumeába parantsolna. Josef a historikus. a Matthiás fia. pedig a két Galiléában. Ezeken kívül meg más Gubernatorokot is küldének az erősegekben, Ezek a Gubernátorok a magok rendelt helyekre érkezvén. ki ki azon igyekezék hogy a Romaiakal meg ütközhesék. vagy is leg aláb magát oltalmazhasa ha reájok ütnek.

Josef ahistorikus. Galiléában érkezvén, atartományba valo fő renden lévöknek barátságokat magának meg nyeré. közölvén vélek hatalmát, ezekből akik leg értelmesebbek valának, hetvent választá, ezeket mint egy atartomány Administrátorinak rendelé, és egy szers mind. mint egy zálogok is valának mellette. a Galiléaiak hüségekért. de még minden városba hét birot rendelete, a kik a kis dolgokot itéllyék, mivel a nagy dolgokot magának meg tartá., mindenek felet azon igyekezék hogy a tartomány békeségben legyen, és a tolvajokal a fegyvert le tétese, akiknek atartományal olyan fizetést adata, valamint a vitézeknek, ő maga az igasság ki szolgáltatásáért, se pénzt, se ajándékot nem vet, és ezen okért. a Galiléaiak. mind betsületel, mind bizodalomal valának hozzája. El látván pedig előre, hogy a Romaiak fegyveres közel fognak bé menni az országba. azon igyekezék. hogy meg erősítse az also Galiléának fő varosit. ugy mint Tárisét. Tiberiadest, Totapát. Beersabét, Salamaimot, Peresét, Jafát, Sigofot. és az Ithaburiust, vagy is aThabor hegyét, és még a Genezáreth toja mellet lévő barlangokot. A mi a felső Galiléát illeti, őt is meg erősíté Petrát, Sefetet, Jamnitot. és Mérot, és Golanita tartományában Séléuciát, Sogánt. és Gamalát, a Séforisi lakosoknak pedig meg engedé hogy a várost kö falal bé kerítsék. mert ezek gazdagok és hadakozok valának, igen nehéz is volt. ezeket igazgatni.

Azután Galiléába többet száz ezer embernél fegyverisete fel, akik között azon igyekezék hogy fel állithasa, az engedelmeséget. és a hadi rendet., a mellyek tették a Romaiakot. oly győzhetetleneké; és hogy őket hadi embereké tehesse, mint olyanokot. a kiknek, hadakozni kellett. avilágon lévő leg vitéz, és leg jobb hadakozó nemzettségel. Ezt a hadat a városok tartották, avárosok lakosinak fele a hadba volt, a más fele pedig azokat tartotta. Josef pedig hat ⁶⁹⁶ száz hü, és válogatot vitézeket tartot maga mellet., Az alat amég atartomány dolgainak el rendelésiben foglalatostkodék, Giskalai János. aki igen tsalárd ravasz, nagyra vágyo, és hazug ember vala, négy száz tolvajokat gyűjtöt vala esze, és ezekkel prédálni kezdé Galiléát, az után Josef szolgálattára ajánlá magát, és szabadságot kére tőlle, hogy had erősithese meg Giskálát, Josef azt néki meg engedé. nem gyanakodván semit felöle, erre amunkára pedig János sok pénzt huza ki avárosiaktól, de még többet nyere az olaj kereskedésen. mivel azt igen oltsan meg vévén, drágán adá el, látván hogy sok pénze volna, azal hizelkedék magának. hogy talám még Josefet ki foszthattya a Galiléai Gubernátorságból. hogy pedig azt el érhesse. azt gondola hogy szükséges volna fel zavarni a tartományt, ugy hogy Josefet meg ölhesse. ha az ellen akarna

⁶⁹⁵ De bello 1.2.c 42

⁶⁹⁶ de bello 1.2.c 43

állani, vagy is meg utáltasa ötet a népel, és le tétesse. ha tiszttséginek hivatallyát el mulattya, De még annak előtte. azt hirdette volt, hogy Josefnek a volna a szándékja, hogy a Romaiak kezében adgya a Galiléai tartományt.

Egy sereg iffiuság az Ágrippa és Berenicza királynénak a tiszteikre ütven. a szekereket a melyek vélek valának fel prédalák, a szekereken pedig drága köntösök. ezüst mivek, valának és ezeken kívül hat száz arany. ezek atolvajok, nem rejthetvén el anyi sok drága portékát, Josefnek tudtára adák., a ki akoron Tárisében léven. igen rosznak találá tselekedeteket, és parantsolá nékik, hogy valamit el vettek. azt mind a város eleinek a keziben adnák. azok az ifiak meg boszorkodván azon. hogy leg aláb egy részt a prédájoknak nékik nem adgyák. azt kezdék hirdetni hogy Josef árulo volna.,: ugy anyira hogy másnap regel, száz ezer fegyveres ember gyülekezék Tarisé mellé. némellyek azt kiálttyák vala, hogy meg kellene Josefet kövezni. mások hogy meg kellene égetni, az ő jó akaroi. és örzöi, oly igen meg ijedének. hogy mind el hagyják ötet négyen kívül. akoron pedig Josef aluszik vala amaga szállásán., és már fel akarák gyujtani a midön fel ébrede, azt jovallák neki szaladna el. de ő meg nem ijedvén., annak a sokaságnak eleiben mene, szakadozot ruhában, hamvas fővel, a kezei hátra kötve, és a kardgya. anyakán függöbe, A Tárisé lakosi így látván ötet, nagy szánakodással. valának hozzája, de a körül valo paraszt emberek. kiáltani kezdék hogy adgya viszá az el vett pénzt, és vallyá meg árulását. Josefnek a vala a szándéka., hogy közöttök valamely oszlást mivelyen, azért is mondá asokaságnak, hogy semi szándékja nem volna, Ágrippának viszá adni a pénzt a melyről vagyon a szó. se magának azt meg tartani., hanem Tárisé városát akarná azal meg erősíteni aki egészen nyitva vagyon. hogy ha pedig ezt a szándékjat nem talállyák jonak. apénzel azt tselekedhetik a mit akarnak.

A koron a Tarisé lakosi nagy ditséretet adának néki, mint hogy pedig ezek valának leg aláb negyven ezereken., Josef ezeket kotzodni hagyá, a töb városoknak lakosival, a kik nem akarák hogy tsak Tárisé vegye hasznát annak a pénznek, minek utánna josef meg ígérte volna hogy szándékja volna a több városokat is meg erősíteni. a sokaság el oszlék de a midön a szállására viszá tert volna, két ezer ember. a kik leg inkább valának ellene. a szállását körül vevé, ezek kiáltozni kezdének reája, Josef hogy a veszedelmet elkerülhese. a háza tetejére fel mene., és onnét kezével intvén nékik, mondá. hogy anyi sok zaj közöt. nem tudhatná kívánságokat.: hanem ha akarják, küldgyenek hozzája olyanokat., akiktől meg tudhasa szándékjokot. és eleget teszen nékik. azok tehát hozzája küldék. a magok közöt valo eléb valokot. Josef azokat meg fogatá. es a háznál lévő leg titkosab helyre viteté, és őt addig el vereté., a még az oldalak tsonttya. meg láttzék, az után el botsáttá őket. A többi látván ezeket oly véresen, meg ijedének, és el szaladának.

Giskálai János betegé tevéen magát, és levelet ira Josefnek. hogy engedné meg., had menne Tiberiadesbe. vizet inya., két nap mulva hogy oda érkezék, a város fő tiszteit el tsinálá. kit pénzel, kit tsalárdságival. és arra akará őket venni. hogy Josefet hadnák el. silás pedig az ő jó akarója. tudtára adá ezt néki. Josef mindgyárt meg indula. és egész éttzaka menvén. jó regel Tiberiadesbe érkezék. Az egész nép, azokon kívül akiket János magához hódította vala. eleiben menének. János hozzája küldé. követetvén. hogy betegsége miat hozzája nem mehetne. meg tudván hogy josef esze gyüjtötte volna anépet a piatzra, János fegyveres embereket küldé oda. hogy Josefet meg ölnék a midön a nép látná hogy fegyvert huznának, kiáltani kezdé, josef hátra tekinte. és látván őket szaporán a tó parttyához sieté. és egy tsónakba ugordék tsak harmad magával ahadi emberei pedig fegyvert akarván fogni hogy meg büntessék azokat a gyilkosokat. josef nem engedé, tartván avárosi hadakozástol.

Giskálai János. látván hogy a szándékát véghez nem viheté, tudván azt is hogy atartomány béli had gyülekeznek. és reája készülne. nagy siettséggel. Giskálába mene, Josef pedig meg

elégedék azal. hogy szám ki vetésbe küldgye azokat, akik meg akarák ölni. azt is ki hirdetteté. hogy jószágokat. el foglalják, házokat. és tselédek fel égetnék. mind azoknak. akik őt nap mulva el nem hagynák azt az árulot, ez a parantsolat olyan foganatos vala. hogy három ezren Jánost el hagyák, és fegyvereket a Josef lábaihoz veték. János pedig el hagyá Giskálát, és félre el voná magát két ezer gyülevészekkel. Titkon pedig Jérusálembe küldé. azal vádolván Josefet, hogy sok hadat gyüjtöt esze, olyan szándékal. hogy azt a fő várost magáévá tegye, hogy ha eleit nem veszik; a Jérusálemi nép erre avádolásra semit nem hajta. mert már tudta. hogy mitsoda dolgok történtek volt. mind azon által. némellyek aváros elei közül. pénzt küldének Jánosnak. hogy gyüjtsön hadat. és hadakozék Josef ellen., akinek parantsolatot küldének. hogy a mellette lévő hadnak ne parantsollyon, és négy Jérusálemi nevezetes embereket küldének két ezer, ött száz emberel., hogy Josefet kényszerítsék. engedelmeskedni ennek aparantsolatnak., és hogy a Galiléákat tölle el idegenítsék. Ezek Galiléában érkezének, olyan szándékal. hogy Josefet erőszakoson is kényszerítsék. ha nem akarna engedelmeskedni., ha pedig engedelmeskedik, szabadosan hagyák vélek együt Jérusálembe meni. hogy őt számot adgyon a maga viselésiről

Josefnek Jérusálemben lévő jó akaroit tudtára adák, hogy hadi embereket küldenének hozzája, de többről nem tudosithaták. mert igen titokba volt adolog. Minek előtte pedig Josef rendelést tehetet volna, azok ahadi emberek ellen. Gamála, Scytopolis. Giskála, és Tiberiades ellene támadának, Josef azokat erőszak nélkül le tsendesitvén, négyet a fejek közül meg fogatá, ugy az eleit is azoknak. kik fegyvert fogtanak volt ellene, ezeket Jérusálembe küldé. a hol kevésbe mult el, hogy a nép meg nem kövezte őket

A Tiberiades lakosi azt fogadák Agrippának hogy keziben adgyák avárost, de ez a fejedelem oda nem mene a fel tet napra. hanem tsak egy néhány Romai lovasokat küldé hozzájuk, akik oda érkezvén, aváros Josef ellen támadá, a ki Terisében volt. amidön ezt a hirt meg vivék néki, de akoron nem lévén semi had mellette, hanem mesterséggel akará meg tsalni a Tibériádes lakosit, két száz harmintz kis hajotskát gyüjte esze atón, azokba mindenikébe négy embert tett. ezekkel igen jó regel Tibériádes felé indula. és meg állitá a hajotskákat még mikor mesze volt a várostól., a honét tsak nehezen láthaták ötet, meg parantsolván ahajosoknak. hogy a vizet verjék a lapátyokkal. ő pediglen maga hét vitézivel fegyver nélkül. a városhoz közelite. tsak anyira hogy ötet meg üsmerhették, a városiak pedig látván meszire azt a sok számú hajotskát, a fegyvereket le tevék. és kegyelmeségihez folyamodának, mondá nekik. hogy küldgyenek követeket hozzája a kik ötet meg kövessék, küldének mindgyarást hozzája tizet avárosnak eleiből, Josef azokat egy hajoban téteté. és el küldé mesze avárostól., az után azt kíváná. hogy ötvent aváros tanátsi közül adnák kezében, ameg lévén, mind addig szaporitá kérésit. valamég a városnak minden tanatsit a kezében nem adák, a kik hat százan valának, két ezeret pedig atöb lakosok közül. és ezeket mind egy más után fogva Tárisében küldé, Akoron az egész nép kezdé kiáltani, hogy Clitus volna az oka atámadásnak, Josef egyet avitézi közül a partra küldé hogy messe el neki a kezeit. de meg irtozván végben nem viheté parantsolatját. Josef azt látván ugy téteté. mint ha maga akarna ki szállani a partra, hogy maga messe el. Clitus arra kéré. hogy leg aláb tsak az egyik kezét messék el. Josef azt meg engedé. de ugy hogy maga messe el magának a kezét. Clitus azonal. ki huzá a kardgyát. és el vágá amaga bal kezét. Josef illyen formában szerzé viszá Tiberiades városát

Cestius viszá érkezvén syriába. Ptolémaidában küldé egy Placidus nevü kapitánt, hogy⁶⁹⁷ pusztításokat tenne Galiléába. Séforis városa Cestiushoz küldé segittséget kérni. ezt hogy meg tudák a több Galiléaiak., nagy számuán menének a Séforisiak ellen. avárost meg vevék, és elis pusztították volna, hogy ha Josef szán szándékal. azt a hirt nem hirdette volna. hogy

⁶⁹⁷ Joseph. de vita sua

Romaiak csak hamar el érkezének. a mint hogy valójában el érkezének, keves idő múlva, Josef meg ütközék vélek, eleinte mindgyárt az emberei jól viselék magukat, de végtire vissza kellett nyomulni veszteséssel. Ezen időtől fogva a historia nem térsen többé emlékeztet Cestiusról, aki nem sokáig viré alyázatát. a melyet tettek volt rajta a Jérusálemi sidok

Azonba pedig len. valóságban készülnek vala Jérusálemben ahadakozáshoz, siettségel erősítettik⁶⁹⁸ vala a kö falakat. és tinsályák vala a sok számú fegyvereket., az ifuság pedig abban foglalatoskodék. hogy azal jól tudgyon bánni, őt minden nyughatatlanságban. és mozgásban volt. Az okosa pedig előre el látván a nyomoruságokat a melyek hazájokat fenyegeték., a⁶⁹⁹ sziveket akéserség meg hatotta vala. és meg nem tartoztathatták köny hulatásokat.⁷⁰⁰ Ellenben pedig, akik ahadakozásnak tüzet gerjesztik vala., hejában vala reménséggel. táplálák magokat. Ananusnak. avala a szándékja., hogy félben hagyasa egy darab ideig mind⁷⁰¹ ezeket akészületeket. hogy hadd változtathasa meg az elméjeket apártosoknak. akik Zélátoroknak nevezik vala magokat, és hogy okosab szándéokra térithese őket, de semit nem vihete végbe

Azon időtályba, Simon. a Giorás fia. akiről ezután sok szor lérszen emlékeztet., az Idumea Ácrabatánába volt. ahol sok számú pártosokat gyűjtöt volt maga mellé. a kik a gazdagok jószágát prédállya vala, és meg öli vala mind azokat. a kik kezében estenek. Ananus hadat küldé abban a tartományba, a mely a Massáda várában kénszerité vonni magát, a mely várat meg más pártosok birták, a honnét Iduméában jártak pusztítani. ugyan őt is marada az Ananus haláláig.

⁷⁰² Vespásiánus Néror mellett volt. Ákájában a midőn a syriai hadnak fő Generálisává téteték. és a sidok ellen vala hadakozás reája bizataték, mihent ezt a parantsolatot vevé, Titust, a fiát Alexandriában küldé, hogy onnét az ötödik, és a tizedik légiót judéában vinné néki, maga pedig syriában mene. ahol mind esze gyűjté a Romai erőt. és az Auxiliáris hadakat. a melyeket a körül vala királyok adának nékie. a hadait pedig igen szoros rendbe tartá. a melyért atartományok. nagy tiszteletel valának hozzája.

⁷⁰³ Azon időben a Jérusálemi sidok Ascalon városa ellen menének, a melyet kevés számú Romaiak örszötték, ezeknek Antal nevű kapitányok., értelmes. és próbált tiszt volt, A sidok pedig igen sok számuan valának, de rend, és hadi tudomány nélkül. Antal meg tudván jöveleteket, Ascálonból a lovasival ki mene. és bátran várá őket, Minek utánna az első ütközettyeket el várta volna, reájok üte, meg bontá őket, meg szalasztá. és tíz ezer sidot le vágata, kevés idő múlva. a sidok vissza menének Ascálon ellen. sokal több számuan mint előbszor, Antal pedig lest hányván nekik az uton. reájok üte, és időt nem adván nekik arra hogy rendbe vegyék magokat. nyoltz ezeret le vágata közüllök. Niger, a sidok feje. egy toronyba szalada, Antal fel gyujtatá a tornyot. gondolván hogy el veszne mind azokat a kik véle valának., Niger pedig le ugordván a toronyból. egy pintzébe esék harmad nap múlva. a sidok. a kik a holt testeket mentek volt el temetni. még életben találák

⁷⁰⁴ Vespásiánus Antiokiában érkezvén., őt találá Ágrippa királyt. a maga hadával, onnét együtt meg indulván. ptolémaidában érkezének, A Sephorisi lakosok, a kik a Romaiakhoz mindenkor hűségel valának, oda követeket küldének, segítséget kérvén a több Galiléai sidok ellen. séforis

⁶⁹⁸ A kristus eszt 69. An vulg. 66

⁶⁹⁹ XVII Rész

⁷⁰⁰ Jerusálem a Romaiak ellen vala hadakozáshoz készül

⁷⁰¹ de bello. 1.2. C.44.

⁷⁰² vespásiánus syriába mégyen.

⁷⁰³ de bello 1.3 C 2.

⁷⁰⁴ Titus vespásiánushoz érkezék ptolémaidába de bello. 1.3.c 3.

városa igen hasznos volt. nem csak a maga erősegiért és nagyságáért, hanem még azért is hogy leg főveb oltalma volt Galiléának, vespásiánus Placidust küldé oda hat ezer gyalogal., és ezer⁷⁰⁵ lovasal., Titus vespásiánushoz érkezék ptolemaidába, két legioval. vespásiánusul vala még egy harmadik légio, vala még véle huszon három Cohort, tiz pedig ezekből, mindenike ezer emberből állot, a többi hat száz gyalogbol. és száz husz lovasbol., Ágrippa. meg más két királyok, mindenike két két ezer gyalogot. és ezer lovast küldének néki. Málcus, az Arabiai király. ezer lovast. és öt ezer gyalogot küldé, ezek mind nyilasok valának, ez az Ármáda fel ment hatvan ezer embere, nem számlálván a szolgákat. a kik mind hadi emberek valának, életüket aveszedelemben. és a hadban töltötték

Ezel az erővel vespásiánus. Galiléába érkezék, ezen a tartományon akarván szán szándékal el kezdeni a hadakozást. azért hogy időt adgyon Jérusalemnek. és Judéának. hogy magában szálljon. és meg bánya tselekedetit, az egész tartomány nagy rémulésbe esék, Josefet pedig mindenek el hagyák. és kénszeriteték Tiberiádesbe szaladni. onnét meg irá Jérusalembe adognak mi voltát., értékre adván. hogy ha a Romaiakal. kötest akarnak tsinálni. küldgyék el néki hamarjában, hogy ha pediglen nem, és hadakozni akarnak, küldgyenek néki erőt, a melyel ellene álhason az ellenségnek.

Vespásiánus el végezé magában. hogy leg először is Jotapat alá menyen., e Galiléának leg erőseb vára volt. de leg először az oda vivő utakat meg egyenesiteté. mivel a gyalognak igen nehéz utak valának, a lovas pedig azokon el nem mehetet, Azon idő alatt. vespasianus meg vevé Gadarát. és fel égeté, mind a körül valo falukal együt, ez a város csak két mély földnire volt jotapáthoz. Josef meg tudván avespasiánus szándékját. Jotapátba zárkozáék. 21 maji. Vespásiánus azon örüle. gondolván. hogy ha Josefet meg foghattya, ura lesz az egész Galiléának. Josef sokat beszélvén Jotapátrol. meg nem mondgya hogy mely tályon volt az avár. Mihent vespásiánus meg tudá hogy Josef jotapátba volna két vitéz. és értelmes kapitant küldé alája. ugy mint Placidust. és Ebutiust. ezek minden felöl körül vévék avárost. másnap maga is alája mene az egész hadával, és az után valo nap vini kezdé. a mely egész nap tarta, a Romaiak tizen három embert vesztének el. és sok sebebe esék közülök, a sidok pedig tizen hét embert., és hat százan sebe esének, a következő öt napon hasonló ostromok valának. egy aránsu gyözedelemel mind a két részről. A város magos kösziklán feki. és sohult ahoz nem férhetek, hanem észak felöl. de Josef még azt a részt is az erőseghöz foglalta volt, ugy hogy az erőseghöz tellyeséggel ne lehesen férni.

Vespasianus látván hogy a sidok keményen tartanak magokat. igen magos állásokat emeltete fel. a városnak olyan felire amelyet könnyeben lelete ostromlani, azon pedig egy néhány napokig ki mondhatatlan siettségel munkálodának, a sidok magok resziröl, minden tehetségekel azon valának hogy a munkát késedelmeztesék, és félbe hagyatathasák, de nem álhatának ellene az erőnek, és a sokaságnak, Josef igen nagy siettségel más köfált emeltete a⁷⁰⁶ város kö falán belöl, a mely sokal magosab volt. a Romaiak állásánál, hogy pediglen a munkásokat meg lehesen oltalmazni a kik a falt tsinálák. Josef az uj köfal eleiben gerendákat verete a földbe. távul egy mástol., és mindenik gerenda közi. akoron öletet ökröknek a böreit a gerendákra fügeszteté csak logolag, mint hogy pedig a bőrök csak logoban valának fel akasztva, anyilak, és a dárdák nem árthatának, a sidoknak, söt még a köveknek erejét amelyeket reájok lötenek. meg gyengitette, atüz sem árthata anedves bőröknek, Azon kívül a sidok gyakorta ki ütnek vala az ellenségre, és nyertesén térnek vala viszá; ugy anyira. hogy Vespásiánus el végezé hogy éhséggel venné meg avárat, vagy szomjusággal., mivel azt tudta. hogy a víz szük volt avárosba. Josef pedig hogy meg mutassa nékik hogy a hejában valo

⁷⁰⁵ A kristus eszt 70. An vulg. 67. de bello 1.3.C.9

⁷⁰⁶ de bello 1.2 c 15

reménség., sok vizes köntösököt terítete a kö falra. a melyekből. a viz le tsorgot., ezen aromaiak, mind tsudálkozának, mind meg szomorodának, meg nem foghatván hogy olyan emberek akiknél ha szük volna aviz, hogy olyan kiméletlen bánnának véle Ez így lévén el végezék. hogy erővel kellene meg venni avárost

Josef látván akoron hogy nem volna már semi reménség, tanátsot tarta a fő tiszteivel, hogy mimodon lehetne avárosbol ki szökni, a nép ezt meg tudván. esze gyülekezék. és arra kéré⁷⁰⁷ hogy elne hagyná őket., Josef meg gyözetetvén. mind kérések, mind sirások által, tsak azon gondolkodék. hogy keményen oltalmazhasa avárat., az ellenségre egy néhány szor ki ütének a sidok, amely valamely hasznokra tsak lett, vespásiánus pedig meg gondolván hogy kétségsben eset népel volna dolga, meg parantsolá ahadának, hogy a midön a sidok ki ütnek, esze ne⁷⁰⁸ elegendyenek vélek hanem tsak löjenek reájok, A midön pedig a padlásokat fel emelék a fal magóságáig, vespásiánus el végezé hogy kosokal. rontassa a falat. Josef pedig hogy meg gyengittse annak arettentő kosnak az erejít. sok szalma sákot botsátata le a kö falon, hogy a kos a szálmát üsse. ne a falat. de a Romaiak kaszákal el vágák a köteleket. és a Josef találmánya haszontalanná let. végtire Josef sok égető eszközt gyűjtete esze. azt meg gyújtá, és a Romaiak munkájokra. vár vevő szerszámokra hányatá., a melyek mind el égének. és a Romaiak meg nem mentheték

Vespasiánus pedig, a midön a kosokal rontatná a falakat. a sorkában nyilat löttének, a mely tsak kevés sebet tsinála. a hadgya pediglen. hogy sebesen látá, fel zudula, és ostromnak mene, sok sidok el is veszének, de mint hogy a fal egész volt. az ostrom a mely sokáig tarta. egyebre nem szolgált. hanem hogy el fárassa. mind aben. mind a kün lévőket. más nap hajnalba, a falat nagy darab helyt le ronták, de a sidok, azt hamarjában meg tsinálák minek előtte a Romaiak ahídat meg tsinálák, a melyen aváros falára mehesenek,

⁷⁰⁹ Más nap regel. minek utánna az egész had egy kevesé meg nyugodot volna. anagy fáradságok és munkák után. vespásiánus közönségesen valo ostromot tétete, az ostrom egy szers mind három felöl volt., és körül véteté az egész várost, úgy hogy senki abbol ki ne szaladhason, Josef rendelést tén a falak örzések iránt, maga pedig a meg tsorbásitot falnak örzésit válalá magára a leg veszedelmeseb hely volt. keményen is álla ellene az ellenségnek, de latván hogy a sokaság majd le nyomná, igen sok forró olajat öntete azokra akik ostromolták, a kénserité őket el szélyedni. és viszá térni., estve felé pedig vespásiánus jelt adata. hogy ki ki viszá takarodgyék., ez az ostrom 20 juny volt., a következő napokon pedig a Romaiak, aváros körül valo állásokon. és más munkákon dolgozának,

⁷¹⁰ Azonban pedig vespásiánus el küldé Trájánust egy legionak fő kapitányát. talám ugyan azt, aki azután CSászárá let, hogy Jafa városát a mely jotapáthoz közel volt, meg vegye, a lakosok ki menvén Trájánusra ütenek., de meg veretetének, és az üzésbe, vélek együt bé mene a városnak első kerületében. A kik pedig a varosba maradtanak. vala. azok a második kerületnek a kapuit bé zárák, a magok felekezeteket ki zárák, és az ellenség keziben hagyák. a két kerület közü szorulva. ezek tizen két ezeren valának, A várost pedig meg vevé Titus a vespásiánus fia., akit Trájánus hittá volt, oda, hogy néki engedné agyőzelemnek ditsőségít. a férfiakot mind le vágák, az aszszonyokot, és a gyermekeket. rabságba vivék

⁷¹¹ A samaritánusok. a Garizim hegyén. az ő szent hegyeken, esze gyülekezvén. és okot adván arra, hogy ők is akarnának valamit kezdeni., vespasiánus, hogy annak eleit vegye ellenek

⁷⁰⁷ de bello 1 2.c 14

⁷⁰⁸ de bello 1.2 c 15

⁷⁰⁹ de bello. 1 2.c 18.

⁷¹⁰ de bello. 1.3 c 21

⁷¹¹ de bello. 1.3.c 22.

küldé Cerealist, az ötödik legionak Tribunusát. hat száz lovasal., és három ezer gyalogal. Cerealis a samaritanusokat a hegyen sántzal bé kerité. a melyet keményen őrizteté. kevés nap mulva nyomoruságban esének, aviznek nem volta miat. sokan szomjuan meg halának. mások Céréális kezében adák magokat. Azok pedig akik nem akarák magokat fel adni., le vágatának. 27 juny és a tizen egy ezer hat száz közül. egy sem szalada el.

⁷¹² A Jotapáti lakosokat el nyomta volt a fáradság. és a városnak olyan hoszas oltalmazása
⁷¹³ egészen el.gyengítette vala, vespásiánusnak egy szököt sidó tudtára adá, hogy az ostromnak leg jobb ideje jó hajnalba volna, mert akor mindnyájan avárosba mély álomba vannak., vespásiánus hive az sidó szavának, és el küldé a Tribunust, Domitius sabinust választot vitézekel, a kik a strását meg ölvén a városba bé menének. senki elejekbe nem álla, azután ezeket követé a seregivel Ceréális, és placidus, ugy anyira hogy aváros meg vala véve. minek előtte a lakosok. fel ébredének. és észre vevék, valakit találának mind meg ölék személy válogatás nélkül. a várost 1 july vevék meg, negyven hét napig valo vivás után, negyven ezer sidot ölének meg., ezeken kívül tizen két száz rabot vivének ki avárosbol. hihető hogy ezek. aszonyok. és gyermekek valának.

⁷¹⁴ Josef pediglen egy titkos barlangba szalada, a melyet egy igen mély kut mellé ásták volt, oda szaladván, negyven embereit őt találá, akiknek egy néhány naprá valo élések volt. ot marad vala rejtékben. napal. étzaka pedig onnét ki mégyen vala. meg vizgálni az ellenség örzöit. és ha valami képen el szaladhatnának, de abban modot nem találván viszá tér vala abarlangba, harmad napján pedig egy aszony. el árulá, vespásiánus akarván ötet látni., hozzája küldé két Tribunust. paulinust. és Gallicánust, hogy ezek jovallyák meg néki a ki jövetelt, meg izenvén azt is hogy semi bántása nem lészen, de Josef nem mért neki hinni, vespasianus egy Nicanor nevü Tribunust küldé hozzája, ez üsmerettsébe volt josefel. de nem akara ennek is ajovallására állani, A vitézek fel akarák égetni a barlangot. de vespásiánus nem engedé. mert azt akará. hogy elevenen juthason kezihez, Azonba Josef. látván hogy sürgetik. és üsmervén azt is hogy mitsoda nagy veszedelemben volna, maga esziben juttatá arégi álmajit, és a régi profétáknak jövendölésit amelyeket olvasta volt, az Istent bizonyosságul hívá a hazájához valo hüségiröl. és Nicánornak azt fogadá hogy magát meg adgya.

A koron a kik véle valának a barlangba körül fogák, szemire hányák båtortalanságát. és ki huzván. kardgyokot fenyegetni kezdék öléssel. ha magát meg adgya a Romaiaknak, Josef igen ⁷¹⁵ szép beszédet akará vélek azt el hitetni, hogy nem szabad egy embernek. magát meg ölni. hogy aki magát meg öli. a nem nemesi tselekedet. hanem gyengeség. Mind ezek az okok, az ő elméjeket meg nem haták. más egyéb modot nem találá, hanem azt tanátsolá nékik hogy sorsot vessenek, mondván nékik, mint hogy meg akartok halni. vessünk sorsot, hogy ki ölesék meg előbször az által. aki utánna következik. és kövesük a sors vetést mind végig. ugy hogy senki közüllünk magát meg ne ölye, hanem a más keze által halyon meg, erre atanátsra. mindnyájan örömel reá állának. nem kételkedvén abban. hogy Josefre is ne esnék tsak hamarjában a sórs, és hogy jobban szeretnék az életnél az olyan. ahalált, amelyben.része lenne néki is vélek együt.

Ez így lévén sorsot vetének., a kire esék a sors. az a gégejít nyutá annak hogy meg ölye, a ki utánna következék. ez aharmadikának, és így mind végig, valamég tsak Josef marada másod magával. az Istennek különösön valo rendelésiböl, Josef pedig tsak könnyen el hiteté atársával hogy jób volna élni mint meg halni, Josef meg szabadulván ebből a nagy veszedelemböl, fel

⁷¹² XVIII Rész

⁷¹³ jotapát városát meg veszik de bello 1.3. c 23.

⁷¹⁴ de bello. 1.3.c 24

⁷¹⁵ de bello 1.3.c 25

adá magát Nicánornak. aki vespásiánus eleibe vivé., az egész tábor nagy siettséggel oda gyülekezék hogy láthasa ötet. vespásiánus ötet. Néro császárnak akará küldeni.

Josef meg tudván szándékját, azt izené néki, hogy különös beszédgye volna véle. vespásiánus eleibe vitetvén. mondá néki, Uram, az Isten parantsolattyából jövök elődbe., hogy néked olyan dolgot adgyak tudtodra. a mely tégedet illet, Nérohoz akarsz engemet küldeni. miért küldesz engemet hozzája, mivel ő, és azok a kik utánna következnek. igen kevesé fognak élni, Tégedet egyedül kel ugy tekintenem. mint császárt. és Titust a te fiadot utánnad. mert mind a kettőtök a Császári székbén fog ülni. őriztess engemet ugy a mint néked tettik. de ugy mint a magad rabját. és nem ugy mint amását., Én tiéd vagyok a hadi hatalom által, és te rövid idő mulva ura lész a birodalomnak. ahatalom által, a melyet az Isten fog néked adni, Az után bányál ugy én velem mint a leg gonoszab. és leg vakmerőb emberel; ha az időnek ki menetele meg nem fogja mutatni hogy viszá éltem az Istennek nevével, azért. hogy kénszerittselek hitelt adni egy tsalárdnak, vespásiánus hitelt ada a Josef jövendölésinek, annál is inkább, a midön meg tudá, hogy meg jövendölte volt. hogy jotapátot negyven nap mulva meg veszik., és ő maga a Romaiak kezében fog esni. vespásiánus meg változtatá tehát szándékját. és nem küldé ötet Nérohoz. és kegyesen kezdék véle bánni. fő képen a Titus tekintetiért, a ki nagy barátságában kezdé ötet venni, mind azon által, erős őrizet alatt tartatá. mert gondolá hogy még hasznát⁷¹⁶ veheti valamely alkalmaságba, suetonus. és Dionus fel teszik. hogy Josef meg jövendölte volt abirodalmat vespásiánusnak.

⁷¹⁷ A jotapát meg vételének hire igen nagy keserüséget okozta Jérusalembé, mint hogy pedig a hire a volt hogy Josefis ót el veszet volna., az egész város oly igen szomorkodék rajta, hogy minden ház népe, mint ha gyászba let volna érette., harmintz napig siraták ötet, és ez a gyász olyan nagy volt. hogy ki ki azon igyekezék. hogy musikásokat találhason. akik keserves énekeket énekelyenek az ő emlékezetire, De amidön meg hallák hogy még életbe volna az ellenség keziben, és hogy jól bánnak véle. akoron a szeretet gyüölölségre változék, ugy anyira hogy mindenüt tsak a sok bestelenséget hallák felöle. némelyek félénknek mondák. némelyek árulónak tarták lenni.

⁷¹⁸ Jotapátot, első Julý vevék meg. vespásiánus pedig negyedik viszá tére ptolemaidaba. és onnét csezáréába mene. és a hadát avárosokra osztá. hogy a sok fáradságok után meg nyugodnának, csezáréába két legiot hagyá, és más kettőt scythopolisba küldé. A csezáréabéliek nagy kiáltással kérik vala vespásiánust hogy öletné meg josefet, de semit nem⁷¹⁹ felele kérésekre. azután holmi hadat küldé Joppé ellen, a melyet kevés idővel annak előtte Cestius el pusztította vala, azután holmi gyülevész sidok ót meg telepedének, és a tolvajságot üzék minden felé. a várost könnyen meg vevék. és a lakosok a hajokba futának. hogy el szaladhasanak tselédekel együt. de rettentő szélvesz támadván a tengeren. a parttól. el nem távazhatának., se a partra ki nem szállhatának. a Romaiak azt meg nem engedék nekik, a habok a kösziklákhöz tsapván hajojokot mind el töredezének és el sülyedének, nagy keserves kiáltásokal., nyomorultul négy ezerezen atengerbe veszének

⁷²⁰ Agrippa kéré vespásiánust hogy jöne hozzája az ő országába. vespásiánus hogy meg mutassa hozzája valo barátságát, a pálestinai Csezáréából meg indula. Aggrippához mene filippi Csezáréába, amely város a jordán forrása mellet vagyon ót marada husz napig a hadával. meg tudván pediglen hogy Agrippa országában lévő két város. ugy mint Tarisé, és

⁷¹⁶ Sueton in vespas. c.5. Dio.160

⁷¹⁷ de bello.1.3.c 30.

⁷¹⁸ de bello 1.3. c 28.

⁷¹⁹ de bello 1.3.29

⁷²⁰ de bello. 1.31.c.32.

Tiberiades fel támadtanak volna, azokat meg vevé. s' le tsendesité. Tiberiades városa két részre volt oszolva, az egyik rész a békeségre hajlot. a másika tsak a háboruságot kereste. vespásiánus az egész hadával avaroshoz közelítvén, egy tisztet küldé egy néhány vitezekkel. a lakosokhoz. hogy tennék le a fegyvert., és térnének viszá kötelességekre. de apártosok nem hogy a tiszt intésire hajoltanak volna. a ki is le szállot volt a lovárol mind azokal kik véle valának hogy vélek beszéllyen. ellene menének. meg szalaszták. és a lovakot el nyerek vespásiánus az egész várost el akará pusztítani, hanem avárosiak kérék, hogy az ártatlanokat ne büntetné meg. abünösökért Agrippais a kié volt aváros. esedezék érettek. vespásiánus meg engede nékik. hanem a városnak falában. egy darab részt le rontata,

⁷²¹ Vespasiánus Tiberiadesből Tarisé mellé mene, a hova gyülekeztenek vala atartomány béli fő partosok, akiknek egy Jesus nevü volt a fejek, Ez a város egy hegyen feküt. egy részit a Tiberiades tója oltalmazta. a más részit erős köfalak. eleség pedig elegendő volt benne, A pártosok látván hogy a Romaiak atábor hely erősítésében foglalatoskodnának. ki ütének reájok avárosbol. de a Romaiak viszá üzvén őket. a tón lévő hajokba futának. Azon időben, vespásiánus a fiát Titust. egy sereg. sido ellen küldé., akik avárosnak más részin valának, Titus ezekre üte. meg szélyeszté, és meg szalasztá. nagyob része. el vesze vagy az ütközetbe. vagy a szaladásba, a többi avárosba vevék magokot, akoron avárosba nagy oszlás lön, a városiak között. kik a békeséget akarták. és a partosok között, kik a háboruságot okozák. Titus észre vévén a városban valo nagy kiáltásokbol. az ő egyenetlenségeket, ato felöl valo részit a városnak. kezdé ostromlani, és maga mene bé először a seregi elöt, a pártosok meg rémülvén olyan bátorságon, el szaladának amint lehete, némellyek a tó parton találván hajokot azokban szökdösének, némelyek meg uszva menének azok után akik már ahajokba valának hogy bé érijék, mások meg. a mezöre szaladának, mind ezekből sok számuakot ölének meg.

⁷²² Vespásiánus körül véteté az egész várost hogy senki el ne szaladhatna, más nap pedig sok számu hajot tsináltata, hogy azok ellen menne. akik atón volnának, mihent a hajok el készülének, a hajokra üle anyi vitezekkel, a menyi elegendő volt hogy a pártosokot meg gyözhese. nem is vala nehéz dolog meg gyözni azokat, akik tsak halász hajokban valának, és a kik magokot sem tudák oltalmazni, ugyan azért sem szalada el egy is közüllök, a tó veres volt a vértől, és apartyai rakva holt testekkel, azután vespasiánus viszá tére Tarisébe, és tanátsot tartta a fő tisztekkel., hogy ha meg hadgyaé életben apártosokot. és az idegeneket kik a városba volnának. és akik fő okai a hadakozásnak

Mindnyájan azt tanátsolák. hogy öletné meg őket, mivel azok soha tsendeségbe nem maradnának, ha szabadá hagyná őket, Tiberiadesbe viteté tehát őket., a midön oda érkezének a piatzra viteté őket, és ót meg öleté mind az öreg embereket. és azokat a kik fegyvert nem foghatának, ezeknek a számok tizen két száz vala, hat ezeret pedig a kik leg erősebbek valának. Néronak küldé. hogy a nagy munkákra tennék őket. a többit pediglen a kik harmintz ezer. négy százan valának, pénzen el adá őket

⁷²³ Tarisé meg vételével. aRomaiak az egész Galiléát magokévé tevék, ki vévén Gamalát. a Tábor hegyét. és Giskalát. Gamala. Tarisének által ellenébe volt. a jordanon tul. igen erős helyen., Agrippa a kié volt ez a város. hét holnapig vitatá de hejában. vespasiánus alája mene az egész hadával: és meg szállá. Ágrippa a város melle mene hogy a bene valokot arra intse ⁷²⁴ hogy magokot meg adgyák. de köveket hajigálának hozája. meg is sebesítették a jób karját, A Romaiak., utat tsinalván akö falon. három felöl ostromlák. és meg vevék avárosot, alakosok

⁷²¹ de bello. 1.3.c.32. 33. 34

⁷²² de bello 1.3.c.36.

⁷²³ de bello. 1.4.c 1.

⁷²⁴ de bello 1.4.c.2. 3.4.5.7.

pedig avárosnak a leg felső részire menének. a Romaiak utánnok akarván meni. igen sokan veszének el közüllök. mert az uttza meredek, keskeny. és sikos lévén., a Romaiak nem oltalmazhaták magokat a lakosok ellen. akik nyilakal. kövekel ölték őket. hogy pediglen. magokat oltalmazhasák, seregel mentenek a házakba, ahazak pedig igen meredék helyre lévén építve. se olyan erősen hogy anyi embert el birhason, az aláb valo házakra dölnek vala. azok meg az aláb valokot döjtik vala,le, és ilyen formában sok Romaiakra dölének aházak, a többi viszá térének a táborba másnap 22 octobris, három romai vitézek akik strásán valának. éttzaka. aváros leg magosab tornya alá lopák magokat, a kik a toronyba valának észre nem vevék őket, ők pedig a torony fundámentumából ött nagy köveket ki vevének. és nagy hamarsággal viszá szaladának, atorney tsak hamar le dőle. igen nagy zörgésel. és mind azok a kik benne valának el veszének, másnap Titus lovas. és gyalog seregel. be mene városba. valakit találhattak azt mind meg ölték sokan alakosok közül a felső várba szaladának, feleségestől gyermekestől. vespásiánus a felső vár ellen mene ahadával. a felső vár pedig igen magos kö sziklán feküt. ugy anyira hogy a Romaiak nyila nem meheti anyira fel. az alat irtoztato fergeteg támada. a mely a Romaiak nyilait a sidokra vivék. és a sidok nyilait viszá taszitotta ő magokra, és a fergeteg miat. nem is láthaták a Romaiakot. se magokat, a Romaiak pedig körül vévén avárat. bé menének, és valakit találának férfiat, aszonyt, gyermeket. ölni kezdék, atöbbsi azt látván hogy nintsen reménség, le veték a kö sziklákra feleségeket gyermekeket. és azután magok is utánnok ugrándozának. és illyen formába ött ezer személyek veszének el. a romaiak fegyverek által pedig négy ezeren. és senki életbe nem marada avárba ilyen formába vevék meg aromaiak. Gamalát

⁷²⁵ Az alat. a még ezt a várost vitták, vespásiánus el küldé Plácidust hat száz lovasal. nagy sereg sidok ellen. a kik a Tabor hegyén bé santzolták vala magokat, ez a hegy nagy térségnek a közepin vagyon. a hegy teteje pedig nagy tágas térhely, a hosza több három ezer lépesnél placidusal nem lévén elegendő had. hogy a sidok ellen mehesen a hegyre., sok szép szokal le tsalogatá őket ahegyről., és amidön le mentenek volna, meg kezdte szaladni előttök, és a midön látá hogy mesze volnának a hegytől, viszá fordula, el vágá az uttyokot. és meg ölé őket

⁷²⁶ Gamala meg vétele után. vespásiánus ezer embert ada Titus mellé és Giscála városa ellen küldé, ennek avárosnak a lakosi abékeséget ohajták, de János. a lévi fia. egy sereg tolvajnak a feje, a támadásra sürgeti vala őket, Titus inté őket hogy maradnának tsendeségbe, János felelé néki hogy reá áll abékeségre, és el veszi a gratiát melyet ígér nekik, hanem tsak arra kéri. mint hogy azon anapon szombat volna, hogy adgyon nékik más napig valo időt. Titus nem üsmervén ezt a tsalárdot, meg engedé néki azt az időt, János pediglen. éttzaka. a maga seregével és sok lakosokal. ki mene avárosbol. és Jérusalem felé vevé uttyát

Titus másnap avároshoz közelgetvén. alakosok eleiben menének. és meg beszéllék néki hogy János mi formában szaladot volna el, és kérek. hogy az ártatlanokot ne büntetné avétkesekel., Titus azonnal. lovasokot küldé a szaladok után. János pedig a seregével Jérusalembe érkezék. minek előtte. a Romaiak bé érhatték volna, hanem avéle szaladokbol. hat ezeret le vágának, és viszá hozának három ezer aszonyt vagy gyermeket kik el maradoztak volt. Titus bé menvén avárosba, egy darab részit a falaknak le rontatá. és örzököt hagyta benne. kik a varost tsendeségbe tarttsák emeg lévén az egész Galiléa le tsendesiteték

Titus azután vespásiánushoz mene Csézáraába, vespásiánus atizedik legiot scythopolisba küldötte vala., a más két legio maga mellet vala, időt akarván nékik adni a nyugodalomra, a sok fáradságok után, hogy azután a Jérusálem meg szálásához kezdhesen nagyob erővel, mivel abban nem kételkedék. hogy sok munkában ne tellyék néki az aváros., mind azon által

⁷²⁵ de bello 1.4.c 6

⁷²⁶ de bello 1.4.c.8.9.

nem marada sokáig tsendeségbe csézaréában., hanem onnét el indula hogy Jámniát, és Ázotot
⁷²⁷ meg vegye. akikben örököt hagyta

⁷²⁸ A sidok látván hová tovább közelgetni a veszedelmet, és a Romai hadat készen őket el
lepni, sok féle szándék kezdé őket háborgatni, a meg oszlás közöttök közönséges vala, az el
⁷²⁹ terjedet vala a városokra. és az egész tartományokra, Némelyek a hadakozást akarták.
⁷³⁰ mások a békeséget ohajtották. és mindenik rész meg egyezvén amaga részin valokal,
fegyvert fogának, és egymást kezdék prédálni, valamint ahadakozásba., Azt jó meg tudni,
hogy mind azok, a kik jérusálemet fogják oltalmazni, azok. mind olyan tolvajok valának. akik
a tartományokat, prédálták. pusztították. ezek egy nehany részre, seregre, vagy társaságra
valanak osztva magok, közöt. mindenik résznek, vagy társaságnak különös feje volt. a kik egy
mástol nem fügötenek, ezek a külömb külömb féle sereg tolvajok. már a tartományban többet
nem prédálhatának, Jérusálem oltalmára menének hogy már a Romaiak ellen. meg más sereg
tolvajok akik judeát el pusztíták. azok is oda menének., és zélatoroknak nevezteték magokat,
(: a hazához valo buzgoknak.) Giscálai János a mint ide fellyeb meg mondok. öis oda szaladot
vala, és nagy meg vető szokal beszél vala a Romaiak felöl., és bátorittya vala az ifiuságot, a ki
azon kívül is sokat tartta maga felöl, Az öregek és az értelmesebek. előre el látván
anyomoruságot, mint egy el veszteknék tarták magokat. Jérusálem anyi részre el osztot
pártosok közöt, tsak nem olyan volt mint az ellenségtől már meg vétetett. és fel prédáltatot
város, a sok számu idegen sidok. akik mindenünén oda gyülekeztenek vala, ót nagy
nyomoruságokat okozának, a mellyek okozák végtire veszedelmét., először az éhséget. el
költvén az előre el tétetet volt gabonát, azután, a meg hasonlást, mivel ezek is külömb,
külömb féle részt tsinálának

⁷³¹ A zélatorok pedig el kezdék követni erő szak tételeket Antipás ellen, aki a közönséges
kintsnek öröje volt, azután Léviás, és sofás ellen, ezek királyi vérből valok valának, és más
fő renden valok ellen, ezeket a tömlöztbe tevék, és kevés idő mulva. ugyan ót, meg is ölék
őket. mondván hogy ezek a Romaiak kezében akarták adni avárost. A nép ezen a mérészségen
meg ütközék. apártosok még annál kevélyebbek levének. ezek atemplomba menvén. azt hadi
erősége tsinálák, és azt meg fertezteték ezer képen. tisztátalan és véresen menvén olyan.
⁷³² helyekbe, ahová tsak a papok, és atiszta személyek mehethenek, Azon időben Mátyás. a
Theophilus fia vala a fő pap. ezt Ágrippa tette volt fő pappá annak előtte egy nehány
esztendővel

A pártosok a kik atemplomot el foglalak. magoknak azt a hatalmat is tulajdoníták hogy fő
papot tegyenek a sors vetésel, olyan szin alatt. hogy az előtt is ugy. volt. Az ő szándékjok.
⁷³³ tsuda volt., mivel fő papot nem tettek soha sors vetésel.

Nem gondolván tehát a papi első ágakal. ahonnét tették mind adig a fő papokat, sorsot vetvén
⁷³⁴ tehát, a sors egy Phanniás nevüre esék. a samuel fiára. aki noha papi familiából volt is. de
nem afő papok. nemzettségéből., etellességgel érdemetlen vala arra a nagy méltoságra ez Aftási
nevü városba lakván. onnét bé vitették. és a papi ruhákat reája adák, és meg tanították arra. hogy
mint vigye végbe szolgálattját, aki inkább hasonlitta atheátrumon valo egy actorhoz, mint sem
egy fő paphoz. A papok irtozva nézék az ilyen meg ferteztetést, de apártosok ezt mind

⁷²⁷ de bello. 1.4.c 10.11.

⁷²⁸ A kristus eszt.70. An vulg. 67.

⁷²⁹ XIX Rész

⁷³⁰ jérusalembe nagy haboruság és meg oszlás vagon

⁷³¹ de bello 1.4.c 11

⁷³² de bello 16.c 15

⁷³³ De bello 14 c 12

⁷³⁴ paral. XXIV.7.

játéknak tarták., anép pedig igen meg boszorkodék ellenek, és tsak azon gondolkodék. hogy mi formában menekedhesék meg kegyetlenségek közül.

⁷³⁵ Ananus. a ki annak előtte hat, vagy hét esztendővel a fő papságot bírá. és aki. nagy idős koráért a hazája béliek közöt. nagy hatalmat szerzet vala magának. a városban valo fő rendenségiért, és akit mindenek böltsnek tartották, A népet esze gyűjté., és segitvén ötöt Gorion, a Josef fia, simon, a Gamaliel fia, és Jesus. a Gamala fia. a kik leg nevezetesebbek valának a városba, olyan hathatosan beszéle a népnek, hogy a fegyver fogásra vevé őket, meg szabaditván magokat abuzgok nyomorgatások alol, A buzgok pedig meg tudván agyülésben ⁷³⁶ valo végezést. ök kezdének leg elsőben a népre menni, A hartz atemplom mellet volt. a mely kö hajigálásból állot, a lakos sebeseket a magok házokhoz vitték, a Zélátorok pedig amagok sebesit atemplomba vitték, nem tartván a szent helynek. meg ferteztetésitől, apártosok eleinte mindgyárt gyözedelmesek valának, de végtire a népnek sokasága miat, kénszeritetének atemplomban viszá térni, a nép az első kerületiből is ki üzé atemplomnak, és a második kerületbe kellett meniek. Ananus a szent helyhez valo tiszteletből nem akará hogy oda is reájok menyenek, hanem ezer embert rendele atornáztokra, a kiket. más ezer embernek kellett fel váltani, ugy hogy a Zélátorokat rekesztve tarttsák., és meg ne engedgyék őket onnét kijöni.

János, a lévi fia, a ki Giskálából el szaladot vala, amint ide felyeb meg mondok. és aki ⁷³⁷ Jerusálembé ment vala. a maga seregével, eleinte mindgyárt nagy buzgoságot mutata a nép részihez, mindenkor Ananus mellet volt, és jelen volt minden végezésbe. noha oda nem hitták. alatomban pedig mindeneket tudtára ád vala azélátoroknak, tsak hamar gyanóságba kezdék venni. de azt gondolák, hogy elegendő volna ötöt arra meg esküttetni. hogy titokba fogja tartani a végezéseket. hogy a néphez hü lészen. és hogy minden tehetségivel fogja őket segiteni, János mindgyárt meg esküvék mindenre, azután azt gondolák hogy egész bizodalomal lehetnek hozzája. és ötöt a Zélátorokhoz küldék. hogy talállyon valami modot abban hogy le tsendesittse őket. tartván igen attol., hogy atemplomnak szenttsége meg ne ferteztetnék a sidoknak vérekel., jános mihent azélátorokhoz mene. nem hogy a békeségre hajtotta volna őket, hanem még jobban Ananus ellen gerjeszté őket, mondván nekik, hogy meg izente volna vespásiánusnak. hogy kezében adgya a várost. hanem abban más mód nintsen hogy a veszedelemből meg szabadulyanak. mint hogy a népet magokra haragitották. hanem hogy valamely idegen segittséghez folyamodgyanak, nem mondá meg mindgyárt nekik. hogy ki volna az a segittség, de elége meg érteté vélek. hogy az Iduméusokra tzélozna.

⁷³⁸ El végezék tehát, hogy el küldenének érettek, hogy jöjenek a közönségesen valo hazának ⁷³⁹ segittségire, mivel a miotától fogvást az Idumeusok. bé vették vala a környül metélést. és a sidok törvényit Hirkanus János idejében, az oltától fogvást őket ugy tekintették mint sidokat. azon kívül is az Idumeus nemzet igen háboruság szerető volt. nyughatatlan. mindenkor kész volt fegyvert fogni. és olyan örömel mentek az ütközetre. valamint mások avendégségre, fegyvert fogának tehát nagy siettséggel, és jérusálemhez közelgetének husz ezeren, Ananus látván el érkezéseket. a kapukot bé záratá. és örzököt rendele akö falakra, a kik viszá üznek őket. hogy ha meg akarnák hágni avárost. nem akara vélek ugy bänni mint ellenséggel. hanem okosan akará őket le tsendesíteni. Jesus, a Gamala fia. a ki mindgyárt Ananus elöt vala fő pap. és a ki anép részit tartá. egy toronyból., inteni kezdé őket arra, hogy tennék le a fegyvert. mivel mind az. valamit nekik mondottanak. tsak hamiság., Az Iduméusok pedig már haragban

⁷³⁵ de bello 1.4.c 13.

⁷³⁶ de bello 1.4.c.14.

⁷³⁷ de bello 14 c 15

⁷³⁸ XX Rész.

⁷³⁹ Az iduméusok Jérusálembé mennek.

lévén azért. hogy a kapukot bé zárták volt előttök. azon még inkább meg boszongódnak hogy a fegyver le tételit tanátsolák nékik

⁷⁴⁰ A következő északán, rettentő nagy zápor eső volt, az Zélatorok. vagy is buzgok., a szél, és a meny dörgés közben a kapuknak sarkait, és zárjait el törék, és oly titkon menének ki atemplomból, hogy senki észre nem vevé, azután aváros kapujához menének. azt is meg nyiták, az Iduméusokot avárosba bé vivék. azután a templomba, akoron. egy felől az ⁷⁴¹ Iduméusok más felől az Zélátorok ugyan azon éttzaka, a sidok örzöire ütének, a kik a Zélátorokot tárták bé zárva atemplomba, azokat mindgyárt meg ölék akiket aluva találának, atöbbinek kiáltásira pedig a nép fel zudula. és fegyvert foga, de észre vevén hogy az Iduméusok avárosba volnának, nagyob része el szélyede, és nagy félelem fogá el az egész várost. Az Iduméusok természet szerént valo kegyetlenek lévén. másként is meg boszongódtak vala azon hogy avárosba bé nem botsáták, valakit találának, azokat mind meg ölék. viradtakor., nyolcz ezer öt száz holt testeket találának az uttzákon, az Iduméusok akoron prédálni kezdének, és az öléstől meg nem szünének, Ananust és Jesust. a Gamala fiát meg találván. ezeket gyalázatosan meg ölék, és azt akarák hogy ezeknek avadak. és a madarak. legyenek temető helyek. noha a sidok akár mely vétekért meg öletet embernek atestét el temetik meg nap le mente előtt., ez az Ananus., fia volt annak az Annásnak. akiről emlékezik az Évangélium. ugyan ez az Ananus öleté meg jakabot az ur Attya fiát, Ez is volt egyedül a sidok között, a ki az ő dolgokot jó rendbe hozhatta volna, le tsendesitvén a békeség ellenségét, és meg tsinálván a békeséget a Romaiakal.

A Jésum, és Ananus halálok után. az Iduméusok, és buzgok, meg nem szünének az alá valo népel kegyetlenségel bánni. akikből. irtoztato mészár széket tsináltak, A fő renden lévőket, és az ifiakot a kik fegyvert foghattanak, ezeket atömlöttbe tették., remélvén hogy ezek még azö részekre állanak, mind azon által nem találkozáék egy is olyan. a ki jobban ne szerette volna halált szenvedni. mint sem azoknak agonoszoknak részire állani a hazájok veszedelmire, az Iduméusok pedig hogy boszut ályanak az ő álhatatoságokért. kinos halálal ölik vala meg. A nép közöt arémülés olyan nagy vala. hogy senki nem mére. se sirni, se attyafiát el temetni. nem vala szabad keserüséget mutatni, avétkes dolog lett volna ezek előtt a kegyetlenek előtt, E szerént veszének el tizen ket ezer fő renden lévő urak, akik még erejebbe lévén, oltalmazhatták volna hazájokot,

Az Iduméusok, és a buzgok., el unván a sok vér ontást. ugy téteték mint ha valamely igasságos rendet akarnának tartani, szándékjukba a volt hogy halálra ítéltesék Zakariást, a Baruk fiát, sokan azt gondolák hogy elet volna az a Zakariás, a Baraki fia, akiről a kristus szol az Évangéliumba. vádolván az sidokot azal. hogy a Templom, és az oltár közöt ölték volna meg. zakariás a Baruk fia, nevezetes familiából valo, hires az ő jó erköltsiért. az emberséges emberekhez valo szeretetiért, és agonoszokot valo gyűlölségiért. ennek gazdagságára a Buzgok vágyának, a kik a nép közül hetven embert választának. hogy ötöt meg itéllyék, vádolván azal. hogy vespásiánushoz. küldöt. és avárost keziben akarja adni, Zakariás észre vevé jól. hogy mind a tsak arra valo volna hogy el fedezék az igasságtalanságot, magát keményen kezdé menteni ellenséginek vádolásit semivé tévé, és olyan vétkekről kezdé őket vádolni a melyekért valóságal vétkesek valának. és beszédit, a hazájának nyomoruságos voltán végezé el.

Ez a beszéd még inkább fel indittá a Zélatorokot. akoron mindgyárt fel darabolták volna. de két színüségből, a törvénynek valamely igasságos formát akarának adni. akoron mondák ahethen biráknak, hogy mondanák ki reája a sententiát de a birák mindnyájan meg vallák hogy ártatlan

⁷⁴⁰ de bello 1.4.c 17.

⁷⁴¹ de bello 1.4. c 18

volna., jobban szeretvén magokat aveszedelemre tenni, mint sem lelkek üsmerete ellen egy jó embert halálra ítélni, Ezen a sententián a Zélátorok meg ütközének, és nagy dühöséggel kezdének kiáltani a bírák ellen. akoron kettő a leg Istentelenebek közöttök. meg fogák Zakariást, és meg ölék a Templom közepin. mondván néki. vedd el tőlünk ezt a fel oldást. a mely bizonyosab. a bírákénál, a testet a templom mellet valo völgyben veték. a bírátot pedig kard lapjával üzék ki a templombol.

Az Iduméusok végtire anyi sok kegyetlenségek után. fel nyitták szemeket. és meg kezdék bánni oda valo meneteleket. azt tudták. hogy valamit Ananusrol mondottanak, tsak káromlás volt, ez így lévén el végezék magok közöt hogy viszá térjenek, és két ezer lakost, fel szabadítának. a Buzgok pedig azon igen örülének. hogy azután tsak ök egyedül fognak uralkodni Jérusálembe, a kik egész szabadságba követik vala kegyetlenségeket, el veszték mind azokat, akik nékik nem tettzetének. és tsak. az alá valo népet hagyák meg, A lakosok közül a kiktől lelete. a Romaiakhoz szaladának, de az nagy veszedelemel lelete meg, mert a Zélátorok az utakat örítették. és meg ölék mint az árulokat, a kiket meg kaphatának, hogy ha⁷⁴² tsak nagy suma pénzt nem adának nekik, és meg nem fizetéki aki menetelre valo szabadságot.

⁷⁴³ Niger Péraitust. aki a Romaiak ellen valo hadakozásba. magát nevezetesé tette vala, a Zélátorok fel áldozák a magok dühöséginek, meg fogván ötöt gyalázatosan hurtzolák avárosan keresztül. és amidön ki vitték volna akapukon. látá. hogy semi reménsége nem lehetne. arra kénszerítte őket. hogy leg aláb holta után temetessék el a testét, látván hogy azt sem akarják meg tselekedni., átkozni kezdé őket, ohajtván hogy a Romaiak jöjenek el, és ályanak boszut az ő vériért, A pedig halálra méltó vétek volt, ha valakit el temettek volna azok közül., a kiket ezek a gonoszok öletének meg. úgy tették, mint ha fel akarták volna fordítani az Isten. és a természet torvényit.

⁷⁴⁴ A Romai tiszték. látván nagy egyenetlenségit a sidoknak, arra surgeték vespásiánust, hogy menne hamarjában ellenek, addig, amég meg nem egyeznek egy másal. de ez a bölts Generalis azt felelé nékik. hogy még várni kellene, és az Istenre kel hagyni. a ki gyözedelmet akarna adni a Romaiaknak. nagy munka, és vér ontás nélkül., mentől továbbra halasztanak., annál inkább nevedeknék azö bátorságok, és egyenetlenségek. és mentől inkább magokat fogyasztanak., annál könyebé tennék a gyözedelmet. idővel bé is tellyesedék vespásiánusnak ezek a szavai, minden nap sok számu sidok jönek vala azö taborára, akik a Buzgok. kegyetlenségek elöt szaladnak vala el, Ezek a gonoszok. vivék végben. mondgya Josef. a mi⁷⁴⁵ annak elötte régen. meg vala jövendölve, hogy Jérusálem. és a templom el égettetik azután, hogy a városba az egyenetlenség léssen., és hogy azok, a kiknek leg inkább kellett volna tisztelni az ur házat, ugyan azok azt meg fogják ferteztetni Istentelenségekkel. Meg lehet látni Zakariásnak XI. XIII és XIV részeit. a melyekre it, úgy tettik hogy Josef figyelmez

⁷⁴⁶ Giskálai János. a mint már azt láttuk, a zélátorok közibe adta vala magát, és azt akará hogy ő parantsollyon nékik, de a több fők, mind irigységből. mind tartván attól is hogy olyan kegyetlen., és nagyra vagyó ember parantsollyon nékik mint János, azért meg oszlának magok közöt, Jánosnak meg marada a maga serege, és a töb fők. azoknak parantsolának., akik őket fejeknek üsmerék lenni., ez a két rész mindenkor tartalékba volt egyik amásikátol., de ritkán

⁷⁴² de bello. 1.4.c 22.

⁷⁴³ de bello 1.3 C 2. de bello 1.4.c 20

⁷⁴⁴ de bello 14. c 21

⁷⁴⁵ de bello 14. c 22.

⁷⁴⁶ de bello 13.c.23

verekedének egy másal., hanem minden erejeket a nép ellen fordították. a volt jobb a ki inkább prédálható

⁷⁴⁷ Az alat a még a sidok öldöklék egy mást Jérusálembé, és vespásiánus halogatásba vala. hogy őket jobban meg gyözhese, Néro császár meg hala, és az ő halála igen nagy meg oszlásba veté a birodalmat, ezt a fejdelmet a Romai nép meg utálta vala kegyetlenségéigért, és ⁷⁴⁸ bolondságiért még élt. amidön tudtára adák. hogy vindex galliába. ellene támadot volna. Gálba pedig spanyol országba, a Gálba része tsak hamar meg erősödék. közönségesen. a Gubernátorok. és anap nyugoti hadak meléje állának, ki vévén Clodius Macert. az Afrikai Gubernátort. és verginius Rufust. a felső német országnak Gubernátorát. verginius meg veré vindexet. és a maga hada ötét Császárnak kiáltá. de ő tellyeséggel fel nem akará venni ezt a méltóságot, mind ezek a támadások nagy ijedségbe veték Nérot, a szándekja a vala hogy Egyiptumba menyen. Nymphidius sabinus a pretoriana militiának prefectusa. arra vevé a maga seregit. hogy hagynák el a Néro részit és üsmernék Gálbát császárijoknak. Trigellinus maga. a ki kezdője volt mind azoknak avétkeknek. a melyekért Nérot gyűlölték. ötét el hagyá és el árulá,

Néro pediglen. fel ébredvén éjféltályba. meg ijede azon. hogy a test örzői el hagyták volna. ötét. és hogy már prédálnák a házát. fel kelvén egy néhány kapura mene zörgetni. de senki meg nem nyittá néki, azután olyat kerese valakit. a ki ötét meg ölné. de senkit olyat nem találá, el vették [el-vették] volt tölle még a skatulyát is a melybe méreg volt. azt is gondolá hogy a Tiberis viziben ugordgyék. végtire azt választá magának hogy valahová el rejtse magát., és anyi időt sem adván magának hogy fel öltözék, egy ó köpenyeget veve magára, egy rossz lora fel üle. és Romából ki mene, az ábrázattyát bé takarván egy keszkenővel, a kísérei pedig négy szabadosiból állottanak, a midön pediglen a szabadosának faonusnak a házához közel volnának, a lovokrol le szállának. és a nagy utat el hagyván, tsipkés és bokros ösvenyen kellették menni a házig. a ház fala mellé érkezvén. faonus arra kéré. hogy bunék egy gödörbe, a honnét fövenyet huztak volt ki, de nero felelé. hogy nem akarná magát el temetni még éltiben, a nádak közü rejté magát és a földre le fekvék hogy észre nevegyék. addig a még a ház falán egy lyukat tsinálnának. a még lévén, azon a lyukon bé vivék, és a leg közeleb valo házba tevék. a hol tölté az éttzakát. es a más napot a mely 11 juny volt

Azonba pedig a tanáts Romában esze gyűlvén, Gálbát CSászárnak üsmere lenni, Nérot pediglen mindenek ellenséginek kiálták, a tanáts azt parantsolá, hogy a régi szokás szerént büntetnék meg, az az, hogy a piatzra vontzolnák mezitelen. a fejit egy fa oszlophoz kötnék és addig korbátsolnák amég élne. aholt testet a Capitolium kö sziklájáról le vetnék. azután egy horogal a folyo vizig vonnák. és avizbe vetnék, tsak hamar meg tudák hogy hol volna, egy századost küldének el vitézekel. hogy fogná meg elevenen, Néro meg tudván hogy atanáts mire ítélte volna, ki huza két nagy kést. és ismét viszá tevé. mondván hogy volna még ideje. Azután parantsolá hogy egy sirt ásnának néki, vizet készítsenek. hogy meg mosák ötét. és fát hogy meg égesék., azt hagyá mindenek felet. hogy ne hagyák a fejit el vinni., mind ezeket sirva parantsolá., mondván gyakorta. hogy kel ilyen jó musikásnak el vészni! végtire meg tudván. hogy tsak hamarjában meg fognak ötét. egy kést üte amaga torkába., segitvén arra amaga író deákja, még életben vala amidön a százados el érkezék hogy meg fogja, ez atiszt ugy téteté mint ha segítségire ment volna. de Néro rettentő szemeket vetvén reája. mondá néki, már késő.hogy vagyon a hit. amelyet nékem fogadtál. és ezel ki mula a világból., harmintz egy esztendős korában. uralkodásának tizen negyedik esztendejében

⁷⁴⁷ A kristus eszt 71 an.vulg 68.

⁷⁴⁸ plutarch.in neron. suet.1.6. Tacit.hist 1.1.

⁷⁴⁹ Vespásiánus azonban, a Jérusálem meg vételéhez készül vala. de elsőbe a körül való erősegeket. magáévá akará tenni., a Gadára béliek hozá küldének titkon, arra igérvén magokot, hogy a kapukot meg nyittyák néki, negyedik marty bé mene avárosba. a pártosok pedig a kik benne valának. tsak akor vevék észre. amidön a Romaiakot laták. mind azon által vala anyi idejék. hogy meg ölheték Dolesust. a ki a Romaiakert küldöt volt, és avarosbol ki szaladhasanak, de placidus utánnok menván, egy faluban sokakat le vága ennek, a többi pediglen a jordánon által akarván meni. sok számu más sidokal., a viznek nagyon valo meg áradása. meg tartoztatá őket., placidus pedig utánnok lévén. tizen öt ezeret levágata ennek, nem számlálván sok számuakot olyanokot. kik a jordánban veszének. placidus azután fel járá az egész tartományt. és az engedelmeség alá hajtá., meg tudván pedig azt. hogy sok számu sidok volnának hajokon a meg holt tengeren, reájok mene. és fel darabolá őket., azután egy néhány városokot meg vevé. és olyan sidokot teve azokba hogy őrizék, akik szabad akaratbol adák magokot a Romaiak mellé.

Vespásiánus viszá tervén Csézareába. azon vala hogy meg erősítse a körül való helyeket., és azokba hadat tegyen, A husvét innepében, amely ebben az esztendőben hetfön. negyedik ⁷⁵⁰ aprilis esék. agyilkosok. a kik Massáda kastélyában valának. Engaddi kis városra ütének, és közel hét száz személyt meg ölének, többire aszonyok., és gyermekek valának, a ferfiaknak nem lévén anyi idejek hogy fegyvert foghasának. el szaladának, agyilkosok avárost fel prédálák, ugy akörül való helyeket is, az ő számok. minden nap nevedekék, Judéa minden féle prédálás alat vala, az meg osztlás mely Jérusálemben uralkodék, minden tartományokra el hata, szintén ugy. valamint az emberi testben., amidön valamely fő résziben nyavalya támad. az el hatt atöbb részekre is, atolvajok afalukot el pusztitván, a pusztában esze gyülekeznek vala., és egy néhány seregekből álván, a városokban is menek vala prédálni a honnét siettségel ki mentenek, még minek elötte a lakosok. ellenek fegyvert foghattanak.

Az esztendőnek vége felé. vespásiánus meg tudván, a vindex pártolását. spanyol országba, és atöb tartományokba való háboruságokot., és előre el látván, hogy mind ezeket atámadásokot más többek fogják követni, táborba szálla. és olyan rendeléseket tön, hogy mentöl hamaréb el végezhesse ahadakozást., de atél ellenkezővén szándékával., akis varosokba. örzököt téve, A tavasznak kezdetin Antipátridában mene., akörül való helyeket fel prédáltatá, és fel égeteté. hasonló képen bánék Thamna körül., azután lidda. és jamnia ellen mene. ez a két erőség magokot fel adák, az ötödik légiot Emmausba tévé. és ot egy tábor helyt, meg erősité kö falal., ⁷⁵¹ ez aváros tsak három mély földnire volt Jérusalemtől. harmadik juny pedig Jérikoban érkezék. hét mély földnire Jérusálemtől, avárost tsak nem pusztán talalván., oda is örzököt teve, azután Idumeában menván. őt prédáltata, holmi erősegeket meg veve. és egy néhány sereget hagyta őt. hogy élödgyenek, nyerekedgyenek,

Vespásiánus minek utánna az egész Judeát, és Galileát maga alá tette volna csézareába viszá ⁷⁵² tére. hogy készülhesen az egész erejével. Jérusálem ellen meni. De a Néro halálának hírét meg tudván. a meg tartoztatá, meg akará látni hogy annak mitsoda ki menetele lene, és nem akara semit kezdeni, új parantsolat nélkül., Ez így lévén, a sidoknak egész esztendő adaték ahadakozáshoz való készületre, vagy a Romaiak kegyelmeségihez valo folyamodásra. de nem hogy azt az időt jóvókra fordították volna, hanem arra fordíták. hogy magokot fogyaszták ronttsák. és abban a fő városba. ujab részekre oszollyanak.

⁷⁴⁹ de bello 14. c 25

⁷⁵⁰ de bello 14.c 26. et 28.

⁷⁵¹ de bello 1.4.c 27.

⁷⁵² de bello 1.4 c 29

⁷⁵³ Simon a Giorás fia. ifiu, és bátor lévén, ha anyi tsalárdság nem volt is benne, mint a
⁷⁵⁴ Giskálai Jánosban. de vakmerőb volt. és leg aláb olyan kegyetlen. Ez igen meg
⁷⁵⁵ különböztette vala magát a Cestiusal valo verekedésekbe. és prédálni kezdvén az Iduméai tartományt, Ananus mindenüt kergeté, és arra kénszerité hogy a Massáda kastélyába zárkozék. De a tolvajok akik azt a kastélyt birták. tsak a kastélynak az also részibe fogadák bé., nem merének nékie hinni, Ananus halála után, néki különös hada volt, akivel mindenüt fosztot prédált, a prédát pediglen a fáran patakának barlangjiban zárja vala, az ő leg nagyob szándékja avolt, hogy Jérusálemet magáévá tehese. A zélatorok pedig tartván töle, meg akarák előzni. és hartzot állának véle, a melyet el vesztvén. Jérusalemig kergeté őket, de simonak nem lévén több husz ezer emberinél. nem meré avarost meg szálani

Azt gondolá. hogy elsöben magáéva tegye Iduméát. ellene mene tehát az egész hadával. az Idumeusok. eleiben menének, és a hartz regeltől fogva. estíg tartá. a gyözelem egy aránsu volt közöttök. simon Náim városában mene, a melyet meg erősítette vala. az Idumeusok pedig a magok házokhoz viszá térének. kevés idő mulva simon viszá tére nagyob erővel, és táborba szála. Thékué város mellé, Élézárt pedig a Herodion kastélyában küldé, hogy tanátsollya a benne valoknak. hogy adnák keziben a kastélyt, Élézárt eleinte mindgyárt jól fogadák. mert nem tudták okát követtséginek. de mihent meg tudák, a kastélyba valo örzök fegyvert vonának hogy ötet meg ölyék. mint hogy pedig el nem szaladhata. a kö falrol le ugrég a völgybe és meg hala,

Az Iduméusok meg akarván igazán tudni a simon hadának számát, erre valo nézve olur városából a hol az Idumeusok tabora vala. Jakobot. egyikét a fejek közül simonhoz küldék. a ki azt igéré simonak. hogy a hazáját keziben adná. tsak hogy tiszteletben tarttsa ötet. simon sok ajándékot ada néki. és viszá küldé, a ki viszá érkezvén a fő tisztel az kezdé el hitetni, hogy a simon hada sokal feleseb mint sem ök gondolyák. azután atöb aláb valo Iduméusoknak. azt jovallá, hogy sokal hasznosab volna a nemzetnek. neki meg hodolni mint sem bizonytalan gyözedelmü hartzot állani, meg izené simonak. hogy miben volna adolog, és hogy ideje volna közelíteni. simon mihent meg mutatá magát az Idumeusoknak, Jakab a maga seregivel el szalada, ez anyira el remité az egész táborot, hogy minnyájan szaladni kezdének.

⁷⁵⁶ Simon ilyen formában ura lévén az egész Iduméának. egyenesen Hebronba mene. ahol
⁷⁵⁷ igen sok élést találá. azután keresztül mene az egész Iduméán, a hol igen sok pusztításokat vit végbe. mível. a maga hadán kívül. negyven ezer ember vala véle, ezek mindenüt prédáltak. égettek, és ugy tettzik. hogy a ros tselekedetben gyönyörködtek, A zélatorok igen nehezen tekinték. simonnak mind anyi szerentséit: de nem mérének nyilván hadakozni véle, hanem tsak leseket hánnak vala néki, és így el fogák feleségit. és sok tselédit. és gyözelemel vivék Jérusálembe. Simon nagy siettségel oda mene, de meg nem vehetvén avarost. a kiket kaphatá azokat mind le fogá. száz féle képen kinoztatá őket, némelyeket meg ölete. némelyeknek kezeit el vágatá. és Jérusálembe viszá küldé, meg esküvén hogy a szerént fog bánni Jérusálemnek minden lakosival. hogy ha a feleségit viszá nem küldik. a nép, és a zélatorok ezen fenyegetéstől meg ijedvén. a feleségit viszá küldék. azután eltávozék Jérusálem tályékárol, és Iduméában viszá tére, hogy el végeze. ami még öt prédálásra maradot volt.

⁷⁵³ XXII Rész.

⁷⁵⁴ simon judeát pusztittyá

⁷⁵⁵ De bello 1.4.c 30

⁷⁵⁶ de bello 1 4.c 31

⁷⁵⁷ de bello 1.4.c 32.

⁷⁵⁸ Vespásiánus meg tudván a Néro halálát. és hogy Gálbát tették volna helyében Császárnak.
⁷⁵⁹ a fiát Titust hozá küldé. hogy venné parantsolatit [parantsola tit]. a sidokal valo hadakozás iránt. és hogy köszöntené nevével., Agrippa király is el mene véle. hogy köszöntené az új császárt. de mint hogy tél volt. és nagy hajokon valának. Ákáját még el nem haladták vala, a midőn meg hallák Gálba öletését. hét holnap, és het nap után valo uralkodásának. és hogy Othont tették volna helyében., Agrippa nem hajtván erre a változásra. követé uttyát mind Romáig.: de Titus. mint egy menyei sugarlásból., viszá tére azonal. az Attyához. Csézáréába,

⁷⁶⁰ Vespasiánus meg indula Csézáréából, hogy mind egészen meg hodítsa. a Jérusalem körül valo helyeket és meg vevé Bethelt. és Efremet., azokban öröket hagyta. és az után Jérusalemhez közelgete. és ezen uttyában, igen sok számu sidokot ölete. vagy fogata meg, Ceréális. egyik a fő tiszttyei közül, nagy pusztításokat teszen vala a felső Idumeában., a ki meg vevé. és fel égeté a hires Hebron városát., ilyen formában az egész Judea. a Romaiaké volt. ki vévén Jérusalemet. Massáda. Herodion. és Makeronta kastélyit

Vespásiánus meg hodoltatván Jérusálem körül valo helyeket. Csézáréában viszá tére. ahol meg vivék néki a híré, hogy Othon a Császárságra emeltetvén vitellius ellen mene, a kit is császárnak tették volt. a országban valo légiok, Othon pedig nagy siettséggel adván hartzot vitelliusnak, ahartzot el vesztette, és azután magát is meg ölte. és hogy vitellius egyedül valo Császára volna abirodalomnak, Mucianus. a syriai Gubernator. és magais vespasianus ötöt Császárnak üsmerék valamint mások. és a légiokal is letéteték néki ahitet, Josef pedig azt ⁷⁶¹ erősíti, hogy vespasiánus igen nehezen üsmeré Császárájának, szomorúan látá hogy ⁷⁶² vitellius magának foglalta volna el abirodalmat, mint ha azt. el foglalhatná akinek tettik., keserüséggel látá hazáját abban az állapotban., azért is nem gondolkodhaték semmi más dologrol., nagy kedve lett volna. meg segiteni hazáját, de mind atávvul valo léte. mind atélnék ideje. meg nem engedék néki hogy véghez vihese. azon kívül is nagy változások. történhetének, minek előtte olosz országban érkeznek.

⁷⁶³ Azonban pedig a vespasiánus hada, szabadoson beszélnek vala magok között az ország dolgárol. egy más szemére hányák vala késedelmeségeket. és hidegségeket. mint ha nekik nem ⁷⁶⁴ volna anyi hatalmok hogy Császárt tegyenek magoknak., valamint anémet országi légiok. ⁷⁶⁵ vagy mint ha. vespásiánus nem érdemlené meg sokal jobban azt a tiszteletet, mint othon., és vitellius. ilyen formában beszélgetnek vala a Csézáréába valo vitézek. de meg előzék őket ⁷⁶⁶ az Alexándriába lévők., mivel vespásiánust Császárnak kiálták. első júly, a maga hada pedig harmadik júly ötöt Császárájának üsmeré., tizen ötödik júly pedig az egész syria Császárnak üsmeré, Muciánus. a syriai Gubernator, és a több fő tiszttyei, arra kérék. hogy ⁷⁶⁷ vitellius. ellen vinné őket, de elsőben bizonyos akara lenni. az Egyiptumiak. és az Alexandriaiak hűségiben., ezért is levelet írt Tibérius Alexandernek., a ki Gubernator volt, és a ki mindgyárt hűségire esketé a légiokot, és a népet. ennek az új császárnak, végtire az egész nap kelet Császárnak üsmeré nagy örömel.

⁷⁵⁸ de bello 1 4.c 29

⁷⁵⁹ Galba meg halvan. othon lesz helyibe

⁷⁶⁰ A kristus eszt 72. An vulg. 69

⁷⁶¹ Tacit.hist 1.2.c 73. 74.

⁷⁶² de bello. 1.4.c 36

⁷⁶³ A kristus eszt 72. An.vulg 69.

⁷⁶⁴ XXIII Rész

⁷⁶⁵ vespasiánust császára teszik

⁷⁶⁶ Tacit hist 1.2.c 79

⁷⁶⁷ de bello 1.4.c 37

⁷⁶⁸ Kevés idő múlva. vespasianus Berythbe mene. a hová sok tartomány béli követek menének hozzája, koronákal., és engedelmes leveleket, őt nagy gyűlést. tartá., és minek utána dicséretet adot volna a Josef bátorságának. és elé beszélette volna. mi módon jövedölte meg neki a birodalmat. még Néro életében, fel szabadította őtet, Titus jelen lévén. és kedvezvén Josefnek, mondá vespasianusnak, Hogy ha a Josef fel szabadítása. az ő jóságához való méltó tselekedet. a meg. az igazságához való méltó tselekedet volna, meg adni neki a bűnbűntet is. el rontván a lántzait. hogy abban az állapotban légyen, mint a melybe volt rabsága előtt. mivel el szokták volt rontani a lántzát annak, akit igazságtalanul tettek volt lántzra, vespasianus jóvá hagyá ezt a tanácsot és mindgyarást el törek az ő lántzait.

Mind ezek a nagy változások alatt, a sidok egy más ellen hadakoznak vala, és az ő belső meg oszlások fogyasztta vala őket. Simon a Giorás fia, JERUSALEM vidékin nagy pusztításokat ⁷⁶⁹viszen vala végben, A zelátorok pedig avárosba mindenre szabadságot adnak vala magoknak, A Giskálai János, a ki az ő részeken volt. még többet teszen vala, ezeknek rossz tselekedetekhez, ezek bé tölték avárost prédálással, gyalázatal. erő szakal., Ezek. a leg gyalázatosab, és oktalan állati tselekedetekből is. mulattságot. és játékot indítanak vala, Ezek aszony köntöst vesznek vala magokra, magokat fel ékesíttik, és meg festik vala, valamint az aszonyok., úgy tették mint ha Jerusalemben. az utálatoságnak. és a ferteztetésnek helyévé vált volna

végére a meg oszlás közibe szivárkoztak, mivel némely Idumeusok a kik a János részén valának irigyelvén hatalmát. és nem szenvedhetvén kegyetlenségét., ellene támadának., meg verekedének a néppel a kik közül sokakat meg ölenek., a többet az udvarházig üzik, a melyben János lakot. onnét ki verék őket. a templomig üzik, azután viszá térének, és fel prédálják az udvarházat., A buzgok, a kik akkoron el valának szélyedve a városon. a János vitézi mellé állanak. akik a templomba vették vala magokat, János pedig készül vala., hogy a népre ki üssön. de véghez nem vivé szándékját

Azonban pedig a nép tartván attól. hogy János ki ne ütne rájuk a templomból., és fel égese varost. erre való nézve esze gyülekezék az áldozó papokal, had láthasák. mit kellesék tselekedni, az Isten meg engedé. hogy ebben a gyűlésbe. olyan orvosághoz fogának, a mely veszedelmesebb volt anyavalyánál, azt végezvén el, hogy Simonért. a Giorás fiáért küldgyenek. a ki őtet meg segítse János ellen, a fő pap Matthias., jonak tartá ezt a tanácsot, meg nem látván előre. hogy még mik követhetik, és őtet küldék követtségbe Simonhoz, Simon kevélyen felele nekik. és úgy mint urok, mondván, hogy meg adná kéréseket., és azonnal bé mene avárosba. anép nagy örömel fogadván., ez Aprilisbe volt. Simon erősebb lévén a nép segítségével, csak hamar meg akará venni a Templomot. a hol János. és a buzgok valának, de viszá üzik őtet nagy vesztesel.

Simon csak hamar ki nyilatkozatá kegyetlenségét a Jerusalemiak ellen. a kik a városokba ⁷⁷⁰fogadták vala, és a kik szabadok lévén, rabság alá adák magokat. Az Atyafiság, barátság. és más kötelességek. a melyek egymáshoz kötelezik az embereket, meg nem tartoztathaták őtet attól. hogy meg ne véreze kezeit. A közönséges vétkek, és rend szerént való gonoszságok, a közönséges, és az üsméretlenek. való gyalázatal és bestelenségel való bánás, és mind ezeket az elméjiben, csak félénk. és bátoratlan gonoszságnak tartá lenni, ő olyan dolgot kívánt. a mi égre kiálto legyen, lábai alá akará tapodni a természetnek, barátságának. és az egyeségnek kötelességét.

⁷⁶⁸ de bello 14.c.38. Tacit. 1 2.c 81

⁷⁶⁹ de bello 1 2.c 34.

⁷⁷⁰ de bello 1.7 c 30

⁷⁷¹ Vespasiánus Berythből Antiokiában mene, és Mucianust hadal olosz országba küldé vitellius ellen. Más felől pedig Primus, a Mésiai Gubernátor vespasiánus részire álván. olosz ország felé indula a hadával. meg veré a Cecina hadát, a kit vitellius eleiben küldötte vala Romában mene. vitellius meg győzé, és vespasiánust császárnak kiáltaná, Más nap Mucianus is avárosba érkezék. meg tartoztatá a primus vitézinek kegyetlenségét, akik meg akarák ölni mind azokat, kik vitéllius részin voltak., az után a nép eleiben vivé Domitiánust, a vespasiánus fiát. és keziben adá a birodalomnak igazgatását. amég az Attya a császár el érkezék. Ez így lévén az egész birodalom Császárnak üsmeré vespasiánust, és a békeség viszá tére Romában. és atöbb tartományokba, tsak éppen sido ország marada a pártolásba.

⁷⁷² Antiokiából vespasiánus Alexandriába mene, a hol minden tartományokból valo követek köszönték ötet. Az alat a meg olosz országba készülne. és Titust a fiát rendelné hogy Jérusálemet meg szállja. a sidok dolga. hová tovább inkább fel zavarodék. Élázár, a simon fia. ⁷⁷³ papi ágból valo. értelmes és bátor ember vala. ez leg első renden valo volt a buzgok között, a még a Giskálai János meg nem egyeztet volna vélek, akoron egy harmadik részt igyekezék fel állítani Jérusálemben, erre valo nézve egy részit a zélátoroknak magához hódítá. és el foglalá a templomnak belső részit, az az. a papok rekesztését., Jánost. és a Zélátorokat, az Izrael udvarában szoritá, és mindenüvé őrzöket tevé. és a kapukra rakatá a népnek fegyvereit. hogy szükségbe el távoztassa azokat. kik a János részin valának, mind azon által bé fogadgya vala mind azokat kik az áldozatra mentenek. mivel leg inkább. az ajándékokból., és a templomba talált elesésekből élödtének,

⁷⁷⁴ Élázár látván hogy keveseb számu hada volna, nem mére Jánosra ütni. aki erősebb volt. Jánosnak ha felesebb hada valais, de nem örömet akara meg verekedni. Élázáral. a ki erősebb helyt volt. mivel a papok udvara vagy rekesztése. felyebb volt, a nép rekesztésinél, mind azon által az ő bátorsága nem engedé hogy nyugodalomba maradna, gyakorta meg verekedék az Élázár seregivel. és a templom minden nap meg fertezteték a halotak vérivel. Más felől. Simon aki a felső várost és az alsót is birta. annál is bátrabban ostromlá Jánost. mert e középben lévén. Élázárnak is meg kellett felelni. Azonba pedig János. anyival erősebb helyt volt Simonál. a menyivel Élázár erősebb helyt volt Jánosnál. mivel a templom felyebb volt avárosnál. valamint a templomnak belső része. felyebb volt. a külső kerületinél Ez így lévén. ez a három rész. mindenkor vigyázot egy másra. Élázárnak nem volt több, két ezer négy száz ⁷⁷⁵ vitézinél, Jánosnak hat ezer vala, és simonak tiz ezer. öt ezer Iduméusokkal együt. Simon ⁷⁷⁶ nem volt szükségbe az élés iránt. mivel a várost ő birta. János magának szerzet a népet prédalván. Élázár pedig parantsolván az ajándékokból. a melyeket ajánlanak vala a templomnak. azokból részelteté a maga embereit. akik gyakorta meg részegedtenek.

A midön Jánost, mind simon. mind Élázár egy szers mind ostromlá, akkor a hadát két részre oszttya vala hogy ellene ályon mind egyikének mind a másikának. A midön pedig tsak simon volt dolga. olyan kor sokad magával üt vala avárosra. és a menyit eleséget el vihetet. el vitte, és el égette. a mit el nem vihetet. simon pedig hogy Jánost ki fogasza minden eleségből., fel égeté az élés házakot, mint ha esze beszéltenek volna hogy a várost éhséggel ölyék meg, el vesztvén a sok eleséget, a mely elegendő let volna egy néhány esztendőkre, Anyi ellenség között. a Jérusálemi nép olyan volt mint egy olyan martalék, a melyet. egy néhány vad állatok szaggattyák, ki ki a maga részire.

⁷⁷¹ de bello 1.7.c 39 40:41:42.

⁷⁷² de bello 1.4 c. ult.

⁷⁷³ de bello 1.6.c 1.

⁷⁷⁴ Jerusálem három részre oszlik

⁷⁷⁵ de bello 1.6.

⁷⁷⁶ de bello 1.6.c 3.

⁷⁷⁷ János abban a szándékba lévén hogy el foglalja a templomnak belső részit, a melyben Élázár volt, el végezé magában hogy meg ostromolja, erre valo nézve fa tornyokat akara tsináltatni a Cedrus fábol valo gerendákból. a melyeket Agrippa király hozatta vala nagy munkával és költtséggel a templom számára. János a tornyokból akará rontatni a templom belső falait. de az Isten meg nem engedé hogy véghez vigye szándékját. mivel a Romaiak meg szállák avárost minek előtte a tornyok el készülhesenek.

⁷⁷⁸ Azon időben, a melyben vespasiánus meg indula Alexandriából olosz ország felé a tavasz
⁷⁷⁹ kezdetin., Titust onnét el küldé a jobb hadaival. hogy Jérusálemet meg vegye. és el
⁷⁸⁰ pusztítaná. Titus meg indulván Alexandriából, egy néhány napokig tartó nehéz utozása után csézáréában érkezék, ahol még új hadakat vára magához

⁷⁸¹ A három legion kívül a kik vespasiánus alatt szolgáltanak. még a tizen kettődik legio is mellette volt. ezel a sidok igen rosszul bántanak vala Cestius idejében. azért igen kivánták hogy bosszút alhasanak rajtuk. Titus az ötödik légiot Emmáus felé küldé. és a tizedikét Jérikó felé. és maga meg indula a más két legioval., ezeken kívül husz gyalog, és nyolc lovas regimentek követék ötöt, ezeket a szövetségbe lévő királyok adák melléje. két királyok is kísérik ötöt. Agrippa volt az egyik., igen sok szeretsenek is valának véle., és sok olosz országi fő renden lévők. akik Titus láttára. hirt, nevet akarának magoknak szerezni.

⁷⁸² Imé mitsoda rendet tartá a Romai had az uttyában. Elöl járóba az idegen hadak mentenek, ezeket követé egy sereg ással, kapával. és féjszivel. ezek az utakat egyenesítették. és szélesítették. ezek után mentenek a tábor mesterek, és utannok a fő tiszték szekerei, terhes lovai. a kísérekkel., Ezek után ment Titus a test őrzökkel, és más több válogatot vitézekkel, utánna ment egy sereg lovas. a vár vivo eszközök és szerszámok elött, a melyeket követék a Tribunusok, és a Cohorsok fő tiszttyei válogatot vitézekkel. Ezek után vitték a sasos zászlót. környül véve a légiók zászlóival, és trombitások elött. Ezeket követék a légiók, egy sorjába hat hat vitéz, utánok mentenek a légiók szolgálai abágásiával. leg utollyára amarkotányosok. a mester emberek valának az őket őrző seregekkel, Titus ilyen rendel érkezék Gofnába, és más nap Gabaába. három mely föld, és hat száz lépésnire Jérusálemhez. mind ezeket joseftől tudgyuk, a kinek vespasiánus meg parantsolta vala, hogy Titus mellet legyen.

⁷⁸³ Ez Aprilisnak az elein volt. ahusvét Innepre közelitet. erre valo nézve. véghetetlen idegen sidok gyülekeztek vala Jérusálembe. avilágnak minden résziről. fő képen az Eufrátesen túl
⁷⁸⁴ valok, mivel a sidoknak elei oda küldöttek vala segítséget kérni, gondolván hogy anap keleti sidok fegyvert fogtak mellettek a Romaiak ellen, ez így lévén az Isten meg engedé az ő igasságos bosszu állásából. hogy csak nem az egész sidó nemzet Jérusálembe gyülekezék, mint egy tömlöztbe, a husvéti Innepre, amelyben harmintz hét esztendővel annak előtte meg ölették vala a kristus Jésust. Az a rettentő sok ember. akikkel tele vala aváros, csak hamar. éhséget. és dög halált okozta, el lehet itélni annak sokaságát. amidön josef azt mondgya hogy amég avárost vitták tizen egy száz ezer ember holt meg.

⁷⁷⁷ de bello 1.6.c 5

⁷⁷⁸ XXIV Rész.

⁷⁷⁹ Titus jérusálem ellen indul

⁷⁸⁰ de bello 1.4. c ult.

⁷⁸¹ de bello 1 5.c 6. Tacit.I. 5. c 1.

⁷⁸² A kristus eszt 73 An vulg 70

⁷⁸³ de bello 1.5 c 11

⁷⁸⁴ de bello 1 6 c 34.

A sidoknak fegyverek elég volt. sőt olyan lövő eszköziis valának. a melyeket Cestiustol⁷⁸⁵ nyerték vala, Josef azt mondgya hogy volt nékik töb három száz balistanál, a melyekel nyilakot. és dárdákat löttének, és negyven olyan szerszám, a melyekel köveket löttének. de tsak igen kevésé tudtanak ezeket élni. Eleségek anyivolt hogy sokáig bé érheték volna ha magok el nem égették volna az élés házakat., halhattuk ide fellyeb hogy simonak. Jánosnak., és Eléazárnak mitsoda hadai valának avárosba. A nép pedig mind bátor, mind hü vala, de tudatlan volt a hadi dologba, A maga életiért. szabadságáért, Templomáért. feleségiért. gyermekiért hadakozot, A fejeség, a kétségben valo esés. meg vetteté véle a veszedelmet. nap keleten erősebb város nem volt Jérusálemnél. aváros két hegyen fekiüt, anak az ő fő erősegi. három kö falai. a templom. az Antonia tornya. a kástély. mind ezek anyi erősegek valának. amelyek igen meg bátoritták a benne valokot. és úgy tekinték avárost, mint olyat. amelyet nehez volna meg venni.

⁷⁸⁶ Titus Jérusálem eleiben érkezvén, meg akará maga visgálni avárost. hat száz lovasal. még tsak a sisakját sem akará fel tenni. vagy egy paist venni, gondolván, hogy mihent ötöt meg⁷⁸⁷ láttyák, a nép aki abékeséget ohajttya, a pártosok ellen támadna, és néki meg nyitaná⁷⁸⁸ akapukot. A mint avároshoz közelitene szoros, tövises bokros. és gödrös uton. egy szers mind sok számu sidok rohanának reája, és el választák tölle a lovasait, és nem engedék hogy azok a kik hátul volnának. az elsőbek után siethesenek, Illyen formában Titus igen kevesed magával marada. el lévén rekesztve a seregítöl. se elé, se hátra nem mehete, a kíséri hátra lévén nem tudták hogy mitsoda veszedelemben volna. gondolák hogy talám viszá tért volna, ő magok is viszá térének. illyen nagy veszedelemben Titus gondolván hogy a meg szabadulásnak reménsége az ő bátorságán állana. alovát az ellenség közü ugrattya, és magának utat tsinál a kardgyával. és kiálttya a töbinek hogy ötöt kövesék. ha szinte nem vala is fegyverbe öltözve. és tsak kevesed magával., de meg ölé mind azokat kik hozzája közelitének. és keresztül ment azokon a sok sidokon, kik környül vették vala. Az Istennek láthato gond viselése volt rajta. meg nem engedvén hogy a rettentő sok nyil, és dárda melyeket reája löttének meg talállya ötöt, és a táborára leg kiseb seb nélkül tere viszá. és tsak két emberit veszté el

⁷⁸⁹ Ez a kis gyözedelmetske fel emelé az sidok bátorságát, és olyan reménséget ada nékik. a mely veszedelmekre fordula. mivel még jobban meg keményité őket szándékjokba, A következő éttzakán az Emmausba lévő légio el érkezvén. Titus jó hajnalba scoposig közelgete. nyoltz száz ötven lépésnre a városhoz. őt meg szállitta két legiot, vagy is tizen két ezer embert, meg parantsolván nékik, hogy munkáldgyanak atábor helyeken, a harmadik legiot pedig a ki Emmausból érkezet. avárostól még három száz lépésnél tovább hagyá, mert e fárat lévén. had szállhason meg tsendeségben. és az ellenség ne haborgasa a munkájában. mert a Romai szokás avolt. hogy mihent a had meg szállot. a tábor helyt mindgyárt meg erősítete, ha szinte tsak egy nap maradot is azon a helyen. Ez a három légio mihent meg szálla, a tizedik légio is el érkezék Jérikobol. Titus ezt az olaj fák hegyére szállitta. a mely hegyet a Cedron pataka választtya el avárostól.

⁷⁹⁰ A városba lévő három rész.látván aveszedelmet. meg egyezének. és nagy dühöségel menének erre az utolsó legiora, az alát a még a tábor helyén munkálddik vala az olaj fák hegyén, nagy rendeletlenségben hozák. a lineáin kívül üzék. és fel is adtanak volna egészen rajtok, ha Titus oda nem szaladot volna. és viszá nem üzte volna az ellenséget avárosba. A

⁷⁸⁵ de bello 1 5.c 25

⁷⁸⁶ de bello 1.5.c 7

⁷⁸⁷ A kristus eszt 73 An vulg. 70

⁷⁸⁸ Titus Jérusálem eleibe érkezik

⁷⁸⁹ de bello 1 5.c 7

⁷⁹⁰ de bello 1.5.c.8. 9.10.

Romaiak pedig alig kezdék el újontában a munkát. hogy az ellenség újontába ki úte reájok, és meg szalaszták az örzöket, a kik arra rendeltettek vala, hogy örizék azokat kik a tábor helyen munkálodtanak. Titus egy darab ideig meg tartoztatá az ellenséget., a legio a ki mindgyárt szélyedni kezdé. esze vevé magát. és Titus segittségire mene, a koron engedni kellették a ⁷⁹¹ sidoknak, és viszá térti avárosba, Hihető hogy Tacitus ezekről az ütközetekről szól. amidön azt mondgya, hogy minek előtte avárost valójában meg szálották volna, egy néhány ütközet volt a Jérusálem falai és kapui mellet. a gyözedelem kétséges volt a sidok és a Romaiak közöt, de végtire a sidoknak viszá kellették törni. és valójában, azután kezdék avárost vini.

⁷⁹² Egy kevés ideig a külső ütközetek meg szünnén, a városba ben új hadakozás támada. 14 Aprilis. husvét napja elöt, Élázár meg nyitató a Templom belső kapuját., hogy a nép bé mehesen az Istent imádni. Giskálai jános pedig sokakat a maga emberei közül a kik nem valának igen üsméretesek, és a kiknek fegyverek volt a köntösök alatt. a nép közöt bé tszuztatá. akik mihent a belső udvarba érkezének fegyvert vonának. a nép igen meg ijede. gondolván hogy őket akarnák meg ölni. és mindnyájan az oltár, és a sanctuárium mellé vonák magokat, de ezek tsak az Élázár embereit kezdék vagdalni, a kik a kapukot örzötték el szaladának, a János emberei pedig sok más ártatlanokat is meg ölének a Templomba. ilyen formában. a papok kerítése. és a sáncuárium mellet valo helyek tele valának holt testekkel.

Ezen időtől fogvást az Élázár része meg egyezék a jánoséval. az el szaladot vitézek is viszá ⁷⁹³ térének. és a fejekel. Élázáral. a János részire állának. mind azon által Élázár meg tartá magának a két ezer. négy száz buzgokon valo tisztségit. de János parantsolattya alatt. Ez így lévén. a három rész. a kik uralkodnak vala a városba két részre szálla. ez a két részis meg egyezik vala egy másal, egy néhány órákig. a midön a Romaiak ellen kellették hartzolni., de annak vége lévén, egy másra fordittyák vala fegyvereket, a nép pedig úgy volt. mint akét rész közöt valo préda, János egyedül bírta. mind a belső. mind a külső részt a templomnak, a többi mind simoné volt., a Templom, és a város közöt vala bizonyos pusztaság ahol aházak el égtének volt, ez olyan hartz hely vala, a hol a két rész gyakorta meg verekedék egy másal,

⁷⁹⁴ Titus. a hadat, a mely scoposba vala Jérusálemhez közöleb akarván hozni, meg egyenesiteté ⁷⁹⁵ a földet mely a város falaig terjede, a kertek kerületeit, abokrokot, a fákat le vágatá, a kö sziklákot el daraboltatá. az árkokot bé tölteté. és meg tisztitató a helyt scopostol fogvást a ⁷⁹⁶ Hérodés temető helyéig. és akigyok tovább a melyet az elöt Betharának nevezték, mind ezek a munkák négy nap alatt véghez menének. Azután Titus a hadának egy részivel két száz lépésnre meg szállá avárost, azon a helyen ahol a falak eszakrol. nap nyugotra fordultanak, és a több hadat a Hippika tornyának által ellenibe szálitá, tsak egyedül atizedik légiot hagyá azolaj fák hegyén. hét száz lépésnre a várostól. Ezen készület közben, Titus békeséget igére a sidoknak Josef által, de öök hallani sem akarák. Más nap a sidok úgy téteték mint ha fel akarnák adni magokat, sokan közüllök a kö falrol a Romaiakot kezdék hini. úgy tétetvén mint ha a kapukot és a várost kezekbe akarnák adni. a mint hogy némelyek a Romaiak közül hívén nekik. olyan balgatagok valának hogy utánnok bé menének a kapukon Titus parantsolattya ellen, és midön bent volnának. egy szers mind a sidok körül fogák őket, és nagy nehezen szaladhatának ki a kapukon., Titus keményen meg akará őket büntetni engedetlenségekért, de atisztek. és avitezek addig kérék, hogy meg kegyelmeze nekik

⁷⁹¹ Tacit hist 1.5 c 11

⁷⁹² de bello 1.5.c 11.

⁷⁹³ de bello 1.5.c 16

⁷⁹⁴ XXV Rész

⁷⁹⁵ Titus békeséget hirdet a sidoknak

⁷⁹⁶ de bello 1.5 c 12

Minek előtte az ostromokat el kezdgyék. Titus meg kerülé a várost, valogatot sereg lovasal. hogy meg lássa az ostromra valo alkalmas helyeket, azt találá, hogy a leg alkalmasab hely az ostromra, a fő pap Janos temetője iránt volna, mert őt a fal leg alatonab volna, és az első falat, a második nem oltalmazná., és hogy azt a helyt. nem igyekeztek volt meg erősíteni. mert az új város. nem vala még elegendő népes. ezen kívül még aharmadik falt is el lehetne azon ahelyen foglalni. a felső városal együt, és azután az Antoma erőségivel a Templomot is, Ezen idő alatt. Nicanor, egy a Titus jó akarói közül aváros falaihoz közelgetvén Josefel., hogy a sidokot a békeségre hajtaná. akinek egy nyilal meg sebesíték a bal vállát, Titus ezt látván fel tevé magában hogy az erejét fordítaná ellenek. azután meg engedé a vitézinek hogy a külső várost el ronttsák., a gerendákból. a deszkákból állásokat tsinallyanak, a melyekre a lövő szerszámokat tegyék. ezen a munkán az egész had dolgozék, ki mondhatatlan siettségel., a lövő szerszámokkal pedig szüntelen löttének a sidokra és sokan is vesznek vala el közülök. atöbbi között el vesze az a Jézus. a kiről ide felyeb szollánk. és aki hét esztendőtl fogvást⁷⁹⁷ szüntelen jövendölte a sidoknak veszedelmeket

A sidok is amagok résziről a falakra rakták vala az ő lövő szerszámokat. a melyeket Cestiustól⁷⁹⁸ nyerték volt. de mint hogy nem tudták jól azoknak amesterségit, sok hasznokot sem veheték. nekik pedig hasznosab volt. mikor a Romaiakra ki ütöttek. ezt pedig gyakran tselekedék, de a Romaiak mindenkor viszá üzik vala. mindenik légio előtt voltanak lövő szerszámok. A tizen kettődik legio előtt valanak a leg veszedelmesebbek. mivel ezekből sokal nagyobb köveket löttének, a melyek oly mesze szolgáltnak. hogy nem tsak azokat ölik vala meg. kik a városból ki jöttek. hanem még azokat is. kik a város falain valanak, a leg kisebbik kö. száz huszon öt fontos vala. mindenik két száz ötven lépésnre el szolgált. az ő erejek pedig olyan nagy volt. hogy fel fordították azokat. kik az első, vagy a második rendbe voltanak, de a sidok gyakorta el vonák el magokat előttök. meg halván az áerben zugását. mint hogy pediglen azok akövek igen fejérek valának. még meszire meg leheté látni olyankor sok szor el kerültek, de még a sidok vigyázokot is tettek vala atornyokba. akik mihent látták hogy a lövő szerszámokból löttének. tudokra adgyák vala nekik. kiáltván sidoul. *Bar-ba*: A fiu jö. erre a jelre a földre estenek. és a kövek feletek el mentenek., A Romaiak ezt észre vévén a köveket meg feketítették., és az után több sidok veszének el. úgy anyira hogy egy kö egy néhány sidot ölt meg.

⁷⁹⁹ Dionus azt írja. hogy Jérusálembe sok olyan föld alatt való utak valának, a melyek a falak alatt mentenek el. és aki menetelek, mesze volt a mezőben, a sidok azokon szoktak volt ki járni, és ha Romaiakot találtak a táboron kívül meg ölték. de vegtíre Titus azokat azutakot bé⁸⁰⁰ zárátá. Azonba pediglen a Romaiak aző munkájokat követik vala. és amidön el végezték volna. egy kötel végire kötven egy darab onnot. aváros faláig hajították. hogy meg tudhasák menyire volna aző állások, a város falától. más képen meg nem mérheték a sidok nyilaitól dárdáitól., látván hogy a kosok el érnének a falig. a rontáshoz kezdének, a több lövő szerszámokat is közeleb vivek, és Titus három helyt kezdé rontatni a falakat. A bé rekesztet sidok látván a veszedelmet., meg egyezének, simon meg izené Jánosnak, hogy a templomból aváros segítségire jöhetne, A sidok minden erejekel azon voltak hogy el égethesék a lövő szerszámokat., és az állásokat., és hogy el távoztathasák a Romaiakot., Titusnak igen nehéz vala mind ezeket meg oltalmazni. mivel a sidok nagy vakmerőségel ütöttek ki gyakorta a Romaiakra.

⁷⁹⁷ de bello 1.5 c 31

⁷⁹⁸ de bello 1.5. c 18

⁷⁹⁹ Dio.lib 66

⁸⁰⁰ de bello 1.5.c 20

⁸⁰¹ Titus az állásokra, három fa tornyot tsinaltatot volt, mindenik ötven könyökni magoságu volt, ezek magosabbak voltak a falaknál, és a bastyáknál. mint éj fél tályba az egyik torony ⁸⁰² magától le esvén. annak anagy zörgése azegész tábort fel indittá. mert azt gondolák. hogy a sidok ütöttek volna ki. azonal mindnyáján fegyverhez kapának, és nem tudván miben volna adolog, mindenik várá a Titus parantsolatyát de Titus hogy meg tudá miben volna adolog, tudtára adatá az egész tábornak, és ki ki meg tsendesedék. A sidok pedig a tornyokat fel nem égetheték. mert vasal valának bé boritva. se a dárdáknak. és nyilaknak a melyeket szüntelen a tornyokbol löttének ellenek nem álhatának. kételenek valának meszeb távozni, akoron a kosal bizvást törhetvén a falat. nagy rést is tsinála. és a Romaiak bé menének avárosba, nem nagy erőszakal., mivel a sidok nem igen akarák oltalmazni azt afalat mert még kettő maradot vala nékik, ez így lévén az első kerítést aváros meg szállása után tizen öt napal vevék meg. 28 aprilis

⁸⁰³ Titus a városba szálla, és tsak egy nyil lövésnire lévén de bello a második falhoz, el végezé hogy ostromlatni fogja, A sidok pedig el oszták magokat, hogy könyeben oltalmazhasák, János az Antonia erőségiben verekedék. és a Templomnak tornátzi felet. Simon pedig a falnak egy nagy darab részit oltalmazá., ezek gyakorta ki ütnek vala a Romaiakra. és meg verekednek vala vélek. de mindenkor vesztesél térnek vala viszá., hanem mikor a Romaiak ostromlották őket. akkor inkább valának nyertesek, leg inkább ugyan akkor mutattyák vala meg nagy buzgo bátorságokat.

⁸⁰⁴ Titus parantsolá hogy az eszak felöl valo toronymak a közepe felé tennék kost, a torony tsak hamar meg mozdula. a sidok a kik benne valanak, érezvén a mozdulását, úgy tétették mint ha fel akarnak adni magokat Titusnak, azonban simonhoz küldének. tudtára adván néki hogy mint akarnák meg jadtzatni az Romaiakat., Titus pedig félben hagyatá a fal verést, és békeséget igére nekik tsak valójában kívánnyák azt, de tsak hamar észre vévén az ő mesterségeket, ujontában el kezdeté akosal veretni. a sidok akik benne valának fel gyujták. és atüzbe ugrándozának, A torony le esvén utat nyitta a Romaiaknak, hogy bé mehesenek a második kerületben is. öt nap mulva hogy az első meg vették volna, Titus bé mene tehát két ezer emberel. és mint hogy kíváná meg tartani a varost., nem akará le rontatni se a falat, se aházakot. sőt meg békeséget igére a sidoknak, ha meg adnák magokat. de nem hogy azt el vették volna. hanem még reája ütének nagy vakmerőséggel. és sok Romaiakat meg ölének, mivel az utzák keskenyek. és egyenetlenek lévén. a helyeket is üsmerték, mind ezek nékik sokat szolgáltak. azon kívül is aréss keskeny lévén a Romaiak azon sokan egy szers mind ki nem mehettek., a sidok pedig minden felöl reájok ütven, nehezen szaladhatának el.és ilyen formában el kellett hagyni a második kerületet tsak nem mindgyárt hogy meg vették volt. A Romaiak ujontában ostromolni kezdék a második kerítést. három nap egy más után. de semit nem tehetének, hanem a negyedik napon Titus olyan nagy erővel ostromlatá., hogy végtire másodsor viszá vevé, és azonal le rontatá az eszak felé valo részit, és örzöket teve a dél felöl valo tornyokba,

⁸⁰⁵ Azonba pediglen az éhség nagyobodék avárosba. apártosok kegyetlenül prédállyák vala ⁸⁰⁶ aközönséges népet, a kik egy darab időtől fogvást. úgy mondván tsak magokban elődtek. ⁸⁰⁷ eledel nélkül, Titus minek előtte aharmadik falnak ostromához kezdgyen., időt akara adni a

⁸⁰¹ a Romaiak az első kerítést meg veszik

⁸⁰² de bello 1 5.c 20

⁸⁰³ de bello 1 5 c 21

⁸⁰⁴ de bello 1 5.c 23

⁸⁰⁵ XXVI Rész

⁸⁰⁶ nagy éhség jérusálemben.

⁸⁰⁷ de bello 1.5.c 25

sidoknak hogy magokban. és kötelességekre térjenek, meg is akará nekik mutatni az egész hadát hogy a meg ijesse őket. erre való nézve. ahosztatokba olyan helyen a hová avárosból jól láthattak., az egész hadát ki rendelé valamint a hartzra, és meg fizetete az egész hadnak, és élést osztogattata nekik, az egész város ki falakra. ki házakra szaladot vala hogy láthasa ahadat. A pártosok magok is azon meg ijedének Josef azt tarttya, hogy talám magokat fel adták volna, ha remélhették volna hogy botsánatot nyerhetnek a sok gonoszságért melyeket⁸⁰⁸ követtek. ez a mustra pedig négy napig tartta. Titus látván hogy a sidok nem kapnának a békeségen. két részre osztá a hadát. hogy két helyt ostromolnák avárost az Antonia tornya részin, ezen a két helyen, két két állásokat emeltete. és mindenikén egy légio dolgozék Az alatt amég azokon dolgozának, Titus aki meg akará tartani avarost. és a Templomot a vakmerő pártosok. ellenzések ellen is. hozzájuk küldé Josefet hogy jóvállaná nekik hogy ne kíványák olyan nyakasággal oltalmazni avarost. a melyet úgy kellene nekik tekinteni mint meg vett várost.

Josef tehát meg kerülván avárost., és egy magas helyre álván. a hová a nyíl nem szolgálhata,⁸⁰⁹ és a honnet a sidok. meg halhaták beszédit, Arra kezdé őket inteni., hogy lennének szánakodással magokon. a Templomon, és ahazájokon, és ne legyenek ezekhez, a melyeket oly kedvesnek kellene tartaniok. nagyobb kegyetlenséggel. mint sem az idegenek, a kik ezeket meg akarják tartani, azt igéré nekik, hogy mindent remélhetnek a Romaiak. kegyelmeségítöl., Elejekbe adá, hogy lehetetlen volna nekik ellenek állani, és hogy mit várhatnak magokra. ha avárost erővel veszik meg, Ha szint elegen volnának is. elegendő hadi tudományok, bátorságok volnais. de rövid idő alatt az éhség meg emészti őket.: Hogy nem kellene magoknak hízkelni oly ok nélkül az Isten segítségével, minek utánna őket meg bántották volna gonoszságokkal.: Hogy a nem csak egy szer történt meg, hogy az Isten meg boszorkodván népinek hamiságán, az idegenek keziben adta a szent várost., és a Templomot.; ők magok tudhatták hogy mi történt Sédécias idejében: Hogy ők nem volnának aláb való gonoszok az Isten szemei előtt. mint az akori sidok: Hogy az Isten úgy mondván kedvez a Romaiaknak, mivel a siloé tsorgoja. és a város körül a több vizek. igen meg apadtak volt aprilisig. noha természet szerint addig kellett volna leg bővebbnek lenni, a míolta pedig a Romaiak meg szállották a várost, avizek bőséggel folynak; Ez a tsuda meg történt volt akkor is. a midőn a káldéusok meg vevék avarost Nabugodonozor idejében Sokan azok közül kik a bástyákról halgaták a Josef beszédit., meg tsufolák őket, mások bestelenséggel illeték, némellyek meg dárdákat hajigálának hozzája, öpedig még ezek után. nagyobb indulattal követé beszédit, mint annak előtte.; de mind ezekre meg nem hajola a sidok elméje. hanem a nép közül sokan avárosból ki menének. és Titusnak meg adák magokat, sokan a mi leg drágább jóságok vala el adák valamely kevés aranyon. a mely aranyat el nyelék., ne hogy a pártosok el vegyék töllök. és a midőn avároson kívül voltak, tudták hol keresni az el nyelt aranyat. Titus meg engedé nekik hogy oda menyenek ahová nekik tettzik. minden bántódás nélkül, apártosok pedig azt meg tudván. és gyanóságba esvén. örzököt rendelének akapukra. meg parantsolván hogy senkit ki ne botsásanak, meg ölik vala mind azokat akikre leg kisebb⁸¹⁰ gyanóságok volt hogy el akarnának szökni Gyakorta a szökésel vádolák a gazdagokat és a fő renden lévőket, noha arra leg kisebb okot nem adának, és egy hamis bizonyyságnak vádolására, jános el veszi vala jóságát. azután Simonhoz küldé hogy fosztaná ki mindeniből., mivel e szerint oszttyák vala fel magok között a mások jóságát. és mint egy jádznak vala a nép életével. és vérivel.

⁸⁰⁸ 12 majusig

⁸⁰⁹ de bello I 5 c 26.

⁸¹⁰ de bello 1.5.c 27

⁸¹¹ A szegények, a kiknek sok tselédgyek vala, és a kik nem szaladhatának ki avárosbol. feleségekel. és gyermekekel. kételenek valának ót maradni, és nem szenvedhetvén az éhséget amely őket emésztette. éttzaka ki mennek vala a völgyekbe a hova atábor el nem terjedet volt, hogy holmi füvet, és gyükeret szedgyenek eledelekre, Titus ezt meg tudván. és hogy még aváros béli hadi emberek is mennének ki atöbivel., azokba a helyekbe lovasokat tett lesbe. akik napjába öt százat is el fognak vala benek, és némelykor töbet is, a szükség, és kinzástol valo félelem arra kényszeríté némelykor azokat a nyomorultakat. hogy magokat oltalmazák, olyankor pedig nem vala abban mód hogy szabadon botsásák az olyanokat a kiket erővel fogtanak meg, azis nehéz vala hogy anyi rabot tarttsanak, Titus tehát hogy meg ijeszze a sidokot. meg ostoroztattya. és fel fesziteti vala őket aváros láttára., a Romai vitézek pedig ezekhez több kinokot is tesznek vala, ugy anyira sok volt a számok azoknak a kiket el fogdosnak vala, hogy alig gyözték keresztet tsinálni nékik., és helyt találni a hová a kereszteteket fel állítsák

A pártosok mind ezekre. még nagyob dühöségel kezdének lenni, és azt hiteték el a népel. hogy a Romaiak, mind ugy bának azokal, a kik hozzájuk szaladnak. azután azoknak attyafiait a kik ki szalatak volt. a falokra vivék. hogy had lasák magok mint kinoznák attyok fiait. amint hogy azoknak akiknek szándékjok vala az el szaladásra. egy darab ideig meg maradának a kinzásra valo nézve. és a partosok beszedire. De Titus hogy meg mutassa simonak, és Janosnak. hogy a kiket olyan formában büntetné. nem olyan szököt emberek volnának. akik magok akarattyokbol adták volna fel magokat. hanem olyanok a kiket fegyveresen fogták el. egy nehányan a kezeit el vágatá és viszá küldé a városba, hogy meg mondanák atöbinek az igazságot., ez igy lévén anép ismét kezde kí szökni titokba. és a Romaiak táborára menének.

⁸¹² Végtere az állások. és más egyéb munkák el készülének tizen két nap alatt. a lövő szerszámokat az állásokra tevék. és el kezdék a falt rontani.: De jános a két állások alatt a melyeken valának a lövő szerszámok és a kos, a földet meg ásatá pintze formára, és hogy a föld mindgyárt le ne esék. gerendákal fel támasztatá. azután sok száraz fát vitetvén apintzébé. és a gerendákat meg kenetvén szurokal. meg gyujtatá. a gerendák amelyek a pintzét tartották el égvén. a pintze le omlék. a föld a melyre volt építve a két állás le omolván. a két állások is le dölének igen nagy zörgésel, két nap mulva simon a más két állást akará el rontani a maga hadával, a melyeken a kos már rajta volt. és el is kezdették volt már a falt rontatni., De három sidó mindenik egy égő fáklyával, az ellenségen rettentő vakmerőségel által verék magokat, és meg gyujták az állásokat. a Romaiak oda futának hogy a tüzet el olttsák. és leg aláb a kosokot meg menttsék a tüztől. de haszontalanul., mivel a sidok oly bátorságal oltalmazák atüzet hogy kételenek valának el hagyni mind kosokot., mind állásokat, a melyeket atüz meg emészté

A sidok fel fuvalkodván szerentséjeken nagy vakmerő sebeségel. menének a Romaiak strásaira, a kiket kényszerítették viszá nyomulni a tábor felé. Titus azon időben az Antonia erősigihez ment vala. hogy valamely olyan alkalmas helyt találhason a hová ujjab állásokat tsinálhasanak, a táborba nyargala, és oldalt mene a sidok ellen, a kik mint a kéttségben esettek. oltalmazák vala magokat. és sokáig verekedének a Romai had ereje ellen. végtere viszá térének. ditsekedvén, hogy egy kevés idő alatt el rontották volna a Romaiak munkájit. a mely nékik anyi sok fáradságba és költségbbe tölt.

Mind ezek a szerentsétlen esetek tsak alig hogy a Romaiak batorságát el nem lankaszták egészen, sokan is közöttök. el kezdék magokal hitetni. hogy az emberi erőnek nem lehet

⁸¹³ jérusálemet meg venni, közönségesen ezt mondgyák vala, Dio azt mondgya, hogy a

⁸¹¹ de bello 1.5 c 28

⁸¹² de bello 15.c 30

⁸¹³ Dio 1.66

Romaiaknak nem vala elegendő vizek. és hogy mesze kellett vizért menni. de még úgy sem találtak jót, mert a sidok titkon meg rontottak volt. sőt még valának olyan Romaiak a kik el szökének és a sidok közi menének, a kiket nagy győzedelemel fogadák., és noha nagy éhség vala is a városba. de bőséggel vendégelék őket. ugyan ezek a szökötek is taníták meg a sidokat. hogy mi képen éllyenek. a lövő szerszámokal.

⁸¹⁴ A dolog ilyen állapotban lévén, Titus esze gyűjteté. a fő tiszteket. és nagy tanátsot tarta
⁸¹⁵ vélek, A tanáts sok féle volt., némelyek azt tanátsolák, hogy az egész hadal kellene
⁸¹⁶ ostromnak menni. Mások akik okosabak valának, azt jóvallák. hogy új állásokat kellene tsinálni. Mások azt mondák. hogy éhséggel kellene avarost meg venni, mivel mint egy lehetetlen meg győzni olyan népet. aki tsak ahalált ohajttya, azon kívül is haszontalan volna vélek verekedni. mivel ők magok fogyaszttyák magokat. A Titus tanátsa pedig a vala. hogy a várost bé kerítsék falakal. hogy senki se bé. seki ne jöhesen. és hogy az elrontot munkákat helyre állítsák, Azonal a munkát el oszták. és az egész tábor dolgozék azon olyan nagy serénységgel., hogy három nap alatt el végezzék, a mely hihetetlen dolognak láttzanék. hogy ha igaz bizonyságok nem bizonyítanak. mivel a kerület négy ezer, nyoltz száz hetven lépés volt., a mely tsak nem két mély földet teszen. a falakot pedig tizen három erősséggel erősíték meg. az
⁸¹⁷ után azokat az erősségeket meg rakák örzökel, úgy anyira, hogy a kristus Jézus jövendölese szerént avarost bé keríték szantzokkal. bé rekeszték és meg szoriták minden felöl.

⁸¹⁸ A sidok eszerént bé zárva a várokbá tellyeséggel kétttségbe esének meg szabadulások felöl. Az éhség egész haz népeket emészt vala meg.

A házak tele valának az aszszonyok és agyermekek holt testekkel. és az uttzák az öregek testekkel. Az ifiak mint erősebbek, a piatzokra mennek vala fel puvadva, és tántorogva, és akik inkább hasonlítanak aholtakhoz, mint az előkhöz. senkinek nem vala anyi ereje hogy el temethese aholtakot, Az éhség. és anagy keserűség meg fojtá benne a sirást. és a jajgatást, A gonosz pártosok pedig a kik okai valának azoknak a nyomoruságoknak. a házakot fel járták. és a holt testeket meg foszttyák vala, a haldoklokot szidalomal illeték. és a kik még életben valának. azokat által ütök vala fegyverekkel. hogy meg próbálják ha élesé a fegyverek, de meg más ellenkező kegyetlenségből, meg nem akarák ölni azokat akik arra kérék. vagy fegyvereket oda adni hogy magokat meg ölyék. és meg menekedhesenek anyi nyomoruságoktól., A haldoklok haltokor, a templom felé fordították vala fejeket mint ha boszu állást kértek volna azokra a gonoszokra. mint hogy pedig nem győzték atesteket el temetni, a falokon hányák vala által avölgyekbe, Titus azt irtozva nézé. és nagy suhajtással. a kezeit az Ég felé emelvén, az Istent bizonyosággal hitta hogy nem volna annak óka

Az éhség pedig nevedvén, úgy tett mint ha apártosok kegyetlenségeis nevedék, mint
⁸¹⁹ hogy pedig már buza nem vala, erővel mennek vala bé aházakba, buzát keresni, ha találtak, meg verték azokat akiknél találtak. hogy miért nem adták nekik tudokra hogy vagyon buzájok. hogy ha pedig nem találtak. azal vádolták hogy el rejtette. és meg kinozták hogy adgya elé, ha valakit láttak olyat akiben még valamely kevés erőtske volt, azt gyanóságba vették. hogy buzát rejtet el, sokan a gazdagok nagy titkon el adák jóságjokot, valamely kevés buzáért. mások meg valamely kevés árpáért. és azután aházoknál lévő leg titkosab helyre rejték vala el magokat, és őt némelyek tsak örletlen eszik vala, mások meg

⁸¹⁴ XXVII Rész.

⁸¹⁵ A Romaiak körül veszik falal jérusalemet

⁸¹⁶ de bello 1.5.c 31

⁸¹⁷ luk.XIX 43.

⁸¹⁸ de bello 1.5.c 32.

⁸¹⁹ de bello 1 5. C 27

lisztet tsináltak belöle. és meg sütötték a mint lehete abban a nyomorult időben, akoron nem lehete látni teritet asztalt. hanem ki ki tsak a szénre vetette a mit akart sutni de még azt sem hagyták meg sülni, Egyik a másiknak kapta ki a kenyeret a kezéből: Az aszonyok a ferjek keziből. a gyermekek az attyokéből, és ami még leg hihetleneb., az anyák a gyermekek keziből

A partosok mint aragadozo farkasok házrol, házra jartanak hogy el vigyék amit azokban találnak, mihent valamely háznak akapuját zárva látták. gyanakodván azon hogy annál a háznál volna mit enni. akaput bé ronttyák vala, és a gazdának a szájából is ki vonták a falatot, de söt még a szegényektől a füvet is el veszik vala, a melyet ök éttzaka szedék nagy veszedelemel. nem akarván leg kiseb részt is hagyni nekik. még azt tartották. hogy elég nagy kegyelem töllök ha meg nem ölik, de még a holtakat is meg keresgélték, hogy ha a köntösiben nem dugot volté el egy darab kenyeret. Amidön pedig azok az éhel holt emberek., semit nem találhattak olyanok valának mint a dühöt ebek, akik mindenuvé futkostak ok nélkül. hol egy kapura. hol másra mentenek zörgetni. és egy ora alat kétszer, háromszor is viszá tértenek egy olyan hazhoz. a melyet már fel hajhálták volt.

⁸²⁰ Ezeket pedig nem az utolso szükség vivé arra hogy eszerént tselekedgyenek., mivel még szükségbe nem valának., hanem ajövendötöl tartának, Egy veka buza egy tálentumot ért. ugy ⁸²¹ mint leg aláb ezer két száz forintot, Az sidok már anyira voltak hogy az uttzákon, a szemét dombokon a száraz ganét szedték táplálásokra., vagy más egyéb tisztátalanságot a melytől tsak ⁸²² a szem is irtozik, Azö éhségek mindenre reá vivé őket. még az olyanra. is. a mit a leg rutab állat is. alábai alá tapodná., a meg ölt állatok az inait amelyet imit amot szedték fel. és a fünek mértekjít. harmintz három polturán adták., az bőr övöket. ahol valami rothat szénát, vagy füvet találhattak. ezeket mind meg eszik vala A Romaiak ezeket nem halhaták szánakodás nélkül., A pártosok pedig hová tovább meg keményedvén. ezeket a nyomoruságokat keserüség nélkül nézik vala., se azt meg nem bánák. hogy ök volnának azoknak okai

De semi jobban meg nem mutattya a sidoknak rettentő éhségben valo léteket, mint aza ⁸²³ nevezetes példa. a melyet Josef mond egy aszszonyrol., a ki meg ette a maga gyermekét. Ez az historikus meg vallya hogy illyen példa nem hallatot még aleg kegyetleneb nemzetek közöt is. és hogy nehezen venné reá magát hogy le írja, hogy ha még sok bizonsági nem ⁸²⁴ volnának. A jordánon tul valo egy fő renden lévő aszony, Mária nevü. az Éléázár leánya. és igen gazdag, kénszeritetvén el hagyni amaga tartományát hogy el kerülhese ahadakozásba valo sok zenebonát és Jérusalembé mene. avárostop hogy szállák oda rekeszték a kis fiatskájával. a még tsets szópó volt. a pártosok eleinte még el vevék tölle a mi leg drágáb portékája vala, és az után minden nap ki fosztogattyák vala. az élésiből is, nagy keserüségében. minden féle átkot. szitkot, bestelenséget mond vala nékik, tsak azért hogy ölnék meg ötet. de senki nem akará bé tölteni ohajtását., végtire az éhség. a keserüség. a harag olyanra inditták a melytől irtozik atermészet.

A fiát a tsetstöl el voná. és ezen szokot mondá néki. szerentsétlen gyermek, én tégedet. a hadakozás, az éhség. és ahazám romlása közöt hoztalak evilágra. mire tarttsalak tégedet., Arraé hogy a Romaiak rabja légy? de az ehség el veszi életünket, minek előtte kezekbe eshesünk, Arraé, hogy azoknak a kegyetleneknek azoknak agonoszoknak kezekbe hagyalak, a kik anyakunkra tették labokot, akik kegyetlenebek a Romaiaknál. és még az éhségnél? nem

⁸²⁰ Rend kívül valo éhség jérusalembé.

⁸²¹ de bello 15 c 37.

⁸²² de bello 1 6.c 20

⁸²³ de bello 1 6.c 21

⁸²⁴ Egy anya a maga gyermekét meg eszi

jobbé hogy kezem által haly meg. és eledelem légy. hogy boszonkodgyanak azok atigrisek, hogy az utánnunk valok tsudálkozanak ilyen veszedelmes tselekedeten, mivel tsak evagyon hátra, hogy bé tellyék anyomoruságoknak mértékje, a melyek mostanában a sidokot leg nyomorultab népé tészik evilágon., ezeket el végezvén, a fiát meg ölé, meg főzé. és egy darab részit meg evé, és atöbbit el rejté.

Azok aragadozo farkasok, a kik tsak a ragadomány után éltenek, mindgyárt a házához menének, és meg érezvén a szagját annak az utálatos ételnek, ölesel kezdék fenyegetni, hogy ha elé nem adná a főztiit, az aszony meg mutatá nékik a fiának még maradot keserves részeit, azok pedig azt látván tsak el bámulának.: de az aszony nagy mérgiben ezeket mondá nékik. Igen is ez az én fiam a kit láttok, én magam öltem meg. tiis ehettek belöle, mivel leg először én ettem belöle, nintsené anyi bátorságtok. mint egy aszonynak, vagy szánakodobbak vagytoké ti egy anyánál.? hogy ha valamely áitatoságból meg nem akarjátok kostolni. én mind meg eszem. azok pedig reszketve menének ki aházból, és oda hagyák. azt az irtoztato eledelt. annak anyomorult anyának: Ilyen halálos tselekedetnek a hire az egész városon el terjede, ki ki irtozásal hallá. A kik leg inkább valának az éhségben, azok ígen ohajták hogy hamar el végezhesék élettyeket. és had láthasák végit anyi nyomoruságoknak.

A Romaiak hogy meg hallák ezt a rettentő dolgot. némelyek nem akarák el hinni. némelyek nagy szánakodással valának, mások meg annál inkább kezdék gyűlölni a sidokot Titus hogy ez iránt magát menttse az Isten előtt. mindenek hallottára meg esküvék hogy meg ígérte volna a sidoknak hogy minden el mult dolog nékik meg botsátatik, de jobban szerették apártolást az engedelmeségnél, a hadakozást, a békeségnél. az éhséget. a böségnél. hogy mar is el kezdték a magok kezekel égetni a templomot, de mint hogy meg tetézték gonoszságokat olyan fertelmes tselekedetel., öis el fogja temetni azt az irtoztato tselekedetet, az ő fő városoknak romlása alá. azért hogy a nap ne kénszeritessék el fedezni sugárit. irtozván látni olyan várost. ahol az anyák a gyermekek husával táplállyák magokat. és ahol az emberek még kegyetlenebbek. ne akarják le tenni a fegyvert. hogy végit vessék anyi nyomoruságoknak, Az aszonynak ez a historiája juliusnak avégin történék, a midön a sidok el égetek a folyosokot a melyek az Antonia tornya, és a Templom közöt valának, tartván attol. hogy a Romaiak atoronyból. a Templomba ne menyenek. atoronyot pedig a Romaiak már birták. It mind egészen le irtuk a mi az éhséget illeti. azért hogy félbe ne szakaszuk a historiát.

⁸²⁵ A Romaiak pedig körül vévén falal Jérusalemet. attol nem tartanak hogy a sidok ki üsenek. tsendeségben maradának, és atáborokban böségben élnek vala, mivel syriából. és a több tartományokból., minden féle elegendő élést visznek vala nékik, a bé zárkoztak pedig jól láthatták azt a böséget, mert szán szándékal. ugy rakták ki hogy ök jól láthassák a falakrol, a pedig nagyobitá keserüségeket. és boszontá éhségeket. Titus hogy meg szabaditsa leg aláb egy részit annak anyomorult népnek. a kit avárosba látá el veszni, új állásokot kezdé tsináltatni, hogy sietesse jérusalem meg vételit., de nem dolgozhatának azokon olyan siettségel mint eleinte, tizedik juny kezdék el, és tsak a végin készülének el, mert a mik azokhoz kívántatának és közel voltanak, azokat atüz meg emesztette. a vitezeknek tehát egy fertály mély földnire kellett menni avárostol. hogy hozanak a mi azokhoz kívántatot. leg inkább vastag fákot. ugy anyira hogy avaros körül valo helyek. a melyek annak elötte ékesek valának a szép fákal, és kertekkel. és kiesek valának, pusztán maradának, meg fosztatva arégi szépségektől., mind azon által a négy állásokot fel tsinálák. az Antonia tornya felé, a melyek nagyobak valának. az előbenieknél., De mind ezek apartosok elméjit meg nem változtaták. mivel semit nem tehetvén a Romaiak ellen, minden dühöségeket a nép ellen fordittyák vala.

⁸²⁵ de bello 15.c 32

Simon, a kit a fő pap Matthias a városba bé botsátatta vala, olyan formában amint ezt ennek előtte meg mondok, rettentő hálá adatlanságal fizeté meg néki azt a jó akarattyát., mivel gyanakodván Matyás ellen. hogy a romaiakhoz hajolna, meg fogatá. és meg kinoztatá három fiaival együtt., semi időt nem adván nekik a magok mentségekre. halálra ítélé őket., Ez a ⁸²⁶ tiszteletes öreg ember, Simontól csak azt a kegyelmet kéré, hogy hadd öletné meg ötöt először, és azután a fiait, de simon azt a kegyelmet meg nem engedé néki. és még nagy kegyetlenségből. atesteket temetetlen hagyák. más tizen hét fő renden valokal. hasonló képen bánék. a historikus Josefnek. az anyát is a tömlötzbe tették, trombita szonál meg tilták nagy fenyegetés és büntetés alatt, hogy sokan együvé ne gyűjenek, tartván hogy valamely árulás ne legyen avárosba. mihent pedig egy néhányat együtt láttak sirni, azokat mindgyárt meg ölték minden irgalmaság nélkül.

⁸²⁷ Egy judás nevü sidó a Romaiak kezében akarván adni a tornyot a mely örzése alatt volt tudokra adá nekik., eleinte mindgyárt nem hittének néki, azután hozája küldének. de már késő volt. mivel simon azt meg sajditván. meg előzé a Romaiakot. judást meg ölé, és véle együtt atiz vitézeket kik véle egyet értenek., és atesteket a kö falon által vetteté. Josef pedig meg nem szünék a népnek jovallani hogy adgyák fel avárost a Romaiaknak, avárost a melyet már tovább ⁸²⁸ nem oltalmazhatták. úgy történék hogy egy kor a falakhoz igen közel talált közelíteni. a honnét egy kövel meg sebesíték a fejit. és le esvén el ájula, a sidok mindgyárt oda futának hogy el kapják, de Titus vitézeket küldvén segítségire el ragadák töllök és el vivék még ájulva. a hire el terjedvén avárosba hogy meg holt volna, az igen meg keserité az anyát aki fogva volt. de söt még alakasokat is, mivel hozája folyamodnak vala. a midőn alkalmatoságot találtak az el szaladásra. A pártosok pedig halálan igen örülének, de Josef csak hamar meg gyógyulván, meg kezdé magát mutatni. és anépet inteni mint annak előtte, hogy hajollyanak abékeségre.

⁸²⁹ Josef akár mint igyekezék is azon hogy meg mutassa a sidoknak hogy az ő jovokot ⁸³⁰ keresné. és akar mely figyelmeséssel volt is azon hogy meg mutassa hűségét a ⁸³¹ Romaiakhoz. mind azon által mind egyik, mind a másik fél benne gyanakodának, A sidok ötöt úgy tekinték, mint hazája arulot. A Romaiak pedig néki tulajdonították vala. akár mely szerentsétlenségüket, és sok panaszt tettek ellene Titusnak, vádolván azal. hogy el árullya őket úgy anyira hogy sokszor veszedelembe vala élete., és azt elsem kerülte volna. a Titus oltalmazása nélkül.

A nyomoruságok. a melyekben avárosiak valának. és az éhség a mely emészté. sokakat arra vivé hogy onnét ki szökjenek., és inkább minden féle veszedelemre tegyek magok, hogy sem olyan nyomorultul el veszenek, Nemelylek a falokon botsáttyák vala le magokot, mások pedig köveket fogának mint ha a Romaiakra vetnék. és azután fel adgyák vala magokot, De az éhséget el akarván kerülni gyakorta a bőségben és az ételbe lett halálok, mivel fel lévén puvadva. mint aviz korságosok. mértékletlenül és mohon akarának enni. és csak nem azon órában meg fokadoznak vala, az okosabbak pedig közöttök, eleinte mindgyárt csak keveset ettenek, hogy a gyomrokot. lassan. lassan az emésztéshez szoktasák.

Azt mondok ide fellyeb hogy a sidok közül sokan el adgyák vala amijek volt, egy néhány aranyért és hogy el ne vegyék töllök az aranyat el nyelik vala, és azután a Romaiakhoz

⁸²⁶ de bello 1.5.c 33.

⁸²⁷ de bello 1 5. c 34

⁸²⁸ de bello 1.5 c 35

⁸²⁹ XXVIII Rész

⁸³⁰ josefre gyanakodnak mind a sidok mind a Romaiak.

⁸³¹ josef de vita sua.

szöknek vala, de a táboron azt észre vevek hogy ők hol keresgélék az el nyelt aranyat. atáboron mindgyárt el futamodék ahir hogy a szököt sidok tele volnának aranyal. A syriaiak. a szeretsenek. és még némely Romaiak is éttzaka sokaknak fel hasogaták ahasokot. hogy aranyat keresenek a bélekbe., egy éttzaka el is vesze ilyen formába. mint egy két ezerig valo szököt sidó, Titus olyan irtozásal hallá meg ezt a dolgot. hogy magában fel tevé. hogy a gyilkosokat környül véteti a lovasokat. és dárdákal meg öleteti., a melyet véghez vitte volna hogy ha a vétkesek száma. sokal fellyeb nem halatta volna a holtak számát. Erre valo nézve esze gyűjteté az idegen hadaknak fejeit, és még a légioknak is tiszteit. és meg tilta az egész hadnak élete el vesztése alat. többé olyan dolgot tselekedni De ezek a fenyegetések azt véghez nem viheték, hogy sokan a syriaiak. és a szeretsenek közül. sok olyan sidoknak ahasokot fel ne hasítsák. akik kezekbe akadtak.

Az alat amég a sidok ilyen nyomoruságokat szenvednek vala. avároson kívül, a városba⁸³² minden nap nagy számuán hálnak vala meg alakosok, a pártosok eleinte mindgyárt a város költtségin temetetik vala el aholtakat, hogy meg menekedhesenek a bűdöségtől. de látván hogy a holtak száma minden nap nevedeknék. a falakon vettetik vala le az árkokba. Egy Manné nevü ember. alázár fia. a ki arra rendeltet vala hogy egyik kapunál meg fizese azokat⁸³³ kik a városbol ki vetették a holt testeket, Titusnak azt mondá. hogy 14 aprilistől [aprilis től] fogvást. első juliustig, száz tizen öt ezer, nyoltz száz nyoltzvan holt testért fizetet volna, azokat nem számlálta, akiket mások temettek el a magok költtsegin Mások azt mondgyák. hogy a kapukon hat száz ezer szegényeknek atesteket vetették volna ki a kapukon., és hogy a többit meg nem számlálhatták., és végtire mint hogy nem gyözheték atesteket ki vetni,⁸³⁴ ketelenek voltak, a nagy házaknál. rakásba tenni atesteket., és azután bé zárták aházakat, Anyí rettentő holt testnek rakáson mind belől. mind kívül a városon. irtoztato bűdöséget kellett okozni, de még dög halált is. De azt tarttyák hogy a meleg országokba. a holt testeknek bűdösége. nem olyan veszedelmes. mint ami tartományinkba.

A pártosok olyan állapotra jutatták vala már a népet. hogy semije nem volt amiből ki⁸³⁵ foszthaták volna. János a Templomot birván el kezdé a prédálást, és magáénak tartani a drága ajándékokot, a melyek az Urnak valának szenteltetve., el olvasztatá a pohárokat, tálakat. és más edényeket, a melyek az áldozatokhoz tartoztanak, El vevé az arany edényeket is amelyeket Augustus császár, és livia a felesége adtanak vala a Templomnak, és azt mondgya vala a maga hiveinek, hogy bátran élhetnek és a magok szükségekre fordihattyák mind azokat a mi az Istené. mivel az Istenért hadakoznának, minden tartalék nélkül el vevé a bort, és az olajat., is a melyek a templom belső résziben valának, és a melyeket az áldozatokra tartották., azokat a maga hivei között el osztá. akik minden tartalék nélkül meg is részegeenek vala,

⁸³⁶ Mind enyi nyomoruságok között is. a sidok hejában valo remenségekel hizelkednek vala magoknak, nem hitethetvén el magokal. hogy az Isten el hagyta a szent városát. és a Templomot. és az ellenségi kezében adgya, A pártosok hogy a népet el fordítsák a ki szökéstől, hamis profétákat támasztának. a kik nekik tsak hamar idő alat valo segítséget ígérének. A nép könnyen hívén. hitelt ad vala azoknak atsalárdoknak. és meg marada avárosba, várván az ígértenek bé tellyesedését, nem figyelmeztvén arra, hogy azö vétkesek már tetézve volt, és hogy az Istennek haragja ki nyilatkoztatta vala magát rajtok végphetetlen képen. De sőt még senki nem folyamodék ahoz az egyedül valo módhoz hogy azokat a nyomoruságokat el

⁸³² de bello 15. c 32

⁸³³ De bello 1 5. c 37.

⁸³⁴ de bello 1.6. c 42.

⁸³⁵ de bello 1 5 c 37.

⁸³⁶ de bello 1.6 c 30

fordithasa, és az Isten haragját meg engesztelhese. a mely mód alet volna, hogy meg térjenek, élettjekeket meg változtasák. és hidgyenek a kristus Jésusba.

A négy új állások a melyeket a Romaiak kezdették volt tsinálni 10 juny. tizen hét nap mulva el készülvén. A sidok avárosbol ki ütének. első july olyan szándékal hogy azokat fel égeség,⁸³⁷ mínek előtte a kosokot azokra tegyék, de mint hogy keveseb rendel. és bátorságal menének ki. mint sem rend szerént. a Romaiak is vigyázobbak levén, és nagyob készülettal fogadván őket., meg is veretetének. és viszá kellették térniek avárosba tsak haszontalanul. a Romaiak azonal az állásokra tevék a kosokot, és másnap az Antonia erősegít kezdék törni, de látván hogy a kos semit nem törhetne, a fundamentumát kezdék ásni, négy követ meg is mozdítának afundamentumába, ugyan azon helyt találták volt meg ásni, a melyet János meg ásta vala, amidön a két állásokot el égeté, a fal pedig éttzaka le döle, de a sidok azon belől más falt tsináltak vala, A Romaiak pedig el unván már a sok munkát, nem akarának ostromnak menni. ámbár Titus minden erejével arra intivala is őket, hanem tsak tizen két vitéz ajánlá magát hogy ostromnak mene, és a kik fel is menének arésen, arettentő sok dárda, és nyíl közöt melyeket reájok löttének, Az ő nagy bátorságok meg ijeszté asidokot, azt is gondolák, hogy talám még többen volnának, azért arést el is hagyák. De sabinus aki első volt a tizen kettő közöt, elől menvén. egy köben meg botlék. s' el esék., az zörgésre a sidok viszá fordulának, reája menének., nyilakal meg ölék, és még más hármat is véle együt a résen, atöb nyoltzat a Romaiak meg szabadíták de mind sebesek valának. és a tábora vivék őket, ez a dolog. harmadik july történék

⁸³⁸ Két nap mulva, husz Romai vitéz akik örzök valanak, az ötödik legiobol egy Zászlót vevének., két lovast, és egy trombitást, éj fél tályba a romlot köfalon fel menének. nagy tsendeségel. az Antonia erősegiig, ót a sidó örzöket aluva találván. azokat meg ölék, a fal már övék lévén. a trombitás trombitálni kezdte. atöb sidó örzök azt gondolván hogy a Romaiak sokan volnának. el szaladának. Titus pedig ezt hogy meg tudá oda futa aleg bátrab vitézivel. A sidok pedig mind a simon, mind a János reszéről esze gyülének, tartván attól. hogy a Romaiak meg ne vegyék a Templomot, és annak a szent helynek kapuji elöt. nagy hartz lön. a mely tiz oráig tartta, végtire a Romaiaknak el kellették hagyni a hartz helyt. és meg elégedni azal, azon ⁸³⁹ anapon, hogy az Antonia tornyát el nyerék Egy julianus nevü Romai kapitány. ebben állapotban tsudálatra méltó bátorságot mutata, Azután hogy a Romaiak viszá térének, tsak maga egyedül a sidok köziben mene, el távoztatá. és el szélyeszté őket, és arra kénszerité hogy a templom szegeletéhez vonnák magokot. de amint nagy sebeségel kergette volna őket akö pádimentumon., a szegek miat. a melyekel a tzipelüse talpa meg vala rakva. az akori hadi embereknek szokások szerent. meg sikamodék, és el esék, a sidok pedig reája rohanván minden felöl..meg ölék, noha igen igyekezék hogy kelhesen.

⁸⁴⁰ Titus hogy a hada könnyen mehesen az Antonia tornyában. annak egy darab részit le rontatá. ⁸⁴¹ úgy hogy onnét nagyob erővel ostromolhasa atemplomot. a rontásra hét nap kívántaték. ⁸⁴² tizen hetedik July pedig a mindenkori áldozat, a mellyet minden nap kellett ajánlani estve, és regel a templomba. meg szünék. mivel senki nem találkozák olyan aki azt véghez vihese. Titus azt meg tudván hogy a nép azon igen meg keseredet volna, azt izené Josef által Jánosnak, hogy ha olyan nagy kedve vagyon a verekedésre., jöjjön ki annyi számu vitézivel. amenyi nekí tettik. tsak a Templom meg ferteztetésitől szünyék meg, és ne kíványa azt a

⁸³⁷ de bello 1.6.c 1. 2. 3.

⁸³⁸ de bello 1 6. c 6

⁸³⁹ de bello 1 6 c 7.

⁸⁴⁰ XXIX Rész

⁸⁴¹ Az estvéli és a regeli áldozatok meg szünek a templomba.

⁸⁴² de bello 16. c 8.

szent helyt, és a várost, magával együtt el veszteni., Azonba pedig ő meg nem gátollya, hogy a rend szerént való áldozatokat ne ajánlyák az urnak. de söt még reája hadgya. hogy válaszon azokbol., a kik azokat ajánlották Josef nem Jánosnak beszélle sidoul. hanem mind azoknak.is. akik halgatni akarák.

János pedig szitokal bestelenségel. felele a Josef beszédire. mondván hogy semit nem félne, mivel Jérusálem az urnak szölöje lévén, emberi kéz azt meg nem veheti. Josef felelé ezekre, Épen hozád illik a városnak. és a Templomnak szenttségihez támaszkodnod, te aki minek utánna meg motskoltad volna mindenikét avérel. mellyet azokban ki ontottál oly méltatlanul, és minden nap meg fertezteted azt a szent helyet. kitsoda ne tudná azt, hogy a proféták meg jövendölték hogy Jérusálemet meg veszik a midön a sidok egy más vérit fogják ki ontani, Nem tsak aváros de még a Templom is. nintseneké tele holt testekel. akiket fel daraboltál, hihető hogy Josef Zakariásnak a XI Részire figyelmezet.

⁸⁴³ Josefnek ezek a beszédi igen meg haták a népet, és sokan a fő renden lévök közül a Romaiakhoz szökének, a többi jofes kabi, és Jesus, a Damneus fia, ezek mind a ketten a fő papságot viselték volt. Titus igen jól fogadá őket. és Gofna városában küldé őket. hogy ót lennének a még ahadakozás tartana, De mint hogy a pártosok azt kezdék hirdetni hogy a

⁸⁴⁴ Romaiak meg ölették volna őket, Titus azután viszá hozatá, hogy a nép had lassa meg. hogy tsak káromlás volt. Mint hogy pedig Titus minden erejével azon igyekezet hogy meg tarthasa a Templomot, apártosoknak maga kezde beszélleni, hogy meg próbállya, ha nem fordithatnáé őket abékeségre. és leg aláb arra. hogy legyenek tisztelettel ahoz a szent helyhez. mivel azt magok láttyák. hogy tsak hamar meg veszik, és a vitézek meg ferteztetik., Azok a dühösesek nem hogy bé vették volna az ilyen hasznos tanátsot. hanem még abátortalanságnak ⁸⁴⁵ tulaldonították, és még kevélyebbeké lének, Titus pedig látván hogy erővel kellene vélek bánni, ahadának egy részivel a Templomot ostromoltatá éj fél tályba, gondolván hogy a sidok alunának., de abban meg tsalá magát., ahartz nyoltz oráig tarta, mind a két részről, egy aránsu bátorságal, és nem lehete tudni melyik részen volt a gyözedelem,

⁸⁴⁶ Titus azután le rontatá a tornyot, vagy is az Antonia erőségit. és nagy egyenes utat tsináltata a Templomig, Az után a légioknak parantsolá hogy négy állásokot tsinályanak, hogy a Templom első kerítésit ostromolhasák, De ezeken a munkákon nehezen dolgozhatának, mivel a Romaiáknak öt mély földnire kellették meni avárostol fáért. A munkához 12 july kezdének, a kos pedig tsak nyoltzadik Augusti kezde a töréshez, De amég azon munkálodának. a Templomnak az első kerületit meg vevék. amint ezt meg fogjuk mondani. egy nap a pártosok el végezék hogy a Romai örzökre üsenek akik az olaj fák hegyén valának., estve négy ora tályba, remélván hogy meg lophattyák őket, De a Romaiak észre vévén ki meneteleket igen keményen fogadák, és viszá üzék őket avárosba,

A sidok 22 july látván hogy hová tovább inkább szorongatnák őket, azon igyekezének hogy a Romaiak nemehesenek a Templomba, ő magok fel gyujták a két folyosot. amelyek az Antonia erőségihez valanak ragasztva, és abbol le rontának mint egy husz könnyökni. két nap mulva a Romaiak. meg gyujták ugyan azon folyosokot., tizen négy könyökni el ége belöle, A sidok pedig le ronták a fedelít a folyosonak, és le ronták mind azt. valami közösülhetet az Antonia erőséigivel., ilyen formában,nem hogy a tüzet óltották volna, hanem ő magok gyujtogatták., és le ronták azt., amit atüz meg nem emészte. 27 july, a sidok meg tölték atornáztba az üreséget a mely volt agerendák, és fedele közöt, fával, büdös kövel, és szurokal, és ugy téteték mint ha el

⁸⁴³ de bello 1 6. c 9

⁸⁴⁴ de bello 1.6.c 10

⁸⁴⁵ de bello 1.6. C 21 22.

⁸⁴⁶ de bello 1 6. C 13.

szaladnának. és el hagynák a tornáztot., a Romaiak közül a legvakmerőbbek lajtorjájukon felmennek, és amidőn atornázt tele volna vitézekkel., a sidok titkon meg gyújtják a fákat, és azonnal a láng el lép a Romaiakot és meg emeszté őket, és száz féle képen veszének el, némelyek atüzbe ugrának, némelyek le ugrándozának, és magokat meg ölék az esésbe, mások meg. által szurták magokat a magok fegyverekkel., csak éppen egy Artorius nevű szabadtá meg magát mesterségesen mivel alatt látván egy Lucius nevű társát, szollittá. és mondá neki, hogy minden jószágát neki adgya csak segítsen neki mikor le ugrik., Lucius reája állá és oda futamodék. hogy meg tartsa az esésbe, de anagy terh reája esvén meg ölé, és meg tartá életét Ártoriusnak A Romaiak 28 júly meg gyújták a folyosót a mely a templomon kívül vala. az Antonia tornyától fogvást a Cedron völgyiig. ilyen formában a külső kerítést ahová anép szokot volt gyűlni. egészen el nyerek, úgy annyira hogy a sidoknak. csak a belső kerítés, vagy is apapok udvara marada, valóságol szolván atemplomal együt., úgy mint. a szent., és a sanctuárium. a házak, és a folyosok melyek ezen szent hely körül valának, Titus a még az állások el készülnének, hat egész nap vereté amásodik kerítést. vagy is apapok udvarának kerítésit. egy Éléopolis nevű machinával., de semire nem meheté. 8 Augusti pedig a két állások el készülvén. reájok téteté a kosokot. hogy rontasa ugyan azon kerítést., és egy szers mind a vitézekkel a fundamentumát is kezdé ásatni.

Mint hogy pedig se akosokal., se az ásással nem tehetének semit a falnak. el végezék hogy lajtorjájukon meg hagyják a falt., A sidok akik arról nem gondolkodtak vala, meg hagyják a Romaiakot hogy a lajtorjájukat a falhoz támaszok, fel menyének egészen a folyosokig. és a zászlókat fel teyék. De akoron nagy sebeséggel reájok rohanának viszá nyomák, a lajtorjájukat vitézekkel együt le döjték, és egészen el üzék őket, söt zászlókat is nyérének.

Titus látván hogy a templom meg tartásának szándékja miat, anyi sok Romaiak vesztek vala el⁸⁴⁷ élettjeiket, el végezék hogy fel gyujtasa a tornáztokat. előre a kapukat gyújták meg. a melyek ezüst pléhekel valának bé boritva, a tűz meg gyulván a fákat el égeté, az ezüstöt el olvasztá, és fel hata a folyosok padlására, atüz egész nap, és éttzaka tartá., A sidok pedig csak el rémulván, nem vala anyi bátorságok hogy atüz oltásán munkálodhasanak, atornáztok hogy égtének. csak nézék. meg sem mozdulának. azal bé érék, hogy átkot mondgyanak a Romaiak ellen.

Más nap kilentzedik Augusti. Titus parantsolá hogy oltanák el atüzet, és utat tsinályanak a folyosok mellett. a légiók számára azon pedig tanátsot tartá. a generalisal., Tibérius Alexanderel. a légiók Colonusival. hogy el végezék. ha a Templomot el égeséké vagy sem. úgy mint azt a részit a mely fedél alatt. és masodik kerítésen belül volt. a hol a szent., és a sanctuárium vala. Többire mind azt jóvallák. hogy el kellene égetni, mondván. hogy a már nem volna templom. hanem hadakozó hely. és a még a fent állana. a sidok adig békeségben nem maradnának., Titus pedig értékre adván. hogy nem az épület. hanem az emberek ellen hadakozik., és hogy soha arra nem áll. hogy olyan tsudálatra méltó épületet fel égesenek. a töb fő tiszték is a Titus akarattyára hajlának. és parantsolá hogy azon a napon, és amásikán a hadat nyugosztallyák, hogy tizen egyedik közönségesen való ostromot adhason.

⁸⁴⁸ Más nap tizedik Augusti reggel hét óra tályba A sidok anap keleti kapun ki ütének, és nagy hartzolást kezdének, eleinte mindgyárt nyertesek valának a sokaság miat, Titus pedig az Antonia tornyából segítségire futván amaga nepinek. viszá nyomá a sidokot. a hartz négy óráig tartá, azután viszá tére az Antonia tornyában hogy nyugodnék a hadával. mivel más nap⁸⁴⁹ közönségesen való ostromot akara adni, A sidok ahartz után meg masodsor is ki ütének.

⁸⁴⁷ de bello 1 6. C 23

⁸⁴⁸ de bello 1 6.c 25

⁸⁴⁹ de bello 1 6. c 26

⁸⁵⁰ és a Romaiak viszá üzék egészen a belső kerítésig. és a Templomig. a mely valóságosan a Templom volt, ennél már egyebet nem is birtak a sidok. a Templomnál a melyet valóságosan mondhatni Templomnak, az Isten házának. a kerítéseknek közepete volt., ahoz képest kis épület volt, a sidoknak abban nem volt szabad bé lépni, ők pediglen mind atöb kerítéseket is. vagy ugy mondván. az egész kastélyt. Templomnak hitták

⁸⁵¹ A koron egy Romai vitéz. minden parantsolat nélkül, és mint egy természet felet valo ⁸⁵² indulatbol. egy égö üszöget vévén a keziben, és atársaival magát fel emeltetvén, egy háznak az ablakán bé veté. a Templom körül pedig házak valának építve. a melyek a Templomhoz valának ragasztva, és körül fogták. észak, és nap nyugot felöl. azok aházak pedig három sorjában valának egy másra építve. A tűz mindgyárt meg gyulada nagy sebeséggel. A sidok azt látván rettentő képen kezdének kiáltozni, és oda futának hogy ha lehetne el oltani, nem tekintvén aveszedelmet. se nem tartván a Romaiaktól. akik körülöttek valának., a mint meg mondok. etizedik Augusti történek a mely nap veszedelmes napja vala a Jérusalemi Templomnak

Titus akoron nyugszik vala a maga sátorában. de mihent meg érté hogy miben volna adolog azonal oda futamodék. hogy atüzet el oltassa, és az egész had utánna mene nagy kiáltásal. és rendeletlenséggel, Titus minden erejiböl kialtani kezdé és a kezivel inté. hogy oltanák el a tüzet., de a rettentő zajba nem halhatták kiáltását. azon kívül is a vitézek nagy haragjokba. nem figyelmezőnek az intésire. Azok akik atáborol oda érkeznek vala.hasonlo indulatba lévén, sereggel és sebeséggel mennek vala bé. nem azért hogy atüzet olttsák, hanem még nagyobitsák., noha Titus parantsollya vala nékik hogy el olttsák. de nem halhatak a sok kiáltozásba. Az alat pedig hogy atüz hová tovább nagyobodék a Romaiak üzik. vágják. ölik vala a sidokot, ugy anyira, hogy a papok. udvarában, az oltár körül, a szent helyen. tsak holt testeket. és vért lelete látni

Titus látván hogy minden igyekezete haszontalan volna hogy meg tarthasa a Templomot., a szent helybe bé mene., azután a sanctuáriumba a hol olyan gazdagságokat. és szépségeket láta, a melyek sokal felyeb halatták mind azt, a mit a sidok azok felöl mondtak, A szent helybe vala a hét águ arany gyerttya tarto, az asztal a melyen a kenyerek állottak, és az füstölő oltár, mind ezek aranybol valának, A sanctuáriumba. ahová tsak a fő papnak egyedül volt szabad ⁸⁵³ meni. azt is tsak egy szer esztendőben, josef idejében semi nem volt. hanem salamon idejében ót vala a szekrény, a törvény táblái. és kérébimok.

Mint hogy pedig a házak a melyek a templomhoz valának ragasztva. és a melyeket meg gyutották vala., nem valának olyan magosan építve mint a templom. és hogy a tűz még el nem hatot volt a szent helybe. se a sanctuáriumba. Titus azt ohajtá hogy a templomnak leg aláb azt a részit meg tarthasa, A szent helyböl ki menvén kéré a vitezeket hogy oltanák atüzet., söt még parantsolá egy kapitánynak liberalis nevünek. hogy verné meg azokat, kik nem akarnának engedelmeskedni. de a vitézek süketek, valának, és nem hajtának mind ezekre. Mihent pedig Titus ki mene atemplomból., egy azok közül a kik bé mentek volt véle. titkon tüzet vete az ajto megí. a mely egy szers mind meg gyulván nagy lángot vete, ugy anyira hogy azok a kik még atemplomba maradtak volt nagy siettségel szaladának ki, Azután nem gondolkodának atüz oltásáról, látván hogy nem lehetne semit is meg menteni., A vitézek. le huzák szagaták.

⁸⁵⁰ A kristus eszt.73. An vulg. 70

⁸⁵¹ XXX Rész.

⁸⁵² Egy Romai vitéz a templomot fel gyujtva

⁸⁵³ de bello 1 5. c 14

az arany, és az ezüst pléheket, a mint tölök lehet, azután el ragadák és el ronták az ezüst.
⁸⁵⁴ arany edényeket., asztolokat, úgy anyira hogy egy sem volt.. a ki meg ne gazdagodot volna.

A sidok akik avárosnak olyan részein valának a melyeket még a pártosok birták., látván az égést, keservesen kiáltozának, akik pedig a Templomba bé valának zárva, azokat le vagdalák minden irgalmaság nélkül. és minden válogatás nélkül. öreget, vagy aszonyt, hanem egy része
⁸⁵⁵ azoknak, a Romaiakon által vágák magokat., és avárosnak arra a részire menének amelyet még nem birta az ellenség., Némellyek az áldozó papok közül, nem dárdákal., hanem nyársakal menek vala a Romaiak ellen. és a kövek helyet, darab onokal halyigáják vala, mivel
⁸⁵⁶ aző székek. ön székek valának, De látván hogy a meg nem menthetné őket, és a tűz tsak terjedne. a tornázt falára szaladának, a mely falnak szélyesége nyoltz könyökni volt., és egy
⁸⁵⁷ darab ideig ót maradának. kettő közülök tsak magok akarattyokbol., atüzbe ugrék, a többi öt napig maradának a falon. azután mind az éhség mind a szomjuság arra kénszerité hogy meg adnák magokat, Titustol gratiát kérenek, a ki is azt felelé, hogy az irgalmaságnak ideje el mult, és mint hogy a Templom oda vagyon áldozó papra sintsen szükség, és hogy szégyen volna nékik. ha a Templomal együt el nem vesznének., meg is öleté őket.

⁸⁵⁸ A nép közül hat ezeren., mind esze. férfiu. aszony, és gyermek., a Templom külső folyosójára szalattanak vala, a mely még egészen volt, de a vitezek nagy haragjokba Titus parantsolattya nélkül meg gyujták., és ez a sokaság mind el vesze., némellyek azért mert olyan magos helyekről le ugrándozának, a többit atüz meg emészté. Ezeknek anyomorultaknak pedig veszedelmeket. egy hamis jövendölő okozá, a kik avárosbol a templomba tsak azért mentenek volt fel., mert azt igerte vala nékik, hogy azon a napon. tsudálatosan valo segítségit vennék Istennek.

A Romaiak el égetvén a Templomot, semit nem akarának meg tartani. abbol a mi körülötte volt, még tsak a kints tarto házakot sem. a mellyek tele valának gazdagságokkal. sok drága köntösökkel, aranyal. ezüsttel., a gazdag sidok., azokba tették volt le a leg drágáb jóságjokot., a Romaiak tehát mindent fel gyutogatának., hanem akoron tsak két kaput hagyának meg, és azt a kerítést., ahová az Aszonyok szoktak vala gyülekezni. A sidok még mostanában is sirattyák mind az első, mind a második Templomot, az első, a káldéusok rontották vala el., és nagy böjtot tartanak az Ab. holnapjoknak kilentzedik napján a mely Augustusba esik.

⁸⁵⁹ A midön illyen formába atemplomot el égeték, és apártosokat meg ölék, azokon kívül kik
⁸⁶⁰ avárosba szaladhatának. a Romaiak a Zászlójokot fel tevék a Templom belső udvarában, és
⁸⁶¹ áldozatokat tévén az ő Isteneknek, Titusnak az Imperator nevet adák nagy örömel valo kiáltással, mind azon által ez a fejdelem maga meg vallá hogy az Isten hartzolt volna érette
⁸⁶² ezen vár vivás alat, hogy nem ő tselekedte volna mind ezeket., mivel ő tsak a karját adta volt a Minden ható, sidok ellen valo haragjának. és boszu állásának,

A pártosok két elől járojok. Janos. és simon. a Templombol. avárosnak dél felől valo részére szaladának, amely rész még az övék volt., Ezek arra kérek Titust, hogy had szolhatnának véle. azt meg. engedé nékik, és hogy meg nyerhese őket. maga kezdé el a beszédet, és sok intési

⁸⁵⁴ de bello 1 5. c 28. 32.

⁸⁵⁵ de bello 1.5 c 28

⁸⁵⁶ de bello 1.5. c 29

⁸⁵⁷ de bello 1.5.c 33.

⁸⁵⁸ de bello 1 5. c 29 et 30

⁸⁵⁹ XXXI Rész

⁸⁶⁰ a Romaiak áldozatot tesznek aváros meg vételiért.

⁸⁶¹ de bello 1.6 c 32

⁸⁶² de bello 1 6. c 43

utan, szemekre hánya a sok nyomoruságokat. a melyekbe vetették a magok nemzeteket., és⁸⁶³ azokat., a melyekre ötet kénszerítették nékik tenni. Ti magatok gyujtottatok meg a Templomot, mondá nékik, és mostanában velem akartok kötést tsinálni. mint ha még a ti hatalmatokba volna meg tartani azt. amit, ati Istentelenségtek nem félt el rontani, és mint ha annak a Templomnak el rontása, nem tenne titeket méltatlanoká minden botsánatra, de söt még ilyen utolso állapotokban, és amidön ugy tétetitek mint hogy könyörögni jöttetek volna még is fegyveresen mertek előmbe jöni. Ti nyomorultak. mitsoda reménségre epititek tehat ati merészségteket. A hadakozás. az éhség, ati irtoztato kegyetlenségtek., az egész népet el vesztette, A Templom oda vagyon. aváros az enyim: ati életetek kezem között vagyon. még is mind ezek után, azt gondollyátok hogy rajtatok áll, életeteket betsületesen el végezni., Nem méltoztatom hogy hoszab beszéd elötökbe tegyem bolondságtokat., hanem tegyétek le a fegyvert., hadgyátok az én kegyelmeségemre magatokot, az életeteket meg hagyom., a többit magamra hagyom, hogy ugy tselekedgyem mint olyan jó ur, a kí aleg nagyob vétet is nehezen bünteti meg. A pártosok felelék néki, hogy fogadást tettek magok között, hogy soha magokot fel nem adgyák, hanem, ha meg engedik nékik hogy apusztában mehesenek. feleségekel. gyermekekel., ugy a várost fel adgyák, Titus igen meg haraguvék. azö vakmerőségeken. azért mindgyárt ki kiáltatá, hogy a sidok. ugy oltalmazák magokot., hogy egynek sem kegyelmezne meg, mind azon által ugyan a napon meg engede az Izát király fiainak, attya fiainak és más töb fő renden valoknak, a kik magokot fel adák, mind azon által fogságba tartá őket.

⁸⁶⁴ Titus azután a mely részit a városnak birta avitézeknek adá, a kik fel gyujták, és azon anapon a tüz nagyob részit meg emészté, mas nap fel égeték a helyt ahol aleveleket szokták volt tartani. és ahol törvényt tettek, az égés a Héléna királyné udvar házáig el hatván, meg emeszté mind a házakot, a melyek rakva valának holt testekel. A pártosok pedig a mi joszágok volt avárosba., azt mind a királyi udvar házba vivék, a Romaiakot onnét ki üzék, anép aki oda szaladot vala, mind meg ölék, mint egy nyoltz ezer. négy százig valo embert, ezeknek a mi joszágok marada fel prédalák

⁸⁶⁵ Más nap a Romaiak, a pártosokot ki üzék az also városbol., és mindent fel égetének. egészen a siloé tsorgojáig, de semit nem prédálhatának mert a pártosok mindent el vivének magokal. a felső városba, Josef pedig minden tehetségivel azon vala, hogy meg tarthasa annak anyomorult városnak valamely szomoru maradékját. azokáért, azon vala hogy lehetne meg utáltassa azokal a pártosokal azö Istentelenségeket, és gonoszságokat., arra inté őket. hogy adnák fel magokot, és ne vesztenék el azt a keveset is a mi még meg maradot, de ök tsufszágal illeték ötet, nem is akarák hallani azt. hogy Romaiaknak fel adgyák magokot, mert meg esküttenek vala. hogy soha azt nem tselekeszik. abban az állapotban sem valának hogy verekedhetnének vélek. mivel körül valának véve., oly igen meg szokták vala a gyilkoságot., hogy tsak az ember ölést keresték. avaroson el rejtik vala magokot. és a kiket láttak hogy Romaiakhoz akarnak szaladni. azokat meg ölik vala, azt könyen véghez viheték., mivel azok anyomorult emberek, az éhség miat olyan gyengeségbe valának. hogy ahalál kedvesebnek tették nékik az életnél., nem vala az egész városon olyan hely, amely rakva nelet volna holt testekel, és mind azok ahelyek meg mutaták, hogy az éhség. és a pártosoknak dühösegek,⁸⁶⁶ mitsoda hihetetlen nyomoruságba vetették volt azt a szegény népet., Azal hizelkedének magoknak azok a gonoszok. hogy magokot el rejthetik apintzékbe, és más föld alatt valo rejték helyekbe. aváros meg vétele után ót maradnak mind addig amég a Romaiak el nem

⁸⁶³ de bello 1 6. c 35. 36.

⁸⁶⁴ de bello 1.6. c 35

⁸⁶⁵ de bello 1 6. c 38

⁸⁶⁶ de bello 1.6. c 39

takarodnak, erre való nézve. élést kezdének gyűjteni azokba ahelyekbe. de csak hejában való volt mert el nem rejtheték magokat az Isten igassága., és a Romaiak vigyázása elől

A Romaiak hogy a felső várost meg vehesék, kételenek valának új állásokat csinálni, amely⁸⁶⁷ igen nehéz munka vala, amely munkát huszadik Augusti kezdék el, és hetedik szeptemberben végezték el. fő képen akirályi udvar házat kellett meg venni. a melyben apártosok valának, nap nyugot felől kezdék ostromlani. Azonban pedig az Idumeusok meg akarának válni simontól., és öt követeket küldének Titushoz. kérvén hogy fogadná el őket Titus meg ígéré nekik a bőságot, de simon meg sajdítván szándékjokat, meg fogatá. és a tömlőtbe tétet a fő tiszttyeket, és meg öleté az öt követeket, és nagy vigyázással volt atöbire, noha sokan el szaladának közüllök. ha szinte sokat meg ölete is közüllök. de még többen szaladának el, Titus kegyelmesen fogadá őket. desöt még szabadságot ada. negyven ezer városiaknak, hogy oda menének ahová tettzik., atöb aláb való népet, amelynek véghetetlen vala száma, el adák igen oltsón, de ha oltsón adták is. kevesen valának a vévök.

⁸⁶⁸ Két áldozó papok. az egyik maga adta vala meg magát. a másikat el fogták volt, azt ígérék Titusnak, hogy sok gazdagságokat adnának elé. ha meg ígéri nekik hogy meg nem öleti, meg ígervén nekik, adának neki két gyertya tartot. asztalokat. pohárokat. és más egyéb edényeket mind aranyból., és igen nehezek valának. ezeken kívül, köves papi ruhákat. drága superlatokat. sok fü szerszámokat, és más sok drága portékákat.

⁸⁶⁹ Az állások el készülvén, a kosokat reájok tevék, és hetedik szeptembris. törni kezdék
⁸⁷⁰ avárosnak az utolsó kerületit, ugyan azon anapon egy nagy darabját a falnak le ronták, egy néhány tornyokkal együtt., akik atornyokat örítették el szaladának, János, és simon azt látván.
⁸⁷¹ meg minek előtte a Romaiak a réshez közelitettek volna. ők el szaladának, és azután nem
⁸⁷² gondolkodának többé. semmi oltalomról., Ezek agonoszoknak, arettentő kevélységek egy szers mind nagy ijedségé változék, hogy ugyan lehete tsudálni azt a mód nélkül való változást, Az ő szándékjok avala, hogy az örökre üsenek, akik a falat örítették. amelyet a Romaiak csináltak vala aváros körül, és hogy azon el szaladgyanak, de elhagyták vala őket azok a vitézek akik annak előtte oly hivek valának hozzájuk. mindenik el szaladot volt. ahová lehetet. mint hogy pedig a félelem az elmét, meg háborította. és más képen mutattya a dolgot. mint sem a mint vagyon., ezek is anagy ijedségekben nem tudván hová lenni, a földre borulának. és egy más szemire hányák vala bolondságokat. és mint ha a meny kö eset volna reájok, csak el bámulának, és nem tudák mitsoda tanácsot adni magoknak, világosan ki tették akoron az Isten hatalmának ereje, mivel ezek akegyetlenek. meg bódulván. el hagyák. a Hippicos, Pházáel. és a Mariánna tornyait, a melyekbe csak az éhségtől tarthattak volna. a Romaiak csak könnyen jutának ezekhez atsudálatos tornyokhoz, a melyek olyan erősek valának. hogy soha a kosokkal meg sem mozdíthaták volna, azután hogy János. és simon azokat el hagyák, vagy úgy mondván. az Isten őket ki hajta. A siloé völgyében menének, és aváros körül való falt kezdék ostromlani, de mint hogy nem az előbbeni vakmerőségekben valának, azért vissza is üzék őket. és el szaladának. ki egy felé. ki más

A Romaiak látván hogy azok atornyok birtokok alá estenek volna, zászlókat tevének reájok. nagy örömel való kiáltással, mivel a sok szenvedések és fáradságok után való győzelem még nagyobb örömet indította benek, a Romaiak el szélyedvén avárosban. minden valogatás nélkül

⁸⁶⁷ de bello 1 6.c 40

⁸⁶⁸ de bello 1 6. C 41.

⁸⁶⁹ Az utolsó kerületet meg veszik János. és simon el rejtik magokat

⁸⁷⁰ de bello 1. 6.c 42.

⁸⁷¹ A krisztus eszt.73 An.vulg. 70.

⁸⁷² de bello 1.6.c 42

meg ölik vala akit tanálnak, és fel égetik vala aházakat mind azokal. a kik benne valának. és mind olyan házakat. amelyek tele valának holt testekkel. arakás holt testekkel pedig az uttzák dugva valának, napal. a sok ölés. etzaka a sok tűz.

⁸⁷³ Titus avárosba bé menvén nyoltzadik septembris, tsudálkozék az erősegeken, de főképen. a három tornyoknak nagy ropantságokon, és szépségeken, a melyekben. nagy. és sok szép ⁸⁷⁴ paloták valának, meg visgalá figyelmeteséget., a tornyoknak magoságit, szélyeségit. a rend kívül valo nagy köveket, és hogy azok. mitsoda mesterséggel valának esze foglalva egy másal., mint ha az egész torony egy köből állot volna, nagy álmétkodásában fel kiálta, mondván, Igazán ki tettzik hogy az Isten hartzolt érettünk, és ő hajtotta ki a sidokat ezekből atornyokból, mivel se emberi erővel, se más egyéb eszközökkel őket azokból ki nem lehetet volna venni, az után fel szabadítá mind azokat a kik azokba rabok valának, azután mindent el rontata, tsak épen azokat a tsudálatra méltó tornyokat hagyatá meg, hogy a következő emberek meg emlékezzenek az ő szerentsés voltáról, a mely nélkül, soha azokat atornyokot meg nem vehette volna.

⁸⁷⁵ Mint hogy a Romaiak már el fáradtak volt a sok ölésbe. és hogy még sok számuan valának életbe a nép közül. Titus meg parantsolá. hogy tsak azokat ölnék meg. akik magokat oltalmaznák. de a vitézek parantsolattya ellen is meg ölék az öregeket, és akik gyenge állapotba valának az éhség miat, és meg hagyák azokat akik erősek, és szolgálatra valok valának, Titus ezeket a szabadosa Frontonius keze alá adá, hogy ugy bányék vélek a mint neki tettzik, Frontonius meg öleté atolvajokat és apartosokat. a kik egy mást vádolák, és meg tartá a triumphusra aleg erősebeket. és termetüeket, el küldé pedig meg lántzolva Egyiptumba azokat a kik. a tizen hét esztendöt meg haladák. hogy ót dolgozanak, a tizen hét esztendönél aláb valokot pedig el adák, Titus sok számu rabokot osztogata el atartományokban., a kik amulattságokban kardosok legyenek, és avad állatokal küszködgyenek

Mind ezek aválasztások, el osztogatások egy néhány napokig tartának, amelyek alatt tizen egy ezeren halának meg ezekből arabokból, némellyek mert nem adnak vala enni nékiek, mások. mert nem akarának enni. Josef sok raboknak nyere szabadságot., Titus meg engedé néki, hogy választhat magának azokból. amit találnak aromlások alatt. de ő tsak a szent könyveket kéré tölle. és egy néhány rabokot. Az ötsit Mátyást hogy el fogák, Titus az ő kérésire fel szabadítá, és meg más ötvent a jó akaroi közül, száz nyoltzvan üsmerőinek meg nyere szabadságokot minden sartz nélkül, arabok között is a kiket fel feszítették vala. harmat látván az üsmerői közül. Titushoz menvén. gratiát kéré nékik. Titus parantsolá hogy hamarjában le venék a keresztről. és hogy orvosolnák, de tsak egyike marada meg közülök.

⁸⁷⁶ Josef nekünk azt mondgya, hogy ebben ahadakozásban kilentzvéen hét ezer rabot fogtanak ⁸⁷⁷ el. jérusálemben pedig. az oltától fogvást, amikor a Romaiak meg szállák a várost. mind a ⁸⁷⁸ még meg vevék és el ronták egy millium, száz ezer ember hala meg. vagy a fegyver, pestis. vagy az éhség miat mind ezek noha sidok. valának is. de leg nagyob része, nem sidó országban születet volt, hanem más órszágokrol gyülekeztenek vala Jérusálemben a husvét innepére, a Romaiak meg szállván avarost. bent rekedének mint fogságba. mint hogy pediglen anyi sok népnek nem vala elegendő szállások, apestis közikbe szálla, és tsak hamar az éhség is követé., hogy ha pedig hihetetlennek láttzik, hogy az a nagy város oly igen népes let volna,

⁸⁷³ de bello 1. 6. C 43.

⁸⁷⁴ A kristus eszt.73. An vulg. 70

⁸⁷⁵ de bello 1.6. c 44.

⁸⁷⁶ XXXII Resz

⁸⁷⁷ arabok,és halottak számokrol.

⁸⁷⁸ de bello 1 6. c 45

hogy szállást nem adhatot volna elegendőt az idegen sidoknak. ebből a példából meg láthatni. a mely Cestius idejében történek, mivel ez a Gubernator meg akarván mutatni Néronnak, a ki meg veti vala a sidokat. hogy mitsoda nagy erő volna Jérusálembe. arra kéré az áldozó papokat hogy találjanak valami modot hogy meg lehesen tudni számát a népnek, arra pedig husvét napját választák, a melyben kilentz órától fogvást tizen egyik szüntelen ölték az áldozatokat. egy bárányhoz tiz személy kívántaték. de nemely kor huszan is valának. ugy találkozáék. hogy két száz ötven öt ezer, hat száz bárányt öltenek meg, minden bárányhoz tsak tiz személyt számlálván, két millium. öt száz ötven hat ezer. személyre megyen nem kel tehát tsudálni, ha anyi rettentő nép vesze el avárosba.

⁸⁷⁹ A Romaiak egy nehány napokat abban töltének hogy a várost egészen el égesék, a falakat le ronttsák, apintzékben, és más föld alatt való rejték helyekbe. keresgélyenek. a hová a sidok sok gazdagságokat rejtettek vala el., azokba a helyekbe többet két ezer holt testeknél találának. azon kívül sok sidokat életbe, akiket mind meg ölék, rabokat is találának ót, a kiket azok a kegyetlenek rekesztették volt oda. a kiknek talám szabadságot adának. valamint tselekedének atöb rabokal.

A két kegyetlenek pedig János és simon a föld alatt való rejték helyekbe buttak vala. de Jánost az éhség tsak hamar arra kényszeríté hogy onnét ki jöne, és grátiát kérne a Romaiaktól, akik azt meg adák, de úgy hogy holtig való rabságba lenne. Simonnak pedig több élése lévén, tovább marada, és octobernek avégiig vala rejtékbe. de akoron nem lévén mivel élni kényszeriteték a föld alatt ki bujni, feje ruhában, és királyi palástba mutatá meg magát, gondolván hogy azal a Romaiakot meg ijeszti, a mint is hogy egy kevesé meg ütközének rajta a midön meg láták, és kérdék tölle hogy ki volna, de a nevét nem akarván meg mondani. arra kéré hogy hinák hozzája a fő tisztet, a fő tiszt pedig Terentius Rufus vala, mivel Titus nem vala Jérusálembe. Terentius hozzája menván. és meg tudván hogy ki volna, lántzra téteté, és Titushoz küldé Csézareába.

⁸⁸⁰ Titus azután Romába vivé. és ót meg ölék.

⁸⁸¹ Azután hogy már a Romaiak el fáradtak vala a sok ölésbe, és prédálásba. Titus le rontatá vélek a Templomot egész Fundamentumig Akoron meg láthaták a kristus Jövendölésinek.

⁸⁸² egészen való bé tellyesedésit, hogy úgy le rontanák azt a szép és drága épületet. hogy a kö, a kövön meg nem maradna. hasonlot tselekedének avárosal is. a mi még maradot volt, tsak épen a Hippicos. pházael, és Máriamna három tornyait hagyatá meg, hogy a maradókok meg láthasák, mitsoda erő kívántaték aváros meg vételihez. nap nyugot résziről való falt is meg tartá, hogy a tizedik légióknak tábor helye lenne, a városnak a töb kerületit mind le rontatá, úgy anyira, hogy alig leheté meg üsmérni hogy azon a helyen valaha város lett volna, a sidok azt tarttyák. hogy az ekét, Cérémoniával vontatták által avárosan., vagy is leg aláb a templom ⁸⁸³ helyén, a mely jele volt atellyeséggel való el rontásnak, a Romai törvény tiltá leg kiseb épületet tenni az olyan. helyen, ahol ezt a Céremóniát végben vitték,

⁸⁸⁴ Titus meg parantsolá a tiszteteknek hogy adnák bé néki aneveket mind azoknak. kik valamely nevezetes dolgokat tselekedtenek, amelyek meg különböztesék őket atöbitől, azután nevek szerint szollitá őket. nagy ditséreteket ada nékik, mondván hogy az ő ditsőségeken anyiba örülne valamint a magáén. azután maga tén mindenikének a fejére egy arany koronát, arany lántzot ada nékik. sidákat ada nékik, a melyeknek a végin vas helyet., arany volt, pénzt,

⁸⁷⁹ de bello 1 6. c 46

⁸⁸⁰ de bello 1 7. c 18.

⁸⁸¹ de bello 1 7. c 1

⁸⁸² Matth. XXIV.2.

⁸⁸³ In Euseb Chronic. p.2112.

⁸⁸⁴ de bello 1 7. c 3.

és drága köntösöket osztogatata nékik. úgy anyira hogy nem vala egy is aki bőséges adakozását ne vette, volna, és hogy mindeneket meg jutalmaztatot volna érdemek szerént, a székből le szálla, az egész had. nagy kiáltással kívána néki dicsőséget, és szerentset, azután áldozatokat ajánla az Isteneknek meg öletvén sok számu ökrököt. a kik a husokot avitézinek osztogatata, és afő tiszteit, harmad napig vendéglé.

⁸⁸⁵ Titus egy néhány városokat fel járván addig amég az idő meg engedné hogy Romában mehesen. Alexandriában akarván menni, jérusálemen mene által, de a midőn meg látá avároost abban a keserves állapottyában meg nem tartoztathatá magát, hogy könyves szemekel ne nézné, el romlását, egy olyan, nagy., hatalmas és kevély városnak, meg is átkozá azokat, a kik kezdői valanak a pártolásnak, akik ötlet arra kényszeríték. hogy oly keményen bánjon avárosal.
⁸⁸⁶ a vitézeket pedig még úgy találá, hogy keresgélnek vala a pintzékbe. gödrökbe, a hol még pártosokat találnek vala, és sok el rejtet gazdagságokat.

⁸⁸⁷ Titus Jerusálemből Alexándriában mene. és onnét Romában. ahová egy néhány napok
⁸⁸⁸ mulva, nagy triumphusal mene bé. vespasiánusal az attyával. ebben a Ceremoniában a
⁸⁸⁹ drága nyereségek közöt ezek valának leg fővebek, és a Templombol valok, Az arany asztal. a mely sok talentumokat nyomot, A hét águ gyertya tartó, amely oly igen szép munka volt, A sidok törvénye, pergamenen írva. és drágán bé takarva, eztet leg utollyára viték, mint leg drágábat. és leg tiszteletesebet a nyereségek közöt. vespasiánus sok templom béli ékeségeket tétete a békeségnek templomában, a melyet maga építette vala. Romában még most is láthatni
⁸⁹⁰ avespasiánus, és a Titus triumphusát. a kövön kimetzve.

Három erőség vala még sido országba. a sidok keziben. úgy mint Herodion, és Massáda, a jordanon innét, ezek nem valának mesze Jerusálemtől, és Makeronta, a jordanon túl, Lucilius Bassust küldék Romából úgy mint vicé Gubernátornak judeában. a ki tsak hamar meg vevé
⁸⁹¹ Hérodiontot, Az után esze gyűjté minden hadát és Mákeronta alá mene, amely igen erős vár volt, de mihent egy Eleázár nevü vitéz embert el fogák, akinek sok elő kelő atyafiai valának avárba. hogy az életit meg tarttsák, és meg menttsék. a keresztben való haláltól. avárat fel adák, és szabadá hagyák őket, hogy oda mehetnek. ahová akarják ök pediglen más pártos sidok közö adák magokat. akik egy erdőben laktanak, A Romaiak rajtok menének, és egy igen kemény hartz után, meg gyözők, és le vágák mind őket. az elől járojokkal judással együt aki is Jerusálemből szököt volt ki.

⁸⁹² Bassus meg halván kevés idő mulva az után. Fulvius Silva következék helyiben akí a Massáda várát meg szállá. Élázár. a jair fia vala fejek a gyilkosoknak avárba, avár igen magos kö sziklás hegyen feküt. A Romaiak körül vevék a hegyet falal. hogy senki el ne szaladhason. azután két száz könyökni magosagu állásokat tsinálának, a melyekről a kosál a falt kezdé töretni, nagy darabot le is töre, de avár béliek, a kö falon belől. más falt tsináltak vala nagy gerendákból. úgy anyira hogy a kos annak semit nem tehete. sylvia látván hogy semire nem mehetne más képen. hanem tsak tüzel, avitézekel igen sok égő üszöget hánya a fa falra. a mely nagy sebeséggel meg gyulván, a szél a lángot a Romaiakra fordítá. a kik, amidőn kétségbe estenek vala. hogy meg nem szabadithatták. se az állásokat. se a kost. és mint ha magokra gyujtották volna meg tüzet. egy szers mind a szél meg fordula a lángot aváros felé

⁸⁸⁵ A kristus eszt 74. An.vulg. 71

⁸⁸⁶ de bello 1.7.c 15

⁸⁸⁷ XXXIII Resz

⁸⁸⁸ Vespasianus es Titus trímphusal menek bé romaban.

⁸⁸⁹ de bello 1 7. c 1 7.

⁸⁹⁰ Baron. An. 73.

⁸⁹¹ De bello 1 7. c.20. 25. 26.

⁸⁹² An.vulg. 72.

vivé, és a fal egészen el ége. ezt a tsudát Eléázár magais észre vette hogy az Isten munkája, azután a Romaiak viszá terének a taborra, olyan szándékal., hogy más nap jó regel meg ostromolyák avárat.,

Eléázár pedig látván hogy a fal el éget volna és nem lévén már más reménsége a meg⁸⁹³ szabadulásra. nem hogy az Istenhez folyamodot volna. hanem rég rettentő szándékba vala. esze gyújte tehát mindeneket, a kiknek sok hoszu beszédekel, elejekben adá a hazának el pusztulását, atemplomnak. Jérusálemnek porá valo létit. a Romaiak kegyetlenségit. és hogy ditsőségeb volna nékik ahalál. mint sem feleségeket gyermekeket. rabságokra tenni, azután mindeneket a vár közepire hordák. ki ki meg ölelé, feleségit. gyermekeit. és mindenik meg ölé feleségit, és gyermekeit., e meg lévén. tizet választának magok közül. a kik meg ölnék mind a többit. mikor már töb nem maradot volna tsak akilentz, azok is sorsot vetének. hogy melyike ölné meg akilentzet. a melyikére a sor esék hogy utolyára maradgyon. a meg ölé akilentzet, és amidön tsak egyedül maradot volna., mindent fel gyujta. és arakás testek mellé menván. magat is meg ölé, a holt testeknek számok, férfiu. aszony gyermek. kilentz száz. hatvan vala., etizen ötödik aprilis történek. mind ezek közül. két aszszony. és öt gyermek szabadulának meg. ezek még előre el rejtették vala magokat.

Más nap jó regel a Romaiak nagy készülettel menének ostromra, a falt kezdék törni, de azon tsudalkozni kezdének hogy senki magát ki nem mutatná, a házak égtének, de nem tudhaták mitől volna ez a nagy tsendeség. kiáltozni kezdének. hogy valaki felellyen nékik, akoron a két aszonyok ki menének a rejtek helyekből. és elő beszéllék nékik. mint történt volna adolog. a Romaiaknak ez a rend kívül valo dolog. oly hihetetlennek látték leni. hogy nehezen adának hitelt az aszonyok beszédinek., azután bé menének a várban. a tüzet kezdék oltani, és mint el tsudálkoznak amidön meg láták arakás holt testeket. de nem hogy örültek volna, ellenségek halálán hanem eleget nem tsudálhaták. hogy anyi nép ugy meg vetette volna ahalált. hogy oly rettentő dologra adta magát.

Hetven egyedik esztendőben., vespásiánus parantsolatot küldöt vala Bassusnak. hogy adgya el a földit mind azoknak. a kik meg holtak, vagy rabságban vannak, mivel azok ötet illetnék magának el foglalá mind azoknak ajövedelmit. A tartományokba lévő városokat meg nem építeté, az Emmaus kis városát. nyoltz száz öreg vitézeknek adá, hogy ót meg telepedgyenek, az oltától fogvást, az a város. a Nicopolis nevet hordozá, a Császár azt is parantsolá, hogy minden sidó a Capitoliumnak két dragmát fizetne, valamint szokták volt annak elötte fizetni a⁸⁹⁴ Jérusalemi Templomnak,

⁸⁹⁵ Sokan a gyilkosok közül Egyiptumba szaladának, a kiket Alexandriába. atöb sidok jól fogadják. a pártolásra valo szándékot. oda is el vivék magokal, és azon igyekezének. hogy a többivel. közöllyék. de aleg okosabja, és a leg előb valoja anemzetnek. tudván a nyomoruságos példát. a mely Jérusalemet történt. kevés idővel annak elötte. nem akarának vélek közösülni, és az egész sidok esze gyülvén. azt végezék. hogy a Romaiak kezekbe adnák őket. amint is hat százat a gyilkosok közül meg fogának, sokan el szaladának. de mind viszá hozák őket. ezek a gyilkosok, inkább szereték minden féle kinokot el szenvedni. mint sem a Császárt uroknak mondani., ilyen formában kergeté az Isteni boszu állás ezeket anyomorultakat. mivel még Egyiptumban is ahová szaladtak vala, meg találák a magok gonoszságokért valo büntetést.

⁸⁹³ A kristus eszt 75 An vulg. 72.

⁸⁹⁴ Dio 1.66.

⁸⁹⁵ de bello 1.7.c 37.

Azt már láttuk másut, hogy a sidok egy templomot építettek vala Egyiptumba, a kristus⁸⁹⁶ születése előtt mint egy száz ötven esztendővel. Heliopolis tályékan. kilentz mély földnire Memfishez. a Romaiak tartván attól., hogy a Jérusálemi templom el romlása után, a sidok ebben ne gyülekezzenek, és mind együt lévén. valamely új támadást ismét ne kezdgyenek, lupus. az Alexándriai Gubernátor. tudtára adván vespásiánusnak. hogy mi dolog történt légyen a gyilkosok. parantsolattyát vévé. hogy le rontatná azt templomot. lupus egyebet nem tselekedék. hanem tsak bé záratá. de paulinus. a ki helyében következék, minden ékeségeket, gazdagságokat belöle ki vitete., a kapukot bé záratá. és meg nem engedé. hogy ót valamely vallásbéli szolgálatot tselekedgyenek.

Egy Jonathás nevü gyilkos, el szaladván Judéából., lybiába mene, ót magát profétának tevé, két ezer szegény sidot el ámitván. arra vevé hogy ötlet apusztában kövesék., ígervén hogy tsudákot tenne, Az elei a sidoknak tudtára adák Catullusnak. a tartomány béli tisztartónak, a ki holmi hadat küldé jonathás után. tsak hamar bé érék azö seregit., és könnyen le is vágák [is-⁸⁹⁷ vágák], rabulis sokat fogának el, jonathás pedig el szalada, de fel keresék. meg fogák, és Catullusnak vivék. a kinek a leg gazdagab sidokot bé vádolá, mondván hogy azok vették volt arra amit tselekedet. Catullus örömel halgatá ezeket a vádlásokat, meg fogatá a sidokot akiket Jonathás neki nevezé. és a gazdagjából három ezeret meg ölete. és a joszágjokot el foglalá a Császár neve alatt.

Catullus még ezel meg nem elégedék. hanem Jonathással vádoltatni kezdé a fő renden lévő sidokot a kik akoron Romában. és Alexándriában valának, Josef a historikus a ki Romában vala. oda számláltaték, Jonathás azt állitá. hogy Josef mind pénzt. mind fegyvert küldöt volna néki. Catullust, Jonathással együt. Romában hivaták, vespásiánus meg vizsgálván jól ezt a dolgot, jonathást káromlonak találá leni, és az égetésre itélé, és a bé vádoltakot., ártatlanoknak mondá leni. Cátullusnak meg botsata. de az Isten igasága meg bünteté, olyan íjedségel., hogy szüntelen a szemei előtt gondolá lenni azokat a kiket meg ölette volt ártatlanul, és olyan rettentő belső forroság jöt rea. hogy orditot. abelső égetés miat. a mely tüz meg is emésztette.

⁸⁹⁸ A sidok hadakozása, és Jérusálem meg vétele után. vespásiánus fel keresteté mind azokat akik Davíd maradéki valának, nem akarván. hogy senki is maradjon abol a szent familiából, hihető meg hallotta volt. azt, hogy a sidok egy meg váltot várnak a David házabol. és hogy tsak azokat tartanák valóságos királyoknak, a kik a David nemzetségéből valok. hogy pedig végít vesse atámadásra valo minden álkalmatoságnak a sidok közöt, fel tevé magában hogy el törölné egészen a David nemzetségit, De véghez nem viheté, ha szinte véghez vitte volna is. mit tehete a Dávid nemzetségéből valo Jesus kristus ellen, avilág meg váltoja ellen. a ki már abban az időben el jöt volt., a kinek birodalma. nem avilágból valo volt., és akinek Anyaszent egy háza a sok üldöztetések közöt is minden nap terjed vala,

E szerént végezödék el tehát a Romaiaknak, a sidok ellen valo hadakozások, ugyan azon is végezők el az ó testámentumnak Historiáját, mert ám bár a kristus Jésus halála tellyesité bé a régi szövetséget, és kezdé el az ujat. mind azon által. valamég a templom fent állá, a meg tért sidó hivek., többire oda járnak vala a vallás béli tselekedeteknek gyakorlására. és nem tekinték ugy a Ceremoniának törvényit mint tellyeségel el töröltetettet. A synagoga le esésének ideje. és a sidok Cérémoniainak egészen valo el végezése, a templom el rontásakor lett. A kristus fel támadásakor. atörvény meg hala, de az el temetése, a templom el romlásával lett.

⁸⁹⁶ de bello 1 7. c 37.

⁸⁹⁷ de bello 1.7 c 38

⁸⁹⁸ Euseb. 1.3.Hist Eccl. c 12 ex Hegesippo

Az üdvezítő, és utánna az Apostolok, oly gyakorta, és oly világosan fel tették volt. az Istennek. azt a rettentő boszu állását. hogy helyyesnek itéltük fel tenni elegendő böségel annak⁸⁹⁹ historiáját. Ez a historia minden kételkedés nélkül meg bizonyította a mi vallásunkot. az üdvezítő fenyegetésinek. tellyeséggel való bé telésivel, meg bizonyította. az ő második eljövételét, az utolsó ítéletet. és apokolbéli szenvedéseket, A melyeknek. Jérusálem el romlása, és a sidok el veszése. példája, bizonyosága. és zálogja. Ezt a historiát pedig. a historikus⁹⁰⁰ joseftől tarttjuk. aki minden okokra való nézve. leg alkalmatosab volt hogy minket arra meg taníttson. mivel ő születet sidó volt. fő renden való, a ki tellyeséggel tudta, és látta mind azt. amik a koron mentenek végben, magának is azokba része volt, az ő írása bizonyosága.⁹⁰¹ annál is inkább tiszteletre méltobak. hogy mind a sidok. a pogányok. és akeresztyének meg vallották. hogy ezt a hadakozást. leg igazábban leg hiveben írta volna le atöbinél. A sidok, és az új Testamentum historiájának.

Vége

⁸⁹⁹ Chrysost. in act. homil 5. in Rom. homil 25. in Matth. homil.77. Hieronym. et Beda. in Matth XXIV.

⁹⁰⁰ A kristus eszt 75 An.vulg. 72.

⁹⁰¹ vide chrysost in judaeos. homil 3. quae est primi tom. p.430.b.